SVENSK-AMERIKANSKA FOLKET I HELG OCH SÖCKEN

STRÖDDA BLAD UR SVENSK-AMERIKANERNAS HISTORIA DERAS ÖDEN OCH BEDRIFTER, NEDERLAG OCH SEGRAR, LIVSINTRESSEN OCH FÖRSTRÖELSER JÄMTE BIOGRAFISKA UPPGIFTER OM ETT ANTAL MÄRKESMÄN

AV ERNST SKARSTEDT förf. till "Californien och dess svenska befolkning", "Vagabond och redaktör" m. fl.

MED 212 ILLUSTRATIONER

STOCKHOLM, BJÖRCK & BÖRJESSON

STOCKHOLM 1917 A.-B. FAHLCRANTZ' BOKTRYCKERI

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk har digitaliserats av Harvard University Library och anpassats till Projekt Runeberg i augusti 2013 av Ralph E.

FÖIiORD.

Och mA du än ditt blod med andra släkten blanda

Och stolt för stjårnbanéret sträva fosterländsk.

Du är och bliver dock i djupet av din anda.

Vad du en gäng var född, till gravens djup — en svensk.

Johan Hallgren.

Föreliggande arbele är icke avsett att vara en i vanlig liistorisk slil utarbetad hävdateckning över svensk-amerikanerna, fast vissa kapitel däri på grund av ämnets beskaffenhet kommit att bära en mer eller mindre historisk prägel, utan snarare en uppslagsbok för dem, som önska upplysningar oin utvandrarnas erfarenheter, intressen, tänkesätt och strävanden, de förhållanden, under vilka de framleva sitt liv, vad de själva säga därom, och vad andra haft att säga om dem.

Författaren liar i nära 10 är själv varit en av dessa utvandrare och under denna tid haft rikliga tillfällen att sälta sig in i det ämne han här Töretagil sig alt behandla. Till följd av ett flyktigt och vankelmodigt temperament och en stor portion av opraktiskhet i fråga om alt taga sig fram har han kommit i erfarenhet av det mesta, som en utvandrare över huvud taget kan råka ut för, och känner sig på denna grund tämligen mogen för bedömande av (le frågor, som komma inom ramen för ett arbete av delta slag. På samma gång är han fullt medveten om och erkänner villigt sin oförmåga alt i skrift giva sina tankar den klara och koncisa form, som det intressanta ämnet förtjänat. Sina brister därvidlag har ban sökt gottgöra genom anföranden från bättre skribenter, vilka uttryckt samma tankar, som ban själv hyser. Han har emellertid genom en tillfällighet blivit utsedd att skriva denna bok, den första i sitt slag, och har gått till verket med ärligt uppsåt att göra sitt bästa och behandla ämnet så objektivt och opartiskt som möjligt.

Om boken kan bringa den fördomsfrie läsaren den fördomsfulle biter ingenting på — till insikt därom, att svensk-amerikanerna genom sitt arbete pä alla kulturens områden hedrat både sig själva, sitt fosterland och sitt adoptivland, att de icke blott äro, vad man visst i allmänhet redan känner till i Sverige, omtyckta som tjänare och grovarbetare, men att de i lika hög grad utmärkt sig på den högre bildningens olika fäll. att Svensk-Amerika är en kulturmakt, och alt d:r Carl Sundbeck hade rätt, då han efter återkomsten frän sin amerikanska studieresa förklarade, att »svenskarna borde känna sig stolta över det nya rike, som deras bröder på andra sidan ett världshav at sig uppfört . och att »Svensk-Amerika är den största och betydelsefullaste erövring det svenska folket någonsin gjort i, sä har den fyllt sitt värv.

Det är författarens övertygelse, att den, som någorlunda uppmärksamt genomläser särskilt kapitlen 3—7 och ej minst de däri inflätade biografierna, skall erhålla en lika god ledning till ett sunt och rättvist bedömande av emigrationen och dess orsaker, som om han genomvadade ån så många digra luntor av officiella s. k. utredningar och betänkanden.

Till grund för de i boken förekommande uppgifterna ligga, utom författarens egna erfarenheter, minnen och studier, uttalanden av sådana erkänt omdömesgilla svensk-amerikanska forskare och författare som d:r E. Norelius, d:r O. N. Nelson, A. Söderström, redaktörerna Johan Person, Vilhelm Berger, C. F. Peterson, E. \Y. Olson, A. Schön m. fi., meddelanden av andra kända trovärdiga personer samt Förenta staternas såväl som de olika svensk-ameri-kanska kyrkosamfundens statistik.

Historiskt, kulturhistoriskt och novellistiskl ha svensk-amerikanerna blivit behandlade i ett stort antal ypperliga verk av svensk-amerikanska författare och på novellens område särskilt av flera svenskar, som under längre eller kortare tid varit bosatta i Amerika — Henning Berger, Alfred Kämpe, Hilma Angered-Slrand-berg och andra. Det medgives gärna, att även många av de hemma-svenska författare, som endast känna Amerika genom studieresor, lämnat förträffliga, om vaken blick och klar uppfattning av förhållandena vittnande skildringar — jag tänker närmast p:i sådana författare som Ernst Beckman, Johan Stadling, Carl Sundbeck, G. II. von Koch, E. II. Thörnborg, M. Enderstedt, P. ("..3

Norberg, A. U. Assar, Adrian Molin, F. lT. Wrangel, Gunnar Cederschiöld, Emil A. G. Kléen — även om andra, vilka saknat de nödiga förutsättningarna för ett opartiskt bedömande eller icke haft tid på sig alt bortnöta sin ensidighet och fördomsfullhel, betydlig! plumpa! i protokollerna .

Det kan ju tyckas, när sä mänga böcker redan skrivits 0111 Amerika och svensk-amerikanerna, alt det skulle vara onödigt att komma med en till. Men varje författare inbillar sig gärna, att hans bok skall fylla ett känt behov, och om jag vägar hoppas detsamma beträffande min, så är det därför, att den täcker etl större fäll än någon förut utgiven bok om Svensk-Amerika, i del ilen ej blott meddelar huvuddragen av svensk-amerikanernas historia på alla områden, utan även belyser deras karaktär, vanor och kulturella förhållanden med talrika exempel ur det verkliga livet. Naturligtvis har mycket blivit förbigånget, som borde funnits där, personer utcglömda, som bort vara omnämnda o. s. v. Sådant är oundvikligt. Man kan icke minnas eller tänka på allt. det är först efteråt man upptäcker dylika misstag. Men de kunna rättas i en kommande upplaga, om en sådan skulle behövas.

Till sist vill jag framföra mitt hjärtliga tack lill alla, som uppmuntrat mig i milt arbete och varit mig behjälpliga genom all besvara frågor eller förse mig med illustrationsmaterial — särskilt bland dem ihågkommande prof. D. Nyvall, prof. C. G. Wallenius. Axel Lindegård. Erick Peterson, Augustana Book Concern, fotografen U. G. Gröndal och red. N. Gillgren.

East Sound. Washington, i jan. 1917.

Ernst Skarstedt. KAPITEL X.

Några allmänna betraktelser.

Att skiita hacka och plog. Skyffel, spade och harv; Att fälla träd i den dunkla skog Eller stå vid hyvel och svarv; Att köra spann eller par, Allt som den rike begärt — Det har jag. se n liten pilt jag var, 1 arbetets skola lärt.

N i il i a n \V a; r n e r.

Dessa ord av den frejdade svensk-amerikanske diktaren har den "jämförligt största delen av utvandrarna från Sverige kunnat till-lämpa på sig själv. Det förnämsta arv, som utvandrarna fått av modern Svea, har nämligen varit arbetsduglighet och vana vid mödor och försakelser, och det är detta arv, som hjälpt dem fram i arbetets land, Amerika, och kommit dem att. trots obekantskap med språk, seder och allt annat på den främmande jorden, skafHi sig en ekonomisk och social ställning, som i de allra flesta fall skulle varit dem förmenad, om de stannat i fosterlandet. I ell nytt och ungt land, statt i snabb utveckling och ägande oerhört rika naturliga resurser, måste med nödvändighet fysisk styrka och vana vid hårt arbete stå i högre kurs än teoretisk bildning och förfining och följaktligen en grovarbetare eller hantverkare, som är ordentlig och sparsam, äga bättre utsikter att slå sig fram ftn den endast bokligt bildade. All en ordentlig och sparsam arbetare även kan slå sig fram i Sverige förnekas visst icke. men han kan icke göra det lika snabbt eller under så tillfredsställande sociala förhållanden som i ett land, där arbetslönen räknas i vida högre siffror, där ingen skäms för att laga itu med vad slags arbete som hclsl och där inga urgamla skrankor av fördom eller översitteri hindra den duglige och intelligente arbetaren att stiga i graderna och tillkämpa sig de verkliga eller inbillade förmåner, som medfölja ombvte av levnadskall.

1'lvandringsfrågan har under åratal vållat många välmenande, men opraktiska personer i Sverige bekymmer och huvudbry. Kommissioner lia tillsatts att utröna orsaken till utvandringen; stipendiater ha skickats till Amerika att studera de amerikanska förhållandena; klagoskrifter av för det friska, hurtiga verksamhetslivet i6

Amerika totalt odugliga morsgrisar, som vid första motgång tappat modet öller med förnämt förakt vägrat att underkasta sig det nva landets levnadsvillkor, ha införts i tidningarna för att skrämma folk till att stanna i Sverige; sentimentala, hjärlgripande dikter om emigranters nödställda läge på den främmande jorden ha utkläckts av känslosamma poeter och poetissor, och resultatet har blivit ungefär lika med noll. Om vederbörande hade velat se saken praktiskt och fördomsfritt, hade inga omständliga utredningar behövts, och man hade besparat sig mycket omak och onödigt besvär. »The Iruth in a nutshell», som det heter på engelska, är den, att utvandringen är i huvudsak en ekonomisk fråga. I 99 fall av 100 utvandrar man för att förbättra sin ekonomiska ställning. Endast ett fåtal lämnar fosterjorden av andra skål. Då nu, enligt vad statistikern prof. G. Sundbärg lär ha påvisat, 98 procent av utvandrarna tillhöra arbetsklassen och endast 2 procent de s. k. bildade klasserna, hjälpa naturligtvis inga skrämskott i tidningarna mot utvandringen, utvandrarna bry sig helt enkelt icke om vad tidningarna säga, om de ens läsa dem. De lita på de uppgifter, som de erhålla i brev från förut utvandrade släktingar och vänner. De summor, som sändas till fattiga hem i Sverige av personer, vilka sällan eller aldrig lyckades spara något, medan de voro i Sverige, och i många, kanske de flesta, fall reste till Amerika på lånta pengar eller på fribiljctter, som sänts dem av vänner i Amerika; de besök, som avläggas i Sverige av svensk-amerikaner, som under sina arbetsår i Sverige aldrig hade vare sig råd eller tid att kosta på sig en resa till utlandet, och som nu dyka upp såsom både i inre och yttre måtto förfinade medmänniskor, tala elt kraftigare språk än alla antiemigrationsartiklar, om än aldrig så fintligt skrivna.

Ser man saken opartiskt, måste man erkänna, att utvandringen, långt ifrån att skada, tvärtom varit till nytta för alla vidkommande. l.'r svensk överklassynpunkt ter den sig visserligen som en åderlåtning. och del må så vara. En åderlåtning är dock stundom gagnelig. l"r amerikansk synpunkt har utvandringen tjänat som en säkerhetsventil. Antag, att de 2 miljoner svenskar och avkomlingar av svenskar, som befinna sig i Amerika, vore bosatta i Sverige, hur skulle Sverige reda sig med dem? Skulle där finnas arbete och bröd för dem? Det tjänar till intet att peka på de ouppodlade områdena i Norrland och förmena, att dc skulle kunnat giva uppehälle åt dessa två miljoner människor. Den, som sett om än aldrig så litet av det norra Sverige, vet, alt varje dylik spekulation är orimlig. Ilar icke å andra sidan emigrationen i betydlig mån upphjälpt arbetarnas ställning i Sverige? Vad säges sedan om dc många miljoner kronor, som vartenda år sändas till hemmavarande svenskar från anhöriga i Amerika? Äro de kanske att förakta? Jag råkar ha framför mig den av Förenta staternas postdepartements ulrikesavdelning i New York upprättade7

statistiken över de belopp, som under de senaste 10 åren skickats genom postanvisningar tilt Sverige från

Amerika och vice versa, och den visar, att under ären 1901 16 över 51 miljoner dollars på nämnda sätt skickats (ill Sverige, medan endast något över 7yi miljoner skickats till Amerika. Tabeller från 1890-talet visa, att t. o. m. under de hårda tiderna i Amerika 1893—7 de årliga svensk-amerikanska penningeförsändelserna överstego 12 miljoner kronor. I sin bok Levnadsstandard och sparkraft beräknar den kände svenske nationalekonomiske författaren E. H. Thörnberg det årliga flödet av penningmedel frän Förenta staterna till över 5 miljoner dollars» eller inemot 19 miljoner kronor, då alla belopp medräknas, vilka komma till Sverige pä annat sätt ån genom postanvisningar, och säger, att även om man från denna stora summa drager de belopp, som äro avsedda att betala skulder eller insättas i banker, i svensk jordegendom eller svenska företag, dock sannolikt mer än hälften kommer med gåvans egenskap».

I detta sammanhang torde även böra erinras om den beredvillighet, som svensk-amerikanerna visat, att sända hjälp, då nöd rått i någon del av Sverige, såsom t. ex. under nöden i Norrland vintern 1902—3. Medan de kontanta bidrag, som inflöto till Centrala nödhjälpskommittén i Stockholm från Sveriges befolkning, utgjorde 579,991 kronor, sändes till samma kommitté 651,090 kronor från Amerika, och största delen av delta belopp kom från svenskamerikaner. Till länsmyndigheter och enskilda personer sändes dessutom stora summor. Så mottog landshövding Bergström i Luleå ensamt från nödhjälpskommittén i Minnesota 141,513 kronor. För dylika prov på fosterlandskärlek och minnesgodhet mot de hemmavarande, om ej för annat, borde, tycker jag, svensk-ameri-kanerna prisas i stället för att, såsom ofta sker, häcklas. Sverige har i själva verket stora skäl att känna sig stolt över emigranterna, deras dådkraft och idoghet och därav följande framgångar, som salt dem i stånd att på ett så substantiellt sätt visa sin tacksamhet för vad de till äventyrs undfått från Sverige, — ofta ha de, som fått minst, givit mest — att hedra det svenska namnet bland främlingar och i sin mån bidraga att göra Sverige känt och aktat.

Vad har Sverige gjort för att bli ihågkommet med kärlek intill andra, tredje och fjärde led?> frågade en svensk tidningsman, red. M. Endersledt, i en tidningskorrespondens år 1916 och svarade själv: »I stort sett ingenting. De svenska kyrkorna och den svenska pressen härute ha fått kämpa sin ensamma och ojämna kamp mot övermakten.» Nu är det visserligen sant, att det strängt taget icke egentligen är fosterlandskärlek, som ligger till grund för och dikterar svensk-amerikanernas ovan berörda frikostighet gentemot hemlandet, lika litet som det är fosterlandskärlek, som framkallar deras hemlängtan. Svenskarna äro icke ett fosterlandsälskande folk på samma sätt som amerikaner, tyskar, norrmän8

och åtskilliga andra folk. Men de äro ett slüktülskande folk och ett hcmälskandc folk. När de tänka pà Sverige eller längta dit, är det deras barndomshem, deras gamla vänner och bekanta, deras släktingar, deras barndoms och ungdoms lekplatser, de vretar och skogsdungar, där de strövat omkring, det är detta och icke Sveriges land eller historia eller ärorika minnen, som spelar i deras h;\g och tjusar dem. Men resultatet blir detsamma i alla fall. Den hjälp, de sända till faltiga släktingar, och den hågkomst de ägna sin barndoms sluga verka fosterlandskärlek för var och en, som icke underkastar saken en grundligare analys. De tre svenskamerikanska författare, som ägnat svensk-amerikanernas karaktär och kulturförhållanden ett mer ingående studium än någon annan, nämligen C. F. Peterson, Johan Person och Vilhelm Berger, ha i sina böcker sagt alldeles detsamma, fast på annat sätt. Svenskamerikanerna äro mera lojala amerikaner än kanske något annat invandrat folk. »Engelsmännen äro alltid angelägna om att lata förstå, hur mycket högre de i många hänseenden sätta England över Förenta staterna», skriver C. F. Peterson. »Tysken förbliver tysk sä länge han lever, tysk i känslor, seder och bruk. lian gar ofta så långt i sin tyskhet, att han förutsätter, att alla andra skola tala med hans tunga. Fransmän, böhmarc, italienare, ungrare ocli polacker är det knappast värt alt tala om, ty mellan dem och amerikanerna är den naturliga sympatien mycket liten. Svensken å sin sida sätter en särskild ära uti att bli ansedd som amerikan.

Johan Person skriver: >1 fråga om förhållandet Lill barndomslandet torde kanske meningarna och känslorna vara något delade bland de till Förenta staterna invandrade svenskarna, av vilka dock den allra största delen hyser ett sentimentalt intresse för det gamla landet; men gentemot adoptivlandet visa de alla, ulan nämnvärt undantag, en lojalitet, som icke skiljer sig från de infödda medborgarnas i något avseende. Det ser stundom t. o. m. ut, som vore de nyblivna amerikanerna de mest patriotiska, liksom de nvomvända oftast äro de mest religiösa. Att

svensk-amerikanerna med en viss ömhet minnas Sverige, minskar icke deras lojalitet mot Amerika. Sverige är för dem ett minne, ett skönt minne, men Amerika är deras hemland, där leves deras närvarande liv, och där hägrar deras framtids hopp. Amerikas lycka och välgång är deras, och vilken sentimental uppmärksamhet de än må hysa mot något annat land, deras världsliga ocli verkliga intressen äro samlade i denna stora republik. Och dessa intressen utgöra den säkraste garantien för det man kallar fosterlandskärlek. Sedan må man idealisera den efter behag; men den vilar ändock på materiell grundval. Annorlunda är det med släktkärleken och stamkärleken, som är samma känsla i olika omfattning och som i sin allra största kallas människokärlek. Den är ideell. Men den har föga med patriotismen alt skaffa, vilken det här är tal 0111.9

Den är universell. Vid högtidliga tillfällen, då storfrämmande komma från Sverige, talas det, som om svensk-amerikanerna ansåge Sverige för sitt hemland, dess konung för sin herre, och som vore de passiva mot Amerika och dess regering. Man uttalar sig rätt tydligt för Sverige och dess konung. Men de, som sa tala i högtidliga ögonblick, med ögonen fästade på den glittrande nordstjärnan, tata icke för det svensk-amerikanska folket, ett republikanskt folk, ett folk som ej ser upp till andra stjärnor än dem, som blänka på den blåa duken i den amerikanska flaggan, och dem. som tindra där uppe på det höga himlavalvet.

Det ovan nämnda sentimentala intresset för det gamla landet tager sig emellertid stundom uttryck på ett sätt, som åtminstone skenbart ställer lojaliteten mot adoptivlandet i en tvivelaktig dager. Man törs aldrig i Svensk-Amerika offentligt kritisera någonting svenskt eller i en jämförelse mellan svenska och amerikanska förhållanden uttala sig till förmån för något amerikanskt, såvida nian icke vill riskera att bli hudflängd av insändare i den svensk-amerikanska pressen eller i anonyma brev och beskylld för alt ha -smutskastat sitt fosterland». Icke ens redaktör Knderstedt undgick detta öde under sin föreläsningsturné i Amerika 1916—17. Det var svårt att hålla sig för skratt, då man i en svensk-amerikansk tidning låste en insänd artikel, vari ban fick påskrivet, för det han skulle ha i sina resebrev yttrat sig alltför vänligt om Amerika. Del mest komiska i saken är, att dessa ömtåliga själar, som låtsa sig ej kunna tåla en anmärkning mot Sverige, gemenligen äro sådana, som själva aldrig brytt sig om att besöka Sverige, sedan de utvandrade, och allra minst visa någon brådska att återvända dit. Johan Person har ovedersägligen rätt, då han påslår, atl meningarna och känslorna i fi-àga om förhållandet till barndomslandet torde vara något delade bland svensk-amerikanerna.

Ingen har dock klarare och bättre utrett sammanhanget i den förmenta svensk-amerikanska fosterlandskärleken än Vilhelm Berger i sin bok Svensk-amerikanska meditationer, där han i ott kapitel med rubrik: Älska verkligen svensk-amerikanerna Sverige" yttrar bl. a. följande: Fosterlandskärlek är icke blott kärlek till fosterjorden och redobogenhet att för den offra liv och blod. om så skulle erfordras, ulan den inbegriper väl även folkets och den enskildes behov av att i varje livsyttring giva uttryck at sitt egei innersta väsen och åstundan alt söka tillägna sig sitt folks kulturella skatter, öka dessa om möjligt för atl sedan giva dem i arv åt sina barn. De bredare lagren av Sveriges folk, frän vilka svensk-amerikanerna i allmänhet utgått, sakna denna nationella instinkt. Därför inse icke svensk-amerikanerna sin betydelse som bärare av en gammal kultur i ett nvtt land. I Sverige bibringades dem aldrig någon fosterlandskärlek, och de lärdes aldrig alt inse betydelsen av att tillhöra ett gammalt kulturfolk. När svensken10

kommer till Amerika, möter honom en patriotism, som är betydligt uppblandad med nalionalslollhet. Amerikanen är stolt över sina stora minnen, vilka ligga honom närmare i tiden än svenskens, och söker så mycket som möjligt idealisera dem. Amerikanen ser märkvärdigt nog alls icke illa på, om invandrarna i tacksam hågkomst bevara sina respektive fosterland och fira sina historiska minnen. Svensken, som hemma icke hade reda på sill lands store män eller ock icke brydde sig om dem, börjar här fira Gustav Adolfs, Linnés, John Ericssons m. fi:s minnen. Del är delta, som man sedan inbillar sig vara kärlek till Sverige, ehuru det i verkligheten är nationalstolthet, som svensk-amerikanerna lärt sig av amerikanerna. Aldrig ser man någon åstundan att lära känna Sveriges framsteg på de kulturella, sociala och ekonomiska områdena eller någon längtan att åter bli ett med Sveriges folk, alt återigen komma under svenskt kulturinflytande, gå hand i hand med dessa Gustav Adolfs- och andra fester.»

På tal om hemlängtan säger Berger detsamma, som jag här ovan framhållit, nämligen att den har avseende på födelsesocknen, släk-lingar o. s. v., samt tillägger: >Allt detta är vackert, men det är ingen kärlek till Sverige, ty det ligger i denna längtan efter födelsebygd och släkt icke någon känsla av, att man håller på att tappa kontakten med den svenska kulturen.» Om penningeförsändelserna heter del likaledes, att >de äro ett rörande bevis pä kärleken till kvarlämnade anhöriga, men de ha icke med kärleken till Sverige att skaffa. Tvärtom finnes det bevis pä, att gåvor till de gamla där hemma ganska ofla giva avsändaren osökt anledning att framhålla, hur mycket bättre Amerika är än Sverige.» Erinra de svenskamerikanska hemmens inredning om ägarnas härkomst? Berger svarar: »Alla hemmen äro möblerade enligt amerikanskt mönster och präglade av samma amerikanska rentav tröstlösa enformighet. Pä förmaksbordet ligga några böcker; de äro engelska, ifall ej någon bok, som kommit som premium med en svensk-amerikansk tidning, haft så pass snyggt band, att den får ligga på parad. Möblerna äro lika i amerikansk stil. På väggarna hänga icke några reproduklioner av svenska målares tavlor, ehuru utmärkta sådana kunna erhållas till lågt pris, utan i stället på amerikanskt sätt fars och mors porträtt och vigselattest samt barnens dopattester. Ibland ser man inom glas och guldram bilden av en liten stuga. Det är fars eller mors födelsehem. Frågar man barnen, i vilken trakt av Sverige fars eller mors vagga stod, så skola de svara i 9U fall av 100: T don't know.' Med liv och lust fira svenskamerikanerna I juli varje år, men det föll ingen svensk-amerikansk organisation in att fira den G juni 1909. När man ser sådan häpnadsväckande likgiltighet gentemot Sveriges nationella och kulturella liv hos svensk-amerikanerna, kan man väl icke, synes mig, säga, att svensk-amerikanerna älska Sverige.»11

Detta är nog ett hårt tal för de hemmasvenska patrioter, som ivra för vad de benämna allsvenskhet och allsvensk samling, men det återgiver icke desto mindre sanna och verkliga förhållandet, •lag säger rent ut, och jag vet, att jag kommer alt upprepa del i en eller annan form, innan jag blir färdig med boken, att kampen för allsvensk samling är, vad svensk-amerikanerna beträffar, hopplös. Att somliga även bland svensk amerikanerna äro mycket svenska av sig, och att de tal, som hållas vid tillställningar och fester, varmed svenska studieresande och föreläsare hedras, kunna giva intryck av, att där råder stark svensk livaktighet, är väl sant, men har i själva verket ingenting att betyda. Mycket säges vid festliga tillfällen, som icke är allvarligt menal utom för stunden, och den, som vill göra sig besvär alt undersöka förhållandena, skall till sin förvåning finna, att även de svensk-svenskaste svenskamerikanernas barn mycket sällan kunna tala ett enda ord svenska. I.iv och lära överensstämma som bekant icke alltid med varandra. Betecknande är, vad cn svensk-amerikansk skolman och präst nyligen skrev i cll brev till mig. Så här uttryckte han sig: Mina barn tillhöra fjärde generationen här i landet å moderns sida. Faslän engelskan är det språk de mest umgås med, och på vilket de leka och drömma, äro de likväl svenskar i namnets bästa betydelse. De ha lärt sig svenskan mer med lock än med pock.. Här synes man verkligen ändå ha gjort sig besvär att söka lära barnen svenska. Hur det lyckats, då det måst göras med lock., blir en annan fråga. Hur svensk jag än själv är i tankar och livsåskådning, är jag dock icke blind för faran av att driva svenskhetspropagandan för långt. Svensk-amerikanerna vilja uppenbarligen vara amerikaner först och främst och svenskar endast i andra rummet. Detta är fullkomligt riktigt, då de ämna stanna i Amerika, och deras barns välfärd tillgodoses bäst genom alt icke påyrka, att de skola bli svenskar. »Att lära dem svenska språket är riktigt och bör ej försummas», skriver von Koch i sin bok Emigranternas land, -men att starta dem i livet med huvudsakligen svenska intressen, eller rättare utan en tillräcklig fond av amerikanska intressen, är alt inskränka deras verksamhetssfär till den jämförelsevis ringa krets, som svenskarna representera. Det är att minska deras möjligheter samtidigt med del svenska namnets anseende på denna alla nationers tåvlingsinark. Här ha vi en svensk författare, vars egen fosterländskhet icke kan dragas i tvivelsmål. men som ändå förmår bedöma cn svenskamerikansk angelägenhet praktiskt.

Efter dessa avvikelser från ämnet återvända vi till emigrationsfrågan. Jag har förut sagt, all den är i huvudsak en ekonomisk fråga. Jag förnekar visst icke, att även andra faktorer inverkat pä utvandringen, såsom avsky för beväringsexercis, det ledsamma svenska beskattningssystemet, klasskillnaden och i forna tider12

religiös förföljelse samt i enstaka fall lusl all se sig om i världen. Allt detta har i mer eller mindre mån varit medverkande orsaker, men huvudorsaken till utvandringen har varit emigrantens önskan att förbättra sin

ekonomiska och sociala ställning. 1 hur hög grad emigrationsfrågan är ett ekonomiskt problem, finner man vid en överblick av den amerikanska invandringsstatistiken. Ar 18!)2 anlände till Amerika 41,815 svenskar, året därpå 35,710. Under tiden hann det bli bekant i Sverige, att tiderna börjat bli dåliga i Amerika. Vips sjönk siffran, så att under de närmast följande åren mindre än hälften och senare knappt mer än en tredjedel av del vanliga antalet svenskar utvandrade. Siffran för 1898 var föga över 12,000. Med de inträdande bättre tiderna steg den igen och nådde sin höjdpunkt 1903, då över 46,000 svenska invandrare kommo till Amerika, en siffra som överträffats endast tre gånger, nämligen åren 1881. 1882 och 1888. då de svenska invandrarnas antal var resp. 49,760, 61,607 och 54,698. Vintern 1906—7 inträdde äter i Amerika en period av tryckta konjunkturer. Om man ej visste det av egen erfarenhet, kunde man se det av invandringsstatistiken, ty medan är 1905 över 26,000 och 1906 över 23,000 svenskar kommo till Amerika, sjönk siffran för 1907 till 20,589 och för de följande två åren till 12,809 och 14,171. Aret därefter var den återigen över 23,000. Men en så oerhörd och plötslig minskning som den under 1915 skedda, då endast 7,512 svenskar utvandrade, den lägsta siffra sedan de dåliga åren 1871- 8. då antalet svenska utvandrare till Amerika blott uppgick till mellan 5- och 6,000 pr år, kan icke förklaras på ovan anförda grund, helst som konjunkturerna åtminstone i östra delen av Amerika voro jämförelsevis goda. utan måste ha berott på det genom kriget framkallade osäkerhetstUtståndet, den försvårade samfärdseln saml i synnerhet på den omständigheten, att tillstånd till utflyttning förvägrades de värnpliktiga.

Alt beklaga sig över emigrationen är lönlöst. Den bör enligt min tanke betraktas som en nödvändig länk i den kedja av världshändelser, som har till uppgift att dana nya riken och skapa nya former av civilisation. Emigrationen har en hög och stor mission att fylla och gagnar direkt utvandrarna och det land, till vilket de flytta, och indirekt på flera sätt det land som de lämna. Den svensk-amerikanske diktaren E. W. Olson har på ett träffande och vackert sätl ultryckl den enda rikliga nonnen för bedömande av emigrationsfrågan, dä han i sitt poem Emigrantens hälsning säger till modern Svea:

»Nämn ej främlingar de barn du ammat vid dill eget bröst,

Om de bort från hemmet irrat. lockade av lyckans röst.

Älskar dig den sonen mindre, vilken lytt naturens bud

Och sin moder övergivit, för att bliva när sin brud?»13

Hur många invånare liar emigrationen till Amerika berövat Sverige"? Förenta staternas invandringsstatistik svarar, att under åren 1857—1909 omkring 1,053.330 personer inflyttade från Sverige, och att av tlessa 665,207 funnos kvar vid senaste folkräkning, ur 1910. Vidare funnos 5-16,788 personer, födda i Amerika av i Sverige födda föräldrar, 233,771 födda i äktenskap, där bägge föräldrarna voro svenskar, men blott en av dem född i Sverige, samt 92,473 födda i äktenskap, där en av föräldrarna var född i Sverige och den andra tillhörde någon annan nationalitet. Enligt dessa uppgifter, de senaste tillgängliga, var svensk-amerikanernas antal år 11) 10 1,445,769, dà man med svensk-amerikaner menar endast dem. som antingen själva äro födda i Sverige eller äro födda i första led av svenska föräldrar i Amerika. Räknas därtill de, som fölls i andra eller tredje led av i Amerika födda svenskar, så torde nog, såsom också allmänt beräknas, det svensk-amerikanska folket kunna anslås till nära 2 miljoner individer.

1 Sverige har man på vissa håll under de senare åren utbytt uttrycket svensk-amerikaner mot Amerika-svenskar. Jag förstår icke, vari vinsten av delta utbyte ligger. Uet nva uttrycket tyckes säga mindre än det gamla och snarare beteckna ett tillfälligt vistande än en stadig bosättning. Inom amerikanska kretsar har den åsikten mer och iller börjat framträda, att alla i Amerika bosatia skulle kalla sig rätt och släll amerikaner. I F.uropa går man på vissa håll till en motsatt överdrift. Uet berättas, att tyske kejsaren, då cn deputation från Amerika presenterade sig för honom som tyskamerikaner, kärvt svarade: »Jag känner till etl folk, som heter tyskar, och ett annat folk, som heter amerikaner, men jag känner icke något folk, som heter tysk-amerikaner.» Uet ligger också onekligen något dunkelt och svävande i dessa s. k. bindestrecks-namn: tysk-amerikaner, svensk-amerikaner o. s. v. De komma dock att äga sitt berättigande, sä länge den amerikanska befolkningen erhåller tillskott från andra länder. Vart Tolk vill ju gärna behålla och bevara så länge som möjligt vad gott det fört med sig från fosterlandet i form

av fäderneärvd kultur, traditioner, språk och seder, då det icke därigenom hindras från att bli goda och nyttiga medborgare i det nya landet. Det är genom dessa tillsatser av främmande idéer och uppslag, som ensidighet förebygges i det nya landets kultur och utveckling. Något färdigbildat amerikanskt folk finnes icke och kommer icke på länge all finnas. Det amerikanska folket införlivar alltjämt med sitt väsen nytt blod, nya tankar, nya ideal från de olika nationer, som i Amerika undergå en sammansmältningsprocess, och under tiden strävar varje nation på sitt vis för sitt eget ej mindre än för det allmännas bästa. Sä ha svensk-amerikanerna genom sina kyrkor, skolor, tidningar, sjukhus, barnhem och andra välgörenhetsinrättningar, på samma gång som de själva arbetat för republikens utveckling, skapat inom den-22

samma ell Svensk-Amerika i ideell bemärkelse, icke en stat i staten, icke ett geografiskt eller politiskt Sverige i Amerika, men i figurlig mening en härd för svenska minnen, känslor och strävanden.

Det är detta Svensk-Amerika, det svenska elementet i den amerikanska samhällskroppen, som denna bok skall söka skildra. Det kan icke förnekas, att Sverige i mänga är visat en upprörande likgiltighet för svensk-amerikanernas strävanden, även om på senare tider ett omslag i tänkesättet börjat skönjas. Bland svcnsk-amcri-kanerna har dock ännu icke den föreställningen hunnit skingras, att dc äro sedda över axeln särskilt av de högre klasserna i Sverige, och att man där betraktar Amerika och allt amerikanskt med ett visst förakt. 1 sitt poem: När svenskheten bevaras, har den svenskamerikanske diktaren Jakob Bonggren givit luft ål sin harm över hemmasvenskarnas avoga sinnesstämning:

Mitt älskade Sverige, frejdade mor! Jag vet, att du giver Det bästa du kan åt stillsamme bror, Som hemma förbliver. Men det vet jag ock: När en av oss bort Från hemmet får flytta, De känslor, för denne du hyst, inom kort Bli sorgligt förbvlta.»

Är detta överdrift, eller finnes verkligen fog för en sådan uppfattning1? Nog har det många gånger sett så ut. I sin avoghet mol emigrationen har den svenska tidningspressen varit alltför benägen att upplåta sina spalter ät absolut ovederliäfliga skribenter, som av pur illvilja eller av förtrytelse över att dc i Amerika ej rönt den framgång eller blivit så uppskattade, som dc i sin inbilskhet förvänta!, sökt hämnas genom att offentligen beljuga eller förringa det land, som dock berett hundratusenden av deras egna landsmän en god och trygg tillvaro. Om dessa skrivelser kunnat medföra någon nytta i ett eller annat avseende, vore ej så mycket all säga. Men det är, som en gammal svensk-amerikan uttryckte sig i ett brev till mig, så, att det strunt och pladdcr, som skrivits mot Amerika, icke hjälpt det allra ringaste att hejda utvandringen, utan endast väckt ont blod bland de utvandrade. Den svenske tidningsmannen ocli författaren V. H. Wickström anmärkte samma sak redan för länge sedan »De förolyckade existenser, som utvandra från vårt land. äro försvinnande få», skrev han. »men de ha tlock inverkat ofördelaktigt på hemlandets uppfattning av Amerika. Oftast oförmögna att försörja sig själva, vädja de oupphörligen till sina landsmäns barmhärtighet samt ladla dem, då icke deras måttlösa krav uppfyllas. Då dc dessutom sakna blick å ena sidan för sina egna svag-tö

heter och felsteg, å andra sidan för den stora republikens glänsande utveckling på alla områden, få deras skildringar av Amerika drag, tillsatser och stämningar, som ställa landet i en fullkomligt falsk dager. I detta hänseende ha 'litterära utvandrare gjort mycket ont.

Oni det också, såsom ovan antytts, rättvisligen måste erkännas, att man i Sverige börjat få en ny och riktigare syn på lingen och icke längre betraktar Amerika uteslutande som ett humbugsland, befolkat av idel skojare och banditer, utan i allmänhet är villig alt erkänna dess förtjänster, åtminstone på den materiella utvecklingens fält, så är dock den gamla känslan av agg och misstro ingalunda utplånad. Än i dag får man tidtals se rena vanvettigheter om Amerika i eljest ansedda tidningar, av vilka man borde kunna vänta bättre omdömesförmåga och urskillning. Men intresset för deri nya världen och i synnerhet dess medborgare av svensk härkomst är i alla fall större än förut, och man kan våga hoppas, att det var en tämligen allmänt gängse mening doktor Wigert-Lundström i Göteborgs Morgonpost uttryckte, dä ban i tidningens välkomsthälsning till de svensk-amerikanska pressmännen i april 1916 skrev »Men även för oss hemmasvenskar är del en Traga av vital betydelse, att vi långt mer än förut anknyta till och söka känning med det stora liv, som rör sig överallt ute i världen. Vi kunna, när \i se djupare,

icke undgå alt inse den stora förmän vi äga därigenom, att vi i ett land som Förenta staterna ha egna landsmän att i detta avseende sluta oss till.» lians yttrande på annat ställe i samma hälsning, att vi veta, alt det till övervägande del icke är hos Amerikasvenskarna det brustit, när under gångna tider det understundom sett ut, som om en gemensamhet mellan det gamla och del nva Sverige icke ens existerade», är i själva verket etl vackert erkännande åt svensk-amerikanernas plikttrohet mol ett fosterland, som i obetänksamhet ofta beskyllt dem för förräderi och pliktförgåtenhol, därför att de, kanske i de flesta fall med sorg i hjärtat, sökt sin utkomst i ett löftesrikarc land.

»Oni de i del gamla hemlandet verkligen hade klart för sig, vad underklassens barn' kunna Åstadkomma under gynnsamma förhållanden, sådana som här förefinnas», skriver den svensk-ameri kanske författaren Johan 1'erson i sina ypperliga svensk-amerikanska studier, -skulle de, om de besjälades av den så mycket omordade fosterlandskärleken, åstadkomma en social omvälvning i godo.» Häri antydes det enda rationella sättet att stävja utvandringen, om den nu verkligen bör stävjas. Men det sker icke enbart genom alt. som Adrian Molin uttrycker det i sin bok Vanhävd, predika Sveriges förträfflighet, med moralkakor om allt, vad man med flit, spar-samhet och försakelse kan skaffa sig här hemma. Denna vaneföreställning, att man kan prata bort emigrationen och bygga egna hem med välmenta fraser, måste röjas undan, så alt det blir rum16

för ett Fruktbart, positivt arbete. > Och en vink om hur det skulle kunna tillgå giver samme författare på ett annat ställe, där han säger: Vi hämta med förkärlek, särskilt när del gäller tekniska och ekonomiska ting, våra förebilder från Tyskland. Man kan beundra tyskarnas organisationsförmåga; för min del tror jag dock att del vore lyckligt, om vi kunde korsa det tyska systemet med några inslag av sunt demokratisk amerikansk organisation.»

Den hos en del entusiaster uppkomna tanken på all àterlocka de redan utvandrade titi Sverige är enligt min mening outförbar utom möjligen i ett eller annat enstaka fall. Vidsynta svenska Amerikaforskare ha också insett delta. Sålunda yttrar den förut omnämnde E. 11. Thörnberg i en avhandling om svensk-amerikanerna och Sverige: >Än i ett hänseende, än i ett annat verka faktorer, som fjärma de utvandrade frän hemland och hemmavarande, ehuru vår egen utveckling i vissa fall glider åtskilligt i riktning mot den anglo-anierikanska folkvärlden. Det avlägsnande, som i alla händelser sker, jämte de obestridliga ekonomiska fördelar, som Amerika erbjuder, måste väsentligt reducera våra förväntningar på en större återinvandring. Amerikas dragningskraft pà dem, som en gång blivit hemmastadda inom dess gränser, är ofantlig. I all synnerhet verkar den på kvinnorna. Barnen spela i detta avseende en utomordentlig roll. Äro de födda eller fostrade därute och ha de tillbragt några år i de amerikanska skolorna, då ges föga hopp för deras trevnad här.»

Vad underklassens barn» åstadkommit såsom svensk amerikaner skall visas i några av de följande kapitlen. Den med Amerika obekante läsaren skall knappast undgå att känna sig förvånad däröver, så storartat är det verk, som dessa fattiga utvandrare från Sverige uträttat i sitt nya hemland. Nå, men alla de otaliga, soin misslyckats och gått under, skall inlet sägas om deni? frågar kanske någon av de många Amerikatvivlare, som så gärna vilja slå på den strängen. Om de vore värda det, eller om de utgjorde något avsevärt antal, eller om landet och dess förhållanden vore skuld till deras missöde, skulle jag skriva om dem också utförligare, än vad som kan komma till synes på enstaka ställen i boken. Men nu är det så, att historien om alla dessa förolyckade existenser är till största delen cn myt, uppfunnen av personer, som gjort till sin uppgift att nedsvàrta och beljuga Amerika. Det ligger i öppen dag, alt bland ett visst antal människor det alllid måste finnas en viss procent, som av cn eller annan anledning icke lyckas så bra i sina företag som de andra, eller som icke bry sig om att företaga sig någol. Icke alla svensk-amerikaner ha rätt att vänta samma framgång. Varför? Emedan de icke alla äga samma arbetsförmåga, samma ihärdighet, samma tur, icke alla äro lika påpassliga. ordentliga, flitiga, beräknande eller omtänksamma. Men pratet om, alt tusenden gå under i elände, eller hur nu frasen lyder, är prat och intet annat. Lät oss17

se, vad cn av de svenska studieresandena, G. von Koch, säger om saken: »Mina undersökningar om svenskarnas nödställdhct», skriver han i sill förtjänstrulla arbete Emigranternas land, »ha givit vid bauden, att våra landsmän därute i mycket ringa grad, jämfört med andra immigranter, bidraga att öka fattigvårdsbördan och brottsligheten. Visserligen påträffar man icke så få svenskar, som förolyckats i det nya landet, och därvid visar sig

dryckenskapslasten vara det skär, varpå det största antalet strandar. Men det torde kunna antagas, all de flesta av dessa individer redan i sitt hemland varit mer eller mindre på fallrepet, och i varje fall utgöra de icke någon avsevärd procent av de svenska emigranterna. Det är också cn missuppfattning, att de svåra arbetskriserna skulle vålla någon allmän nöd bland våra landsmän. För nykomna och icke yrkeslärda arbetare betyda säkerligen dessa perioder stor arbetslöshet, och det lider ej heller tvivel, att svenskarna liksom andra därute under ekonomiska krislider måste inskränka sig och förbruka gjorda besparingar. Men det var för mig en ständig källa till förvåning, att verkningarna av de dåliga tiderna ej voro mer i ögonen fallande bland våra landsmän.»

Bland de hundraden och åter hundraden av svensk-amerikaner, som författaren kommit i beröring med, kan ban endast erinra sig ett litet fåtal, om vilket uttrycket förolyckats skulle kunna användas med någon befogenhet, och av dem icke en enda, som ej hart sig själv atl skylla för sin olycka. Jag har gång på gång träffat arbetare, som vårdslöst under årets lopp kastat bort hundratals dollars på krogdisken utan någon tanke på framtiden; folk, som efter några fi månaders arbele i fiskerier, skogsläger, sågverk m. m. kommit till staden med ett par, tre hundra dollars på Hckan och inom några veckor, stundom inom några dagar, till följd av eget slarv och vårdslöshet varit barskrapade. Om sådana skulle till slut hamna på fattighuset, vore det väl ej underligt. Men inte rår Amerika för det. Det skulle gått dem likadant och på kortare tid, om de farit fram på samma vis i Sverige. Jag har haft tre vänner, som hamnat på fattighuset. Två voro tidningsmän, men personer utan ringaste begrepp om ekonomi, slarviga, tanklösa och utan ruter i sig; den tredje en förrymd bankkamrer, som kom till Amerika ined 48,000 kronor och inom 15 år gjorde av med vartenda öre och allt vad ban dessutom förtjänade under tiden. Det finns också gott om personer, som efter vanligt folks sätt att döma befinna sig i en god ekonomisk ställning, ha goda inkomster och förstå att taga vara på dem, men ändå knota, klaga och jämra sig över sin ställning samt, om de äro socialister, skålla på del kapitalistiska systemet, som rånar och plundrar dem. En av mina vänner, som tillhörde den klassen, men f. ö. var en duktig och präktig karl, kallade sig alltid för proletär, även eüer det ban avslagit ett anbud på fl,000 dollars (33,000 kronor för en egendom, som han på kortare lid än

20 år förvärvat tned arbete i sitt yrke, på samma gång som lian försörjt sin familj och levat i vad man mycket väl skulle kunna kalla välmåga. Jag har råkat åtskilliga andra proletärer av samma sorl, vilkas fattigdom i själva verket bestått i oförnöjsamhet. Varmed naturligtvis icke är sagt, att det icke också finnes verkliga proletärer även bland svensk-amerikanerna. Jag själv, om någon, kan räknas till de ekonomiskt förolyckade existenserna, eftersom jag sällan kunnat förtjäna ett ordentligt uppehälle, varmed jag menar 500 dollars om året, men inte kan det därför falla mig in att skylla Amerika för vad jag själv förvållat genom abnorm frihetskärlek, lojhet eller likgiltighet. Jag instämmer till fullo med den förul citerade svenske författaren Adrian Molin, då han säger: »Vi ha ingen anledning att syssla med dem, som misslyckats. Amerika är landet för de starka och livsdugliga, icke för de svaga och veka. och det skall fortsätta att locka de bästa och företagsammaste med ekonomiska utsikter, med föreställningar om frihet och jämlikhet, med äventyrets skimmer över livskampen, lill dess Sverige förmår binda dem i samhörighet med hembygden, i tro på framtiden starkare, än Amerika lockar dem.»

För övrigt visar statistiken, att risken att komma på faltighusel är många gånger större i Sverige än i Amerika. Enligt uppgift (del I, sidan 297) i del på svenska statens bekostnad utgivna stora verket Sweden av J. Guinchard åtnjöto 236,918 personer i Sverige fattigunderstöd år 1910, eller 4,310 på varje 100,000-tal invånare. Motsvarande siffra för Amerika var samma år 92 pr 100,000 invånare och för skandinaverna i Amerika 151 pr 100,000. Ar 1890, det sista år, för vilket uppgift finnes om svenskarna ensamt, voro 113 på 100,000 fattighjon.

Så ha vi det ofta upprepade talet om vansinnesprocenten bland svensk-amerikanerna. En av de svenska studieresandena lär ha givit upphov därtill genom det barocka påståendet, alt 37 procent av emigranterna bli vansinniga, de flesta till följd av hemlängtan. Det är ofattligt, hur en så påtagligt osann uppgift kunnat tagas för kontant av någon människa, som icke själv var vansinnig. Van-sinnesprocenlen är visserligen högre i Amerika än i Sverige. 1910 funnos i Amerika 201 vansinniga på vart 100,000-tal invånare, i Sverige endast 142. Men det är att märka, att vansinnesproccnten är i tilltagande i bägge länderna och i Sverige i högre grad än i Amerika. 1

Sverige tillväxte antalet vansinniga mellan 1860 och 1910 frän 26 lill 142 pr 100,000 invånare, i Amerika från 125 till 204. 1 Sverige har således de vansinnigas anlal på 50 år mer än sexdubblats, medan det i Amerika ökats med endast 6lVs procent. I Amerika är det huvudsakligen de invandrade folken, som befolka dårhusen. Enligt 1910 års statistik var vansinnessiffran för de infödda amerikanerna 169 pr 100,000 infödda, för de invandrade däremot 405 pr 100,000 invandrade. Och bland de sistnämnda19

intogo svenskarna tredje rummet. Irländarna kommo först med 974 pr 100,000, därefter schweitzarna med 602 och sä svenskarna med 553 pr 100,000, d. v. s. 55 hundradels procent. Det är ju en hög siffra, inen steget därifrån titi studieresandens 37 procent är dock betydligt! Närmast efter svenskarna kommo tyskarna med 551 pr 100,000, fransmännen med 524, norrmännen med 511 och Danmark med 387 pr 100,000. Av de under det senaste räkenskapsåret å dårhusen intagna kommo också irländarna i främsta rummet dc komma alltid främst, när det gäller alt bli tillvaratagna på allmän bekostnad, i fattighus och fängelser likaväl som på dårhus , scliweitzarna i andra rummet. Men här kommo norrmännen före svenskarna med 133 och svenskarna blott med 131 pr 100,000. Mellan dem och danskarna voro 6 nationer. F.ndast 97 danskar pr 100,000 intogos det året å dårhusen. Dessa siffror visa tydligt att svensk-amerikanerna och norsk-amerikanerna falla offer för vansinnet lättare än dc flesta andra invandrade folken. Då vansinnessiffran i Sverige tilltager i sådan oerhörd progression, jämfört med vad fallet är i Amerika, är det väl icke orimligt att antaga, att svensk-amerikanerna bära fröet inom sig, ärvda anlag så att säga. Att skylla förhållandet endast eller huvudsakligen på hemlängtan torde vara förhastat. Hemlängtan anfäktar väl alla folk mer eller mindre, når de komma till ett främmande land. Italienarna lida säkert lika mycket av hemlängtan som svenskarna. Dc äro mycket ivrigare än svenskarna att spara ihop pengar med tanke på att återflytta till sitt fädernesland. Likväl stå dc sist i listan i fråga om vansinne, med endast 136 pr 100,000, således icke ens en fjärdedel så många som svenskarna. Hos de flesta invandrare, svenskar såväl som andra, går hemlängtan över på kort tid. För egen del har jag aldrig iakttagit den i så utvecklad grad hos någon att den skulle kunna antagas leda till sinnesförvirring. De, som anfäktas därav, kunna ju, om de verkligen allvarligt önska det, ulan någon nämnvärd svårighet, ifall de vilja arbeta och spara, fä den stillad genom att göra en resa till hemlandet i likhet med så många andra svenskamerikaner, som flacka och fara mellan Sverige och Amerika. Det må vara sant, som flera författare anmärkt, att falsk stolthet i många fall hindrar dem från att återvända och utsätta sig för gyckel och speord, därför att dc blivit besvikna i sina förhoppningar, och att de därför hellre stanna kvar och lida i tysthet. Jag vill ej bestrida det, emedan jag ej vet något därom ocli icke kan sätta mig in i en dylik tankegång. Ett faktum år i alla fall, att de flesta, som längta till Sverige, efter sin återkomst dit längta lika starkt tillbaka till Amerika.

I sin bok History of the Scandinavians of the United States skriver O. N. Nelson: »Det är svårt att angiva någon särskilt för-hårskande orsak till den verkliga eller skenbara vansinnestillväxten bland skandinaverna i Amerika. Sannolikt gör deras allvarliga och20

djupa karaktär i förening med deras inbillningsfönnåga och poetiska natur många av invandrarna oskickliga att uthärda det intensiva trycket av beständigt återkommande och ofta fanatiska religiösa stridigheter, sociala omvälvningar, politiska upprctelser, besvikelse i kärleksaffärer och finansiella motgångar. En hycklare eller en andligt stark karaktär kan t. ex. studera de olika religionssystemcn utan fara och med en viss behållning för sig själv. Men en djupt allvarlig, obildad människa med endast måttlig begåvning löper risken att bli tokig, om hon fördjupar sig i dylika studier. Det är möjligt, att flertalet av skandinaverna i Amerika taga ett djupare intresse i religiösa frågor än flertalet inom andra nationer, och det finns personer, som av ren obetänksamhet begagnat sig av deras allvarliga sinnesriktning och eggat upp dem utöver vad deras krafter tålt vid. Detta antagande bestvrkes i viss mån av statistiken, ty dansk-amerikanerna, som sällan bry sin hjärna onödigt med religiösa spörsmål, synas vara mindre utsatta för att bli vansinniga än svenskar och norrmän. Utan tvivel ha också fylleri och utsvävningar fört många skandinaver till dårhusen.» Om, såsom jag sett uppgivet, det huvudsakligen år kvinnkönet, som drabbas av det onda, torde nog religionsgrubbel snarare än hemlängtan vara förnämsta orsaken till vansinnesökningen bland svensk-amerikanerna.

Men vare sig vansinnesfrekvensen bland svensk-amerikanerna är i tillväxt eller icke — i fråga om ärlighet och

laglydnad åtnjuta de ett välberältigat anseende. 1 fängelserna funnos 1908 endast 50S skandinaver eller 10 på 100,000, och mycket sällan göra de sig skyldiga Ull något grövre brott. Några få gånger har dock hänt, att svensk-amerikaner dömts till dödsstraff för mord, i ett par fall orättvist, vadan domen ändrats, tack vare landsmäns ingripande. De synas emellertid färdiga att ingripa, även då intet skäl finnes därför. Detta är nog ett äkta svenskt drag, medfört frän hemlandet, där det kan hända, enligt vad många hemmasvenskar berättat, att allmänheten, då en polisman har svårt att reda sig med en fänge, antingen icke alls bekymrar sig om saken eller också tager parti för den fångne mot polisen, och där för resten lagen själv i vissa fall har mindre förbarmande med en förorättad individ än med den förorättande och t. o. m. bestraffar den, som försvarar sig själv eller sill hem mot en bandit ocli därunder råkar skada denne till döds. I Amerika råder både i teori och praktik en rakt motsatt och vida förnuftigare princip, som dock icke synes överensstämma med det svenska kynnet.

Svensk-amerikanen, i synnerhet den, som vid någorlunda mogen ålder utvandrat, förblir i de flesla fall ganska länge i tankar och livsåskådning svensk. Det finnes de, som aldrig amerikaniseras, hur länge de än stanna i Amerika, och aldrig fatta intresse för del nya landet. Det är om dessa man med någon befogenhet kan använda epitetet rotlös. Komma de åter till Sverige, trivas de i21

många fall icke där heller, och de känna sig slutligen som främlingar varhelst de befinna sig. Från denna slitning mellan stridiga känslor äro deras barn befriade. De veta icke av mer än ett fosterland, och dess lov tutas i deras öron i skolan och vid nationalfesterna, tills de känna sig fullt och fast övertygade om, att Amerika är det enda land på jorden, som är värt alt älska, och att intet annat land i något som helst avseende kan därmed jämföras. Härigenom uppstår i många familjer ett visst obehagligt förhållande mellan föräldrarna och barnen, av vilket de förra lida betydligt mer än de senare, i synnerhet då, som fallet är i flertalet familjer, barnen fått högre skolbildning än den föräldrarna åtnjutit Barnen växa upp och lycka sig vara betydligt styvare än föräldrarna, kritisera deras engelska och betrakta dem som efterblivna och gammalmodiga i idéer och tänkesätt. Ej sällan leder detta till, att barnen indirekt och utan att kunna precis göra sig reda för orsaken därtill fatta en sorts förakt för föräldrarnas hemland och skämmas för sit^ härkomst.

Då jag höll på med tryckningen av en av mina böcker om västkuststaterna, kom en dag en mycket framstående och förmögen svensk-amerikansk affärsman, vars porträtt och biografi voro införd » i boken, rusande in på tryckeriet och tiggde och bad. att han skulle få slippa vara med i boken, llans 17-àrige son hade av en händelse fålt nys om, att fadern givit sitt samtycke till biografiens införande, och ville på inga villkor nu .tillåta», att han omnämndes i en svensk bok. Det var kantänka genant för pojkslyngeln såsom varande född i Amerika, att hans skolkamrater möjligen skulle kunna få reda på, att han var av svensk härkomst. Tryckarna hade just lagt det ark i pressen, vari biografien förekom, då affärsmannen anmälde sin protest. Då ban fick höra vad det skulle kosta att uppehålla pressen medan det 32-sidiga tryckarket ombröts, baxnade han. Så mycket ville han ej betala för besväret. Händelsevis kom någon pä den lyckliga tanken, alt herr sonen måhända kunde giva med sig något, ifall endast porträttet uteslötes och ej droge uppmärksamheten till biografien. Mannen blev glad över denna utsikt till räddning och telefonerade till sonen. Denne gav verkligen efter åtskilligt ordande hit och dit godhelsrullt sitt samtycke, och sedan omarbetning företagits av biografien till utfyllande av del uppkomna tomrummet, blev arket äntligen tryckt. Men jag sade min mening om en fader, som låter sig kujoneras av en pojkvasker. Vid elt annat tillfälle, då jag följt hem med en god vän, som köpt en svensk bok av mig, såg jag honom stoppa ned boken i en koffert och omsorgsfullt låsa igen denna. På min fråga, varför han låste in boken, svarade lian: »Jo, ser du, min pojke kunde få svn på den, och han är så förfärligt emot allt svenskt, att han säkerligen komme att bränna upp den, och det vill jag inte.» Jag gav min vän en duktig uppsträckning och frågade, om han inte själv insåg, hur galet det var att låta22

en skolpojke regera huset på ett sådant sätt. »Jo», blev svaret, jag är ledsen över, att det är så. men min 'hustru har varit för svag för honom och hållit med honom i hans amerikanska idéer, och jag vågar inte opponera mig.» Och ändå var hustrun själv född i Sverige. Lyckligtvis tillhöra dessa exempel undantagsfallen. Naturligtvis är det föräldrarnas eget fel, att sådant eller annat av liknande art kan förekomma. Vid besök i svensk-amerikanska hem kan man få se dottern i paraddräkt vid pianot eller i gungstolen med en roman i handen, medan modern, kanske

gammal och skröplig, sliter vid tvättbaljan eller stökar med skurning eller matlagning. Och skulle man drista sig att giva en liten vink om, hur del borde vara, händer det, alt modern långt ifrån att beklaga missförhållandet försvarar det som något belt naturligt och i stället beklagar hennes höghet dottern, som icke kan få allt så bra och bekvämt, som hon förtjänar. Eget nog ser inan sällan något liknande bland andra nationer, minst bland amerikanerna, i trots av allt vad som säges om deras slappa uppfostringsmetod, utom förslås i sådana kretsar, där icke modern heller själv gör något arbete. Del finnes emellertid även mänga svensk-amerikanska hem, där det tillgår på ell helt annat sätt och där barnen äro både snälla och vördnadsfulla mot sina föräldrar, varav framgår, att den invandrade svenskens ställning icke med nödvändighet måste förete den obehagliga slitning mellan gammalt och nytt, mellan svenska känslor och amerikanska intressen, som fördystrar tillvaron i somliga hem.

Som en egendomlighet har anmärkts, att inom andra och tredje generationen av svensk-amerikaner ett nyvaknat intresse för Sverige och dess språk försports. Det är dock efter all sannolikhet endast en låga, som snart fladdrar ut, framkallad huvudsakligen genom inverkan från de svensk-amerikanska skolorna. De nyinrättade kurserna i skandinaviska språk vid åtskilliga amerikanska högskolor ocli universitet lära icke utöva någon särdeles storartad dragningskraft på den svensk-amerikanska ungdomen. Även vid de svensk-amerikanska läroverken bedrives undervisningen i de flesta ämnena på engelska och talar den studerande ungdomen hellre engelska än svenska. I inånga församlingar har man måst införa engelska språket vid somliga av gudstjänsterna såsom enda medlet att kvarhålla den uppväxande ungdomen. Svenskar och i synnerhet svenskor, som komma till Amerika under uppväxtåren, då det går lättast att lära ett nylt språk, föredraga innan lång tid gått engelskan framför svenskan som samtalsspråk. .Man må skriva och tala så mycket man vill om svenskhet, svenskt språk, svensk kultur o. s. v. och ivra för deras upprätthållande, så blir man ändå aldrig annat än en ropandes röst i öknen i försöket att stävja eller tillbakahålla den stadigt pågående amerikaniseringsprocessen. Amerikas tjusningskraft är för stark, och vad den lockat till sig, behåller den och23

omdanar efter sitt eget behag. Ett Svensk-Amerika i förut påpekad ideell bemärkelse torde dock komma att finnas ännu en tid, och det hade måhända kunnat vara starkare och mäktigare än det är, om det icke under så långa tider mötts med missförstånd, oginhet och brist på sympati från moderlandets sida. Det är emellertid glädjande att se, att man i Sverige äntligen börjat intressera sig för den livskraftiga telningen i den främmande jorden, och ännu mer glädjande skall det bli, om detta intresse visar sig beståndande. KAPITEL 2.

En blick pä den amerikanska kartan ocli dess historia.

Hur har icke allt förändrats! Ser mitt öga månne lätt?

Gärd vid gärd och teg vid tegar på den fordom vilda slätt.

Ingen indian med skalper och med svanens fjädrar prydd

Ser jag mer, blott några spillror av en tid, som är förflydd.

J. A. Enander.

Från geografilektionerna under min skoltid minnes jag ännu, vilken vikt det lades vid, att vi skolpojkar ordentligt lårde oss namnen på alla de otaliga provinserna, departementen, kantonerna och allt vad de kallades i de europeiska rikena, där sällan eller aldrig någon svensk slog sig ned för livstiden, medan de nordamerikanska staterna, i vilka redan då ett hundratusental svenskar eller flera bosatt sig, lämnades så gott som alldeles obeaktade. Detta var i stil med språkundervisningen, som gjorde franskan till ett viktigt ämne och behandlade det blivande världsspråket engelskan som en bisak. Det år åtminstone att hoppas, att undervisningen ej är fullt så opraktisk nu. Säkert är, att det mesta jag visste om Amerika före min utvandring var hämtat ur reseskildringar ocli berättelser. Att kännedomen om Amerikas fysiska och politiska geografi är ganska skral än i dag bland hemmasvenskarna, råkar jag ha reda på, och det torde därför vara på sin plats i ett verk sådant som detta all orientera läsaren en liten smula i det främmande landets förhållanden, innan vi gå vidare i skildringen av svensk-amerikanernas historia. Jag skall försöka att icke göra min lektion lång eller tröttande.

Om läsaren alltså lägger framför sig en karta över Förenta staterna, skall han finna landet uppdelat i ett slorl antal

(48) stater, de minsta belägna i östra delen av landet, de största i den sydvästra delen. Dessa stater ligga alla mellan breddgraderna 25 och 49 och mellan längdgraderna 67 och 126, och hela området mäter från öster till väster på det bredaste stället, d. v. s. närmast söder om Kanadas gräns, 3,100 eng. mil (4,990 kilometer) och från norr till söder 1,780 mil (2,865 kilometer). Ytinnehållet utgör omkring 3,100,000 kv.-mil (8,033,075 kv.-kilometer) eller nära 182.')

gånger Sveriges ytinnehåll, som är 4-18,000 kv.-kilometcr. Men titi Förenta staterna höra även territoriet Alaska, som ensamt är så stort som en femtedel av staternas område, samt Porto Hieo, Guam saml Filippinska ocli Hawaiiska ögrupperna i Stilla havet, vilka sammanlagt upptaga ett ytinnehåll så stort som en fjärdedel ax-Alaska. I detta kapitel skola vi dock endast hålla oss till det egentliga stalsområdet, som begränsas i öster av Atlantiska havet, i söder av Mexikanska viken och Mexiko, i väster av Stilla havet och i norr av "Kanada och som vanligen åsyftas, då man talar om Amerika.

Landskap i New Hampspire.

Ingen del av detta land är i politiskt avseende äldre än 300 år. Visserligen hade redan på 1500-talet enskilda forskningsresande trampat dess mark (Columbus såg som bekant aldrig det amerikanska fastlandet), och visserligen gå dunkla sägner om, all nordmännen 100 år förut haft någon sorts koloni norrut på den östra kusten, del s. k. Vinland, om vars läge de lärda fortfarande tvista. Men det första egentliga och historiskt kända kolonisationsförsöket gjordes 1502 av franska hugenotter, som först slogo sig ned i South Carolina och kort därefter i Florida, där koloniens medlemmar år 1565 mördades av en fransk expedition, som grundlade staden SI. Augustine, Nordamerikas äldsta stad. 1607 anlades en engelsk koloni i Virginia, mellan 1620 och 1636 slogo sig engelska puritaner ned i Massachusetts och Rhode Island, och 1638 grundades den svenska kolonien i Delaware. 1682 kom Penn med sitt kväkaresällskap till Pennsylvania, och 1710 invandrade en mängd tyskar till samma stat.26

Under tiden anlades engelska kolonier i alla de östra staterna ocli slutligen år 1733 en så långt söderut som i Georgia. Engelsmännens framgång väckte redan tidigt avund i grannlandet Kanada, som koloniserats av fransmän. Dessa uppviglade indianerna mot engelsmännen, och blodiga krig rasade tid efter annan, tills äntligen genom Quebecs fall 1759 fransmännens makt inom Amerika blev för alltid krossad. Hur de engelska kolonisterna sedermera genom odrägliga trakasserier från moderlandels sida retades till uppror mot Englands regering och ärofullt tillkämpade sig oavhängighet, torde för läsaren

Vy av Klippiga bergen i Colorado.

vara bekant. Förenta staterna såsom nation räkna sin historia från den 4 juli 1776, då frihetsförklaringen undertecknades av kongressens ordförande, fast England först 1783 uppgav sina anspråk och erkände den nybildade republiken som ett självständigt rike.

Förenta staterna bestodo vid denna tid av de på östkusten 'belägna 13 staterna Massachusetts (som då innefattade den nuvarande staten Maine), New Hampshire, Vermont, Connecticut, New-York, Pennsylvania, New Jersey, Maryland, Virginia, Kentucky, North och South Carolina samt Georgia. Det söder därom belägna Florida tillhörde Spanien och köptes av Förenta staterna 1819 fölen summa av 5 miljoner dollars. Republikens område nådde till Mississippifloden. Landet mellan de uppräknade staterna och den nämnda floden var en vildmark, som först längre fram uppdelades och nu upptages av staterna Michigan, Wisconsin, Illinois, Ohio,27

Indiana, Tennessee. Mississippi och Alabama. Området väster om Mississippiflodcn västerut till Klippiga bergen, med undantag av-vad som nu är Texas samt New Mexico och södra delen av Colorado, kallades Louisianaterritoriet och hade ömsom ägts av Frankrike och Spanien. 1803 köpte Förenta staterna det av Frankrike för 15 miljoner dollars. Inom detta område ligga staterna Minnesota,

Oljemålning av Olor Grafström.

Sjö 1 Minnesota.

North och South Dakota, Wyoming, Montana, Nebraska Iowa, Colorado, Kansas, Missouri, Oklahoma, Arkansas och Louisiana. Det söder oin Louisianaterritoriet belägna Texas hade under många ar varit tummelplatsen för strider mellan befolkningen, som sökte upprätthålla en självständig republik, och Mexiko, då Förenta staterna på begäran av Texasbcfolkningen år 1845 övertogo området jämte dess till 7Va miljoner dollars uppgående skuldbörda och införlivade det med sitt statsförbund.

Av området mellan Klippiga bergen och Stilla havet tillhörde södra delen Mexiko. Den norra delen, som sträckte sig ända upp till Alaska, ansågo sig både England och Förenia staterna ha äganderätt till. Genom fredlig överenskommelse mellan de båda makterna blev det 1816 delat så, att England behöll allt, som låg norr om 49 breddgraden, och Förenta staterna fingo området söder därom,28

vilket innehåller staterna Washington, Oregon, Idaho och västra delen av Montana och Wyoming. Tvist om Texas' västra gränslinje ledde till krig mellan Mexiko och Förenta staterna, ett av de märkligaste i världshistorien så till vida, att den ena parten, här Förenta staterna, vann seger i varenda drabbning och varje gäng emot en större truppstyrka än sin egen. Genom fredsslut 1819 överlämnade Mexiko bela sitt område norr om del nuvarande Mexiko till Förenta staterna för en köpesumma av 18 miljoner dollars.

Vy från Arizona.

Detta område upptages av staterna California, Nevada, Utah, Arizona och New Mexico. Territoriet Alaska förvärvades 1867 genom köp frän Ryssland. Frisel var något över 7 miljoner dollars. De förutnämnda öbesittningarna i Stilla havet tillerkändes Förenta staterna genom fredsslutet efter kriget med Spanien 1899, men Förenta staterna erlade 20 miljoner dollars som ersättning för en del arbeten, som Spanien verkställt pa de Filippinska öarna. Detta är i korthet den ärorika historien om den stora amerikanska republikens tillkomst och politiska utveckling.

Landskapet i alla de östra staterna är mer eller mindre oregelbundet, bergigt, ojämnt och av naturen skogbevuxet, fast numera en stor del av skogen borttröjts. Genom alla dessa stater stryka bergskedjor, vilkas toppar i Maine, New Hampshire och Vermont nå en höjd av 1—6,000 fot, i North Carolina nära 7,000 och i South Carolina och Georgia 4,000. Längs kusten finnas lalrika vikar, de nordligaste staterna äro rika på sjöar och alla på floder. Georgia och Florida äro däremot låglänta ocli jämna. Klimatet i hela det29

norra området är strängt, med kalla, långa vintrar, och korta, varma somrar, vilka i Massachusetts, New York och Pennsylvania stundom förete tvära växlingar från stark hetta till kännbar kvla. 1 dc sydliga staterna South Carolina, Georgia och Florida är vintern mycket mild. Dc väster om detta distrikt belägna staterna Michigan, Ohio. Indiana, Kentucky, Tennessee och Mississippi äro jämförelsevis jämna med omväxlande skog och öppna slätter. I Illinois börjar del egentliga prärieoinrådet, den nakna, endast längs strömdragen trädbevuxna grässlätten, vilken sträcker sig genom Iowa, norra Missouri, Kansas, Oklahoma, Nebraska, södra och västra Minnesota, bägge Dakotastaterna, större delen av Texas och

Snöfjället Mount Rainer i Washington.

östra delen av New Mexico, Colorado, Wyoming och Montana. Södra delen av Missouri, hela Arkansas, Louisiana, Wisconsin, östra och nordöstra Minnesota samt östra delen av Texas voro däremot ursprungligen skogbevuxna, och en del av Arkansas och Missouri är därtill bergig. Floderna i hela detta område äro talrika, men många av dem torka mer eller mindre ut under sommaren. Inga insjöar finnas utom i Minnesota, som är rikt på sådana. Många av dem ha dock i mån som odlingen fortskridit visat benägenhet att torka ut. Det hela är en högslätt, höjande sig från 1.000 fot över havel i östra delen till 5,000 fot vid Klippiga bergen. Klimatet utom i de sydligaste delarna är s. k. inlandsklimat, kännetecknat av kalla vintrar och mycket varma somrar, med plötsligt påkommande häftiga oväder, åska och stundom virvelvindar. Vinterns längd och köld avtaga i mån som man kommer söderut från Dakota eller Minnesota.

Genom Montana. Wyoming, Colorado och New Mexico stryker den väldiga bergskedjan Rocky Mountains eller Klippiga bergen fram,30

ined en höjd av 6—11,000 fot över havet och enskilda bergstoppar, som skjuta upp till en höjd av över 14,000 fot (1,207 meter . Väster om denna bergskedja vidtager en ny högslätt, som sträcker sig genom Idaho, Utali, Nevada, Arizona samt östra delen av Oregon och Washington till nästa bergskedja, vilken löper genom Washington och Oregon, där den kallas Cascadebergen, och längs California* östra gräns, där dess namn är Sierra Nevada. Högslätten är en pä en mängd ställen av förgreningar från de olika bergskedjorna avbruten öken med ett klimat, som är något mindre kallt än på motsvarande breddgrader öster om Klippiga bergen, men med heta somrar i synnerhet i den sydligare delen. Sydvästra Arizona anses

Snöfjället Mount Chasta i California.

vara den varmaste platsen i Förenta staterna, ehuru stora delar av sydöstra California nog kunna tävla därmed. Det är från det på gränsen till California belägna Fort Yuma i Arizona vi fått anekdoten om soldaten, som kom till helvetet, men bad att få återvända och åtminstone hämta sin överrock.

Cascade- och Sierra Nevadabergen ha en genomsnittshöjd av 6—8.000 fot, men talrika snötäckta spetsar höja sig däröver. Flera av dem äro frän 11,000 fot till 11,500 fot höga. Väster om dessa berg är landet i Washington, Oregon och nordvästra California starkt skogbevuxet. Här växa jordens största skogsträd. Klimatet är jämnt och milt, med regniga vintrar och svala somrar. California upptages till stor del av regnfattiga inlandsdalar med lång, het sommar och kort, något dimmig vinter. Längs kusten är sommaren sval. och i södra delen av staten har man liksom i Florida och trakterna däromkring ingen vinter. De i klimatiskt avseende behagligaste31

trakterna av Förenta staterna äro belägna längs Stilla havskusten och i vissa delar av Florida och Georgia.

Av ovanstående torde läsaren kunna bilda sig en någorlunda korrekt föreställning om landet i dess helhet. Alt ingå i detaljer och framställa de många skiftningar och avvikelser, som förekomma, skulle taga för mycket utrymme ocli tillhör för övrigt icke de ämnen, som föreligga till behandling. KAPITEL 3.

Svensk-amerikanernas val av boningsplatser.

Västerut, där solen strälar över fria mänskors land. Västerut, där inga trälar kväljas under

snöda band, Västerut, där mänskovärde t varder erkänt

dock till slut, Västerut, där flit ger ära, flit ger makt — gå västerut!

Magnus K 1 m 1) 1 a d.

Såsom vi känna av historien, skedde den första svenska utvandringen till Amerika på hösten 1637, då en expedition under befäl av Peter Minuit avseglade från Göteborg i ändamål att grundlägga en svensk koloni i Amerika. Expeditionen ankom i slutet av mars 1638 till kusten av Delaware, där kolonisterna tillhandlade sig av indianerna en slräcka land längs Delawarefloden och anlade kolonien .\ya Sverige. Under de följande åren utsändes inalles elva expeditioner från Sverige, men kolonien tillväxte aldrig i någon nämnvärd grad. Då den efter 17 års bestånd år 1635 kom under holländskt välde, hade den knappt '100 invånare. Som minne av kolonien kvarstå två kyrkor, den år 1700 uppförda Gloria Deikyrkati i Filadelfia och den året förut byggda Heliga Trefaldighetskyrkan i Wilminglon. I denna äldsta svensk-amerikanska koloni uppehölls gudstjänst av svenska staten ända till 1831. Ar 1903 restes av en kvinnoförening i Delaware på den klippa, där de första kolonisterna landstego, en minnesvård av granit med inskrift: Denna sten utgör en del av den berghäll, på vilken de första svenska kolonisterna i Amerika landstego den 20 mars 1638. På denna plats stod fästet Christina, llär höllo svenskarna sina första ting och firade i fästets kapell sin förslå gudstjänst i den nya världen. Hest av Delaware Sociely of Colonial Dames den 29 mars 1903.» Om kolonien Nya Sverige har så mycket skrivits, t. o. m. stora, vidlyftiga böcker, att den som intresserar sig för dess historia lätteligen kan finna alldeles tillräckligt med lektyr därom.

Det ursprungligen av den amerikanske tidningsredaktören Horace Greeley givna rådet att gå västerut ha de svenska emigranterna ganska samvetsgrant följt under 1800-talets senare hälft. Numera påträffas svenskar i alla unionens stater, talrikast i de mellersta33

och sparsammast i de sydligaste. De »svenskaste» staterna äro Minnesota med 208,000, Illinois med 230,000 och New York med !H),000 svensk-amerikaner år 1910. Naturligtvis har antalet sedan dess betydligt ökats. Bland övriga jämförelsevis talrikt svensk-befolkade stater hade Massachusetts 68,000, Iowa 66,000, Nebraska 58,000, Michigan 57,000, Washington 56,000, Wisconsin 55,000, Pennsylvania 52.000, California 46,000, Kansas 35,000, Connecticut 31,000, North Dakota 27,000, Colorado 25,000 och South Dakota 23,000 svensk-amerikaner. Först i ordningen bland de återstående 32 staterna kom Oregon med 18,000 och sist South Carolina med något över 100.

Otyeniålnlng nv A. V. Anderson

Svenskarnes landstigning i Delaware år 1638.

Det första svenska kolonisalionsförelaget under 1800-talet kom lill stånd genom förre Uppsalastudenten Gustav Unonius, vilken vid 31 års ålder utvandrade år 1811. åtföljd av sin unga brud, en gammal trotjänarinna, ett par studenter och en lantjnnkare. Detta lilla sällskap slog sig ned i trakten kring Pine Lake nära Nashota och 31 mil (50 kilometer) från staden Milwaukec i Wisconsin och gav sill nybygge namnet Nya Uppsala. Vid framkomsten beslotl deras kassa av 100 dollars, varav 155 åtgingo till inköp av vagn, ett par oxar och en järnspis. Den 11 nov., jämnt 6 månader efter avresan från Uppsala, inflyttade de i sitt nybyggda stockhus. Med jakt ocli fiske bidrogo de till hushållet. Under det följande årel anslöto sig flera svenskar till nybygget, en baron, ett par löjtnanter m. fi., samtliga genom uppfostran och vanor opassande för nybyggarlivet. Inom några få är blev nybygget också i det närmaste övergivet av de ursprungliga kolonisterna. 3. — Skarstedt.34

Unonius var född i Helsingfors 1810, son lill lagmannen Israel Unonius. Familjen flyttade till Sverige och U. blev studenl 1830 samt avlade kameralexamen 1833. Under kolcraepidemien 1834 tog ban plats som biträdande underläkare vid ett av Stockholms kolera-sjukhus, varefter lian någon lid studerade medicin vid Uppsala universitet. 1841 utvandrade han, som nämnt. Nybyggarlivet blev honom snart för tungt, och som han redan flera gänger hållit gudstjänster i sin stuga, till vilka grannarna infunnit sig, övertalade hans vänner honom alt ägna sig åt prästämbetet. Han ingick 1842 vid ett episkopalkyrkan tillhörigt prästseminarium, genomgick en treårig kurs och blev prästvigd 1845. Han blev därpå utsänd som missionär bland skandinaverna i Wisconsin. Så länge lian drog lön från den amerikanska missionskassan gick det bra, men när ban försökte stifta egen församling ocli ville, atl församlingsborna skulle avlöna honom, fick han till svar, att i Amerika fås evangelium för intet. 1849 flyttade han till Chicago och stiftade en svensk episkopalförsamling. Ilär verkade han oförtrutet och var särskilt under koleraepidemien i början av 1850-talet de svenska invandrarna till stort gagn. 1853 besökte lian Sverige och 1858 bosatte han sig där och ingick i tullverkets tjänst. Riksdagen tilldelade honom en belöning av 3,000 kronor Tör hans arbete bland utvandrarna. 1863—88 var han tullförvaltare i Grisslehamn, samtidigt utövande prästerlig verksamhet, då tillfälle därtill yppade sig. Han avled 1902 på Hacksta gård i Uppland, vilken ställts till hans förfogande av hans ene svärson, bruksägaren Hugo Tamm. Unonius utgav bl. a. det förträffliga memoarverket Minnen från en 17-årig vistelse i nordvästra Amerika, vari han utförligt och intressant skildrar sina amerikanska erfarenheter.

Rland medlemmarna av Unonius' koloni befann sig cn f. d. löjtnant Polycarpus von Schneidau, som kom att spela cn roll i Svensk-Amerikas historia. Han var född i Kisa, Östergötland, 1812, son lill major von Schneidau. I unga år ingick ban vid Svea artilleri ocli befordrades inom kort till löjtnant. Genom att gifta sig med en judinna ansågs han enligt den tidens inskränkta tänkesätt ha satt cn fläck på officerskårens anseende och tvangs därigenom att resignera från sin befattning och lämna landet. Som han var gammal bekant lill Unonius, slöl han sig till dennes koloni i Wisconsin, men flyttade redan 1845 lill Chicago, där han snart erhöll en lönande befallning som civilingenjör. Med pengar, som sångerskan Jenny Lind under sin konsertresa i Amerika försträckte honom till inköp av en daguerrotypapparat, uppsatte han en fotografialelje, den första i Chicago och troligen i bela västern. 1851 utnämndes han till svensk-norsk vicekonsul. Han skötte sin befattning med beundransvärd duglighet, så länge hälsan stod bi. Han avled 1859.

Under 1810-talet anlände åtskilliga större sällskap av utvandrare från Sverige. En Daniel Larson kom 1844 frän

ledare för ett 50-tal emigranter, vilka slogo sig ned i Wisconsin. Larson själv stannade i Brocklon, Mass., till 1851, dä han företog en resa till Sverige. Vid sin återkomst lill Amerika hade han med sig ett GO-tal utvandrare, av vilka en del stannade i Massachusetts och blev grundstommen till den svenska skomakarekolonien i Broek-lon och Campcllo.

Genom brev, som von Schneidau skrev till sin rader i Kisa, lockades en mjölnare Peter Cassel och fyra andra familjer år 1845 att resa till Amerika. De slogo sig ned i Iowa och grundade den svenska kolonien New Swcden 42 mil väster om Burlington. Genom brev från Cassel föranleddes ett antal familjer i Västerlösa ocli angränsande socknar att emigrera i ändamål att slå sig ned i Cassels koloni. Sålunda avseglade i maj 18IG ett sällskap av 12 personer från Göteborg. Efter ankomsten lill Iowa logo de miste på vågen och kommo i slutet av sept. till Fort Des Moines, ett gränsfästc, varest sedan den stora staden Des Moines, Iowas huvudstad, uppvuxit. Varken mjöl eller annat matnyttigt fanns att köpa. Del enda, som fanns till salu, var tobak och whisky, vilken sistnämnda vara utbjöds till det billiga priset av 30 cenis pr gallon (ungefär 25 öre pr liter;. Sällskapet fortsatte 25 mil 40 kilometer längre bort och påträffade en amerikansk nybyggare och jägare vid namn Gaston, som slagit sig ned i en vacker trakt. Fyra av de svenska familjerna beslöto stanna där. De övriga vände tillbaka »ch förenade sig i sinom lid med nybyggarna i New Sweden. Gaston försåg sina nya grannar med majs och polatis och lärde dem all leta upp träd, som lämpade sig alt göra bräder av. Små stocklius uppfördes med eldstäder av jordtorvor utanför väggen. Senare på hösten kom en man körande från Missouri med ett lass mjöl och en annan med en boskapshjord. Nybyggarna köpte mjöl efter ett pris av 5 dollars pr 100 skålpund (41 öre pr kilo), och en av dem köpte en ko och en kalv för 10 dollars (37 kronor). Villebråd fanns i ymnighet. Indianer kommo ofta på besök och visade sig alllid vänliga. På våren började s en nyodling med tillhjälp av-skyfflar ocli hackor, och majs, potatis och grönsaker odlades. En av nybyggarna förfärdigade en svensk s. k. skvaltkvarn, och på den malde de sin majs. Till närmaste plats, där förnödenheter kunde köpas, hade de 200 mil (322 kilometer). Med oxar och vagn tog del 3 veckor att färdas dit och tillbaka. Där svenskarna slogo sig ned, uppväxte den stora svenska kolonien Swede Point eller Madrid, som den nu heter. En son till Peter Cassel flyttade dit och gifte sig 1818 med en flicka i kolonien, och var detta det första svenska äktenskap, som såvitt man vet ingåtts i någon av de västra staterna. Denne Cassel uppsatte i bolag med några andra av nybyggarna 1855 elt sågverk i staden Iieokuk, och de fingo en sådan efterfrågan på sitl virke, att de måste hålla sågen i gång både dag och natt. Nybyggarna kommo från 50 mils avstånd att köpa virke.36

I)e sålde sedan sågen och uppsatte en mjölkvarn. 1861 byggde Cassel en flatbål och började forsla mjöl från nybyggena till staden. Han blev sålunda en framstående affärsman, men hann ändå med att laga livlig del i politiken och sköta olika sysslor i countyts tjänst, llan avled 1902 i en ålder av 81 år.

Från samma år som Swede Point grundades, nämligen 1816, daterar sig den vida beryktade Bishop Hillkolonien i Illinois, vilken torde vara märklig nog att förtjäna ett någorlunda utförligt omnämnande. I början av 1840-talet uppträdde i Hälsingland och kringliggande landskap en några och 30 år gammal bonde vid namn Erik Jansson från Biskopskulla, Uppland, som väckelsepredikant och profet. Han ägde en rentav hypnolisk förmåga över det obildade folk, för vilket han förkunnade sin lära, som mest bestod i självberöm och förkastelsedomar över Sveriges statskyrka och prästerskap. Talrika historier voro i svang om hans förförelseförsök mot kvinnor, som anslutit sig till hans lära, men anhängare vann han likafullt var han drog fram, och när han en dag värre än vanligt dundrat mol »den f—de Luthers och den djävulske Arndts avgudiska skrifter», blev följden, alt hans anhängare gjorde ett bål och uppbrände en mängd uppbyggelseböcker av Arndt, Luther, Norborg och andra och vid flera efterföljande tillfällen upprepade samma manöver, vilket ledde till undersökning från myndigheternas sida. Profeten blev flera gånger häktad, men äter lössläppt. I nov. 1815 arresterades han ånyo, men blev befriad av några av sina trogna och höll sig sedan undangömd i Dalarne och i Norge, medan förberedelser gjordes för cn utvandring till Amerika. Hans anhängare, vanligen kända under namnet Erik Janssarnc, sålde sina hem och bildade en gemensam kassa. En av dem bidrog därtill med 21.000 kronor. Under vintern och våren utgav Jansson en psalmbok och en kalekes för sina trogna. 1 den senare, som är ett fruktansvärt pekoral, men som ändock

utgivits i ny upplaga så sent som 1903, framträder hans självförgudning pä ett synnerligen plumpt sätt. Han påstår sålunda bl. a., att den härlighet, som Erik Jansson i Kristi stad upprättar, skall övergå den, som Jesus och hans apostlar införde i alla land»; att »Erik Jansson har likasom Gud i skapelsestunden sagt i Kristi stad Varde ljus och det blev ljus<; att »den ondskans surdeg, som satan har inknådat onda tankars jäst uti, den jäser med en sådan h—s fart, att Kristi heliga dag faller som skyfall från sitt ursprung ned i en evighetens träckgrop till evig tid», m. m. i samma stil. Om psalm boken, som är ännu vimmelkantigare och i språkligt avseende underhaltigare, skriver Harald Wieselgren i sin biografi över Jansson i Svenskt Biografiskt Lexikon: »Aldrig har ett religionssamfund hållit- till godo med cn så långtrådig, oförskämd och vidrig sångbok; i det eländigaste versmakeri, någon litteratur kan uppvisa, har man svårt att finna maken därtill.»I nder 1846 utvandrade 100 Erik Janssare i olika grupper. Jansson själv och hans familj anlände till New York i juni. 69C acres ;557 tunnland jord köptes i Illinois, dels direkt från regeringen, dels frän enskilda, för 1,950 dollars (7.215 kr.), och året därpå köptes 700 acres. Ett antal byggnader av stockar eller torv.

1 tält, ett tabernakel av tållduk med utrymme för över 800 personer uppfördes, varjämte ett dussin jordkulor inreddes lill bostäder. Kolonien benämndes Bishop Hill efter Janssons hemort Biskopskulla. 1847 kommo 400 fullvuxna personer och elt stort antal barn, 1849 åter ett sällskap och 1850 omkring 170 personer. 1854 anlände det sista tillskottet från Sverige, 70 personer. Inalles hade då i stora och små grupper anlänt omkring 1,500 Erik Janssare. En stor mängd hade dölt på vägen av skörbjugg eller kolera, andra hade drunknat.

Under det första halvåret i det nya hemmet hölls gudstjänst 3 gånger varje söndag och

2 gånger varje söckendag. Dessa möten leddes av-Jansson eller någon av de övriga ledarna: Jonas Olson, Anders Berglund m. fi. Tolv unga män utvaldes aft bereda sig för predikoämbetet och senare sprida Janssons lära, en skola inrättade.-, och lärare utså-gos för de äldre medlemmar, som icke kunde läsa eller skriva. Tältkyrkan brann ned 1848, ocli i dess ställe uppfördes en stor träbyggnad. Likaledes byggdes en mjölkvarn, såg-verk m. ni. 1849—51 uppfördes den s. k. köksbyggnaden, ett '-vånings tegelhus med kök. matsalar och boningsrum. Kolonien hade vid denna tid 350 acres under odling. Kolonisterna odlade lin och vävde tyg och mattor. Intill 1858, då de upphörde med denna industri, ilade de såll 130,309 yards (119,155 meter linneväv och 22,569 yards (20,611 meter) mattor. Under de första åren ledo de stor brist på närande föda. I följd därav utbröto farsoter, som bortryckte ett par hundra medlemmar. Jansson föreskrev fasta och försäkrade de lidande, att om de blott vore starka i tron, de kunde leva på en åttondel av den föda de fingo. Omkring 200 kolonister tröttnade på detta liv och övergåvo profeten. Ett påbud om celibat drev en hel del ungdom att flytta till platser, där de hade rätt att gifta sig. Jansson skyndade sig då att förkunna, att han på grund av en ny uppenbarelse kunde tillstädja giftermål. Nu utbröt en formlig giftermålsepidemi och flera veckor i rad vigdes 20—30 par varje söndag. Invandrarehopen av 1849 medförde koleran.

Nya Kyrkan i Bishop Hill-kolonien.38

och pä mindre än 3 månader krävde den 143 offer, bland dem profetens hustru och två av hans barn. Kort därefter gifte han om sig med en mistress Pollock, som varit gift tre gånger förut.

En äventyrare vid namn Root hade 1848 innästlat sig i kolonien och blivit gift med en kusin till Jansson under det förbehåll, att om han lämnade kolonien, han också skulle avsäga sig alla anspråk på hustrun. En månad efter bröllopet lämnade han kolonien. Han försökte gång på gäng att locka hustrun till sig och lyckades slutligen genom list få henne med sig till Chicago, men Jansson listade ut var hon fanns och sände några av sina förtrogna att hämta henne. Root gjorde nya försök, ett par gånger i spetsen fölen beväpnad skara, att återtaga henne, men förgäves. Jansson hade under tiden fått en hop åtal på halsen för besynnerliga affärstransaktioner, och då han den 13 maj 1850 befann sig i domsalen i Cambridge samtalande med en lagkarl, inträdde Root och sköt ihjäl honom. Mördaren dömdes till 3 års tukthusstraff, men blev på grund av till guvernören ingångna talrika nådcansökningar frigiven, när han uttjänat halva strafftiden. Han blev sedan själv mördad i Chicago.

Ilen förut nämnde ledaren Jonas Olson lirkade det därhän, att oinskränkt makt över koloniens finanser lämnades åt ett sju-mannaråd, vari han var den dominerande medlemmen, och av vars medlemmar fem voro besläktade

med varandra. Jordbruket bedrevs med kraft och framgång. Kolonien hade 1855 ett kvastmajsfält pä 1,000 acres (800 tunnland), vars gröda inbragte 50,000 dollars 186,000 kronor), ett majsfält, där man plöjde 2 mil (över 3 kilometer) långa fåror, 586 nötkreatur, 109 hästar, 1,000 svin. 1860, då kolonien ägde över 13,000 acrcs (10,100 tunnland) jord, anslogs dess förmögenhet till över 770,000 dollars (2,749,000 kronor), men kolonisterna voro icke nöjda med rådets redovisning för sitt fögderi. Anmälan gjordes hos vederbörande statsämbete och det upptäcktes, att rådsherrarna på egen hand kastat sig in i vidlyftiga spekulationer och förlorat stora summor, bl. a. 60,000 dollars på ett fläskpackningsförelag. Sina affärer hade de bedrivit i den lilla staden Galva en amerikanisering av Gävle), några mil från Bishop Hill. Religiösa ledsamheter hade också insmugit sig. Nils Hedin, den ende av dc av Jansson utsedda tolv framtidsapostlarna, som ägde någon förmåga som missionär, hade under ett besök i en shakerkoloni blivit övertygad om nyttan av celibat ocli omvände Jonas Olson till samma åsikt. Förbud utfärdades mot ingående av äktenskap och för redan gifta makar att ha umgänge ined var-tindra. De, som vågade protestera, bannlystes. Tio medlemmar, bland dem Janssons änka, övergingo till shakersamfundet. Missnöjet växte. 1860 lyckades det kolonisterna att tvärt emot rådets opposition genomdriva ett beslut om egendomens delning. Var och en av de 415 kolonisterna fick en viss mängd jord o. s. v., de,39

som voro över 35 år, 22 acres farmjord, 2 acres skog m. m., de yngre en mindre andel, dock ej under 8 acres. En tredjedel av koloniens förmögenhet eller 248,861 dollars lämnades till rådet, som därmed skulle betala koloniens skulder. Allt såg lovande ut, nya lius uppfördes o. s. v. Men åren gingo, utan alt skulderna blevo betalda. Först begärde rådet 100,000 dollars, sedan 121,000, för att klarera affärerna. Rättegång väcktes 1868 mot rådet, och så började det i Illinois' domstolsannaler beryktade Bishop Hillmålet, som pågick i 5 år, varefter det dröjde nya 5 år, innan domaren blev färdig med sitt utslag, vilket i själva verket endast var etl godkännande av en mellan de båda parternas advokater ingången kompromiss. En mängd gårdar blevo sålda av staten under tillkännagivande, att det skedde utan ägarens samtycke. Småningom blevo skulderna betalda, och 1888 ströks Bishop Ilillmålet ur domstolens protokoll. Många av kolonisterna hade länge sedan flyttat från platsen. Jonas Olson försökte bilda en ny församling, men fann kolonien alltför splittrad. Sjundcdagsadventister hade proselyterat bland folket och bildat en församling med 150 medlemmar, till vilka Olson snart också slöt sig. Andra gingo in i en metodistför-församling, andra åter bekände sig till sve-denborgianismcn.

Nu är Bishop Hill en liten by med något över 300 invånare. Erik

Janssons änka avled på en vårdanstalt 1888. Jonas Olson avled i sitt hem i Bishop Hill 1898 i en ålder av 96 år. Vid 69 års ålder blev han änkling, och året därpå gifte han sig med en 28-årig ungmö. De sista åren av sin levnad var han förlamad och halvblind och salt i en gungstol, predikande för dem som ville höra på. Den näst honom mest betydande medlemmen i rådet, Olof Johnson, dog ulfattig vid 50 års ålder 1870. Erik Janssons son kapten Erie Johnson lever än. Han var född 1838 i Västmanland. Efter koloniens upplösning 1861 började ban odla de 11 acres, som vid egendomsfördelningen kommo pä hans lott, men lämnade snart farmlivet och ingick i unionsarmén, där han efter slaget vid Shiloh utnämndes till kapten. Under belägringen av Corinth angreps han av tylusfeber och rödsot och tog på läkares inrådan avsked från armén. 1864 blev han tidningsredaktör i Galva. 1869 började han tidningen Illinois Swede, som sedermera ändrade namnet till Nya Verlden och 1S71 efter att ha flyttats till Chicago antog namnet Svenska Tribunen, och som lever än i dag. Johnson sålde tidningen 1871, slog sig på politik och därefter på landaffärer

Kapten Erie Johnson.40

och handel i Kansas, hade 1876 järnhandel i Nebraska, samlade 1879 material till boken Svenskarna i Illinois, som utgavs av honom och C. F. Peterson. Under de följande ären var han än tidningsutgivare i Illinois och Nebraska, än innehavare av en politisk syssla i förbundshuvudstaden. 1888 invaldes han i Nebraskas lagstiftande församling. 1894—96 hade han fastighetsaffär i Texas, blev därefter redaktör i Nebraska och slog sig 1907 ned som fruktodlare i Clearwater, California. Han har haft mänga och svära motgångar. I Kansas blev han utfattig. I California förlorade han för några år sedan hus och hem genom eldsvåda. Men han är i trots av allt kry och livlig som en ung man.

Från 1846 räknas svenskarnas bosättning i Chicago. Först anlände ett sällskap av 15 familjer. Icke en enda förstod ett ord engelska eller hade någon bekant där, och alla voro utfattiga. Konsul von Schneidau hjälpte dem som tolk och rådgivare och skaffade de manliga medlemmarna arbete med landröjning och vedsågning. Kvinnorna förtjänade också litet genom att tvätta för amerikanska familjer. 1817 kom ett 10-tal svenskar, 1818 ett hundratal till, 1849 400, 1850 500 och under de två följande åren 2,000. Alla dessa invandrare hade det mycket svårt. En arbetares daglön var blott 50—75 cents (1:80—2:70 kr.). Koleran härjade i flera års tid och skördade många offer bland de nykomna. Men hjälpsamheten bland amerikanerna var stor, och von Schneidau, Unonvus ocn pastorerna Newman och Carlson arbetade outtröttligt bland de nödlidande, vårdade de sjuka, anskaffade penningar och livsmedel, begravde de döda och tröstade de sörjande. Chicagobranden 1871 vållade svenskarna större skada än någon annan nationalitet, enär svenskarna bodde inom det av elden härjade området, medan andra folk hade spritt sig över bela staden ocli sålunda delvis undgingo olyckan. Hundratals svenska hem förstördes, likaledes deras 4 kyrkor, deras tidningsaffärer och många butiker och verkstäder. Av de 50.000 brandskadade, som måste tillbringa de kalla oktobernätterna under bar himmel, voro 10,000 svenskar. Deras förlust uppgick till nära en miljon dollars. Få av dem erhöllo någon brandförsäkring, och av den till 7 '/» miljoner dollars uppgående hjälpkassan, som samlades genom bidrag från Amerika och andra länder, fingo de blott ett par tusen dollars. De belopp, som sändes från Sverige, obetydliga som de voro, skulle enligt påskrift fördelas mellan svenskar, norrmän och danskar. Då i jan. 1872 efter lång väntan 534 kr. kommo från Sverige, hälsades gåvan med ett tacksamhetskväde av Elmblad, vari svenskarnas känslor tolkades så:

»Se, då flög över länder och hav

Ett olivblad, som kärleken gav;

Se, då kom, når vi mulnade just,11

Litet solsken från fädernas kust, Och det hotande molnet försvann, Men vart öga i tacksamhet brann, Att det finns bortom havet ändå Några trofasta bröst, som förstå, Att förakt bringar sjukdom och död, Men att kärlek ger styrka och glöd.:

Emellertid lyckades svenskarna genom flit ocli ihärdighet komma på fötter igen inom några år, och sedan gick det raskt framåt för dem. Chicago är i dag näst Stockholm och Göteborg den största svenska stad i världen. 1910 bodde i Chicago enligt För. staternas censur 117,000 svenskar, födda i Sverige eller i Amerika. Delta antal har sedan fått betydlig tillväxt. Det finnes i Chicago mellan 80 och 90 svenska församlingar med inemot 25,000 medlemmar.

Under 1846 och 1817 kommo två stora skaror invandrare från Kisa och kringliggande trakter i Östergötland. Det första sällskapet, bestående av 75 medlemmar, blev i Albany, N. Y., berövat sina pengar och stannade två år i Buffalo, innan resan västerut kunde fortsättas. En del av detta sällskap slog sig 1848 tillsamman med en samma år anländ skara, som bosatt sig i Sugar Grove, Penns., och lade grunden till de svenska kolonierna i Pennsylvania och i staden Jamestown, N. Y. En annan del av dessa invandrare-'rupper bosatte sig i Illinois och blev banbrytare för kolonien i Andover.

De framgångsrika svenska samhällena i Andover, Swedona, Gales-burg, Moline, Röck Island och NVataga, Illinois, datera sig alla från ären 1847—49, och under de närmast följande ären började svenskar bosätta sig på åtskilliga andra orter i samma stat, såsom Princeton. Geneva, Knoxville m. fi. De kommo till stor del från Gästrikland. Hälsingland och Medelpad ocli i början av 1850-talet från norra Skåne samt från Älvsborgs och Skaraborgs län. Alla dessa Ulinois-samhällen äro bland de rikaste och mest genuint svenska i Amerika. 'Det är», skrev d:r Philip Andréen 1916 efter ett längre besök i sin födelsebygd i Andover-Swedonatrakten, som han då ej sett på 31 år, »tredje generationen; barnbarn till de första nybyggarna, som nu börja intaga de ledande platserna i samhället och i den kyrkliga verksamheten. Rika och välmående ha flera av släkterna blivit, oberoende syntes de alla vara. De flesta av de amerikanska ättlingarna, som för en mansålder sedan voro de ledande farmarna och största landägarna, ha måst lämna plats för svensk-amerikanerna, vilka köpt deras egendomar. I det bela var Swedonatrakten mer svensk i dag än då jag var barn där. Aven den fjärde generationen lär sig svenska, ty

överallt i hemmen talas äunu Sveamålet.»1847 flyttade några familjer från New Sweden i Iowa till Wapello county i samma stat och slogo sig ned på cn plats, som nu kallas Bergholm. Många kommo dit från Sverige under de följande åren. Ett par av de första nybyggarna, Peter Anderson och C. J. Chilberg, förvärvade sig vardera flera hundra acres jord, dels slättland, clels skog. Den sistnämnde, som var född nära Halmstad 1813 och utvandrat 1846, bosatte sig längre fram i tiden i staten Washington, där jag blev bekant med honom och fick av honom höra många sorglustiga historier från nybvggartiden i Iowa. Inga pengar funnos i landet. På tre år kunde Chilberg inte få ihop pengar nog till att skicka ett brev till Sverige. Allt gick genom byteshandel. För en klocka, som kostat 10 riksdaler i Sverige, tillbytte ban sig saker värda 40 dollars (148 kronor). För stövlar, klockor och annat, som han haft med sig från Sverige, fick ban ett par oxar, med vilka lian första årel plöjde 60 acres 18 tunnland. Han åtog sig även plöjning för andra och fick för en dags arbete 100 skålpund (45 kilo) fläsk. Majsen kostade 7 cenis pr bushel (1 öre pr kilo). Emellertid förbättrades förhållandena hastigt. Runt omkring uppväxte städer och uppfördes sågar ocli kvarnar. Redan 1853 kunde Chilberg resa lill Sverige på besök. 1863 begav han sig till Colorado, medförande 800 dussin ägg, som lian köpt i Iowa för 2 cents pr dussin (12 öre pr tjog) och sedan sålde i Colorado för en dollar dussinet (över 6 kr. pr tjog). Ilan flackade under de följande åren omkring i de västra staterna, återvände till Iowa 1869 och flyttade året därpå till Washington, där han tog land i Skagitdalen. 1882 slog han sig till ro i staden Seattle. Han avled där 1905. En av hans söner är bankpresidenten och konsuln Andrew Chilberg i samma stad.

1849 kom Jolin Linn från Dödringshult, Småland, åtföljd av sin unga hustru till Webster county i Iowa och slog sig ned sjm nybyggare, üeras första bostad var en kullblåst lind. Därefter uppförde de ett stockhus. Till närmaste postkontor hade de 65 mil (105 kilometer), till närmaste mjölkvarn dubbelt så långt. Vilda kalkoner voro så allmänna, att han fångade dussintals i fällor. En äldre nybyggare i trakten hade en liop svin, som sprungit lösa så länge, att de blivit förvildade. Han gjorde Linn anbudet atl fånga dem och för sitt besvär behålla hälften av svinen. Salt kostade 10 cents pr skålpund (75 öre pr kilo), men å andra sidan fanns lönnsocker i överflöd, och under en veckas tid insamlade Linn och en annan man tre tunnor vildhonung. 1853 kunde Linn köpa 80 acres jord, där släden Des Moines nu år belägen, för 320 dollars (64 tunnland för 1,181 kr.), men avslog anbudet, enär ban ansåg priset för högt. Linns nybygge gav upphov till den svenska kolonien Swede Bend. I början upptogs endast regeringsland, men sedan detta tagit slut, köptes spekulantjord för 2 Vä—4 dollars pr acre. Majs och råg trivdes väl, och befolkningen blev43

snart nog välbärgad. Linn var född 1826 och fick i sin ungdom nätt och jämnt lära sig att låsa. Men han ägde en ovanlig begåvning. 1851 blev han omvänd till metodismen och blev klassledare för en liten församling. 1860 undergick han examen för prästämbetet, men ägnade sig ej uteslutande däråt förrän 1868. Efter den tiden hade han församlingar på olika platser i Illinois till 1874, då ban åler bosatte sig i Iowa. »En naturlig vältalighet och ett blixtrande snille gjorde, att han redde sig utmärkt väl vid offentligt framträdande, vare sig han begagnade det svenska eller det engelska språket», säger hans minnestecknare, d:r \V. Henschen. Linn avled 1907. ,

1819 besöktes Sverige av en rik svensk-amerikansk köpman S. M. Swenson från Austin i Texas. När han året därpå återvände lill Amerika, förskotterade han respengar för ett 50-taI bonddrängar från Barkaryds socken i Smaland och lät dem efter ankomsten till Texas avtjäna sin skuld genom arbete, varefter han gav dem var sitt stycke jord. På så vis blevo de grundlàggarna till den stora och framgångsrika svenska kolonieu i och omkring Austin, som senare under åren 1867—75 förstärktes genom talrika inflyttningar från Sverige. Om den äldre utvandringen till Texas gäller det egendomliga förhållandet, alt de flesta (det har uppgivits 90 procent) av utvandrarna kommo till Texas på arbetskontrakt. Några av de äldre svenskarna i Texas bedrevo nämligen importerandet av svenskar som en handelsaffär, i det de läto de tilltänkta utvandrarna i Sverige underteckna kontrakt, enligt vilka de skulle arbeta en viss tid i Amerika som betalning för biljetten, och efter deras ankomst till Texas uthyrde dem för ett visst pris till far-inare. En del rymde från tjänsten, men de flesta härdade ut, ocli många av dem kommo sedan i bättre omständigheter än de, som ockrat på dem. Under första tiden voro kontrakten utskrivna på två år, men längre fram blevo ockrarna något hyggligare mot invandrarna och läto dem avtjäna biljetten på ett år och t. o. ni. så lindrigt som med 100 dagars arbete.

Den ovannämnde Swenson var född i Lältarp, Småland, 1816. Efter att under ett års tid ha varit bodbetjänt i Eksjö reste han 1836 till Amerika. Ilan stannade först i trakten av New York och skaffade sig i en skola litet mera kunskaper, än han medfört från Sverige. Efter någon tids arbete vid en järnväg blev lian bokhållare hos en firma i Baltimore, genom vars bemedling han 1838 fick en anställning i Texas. Senare började han på egen hand affär i Brazoria ooli därpå i Houston i bolag med en amerikansk doktor, efter vars kort därefter Ii made frånfälle Swenson gifte sig med änkan. Fjorton år efter sin ankomst till Amerika ägde Swenson stora bomullsplantager ocli andra jordegendomar. Vid inbördeskrigets utbrott skyndade ban sig att sälja sina slavar, enär ban anade, hur kriget skulle komma att ändas. Hans sym-44

paüer för nordstaterna gjorde lionom illa tåld i Texas, och lian måste till slut begiva sig därifrån. Efter en kort tids vistelse i Mexiko bosatte han sig i New York, där ban började bankaffär i bolag med sina söner. Hans firma fortfor dock att bedriva bomulls- och sockerodling på Swensons plantager i Texas ocli Louisiana. Arbetarna voro negrer och italienare, vilka erhöllo <>0 cents (2:22 kr.) i daglön. Swenson gjorde stora affärer och gick allmänt under namnet rike Swenson. Men med sina landsmän ville lian ej lia något att skaffa, enär, som han påstod, de aldrig uppsökte honom, utom när de behövde hjälp. När den stora Gustav Adolfskyrkan i New York byggdes, bidrog ban efter långt betänkande med 100 dollars. Han besökte Sverige flera gånger och såg till, att intet fattades hans gamla moder. Gumman nådde en ålder av 97 år. Under ett av Sverigebesöken lät ban resa gravvårdar över sina föräldrar och en broder samt förság dem med versifierade inskriptioner ur egen fatabur. På föräldrarnas gravsten skrev lian-

»Hans krafter ägnades åt skulder ocli skatter, Hennes i att väva matter.»

och på broderns:

3En ärlig bonde, som odlade backar och kärr, Var fordom växte blott mossar och barr, Men genom hans möda Nu giver årlig gröda.j

Välmeningen var uppenbarligen större än förmågan. Swenson avled 1896, och hans efterlämnade förmögenhet anslogs till över en miljon dollars.

Såsom vi sett, gick den svenska utvandringsströnimen under 1840-lalet huvudsakligen till staterna Illinois och lowa. Under den därpå följande tioårsperioden tillväxte visserligen de redan grundade samhällena genom fortfarande tillströmning av svenskar, men därjämte började man styra kosan till andra stater, förnämligast Minnesota. Den första svensk, som beträdde Minnesotas mark, var •lakob Falström, son till en köpman i Stockholm ocli född 1793. Han gick till sjös i unga år, hamnade i Kanada och fick anställning hos ett bolag, som idkade handel med indianerna. Han kom under sina handelsresor till Minnesota, troligen före 1819. Han lär ha kunnat tala sju olika indiandialekter ävensom franska och engelska. Han var gift två gånger, och båda hustrurna voro indianskor. Omkring 1836 blev ban metodist och verkade sedan som missionär bland indianerna. Han avled 1859. En annan svensk vid namn Torncll, som vistades i Minnesota på 1840-talet, blev mördad av45

cn indian. Först frän 1850 kan man dock räkna svenskarnas bosättning i Minnesota. I oktober nämnda är slogo C. A. Fernström, Oscar Roos och Aug. Sandahl sig ned i en skogstrakt vid Hay Lake i Washington county. Sandahl flyttade ej långt därefter till Sver|ge och dog där. Roos flyttade till en annan del av Minnesota och fick anställning i statens tjänst. Fernström begav sig 1852 till California. Av 35 personer, som inskeppade sig i New Orleans, framkommo endast Fernström och en till. Efter ett besök i Sverige 18G5 bosatte ban sig i lowa. På våren 1851 blev Daniel Nilson ägare titi den plats, som de nämnda tre ungkarlarna tagit vid Ilay Lake, och i hans stockhus firades det första svenska bröllopet i Minnesota, dä hans dotter 1852 gifte sig med en ung tysk, som med tiden blev en god svensk och medlem av den svenska församlingen. Den 18 okt. 1900 firades på den plats, där den första stockhyddan byggdes, cn fest till minne av de tilländalupna 50 åren. 2,000 besökande hade infunnit sig. 1902 invigdes på samma ställe ett genom subskription anskaffat monument av granit, den s. k. svenskstenen i Minnesota. Den är 20 fot hög, kostade 500 dollars och bär inskriptionen: »Oscar Hoas, Carl Fernström och August Sandahl från Västergötland, Sverige, bosatte sig å detta hemman omkring den 18 okt. 1850 och byggde härpå det första svenska stockhuset i Minnesota. Landsmän reste stenen.»

Det första stadigvarande svenska nybygge, som kom till stånd i Minnesota, var Chisago Lake, som grundades 1851 av norrlänningarna Per Anderson, Per Berg och Per Wicklund. Det tog dem 10 dagars arbete all bana så pass väg genom skog ocli mossar, alt de kunde ditforsla kvinnor, barn och saker, som de haft med sig titi den 9 mil (111,2 km.) från Chisago Lake belägna byn Tavlors Falls. 1852 kommo en del svenskar från Kronobergs län dit och blevo förtrupper till den stora mängd från samma län, som under de följande åren bosatte sig i denna koloni.

Den stora och rika kolonien Vasa i Minnesota grundades hösten 1853 av sedermera översten Hans Mattson, då en 21 års yngling, som endast vistats två år i Amerika. Trakten var en bördig prärie. 1850 funnos över 100 svenskar i Vasa, och där man endast tre år förut såg idel vildmark, såg man nu stora åkerfält och snygga, rymliga boningshus. Liksom fallet varit i flertalet av de svenska kolonier, som grundats i Amerika, var den religiösa känslan starkt utvecklad hos nybyggarna i Vasa. Iledan 1855 stiftade de en församling, men även dessförinnan samlades de emellanåt till gudstjänst, som ej sällan leddes av Mattson, ehuru han själv visst icke var vidare kyrkligt sinnad. En gång, då man under Mattsons ledning firat gudstjänst under några ekar vid hans hus och folket börjat avlägsna sig, kom Mattson plötsligt ihåg, att ban icke läst välsignelsen.

Vänta, gubbar», ropade ban, »jag glömde bort att läsa Herrans välsignelse; ni få komma tillbaka!» En av nybyggarna betänkte46

sig clt ögonblick och utbrast därpå sävligt: »Den får du spara till nästa gång.» Och därvid blev det. Mattson stannade icke länge i nybygget. Han hade högre planer och korn även att göra en märklig karriär.

Hans Mattson var född i Onnestad, Skåne, 1832. Han erhöll god skolbildning i Kristianstad och tillhörde armén D/2 år, innan han 1851 for till Amerika. Det första året där tillbragte han på olika platser i dc östra staterna och hade det ofta mycket illa ställt. En tid ägde han under elt långvarigt anfall av frossfeber ingen annan tillflyktsort än en gammal lada och livnärde sig med skogsbär och några brödstycken, som en barndomsvän, sedermera kaptenen 11. Euström, delade med sig. Några månader därefter fick Maltson under skogsarbete i New Hampshire båda händerna förfrusna och vårdades av främlingar i många månader. Två läkare ville amputera 8 fingrar på honom, men M. förbjöd det och förklarade sig hellre vilja dö av kallbrand. En irländsk kvinna läkte hans händer och pä våren 1852 var han stark nog att taga tjänst. Han arbetade för farmare för 5 dollars (18Vs kr.) i månaden, tills han hopsparat 110g för att resa till Illinois. Där återfick ban frossan, men arbetade med skyffel och spade för 75 cents (2,70 kr.) om dagen varannan dag. ty så ofta lämnade frossan honom i fred. Goda människor hjälpte honom, och han tillbragte vintern i Moline dels i skola, dels undervisande andra. 1853 utsågs han av några svenskar att söka upp land åt dem i Minnesota, och så kom Vasakolonien till stånd. Mattson hade inga pengar, ulan måste försörja sig med vedhuggning och annat. 1855 gifte han sig med en flicka från Skåne. 1856 hade han en handelsbutik i Red Wing; 1857 var ban fastighetsmäklare >i (leneva, varifrån han återkom utfattig till Red Wing och började studera juridik. Ett år därefter avlade han advokatexamen. Han deltog verksamt i politiken och fick en politisk syssla. Vid inbördeskrigets utbrott organiserade han ett skandinaviskt regemente och avtågade till krigsskådeplatsen i nov. 1861. Två år senare befordrades lian till överste. Efter krigets slul utnämndes han till sekreterare i Minnesotas invandringsbyrå, besökte Sverige 1868, blev 1869 statssekreterare i Minnesota och 1871 utsedd till europeiskt ombud för Northern 1'acifikjärnvägen. Han var därefter bosatt i Sverige i 1 år. 1876 återvände han till Amerika ocli grundade Minnesota Stals-tidning, vilken han redigerade i över 4 år. 1881 utnämndes ban till Förenta staternas generalkonsul i Indien, vilken befattning han lämnade 1883 för att antaga plats som föreståndare för elt stort holländskt landbolag i New Mexico. Ären 1887—91 var han statssekreterare för Minnesota. 1887 grundade han en bank i Minncapolis och 1889 ett bolag för utgivande av tidningen The North med uppgift att på engelska språket förfäkta skandinavernas intressen. Mattson avled 1893. »Man måstes, säger E. Norelius, »erkänna, all Mattson var utrustad med snillegåvor i mänga avseenden, och att47

hans strävan var att tjäna sina medmänniskor, men han erkände själv, att han var entusiast och spekulant, strävade efter något högl, och att han saknade den nödiga balansen.» Mattson författade åtskilliga rapporter om indiskt jordbruk m. m. ocli utgav ett par böcker, den ena ett autobiografiskt verk (Minnen av överste H. Mattson),

som trycktes i en svensk och en engelsk upplaga.

Det av Mattson grundade nybygget utgör i dag centern av en vidsträckt svensk koloni med en svensk befolkning av mellan 5- ocli (3,000 själar. Inom en radie av 10 mil (IG km.) Trän centern finner man, åt vilket håll man än går, nästan uteslutande svenskar. Helt och hållet eller till en betydlig del äga svenskarna 9 townships, varje township innehållande 23,040 acres eller 18,432 tunnland.

En »skrik-kärra» från Vasa-kolonien.

Nybyggarnas timliga villkor voro i början liksom överallt torftiga. Irå av dem hade något all börja med. För en familj fick en medförd vävstol tjäna till hydda. Ägaren bredde väv och täcken över den till tak. Därefter grävde han en håla i backen och hängde ett täcke över öppningen som dörr. En annan familjs första boning bestod av ett brädskjul utan golv eller Iak, mon med ett täcke spänt över sängen till skydd mot regnet. Här [öddes makarnas första barn, en dotter, på Amerikas frihetsdag den 1 juli. Nybyggarna uppförde så snart de kunde enkla stockhyddor och hackade upp litet jord till potatis och grönsaker. Mjöl och annat, som de ej själva producerade, buro de i påsar från Hed Wing, en 10 mils vandring på hjort- och indianstigar. Efter liand började de skaffa sig oxar. Till åkdon begagnades kärror eller vagnar med hjul, gjorda av ek-kubbar, genom vilka hål borrals för hjulaxeln, som var av trä. Det var ont 0111 vagnssinörja, och i följd därav gnisslade hjulen of la ohyggligt. Därav fingo dessa åkdon namnet skrikkärror. ?Den,48

som hade kommit så långt, att han kunde åka ertcr ett par oxar i en skrikkärra, betraktades», skriver E. Norelius, »som en avundsvärd patron i samhället, för vilken man kunde känna sig frestad att lyfta pä filthatten. Ieke underlig! dä, alt Hans Mattson, som blev ägare av det första hästspannet, betraktades nära nog som en kung.» Men detta är nu länge sedan, och de forna fattiga nybyggarna ha i mänga år varit kungar allihopa i samma bemärkelse som Maltson.

1 nybygget Spring Garden, som påbörjades 1855 av familjerna Häggström och Edström 9 mil sydost om Vasa, hade nybyggarna i början 20 mil (32 km.) till närmaste stad och så gott som ingen väg dit. och vad de köpte måste de bära på ryggen hem. Folkmängden ökades dock snart genom inflyttningar, bl. a. av den stora släkten Holm från Habo socken i Småland. Nybyggarna gjorde sig sä oberoende av världen som möjligt och dröjde länge med att bygga ordentliga hus. Häggströms första hus kostade i kontanta pengar 2Vi dollars (9V< kr.). Men det begagnades ändå i många år både till bostad och till kyrka. När nybyggarna äntligen började uppföra nva bostäder, gjorde de det med besked. Samhället år ett bland de mest välmående.

Bland övriga nu blomstrande svenska kolonier, som anlades i Minnesola på 1850-talet, märkas East och West Union. Scandia Grove och Cambridge. Den sistnämnda, stundom känd som Amerikas Dalarne, ligger i Isanti county, inom vars gränser finnas 130 insjöar. Den svenska invandringen dit började 1858, och de första nybyggarna hette .Jonas Norell och Daniel Lundqvist, bägge från Hälsingland. På sommaren 1800 anlände ell 100-tal familjer från Rättvik i Dalarne, och invandringen var sedan stark under många år. 1903 beräknades, att av countyts 12,000 invånare 10,000 voro svenskar. Förhållandena under den första tiden voro här icke mindre besvärliga än på andra platser. Man bar på ryggen mjölsäckar från Anoka, 40 mil (641/? lan. , skriver d:r A. Bergin i sin berättelse om denna koloni. »När Per Anderson, en jämtlänning, med familj 1800 anlände, kunde de ej under tre dagar på något sätt förskaffa sig eld. De ägde ej heller mer än kläderna på sin kropp ocli förtröstan till Gud. Den ovan omnämnde Lundqvist bad dem att cj stanna här, ty de voro för fattiga alt reda sig. Han bad även de andra grannarna att icke hjälpa dem, utan tvinga dem att draga sina färde. Det har dock gått dem väl, ocli de ha t. o. m. blivit välsignade med jordisk rikedom. Ocli så har det gått i de flesta fall. De första åren voro seder och bruk myckel svenska. Mödrarna vandrade länga vägar eller skötte dagens göromål. under det de buro sina små i en på ryggen hängande lådersäck. Pastor A. Engdahl berättar, att då ban första gången kom till kyrkan, blev lian förvånad över att se en sådan mängd egendomliga fågelbon i ekarna strax invid. Det var dessa säckar, som upphängts där under gudstjänsten.' Som en kuriositet förtjänar omtalas, att en av denna kolonis kvinnliga medlemmar nådde den ovanligt höga åldern av49

101 år. Hennes namn var Margareta Danielson. Hon föddes 1801 i Älvdals socken, Dalarne, och måste som barn

tigga sitt bröd. Vid 12 års ålder tog hon tjänst i Hassela, Hälsingland, och blev vid 28 års ålder gift med Olof Danielson. 1857 utvandrade familjen och anslöt sig 1860 till kolonien i Cambridge. Mannen avled 1878. I Irols av all den bittra nöd hon lidit i sin barndom och det ansträngande arbete hon sedan förrättade, hade gumman Danielson aldrig varil sjuk. Ända in i det sista kunde hon till fots besöka grannarna och kyrkan och läsa utan alt använda glasögon. En olyckshändelse — hon råkade falla och krossa ena höften — var närmaste orsaken till hennes död.

Till staten Indiana kommo svenskar så tidigt som 1851. En

Fotografi »v B. G. GrOndal. Den obebodda och ouppodlade Kansas-prärien.

bondson, Johannes Peterson från Grenna socken, slog sig då ned i trakten av La Fayette, och en rådman Moberg från Grenna, vilken förut tillbragt flera år i Amerika, kom i sällskap med sin familj, en f. d. källarmästare Erikson från Jönköping och några flera samt bosatte sig i Yorktown, 14 mil från I-a Fayette. Sedan kommo många flera. Om ett av de under 1853 anlända sällskapen berättas följande historia. En förmögen bonde, Nils Håkanson från Grantjärn med familj och en del andra, vilkas överresa ban hade betalt, togo vägen om New Orleans och uppför fl>derna Mississippi och Ohio till Evansville, Indiana. Där kände de sig totall handfallna. De kunde icke göra sig förslådda för amerikanerna och visste icke, vad de skulle taga sig till. En av de äldre kvinnorna i sällskapet föreslog, att de skulle bedja Gud om hjälp. Så skedde. Ett par dagar därefter kom oförmodat en svensk, 'den ende i trakten, till ångbåtsbryggan. Han hade under natten känt en märkvärdig oro och fätt för sig, att han borde gä till ångbåtsbryggan. Man kan tänka sig lians förvåning, när ban där påträffade en skara landsmän, ocli deras glädje över att råka en människa, som förslod — Skarstedt.50

deras språk. Genom honom fingo de besked om vägen till La Fayette. 1855 var svenskarnas antal i dessa nybyggen 500, men 1856 började en del av dem alt utvandra till andra trakter.

Som ledare av den förslå svenska invandringen lill Wisconsin nämnes en Erik Peterson från Karlskoga, vilken 1852 såsom flottkarl på Mississippi fattat tycke för en viss trakt i nämnda stat. Han reste till Sverige och kom tillbaka 1854 med en mängd familjer från sin hembygd och grundade kolonien Stockholm. En del av dem hade litet pengar, men många voro mycket fattiga och hade det svårt under de första åren. I Superior City och trakten däromkring funnos 1857 ett 100-tal svenskar, som kommit dit pa beställning av några amerikanska spekulanter. Trakten är rik på järnmalm, och amerikanerna önskade komma i besittning av ett

FototfRill tagen nära l.lmisborg av B. G. (Jröndal.

Odlat och bebyggt Kansas-landskap.

större område. Själva kunde de enligt lagen för gruvors inmutning endast taga upp ett obetydligt område. De lejde därför svenskarna att också taga upp land och lovade dem 100 dollars var, sedan de fått fastebrev pä inmutningarna. Flera av svenskarna voro emellertid knipsluga nog att, när den avgörande stunden kom, tilltvinga sig mycket större ersättning. Fyra av dem begärde 14,000 dollars var, en femte t. o. m. 20,000 dollars, och amerikanerna betalte dessa belopp hellre än att gå miste om inmutningarna. Nu äro dessa trakter bebodda av en talrik svensk befolkning.

Enskilda svenskar funnos här och var i Kansas redan på 1850-talet, såsom Per From från Gästrikland, vilken 1858 kom till Kansas och efter att ha samlat en rätt ansenlig förmögenhet omkom genom olyckshändelse nära 70-årig år 1894, Anders Palm från Killeröd i Skåne, som vid 22 års ålder utvandrade 1857 och året därpå kom till Kansas, där han 1862 uppförde i Lawrence en51

dyrbar väderkvarn, till vilken han hämtade maskineriet i Sverige; L. O. Jäderborg frän Gästrikland som likaledes kom till Kansas 1858, men sedan irrade omkring i flera är och först 1865 slog sig ned på allvar som nybyggare 4 mil från staden Enterprise och hade sådan framgång, att hans förmögenhet år 1909, då ban ägde 1,300 acres (1,040 tunnland) och ett dyrbart hem, prytt med tavlor och andra konstverk, uppskaltades till 75,000 dollars; P. ,1. Peterson och åtskilliga andra svenskar i Leavenworth och Junction City. .Men endast en svensk koloni kom till stånd i Kansas på 1850-talet. Genom en 1855 av Kansasguvernören Recder utgiven broschyr lockades John

A. Johnson, som tre år förut utvandrat från Östergötland och tagit tjänst hos en amerikansk farmare i Illinois, alt begiva sig till Kansas. Han byggde sig en koja vid Blue Rivers och Kansas Rivers sammanflöden och övervintrade där. Denna koja var den första svenska boning i Kansas och blev början till den rika svenska kolonien Mariadahl. 1856 förenade sig Johnsons äldre broder N. P. Johnson med honom. N. P. Johnson hade med sig hustru och ett barn samt 225 dollars, som han förtjänat med arbete hos farmare och andra, och färdades i en av tvä par oxar dragen vagn, i vilken han instuvat sina få husgerådssaker. Till en början hade dessa nybyggare endast två grannar, två amerikanska familjer, inom 20 mils avstånd och 20 mil till närmaste stad. Manhattan, men 1857 och 1858 inflyttade flera svenska familjer, och 1859 kunde bröderna Johnson, som fått goda grödor, bygga sig ett nytt stockhus och sända efter sin moder och sina 7 syskon från Sverige. I början av 1860-talet köpte de 35 acres för kyrkliga ändamål, och 1863 fingo de besök av en pastor Johnson, som i tidningen Hemlandet skrev om sitt besök i nybygget. lians skildring lockade många svenskar i mellanstaterna att flytta till Kansas. Bröderna Johnsons ekonomi förkovrades stadigt. Jolin A. Johnson fick rykte som en dugande nian, blev invald i countyts styrelse och till medlem av statens lagstiftande församling. I följd av en olyckshändelse blev han 1893 förlamad och avled i en ålder av 54 år. Av sin betydliga förmögenhet testamenterade han 10,000 dollars (148,000 kr.) till läroverk, barnhem och sjukhus. Han är den förste svenskamerikan, som i sitt testamente ihågkommit Svensk-Amerikas all-

Det inre av en jordkulebostad.52

männa inrättningar. Den äldre brodern visade sedermera en liknande frikostighet. Han avled 1911, 83 år gammal. Namnet Mariadahl gavs ät nybygget till minne av bröderna Johnsons moder, som var den första av nybyggets medlemmar, som begrovs där. Oin nybyggets framgång kan man göra sig ett begrepp, då man hör, att i det distrikt, vari Mariadahl är centrum, nu finnas 14 svenska lutherska församlingar med omkring 3,000 medlemmar.

Vi ha nu i vår berättelse hunnit fram till 1860. Från den tiden ha svenskarna spritt sig åt så många håll och grundat så mänga samhällen, att det ej längre låter sig göra alt följa dem i detalj. Vi skola därför i det följande endast dröja något vid de mest betydande kolonierna. Till dessa måste främst räknas de stora svenska nybyggena i Smoky Hilldalen i mellersta Kansas, med staden Lindsborg som centralpunkt. Den första svensken i mellersta Kansas var f. d. godsägaren A. B. Carlgren, som efter att ha gjort konkurs i Sverige bosatte sig 9 mil söder om staden Salina. Hans hem var till en början ett ihåligt träd, sedan en jordkula och slutligen ett stockhus. Han återvände till Sverige 1892 och avled där 1905 i en ålder av 86 år. Han testamenterade sin egendom, värd omkring 40,000 kr., litt en trädgårdsanläggning pä Mösseberg. 1866 och 1867 anlände elt stort antal familjer, dels från de äldre staterna, dels från Sverige, ocli togo land kring det nuvarande Lindsborg. Som de voro fattiga, måste de söka arbete på annat håll, medan deras gröda växte. Somliga togo järnvägsarbete, andra fingo anställning vid de amerikanska gränsfästena. Arbetslönen var god. Ett par av nybyggarna förtjänade sålunda 4',» dollars pr dag vardera i ell stenbrott. Men matvaror voro dyra. En bushel majs kostade 4, en säck mjöl 10 dollars. Detta ändrade sig, när större jordsträckor blivit uppodlade. Det kom tider, dä farmare ej kunde fä mer än 10 cents för en bushel majs mindre än 1 Vi öre pr kilo).

I april 186S organiserades av några svenskar i Chicago ett jordbruksbolag, kallat First Swedish Agricultural Company. Meningen var, att det skulle beslå av 100 medlemmar, som skulle köpa 160 acres var och bilda en koloni. Bolagels stadgar utgjorde en egendomlig blandning av affärsspekulation och religiöst nit. Ingen fick bli medlem av bolaget, som icke vore kristligt sinnad och den lutherska läran tillgiven. Elt område skulle köpas gemensamt och efter 5 år delas. De ledande männen hade hört om torkan

Professor Olof Olssön.53

i Kansas, men resonerade som så, att där fanns den billigaste jorden, och att om Gud ville ha folket dit, komme han nog att ge regn åt marken. Av ett järnvägsbolag köpte man därpå i Salinc ocli McPherson counties för 29,630 dollars (109,531 kr. 13.160 acres (10,528 tunnland inom elt område, som mätte 9 mil i längd och 6 i bredd (15X10 kilometer). Jorden var som överallt i Amerika delad upp i fyrkantiga rutor, vardera hållande en kvadratmil 512 tunnland), och järnvägen ägde varannan ruta. De mellanliggande tillhörde regeringen och kunde

köpas billigt eller tagas som liome-stead. Några av de styrande männen i bolaget hade vänner och släktingar i Värmland, som de underrättade om företaget. Dessa skyndade sig att anhålla oin medlemskap i bolaget. 1 juni 1869 kom den i Svensk-Amerikas historia sedermera myckel bekante pastor Olof Olsson från Värmland, åtföljd av 80 familjer, räknande 250 medlemmar. Dessa blevo den egentliga grundstommen till den stora Linds-borgskolonien. Sällskapets andliga läggning var högeligen pietistisk. Under bön började nybyggarna grävningen av de jordkulor, som blevo deras förslå hem, och bön och bibelläsning hörde lill ordningen för dagen. Att skaffa sig kyrka och regelbundna gudstjänster blev en av deras första omsorger. Redan samma höst uppförde de en kyrka av sten, och i den hölls otte-sångsgudstjänst nyårsdagen 1870. Olssons dröm var alt få till stånd ett andligt Utopia, en församling av idel rena. Samma idé besjälade kolonisterna. Endast troende kristna skulle få slå sig ned här och alla skulle underkastas ett religionsförhör. Olssons egen hustru blev icke intagen i församlingen, innan hon blivit vederbörligen förhörd och godkänd av diakonerna. Varken hennes eget eller hennes mans vittnesbörd ansågs till fyllest.

Olsson var född i Björslorp, Karlskoga socken, 1811 och fick sin första undervisning av en organist i Västergötland. 1858 intogs han i Fjellstedts missionsinstitut i Stockholm, och 1859 sändes han till Leipzig att utbildas till missionär. Han trivdes ej där. utan återvände till Stockholm, där ban bedrev sina studier med sådan flit, att han 1861 kunde avlägga studentexamen i Uppsala. 1863 blev han prästvigd och tjänstgjorde därefter som vicepastor och komminister på olika platser, senast i Sunnemo. 1869 utvandrade han, som ovan nämnt. I sju är stannade ban som präst i nybyggarkolonien. Han var cn utmärkt talare, okonstlad och hjärtlig,

I)en första stenkyrkan i I.indsborg.54

enkel ocli anspråkslös, i hög grad musikalisk och full av värme och entusiasm. På tal om hans tjänstetid i Kansas skriver E. Norelius: .»Här hade han tillfälle att gå barfota, om han ville, i en enkel linnerock med tvivelaktiga färger och med en hatt på huvudet, genom vilkens söndriga tak hårtestarna stodo i vädret, och såluuda utstyrd vandra omkring och predika för de fattiga i torvhusen.

Säkert är, att pastor Olsson var klippt och skuren för nybyggarlivet och drog sig aldrig undan för försakelser och självuppoffringar.» Under sin Kansaslid blev han väld till föreståndare för alla countyts skolor och representerade en tid sitt distrikt i statens lagstiftande församling. Hans begåvning var dock för stor, för att han skulle kunna bli lämnad ostörd i vildmarken. 1875 kallades han till teologie professor vid Augustanascminariel. och 1876 tillträdde han denna befattning, vilken han sedan innehade till 1888. Han besökte Europa 1879 och 1889 och utsträckte den andra resan ända till Rom. 1891 utnämndes han till rektor vid Augustana College. Han

avled 1900. Av Augustana College hade han 1892 hedrats med teologie och av Uppsala universitet 1893 med filosofie doktorsgraden. Han ägde cn ledig penna. Därom vittna de många böcker, han utgav (Hälsningar från fjärran, Vid korset, Det kristna hoppet m. fi.). Ilans samlade skrifter lia utgivits efter hans död.

I trols av all religiositet inom det förut nämnda jordbruksbalaget inträdde snart misshälligheter, och det var t. o. m. tal om inledandet av rättegång. Varje bolagsstämma började s och avslutades med

Fulo^rofl nv B. G. Grüminl.

I)en nuvarande kyrkan i Lindsborg,63

bön, och vid ett tillfälle bestämdes, att en halvtimme skulle »upplagas ined atl framlägga saken för Herran och bedja, att han återupprättar den inbördes kärleken». Det hela slutade med bolagets upplösning 1877. Sex år förut hade dess jordegendom sålts på auktion till medlemmarna och inbragt 75,165 dollars (278,110 kr.). Men den i Chicago bosalta styrelsen fortfor i alla fall alt hålla möten och fatta beslut ända till 1877.

På hösten 1868 organiserades i Gaiesburg, Illinois, ett annat bolag, Gaiesburg Colonization Company, likaledes med syfte att bygga upp samhällen i Kansas. Detta bolag köpte 14,080 acres (11,264 tunnland) järnvägsland gränsande intill det första bolagets egendom. Men här köpte varje medlem sin jordbit direkt, varefter bolaget upplöstes. Genom dess åtgörande hade emellertid den

Lindsborg i slutet av 1870-talet.

svenska kolonien fått ett nytt tillskott av flera hundra idoga svenskar. All den mellanliggande regeringsjorden togs snart i besittning, all till salu varande jord i trakten uppköptes av enskilda, och inom elt par år fanns ingen jord mer att köpa i dessa trakter. Del säger sig självt, att nybyggarna, medellösa som de flesta voro, hade stora svårigheter alt genomkämpa. Bostaden utgjordes av en jordhåla, vars väggar man klätt med stockar, hämtade från skogsbältet vid floden. Taket byggdes av stockar, ställda liksom tak-sparrar, fast tätt intill varandra och betäckta med jord och grästorvor. På ena gaveln var anbragt ett fönster, på den andra var nedgången. Livet i en sådan jordkoja kan göras behagligt nog, men därtill fordras obegränsat tålamod och ett förnöjsamt sinne. Bådadera ägdes i rikt mått av dessa människor, som till största delen uppvuxit i Sveriges fattigaste trakter under stora försakelser och hårt arbete. Många obehagligheter förekommo dock. Det kundet. ex. hända, att vid en häftig störtskur, eu sådan som tidtals hemsöker de amerikanska vildmarkerna, och om vars våldsamhet man i Sverige knappt har en aning, jordgolvet i kojan ställdes under vatten; det kunde hända, enligt vad prof. Olsson, berättade sig själv ha varit med om, att medan familjen satt till bords, en orm kom dimpande genom taket ned i soppskålen. Det största bekyinrel var dock den envisa torkan, som frånsett ett eller annat lyckligtvis mera sällan inträffande skyfall av ovan antydda beskaffenhet kunde

Fotografi av B. G. Gröndal. Liiulsborgs alTärsgata. sådan den nu ser ut.

räcka i många månader, ja t. o. m. ett år. Men i samma mån som den dittills aldrig rörda jorden blev lagd under plogen samt träd och buskar planterades, ökades regnfallet, och inom några få år bragte den bördiga präriejorden sina odlare rika grödor av vete, majs och kvastmajs, vilken sistnämnda i synnerhet betingade höga priser. Andra plågoris voro frossfebern, som i flera år härjade bland nybyggarna, samt de stundom uppdykande gräshoppssvärmar!^ som togo rubb och stubb på fällen. Men även dessa olägenheter försvunno med åren.

I dag upptager denna koloni elt område, mätande 30 mil (48 km.) åt ena och 25 mil (40 km.) åt andra hållet, räknar 20,000 inbyggare av svensk härkomst och hyser inom sig 23 svenska lutherska församlingar med 7,500 medlemmar samt ett stort antal andra församlingar. Lindsborg, koloniens centralpunkt, är en stad på över 2,000 invånare, nästan alla av svensk börd. Här är förnämsta härden57

för den svensk-amerikanska kulluren i det västra Amerika, såsom närmare skall skildras i nästa kapitel. Ingen besökande kan undgå att känna sig mäktigt tilltalad av det storverk, som uträttats här på den för endast ett 60-tal år sedan nakna och ödsliga prärien. Carl Sundbeck kallar också i sin reseskildring Lindsborg för -en säregen plats, märkvärdigare än de flesta andra*. Runt omkring åt alla håll utbreda sig stora, bördiga åkerfält. Farmheminen äro prydliga, omgivna av små planteringar. På några få mils avstånd» ligga andra små byliknande samhällen, Fremont, Assaria, Falun, Marquette o. s. v. Allt tyder pà trevnad och välstånd.

l-otofjrall nv il, G. Gröndal.

Utsikt från Lindsborg.

Ett annat på kyrklig grund börjat svenskt samhälle är kolonien Halland i sydvästra Iowa, uppkallat efter pastor B. M. Halland, som 1809 ingick kontrakt ined ett järnvägsbolag om inköp av en större sträcka jord för svenskarnas räkning. l"ör alt undvika de strider och slitningar, som olikhet i religiösa tänkesätt medför (och varav inom parentes sagt även Lindsborg hade sin beskärda del bestämdes, att endast svenska lutherska församlingsmedlemmar finge förena sig med kolonien. Köpare anmälde sig i stort antal, och innan 1870 var till ända, var all jorden såld. Priset var då mellan 6 och 7 dollars pr acre (27 V»—32 >/• kr. pr tunnland). Nu betingar samma jord 150 dollars och däröver (691 kr. pr tunnland) och stiger allt fortfarande i värde. Såsom frukt av pastor Hallands insiktsfulla och tålmodiga arbete är där nu ett stort distrikt med välbärgade farmare och affärsmän. Samma är som den första utflyttningen skedde stiftade nybyggarna tre församlingar.58

B. M. Halland föddes 1835 i etl fattigt hem i Drängsered, Halland. Han reste 1855 till Amerika, där han efter att ha förtjänat litet pengar började studera vid Augustanaseminariet. Efter fullbordade kurser prästvigdes han 1864, och hans första arbetsfält blev Burlington. Iowa, där han under mycken försakelse verkade till 1870, då han

grundlade Hallandkolonien. Han blev nybyggarnas pastor i Stanton och förestod även ett par andra församlingar. 1883—88 var han affärsföresländare vid Augustana College och därefter postmästare i Stanton, samtidigt betjänande en liten församling il mil (22 Vä km.) från staden. Han avled 1902.

1868 gjordes början till de svenska samhällena kring Trade Lake i norra Wisconsin av en skara gruvarbetare från Bergslagen, som trötta på den under den föregående vintern rådande dyrtiden i Sverige utvandrade tvärt emot förmäns av-rådan och varningar samt togo land i tjocka skogen 22 mil (35V* km.) från någon farbar väg. L'nder stora försakelser arbetade de sig småningom lill välsländ. I dessa trakter bo nu över 0,000 svenskar. Men köpmannen Erie H. Johnson i Trade Lake. vilken som liten gosse medföljde sina föräldrar till deras nva hem i Amerika, klagar över, att den dä rådande grannsämjan efterträtts, sedan välmågan blivit bofast, av knot, avundsjuka, trångbröslcnhet och butterhet, en anmärkning som tyvärr kunnat göras mot mer än ett annat svenskt samhälle i Amerika.

1870 grundades av amerikanska ministern i Sverige W. W. Thomas en svensk koloni i staten Maine. Den lår vara den enda jordbrukskoloni, som sedan 1700-talet lyckats i denna stat och räknar över 3.000 svenskar.

1871 grundade kapten Walfrid Been (född i Hälsingborg 1824) vid en liten vik av Superiorsjön i Michigan en koloni, som han benämnde Skanee efter sin födelseprovins Skåne. Den har en folkmängd av över 100. Been avled genom olyckshändelse 1907.

I Nebraska funnos svenskar i slutet av 1860-talet. men de uppehöllo sig alla i staden Omaha. Först i mitten av 1860-talet började svenska lantsamhällen uppstå, det första i trakten kring Kcarney. Sedermera uppväxte kolonier på många platser, såsom Wahoo, Stromsburg, Axiell, Wausa, Holdredge, Gothenburg och en mängd andra med förgreningar åt olika håll. Till en början hade man svårt för att tro, alt det skulle kunna bli någonting bevänt med jordbruk i dessa av naturen ödsliga, nakna och förbrända nejder, och de första landagenterna, som sökte draga folk ditut, såsom F. A. Beiyon, V. Rylander m. fi., blevo utsatta för mycken smälek, för-

Pastor It. M. Halland.59

kättradc och pikade i pressen. Men det har sedan visat sig, att dc ägde framtidsblick, ocli att det icke endast var i deras inbillning som Nebraska cn gång skulle komma att förete en bild av rikedom och blomstring. Många av de första nybyggarna hade säkert dragit dädan, om de blott kunnat. Men fattigdom tvang dem alt stanna. Om de första nybyggarna söder om Plattefloden kring Axtcll skriver pastor C. A. Lönnqvist: -Tålamod och arbete hjälpte dem fram. Man fick icke bo i slott, man fick äta enkel kost, man fick slita

John Björklunds farm vid Kearney, Nebraska.

gruvligt ont vintertiden för att få bränsle. Kol kunde ju fås i Kearney, men icke utan pengar, och sådana fanns det icke på prärien. Majsstjälkar fanns det åtminstone vintern 1876—77 knappast mer, än vad som med yxa kunde huggas upp ur jorden. Man fick lära sig bida tiden och vara nöjd med sin lott ändå. Man var icke vand vid goda dagar, och hur man bar sig åt, se'n man blott fått sig ett mulåsnepar eller ett par oxar eller i bästa fall ett par hästar, en vagn, en plog, en harv — torv till husbehov fauns det gott om — så måtte man i alla fall fått det att gå ihop. Frågar man nu de gamla, som finnas kvar från de dagarna, hur de hade det, skola de försäkra, att de aldrig haft det båttre. De behövde aldrig svälta. Frösö de ibland, så var dock blodet varmt, ty man var ung. Dc säga60

oss, att det var en härlig tid, icke bara därför, att det var den gamla, goda tiden, utan därför att del var en tid, då de passioner, som följa med välmåga och lyx, antingen icke funnos eller måste draga sig tillbaka i skymundan, men å andra sidan alla dessa ädlare böjelser, som dock finnas hos en människa och i gemensamma prövo-dagar taga ut sin rätt, i nybyggurtiden verkligen togo ut denna. Alla voro bröder i raltigdoinen. Det förslå året i nybyggarnas historia bär namnet 'det året, när gräshopporna kommo'. Söndagen den 6 aug. 1876 fick man se dem komma i stora sällskap söderifrån. På torsdagen kommo de som väldiga moln, vilka fördunklade solen, slogo sig ned överallt, Törtärde allt, som kunde förtäras. Man bävade, man stod rådlös. Den 21 aug. kom en stark nordanvind, och liksom om de blott väntat på den för att få begiva sig bort, togo de vindens vingar och försvunno. Men vilken förödelse de utfört!» Överallt var prärien svart, icke ett grässtrå fanns kvar. På de

planterade träden voro både löv och bark försvunna. Den första nybyggartiden har också blivit betecknad som skallerormstiden, emedan skaller-ormarna voro så talrika. De flesta nybyggarna bodde i torvhus eller jordkulor, och del var icke ovanligt, att skallerormar lade sig på vakt rätt utanför dörren. Men i mån som landet uppodlades, försvunno de. Nu är detta samhälle ett av de rikaste och i ytinnehåll det största svenska i bela staten. Det mäter i längd 60 mil (97 km.) och har inom sitt område 9 lutherska och en hel mängd andra svenska församlingar.

På tal om Wahookolonien och dess förgreningar skriver d:r E. Norelius: »Hela denna trakt utgör ett skönt och värderikt åkerbruks-land. Våra första jordbrukare, som kommo från Illinois, Iowa och andra stater, gjorde ett gott val, när de slogo sig ned i dessa trakter. Man behöver icke blygas för att vara svensk, när man reser igenom dessa trakter, och om det skulle vattnas i munnen på en väl balanserad farmare, då ban från den lagom upphöjda platån i mitten av Saunders county ser sig omkring i alla väderstreck, så får man icke missunna honom den förnöjelsen.» Han menar dock på, att farmarna äga för mycket jord på enskilda händer, och att detta förhållande alstrat den girighet, som länge varit märkbar i de gamla välbärgade församlingarna, synnerligast i lantförsamlingarna.

De första nybyggarna i Gothenburg, som anlades på 1880-talet, hade det mycket svårt. Är efter år torkade grödan bort. Kreaturen dogo av brist på foder och vatten, och folket led stor nöd. Men hur annorlunda är det icke nu! »De, som för några få år tillbaka knappast ägde en gammal hästkrake, komma i dag till staden åkande i en gentil automobil», skrev tidningsagenten Hendin efter ett besök på platsen för flera år sedan. »Torvhusen har man rivit ner, och i deras ställe resa sig vackra tvåvåningshus på de vida slätterna. Vart man kommer, ser man idel välmåga.» Det är samma historia, upprepad överallt, och den enkla förklaringen är, att det funnits61

möjligheter. Folket ägde samma arbetsförmåga och förnöjsamma sinne i Sverige. Men möjligheterna att göra sig dessa egenskaper till godo saknades.

Till den bördiga Red Riverdalen i nordvästra Minnesota inflyttade svenskarna i stort antal i början av 1880-talet. 1879 hade tvä svenskar, kaptenerna Hans Eustrom och Jolin Vanstroin, vilka deltagit i inbördeskriget, blivit valda till statsämbetsmän i det nybildade Kittson county, den ene som auditör och den andre som sheriff, ocli 1878 hade svenskarna John Nelson och A. Holmberg innehaft platser som förmän vid den då under byggnad varande järnvägen till Winnipeg i Kanada. Bröderna Erik och Ole Nordlund från Härjedalen hade samma år tagit regeringsjord invid staden Hallock. Men den egentliga svenska invandringen vidtog först efter det järnvågsbolaget 1881 börjat genom sin landkommissarie, svensken A. E. Johnson (sedermera vida bekant som kolonisatör ocli ångbåtsagent) annonsera sina landsträckor. Före 1882 års slut var all regeringsjord tagen i besittning till elt avstånd av 10 mil från järnvägen. Svenskarna voro nästan alla medellösa, men enligt vad handlanden A. Lindegård i Hallock meddelat, slod en irländsk farmare vid n-imn Robert Thompson dem till tjänst med mjölkkor, som ban sålde till dem på kredit, även då betalningsutsikterna voro skäligen klena, varjämte det nästan alllid fanns tillfälle för dem alt få arbete på en av två bröder Kelso, likaledes irländare, ägd jättefarm.]J c hade 1878 köpt för billigt pris etl slort område och hade i början av 1880-talet omkring 3,000 acres 2.100 tunnland under odling samt skördade sin gröda medelst ett tiotal självbindande skördemaskiner. De ägde även en stor sträcka av ouppodlad jord. På deras farm fanns följaktligen mycket att göra, och de ville icke gärna anställa andra arbetare än skandinaver. »Nästan varenda skandinavisk farmare öster om Hallock>, skriver Lindegård, »har fått sin start på Kelsofarmen, där de vanligen arbetade några år, tills de hade en samlad penning, varmed de köpte sig en jordbit, och ofta hade deras hustrur sitt första arbete på samma farm.» Nybyggarlivets besvärligheter veko snart för lyckligare förhållanden. Jorden gav rika grödor av vete, korn, havre och potatis. Oxar begagnades allmänt till långt fram på 1890-talet. »En gång på hösten 1889, kort efter det jag flyttat hit», berättar Lindegård, »mötte jag en man, körande ett par väldiga oxar. llan själv var ovanligt stor och välfödd samt därtill riktigt fint klädd, något som då var mindre vanligt bland farmarna. Dessutom hade han något visst i sin hållning, liksom om ban varit en brukspatron från Sverige. På min fråga vem han var svarade lian 'Jag är Malts N. från Sveg, f. d. skräddare och lanthandlande och en som förr i tiden ej var mors minsta gris hemma i Sverige.' N. lever ännu och är en gammal man, men nu sitter lian välbärgad och kör elt par duktiga hästar, när han skall till staden. Och så är det även med de andra. Där för en 20 år sedan endast fanns slätaprärien med alnshögl gräs och stora stillastående

vattensamlingar eller täta poppellundar, äro nu odlade fält, som giva ymniga grödor. 1 st. f. de små oansenliga stockhusen med ett eller två små rum har nu nästan varenda farmare ett stort präktigt tvåvåningshus, smakfullt målat och försett med vacker veranda.» Svenskarna förekomma glesare i södra delen av Red Riverdalen, men mellan Hallock ocli Red River på ett område mätaude 10 mil åt ena och 15 åt andra hållet är varenda farmare svensk. De flesta äro skåningar. Av Kittson countys 10,000 inbyggare äro mellan 4- och 5,000 svenskar.

Väster om Red River i Dakotastaterna finnas åtskilliga svenska samhällen, de flesta av jämförelsevis nytt datum. De äldre svenskarna i dessa stater äro mycket välmående, i många fall rika.

Affärsgata i staden Hallock. Minnesota.

I vissa trakter av Utah finnes ett rätt stort antal svenskar, och många av dem ha stora egendomar. I Colorado har egentligen blott ett svenskt lantsamhälle låtit tala om sig, nämligen Las Animas. De flesta av de första nybyggarna där lämnade platsen efter en korl vistelse. De, som voro uthålliga nog att stanna och som köpte jord. medan den kunde fås billigt, stå sig i allmänhet bra. Vad som hjälpt dem på fötter är det stora sockerbruk, som anlagts där och som numera betalar ett någorlunda ordentligt pris för deras sockerbetor. F. ö. arbeta många svenskar i gruvdistrikten.

De segrar, som vunnits, lia överallt kostat mödor och försakelser, och lönen, fast den kan tyckas efterströvansvärd för den. som blott ser resultatet av nybyggarnas arbete, år, såsom längre fram skall närmare visas i kapitlet om svensk-amerikanerna såsom jordbrukare, ingalunda så överdådig, som man vid ett flyktigt påseende förledes tro. Den står i alla fall icke i någon rimlig proportion till arbetet. »Jag har», skriver Jolin L. Holmquist i63

Reeder, North Dakota, »i många år varit i ödemarken och är väl förtrogen med de försakelser och umbäranden, som nybyggarna få utstå. Ilàrt arbete, hunger och köld plåga både 'människor ocli djur. Stora snöstormar rasa fram över slätterna, och dåliga hus ocli ladugårdar förmå icke att hålla kölden ute. Med mat och kläder är det också knappt. Sä att det är allt annat än glädje, som väntar den, som kommer ut som nybyggare. , Kommer så därtill torka och felslagna skördar, så ser det bekymmersamt ut mången gäng. Olyckligtvis ha de flesta, som brutit upp marken, byggt hus och upprättat dessa farmar, kommit • i så stor skuld att tvångsauktioner måst företagas, ocli nybyggarna med sina familjer få utblottade draga sina färde. Sedan

Farmscen i trakten av Hallock.

övergår landet i händerna på spekulanter, vilka sälja det för höga priser. Andra få nu taga egendomen och bärga de skördar, som den fattige nybyggaren hade glalt sig åt, då han i svett och möda strävat att ställa i ordning åt sig och de sina. Så går det till pä Västerns slätter, ocli ingen, som ej är bekant med nybyggarlivets besvärligheter, kan föreställa sig dem. Men människorna här ute äro dock glada och förnöjsamma, och det är svårt att avgöra, om det finnes mer glädje i äldre än i unga nybyggen.» 1 det hela taget ha dock nybyggena över allt i präriestaterna varit lyckosamma.

Mindre gynnsamt har det i allmänhet ställt sig för dem, som slagit sig pä jordbruk i staterna längs Stilla havets kust. I California, Oregon och Washington finnas visserligen rätt många svenska lant-samhällen, men intet som i storlek eller välstånd kan jämföras med kolonierna i mellanstaterna. De äro ju också vida yngre än de flesta av dessa, men det är även annat, som hållit dem tillbaka. För64

det första ha svenskarna icke utvandrat till Stilla havskusten i hela »byalag», såsom ofta skett i de andra staterna. För del andra har naturen lagt hinder i vägen för anläggandet av större kolonier och för ernåendet av välstånd på samma villkor som i präriestatema, där en nybyggare i regel hinner vida längre i förkovran på 5 år än pä 25 i västra Oregons eller Washingtons oländiga skogsmarker. De enda svenska farmkolonier, som därule giva något så när samma intryck av gedigenhet och välmåga, om ock i mindre skala, som de vanliga svenska samhällena var som helst i präriestatema, äro den lilla kolonien vid Skagitfloden i nordvästra Washington samt

Skogshuggarlàger I Washington.

Kingsburg och Turlock i California. Men de vunna segrarna ha också krävt mycket mer arbete och följt pä större

missräkningar, än vad nybyggarna i präriestatema inåsl vidkännas. Vid Skagitfloden måste skogsträd av oerhörda dimensioner borträjas och milslånga, stora och breda jordvallar uppföras till skydd mot översvämningar, vilka ändock emellanåt inträffa, och i de californiska nybyggena var man tvungen att införa dyrbar konstbevattning för att kunna få någonting att växa, och har titt och tätt måst bortslumpa sina produkter till priser, som ej betäckt produktionskostnaden.

Svenskarnas inlägg i västkustens utveckling har dock varit betydligt och, i betraktande av att grundläggningsarbetet i de bergiga, skogbevuxna, från all gammal civilisation avlägsna och på fabriker och utkomstmöjligheter fattiga västkuststaterna varit mycket merprövande och otacksammare än i de lättodlade, lätt tillgängliga präriestalerna. förtjänl av slörre erkännande, än som vanligen kommit det till del. Ungefär hälften av den svenska befolkningen är bosatt i städerna Los Angeles, San Diego, San Francisco, Oakland. Portland, Tacoma, Seattle och Spokane samt i en del småstäder. Den andra hälften sysslar med skogsavverkning, gruvarbete, fiske, timmerforsling, jordbruk, fruktodling m. m. Många ha kommit ditut som sjömän, andra från olika stater i östra Amerika, och om de flesta gäller, att dc genomgått flera skiftande öden än flertalet av svenskarna i de östra staterna, vilka så ofta kommit i stora klungor frän en och samma plals, slagit sig ned i varandras närhet och stannat där. Då man gör sig underrättad om västkustsvenskaruas föregåenden, förvänas man över deras mångsidiga erfarenheter och de äventyr de upplevat, innan de äntligen beslutat sig för att bli stadiga, och man fät- ofrivilligt del intryck, all dit samlats alla världens oroliga andar och sökare efter oupphinneliga ideal.

Till California kommo svenskar redan under guldgrävningstiden omkring 1849, men till de norr därom belägna staterna kom, såvitt det kunnat utrönas, endast en före 1860. Hans namn var Peter Friberg, och ban slog sig efler ett äventyrligt liv pä sjön ned vid Puget Sound i Washington i slutet av 1850-talet. En annan vid namn Landstone lär ha kommit dit 1861. Själv har jag endast träffat Ivå. som besökt de norra Stillahavsstaterna före 1870. nämligen den förut omnämnde C. J. Chilberg, vilken i mitten av 1860-talet till bragte några månader i Oregon, samt norrlänningen Ole Engblom, som vid samma lid bosatte sig nära Seattle. 1870 trängde sig några svenskar, konstförvanten F. K. Wahlberg från Stockholm och gotl-länningarna Dahlman. Dahlqvist och Sjöqvist, in i skogarna i sydvästra Washington och togo land vid en insjö känd under namnet Silver Lake. Trakten erbjöd inga möjligheter för jordbruk, men nybyggarna tjusades av den härliga skogen och gjorde vad de kunde för att reda sig små åkertäppor i densamma. Del blev aldrig något av detta nybygge, men som det första försöket till svensk kolonisering på västkusten förtjänar det att omnämnas. 1871 och 1872 funno några svenskar och svensktalande finnar vägen till en lätt skogbevuxen dalsänka 14 mil (23 km.) nordost om staden Vancouver i södra Washington och började röja land. De hade tillfälle att om somrarna göra sig goda inkomster pä laxfiske vid Asloria i Oregon. En av dem förtjänade pä en sommar 1.200 dollars 4,440 kr. . Denna trakt hade ett bättre låge ån den nyssnämnda, låg närmare lill städer och ägde bördigare jord. Nybyggarna kunde avyttra en del av skogen och arbetade sig småningom ur det värsta betrycket, helst sedan mejeri uppförts i trakten. Likväl sade mig en av dem, vilken 1904 flyttade till en annan plats, att om han lämnat skogen orörd och aldrig gjort en dags arbete på farmen, ban då skulle kunnat sälja den för mer, än han med allt sitt slit förtjänt på farmen — Skarslrdt.under de 33 år han bebodde den. Kolonien äger bestånd än i dag och tyckes reda sig bra. Dess namn är Hockinson. En av de törsta nybyggarna och platsens förste postmästare helte Häkanson, och efter honom Fick platsen sill namn. El t 10-tal är tillbaka anlades några mil bortom denna koloni en annan, som kallades Vänersborg.

1871 kommo Olof Polson och C. .(. Chilberg från Iowa lill del ovannämnda distriktet vid Skagitfloden och slogo sig ned några mil från staden La Conner. Under de följande ären kommo flera svenskar lill samma trakt, och sålunda uppstod med liden ett litet svenskt samhälle. En oerhört bördig jordmän belönade deras arbete med grödor sä rika. att knappt någon annan trakt i Amerika kan uppvisa något liknande. Många av dessa svenskar blevo också längre fram förmögna icke endast genom det stigande egendomsvärdet, ulan även genom inkomsterna frän jordbruket, vilket väl far anses som tämligen enastående. Förhållandena i detta distrikt äro f. ö. sa ovanliga, i synnerhet därigenom att nybyggarna med fa undantag ieke fingo jorden gratis, ulan köple den för ett jämförelsevis högt pris, alt del bör vara av intresse alt något närmare lära känna dessa banbrytares historia,

('.bilbergs har redan förut meddelats, ocli Polsons skall behandlas i elt kommande kapitel. S. P. Olson föddes i 1 låslövs socken 1819, reste 1870 lill Amerika och, efler at| ha arbetat vid järnvägar och på farmar i Iowa, 1872 lill Skagitdalen. Tvä Ar därefter köple han, obemedlad som ban var, 160 acres jord och längre fram ytterligare .">0 acres. 1890 hade ban hela farmen under odling. 1903 köple han en farm pà 210 acres, vilken skötes av lians två söner. .1. O. Undine föddes i Norra Vi socken, Östergötland. 1X50. Fadern var hemmansägare, och sonen hjälp|e till |lemma pa garden och arbetade även för andra till 1873, dà han utvandrade. De första tre ären i Amerika sysslade ban med farmarbete i Iowa. 187(5 flyttade ban till Skagitdalen. Efler att ha haft gärdar pa arrende under 5 Ars tid köpte han 380 acres för 9,000 dollars. Längre fram köpte han åter 10 acres. Han utarrenderar 100 acres och har själv överinseende över resten av larmen. Hans farm är ansedd som en av mönstergårdarna i trakten och beräknas vara värd 75,000 dollars 277,500 kr. . 1889 uppförde han ät sig ett nytt, stort boningshus med 12 rum pa sluttningen av en höjd. kallad Pleasant Ridge, varifrån han har en förträfflig utsikt över del omgivande landskapet. Utom farmen har ban även egendom i Seattle och La Conner, värd 2(i.OOO dollars, och är aktieägare i olika förelag.

J. O. Kudinc.r>-

Men ej blotl som farmare liar han lagt sin duglighet i dagen. Den har även lagils i anspråk för allmänna värv. Han har varit eounlv-koinmissarie, ordförande i en kommitté med uppgif| att drfinera ett område pä 0,600 acres, medlem av skolstyrelsen, söndagsskolföre-ståndare kassör i den svenska metodislförsamlingen och i flera är medlem av statens lagstiftande församling. N. I'. Swansoii föddes i AUarp, Halland. 1851. Fadern var hemmansägare och broder till den ovannämnde Olof Polson. Swanson stannade pä fädernegården lill 1878, då han reste lill Skagitdalen. 1883 besökte han Sverige. 1887 arrenderade lian tillsammans med C. .1. Johnson, som samma år kommit från Iowa, där han vistats i 17 är, en farm pa 129 acres. Aret därpå köpte de den för 11.000 dollars. Kfler atl lia skött den gemensamt i 3 är, delade de farmen. Charles Elde föddes i Lung-

OlJiMiiftlninft av Fr It Ii Collins J. O. Rudines farm vid La Conner, Wash.

sund, Värmland, 1857 på en gärd, som under 9 generationer tillhört familjen. Han bar i sin ägo ett fullständigt register över bela sin släkt sedan slutet av Gustav II Adolfs regering, noggrant upptecknat efter kyrkböckerna och visande, att gården under bela denna litt gått i arv från fader lill äldste son. Klde stannade pa fädernegården lill 1881, dä ban reste lill Amerika. Efter ell par års vistelse i Colorado. där ban arbetade vid byggandet av järnvägsbroar, begav ban sig lill Skagitdalen. Det första året där arbetade ban för en fannare, var därpå i 10 år arrendator och köpte under tiden en 160-acresfarm för 15.000 dollars, pä vilken ban bosatte sig 1893. Redan för flera ar sedan avslog ban ett anbud på 10.000 dollars för farmen. Jag nämnde liär ovan något om de tidtals inträffande översvämningarna i Skagitdalen. De förorsakas ofta a\ jordråttor. som gräva häl genom skyddsvallarna kring dalen, sä att flodvattnet tränger in och bort-68

sköljer ell stycke :iv vallen, innan man hinner upptäcka stället och reparera vallen. Elde förlorade vid ett dylikt tillfälle nära 20 kor. som drunknade ute pä fältet, medan lian från sin veranda åsåg förödelsen, utan all kunna göra något för deras räddning. ITUnn de nu nämnda finnas många liera svenskar i dalen, och alla synas belåtna. En farmarehustru där svarade på min fråga, hur hon trivdes i det nya landet (hon hade då blott varit i Amerika tre år : När jag tänker på, tiur vi hade det hemma i Norrland, hur vår o grödor härjades av frost, hur ont vi sleto under de långa, kalla vintrarna, och jämför allt detta med vår nuvarande ställning, del fina klimatet, den rika jorden, där grödan aldrig slår fel, så känner jag ibland, som om det vore en saga. all jag fått det så bekvämt och att Gud varit sä god emot oss och lilit oss få komma hit." Detta

visar åtminstone, att icke alla förläras av hemlängtan.

På Anderson Island, en liten ö i 1'ugel Sound, och den närbelägna Mc Neill Island rinnas sina svenska samhällen. Svenskarna ha gjort ell beundransvärt arbete, bortröjt den ursprungligen ofantliga urskogen och uppförl al sig i flera fall lierr-gårdsliknande hem. lin av nybyggarna, Bengt Johnson, kom dit från Lindsborg i Kansas 1879. En annan, Nils Monson, var 60 år gammal när lian utvandrade från Sverige. Om honom kan. säger hans vän. red. T. Sandegren i Tacoma, »med rält a sagas, alt lian utfört två livsverk. ILius idoghet och företagsamhet och

kommunala verksamhet i Sverige minnes man ännu där hemma med erkännande. Och dä han började sin bana i Amerika vid 60 års ålder, felades det honom varken mod eller kraft alt gä till verket och bryta sig en farm i urskogen. Och han har en välskölt plats och ett rymligt och komfortabelt villahem saml en den täckaste lilla parkanläggning. Enligt sägnen skall det vara gravplatsen för en gammal indianhövding, och av pietetskänsla för urinvånarna, de verkliga amerikanerna, vårdar lian en blomsterprydd gräsrabatt i sin lilla park.

1 östra Washington och Idaho äro flera svenska kolonier under uppväxt. 1 Oregon finns en svensk och svensk-finsk koloni i och omkring stade ii ^r;n*slif"ie!(l. och på åtskilliga andra platser i västra

Charles Kldes farm hem.77

Drogon ha under do senare ären små svenska samhällen anlagts. Det mest bekanta är Carlsborg, 20 mil 32 km. från staden Oregon City. Del grundades 1906 av nuvarande rektorn vid Coeur dAlene College i Idaho, pastor C. .1. Renliard. i bolag med X. 1'. Hult och dennes son Oscar N. Hult, båda från Nebraska. 1907 stiftades en församling, som nu räknar omkring 250 medlemmar. Svenskarna äga omkring 11.000 acres 8.800 tunnland i denna trakt. Oscar N. Hult och hans broder Julius äga tre sågverk, och de mindre bemedlade nybyggarna ha tillfälle till inkomst genom skogs- och

Fnliigrittl av rörfoltnrcn.

K. E. Bergs farmhem vid liitigskurg. Cal.

sågverksarbete. Ett annat framåtgående svenskt samhälle är Warren, beläget vid en vik av Columbiafloden, 25 mil 10 km. nordväst om Portland. Ett 80-tal svenska och svensk-finska familjer äro bosatta där och äga från 5 lill 10, 20 och i några fall så mycket som 200 acres vardera. 1 Powell Valley, en fruktbar dal ett 20-tal mil öster om Portland, fanns en och annan svensk redan i början av 1870-talet. I nder det senaste årtiondet ha många flyttat dit. Likaledes ha på några platser i närheten av Portland svenskar varit bosatia och idkat bär- och grönsaksodling sedan rätt långt tillbaka.

Den äldsta och största svenska kolonien i California är Kingsburg i San JoaquiBdalen, 2:30 mil (372 km.) frän San Francisco. Den första svensken där var F. 1). Rosendahl, som kom dit 1885. På-70

följande är kommo C. A. Johnson. Andrew Erikson. I'. G. Hero. K. E. Berg och Charles Carlson, 1887 Noach Anderson >eh Erick Peterson, 1888 Nils Hanson. Alla dessa utom Rosendahl kommo från Ishpeming i Michigan, där de arbetat vid gruvorna i flera ar saml bildat en kolonisationsförening i syfte all skaffa sig jord i California. Erikson född i Langmyra. Värmland, 1857 och bosatt i Ishpeming sedan 18711 blev väld till ombud alt undersöka förhållandena i California. Där träffade han Rosendahl, och på hans inrådan rekommenderade han Kingsburgstraklen. Erikson försökte sig först med sädesodling, men övergick, da resultatet visade sig ogynnsam I. till fruktodling. Han har tjänstgjort som borgmästare i Kingsburg. Rosendahl var född i Närke 181.1 och studerade i sin ungdom lanl-

F. D. Rosendahl och Andrew Erikson, grundläggare av Kingsburg-kolonien.

mäteri och trädgårdsskötsel. 1818 uppgjorde han planen till stads parken i l men. llan utvandrade 1809 och tjänstgjorde som trädgårdsmästare i Central Park i New York till 1875. biträdde sedan vid anläggande av Golden Gateparkén i San Francisco, blev 1878 fruktodlare i Frcsno, sålde 1885 sin farm för 10.000 dollars saml köpte 110 acres vid Kingsburg och började Irädskoleaffär. som han bedrev till 1900. Han ägnade sig samtidigt ål faslighetsaffärer. 1907 utnämndes han lill notarius pubiicus och fredsdomare. Han avled 1915.

Kingslmrgskolonien växte räll hastigt och företer nu elt blomstrande samhälle med väl omkring ett par tusen svenskar. I-lera av dem ha affärer i staden. De huvudsakligaste jordbruksprodukterna äro persikor och russin. Russininduslrien är sammanträngd inom några fä områden i California. I den övriga delen av Förent a staterna odlas icke russindruvor. Man Ivcker därför, all de, som syssla därmed, skulle kunna anse sig ha liksom ett monopol och71

att priserna borde vara goda. Men detta har långt ifrån varit fallet. I åratal kunde odlarna knappt avyttra sin vara

titi något pris, ty en cent pr skalpund 8 ore pr kilo . som stundom var allt de kunde fa, betalte icke pa langl när produktionskostnaden, som beräknas till 3 cenis pr skålpund. Många av de första nybyggarna, som voro skuldsatta, måste ga ifrån sina gårdar. Somliga ar har dock priset varit sa högt som 1 och 5 cenis pr skälpund 33 —11 öre pr kilo. vilket hjälpt odlarna all reparera sina tilltrasslade affärer. Med persikgrödan har del ofta varit lika illa beställt. 1915 var priset pa torkade persikor sa lågl som 2' i cents pr skålpund 18 öre pr

En russin flärd vid Kingsburg. Druvorna torkas till russin pä träbrickor.

kilo . vilket icke belä|te plocknings- och torkningskoslnader. Frukt-odlarna i California ha ingalunda alllid haft de sölebrödsdagar, som lundagenters blomstermålningar av enstaka lyckliga full giva vid handen.

100 mil norr om Kingsburg ligger den ar 1902 av gruvägaren N. O. Hultberg frän Alaska anlagda svenska kolonien Turlock. som sedan dess vuxit ganska betydligt och nätt en rätt hög grad av välslund. Turlock var 1902 en liten plats med mindre än 100 invånare, sandig och torr. Trakten bar nu ett av de bästa konst-bevattningssystemen i California, och den torra sandslällen. där under den första tiden både sanden och utsädet yrde omkring, så att det var omöjligt alt fa något att sia rot eller växa. har nu genom72

vattnets inverkan och god skötsel förvandlats till en blomstrande trädgård. Hultberg har kostat inemot 70.000 dollars 209,000 kr. på platsens annonsering, ocli resultatet är storartat. Jorden, soiu till en början såldes för 25 dollars pr acrc (113 kr. pr tunnland , är nu värd l till 8 gånger denna summa. Som prov på, liur jord i ett nytt distrikt kan stiga i värde, berättar Hultberg, all ban 1909 återköpte några acres jord för <>00 dollars pr acre ^2,777 kr. pr tunnland . vilka ban själv sålt fi år förut för 25 dollars pr acre. Över 80,000 acres :fil,000 tunnland; ha sålts till nybyggare och blivit uppodlade. Hultberg äger ett fint hem i staden, två hotell ocli en farm på 89 acres 71 tunnland . Han har som kolonianläggarc nt-

AITürsgata i Turlock. Cal.

ill är k I sig genom en ovanlig frikostighel. En av hans principer är alt aldrig lill&ta någon nybyggarfamilj alt lämna kolonien på grund av fattigdom. Han lämnar hellre en långt utsträckt kredit, på ^a vis hjälpande envar, som vill göra en allvarlig ansträngning att komma på fötter. Han är från Yittskövle i Malmöhus län. där ban föddes 1865. 1 sin ungdom lärde ban smedsyrket. 1887 reste ban (111 Amerika. Efler all i 3 års lid ha arbetat i sitt yrke i Illinois, ell par år på farm och ett halvt är för ett järnvägsbolag, begav han sig på våren 1893 till Golowin Bay i Alaska. Han var da i missionsförbundets tjänst och arbetade i 3 år som skollärare i Alaska, samtidigt medverkande vid importerandet av renhjordar och emellanåt försökande sig som guldgråvare. Ären 1898—1901 och 1903--07 tillbragte han ömsom i Alaska och California, llan är delägare i flera gruvor och har gjort ett 10-tat resor genom Förenta staterna.73

1 södra California finnes en lilcn svensk koloni i och omkring släden Riverside. Inbyggarna) i denna trakt syssla med apelsinodling. Vid Escalon nära Stockton i mellersta California grundades 190-1 en svensk koloni av en svensk vid namn Lindström, som några är därefter avled. På Californias nordvästra kust finnas rätt mänga svenskar i trakten av städerna Eureka och Arcata, ell par hundra mil norr om San Francisco. Men, som sagt. alla dessa samhällen äro obetydliga i jämförelse med österns och meilanstaternas.

Vi ha av det föregående sett, att de förslå årtiondenas invandrare vanligen tillhörde jordbruksklassen och kommo i grupper frän samma hembygd, med föresals att slå sig ned i varandras närhcl, och att de först befolkade Mississippidalen och andra delar av mellanstaterna, där jorden var billig ocli bördig. Efter inbördeskrigets slut började yrkesarbetare bli efterfrågade, och från den liden kan man räkna utvandringen av hantverkare, vilka först slogo sig ned i österns fabriksstäder, därefter i de större städerna längre västerut och slutligen i västkuststäderna. Nu för tiden och sedan många år tillbaka går den svenska utvandrareströminen nästan uteslutande till städerna. Och att lantungdomen även flyttar lili städerna är en gammal historia. Redan så långt tillbaka sora i slutet av 1850-talet klagade en lantpastor över. att i hans församling fanns nästan ingen ungdom, och att de flesta medlemmarna voro över 05 år gamla. Landsbygden lockar icke med samma kraf| som fordom. Det är ju också, sedan all regeringsjord. som duger till något, för länge sedan lagils i besittning, och sedan aili jord-värde sligit till

en förut oanad höjd, oerhört myckel svårare alt sia sig ut på landet än förut. 1 or den obemedlade är det hart när omöjligt. Men det är ej blott detta, som vållat omkastningen i utvandrarnas tänkesätt. Del är tidsandan, som. påverkad av industriens kolossala uppsving, gör stadslivets lockelser, den högre arbetslönen och den kortare arbetstiden så mycket mer tilldragande än det hårda arbetet pä farmen med dess ringa ersättning. Den möjliga utsikten till etl framlida oberoende köpes för dvrt, ivcker man. Uet är på sätt och vis väl, att förhållandena gestaltat sig sa. Även den jordbrukande klassens behov ha vuxit, även farmaren önskar numera få någon liten del av bekvämligheter, lyx och nöjen. Han är ieke tillfredsställd med de flydda tidernas ytterligt enkla och inskränkta levnadsvillkor. Skulle del fortgå som del gick till förr i världen, dä två tredjedelar av befolkningen bodde pa landet, skulle konkurrensen på jordbruksområdet bli outhärdlig och jordbrukarna ej kunna finna marknad för sina produkter. Det är ofta illa nog, som det är.

1 följd av denna inflyttning till städerna äro de svenska kolonierna i dem ansenliga. Vi ha sett, hur det förhåller sig i Chicago. New York och Minneapolis, de näst största svensk-städerna, hade 1910 resp. 55,000 och 53.000 svenskar, flera således än någon stad74

i Sverige med undanlag av Stockholm, Göteborg och Malmö. Hock-förd, St. Paul, Duluth, Jamestown, Roston, Worcester, San Francisco, Seattle. Tacoma och flera andra hade en svensk befolkning av mellan 10- och 25,000 vardera. Städer med två-, tre- till femlusen svenskar äro för många att ens uppräknas. Även som stadsbor ha svensk-amerikanerna rett sig förträffligt. Det finns visst icke många miljonärer bland dem några finnas dock. men förmögna svenska affärsmän, entreprenörer och hantverkare finns det gott om. Som en regel gäller dock. att svensk-amerikanen i staden är vida mer böjd för alt slösa och i somliga fall leva över sina tillgångar än brodern på landet, som, även om det icke alllid legat i hans natur all vara knusslig. dock av en hård nödvändighet tvungits alt se på stvvern och vara om sig. tills det i mänga fall blivit en vana och urartat till ren girighet. KAPITEL t.

Det kyrkliga livet och skolverksamheten.

1 stad, på land, kring jordens länder alla.

När vinden gått till ro med dagens id.

Man hörer tcmpelklockans toner kalla

Till aftonbönens tysta sabbatsfrid.

A. A. Swärd.

Honnör åt var och en, som gav sin skärv

At bildningshärd, som vårdar ljusets

flamma'

Honnör för den. som grundade densamma

Och vilar efter väl förrättat värv!

Jakob Bonggren.

Med lika slor rfill som det sagts, att svenska folkets historia är »less konungars historia, skulle man kunna säga. all (lei svensk-amerikanska folkels historia är dess församlingars historia. Dc första artiondenas utvandrare med undantag av Erik Janssurne medförde från hemlandet en stor aktning för kyrka och prästerskap, även om icke varje individ var i djupare mening religiös. Det dröjde aldrig länge i dc av dem grundade kolonierna, innan församling stiftades och kyrka uppfördes. Längre fram. när jorden i de äldre staterna började bli dyrare och järnvägarna utsträckts till alla delar av landet, spridde sig svenskarna sä. all del blev sva ra ro för prästerna att finna tillräckligt mänga av dem på samma trakt. Ännu senare började ett element förekomma allt talrikare bland svenskarna, vilket icke frågade efter kyrka eller församlingsordning. Likväl spred sig den kyrkliga verksamheten oavbrutet till alla delar av landet, och fast det numera är omöjligt alt hälla reda på, var alla svenskar finnas, kan man med tämligen slor noggrannhet bestämma deras flesta någorlunda bebyggda hemorter i Amerika genom att

följa den kyrkliga utvecklingen. Vi skola betrakta de olika kyrkliga partiernas historia i den ordning de började sin verksamhet.

A. Metodistkyrka n.

Den svensk-amerikanska metodistkyrkans grundläggare var Jonas Hedström. Han hade en äldre broder. Olof Gustaf, vilken kom till Amerika som sjöman 1820 och I år senare blev omvänd titi meto-"Ii

dismen. 1833 for lian I ill Sverige och hade vid sin återkomst till Amerika brodern Jonas med sig. Den äldre brodern stannade i New York och var under ären 18-1 fi—75 predikant pà de! s. k. Betlielskeppet, där lian kom i beröring med tusentals invandrare och sjömän. Jonas Hedström, en 20-årig yngling, som i Sverige lärt smedsyrket, stannade de första ären i Pennsylvania, varefter lian

Jonas Hedström.

O. G. Hedström.

Erie Shogren.

S. B. Newinan.

flyttade litt Illinois. Här började han predika, sedan han skaffat sig vederbörligt tillstånd, först i amerikanska, men sedan även i svenska nybyggen. Sin första predikan på svenska höll han i ett 1 i let stocklius i Victoria den 15 dec. 1816 och organiserade vid samma tillfälle den första svensk-amerikanska metodistförsainliugcn med 5 medlemmar, litt par veckor senare intogos åtskilliga nya medlemmar, och Hedström blev deras ledare, samtidigt fortsättande med att sköta sin smedja. Efter 1818, dà han utnämnts till niissio-när bland svenskarna, ägnade lian sig mer ocli mer uteslutande ät predikokallct och stiftade inom ett år 5 nya församlingar i Illinois. I följd av umbäranden och överansträngning under sina mänga resor förlorade han sin hälsa ocli måste 1837 draga sig ifrån all verksamhet. Efler ett par års avtynande dog han 1859 i en ålder av 46 år. Han har blivit mycket olika bedömd. A ena sidan har han beskrivits som en opålitlig, bedräglig, illasinnad egoist, å den andra som em människa med de högsta fullkomligheter. Han var fanatiskt hängiven sin sak. färdig till strid när som helst och skydde aldrig alt proselylera bland andra samfund. 1 sina predikningar var han bullersam och lade särskilt an på alt uppröra känslorna.

Hans första medhjälpare var en dansk sjöman vid namn •lolin Brown, som kommit till Bishop Hill med en av de Erik Jans-

Betelskeppet Jolin Wesley i New York.

sonska hoparna, men övergav denna koloni och övergick till melodismen. På hösten 1849 fick han sill nästa medhjälpare i C. P. Agrelius, en f. d. svensk präst, som tjänstgjort i statskyrkan i 26 år ocli 1818 kommit till Amerika och försökt slilta en luthersk församling i New York. lian verkade som metodistpredikant i Illinois och Wisconsin till 1867 och avled 1881 i en ålder av 83 år. Samma liöst som Agrelius kom, anlände Andrew Ericson och A. G. Swedberg frän Sverige. De voro bägge från Hälsingland, den förre född 1815, den senare 1827, och antogo båda den meto-distiska läran i Amerika saml blevo predikanter i de svenska församlingarna i Illinois. Ericson sändes 1854 till Iowa, där församlingar sliftats i New Sweden och Swcde Bend. och skaffade sig längre fram en farm, pä vilken ban avled 1878. Swedberg övergick 1852 till baptismen. Den förut omnämnde Peter Cassel i New Sweden övergick 1850 till metodismen och började omedelbart predika samt utnämndes 1851 lill pastor pà platsen. Han avled 1857.78

Blund Erik Janssons kraftigaste ocli mest begåvade anhängare var Peter ('.hallman, rödd i Medelpad 1823. Kfler elt ars vistelse i Bishop Hill övergav han kolonien 1817 ocli slog sig ned först i Lafayette, Ind., därefter i Gatesburg, Illinois, där han arbetade i sill yrke som timmerman och emellanat predikade pä anmodan a\ Hedström. I mars 1850 följde han med etl sällskap unga svenskar lill California. Bland dem befunno sig följande inom melodismens historia sedermera namnkunniga personer Erie Shogreu, Yiclor Widing och Peter Newberg. Inalles voro resenärerna tolv. De hade ingen lycka i guldstaten, och de flesta av dem återvände inom kort.

Witting stannade dock till 1852 ocli ett par andra för beständigt. En av sällskapet riydde, efter all ha spelat borl sina pengar, en annan dränkte sig i grämelse över det misslyckade

resultatet av resan, ('.hallman blev metodistpräst och som sädan en av samfundets mest imponerande personligheter. Han var med om organiserandet av 22 församlingar och paslàs ha under ell ärs lid genom sina predikningar omvänt 800 personer till metodismen. Han avled i Iowa àr 1900.

Erie Shogreu, en av Hedströms mest vältaliga och omtyckta medhjälpare, var född i Gnarp, Hälsingland, 1821 Vid 14 ärs ålder kom han i smedslära och följde detta yrke lill 1849, da ban utvandrade. 1 Sverige hade ban tillhört di' s. k. läsarna, efter sin ankomst lill Amerika blev ban metodist. På Hedströms inrådan övergav han sitt yrke och blev predikant. Som sadan verkade ban mestadels i Illinois och Minnesota, men även under 5 ars lid i San Francisco. Han avled 190(1 i Napa, California. Shogreu var en kunskapslörslande själ och sökte genom flitiga studier ersätta vad som försummats i ungdomen. Hans favoritämne var historien. Han var högt uppburen som talare och ägde ell vinnande säll. Författarinnan Emma Shogren-Farman, gifl i Napa, Ca!., är en dotter lill honom.

Victor Witting var född i Malmö 1825 och hade i sin ungdom gält i skola, hafl anställning i apotek och varit sjöman. 1818 följde han med ett sällskap Erik Janssare till Bishop Hill. där ban dock stannade endast 1 Vs är. Efter återkomsten från den ovan nämnda resan lill California gjorde ban tillsammans med Shogreu ell försök i Victoria, 111., atl odla medicinalväxter. Första aret gick

Stockliuset i Victoria, Illinois, där den första metodistförsamlingen stiftades.79

en av dera avsänd laddning förlorad pä vägen till Cincinnati. Andra årel måste Witting, sedan kompanjonen dragit sig ur affären, sälja en laddning, sora lian själv fört till New York, för elt sadant vrakpris att han ej ens fick pengar nog till hemresan. Pastor O. G. Hedström försträckte honom dä det erforderliga beloppet. 1855 inträdde Witting i metodistkyrkans tjänst och blev med liden en av dess förnämsta och mångsidigaste krafter samt gjorde sig ett namn både i Sverige och Amerika sora talare, redaktör och författare, lian var tidningen Sändebudets förste redaktör, utgav under några är månadsskriften Stilla stunder och blev 1895 redaktör för östra Sändebudet. I nder åren 1867—77 var han bosalt i Sverige och bidrog kraftigt atl skaffa mctodismen fotfäste där. Han författade och översatte andliga sånger och utgav elt digert mc-

Pastorerna A. J. Anderson, Albert Krlcson, och N. O Westergreen.

inoarverk Minnen från milt liv sora sjöman, immigrant och predikant. Han avled i Quincy, Massachusetts, 1906.

Peter Newberg, född i Luleå 1818, hade i 15 ar farit Ull sjös, innan han 1816 kom lill Amerika och ingick i Bishop Hill-kolonien, som ban dock snart övergav. 1853 omvändes han lill melodismen och började korl därefter sin prästerliga bana. Han avled 1882 i Austin, Texas. S. B. Newman. född i Höganäs, Skåne, 1812, erhöll god uppfostran. 1812 reste han till Alabama, där han elt par år senare omfattade melodismen och slog sig på teologiska studier, lian verkade först som predikant bland amerikanerna i sydstaterna, var därefter under elt par års lid medhjälpare åt O. G. Hedström i New York och fick 1853 i uppdrag all samla tit' förskingrade medlemmarna av den svenska församling, som Jonas Hedström några uttömt grundat i Chicago. Han verkade sedan pa många andra orter i Illinois, Indiana, Nebraska och New York och grundade flera församlingar. Han avled i Chicago 1902. A. .1. Anderson, som blev80

metpdispräst 18.")". var född i Småland 1833 och hade fått en vårdad uppfostran. Han utvandrade 1854. Han ägde stor begåvning och kallades att intaga flera framstående befattningar. Från 1893 hade ban sin vcrksamhot i Chicago, och där avled ban 1902.

Jolin Wigren. född i Grenna 1826, var murare lill yrket, nathan 1852 reste till Amerika. 1 likhet med sä många andra blev ban omvänd till metodismen genom att bevista O. G. Hedströms gudstjänster pä Bethelskeppet. Från 1858 verkade han som predikant samtidigt med att han skötte sitt yrke. lill 1863, då ban övergav det senare ocli helt och hållet ägnade sig åt kyrkans tjänst. Under sin krafts dagar var han en av samfundets mest uppmärksammade män och visade stor duglighet i praktiska värv, såsom 1. ex. all skaffa medel lill kyrkbyggen.

Han avled i Cliicago 1916. X. O. Westergrcen, född i Bjåraryd, Blekinge. 1831. kom vid 18 års ålder med sina föräldrar lill Amerika och blev 1853 genom pastor Newman omvänd lill metodismen. Han studerade sedan vid läroverk i Evanston och Galesburg och började 1859 prästerlig tjänstgöring. Han var den försle läraren vid samfundets skola och redigerade under tre års tid Sändebudet. Hans stora anseende som talare och lärare förvärvade ät honom teologie doktorsgraden från ett metodistiskt lärosäte. Albert F. Ericson föddes 1810 i Stockholm, där fadern var kyrkoherde. Efter åtskilliga års skolgång reste han 1857 lill Amerika. Han anslöt sig till melodismen och erhöll 1859 sin första fullmakt som pastor. 1862 invigdes ban till diakon och några år senare till äldste. I 17 års tid tjänstgjorde han som präst, dels i Illinois, dels i Brooklyn, N. Y.. och i Massachusetts; under 6 års tid redigerade han Sändebudet och 1883 blev ban föreståndare föl-metodisternas prästseminarium i Evanston. För sin verksamhet hedrades ban med teologie doktorsgraden. Han avled 1910. lian var en ordningens man och en av Svensk-Amerikas yppersta andliga vältalare.

Dessa äro metodismens banbrytare i Svensk-Amerika. Att i detalj följa samfundets utveckling skulle kräva för myckel utrymme. Alla de svenska kyrkosamfundens historia är i det stora hela densamma. Från en svag början under svårigheter och motgångar lia de utvecklat sig till vad de nu äro. De första metodistpredikanterna genomgingo i vissa fall svårare prövningar än de andra samfundens. Där rådde nämligen bland svenskarna en viss misstänksamhet och på sina ställen rentav fientlighet mol metodisterna. Det kunde hända, att nybyggarna slogo igen dörren mitt för näsan på en metodistpräst, som sökte härbärge. Under gudstjänster i stadsförsamlingarna hände det, att pöbel fråu gatan trängde in och ställde titi ofog. Orostiftania måste stundom utfösas med anlitande av handkraft. Många av predikanterna berövade sig själva etl rikligare uppehälle genom att övergiva sina yrken. En präst,81

ej haft mer än 90 dollars (333 kr.) i inkomst. Men à andra sidan voro metodisterna redan tidigt snabba i att vädja till amerikanerna om hjälp i sitt missionsarbete. I nder en tidrymd av 40 år bidrog det amerikanska metodistsamfundet med en miljon dollars (3,700,000 kr.) till missionsarbetet bland skandinaverna i Amerika.

1877 organiserades den första metodistkonferensen, benämnd Svenska nordvästra konferensen, med tre distrikt, omfattande Illinois, Iowa och .Minnesota samt innehållande 39 församlingar med 36 präster, 11 kyrkor ocli 4,105 medlemmar. 1893 funnos 6 distrikt, intagande nu även Nebraska, Kansas och Wisconsin, tned 105 för-

svenska Teologiska Seminariet i Evanston. Illinois.

samlingar, 85 präster, 131 kyrkor ocli 9.800 medlemmar. Sedermera tillkommo nya konferenser, omfattande de östra och de västra staterna samt Texas. 1916 funnos 6 konferenser, innehållande omkring 250 församlingar med 236 kyrkor och 20,897 medlemmar. Sammanlagda värdet av kyrkan tillhörig fast egendom utgjorde 2,848,850 dollars med en skuld av omkring 350,000 dollars. Pastorernas antal är omkring 200 och pastorsboställetenas 147.

Samfundet äger tre ålderdomshem, Betaniahemmet i Chicago, grundat 1891, Emanuelshcmmet i Clay Center, Kansas, och Belel-hemmct i Brooklyn, två hem för unga kvinnor, Epworthhemmet i New York och Susanna Wesleyhemmet i Chicago, en industriell inrättning, Brödrahemmet i Chicago, åtta lägcrgrunder, elt bokförlag, flera hjälpföreningar samt två läroanstalter, nämligen Svenska Teologiska Seminariet i Evanston, Illinois, och Texas Wesleyan

6. — Skartledl.82

College i Austin, Texas. Det förstnämnda läroverkets cgenlliga upphovsman var pastor V. Witting, som redan är 1865 log initiativet till grundandet av ett teologiskt läroverk för skandinaviska metodister. 1 febr. 1870 börjandes en skola i Galesburg. Pastor Westcr-green var lärare och hade från två tilt fvra elever under första året. 1872 flyttades skolan till Galva och 1875 titi Evanston såsom en filial till det därstädes belägna amerikanska universitetet. D:r \V. Henschen var skolans lärare titi 1883, då han efterträddes av prof. Alb. Ericson. Inder åren 1883—1906 biträddes E. dels av C. G. Wallenius, dels av Weslergreen. Nuvarande lärare äro C. G. Wallenius, A. F. Lundberg och J. E. 1 tillberg, varjämte mrs Eklund-Miller undervisar i sång och musik. Ar 1907 invigdes en ny skolbyggnad, vilken tillsammans med byggnadstomten representerar ett värde av 05,000 dollars. En

grundfond pa nära 10,000 dollars finnes dessutom. Till 1917 hade 220 elever utexaminerats från läroverket. Dess rektor är prof. C. G. Wallenius.

C. G. Wallenius föddes i Håtuna, Uppland, 1865, son till metodistpredikanten Carl Wallenius Efter avlagd studentexamen 1886 inskrevs han vid 1'ppsala universitet i avsikt alt bereda sig för predikoämbetet inom statskyrkan, men antog påföljande år kallelse att tjänstgöra som biträdande pastor i melodistförsamlingen i Jönköping. 1888 resle han till Amerika, där han efter någon tids teologiska studier vid universitetet i Boston antog plats som lärare i svenska vid det teologiska seminariet i Evanston och biträdande redaktör vid Väktaren i Chicago. 1901—02 var han biträdande redaktör vid Sändebudet och 1903—06 redaktör för tidskriften Epworthklockan. 1906 blev han pastor i Uonovan, Illinois. Efter d:r Ericsons död 1910 efterträdde han honom som rektor vid läroverket i Evanston. Tillsammans ined N. M. Liljegren och 11. O. Weslergreen har han utgivit cn bok om den svenska mctodismen i Amerika.

B. E p i s k o p a l k y r k a n.

1817 uppträdde bland svenskarna i Chicago en viss Gustav Smith, som föregav sig vara lulhersk präst. Han lyckades organisera en skandinavisk församling, varefter han begav sig till St. Louis, Missouri, för att bland därvarande tyska lutheraner begära hjälp till kyrkbygge. Han fick 600 dollars, men rymde kort därefter med större delen av beloppet. Han verkade sedan i flera år som präst bland de svenska metodisterna i lowa, men blev slutligen avsatt.

Professor C.. G. Wallenius, rektorvirf Sv. Teol. Seminariet i Evanston.83

lians församling i Chicago beslöt kalla Unonius till ledare, lian kom 1849 från Wisconsin och organiserade en skandinavisk episkopal-församling, som fick namnet St. Ansgarius. .Medlemsantalet var då 34. Unonius företog därpå en resa till Delaware och Pennsylvania för all hos avkomlingarna av de första svenska kolonisterna begära hjälp. Han fick av dem mellan 4- och 5,000 dollars och av Jenny Lind 1,500 dollars, varjämte hon skänkte till hans kyrka en nattvardskalk, värd 1.000 dollars. Unonius' församling räknade redan på andra året 103 medlemmar och året därefter 195. Efter Unonius' avflyttning till Sverige 1858 var församlingen ulan ledare till 18(32, dä pastor Jakob Bredberg, en f. d. svensk statskyrkopräst, som sedan verkat som metodistpastor i Amerika, antog kallelse dit. 1871 förlorade församlingen sin kyrka genom branden i Chicago, incn byggde 1878 en ny, som kostade 30,000 dollars, vartill den amerikanska episkopal kyrkan bidrog med 20,000 dollars.

Bredberg betjänade församlingen till 1877 oeli efterträddes av Xils Nordeen. Efter honom kom P. Arvidson och 1877 John Hedman. Han var född i Krokstad, Bohuslän, 1818, hade studerat i Sverige och i Tyskland och utvandrat 1873. I-.fler ett par års studier vid ett episkopa I läroverk i Minnesota, prästvigdes han 1879. Han stannade som pastor vid St Ans-gariiförsamlingen till 1887, då ban efterträddes av Herman Lindskog, en myckel framstående talare och en av de mest populära svenska präster, som någonsin verkat i Chicago. Han var född i Strängnäs 1853, hade studerat i Stockholm och blivit metodistpastor 1875. Han utvandrade 1879 och var bosatt i Rockford, Illinois, när han fick kallelse till Chicago. Råde han och Hedman äro döda sedan flera är tillbaka.

Bland övriga svenska episkopalpräster i Amerika kunna nämnas Göran Forsberg och O. A. Tofftén. vilka förestått episkopalför-samlingar i Minneapolis. Tofftén föddes på Gottland 1863, blev student 1885, utvandrade 1892 och blev prästvigd 1893. Han har utgivit flera böcker, bland dem etl större teologiskt arbete: Vår kyrka. För övrigt må anmärkas, att den svenska episkopal kyrkan i Amerika icke är någon självständig organisation, utan är en gren

Pastor John Hedman.92

av den amerikanska. Den räknade 1910 omkring 24,000 medlemmar och hade mellan 20 och 30 präster.

C, Den lutherska kyrkan.

Den förste lutherske präst, som kom frän Amerika till Sverige, sedan kolonien i Delaware grundades, var P. W. Böckman. Han var prästson frän Skäne och född 1800. Omkring 1844 reste han till Amerika och uppträdde i

Unonius' nybygge i Wisconsin, där han utan framgäng försökte bilda en församling. Han reste sedan omkring som läkare i de svenska nybyggena, varefter han återvände till Sverige, lian dog i Göteborg 1850. Den andre i ordningen var den här ovan i metodisternas historia omnämnde C. P. Agrelius. Varken han eller Böckman ägde de nödvändiga förutsättningarna som ledare och organisatörer. Dessa ägdes i desto rikare mätt av den tredje svenske prästmannen, L. P. Esbjörn, vilken blev den egentlige grundläggaren till den lutherska kyrkan och det svenska bildningsarbetet bland svensk-amerikanerna. Han välfödd i Delsbo, Hälsingland, 1808, son till skräddaren Esbjörn Paulson, och blev redan i barndomen föräldralös. En gammal trotjänarinna tog vård om honom och ställde om, att han fick studera. Han blev student 1828, prästvigd 1832 och avlade pastoralexamen 1839. Han hade tjänstgjort som pastorsadjunkt i Östra Vàla, som brukspredikant i Gästrikland och skollärare i Ilille vid Gävle, när han 1819, med reseunderstöd av Svenska missionssällskapct i Stockholm, i sällskap med 110 emigranter från Gästrikland och Hälsingland reste till Amerika ocli begynte prästerlig tjänstgöring bland utvandrarna. Han organiserade församlingar i de unga nybyggena i Illinois, hopsamlade medel till kyrkbyggen, uppförde kyrkor o. s. v. Anda till hösten 1852 var han den ende svenske lutherske prästen i Illinois. Han hade då 6 församlingar att tillse och hans pastorat upptog ett område av 50 mils (80 km.) längd. Av den amerikanska kongregalionalistmissionen hade han utverkat ett anslag av 300 dollars pr år, då det beräknades, att de svenska församlingarna skulle med 100 dollars bidraga till hans lön. De voro emellertid för fattiga alt kunna bidraga. Ännu 1853, då de räknade 210 koinmunikanter, utgjorde hela det bidrag de kunde lämna till prästens lön 80 dollars. Elt av Esbjörns svåraste bekymmer var de ansträngningar .lönas Hedström gjorde för att undergräva folkets förtroende för honom. Hedström sökte intala alla, att den lutherska kyrkan var andligt död, och att den svenske prästen kommit för att tvinga fria medborgare in under svenska statskyrkans lydnad. Sjukdom var ett annat bekymmer. An var Esbjörn själv angripen av frossfeber, än någon av hans familj, än allesammans. Men allt övervanns. 1858 blev ban professor i Norra IIIinoissynodens prästseminarium i Springfield. Skiljaktigheter i åsikter mellan honom och skolans rektor vållade, att E. lämnade sin befattning 1860. Samma år var85

han med om att organisera Augustanasynoden och dess första läroverk och blev dess förste rektor. 1862 reste ban till Sverige och blev där utnämnd till kyrkoherde i Östra Våla. 1863 flyttade han på allvar till Sverige. Han avled 1870. Esbjörn var av ett barna-fromt sinnelag och cn mångsidigt begåvad och bildad man. leolog och matematiker samt väl bevandrad i astronomi, fysik, kemi, musik, medicin och språk. Det hände en gång i Illinois, att ban predikade på svenska, norska, tyska och engelska i sträck. I Sverige utgav han flera böcker. Två söner till honom ha vunnit högt anseende för lärdom, teologen d:r C. M. Esbjörn (död 1911) och professorn vid Augustana College, Carl Esbjörn.

På Esbjörns rekommendation kallades 1852 dåvarande vicc-pastorn i Akarp och Vittsjö, T. N. Hasselquist, till församlingen i i Gaiesburg, Illinois. Han var bondson från Ousby, Skåne, och född 1816. Han blev student 1835 och prästvigd 1839. Vid sin avresa till Amerika åtföljdes han av 60 emigranter från norra Skåne. Alltifrån början blev han en av huvudfigurerna i den svenska lutherska kyrkan i Amerika och delar med Esbjörn äran av att ha grundlagt synoden. Han stannade i Gaiesburg 11 år och gjorde under tiden mycket missionsarbete. Men hans egentliga livsverk var publicistens och lärarens. Han började den svenska tidningen Hemlandet 1855 och redigerade i 21 är Augustana, utgav flera religiösa arbeten, blev efter synodens stiftelse dess förste president och var efter Esbjörn läroverkets rektor till sin död 1891. Av Mühlenberg College utnämndes han till teol. doktor. Hasselquist var en man, som höll på sin värdighet, dock utan att vara stram eller otillgänglig. Hans styrelsesätt var patriarkaliskt. Mycket, som på 1860- och 70-talc.t gick an, skulle icke nu duga, såsom t. ex. att ban rannsakade sina medlärares tidningspost och undanhöll sådant, som ban ansåg olämpligt för dem att läsa. Formaliteter voro honom en styggelse, och för den parlamentariska ordningen vid mötena var han likgiltig. När ett yngre och bättre utbildat släkte började växa de gamla, till stor del oskolade prästerna över huvudet och tvärt emot hans protester genomdrev tidsenliga åtgärder, kände han sig sårad och visade det även. Utvecklingen kom för brådstörtat för att han med sina gammaldags åsikter om patriarkalisk myndighet skulle kunna sätta sig in i förhållandet. Men han var rätte mannen på rätta platsen under synodens tidigare skeden, och som en svenskhetens trogne väktare i främlingslandet skall ban alltid ihågkommas och vördas.

1853 antog vicepastorn i Härlöv, Småland, Erland Carlsson, kallelse atl övertaga vården om den nybildade svenska församlingen i Chicago. Han var född i Suletorp, Småland. 1822, tog studentexamen 1814 och prästvigdes 1849. Han var en handlingens man, orädd och praktisk. Under koleraåret 1854 i Chicago var ban en av dem, som gjorde det mesta för de nödställda. Han hjälpte invandrare86

lill arbete, hyste dem i sitt hem, vilket blev förliknat vid ett Castle (iarden i miniatyr, bistod folk i affärsangelägenheter och fick ofta endast otack till lön. Under 1875—87 var han pastor i Andover och under de senaste 6 ären jämväl synodalpresident. Av Augustana College hedrades ban med teol. doktorsgraden. Han avled på en av honom inköpt farm i Kansas 1893.

1856 anlände åter två svenska präster till Amerika, nämligen pastorsadjunkterna Jonas Swensson i Unnaryd och O. C. T. Andrén i Karlshamn, den förre på kallelse lill församlingen i Sugar Grove, Pennsylvania, den senare till Moline, Illinois. Swensson var född i Snollebo, Småland, 1828, kom efter sin konfirmation i sniedslära. men lämnade denna sysselsättning och började studera 1816, blev student 1850 och prästvigd 1851. Hur ovanligt lätt han hade för att inhämta kunskaper framgår därav, att ban på 5 år genomgick både skolkurserna och den teologiska kursen vid universitetet. I Sugar Grove stannade ban till 1858, då han flyttade till Andover. Han stannade där i 15 år, samtidigt stiftande ett antal församlingar i närheten, vilka ban likaledes betjänade, lian predikade 2— 3 gånger varje söndag och tjänstgjorde i 3 år som synodens president, deltog i konferenser och synodalmöten -och skötte alla andra sysslor, som tillhöra en lantpastors kall. Han var en stor och stark man, men det blev för mycket även för honom. Han ncdbröts i förlid och avled 1873. Hans kolossala arbetsförmåga gick i arv pä hans son. C. A. Swensson, vars jättearbete i kyrkans och skolans tjänst vi längre Tram skola lära känna. O. C. T. Andrén var född i Malmö 1821, son till köpmannen Christian Anderson. Hans föräldrar dogo, när han var liten, men en släkting tog hand om honom ocli sände honom till skolan. Han blev sludeiit 1811. tog därefter plats som informator, återvände till universitetet i Lund 1845 och prästvigdes 1817. Han stannade i Amerika endast 4 år. 1860 återvände ban lill Sverige för att samla medel till det då grundade svenska lutherska prästseminariet i Amerika, Han lyckades fä ihop 36,000 kr. och erhöll av Karl XV ett bibliotek på 5,000 band för läroverkets räkning, lifter 1863 avlagd pastoralcxamen blev Andrén kyrkoherde i Asaruni, Blekinge. Han avled 1870.

Dessa voro de i Sverige utbildade prästmän, som gjorde grund-läggningsarbetet för den svenska lutherska kyrkan i Amerika. Men däri deltogo även flera, som fingo sin utbildning i Amerika jcli med nil och duglighet fyllde sill värv. Den av dessa, som först kom lill Amerika, var M. F. Hokanson. Han var son lill en skomakare i Ronneby och född 1811. 1 sin ungdom lärde han sin faders yrke och etablerade sig i Stockholm, sedan alla försök alt komma in pä studiebanan misslyckats. 1817 reste ban till Amerika. Efler åtskilliga missöden hamnade ban i den lilla kolonien New Sweden i Iowa, där ban på folkels begäran åtog sig all tjäna som präst. 1851 erhöll ban officiellt tillstånd att predika och 1855 blev ban87

prästvigd. 181)12 flyttade han till Munterville och verkade där i nära 30 år. Ilan avled i Red Oak, Iowa, 1893. Ar 1850 kom en 17-årig yngling (ill Amerika, vilken var utsedd att i sinom tid spela en av de mest bemärkta rollerna i Svensk-Amerika. Det var den sedermera frejdade historikern och författaren Erik Norelius. Han var född i Hassela, Hälsingland, 1833 och hade studera! vid läroverket i Hudiksvall, innan han utvandrade. I'a inrådan av Esbjörn, som han råkade 1851, sökte han inträde vid en teologisk högskola i Ohio. Han utexaminerades 1855 därifrån och prästvigdes 1856. lian tjänstgjorde sedan i Indiana och under större delen av sitt liv i Minnesota, där han stiftade församlingarna i Red Wing och Vasa. Del berättas, att den första syn, som mötte honom och hans unga hustru, då de flyttade till sitt nya hem i Minnesota, var ett band av 300 chippewaindianer, som dansade runt skalpen av en siouxindian. Vid ett tillfälle lär N. ha bortbytt elt stycke land, som nu utgör elt hell kvarter i staden St. Paul, mot en gammal häst och en skranglig vagn, som han behövde för sina missionsfärder. Ilan var grundläggare av flera tidningar, redigerade i flera år kalendern Korsbaneret, började 1802 en privatskola, som kom alt giva upphov till Guslavus Adolphus College, var i 21 ar synodalpresident och i närmare 20 är konferensordförande. Han följde med vaksam blick alla företeelser inom den svensk-amerikanska världen, samlade elt vidlyftigt material rörande kyrkans och nybyggenas historia och utgav flera böcker, bland dem jätteverket De svenska lutherska församlingarnas och svenskarnas historia i Amerika. Han besökte Sverige

18G8 för alt återvinna sin hälsa, men återkom sjukare därifrån än han for dit. 1892 tilldelade Augustana College honom teol. doktorsgraden, och att hans arbete uppskattades även pa högsta ort i Sverige bevisas därav, alt Sveriges konung 1902 utnämnde honom till riddare och 1910 lill kommendör av nordstjärneordens första klass. Norelius avled i Vasa 1916. En son lill honom är tidningsman i Minnesota.

1853 kommo studeranden P. A. Cederstam och skolläraren A. Andrén från Sverige till Amerika. Den förstnämnde var född i Glimåkra, Skåne, 1830, son lill bonden Anders Oredson, som avled 3 månader fore sonens födelse. Efter ett års änkestånd gifte modern om sig. Men del blev ett mycket olyckligt äktenskap . skriver C. i sin självbiografi. Efter outsägligt lidande och nöd" i 8 à 9 ars tid måste min moder lämna hus och gård och försörja sig själv och mig med sina händers arbete. Vid 9—10 års ålder hölls jag i skola en vinter hos en klockare, varefter jag var vallgosse 1 ['> år. Hur illa jag här behandlades och vad nöd och elände jag hade att genomgå, kan jag icke omtala, men nog har jag sedan mången gång undrat, att min hälsa icke blev totalt fördärvad. Så t. ex. måste jag tillbringa nätterna både vinter och sommar i en öde gård i ett gammalt slall och tilläts aldrig, hur kalll det var om dagarna, alt sätta min fot i stugan längre än vid måltiderna, och om kläderna av regn eller88

snö blivit våta. måste jag lågga mig våt och sålunda fa dem torra under natten. Sedan jag lämnat denna plats, höll min förmyndare mig i skola hos en bokhållare en tre månaders tid för att lära mig skriva och räkna. Läsa, tyckte man, kunde jag bra nog. Katekesen kunde jag utantill, och det ansågs tillräckligt för mig.» Sedan Cederstain utfått en del av sitt fädernearv började lian 1817 studera i Kristianstad. 1853, då han var färdig alt laga studentexamen, beslöt han belt hastigt att resa till Amerika. Ett av skälen torde lia varit, att hans konfirmationslärare Hasselquist året förut rest dil, och att i hans sällskap befunnit sig flera av C:s vänner. I sin självbiografi säger han dock, att ban ofta ångrat, att han avbröt studierna. 1851 uppsökte ban Hasselquist och erhöll efter genomgången examen för honom och Esbjörn tillstånd att predika och blev Hasselquist medhjälpare på lians stora arbetsfält, som innefattade över ett halvt dussin församlingar. 185G blev han prästvigd, varefter han hade sitt verksamhetsfält än i Minnesota, än i Illinois, än i Kansas, där ban avled 1902 som pastor i Olsburg. Han hade stiftat 10 församlingar och lett uppförandet av ett dussin kyrkor. Aret före sin död utnämndes han av Bcthany College till teol. hedersdoktor.

A. Andrén var född i Grenna landsförsamling 1827, son lill en fattig torpare vid namn Anderson, som dog medan sonen var helt liten. I sorg och nöd förflöt hans barndom. Vid 12 års ålder sattes lian i skräddarlära och liade det mycket svårt en lång tid. Men sedan han vuxil upp och börjat arbeta för sig själv, kom ban i jämförelsevis goda ekonomiska omständigheter. Han liade ctl vänligt och tilldragande sätt, gotl huvud och stor lätthet att uttrycka sig, var osjälvisk och tillmötesgående och omtyckt av alla, med vilka han kom i beröring. På uppbyggelsemöten, som han bevistade, försökte ban sig ibland som talare, men kände, att det fattades honom skolbildning. Han lämnade därför sitt yrke och ingick vid seminariet i Växjö. 1851 avlade han folkskollärareexamen och hade därefter plats som lärare på baron Hermelins gods Gripenberg, tills ban resle till Amerika. 1854 blev ban Erland Carlssons medhjälpare i Chicago. Han predikade, höll möten och arbetade bland invandrarna och har fått det erkännandet, att en mera självuppoffrande immigrantmissionär aldrig trampat Chicagos gator». På hösten inlogs han i den teologiska avdelningen av Illinois statsuniversitet, där han tillbragte 4 terminer. 1856 blev han prästvigd. Han tjänstgjorde därefter som präst dels i Illinois, dels i Indiana och även någon tid i New York. Från 1866 var ban pastor i Swedona, Illinois, lill sin död 1880. Tre söner till honom ha gjort sig bemärkta inom skolans och kyrkans värld: rektorn d:r Gustav och pastorerna d:r Philip och Alexis Andreen.

En i silt slag synnerligen märklig man på inissionsfällel var Peter Carlson, som kom till Amerika 1854. Ilan föddes i ett fattigt89

hem i Kronobergs län 1822. Någon skolgång kom ej i fråga. Då han var 15 år, blev hans fader blind, och det föll på gossens lott att försörja familjen, vilket han gjorde genom att arbeta för byggmästare. Om sina första erfarenheter i Amerika har han själv skrivit: Ilcla resan från Sverige till St. Charles, Illinois) tog oss mellan 10 och 11 veckors tid. Vid pass 30 av sällskapet kommo till denna stad, men här möttes vi av kolera, ocli inom en

kort tid voro hälften av sällskapet döda. Mitt första arbete i Amerika var att uppvakta de sjuka och döende och att begrava de döda. Strax därefter insjuknade jag ocli min hustru i frossa. Sjukdom, fattigdom ocli nöd mötte oss;' våra penningar, som vi hade över, hade vi lånat bort till vänner i vårt ressällskap. Sent på hösten flyttade vi till Geneva. Det ena blev värre än del andra. Hus, mat, pengar, hälsa, allt fattades. Då sade jag en gång: 'Om jag nu stode naken på Sveriges strand, skulle jag skatta mig lycklig, och vill Gud giva mig så mycket pengar en gång till, så är det vi som resa liem.' Men då den tiden kom, så var allt glömt.» 1855 arbetade ban pä cn verkstad, 1856 reste han omkring som kolportör för det amerikanska bibelsällskapet och höll därjämte andliga sammankomster. Efter att någon tid ha studerat hos pastor Carlsson i Chicago fick han tillstånd att utöva predikoverksamhet och blev 1859 prästvigd. I 22 år var han präst i Minnesota och utförde därunder ett otroligt arbete mot ringa ersättning. Ingen prästlön var bestämd, utan han fick nöja sig med vad som godvilligt gavs honom. Han stiftade 9 församlingar. Som bevis på hans uppoffrande sinnelag berättas, att ban under 18 månader gjorde ett predikobcsök varje månad med egen skjuts på en plats, dit avståndet var 25 mil, så att ban inalles färdades 900 mil (1,450 km.) för den storartade ersättningen av en dollar. Nedbruten lill hälsan sökte han 1871 bot vid bad och hälsobrunn i Sverige och blev därunder bekant med d:r Fjellstedt och predikade i 30 kyrkor i Växjö stift samt på flera andra ställen. 1879 blev hans verksamhet förlagd lill den amerikanska västkusten. Där stiftade han ett dussin församlingar i Oregon, Washington och Idaho och en i California och besökte dessutom många andra predikoplatser. I 18 år höll ban ul med det ansträngande arbetet pä västkusten, men måste till slut begära sitt avsked. 1897 blev ban kaplan i diakonissanstalten i Omaha, Nebraska, och 1907 befriad från vidare tjänstgöring. 1909 träffades han av ett slaganfall och avled kort därefter. Av denne olärde, men begåvade och entusiastiske man finnes i tryck utgiven en särdeles intressant självbiografi (intagen i Norelius' historiska verk) och en broschyr om barnuppfostran. I Augustana skrev han på sin lid en lång serie av resebrev och flera uppbyggelseartiklar.

1856 kom P. Beckman lill Amerika. Son till en båtsman, föddes han i Enånger, Hälsingland. 1822. Vid 8 års ålder fick han börja att hjälpa sin fader vid strömmingsfiske i Bottniska viken. Vid 1300

års ålder kom han i skräddarlära. Själv hade han ej fall annan undervisning än den, som beståtts av en gumma i bygden, men sedan folkskola 1810 blivit upprättad i församlingen, blev han anlagen förs t lill vikarierande och därefter till ordinarie skollärare. I början på 1850-lalet blev han präst i en friförsamling i Tanne. lifter ankomsten lill Amerika, dit hans och hans hustrus resa bekostades av hans husvärd Jon Jonsson, vars son J. Engberg rest dit 1854. fick han av pastor Norelius uppdraget all förestå den nybildade församlingen i Stockholm, Wisconsin, och kort därefter kallelse till en församling i Minnesota. 1859 blev han prästvigd. Han tjänstgjorde senare på många platser i Iowa och Minnesota under stora försakelser och prövningar, innan han 1915 skildes hädan.

J. P. C. Borén, som kom till Amerika 1858, var född i Borås 1821 och lärde i sin ungdom snickeriyrket. Han lämnade emellertid detta, genomgick 6 klasser i Skara elementarskola och studerade någon tid vid missionsskolan i Stockholm, innan ban på kallelse från Norelius reste till Amerika. Han blev efter ankomsten examinerad i erforderliga teologiska ämnen och, dä lian gjorde golt besked för sig, prästvigd och utnämnd till hjälppräst åt Norelius. 1859 tog han upp 160 acres jord i Minnesota och bodde där sedan lidtals med sin hustru. Tvä gånger hemsöktes han av eldsvåda. Först brann huset ned, sedan stall och redskap. De förslå tvä vintrarna bodde makarna i en mörk källare under huset, som var den enda samlingsplatsen i nybygget, där gudstjänst kunde hållas. 1861 flyttade han med sin familj till Stockholm, Wis.. och bodde lill långt fram pa hösten i ett hus, som låg i en suinphåla. Under alla försakelser och lidanden hördes han aldrig klaga. Genom oförsiklighet ådrog han sig en lungsjukdom, som ändade hans liv 1865.

Dessa voro de tolv första banbrytarna för den svenska lutherska kyrka.i i Amerika. De voro av etl heroiskt släkte, utrustade med just de egenskaper, som krävdes för deras värv: organisationsförmåga, tålamod och ett brinnande nit. De fingo sedan värdiga medhjälpare och efterföljare på den väg de utstakat.

Den första svenska lutherska församlingen stiftades i nybygget New Sweden, Iowa, 1818 på så vis. alt, som ovan nämnt, sedermera pastorn M. F. Hokanson anmodades av nybyggarna alt betjäna dem som präst. Någon formlig

församlingsorganisation gjordes icke. Folket betraktade sig som lutherska församlingsmedlemmar från Sverige och tyckte, att något mer behövdes icke. 1849 kom t nonius dil på besök. Han ogillade anordningen på det högsta och gav Hokanson cn uppsträckning för hans förmätenhet och obelänksam-het. Hokanson råkade i stort bryderi. Aret därpå kom Jonas Hedström och fördömde fanatiskt alla former, barndop, begravning m. m., och lyckades vinna ett par av de tongivande medlemmarna i91

församlingen, Peter Cassel den ene av dem, över till mctodismcn. Han kom snart igen och predikade sin syndfrihetslära varje dag i en veckas tid, besökte hemmen, fördömde bela det svenska prästerskapet och kallade den lutherska kyrkan för den babyloniska skökan. Hokanson blev förtvivlad och avsade sig lärarebefattningen, men återtog den igen på folkets enträgna begäran. Nu var det lugnt någon lid, ehuru flera av församlingsborna höllo på med att predika metodism. Så kommo 1851 baptistprästerna ti. Palmquist, F. O. Nilson och ett par till, den ene efter den andre, och ställde till ny villervalla. Hokanson förlorade all motståndskraft och läl omvända sig titi baptismen. Samma dag den nya döpelsen skulle ske anlände Hasselquist, som fått nys om vad som var i görningen, och mölle, sällskapet på väg ned till floden. Ilan lade intet hinder i vägen, men efteråt talade ban med Hokanson, som efter några timmar var återvunnen till sin förra ståndpunkt. Det är betecknande för Hasselquists liberala tänkesätt, att han lät Hokanson stanna kvar som pastor. Hokanson blev banbrytare för den kyrkliga verksamheten i Iowa. Före 1860 blevo 5 lutherska församlingar stiftade där.

1850 stiftades av Esbjörn församlingar i Andover, Princeton, Molinc och Gaiesburg, och sedan stiftades i rask följd församlingar på andra ställen i Illinois, Minnesota, Iowa, Wisconsin, Pennsylvania och Indiana, så alt 10 år senare i dessa stater funnos 36 svenska lutherska församlingar med 17 präster och 3,717 kommunikanter. Församlingen i Andover bestod först av endast 10 personer, och den fruklan för svenska statskyrkans band och bojor, som parti-makare uppväckt, var så stor, att Esbjörn icke vågade laga fram den kyrkobok, han hade med sig från Sverige, och däri uppteckna medlemmarna, utan måste en lång tid nöja sig med att ha dem antecknade på en lista. Han måste likaledes modifiera vissa av handbokens uttryck, utbyta en och annan av dc föreskrivna bönerna mot en extemporerad o. s. v. För att få hjälp lill kyrkbvgge företog ban 1851 en liggarrcsa till tyska och amerikanska lutherska synoder och församlingar i Ohio, New York o. s. v. och lyckades få 700 dollars, varjämte Jenny Lind skänkte 1,500 dollars. Den första kyrkan, som byggdes, står ännu kvar som ett minne från gamla tider, mon har försetts med nytt tak och användes som skolhus.

Det kostade prästerna ej ringa möda att hålla sina församlingar oförvillade av dc många anfall, som gjordes mot dem av partiledare från olika sekter och av äventyrare, som tid efter annan döko upp i nybyggena. Så t. ex. flackade en underlig kurre vid namn Bergenlund i flera ärs tid omkring i församlingarna, efter att ha fått tillstånd att predika. An uppträdde han under mässan klädd i stora handskar, än intog han de besynnerligaste ställningar, när ban talade. Till slut tröttnade man på honom. Han började da predika mol de svenska församlingarna och var särskilt bitter mot Esbjörn. Slutligen återvände ban till Sverige. C. .1. Vossner, som blivit prästvigd

»92

i Sverige, kom omkring 1855 till Michigan, där han slog sig ned på landet och predikade för traktens folk, en hop ogifta norska och svenska sågverksarbetare, vilka lovat att i ersättning upptaga en kollekt vid varje nattvardsgång. Men då de tyckte, att prästen började hålla nattvardsgång för ofta, drogo de sig undan. Den stackars prästen for illa. Hans föda bestod mestadels av majs och sirap. Han begav sig då till Princeton, Illinois, där han hört alt en församling skulle vara vakant. Här höll ban en predikan, men folket tyckte del var skräp och han måste åter giva sig i väg. Ilan fick dock 18 dollars för sitt besvär. Han uppehöll sig därpå någon lid i Chicago, praktiserande som läkare, och lär därifrån ha återvänt till Sverige. En förfallen svensk student vid namn Jolin Posen-berg förestod under något års tid församlingen i Stockholm, Wis., men gjorde sig omöjlig genom fylleri. Han blev därefter läkare.

Minnesola hemsöktes av åtskilliga tvetydiga figurer. Om ett par av dessa har pastor P. Carlson berättat: Den ihärdigaste av alla var en David Brown. Han var här en lång tid och drog omkring med sin bössa ocli sin brännvinskagge. Ilan jagade, fiskade, drack, predikade, döpte, vigde o. s. v. I sina predikningar sade ban ofta till

sina åhörare, att de skulle leva som han lärde och icke som lian levde. Hans säll att gå till väga för sin utkomst var att taga ett stycke land. Sedan fick han folk att bygga hus åt honom, eller prästgård som han kallade det, och göra en del arbete pä landet. När han spelat ut sin roll som präst, sålde han sitt land och drog till en annan marknad.* Brown var en försupen student från södra Sverige med goda kunskaper och god talförmåga. I församlingarna i Pennsylvania upplrädde omkring 1860 en svensk-finne vid namn Hylén, men som vanligen benämndes mössprästen, emedan han ständigt hade mössan på huvudet, natt och dag, när han predikade likaväl som när lian åt. Ilan påstod sig tillhöra den helige andes kyrka.

De ordinarie prästerna hade det ofta allt annat än behagligt.

Min familj började bli stor, och huset var alltför litet, ty vi bodde 8 personer i en källare 12 fol bred och 11 fot lång, och då församlingen vägrade att bygga till huset, ansåg jag det vara tid på att tänka pä att flytta», berättar pastor P. Beckman på ett ställe i sin självbiografi. I pastor Norelius' skildring av sin första tjänstgöringstid i Vasa, Minn., heter det: »Ungefär 3 mil från skolhuset köpte jag rättigheten till 160 acres för 130 dollars. På detta land invid en ypperlig källa fanns en liten hydda av stockar, S fot i fyrkant med torvtak och jordgolv. I sammanhang med den uppsatte jag ett brädskjul, vartill åtgingo två lass grova, ohyvlade bräder. Delta blev boningshuset, och vi flyttade in i detsamma innan vi liadc golv, Iak, fönster eller dörr, och lågo på en spånhög om nätterna, tills vi kommo oss bättre för. Vi spände väv till både yttre och inre tak, men när det regnade höllo de icke lätt, varför vi under sådana nätter måste sova under ett paraply. Mina grannar93

voro i samma belägenhet soin jag och hade det än svårare, ty en del hade stora familjer att försörja. 1 slutet av augusti eller början av september hade vi ett kärt besök av d:r Passavant från Pittsburg, Pennsylvania. Att ban fick göra bruk av vår enda säng, var naturligt. Men olyckligtvis regnade det den natten, och taket höll icke tätt. Icke underligt därför att han drömde, att ban låg på bottnen av en sjö och våndades. I okt. anlände en del av våra vänner från Indiana, och under tre veckors tid härbärgerade vi i vårt lilla hus närmare 20 personer.»

En och annan komisk tilldragelse gav omväxling i mödorna. Sommaren 1854 skulle ett par vigas i Lafayette, Indiana. En person, som betalt överresan för brudgummen, kom för att utkräva sin fordran. Detta gjorde bruden en smula tveksam, och en lång slund gick, varunder man satt ute på stubbarna och ackorderade om saken. Pastorn tröttnade slutligen och frågade, om det vore meningen, att någon vigsel skulle bli av. Brudgummen ropade då till bruden, som gått in i huset: »Vill du nu, att dä ska bli nät av, så får dä la ske, innan prästen går- »Ja, visst vill ja dä , blev svaret, och så förrättades vigseln. Men huruvida fordringsägaren någonsin fick sina pengar är tvivelaktigt, eftersom brudgummen var en redan till åren kommen man och sålunda mindre arbetsför. 1 en liten församling beslutade man sig något för hastigt för kyrkbygge, Pastorn beställde virke ocli fick det kört till platsen. 1 samma veva flyttade över hälften av församlingen till annan ort, och de kvarvarande ville icke betala för virket. Pastorn måste låna pengar efter en ränta av 4 procent i månaden, för att kunna betala skulden. Under tiden plockade de närboende till sig virket, och inom kort var hela högen försvunnen. Allt vad prästen någonsin fick i ersättning var en säck mjöl, som en av virkestjuvarna självmant gav honom. Men då pastor Norelius vid ett tillfälle av några av sina församlingsbor helt ogenerat blev bjuden alt taga del i »lite fylle och kortspel», såg han intet komiskt däri, utan kände sig i stället pinsamt berörd. Prästerna hade i allmänhet rätt svårt att tillämpa vad man kallar kyrklig

Pastor Norelius' första hus i Vasa, Miouesota.102

lukt. Allt måste gå med lampor, ty ordet lukt fattades av nybyggarna såsom elt despotiskt ingrepp i deras rättigheter.

Med de små löner, som de fatliga nybyggarna betalte sina präster, skulle många av dessa icke kunnat reda sig, om de icke därjämte haft förmånen att liksom nybyggarna själva laga sig jord, varav de kunde få en del av sin bärgning. Några anspråk på prästerna i fråga om klädsel o. d. hade församlingarna lyckligtvis icke. »Om en präst», skriver Norelius, nu skulle komma lill en av våra välbärgade församlingar, gående till fots, bärande sin slitna nattsäck i handen, klädd mången gäng icke stort bättre än mången landstrykare nu för tiden och nöjd med att ligga på golvet,

Norska kyrkan i Jefferson Prairie, Vlsconsin. där Augustana-synoden stiftades.

ifall det fanns golv i kojan, i en vrå, helst om möjligt i en vrå fri frän vägglöss, glad och tacksam alt fä dela med det kära folket det rykande rotemoset i träfat m. m., ja, om en präst så utstyrd nu skulle komma till våra välbärgade och fina farmare, skulle han med möda få komma in och låna hus över natten, och mycket mindre skulle han få uppträda i deras kyrkor och hälla en predikan. Ingen, som icke kände honom personligen, skulle taga honom för en präst, och man skulle icke tro vad ban sade. Men av sådana svårigheter hade vi ej ont i banbrytartiden. Alla voro i samma fattiga belägenhet, och därför stötte man sig icke på. alt prästen var fattig och kom och gick som en annan människa.»

Ar 1851 hade de svenska församlingarna ingått i den av amerikanska lutheraner bildade norra lllinoissynoden. Missnöje med denna anordning ledde lill förberedelser till grundläggandet av en95

självständig skandinavisk synod, och vid ett möte i den lilla r.orska kyrkan i Jefferson Prairie, Wisconsin, den 5 juni 1860, varvid 49 församlingar voro representerade av 26 präster och 11 lekminna-delegerade, organiserades den skandinaviska Augustanasynodcn. Av prästerna voro 17 svenska, nämligen de tolv, som förut omtalats, samt fem, som prästvigdes under mötet Jolin Person, G. Peters, C. A. Hedengran, H. Olson och John Johnson). Av lekmmna-delegcrade voro 7 svenskar.

lie fem pastorer som blevo prästvigda vid synodens stiftelse. 1. John Pehrson, 2. G. Peters, 3. C. A. Hedengran, 4. H. Olson, 5. John Johnson.

I 10 är fortfor synoden att vara skandinavisk, men 1870 utträdde det norska elementet, ocli frän det året räknar Augustanasynoden sin tillvaro som uteslutande svensk-amerikansk luthersk organisation. Den hade dä 99 församlingar, 46 präster och 26,322 medlemmar, av vilka 16,376 voro koinmunikanler. Nu liar den 1,204 församlingar med 692 präster, 184.056 kommunikanter, 272,989 församlingsmedlemmar, kyrkoegendom till ett värde av över 9 miljoner dollars (33 miljoner kronor), 1,070 kyrkor, flera av dem representerande en bvggnadskostnad av ända lill 100,000 dollars och däröver. Synodens årliga budset överstiger 2 miljoner dollars. Synoden är uppdelad i 12 konferenser och 4 missionsdistrikt.

Särskilt i början av synodens historia rådde stor prästbrist.96

För att avhjälpa denna blev det, som vi sett, nödvändigt att i tjänsten anställa sådana lekmän, som, även om de icke ägde någon vidare bildning, voro begåvade och hade lätt för att uttrycka sig. De genomgingo vanligen en förenklad studiekurs, innan de blevo prästvigda, ocli många av dem lade i dagen en överraskande, stor duglighet och fyllde pä ett berömvärt sätt sin uppgift, som bestod i alt verka som missionärer på ny upptagna fält. Som landet

Lekmannadelegater vid synodens stiftelse. 1. J. Erlander, 2. P. Palmquist, S. Johan Jonason. 4. N. Dahlgren, 5. Jonas Engberg. 6. O. Panlson, 7. C. Sköld.

är ofantligt stort, har synodens verksamhet ända intill nyare tider varit ett enda fortskridande grundläggningsarbete.

1870 bekostade en förmögen amerikan, mr G. Black i Pittsburg, en Sverigeresa för Hasselquist, som trodde sig kunna skaffa nya krafter för det amerikanska arbetsfältet bland Sveriges studerande ungdom. I Sverige var stämningen sedan gammalt bland kyrkans män icke gynnsam för saken i fråga. Man tyckte, att svenskarna ej haft i Amerika att göra, och att de gärna kunde skylla sig själva, om de ej finge någon kyrklig vård. Långt senare, 1879. når synoden hos den svenska missionsstyrelsen anhöll om bidrag till missionering bland de svenska sjömännen i de amerikanskail-

Präster närvarande vid synodens stiftelse.

1. Peter Carlson, 2. J. P. C. Boren. 3. P. A. Cederstam. 4. M. F. Hokan-son. 5. L. P. Esbjörn, 6. K, Norelius, 7. A. Andrén. 8. Krlami Carlson, 9. P. Beckman, 10. O. K. T. Andrén. 11. Jonas Swensson, 12. T. N.

Hasselquist

— Skarstcdt.98

hamnarna, svarade ärkebiskop Sundberg, alt »styrelsen, som livligt bchjärtar vikten av ifrågavarande sak, dock funnit berörda anhållan, enär en sådan verksamhet ligger utom styrelsens uppgift, som är evangelii spridning bland icke kristna folk, icke kunna bifallas .

Emellertid fick Hasselquist med sig till Amerika ett antal studerande, så att den stora prästbristen snart nog delvis avhjälptes. De präster, som togo hand om missionsfälten i västern, måste genomgå erfarenheter liknande dem, som kommit på de första banbrytarnas lott i de äldre staterna. Det gör ett tragikomiskt intryck alt i ett brev från en präst, som försökte missionera bland mormonerna i l'tah, ännu så sent som 1897 finna följande klagan: »Vi äro nog i tämligen stort behov av ett rum till såsom studerkammare. Att alla linsets göromål, tvätt, bakning o. s. v., försiggå, där man har sina böcker, är ju olämpligt, men det far ju gä»; eller att i pastor P. Carlsons skildringar av sina erfarenheter på västkusten läsa följande meddelande från staden Marshfield i Oregon: Vid våra gudstjänster var det svårt alt finna någon, som kunde leda sången. Den gamla svenska psalmboken, som brukas i Finland, var den enda som fanns. En naturligen" beskedlig yngling, som hade sill vrke ocli sin plals bakom krogdisken, måste jag mer än en gång hämta för att leda sången. Eller följande: »1883, dä jag var i Seattle, presenterade hotellvärden Nils Lewis mig för en gammal sjöbuss, som hette Englund. Denne sade: 'Det är bra, att här är kommen hit en präst, ty dä kan jag få köpa en bok, ty jag har en hustru, som gärna vill läsa. Men för mill del så har jag seglat på havet i 30 år och fruktar varken Gud, djävulen eller döden.'»

En kvinna, som beklagat sig över, att hon på grund av sitl medlemskap i en hemlig förening ej fick vara med i församlingen, svarade, när hon tillråddes att i så fall lämna föreningen: Lämna den! Jag lämnar den inte för twä församlingar.» En vresig och nyckfull svensk byggmästare i Portland, Oregon, åt vilken uppdragils att bygga den första svenska kyrkan, lämnade i vredesmod arbetet, för det pastor P. Carlson gjort en anmärkning om hans godtyckliga sätt vid arbetets utförande. >Jag gick efter honom*, berättar pastor C., »och fick honom att stanna ett par gånger, men blott för några sekunder. Gäng på gäng bad jag honom gå tillbaka, men fåfängt. Till sist, sedan vi gått 20 block förbi 20 kvarter, satte vi oss på en bjälke. Jad ödmjukade mig och bad om förlåtelse gång på gäng, men det ville icke hjälpa. Jag kan visst icke säga, att det var ell botfärdigt hjärtas ödmjukhet, men sakens nödvändighet tvingade mig, ehuru jag visste mig ingen orätt ha gjort honom. Omsider kunde jag förmå honom att gå till arbetet med villkor, att jag aldrig skulle säga något mera.» Det är nog icke vem som helst, som duger till präst under sådana förhållanden.19

Denna episod erinrar något om vad Ernst Beckman omtalar i sina reseminnen från Amerika. Efter en gudstjänst i en liten kyrka i Minne-sola. vid vilken lian var tillstädes, hölls ett slags kyrkstäm-ma, varunder pas-lorn ödmjukast frågade, om församlingen ville tillåta honom att en gång i månaden predika

i en grannförsamling, vars paslor var tjänstledig. Jag föreslår, att då del inte är oftare, så kan Peterson gärna få lov att resa , sade klockaren. Efter en stunds tystnad sade en av nybyggarna Ja, som sagt då det bara är en gång i månaden, så kan väl Peterson få resa.' — »Ja, då det är så sällan, kan väl ingen ha något emol. att Pelersan

Tre av synodens kyrkor:

i Kansas City. Missouri, New Scandia, Minnesota och Pittsburg. Pennsylvania.100

far , instämde en röst längre ned i kyrkan. Prästen fick verkligen församlingens godhetsfullt tillstånd», tillägger Ernst Beckman, men så hade han också frågat sa ödmjukt och vackert: förstas, han var kyrkoherde efter församlingens fria val och hade icke den lugna tryggheten av statskyrkans kappa och krage. F, flera I förklarade en av farmurgubbarna saken så: 'Jaså, du tyckte, atl det var konstigt, att Peterson skulle be om lov alt få resa. Ja, här förslås liksom pocka inte prästerna pä någon respekt inte. Del är inte

Jubileumsbyggnaden vid SO-årsfesten 1910.

Grupp av festdeltagare. I mitten stå biskopen och biskopliinan von Schéele och bakom dem. märkta med sif]rorna

3, 4 och 5, de enda kvarlevande av synodens stiftare (Norelius. Peters och Erlander). N:r 2 är Minnesotaguvernören Eberhard och pä hans högra sida dr Philip Andréen och hans hustru.101

som hemma. Här är prästen så naturlig och gemen, som 0111 lian vore rakt en vanlig människa. Ocli så berättade farmaren. hur han tsjälv vid sin första ankomst till nybygget funnit del besynnerligt, att en granne, hos vilken han bodde, ej gjorde sig det 'minsta omak. när ett par präster kommo ridande pa besök, utan satt helt lugnt pa sin trappa och späntade stickor och lät prästerna själva sadla av sina hästar och sälla dem i stallet. Men allt detta skedde för över 30 år sedan. Tiderna ha något förändrats sedan dess. Den lugna tryggheten av statskyrkans kappa och krage har i alla fall lockat åtskilliga svensk-amerikanska präster lill Sverige. 1914 voro omkring 20 f. d. Augustanapräster anställda inom svenska statskyrkan. 6 av dem som kyrkoherdar och de övriga som vicepastorer.

I juni 1910 firade Auguslanasynoden sill 50-årsjubileum i Röck Island. Illinois, under ordförandeskap av läroverkspresidenten dall. Andreen. Tusentals svenskar, förutom talrika ombud från amerikanska kyrkor och läroverk voro samlade från alla delar av landet. Även ombud frän universitet och andra samfund i Sverige had'-infunnit sig — biskop v. Scheele, rektor Schück. kyrkoherde Per Pehrsson och paslor E. Rang. Av de svenska präster och lekmän, som voro med vid synodens grundläggning 1800. funnos ännu tre i livel och voro tillstädes vid jubileet. Det gjorde ett gripande intryck, då under första aftonens fest den äldste levande svnodal-sekreteraren d:r N. Forsander från del första synodalprotokollet av 1800 uppläste namnlistan och bland de 10 uppropade endast tre svarade, och då den ene av dessa tre, d r E. Norelius, under det hela församlingen reste sig, ledde fram de andra två och presenterade: Pastor Peters, som är blind, så att han ej kan se denna stora församling; lekmannen Erlander, som är döv, sä han ej bör ett ord av denna jubelfest, och jag själv, som visserligen ser rätt stark ut ännu, men känner, att det nalkas mol slutet. Det förunnades honom dock all fullborda sill monumentala verk om synoden, innan han kallades hädan.

Andra glanspunkter under jubelfesten voro. da ordföranden tillkännagav, all biskop von Schéele testamenterat sitt bibliotek till Augustana College; då kvinnornas missionsförening genom sin ordförande mrs Evald överlämnade lill synodens president, d:r E. Norelius, en bankanvisning på 12,000 dollars lill utplånande av missionskassans skuld, och då del kungjordes, alt den summa pä 250,000 dollars, vilken synoden; 7 år förut beslutat insamla som grundfond för läroverket i Röck Island, blivit fulltecknad.

1878 började synoden missionsverksamhet i Indien och längre fram i Kina och på ön Porto Rico i Västindien. Sedan 1901 har den även haft missionärer i Alaska. Synoden äger 9 barnhem med ett egendomsvärde av över 360,000 dollars. 6 sjukhus med ett egendomsvärde av 876,000 dollars, 7 ålderdomshem, två diakonissanstalter, två102

immigranthem, ett sjömanshem, tre hem för unga kvinnor samt 10 läroverk.

Med den kyrkliga verksamheten har det svensk-amerikanska skolväsendet städse varit intimt förenat. Skolans uppgift var nämligen till en början att utbilda församlingslärare. Nu äro läroverken icke längre uteslutande prästbildningsanstalter. De flesta meddela undervisning i alla skolämnen, och vid fyra av synodens läroverk motsvara kurserna så nära de vid Sveriges högre elementarläroverk gällande, att utexaminerade elever erhålla tillträde titi universiteten i Uppsala och Lund utan att undergå ny examen. Den mogenhetsgrad, som i Amerika närmast motsvarar den svenska studentexamen, är artium

Augustana College ocli dess biblioteksbyggnad. Denkmann Library.

baccalaureus, vanligen betecknad med bokstäverna B. A. (bachelor of arts), och den tilldelas abiturienterna vid de fyra läroverken Augnstana, Bethany, Gustavus Adolphus och Upsala Colleges. Även musik och konst ägnas tillbörlig uppmärksamhet. Tre av läroverken äro försedda med musikkonservatorier och två med fullständiga konstakademier.

Det äldsta läroverket, Augustana College och teologiska seminarium i Röck Island, grundades i Chicago 1860 som prästbildningsanstalt och började sin verksamhet med tre lärare och 15 elever. 1863 flyttades det till Paxton

och 1875 till Röck Island, där dess första byggnad invigdes den 14 oktober. Den blev snart otillräcklig, och 1887 uppfördes en större skolbyggnad. 1910 blev en av en rik tysk familj vid namn Denkmann donerad storartad biblioteksbyggnad färdig, och 1916 uppfördes en nv gymnastiksal. Det landområde av nära 19 acres, som först inköptes för skolans räkning, utvidgades103

sedan genom gåvor. Prof. Williamson skänkte 5 acres, och senator C. J. A. Ericson i Boone, Iowa, bidrog med 12,800 dollars till inköp av ett annat område. Skolan äger nu 36 acres, vilkas värde tillsammans med värdet av skolans fonder och övriga tillhörigheter anslås till omkring 700,000 dollars. Från Sverige har Augustana College erhållit flera understöd. Vi ha redan omnämnt den av konung Carl XV skänkta boksamlingen och den av pastor O. C. T. Andrén insamlade koHekten på 10,000 dollars. Esbjörn lyckades få den tillökt med 816 dollars, och d:r G. Andréen väckte under ett besök i Sverige 1905—06 nytt intresse för skolan med resultat, alt en fond på 100,000 kr. insamlades, varav konsul Ekman i Göteborg skänkte halva beloppet. En amerikansk mecenat, O. L. Cable i Röck Island, har donerat 25,000 dollars til) läroverket, och subskriptioner i Svensk-Amerika ha inbragt över 300,000 dollars. Augustanaläroverket beslår av college med 8-årig kurs, seminarium med 3-årig prästbildningskurs, musikkonservatorium sedan 1886, affärsskola sedan 1S88, konstakademi sedan 1895, en akademisk fortsättningskurs, början till ett blivande universitet, samt läraresein-narium sedan 1891. Vidare finnes elt av d r Josua Lindahl under hans läraretid grundlagt zoologiskt museum på över 2,200 nummer, ett av d r A. R. Cervin påbörjat herbarium, en till största delen av prof.J. A. t ddén hopbragt geologisk samling, en etnografisk samling samt laboratorier. Biblioteket innehåller över 41,200 nummer. Den Lingska gymnastiken infördes 1881 av d:r F. Westerberg i trots av invändningar från alltför ensidigt teologiskt sinnade studerande, att Paulus förklarat lekamlig övning vara till föga nytla.

Såsom rektorer ha tjänstgjort L. P. Esbjörn, T. N. Hasselquist, O. Olsson och G. Andreen, vilka av d:r C. M. Esbjörn träffande karaktäriserats var i sin ordning som den mångsidige, den trofaste, den snillrike och den energiske». På musikens område var d:r O. Olsson pä sått och vis banbrytare genom att giva upphov till det 1881 bildade oratoriesällskapet, men Gustaf Stolpe var den förste ordinarie läraren i musik. Konstakademien har hela tiden före-slåtts av prof. O. Grafström. Från 1860 till 1910 hade 5,234 elever varit inskrivna vid läroverket och 1,953 utexaminerats. Ett 40-tal lärare ombesörjer undervisningen, och elevernas antal är vanligen mellan 5- och 600.

Läroverkets nuvarande rektor, Gustav Andreen, föddes i Bailey-town, Indiana, 1861. son till pastor A. Andrén. Han sändes vid 11

f):r Gustav Andréen, rektor vid Augustana College.10 1

àrs ålder lill Augustana College, blev student 1881, var 1882—83 biträdande lärare vid samma skola, ägnade 1 Vs ar ät juridiska studier, var 1886—93 lärare vid Hethany College, fortsatte därpå sina studier vid Yalcuniversitetet och promoverades till Filosofie doktor 1898. Efter 2 års studier vid Uppsala universitet återkom ban 1900 till Amerika och utnämndes 1901 lill rektor vid Augustana College. Han har särskilt gjort sig bemärkt för det arbete ban nedlagt vid insamlandet av den ovannämnda jubelfonden av 250,000 dollars, som vid 50-årsfesten 1910 överlämnades till läroverket, saml för förslaget att inom synoden varje ar fira en grundläggarnas dag. Han är energisk och entusiastisk, och i hans tal och föredrag äro optimism och entusiasm grundtonen.

Josua Lindahl, som lade den första bestående grunden lill naturvetenskaplig undervisning vid de svensk-amerikanska läroverken, var prästson från Kungsbacka och född 1811. lian blev student i Lund 1863, filosofie doktor 1871 Och därpå docent vid Lunds universitet. Under somrarna 1870 73 var han medlem av vetenskapliga expeditioner till Medelhavet, Grönland m. m., utnämndes

1875 lill sekreterare vid den geografiska kongressen och expositionen i Paris ocli

1876 lill sekreterare vid världsutställningen i Filadelfia. 1878 kallades han till professor i naturvetenskap ocli mate-malik vid Augustana College, 1888 utnämndes ban lill statsgeolog i Illinois, var 1895—1906 direktör och redaktör hos ett naturvetenskapligt

sällskap i Cincinnati, Ohio, flyttade 1906 till Chicago och uppförde på uppdrag av sin gamle vän ocli proniolionskamrat, d r P. Håkanson i Eslöv, ett laboratorium för tillverkning av läkemedlet Salubrin. Lindahl avled 1912. Han skrev mänga uppsatser i tidningar och tidskrifter, mest av naturvetenskapligt innehåll, saml överflyttade till svenskan större delen av Brehms stora zoologiska arbete. Han var en ypperlig stilist, en av de lärdaste svenskar, som någonsin kommit till Amerika, och vad mer är en av de ädlaste karaktärer, som något land kunnat uppvisa. Svensk var han till det sista och förordnade, alt hans aska liksom även hans hustrus skulle begravas i fosterlandets jord. vilket även skedde. Om hans betydelse för svenskheten i Amerika skrev red. A. Schön: »Honom tillkommer äran av ej blott att ha tillkämpat naturvetenskapen elt framskjutet rum på läroverkets undcrvisningsschema och befäst densamma i lärovcrksmyndighetcrnas och allmänhetens aklning, utan även av att bokstavligen ha skapat läroverkets i många avdelningar

D:r Josua Lindahl.105

synnerligen rikhaltiga naturhistoriska museum och ha utbildat dem. som nu lill heder för honom och sin Alma Maler bekläda professurer i delta och närbesläktade ämnen vid svensk-amerikanska och andra läroverk. Utan överdrift kan det sägas, att d r Lindahls inflytande ännu spåras inom var svensk-amerikanska läroverksvärld, oaktat det är över ett fjärdedels sekel sedan han avgick från sin lärarebefattning vid Augustana College.

Fr. Westerberg föddes i Nacka 1851. log studentexamen och fortsatte sina studier vid Uppsala universitet och Karolinska insli-tutet, var underläkare vid Kungl, garnisonssjukhuset i Stockholm 1875—6, stipendiat i fältläkarekåren 1878 och innehade förordnanden som läkare i Ösler- och Västergötland, innan lian 1882 reste till Amerika. Han promoverades lill medicine doktor vid universitetet i Vermont och bosatte sig 1883 i Princeton, Illinois, som praktiserande läkare och kort därefter i Mol i ne, varjämte han antog anställning som gymnastiklärare vid Augustana College. 1886 flyttade ban lill San Francisco och verkade som läkare i 9 ar, tills sjukdom tvang honom att avbryta sin praktik. Sedan 1908 är han svensk vicekonsul i San Francisco.

Ciustaf Stolpe föddes i Torsåkers socken i Gästrikland 1833, där hans förfäder i 110 ars lid varil organister. F.fter sju års studier vid Gävle elementarläroverk inskrevs ban vid Musikaliska akademien i Stockholm och utexaminerades därifrån som musikdirektör 1855. Da ban 1881 kom lill Amerika för att giva kon-serier, erbjöds honom musiklärarebefattningen vid Augustana College, lian tillträdde den 1882. lian företog ofta konsert- öch föreläsningsresor genom de svenska kolonierna. Vid sidan om sin lärareverksamhet tjänstgjorde ban i nära 20 år som organist och säng-ledare i den stora svenska lutherska kyrkan i Moline. 1900 kallades han till musik- och sånglärare vid Upsala College i New Orange, New Jersey. Där avled han 1901. Slolpe var en framstående kompositör och virtuos pä både piairi och fiol. Han komponerade över 100 musik- och sångstycken. Att han även bland amerikanerna var uppburen, visas därav, att ban av en musikalisk akademi i New York hedrades med graden doktor i musik. Den berömde talaren och predikanten d:r Mauritz Stolpe i New York är hans son.

Olof Grafström föddes i Attmar, Medelpad, 1855, kom 1875 till Konstakademien i Stockholm och utexaminerades därifrån 1882. Han var samtidig där med Zorn, Liljefors och andra berömda

to

D:r Fredrik Westerberg.106

svenska målare. Han tillbragte tvä somrar i Torneå ocli Luleå lappmarker, vilkas natur lian lärde sig att med stor trohet återgiva på duken. 1886 reste han till Amerika, var bosatt i Portland, Oregon, i Spokane, Washington, och i San Francisco, Calif., till 1803, då ban kallades som lärare till Bethany College. 1897 antog han en motsvarande befattning vid Augustana College. Grafström är en mångsidig artist. Över 150 altartavlor av honom pryda svensk-amerikanska kyrkor. Han har vunnit mycket beröm för sina landskapstavlor. Vid eti utställning i Portland vann han pris för en av dem. Även som porträttmålare har han utmärkt sig.

Gustavus Adolphus College i St. Peter, Minnesota, har utvecklats från en mycket blygsam början i Hed Wing, där skolan öppnades

1862 med en lärare (Norelius och en elev. Antalet elever ökades dock snarl. Skolan flyttades 1863 till Last Union

och 1876 till S:t Peter, där farmaren Anders Thorson skaffat 10 acres jord och en subskription på 10,000 dollars till dess understöd. Sedan dess har läroverket ökat sin ägo vidd till 25 acres. Vissa lider liar det sett ut, som om hela företaget skulle gått om intet av brist på medel, och många gånger liar man funnit det svårt att anskaffa lärare. På 1880-talet sköttes undervisningen mestadels av pastorer. Somliga av prästkandidaterna bland eleverna fingo kost och logi fritt mol det att de hjälpte till med arbetet i skolans ladugård och på dess åkrar. Under de hårda åren på 1890-talet sleg skolans skuld till över 30,000 dollars, men man lyckades i sinom tid betala den. 1908 erhöll skolan av Andrew Carnegie en gåva av 32,500 dollars. Dessutom insamlades 10,000 dollars. 5,129 elever hade till 1910 varit inskrivna och 1,305 utexaminerats. Lärarekåren räknar mellan 20 och 30 medlemmar, och de studerande äro vanligen mellan 3- och 400 till antalet. Blott få av dem äro födda i Sverige, men svenskheten är dock ännu stark bland eleverna, fast engelskan är det förhärskande språket. Hur svensk man kan vara vid detta läroverk, visades för många år sedan, då dess dåvarande rektor pastor J. P. Nyquist gjorde försök att införa

Gustavus Adolphus College i St. Peter, Minnesota.107

svenska kakelugnar i stället för de vanliga amerikanska järnkaminerna för byggnadens uppvärmning. Studentexamen avlägges av mellan 20 och 30 elever om året. Bland detta läroverks studenter finna vi sådana namn som A. O. Eberhart och John A. Johnson, båda berömda guvernörer över Minnesota, och i lärarekårcn befinner sig Svensk-Amerikas lärdaste fruntimmer, professorn i matematik fil. d:r Inez Rundström. Läroverket har haft många rektorer. Den, som längst innehade rektoratet, var d:r M. Wahlström (från 1881 till 1901). Han föddes i Blekinge 1851, kom 185-1 med sina föräldrar till Amerika, blev student vid Aiigustana College 1877, prästvigd 1879 och verkade som missionär bland indianerna lill hösten 1880, då han antog kallelse från Gustavus

Kotogmi) av B. ti. Gröndal.

Bethany College i Liiidsborg. biblioteksbyggnaden till vänster.

Adolphus College att bli lärare där. 1891 erhöll lian av Augustana College fil. doktorsgraden. 1901 tillträdde han föreståndarebefattningen vid Augustana Hospital i Chicago. Skolans nuvarande rektor är O. J. Johnson.

Bethainy College i Lindsborg, Kansas, grundades av C. A. Swensson 1881 med, som han själv sagt, 2 lärare och ingen elev. Lärarna voro han själv och J. A. Uddén. De lyste på i kyrkorna och annonserade i pressen, att de på en viss dag ämnade börja en liten skola, men ingen elev infann sig på den utsatta tiden. (Två år förut hade förf. gjort en liknande pålysning på samma ställe med samma resultat.) Efter en tid började dock en och annan elev anmäla sig, och innan ett år gått till ånda. hade Swenssons skola 27 lärjungar. Den utvidgades, elevantalet ökades, men det kostade Swensson ett oerhört arbete att skaffa108

model till alla utgifter, genomdriva sina planer och besegra fördomar och motvillighet hos befolkningen. Men han lyckades. 20 är efter företagets början hade skolan 17 lärare. 825 elever flera än något annat svensk-amerikanskt läroverk samt egendom till ett värde av 175,000 dollars. I nuvarande stund har läroverket ett egendomsvärde av 250,000 dollars. Dess område upptager 20 acres, dess årliga budget utgör omkring 85,000 dollars. 10 lärare bedriva undervisningen, och de studerandes antal utgör omkring 000. Utom den 5 våningar höga skolbyggnaden har läroverket flera andra byggnader, bland dem ett stort bibliotekshus, ett auditorium med sittplatser för 3,000 personer saml den av minister Thomas skänkta svenska paviljongen från utställningen i S.l Louis.

D:r C. A. Swensson. grundläggaren av Bethany College, och d:r E. Pihlblad, dess rektor.

Bethany College har haft endast tvä rektorer. C. A. Swensson och Ernst Pihlblad. Dess konstakademi förestås av konstnären Birger Sandzen och musikkonservatoriet av prof. H. Brase. Till 1910 hade 5,311 elever varit inskrivna och 1.110 utexaminerats.

t!. A. Swensson, son lill pastor Jonas Swensson, föddes i Sugar Grove, Pennsylvania, 1857. Han inskrevs 1873 vid Augustana College, blev student 1877 och prästvigd 1879. Samma är flyttade han lill Lindsborg, dit han fått kallelse all efterträda prof. O. Olsson som församlingens föreståndare, vilken plats sedan Olssons flyttning skötts

av pastor Haterius. Swenssons verksamma natur kunde dock icke nöja sig med alt sköta endast en sysselsättning. Han grundade, som ovan nämnt. Bethany College och sedan den längre fram över bela landet kända och beundrade Messiaskörcn, varom mera hår nedan, och gav genom sitt överväldigande väsen, sin dådkraft och aldrig trytande optimism och offervillighet impulsen lill en omskapning i folkets livsåskådning och ideal, som saknar109

motstycke i hela Svensk-Amerika. Genom honom kom hela trakten att fa en helt annan prägel, än den förut haft. en prägel av förfining, levnadsvett och hög kultur. Det var ej utan skäl del sades om honom, att han »bodde i en stad, som lian själv byggt, var rektor för ett läroverk, som lian själv stiftat, och ägde etl rykte som politiker ocli vältalare, som nådde över både Amerika och Europa». Ej heller är det utan fog Norelius besvarar frågan, vilka element, som varit verksamma för åstadkommandet av den kulturbild, som Lindsborgstraktcn företer, med orden: Först landets natur, för del andra Tolket eller nybyggarna, för det tredje d r Carl Swensson. Han var född att ordna och leda, men han ledde utan tvang och maktspråk. Han förslod som få . yttrar Norelius, »all väcka och underhälla en entusiastisk patriotism för kyrka orli stal. för hem och skola. Även med den personlighetens glöd, som ban ägde, skulle han dock ej förmått uträtta vad ban hann med, om han icke därjämte ägl en arbetsförmåga, som trotsar all beskrivning. Han räckte (±11 för allt. Han var konferens-ordförande, legislal ur medlem, redaktör, rektor, lärare, präst, korrespondent, politiker och finansiär. Om sill liv pa 1880-talet skrev han själv en gäng: »Ofta predikade jag 5 gånger i veckan, understundom 3 gånger pa söndagen med 22 mils åkning pa landsvägen; däri ill kommo 5 morgon tal och 12 lektioner i veckan i läroverkel, så bidrag till 3 eller 0 tidningar i veckan, vidare arbete pa en större bok; vid sidan härav bekymmer och omsorger dag och nàtf för läroverkets Finanser m. ni. saml skötandet av en korrespondens, som vissa lider gick upp till 20 brev per dag. Härtill kommo ständiga resor pä järnvägarna. 1888 reste jag 25*000 engelska mil, 1889 22,500. När jag kom hem till julen 1888, hade jag rest pa järnväg Ii nätter a rad och tillbragt endast två av dem i sovkupé. lian besökte. Sverige två gånger och skrev därom två väldiga volymer. I sina tidningsartiklar behandlade han de mesl skilda ämnen: leologi och landkolonisering, politik och gruvaffärer. Stilla havskusten besökte ban tre gånger, förslå gängen 1893 i sällskap med biskop von Schéele. Den tredje färden dit blev hans sista resa pa jorden, llan insjuknade plötsligt och avled i Eos Angeles 1904. Hans optimistiska sinne förnekade sig ieke. ens i dödsminuten. Hur mår pastorn" frågade en sjuksköterska den döende mannen. A, jag mar alldeles utmärkt . blev svaret. Tre minuter därefter var han död. F-n fullblodsmäiiniska in i det sista. Han hade sina vedersakare — vilken stor man har icke det? Naturligtvis gav han ibland orsak till klander, han skulle eljest icke varit människa. Men alt han menade väl, även då ban

Prof. Birger Sandzén.110

genom sin optimism lät förleda sig till handlingar ocli omdömen, som ej höllo provet, kan icke betvivlas. Han var en briljant talare och ägde därtill den icke föraktansvärda cloqucntia corporis. Även i Sverige blev han uppskattad som talare. En ansedd tidning där skrev om honom: »Som andlig talare stod Swensson synnerligt högt. Under sina besök här i landet uppträdde lian med predikningar, som, sedan åhörarnas första överraskning över det i dem brusande amerikanska livet lagt sig, gåvo ett länge levande helgjutet intryck av religiöst retoriska mästerstycken.» lian rörde sig lika ledigt med svenska som med engelska. Vad lian kunde uträtta som talare visas av en tilldragelse från den tid, då han var medlem av lcgislaturen i Kansas. Ensam mot cn hcl skara amerikaner, som voro på vippen att antaga en lag, vilken var ägnad att skada en del svenska nybyggare i västra Kansas, försökte Swensson flera gånger fåfängt att få ordet. Då lian tydligen såg, att ordföranden ej ville låta honom yttra sig, rusade han upp och lilltvang sig med maktspråk rätt alt tala samt förde i ett ljungande cxtemporcrat föredrag sina fattiga landsmäns talan med sådan värme och övertygelse, att åhörarna gåvo honom rätt och förkastade lagförslaget. Utan överdrift kan sägas, alt Swensson var på sin tid den mest överväldigande, mest verksamma och inom de vidaste kretsarna kända och beundrade gestalten i hela det svenska Amerika. Som författare var lian oerhört flitig. Utom en oändlighet av tidningsartiklar skrev han de två ovan nämnda reseberättelserna, utgav vidare cn samling föredrag m. m., en kalender och tillsammans med d:r Abrahamson ett stort historiskt verk. Han hedrades med utnämning till både teologie ocli filosofie doktor, och till hans minne har rests ett monument på lians grav och hans staty framför läroverket.

Hans efterträdare som rektor, Ernst Pililblad, likaledes en mycket begåvad talare, föddes i Kansas City, Missouri. 1873, avlade studentexamen vid Bethany College 1891, prästexamen vid Augustana College 1894, prästvigdes samma år, tog magistergraden 1895 och utnämndes 1906 av Augustana College till teol. doktor. Han var 1895—1904 lärare i latin vid Bethany College, 1900—04 vicepresident och har sedan 1904 varit dess rektor.

Birger Sandzen är prästson från Västergötland och född 1871. Ilan blev student 1890, studerade därefter i 2 år . i Konstnärsförbundet i Stockholm under ledning av Zorn, Per Hasselberg m. fi. samt därefter i Aman-Jcans atelier i Paris. 1891 reste han titi Amerika och blev lärare i moderna språk och estetik vid Bethany College. 1897 blev han föreståndare för konstavdelningen. Han har under tiden gjort två europeiska resor och många utflykter i Colorados och Arizonas ökentrakter, vilkas natur med dess säregna ljuseffekter ban ägnat ett ingående studium och förevigat på hundratals tavlor. Han är cn framstående stilist, har författat111

ett stort antal uppsatser om konst ocli konstnärer, reseskildringar m. m. och utgivit en av honom själv illustrerad bok, betitlad: Med pensel och penna.

Jag nämnde här ovan Messiaskören. Dess historia är intressant. Under sin europeiska resa 1879 blev prof. O. Olsson från Augustana College vid åhörandet av Händels Messias i London så djupt gripen av styckets skönhet, alt han från den stunden drömde om bildandet av ett oratoriesällskap i Amerika, som skulle kunna uppföra samma tonskapelse. Själv var Olsson, som förut nämnt, mycket musikalisk, och han hade redan under sin pastorstid

Potngnill av ß. O. GrAmlnl.

Messias kören i Lindsborg.

i Lindsborg år 1877 eftersänt ett sällskap studerande från Augustana College, som skulle predika, sjunga och utföra instrumentalmusik för I.indsborgsförsamlingen, ett tilltag, som renderade honom ovettiga brev från forna församlingsbor, vilka övergått till missionsförsamlingen och ansågo körsång ocli musik som någonting fasligt syndigt. Vid sin återkomst från Europa arbetade ban i tal och skrift för större musikalisk livaktighet vid läroverket. Detla ledde till organiserandet av Häridel Oratoriesällskapet och 1882 till grundläggandet av ett särskilt musikdepartement vid läroverket, ävensom till uppkomsten av en mängd kvartetter, körer, musikaliska klubbar m. m. med lysande namn — Utopiakvartetten, Ekokvar-letten, Re-ekokvartetten, Philodoikvartetten, Eoluskören o. s. v. — men med kort livslängd. Oratoriesällskapet blev emellertid be-ståndandc och har årligen givit konserter, vid vilka klassiska112

tonskapelser, såsom Messias, Haydns Skapelsen, Mendelsohns Elias. Wennerbergs Davidspsalmer 111. fi. uppförts. Olsson fick redan 1883 nöjet att höra Messias i Kock Island. Oratoricsällskapet räknar mellan 150 och 200 medlemmar. Ar 1901, Wennerbergs dödsår, stiftades Wennerbcrgskören, en manskör av utvalda röster bland läroverkets elever. Denna kör, omkring 20 man stark, förelager varje år en konsertturné genom svenskbygderna i mellanstaterna, ocli dess repertoar innehåller både svenska studentsånger och engelska sånger, men intet av det löjliga eller burleska, som amerikanska collegekörer vanligen bjuda pa.

Pastor C. A. Swensson, den entusiastiske ivraren för aili skönt och storslaget, var icke sen att efterfölja Olssons exempel. Han fick ihop ett 10-tal goda röster bland sina församlingsbor såväl som från angränsande församlingar, och i januari 1882 började övningarna. Somliga av sångarna måste köra 9 titi 12 mil 11—19 km.) för att komma lill staden, men Swenssons entusiasm smittade dem, och de blevo snart lika ivriga som ban att bevista repetitio-nerna, vilka höllos tre gånger i veckan. Swensson själv var nog icke vidare musikalisk, men hans hustru, mrs Alma Swensson, var det så myckel mer. Hon skötte orgeln, inövade de olika stämmorna och ledde samsjungningen, medan hennes man stod bredvid och uppmuntrade henne och sångarna. Arbetet gick med s&dan kläm, alt kören kunde uppträda offentligt redan 2 >/• månader efter den första övningen. I nder påsken, som det året inträffade i slutet av mars, sjöng den nybildade kören Messias 5 gånger i de svenska nybyggena i mellersta Kansas. 1'rof. Olsson kom dit, åtföljd av kapten Osborn, ett par solosångare och Augustana College s orkester. Osborn, en son lill synodens grundläggare I.. P. Esbjörn, ledde kören, och prof. Olsson skötte

orgelackompanjemanget. De 5 konserterna gav.) en behållning av 200 dollars, som donerades lill det nybörjade Belhany-1 äro verket. 1883 uppfördes oratoriet 2 gånger med samma pekuniära behållning som aret förut. 1881 gavs blott en konsert, men behållningen blev 310 dollars. 1885 hade kören för första gången sin egen orkester. 1900, då kören räknade 386 röster, gavs oratoriet 5 gånger, och konserterna blevo föremål för en smickrande illustrerad artikel i en av Amerikas förnämsta lidskrifter, med dessa slutord: Med ett sådant träget arbete, en sådan fröjd att få uttrycka sig i toner, ett så högstämt ämne och cn sä hängiven befolkning är det föga underligt, att den varje påsk återkommande Mcssias-

Prof. Hagbart! Urase. Messias-körens ledare.113

sången på Kansasslåtten är en tilldragelse, som man motser med längtan, njuter med hänförelse och länge minnes.»

Till dessa regelbundet återkommande Messiasfester strömma varje är tusenden från alla håll och kanter. Det ena extratåget efter det andra brusar in i staden, medförande nyfikna och längtande skaror. Folket tröttnar icke på att höra Händels mästerverk. Snarare ökas intresset är för år, delvis även till följd av den dragningskraft solisterna utöva. Några av världens förnämsta artister på musikens och sångens område (Schumann-Heink in. fi. lia varit engagerade som solister vid dessa konserter. Den 50 man starka orkestern och kören själv, som vid ett tillfälle räknat över (>00 röster, ha vunnit i precision och artistisk fulländning år för

Luther College.

år. I kören deltaga ännu några av de första medlemmarna. Del finnes familjer, som äro representerade i kören av tre generationer. 1 början var det nog svårt för det gamla nybyggarfolkel att sätta sig in i den nya sakernas ordning, som infördes genom Messias-sängen. Det berättas om en farmargubbc, som undrade vad hans döttrar egentligen hade för sig, eftersom de så ofta skulle kvista in till staden, att lian blev ytterst förtörnad, när en spjuver upplyste honom om, att de foro dit för att skaffa sig fästmän, samt genmälde Nå, så skall jag väl laga så, att de hädanefter stanna liemma-, och inte gav med sig, förrän pastor Swensson, som fått reda på saken, förklarat för honom, hur det hängde ihop. Men det är nu en längesedan övervunnen ståndpunkt. De gamla såväl som de unga motse Messiaskonserterna med iver. Men det är ej blott Messias, som uppföres. Haydns Skapelsen har också givits av denna beundransvärda kör, och orkestern spelar dessutom symfonier och annan gedigen musik, så att folket lärt sig förstå och värdera det 8. — Skarstedi.122

höga och ädla i tonkonsten. Man skulle här t. o. m. skratta ät ett konsertprogram i den populära stilen , skrev prof. Sandzen för åtskilliga år sedan: »den sorten ha svenskarna här längesedan vuxit ifrån. I de flesta hem finner man präktiga pianon och på musik-hyllan Beethoven, Chopin och Grieg.

Messiaskören har fyllt sin uppgift storartat. Man kan knappt tänka sig en väldigare metamorfos än den. som Lindsborgstrakten undergått genom upprättandet av Belhany College med dess musik-och konstakademier och genom Messiaskörcns prestationer. Där för 35 år sedan folket betraktade all säng utom psalmsång och all musik utom orgelspel som någonting syndigt, är nu den förnämsta och mest klassiska musikhärden i hela den sydvästra delen av-Amerika, och svenskarna ha blivit ett medel alt även hos de eljest så omusikaliska amerikanerna väcka en sådan smak för musik, att de i stort antal begagna sig av tillfällena lill musikstudier vid Belhany College. Musikkon-servaloriels föreståndare, prof. Brase, har omlalat, att under ett är voro av kon-servatoriets 120 elever endast 170 av svensk börd. Och aili detta är, om vi betrakta saken närmare, C. A. Ssvenssons verk. Han införde Messiasfesterna i Lindsborg. »Under deras makliga inflytande har*, skriver dr I". 1'ihlhlad, en generation blivit född och mognad. Detta har skapat ett släkte, som under del att det vunnit oberoende i det ekonomiska även visat sig ha sinne och smak för det ideella. När den unge Carl Swensson 1X79 kom till Lindsborg, såg ban en skara immigranter. som nyss hade bekämpat de första farorna indianen och svälten. Det var dock ett folk med del djupaste allvar och den största pietet. Hans stora uppgift var att tjäna dessa människor och deras barn och lyfta dem ur den enformiga materialism, som hotar varje nybyggarstam. Hans livstanke har åtminstone delvis förverkligats, och en fläkt av hans mäktiga ande vilar ännu över hans skapelser på den plats, där han framlevde sin krafts dagar, och bland det folk, soiu han älskade.»

Näsl i ålder efter Belhany College kommer Luther College i Wahoo, Nebraska. Det leder sin upprinnelse från ett missionsmöte i Swedeburg, Neb., 1883, där efter avslutad diskussion om skolfrågan diakonen John Erickson föreslog, all man skulle upptaga en allmän subskription för saken och själv började den genom att donera 15ü dollars, varefter insamlingen fortsattes pä andra platser och inbragte 1.350 dollars. Tre platser tävlade om att få skolan. Wahoo bjöd

D:r S. M. Hill.1000 doll. och 10 acres jord. Stromsburg 6.000 doll. och 20 acres, Saronville 1.000 doll. Omröstning företogs och mästc upprepas gäng på gång, innan två tredjedelar av röstsiffran kunde vinnas för nagon-dera platsen. Vid sjuttonde omröstningen segrade äntligen Wahoo Skolhus uppfördes, och den 18 ök|. 1883 öppnades skolan med 5 elever. Under första terminen ökades antalet lill 10. Skolan rönte under några år slarkl motstånd från flera hall och genomgick en svår pärs under missväxtåren i Nebraska, men dess ledare gåvo icke tappt. Man anställde insamlingar och fick en gäng ihop 10,000 dollars, en annan gäng 15,000. Nya byggnader uppfördes, den ena klassen ocli kursen efter den andra lades lill skolschemat, som nu seaan många är tillbaka innefattar både musik och konsl vid sidan om de vanliga skolkurserna. Skolan bar 17 lärare och 200 elever. Uess rektor är pastor A. T. Seashore. Den mest bemärkte mannen i dess historia är dock prof. S. M. Hill. Han föddes i Sand, Östergötland, 1851, kom till Amerika 1808, genomgick Augustana College och tog studentexamen 1870, var därpå lärare vid Gustavus Adolphus College 3 år och missionär i Salt Lake City till 1883. dä han kallades till lärare vid skolan i Wahoo. Två är därefter utnämndes ban lill dess rektor och kvarstod i denna befattning lß år. Han var därefter lärare i historia, lalin och svenska till lili t, dä ban erhöll ell ärs tjänstledighet med full lön och flyttade till den svenska kolonien Carlsborg i Oregon. Han har i nära 20 års tid varit med om att skriva stadgar för skolor, studentföreningar m. m., var i 10 ar medlem av en sångbokskommilté och i många är medarbetare i tidningar, bar deltagit i en mängd synodalmötcn och en gång besökt Sverige. Han har översatt Virgilius pä engelsk hexameter ocli utgivit flera skrifter, bland dem elt häfte dikter, vari han giver luft åt sin starkt antimilitaristiska åskådning och sin medkänsla för alla förtryckta. Som erkånsla för hans litterära förtjänster har graden LHD (doklor i litteratur) tilldelats honom.

A. T. Seashore föddes i Dayton, Iowa, 1871, arbetade pa farm till 1889, under vintermånaderna besökande skola och även inhämtande undervisning av en syster, som var lärarinna. Han genomgick därefter en affàrskurs vid Gustavus Adolphus College och förestod sedan i 2 års tid en järn- och maskinhandel jämte postkontor i en stad i Iowa. 1895 inträdde ban ålcr vid det nämnda läroverket, blev student 1900, studerade i 2 är vid ett teologiskt seminarium i Philadelfia, samtidigt betjänande församlingar, ingick vid Augu-

Pastor A. T. Seashore, rektor vid Luther College.116

stana seminarium 1902 och prästvigdes 1903. Under de tre följande ären var han pastor i Swea, Iowa, varefter han kallades av Minncsotakonfcrcnscn att upptaga den kort förut påbörjade engelska verksamheten i Minncapolis. Under tiden var han även lärare vid Minnesota College och studerade emellanåt vid stats-universitelct. 1915 utnämndes ban till rektor vid I.uther College.

Upsala College i Kenilworlh, New Jersey, började sin verksamhet i Brooklyn 1893 och flyttade till sitt nuvarande låge 1898, sedan ett landbolag erbjudit det 15 acres jord samt en summa penningar. 1899 uppfördes dess första byggnad, 1906 en annan och 1907 en tredje. Upsala College har varit fullständigt elementarläroverk sedan 1905. Det äger även departement för affärsundervisning, musik,

Uppsala College.

ritning m. m. Antalet lärare är 11 och elever omkring 150. Under läroverkets första 17 år inskrevos 1,775 elever och utexaminerades 134. Dess första rektor var d:r L. II. Beck, dess nuvarande är pastor P. Froeberg.

Synodens övriga läroverk äro Northwestern College i Fergus Falls, Minnesota, grundat 1901; Minnesota College i Minncapolis, grundat 1904; Trinitv College i Round Bock, Texas, grundat 1905; Coeur d'Alene College i Coeur dAlene, Idaho, grundat 1905, och North Star College i Warren, Minnesota, grundat 1908. Vid synodens 10 läroverk tjänstgöra omkring 200 lärare och studera 3,370 lärjungar. Sammanlagda värdet av låroverkens

egendom utgör 1,340,000 doll. (4,958.000 kr.;. »Ett egendomligt förhållande med nästan alla dessa skolor är , skriver skolmannen pastor J. Moody, »att dc begynt på privat väg och en del ha t. o. in. i flera år motarbetats av samfundet, men likväl så" småningom blivit samfundsinrättningar. Orsaken är säkerligen den, att de flesta, som kommit till Amerika från Sverige, varit kroppsarbetare. De ha blivit vana vid alt betrakta kroppsarbete Som den enda ärliga sysselsättning i världen, och117

män mod kunskaper, som sysselsatte sig med tankearbete, ansågos vanligtvis som värdelösa odàgor, vilka levde på kroppsarbetarnas bekostnad. Om skolor skola komma till stånd, sker det vanligen så, alt några få inse behovet, som ännu slumrar bland allmänheten. Dessa skrida till verket med att upprätta en skola. Först måsle saken förarbetas, och under tiden måste allehanda fördomar bekämpas. Sedan skolan kommit tiil slånd, fordras mångårig kamp för att vinna erkännande åt densamma inom samfundet. Med dessa förhållanden framför oss är det ett under, all vi såsom samfund ha så många skolor; men ännu mer underligt är, att vi icke hafl flera misslyckade skolföretag, än vad fallet varit.>

Coeur d Alene College.

I). Baptistkyrkan.

De första svenska baptister, som historien känner till, voro Robert Nordin, vilken verkade som predikant i West Virginia 1714 -35, John Asplund, som kom till North Carolina 1775 och under 18 månaders tid färdades omkring mest till fots, samlande statistiska uppgifter om de amerikanska baptistförsamlingarna, och fr. o. m. 179(1 utgav en årsbok om dem. samt Gustavus Schroeder, som blev baptist i New York 1844 och införde baptismen i Sverige. Den svenska baptistkyrkan i Amerika grundades emellertid först den 13 aug. 1852, då Gustaf Palmqvist stiftade en församling i Röck Island, Illinois, med 6 medlemmar. Palmqvist var född i Solberga, Småland, 1812 och blev faderlös vid 6 års ålder. 1839 erhöll han anställning som skollärare i Filipstad ocli blev sedermera lärare i Gustavsberg nära Stockholm. 1850 reste han till Amerika för at| verka som präst bland ett Sällskap norrländska pietisler, som rest dit 1849 i avsikt att grunda en werkligt luthersk församling-. De hade emellertid skingrats ät olika håll, och P. träffade icke en enda118

av dem på flera månader. 1 juni 1852 blev lian omvänd lill baptismen under ett väckelsemöte i Galesburg i en amerikansk kyrka och blev utsedd att arbeta som missionär bland de svenska nybyggarna. Han började med att stifta församling i Hock Island. De följande ären tillbragte ban till stor del på missionsresor i Illinois, Iowa och Minnesota, stiftande församlingar på flera platser. 1857 återvände lian till Sverige. Enligt hans egen uppgift funnos då 272 svenska baptister i Amerika, 26 av dem tillhörande amerikanska kyrkor, de återstående, fördelade på 9 svenska församlingar. Efter 10 ärs träget arbete i Sverige avled han 1867. Ilan skildras som en medgörlig ocli beskedlig människa. Han var både musikaliskt och poetiskt begåvad. Mänga av de i Pilgrimssånger intagna sångerna äro författade av honom.

En motsats titi liononi i karaktär och sätt var F. O. Nilson, som kom till Amerika 1853. Ilan var född i Halland 1809, kom vid 11 àrs ålder i skoinakarlära, gick I år senare lill sjöss, rymde från fartyget i New York och återkom till Sverige 1839. I nder sin bortovaro hade han blivit omvänd till melodismen. I Sverige, arbetade han i flera är som sjömansmissionär, avlönad av etl sällskap i New York. Omkring 1815 blev han bekant med kapten Schroeder, som uppmanade honom all studera dopfrågan. Under detta studium omvändes han till baptismen 1817 for ban lill Hamburg för alt bli döpt, och efter återkomsten upplrädde han som baptist-predikant, först försiktigt, men sedan öppet med påföljd att ban blev häktad ocli dömd lill landsförvisning. Efter sin ankomst titi Amerika köpte lian jord i Minnesota, predikade och stiftade 7 svenska baptistförsamlingar. 1860, sedan landsförvisningslagen blivit upphävd, återvände ban lill Sverige med uppdrag från elt amerikanskt baptistsamfund att missionera för baptismen. 1862 rcsle han till Amerika igen. Han fortfor all predika, men blev allt mer ocli mer vacklande i sin tro och avföll slutligen helt och hållet. Han avled i Houston, Minnesota, 1881. »Baptisterna vidhålla», säger O. N. Nelson i sin History of the Scandinavians, > att Nilson var en ärlig entusiast, som offrade mycket för religionen, men lutheraner och metodister, som kommo i beröring med honom, påstå, alt han var en rå och samvetslös äventyrare, som icke skydde något medel, när det gällde att genomdriva sina planer.

Den förut nämnde Gustavus Schroeder var född i närheten av Göteborg 1821. Vid 16 års ålder gick han till sjöss, vid 25 blev han

Kapten G. Schroeder.119

kapten. Ilan blev omvänd till baptismen i New York 1835. Under ären 1861—63 var ban bosatt i Göteborg, där han inredde en sal för baplistiska sammankomster. 1863 for ban lill Amerika och uppehöll sig först i Illinois och därefter i California, innan han 1883 återvände till Sverige. 1891 reste han äter till Amerika och bosatte sig i Brooklyn. N. Y. Han avled 1913.

De första banbrytarna fingo snart medhjälpare bland de olika församlingarnas medlemmar. Längre fram kommo nva krafter från Sverige, såsom John Ring, Olof Lindh, J. A. Edgren och andra, som blevo märkesmän inom den svensk-amerikanska baptistkyrkan. Anders Wiberg, en lill baptismen omvänd präst i svenska statskyrkan, deltog 1861 i organiserandet av baptisternas Illinois—Iowa-

Bethel Academy, läroverket.

konferens, men hade sitt egentliga verksamhetsfält i Sverige. John Bing var frän Delsbo, Hälsingland, och född 1829. Vid 30 års ålder började han predika baptismens lära och blev utsatt för mycken förföljelse. 1866—69 var han pastor för den svenska baptistförsamlingen i Chicago, var därefter farmare i Wisconsin samtidigt med att han utövade prästerlig verksamhet. Ilan flyttade sedan till Nebraska och hade under 5 års tid juvclerareaffär i Oakl.ind och Omaha, där han avled 1896. Olof Lindh var född i Hålsingtuna 1835 och lärde i sin ungdom skomakeriyrket. 1860 blev han omvänd lill baptismen, och ett par år därefter började ban predika. I 1 år var han baptistpastor i Hudiksvall, varefter ban flyttade till Amerika. Ilan tjänstgjorde som pastor i Chicago, Roston, New York ocli många andra platser, stiftade ett 20-tal församlingar och omvände lill baptismen 500 personer i Amerika och 300 i Sverige, dit han gjorde Iva resor. 1907 utgav han ett självbiografiskt verk.120

J. A. Edgren, son till bruksförvaltaren Axel Edgren och äldre broder till vetenskapsmannen och diktaren Hjalmar Edgren, föddes i Östanå, Värmland, 1839. Efter 3 års skolgång i Karlstad gick ban 1852 titi sjöss och blev 1858 omvänd Lill baptismen i New York. Därefter återvände han till Sverige och ingick vid Stockholms navigationsskola, där han på ett är fullbordade en tvåårig kurs och tog sjökaptensexamen. Efter att 18G2 även ha avlagt navigationslärare-exainen ingick han som löjtnant vid Förenta staternas flotta under det då pågående inbördeskriget. Efter dess slut arbetade han någon tid som sjömansmissionär i New York, varefter han studerade ett år vid universitetet i Madison ocli av baptistmissionsföreningen utnämndes till missionär i Sverige. 186G—G9 var ban lärare vid Bethel-

Bethel Academy, seminariet

seminariet i Stockholm. 1870 återvände han till Amerika och började 1871 sin verksamhet som lärare vid baptisternas skola. 1887 tvangs han av sjuklighet att draga sig tillbaka. Han bodde därefter i Oakland, California, till sin död 1908. Redan 1880 hade som ett erkännande av hans förtjänster som lärare teol. doktorsgraden tilldelats honom av Chicagouniversitetet. Edgren var en av silt samfunds kunnigaste män. Han var anspråkslös och tillbakadragen av naturen, välvillig och pä samma gång djupt anlagd. Han utgav ett självbiografiskt verk samt ett dussin skrifter av religiöst innehåll, såsom Bibeltolkningens lagar. Biblisk troslära, översättning och utläggning av Mattei evangelium m. fi.

Från Illinois, Iowa och Minnesota, i vilka stater de första församlingarna stiftades, har den baptistiska rörelsen utbrett sig till de flesta trakter, där svenskar finnas. Samfundet hade dock ingen gemensam sammankomst förrän 1879, då dess första årsmöte hölls121

i iVillage Creek, Iowa. Baptistsamfundet är uppdelat i 23 konfe-broder till vetenskapsmannen och diktaren Hjalmar Edgren, föddes församlingsmedlemmar. Dess kyrkegendom representerar ett värde av 2.708,302 dollars med en skuld av 435,713 dollars. Den årliga budgeten utgör omkring 430,000 dollars. Samfundet äger tre ålderdomshem och två barnhem, varjämte enskilda medlemmar äga sjukhuset Mounds Park Sanatorium i St. Paul, Minnesota, och enskilda personer eller församlingar äga 8 tjänarinnehem.

Samfundet äger skolan Bethel Academv i St. Paul, Minn., vilken inbegriper såväl högskola som seminarium eller prästbildnings-anstalt. Denna senare grundlades redan 1871 i Chicago av prof. .1. A. Edgren och fick 1877 sitt eget hem i Morgan Park, flyttades 1881 till St. Paul, 1885 till Stromsburg, Nebraska, och 1888 åter till Morgan Park, där den införlivades med därvarande amerikanska

Prof. C. G. Lagergren och läroverkets rektor prof. G. A. Hagström.

baptistseminarium. 1911 upplöstes denna förbindelse, och 1914 flyttades skolan till St. Paul ocli förenades med den därstädes 1905 grundlagda Betliel Acadeniy. Seminariet har sitt hem i en tvåvånings tegelbyggnad, som uppfördes 1914 för en kostnad av 38.000 dollars. Det äger ett bibliotek på 3,000 volymer. .1. A. Edgren skötte undervisningen, biträdd av Erie Sandell och N. N. Mörten, titi 1888, då han efterträddes av pastor C. G. Lagergren från Sverige, vilken fortfarande kvarstår som föreståndare och lärare i grekiska och teologi. De övriga lärarna äro G. A. Hagström och Erie Sandell. Sedan seminariets grundläggning ha 167 elever varit inskrivna och 214 utexaminerats. Elevernas antal är för närvarande 24. Högskolan, som avser att bibringa sina elever kunskaper, som berättiga dem till inträde i seminariet, meddelar utom de vanliga skolkurserna även undervisning i musik och affärsvetenskap. Den är inrymd i en treväningsbyggnad av tegel och har till föreståndare prof. A.122

J. Wingblade. Lärarckåren räknar 10 medlemmar, och elevernas antal är något över 100. Hektor för Bethel Academy är prof. G. A. Hagström. Läroverket äger ett område av 8 acres.

C. G. Lagergren, skolans äldste lärare, föddes i Östersund 1810 och adopterades vid 2 års ålder av släktingar i Indal. 1859 kom han i skola i Sundsvall. Vid 16 års ålder blev han genom åhörande av en predikan i baptislkapellet i Sundsvall omvänd till baptismen ocli i följd därav utstött från fosterföräldrarnas hem. Ilan drog sig fram pä egen hand som informator och tog studentexamen 1869. Under sin studenttid i Uppsala kallades han 1871 lill pastor för därvarande baptistförsamling. Tre är senare lämnade han universitetet för att uteslutande ägna sig åt kyrkans tjänst, blev 1873 redaktör för Evangelisten, Sveriges första baptisttidning, utgav 1878—81

Adclphia College, läroverket till höger, bostadsbyggnaden till vänster.

Predikaren, en religiös månadsskrift, redigerade 1876- 78 Svenska Xyklcrhetsvännernas tidning och var 1883—89 pastor för baptistförsamlingen i Sundsvall. På kallelse frän Amerika reste han 1889 lill Chicago och övertog ledningen av baptistseminariet i Morgan Park vid Chicago. 1891—93 var han dessutom pastor tör svenska baptistförsamlingen i Englewood. 1907 valdes han lill konferensordförande och tillerkändes samma år teol. doktorsgraden av elt amerikanskt universitet. Två gånger har han valts till ordförande i Svenska Historiska Sällskapet. Ilan har utgivit en lärobok i dogmatik, en i pasloralteologi och flera smärre religiösa skrifter.

I Seattle, Washington, finnes även ett baptistiskl läroverk, Adclphia College, som dock ej tillhör samfundet, utan grundlagts och äges av enskilda personer, främst bland dessa kontraktören C. J. Erickson och sågverksägaren Aug. Lovegren. Skolan öppnades 1905. Den har två stora tegelbyggnader, som kostat nära 70,00!) dollars, och ett jordområde, som är värt ännu mer. Undervisningen bestrides av 7 lärare, och elevernas antal växlar mellan 10 och 100.123

Som rektor har alltsedan skolans grundläggning d:r Em. Schmidt tjänstgjort. Som särskilt anmärkningsvärt kan nämnas, att denna skola äger ett ovanligt välförsett bibliotek. Utom vad rektorn, cn sältsport ivrig boksamlare, själv köpt och skänkt till skolan, köpte han 1908 för dess räkning framlidne teologie pro T. C. \V. Skarstedts i Lund efterlämnade boksamling på över 6,000 nummer, säkerligen det största bibliotek, som någonsin flyttats från Sverige lill Amerika, varjämte eleverna äga fritt tillträde till rektorns eget privata bibliotek, som räknar över 2,300 volymer. De tre biblioteken tillsammans innehålla över 11,600 böcker.

Emanuel Schmidt föddes i Hudiksvall 1868, genomgick 6 klasser av elementarläroverket och reste 1886 till Amerika. 1888 inskrevs han vid Colgateakademien i Hamilton. N". Y., Torlsalte sina studier vid Colgateuniversitetet och, efter 1891 avlagd studentexamen, vid Chicagouniversitetets leologiska avdelning, där ban 1898 erhöll graden B D. Han började därpå studera för filosofiska doktorsgraden, vilken han erövrade 1902. Under två års tid redigerade han tidskriften Hemmets Vän, flyttade 1905 lill Seattle och har alltsedan varit

Adelphia Colleges rektor samt lärare i latin, grekiska och moderna språk. Han har utgivit flera böcker, dels på engelska, dels på svenska, ävensom åtskilliga översättningar, bland dem Longfcllo\v's Hiawalha, för vilken ban erhöll hedersomnämnande av Svenska Akademien i Stockholm.

E. Missionskyrkan.

Dc under namnet missionsvännerna kända religionssamfunden bland svenskarna i Amerika ha sin upprinnelse i dc genom den religiösa lekmannaverksamheten i Sverige framkallade organisationerna Evangeliska Fosterlandsstiftelsen ocli Svenska Missionsförbundet. De ha icke någon formulerad trosbekännelse som de andra religiösa samfunden, men vidhålla i det stora hela den lutherska läran med den förändring i en av läropunkterna, som proklamerades av lektor Waldenström. Ehuru många anhängare av hans lära funnos i Amerika före 1808, var det först då, som något försök gjordes att organisera dem. Genom C. O. Björk och J. M. Sanngren bildades nämnda år församlingar i Swede Bend, Iowa, och Chicago, och inom kort uppstodo liknande församlingar pä andra ställen. Predikanter och lekmän från några av dessa sammanträdde i Keokuk, Iowa, 1873, och organiserade Svenska Ev. Luth. Missionssynoden med Sanngren som ordförande, och året därpå bildades en liknande sammanslutning med namnet Sv. Ev. Luth. Ansgariisynoden.

Bland medlemmarna funnos emellerlid många, som icke ville veta av någon sammanslutning mellan församlingar, någon namnskrivning eller några stadgar. Dessa benämnde sig De fria vännerna, och då de icke vunno gehör för sina åsikter, utträdde de 1884 och bildade egna församlingar. Deras ledare var prof. Prlncell.Stridigheterna ledde till, att Ansgariisynoden upplöste sig, och elt nytt förbund organiserades i Chicago 1885 under namnet Sv. Ev. Missionsförbundet i Amerika. Vid dess organisation voro 02 predikanter närvarande. Angående församlingarnas ställning lill förbundet uttalade sig årsmötet i Chicago 1888 som följer: Församlingarna stä belt fria. Förbundet blandar sig icke i deras enskilda angelägenheter. 1 fråga om ordination och licens tjänar förbundet, när någon begär dess tjänst.» De gemensamma angelägenheterna avgöras på årsmötet, till vilket varje församling äger rätt att sända två ombud. Predikanterna äro icke självskrivna till onibudskap, men vanligen välja församlingarna sina predikanter lill ombud, heter det vidare i den av red. A. Mellander författade historiken över förbundet, varur ovanstående upplysningar äro hämtade. Oni den förut omnämnda Missionssynoden meddelas, att »på dess årsmöte i Phelps Centre, Nebraska, 1886 beslöts, atl svnodalmöten skulle hållas endast, dä sådant av behovet påkallades. Sedan den tiden har icke något synodal möte hållits?.

1 juni 1910 firade Missionsförbundet sitt 25-årsjubileum i Chicago under stora högtidligheter. Bland långväga deltagare märktes lektor Waldenström. Vid årsmötet i Englewood 1916 närvoro ombud från ett 50-tal platser i Amerika. Enligt törsamlingsstatistilcen för 1915 —16 bestod Förbundet då av 270 församlingar, inbcräknat 29, som »ej formligen tillhörde Förbundet, men tillhörde distriktsföreningen». Predikanllistan upptog namn pä 353 ordinerade ocli 85 licenseradc. predikanter. Församlingsmedlemmarnas antal uppgives i årsberättelsen, med endast ofullständiga uppgifter för en del av församlingarna, till omkring 17,000. Men i den med anledning av jubelfesten utgivna minnesskriften uppgives det redan 1910 till 23,743, vadan det väl får antagas, att det i själva verket utgör över 24,000. Den ovan nämnda frikyrkan hade 1910 omkring 125 församlingar med 8—10,000 medlemmar, och dessutom finns sedan 1881 en avdelning av missionsvännerna, som tillhör de amerikanska kongregationalisternas konferenser och går under namnet svenska kongregationalister. Dessa hade 1910 112 församlingar, 101 pastorer och 9,911 medlemmar. Alltså skulle, så långt denna bristfälliga statistik medgiver ett slutomdöme, det finnas något över 507 mis-sionsvänsförsamlingar med omkring 43,000 medlemmar.

Det har ofta varit på tal att söka åstadkomma en sammanslutning mellan dessa tre grupper av missionsvänner. På initiativ av Förbundet hölls 1906 ett möte i Chicago, varvid flera förslag till åstadkommande av sammanslutning framställdes, men ehuru förslagen diskuterats vid efterföljande årsmöten, har det ej lett lill något resultat. En del missionsvänner synas hysa en panisk förskräckelse för allt vad ordning ocli system heter. Församlingen i Iveokuk, lowa, måste således 1887 antaga ett beslut, att sådana, som ansågo del vara orätt att ha sina namn inskrivna i en bok,125

skulle anses som medlemmar, >oni de i sill liv »visade, att de hörde Herran till och bidrogo till församlingens verksamhet». En luslig historia om somliga individers fasa för allt, som i minsta män stöter pä formväsen, berättas frän Des Moines, Iowa. Genom Chicagobranden 1871 hade en resepredikant vid namn Jolin Peterson blivit utblottad pä nästan allt. Han fick till skänks en gammal katolsk prästrock och sändes sålunda utstyrd till Des Moines atl Missionsförbundets grundläggare.

O. Heggcn. A. Larson. A. Hallncr

F. G. Häggquist S. Yongquist. C. R. Carlson.

predika. Med förfäran betraktade, missionsvännerna där denna hiskliga skrud och skyndade att köpa åt mannen en röck av mer evangeliskt snitt», som E. W. Olson uttrycker det i sin historia om svenskarna i Illinois.

Stridigheter om vissa läropunkter ha lett till mycken söndring. Sålunda berättas från en liten församling i Wisconsin, att en väldig diskussion pågick om betydelsen av Kristi död, varvid en viss Borgman med mycken iver förfäktade satsen, att Kristus i sin död borttagit all världens synder. Borta är borta», hette det; om en fyllhund ligger i rännstenen, så ligger han där med förlåtna synder.» Då någon frågade Borgman, om ban fått förlåtelse för134

sina synder, svarade han utan tvekan: »Det fick jag för 1,800 år sedan. Antagligen ville flertalet icke vara ined pà denna tolkning, ty Borgman och cn hel hop andra gingo ut ur församlingen och byggde sig en egen liten kyrka.

I-rån den tidigare verksamhet i Bed Rivordalen i Minnesota berättas följande, som visar, att det gick gemytligare titi där: »På sommaren anordnades en serie av missionsmöten, och som inga kyrkor eller skolhus funnos att samlas i, sä köptes elt stort missionstält, som flyttades från plats lill plats. Såsom predikanter vid dessa tältmöten tjänade masmästare och lantbrukare, affärsmän och professorer om vartannat. Ivotnmo några främmande predikanter med. blev glädjen så mycket större. På den liden var ej tänkbart att få resa efter häst de 10 lill 15 milen mellan platserna. Nej, oxar måste användas, och då gällde det att icke ha bråttom. Litet för mycket gemytligt ville cn gäng cn krögaro i Vancouver. British Columbia, göra del för ell par missionspräster. Berättelsen därom påminner om Norelius' förut omtalade erfarenhet, då några av hans församlingsbor ville bjuda honom på »lite fylle och kortspel . De två missionspräslcrna Anderson ocli Björklund funno vid sin ankomst till Vancouver ingen annan plats, där de kunde få stanna, än den svenske hotellägaren och krögaren Peter Larsons hotell. Larson, en i sitt slag ganska underlig kurre, föreföll glad över deras besök och sade: Folket behöver höra Guds ord, i annat fall bli de ogudaktiga , och var ivrig alt få sina kunder ined på mötet samt lovade, att alla, som åhörde predikan, skulle efter mötet få cn sup. Omkring 75 per söner, bland dem Larson själv och hans familj, bevistade mötet. Efter predikans slut gick krögaren omkring och tog upp en duktig kollekt för predikanterna. Då prästerna efter återkomsten till hotellet betackade sig för den utlovade supen, blev Larson högeligen förvånad och utbrast: I Sverige sade inte prästerna så. ulan där voro de glada att få en sup.»

Vi skola nu lämna några biografiska upplysningar om de äldre och mest bekanta ledarna inom missionsvännernas verksamhet. Den ovan nämnde C. A. Björk föddes i Lommaryd, Småland. 1837. Vid 14 års ålder kom han i skomakarlära. Fem år därefter ingick han i Norra Vendes kompani av Jönköpings regemente. 1804 lämnade ban krigstjänsten och reste lill Amerika. I 4 års lid arbetade han i sitt yrke i Iowa. Han ledde ofta de andliga sammankomster, som höllos av en liten flock missionsvänner i Swede Bend. och blev 18l>8 kallad att tjänstgöra som deras präst. 18701 fick han kallelse alt förestå cn missionsförsamling i Chicago. Denna betjänade lian till 1894, då ban utnämndes till missionssuperintendent i Missionsförbundet. Han avled är 1910. J. M. Sanngren föddes i Alsheda, Småland, 1837 och arbetade på sin faders gård till sitt tjugonde år, da lian inskrev sig iJ. G. Princell.

F. Risberg.

C. A. Björk.

Nägra präster och lärare:

M. Sanngren.

E. A. Skogsbergh.

K. Erixon.128

pastor Ahlbergs prästseminarium i Ahlsberg. Efter fulländad studiekurs arbetade han som predikant i sin födelseprovins. 1808 utvandrade ban och kallades kort efter sin ankomst till Amerika alt bli pastor för en missionsförsamling i Chicago. 1877 kallades han till Red Wing, Minnesota. Där avled han 1878. Han var den förste ordinarie pastorn i den först organiserade missionsförsamlingen. Vid missionssynodens stiftelse 1873 utnämndes han till dess president, vilken befattning han innehade till sin död.

J. G. Princell föddes i Tolg, Småland, 1815 och medföljde sina föräldrar till Amerika 1856. Han började 1862 studera vid Augustanasynodens läroverk och fortsatte till 1867, då han antog plats i tidningen Hemlandets affärsavdelning. Under 1869 var han någon tid biträdande redaktör. Därefter studerade han vid det tysk-amerikanska lutherska seminariet i Philadeifia, tog avgångsexamen och prästvigdes 1872 och var därefter pastor först i Campello, Massachusetts, och därefter i New York till 1879, då han för villfarelse i läran blev av Augustanasynoden suspenderad på ett år, fast domen aldrig gick i verkställighet. Ilan utträdde emellertid självmant kort därefter och grundade en församling i Brooklyn. 1880 blev han lärare vid Ansgarius College i Knoxville, Illinois, och 1881 redaktör för Chicago-Bladet. 1889—92 utgav han tidskriften Frihet och Frid. 1894—96 förestod han en frimissionsförsamling i Minneapolis. 1897 antog han plats som föreläsare i Frimissionens bibelinstitut i Chicago. Han utgav en stor bok jm judarnas historia samt engelska översättningar av flera av Waldenströms skrifter. Princell avled för några år sedan.

En av Missionskyrkans mest bemärkta män är E. A. 'Skogs-bergh. Ilan föddes i Älgå, Värmland, 1850, skötte efter flera års skolgång i Arvika sin faders affär, en spikfabrik, studerade därefter vid ett par missionsinstitut och tog privatlektioner i Jönköping i syfle att bli student och studera teologi vid universitetet i Uppsala. Han avbröt emellertid studierna 1876 ocli antog kallelse till en församling i Chicago. Före sin utvandring hade ban rest mycket omkring i Småland. Värmland och Västergötland och predikat för stora folkskaror. I Amerika slöt ban sig till missionsvännerna och stannade i Chicago 7 år som pastor, under vilken tid han ledde väckelsemöten på många ställen i mellanstaterna och är 1878 uppförde det stora missionstabernaklet i Chicago med sittplatser för 1,500 åhörare. 1884 antog han kallelse till Minneapolis och har alltsedan varit pastor där med undantag av åren 1909—12, då ban föreslod missionsförsamlingen i Seattle, Wasli. I Minneapolis uppförde. han 1887 elt tabernakel, som jämte tomten kostade 65,000 dollars och har 3,000 sittplatser, och i Seattle 1910 ett. som rymmer 2,000 åhörare och kostade nära 80,000 dollars. Denna byggnad har namn om sig att vara den mest praktiskt inredda skandinaviska kyrka i Amerika. Skogsbergh var i många år utgivare och129

redaktör av Minneapolis Veckoblad och har dessutom utgivit en andlig sängbok och andra skrifter.

Fridolf Risberg föddes i Nysätra, Västerbotten, 1848, son till en läkare. lian blev student 1808 och tog prästexamen 1874. Efter alt ha tjänstgjort inom statskyrkan 8 ar, tog han avsked och förenade sig ined Missionsförbundet, i vars tjänst han verkade under 3 àrs tid. 1'885 kallades han som lärare till skolan i Chicago. Vid sidan om sin lärarebefattning har han företagit vidsträckta missionsresor genom Förenta staterna. Ilan stiftade den svenska kongregationnlislförsamlingen i Chicago och har i mänga år varit delägare och medarbetare i tidningen Missionsvänner. Han har utgivit två samlingar av andliga betraktelser och medverkade vid redigeringen av sångboken Xionsharpan.

Som både tidningsman, skolman och predikant åtnjöt pä sin lid Karl Erixon stort anseende. Han var född i Mister-hulls socken, Småland, 1827, började lidigl studera och sysslade även med musik. Han tog både organist- och skollärare-examen, var i 25 år lärare vid Öslra Vingåkers folkskola, utgav en skoltidning, blev föreståndare för Stockholms stadsmissions barnhem och utgav tidningen Nva Posten, varur sedermera Svenska Morgonbladet utvecklade sig. 1877 reste ban till Amerika på kallelse från Ansgariiskolan i Knoxville, Illinois. Han var dess rektor elt par år, varefter ban var pastor för missionsförsamlingen i Lindsborg, Kansas, till 1882, för Gustav

Adolfsförsamlingen i Moline, Illinois, lill 1885, för Bethesdaförsamlingen i New York till sin död är 1!MK). 1 Knoxville redigerade han tidningen Zions Banér, och efter sin flyttning lill New York grundade han österns Veckoblad.

Adolph Liljengren föddes i Knäred. Halland, 1875, medföljde 1888 sin fader lill Amerika och bosatte sig i .Minneapolis. 1892 inskrevs ban i pastor Skogsberghs skola Minneapolis Collegiate, fortsatte sedan sina studier vid North Park College ocli utexaminerades 1903. Han var därpå biträdande pastor vid svenska missionsförsamlingen i Boston, stiftade 1904 missionsförsamlingen i Everell, 111., betjänade frän 1905 församlingen i Middletown, Conn., Crompton, Rhode Island, och Worcester, Mass., och antog 1914 kallelse lill svenska Bethelförsamlingcn i Topeka. Kansas. Han har där tagit initiativet till uppförandet av en ny kyrka, representerande ett värde av 25.000 dollars och ansedd som den vackraste och mest ändamålsenliga svenska kyrkan i Kansas. Han grundlade 1900 fl. - Skaraledl

Pastor A. Liljengren.130

söndagsskoltidskriftcn Dc.t lättfattliga läxbladet, utgav i 10 år jul-skriften Kring krubban och påskprogrammet Pingstliljor, i 5 år julkalendern Vintervy från Östervåg, har utgivit två berättelsesamlingar pä engelska (The lillie Swedish church ön the bill och The mission friend"s son) samt två svenska samlingar av deklama-lionsstycken på vers och prosa (Feststämning och Nya dialoger och dcklamationsstycken).

Frikyrkan har sedan 1887 och Förbundet sedan 1890 bedrivit missionsverksamhet i Kina. Den förra hade 5 missionärer där 1907. Förbundet har 26 missionsslalioner med 17 missionärer, 600 församlingsmedlemmar, 2 högre skolor och 21 småskolor med över 100 elever. 1889 började Förbundet missionsverksamhet i Alaska och hade redan pä andra året 9 arbetare pä detta fäll. Nägra av de utsända lärarna, som lyckades göra rika guldfynd, ha donerat större eller mindre summor till Förbundet, en av dem, A. F. Karlson, 2,000 dollars, en annan, P. 11. Anderson, 25,000 dollars.

De svenska kongrcgationalistcrna ha inga egna läroanstalter, men understödja den svenska avdelningen vid den amerikanska kongregationalistkyrkans teologiska seminarium i Chicago. F.n skandinavisk avdelning inrättades där 1881 ocli delades 1885 i elt danskt-norskt och ett svenskt, vars föreståndare blev den förut nämnde pastor F. Risberg. Sedan 1903 har detta departement kallats Svenska Institutet' vid Chicago Tlieo-Iogical Seminarv. Till 1910 hade 283 elever varit inskrivna där och 187 utexaminerats. Undervisningen bestrides av två lärare. Frikyrkan liar ell ålderdomshem i Boonc, Iowa, och en prcdikanlskola i Chicago, Svenska Ribelinstitutet.

Missionsförbundet äger läroverket North Park College i Chicago samt ett ålderdomshem, ett sjukhus med rum för 60 patienter samt cn diakonissanstalt, varifrån sjuksköterskor utexaminerats varje år sedan 1900. I sammanhang härmed bör även omnämnas det skandinaviska sjömanshemmet i San Francisco, vilket liar sin upprinnelse från därvarande missionsförsamling. Sedan denna i många år hållit möten för skandinaviska sjömän i hyrda lokaler, ingrep Alaskamiljonären och filantropen Jolin Brynteson år 1902 och köpte cn tomt, varpå lian upprörde en 4 våningars tegelbyggnad. En femte våning tillbyggdes 1904. Sedan jordbävningen och branden 1906 förstört byggnaden, offrade Brynteson åter 50,000 dollars på dess äteruppbyg-

Prof. I). Nyvall. rektor vid North Park College.131

gande. Den nya byggnaden är av armerad betong, 5 våningar hög, innehåller kapell, kontor m. m. samt 80 sovrum.

North Park College räknar sin historia från 1891. då Förbundet beslöt att antaga ett av pastor Skogsberg!) erbjudet förslag att övertaga en av honom 1881 grundad skola i .Minneapolis, vilken sköttes av honom och prof. Xyvall. 1891 flyttades den lill N >rth Park i Chicago, där den av ett sällskap missionsvänner erbjudits 8'acres jord, 15,000 dollars lill byggnadsfond och 10,000 dollars till en grundfond, varav vinsten efter tre år skulle få användas till lärare-

Gymnastik- och auditoriebyggnaden vid North Park College.

löner. Av allt detla fick den i själva verket aldrig imcr ån skol-lomten och 5,000 dollars. Den samma år uppförda skolbyggnaden användes både som läroverk och bostäder till 1901, då 'ett särskilt boningshus för elever och boställe för rektorn uppfördes. 1915 byggdes för en kostnad av 30,000 dollars, efter ritning av arkitekt John A. Nyden, en gymnastiksal. Denna byggnad innehåller dock även en stor musiksal. Utom teologiskt seminarium äger North Park College en förberedande avdelning, cn högskola, handelsinstitut och musikkonservatorium, betydande samlingar av snäckor, mynt m. m. samt ett etnologiskt museum, vari särskilt Alaska är rikhaltigt representerat. Lärarekåren räknar 23 medlemmar, och de studerandes antal är omkring 300. Som rektor tjänstgör prof. D. Nyvall.132

David Nvvall föddes i Karlskoga, Värmland. 1863, son lill bergsmannen ocli predikanten (.. J. Ny vall. lian tog studentexamen 1882, medikofilen 1884 och inskrevs vid Karolinska institutet 1885. Pä grund av sjukdom avbröt lian studierna och reste lill Aulerika 1886. Efler at| ha verkat som privatlärare i .Minneapolis och pastor i Sioux City, Iowa, var ban under ären 1888—90 biträdande lärare vid missionsförbundets avdelning av kongregationalistseminarict i Chicago. 1891 kallades ban lill rektorsbefattningen vid Förbundets läroverk i Minneapolis. Han var rektor vid North Park College

Lärarekollegiet vid North Park College. Stiende (från vänster) R. F. Cornell, F. Karnest, A. S. Wallgren. C. J. Wilson, F. J. Holllnbeck. Sittande: Charles Hjerpe, David Nyvall, Lena Sahlström,

A. Mellander.

i Chicago 1891—1905, vid Waldén College i McPherson, Kansas, 1905 07, professor i skandinaviska språk och litteratur vid Washingtons statsuniversitet i Seattle 1910—12 och är sedan dess åter rektor vid North Park College. 1895—1903 var han sekreterare för Missionsförbundet, 1913—15 ordförande i Sv. llist. Sällskapet och är sedan 1911 tjänsteman i American-Scandinavian Societv. Han är en framstående och flitig författare. Utom bidrag till tidningar och tidskrifter har han utgivit flera samlingar av tal, diktsamlingen Skogsdrillar, en längre episk dikt (Jesus nasaréen m. fi. skrifter. KAPITEL .j

Föreningsliv, sång <m»Ii musik i Svensk-Amerika.

(iiv mig ankoritens grotta Bland Arabiens Ökensand: Giv mig blott ett ringa gömsle På en nordisk insjöstrand, Där ej livets tvistvåg svallar. Där ej ondskans makter gny — Ensamhet, i dina armar Lät, o låt mig fly I

Edward Sundell.

Eder, I bröder, min hälsning jag bringar. Akten vårt hårliga fostbrödralag; Gripen sekunden i glänsande vingar. Svärmen för nöjet och sängen i dag!

.Magnus E1 m b 1 a d.

Få äro säkert de svensk-amerikaner, som hylla den i del första mottot över detta kapitel uttryckta tanken, men desto flera de. som svärma för nöjet och sången, i synnerhet för nöjet. Att vara ensam förefaller dc flesta som något outhärdligt. I detla avseende kan man knappast tillvita dem, att de äro sig själva nog. även om di-ofta äro det på andra livets områden. Möjligen har också främlingskänslan under den första tiden av deras vistelse i Amerika stegrat den längtan efter sällskap, som kanske eljest icke givit sig sä starkt till känna, som nu är fallet. Det är denna längtan, som hos de religiöst sinnade legat till grund för stiftandet av så mänga församlingar och hos de religiöst mer eller mindre likgiltiga för bildandet av den mängd föreningar, som finnas bland svensk-amerikanerna, ocli vilka det vore fåfängt att försöka uppräkna eller ens räkna. Endast i New York och Chicago finnas ett par hundra och i Förenta staterna troligen över tusen.

Nöjet spelar in i bägge fallen. »Kyrkosamfunden, även de mest pietistiska, stänga ingalunda Sina tempel för nöjet . anmärker Johan Person i sina Svensk-amerikanska studier; ett tämligen fritt ocli muntert sällskapsliv koncentrerar sig kring kyrkan och är som livligast i dc till densamma hörande ungdomsföreningarna, vilkas praktiska ändamål är nöje, om också det teoretiska är nàgol allvarligare. På samma gäng kan man knappl påstå, atl svensk-amerikanen är vidare sällskaplig av sig i vardagslivet. Han är del icke142

på långt när sa mycket, som han var det i Sverige. Visserligen förekomma ju bjudningar och »surprise-parties» esomoftast i de större svenska samhällena, och somliga tidningars lokalnotiser röra sig lill en stor del om dylikt. Men om man ser nogare efter, skall man finna, att det ständigt är inom vissa kotterier av med varandra sedan gammall bekanta familjer dessa förtroliga vänskapsutbyten äga rum. Den stora massan är oberörd av denna form för sällskapsliv och blir sällskapligt sinnad först när den kan mötas vid förenings-fester, utflykter och sammankomster.

Författaren, som själv aldrig tillhört någon vare sig församling eller förening och således icke av egen erfarenhet kan skildra de känslor eller stämningar, som besjäla kyrkfolk ocli fö reni ngs vänner, måsle liksom i det föregående om församlingarna även pä tal om föreningslivet nöja sig med att teckna de yttre konturerna, sådana de kunna iakttagas av en objektiv betraktare. Och han måste dä erkänna, alt föreningslivet, även om det har sina skuggsidor och i många fall ger anledning till en viss ytlighet och självförgudning hos individer med föga bildning, men med anlag för inbilskhet, dock i del hela synes verka förädlande. Det skulle icke vara så, om föreningarna i regel endast liade nöje till ändamål. Men det ha de icke. De flesta av dem förena nytta med nöje genom alt samla hjälpkassor lill förmån för medlemmarna och genom alt befrämja den smak eller de anlag för litteratur, musik o. s. v., som till äventyrs finnas hos medlemmarna. Vid föreningarnas fester bjudes man ofta på ganska goda program med föredrag, sång och deklamation m. m., och mänga av de uppträdande röja omisskännliga lalangcr, som kanske för beständigt skulle förblivit outvecklade, 0111 icke lockelsen att få uppträda offentligt drivit dem att uppöva dessa talanger. När någon medlem blir sjuk, erhåller han ett visst belopp varje vecka ur hjälpkassan, och när någon dör, ombesörjer föreningen hans begravning. De belopp, som utbetalas, växla i storlek. I somliga föreningar kan det vara 5, i andra 10 dollars, som utbetalas i sjukhjälp pr vecka, och begravningshjälpen utgör vanligen från 75 dollars till högre summor. Vidare torde den övning, som gives medlemmarna i parlamentariskt förfarande vid sammankomsterna, där allt tillgår mycket högtidligt ocli regelrätt enligt förut uppgjorda, omständliga stadgar, lända dem till gagn. Jag fick en gång lov att vara tillstädes vid ett dylikt tillfälle, då installation av ämbetsmän ägde rum. På mig verkade det hela burleskt, men alla de handlande personerna och även de övriga medlemmarna sågo så andäktiga och djupt allvarliga ut, som om det gällde liv och död. Del är för resten väl, att icke alla människor äro benägna att se gyckel i allting. Eljest funnes varken församlingsliv, föreningsliv, goodtemplarism eller något annat av det myckna, som för tusentals människor ter sig som kvintessensen i livet, att skriva oni. Nåja, åtskilligt därav kunde ju saklöst undvaras.135

Den äldsta svenska föreningen i Amerika är Svenska Societeten i New York, vilken bildades 1830 för att verka för inbördes hjälp och sammanhållning bland svenskarna i New York, vilka på den tiden räknade högst 500 själar. Näst i ordningen kom föreningen Svea i Chicago, stiftad 1857 med syfte att bilda och förädla sina medlemmar genom lärorika underhållningar och anskaffandet av ett gott bibliotek samt vid behov hjälpa utomstående landsmän. Unonius skänkte föreningen 400 böcker, och 1800 skaffade kapten O. G. Lange under elt besök i Sverige 500 böcker jämte en samling gravyrer, en del av dessa skänkta av den kungliga familjen. För denna tjänst belönades Lange med en dyrbar hcdersmedalj samt hedersledamotskap i föreningen. Svea prenumererade pä Stockholmstidningen Aftonbladet, som under dåvarande förhållanden kostade med postporto ej mindre än 56 dollars 207 kronor om året, tills en svensk postdirektör i Hamburg lyckades få kostnaden nedsatt till hälften. Svea införde tidigt i sina stadgar bestämmelsen om

5 dollars sjukhjälp i veckan. Under missväxtåret 1867 i Sverige sände Svea 7,000 kronor lill dc nödlidande, inkomsten från en basar, som anordnats trots stark opposition från de svenska kyrkorna, vilka ansågo basarer syndiga. Nu för tiden anordna de själva esomoftast dylika tillställningar. En märklig tilldragelse i föreningens historia var den mottagningsfest föreningen arrangerade den 22 dec. 1870 för Kristina Nilsson vid hennes besök i Chicago. Hon blev krönt med en gyllene lager, för vilken föreningen betalt 1,000 dollars, men som sedermera befanns vara förfalskad. Sommaren därefter gav sångerskan en konsert lill förmån för de svenska kyrkorna och föreningen Svea. Men då endast en tolvtedel av nctto-

Svensk-amerikansk föreningsbyggnad, tillhörande Svenska Sällskapet i San Francisco.136

behållningen erbjöds åt Svea, vägrade styrelsen taga emot gåvan. Bland bemärkta medlemmar av Svea i dess äldre skede må nämnas O. G. Lange, den förste svensk som säll sin fot i Chicago, dil ban kom 1838, konsul Sundell, kapten Stolbrand, Charles Eklund. Anders Larson, fader till sångerskan Emma Larson, första sopran i den första svenska damkvartetten.

På 1850-lalel lär ha funnits en förening i St. Louis, Missouri, kallad Thor och bestående av 11 svenska medlemmar och en norsk.

Den äldsta föreningen i Minneapolis heter Norden. Den slif-lades 1870 som skandinavisk förening, men blev 1877 uteslutande svensk med nya stadgar och grundlagar. 1876 grundades därsammastädes föreningen Svenska Bröderna, och 1878 Danska amerikanska sällskapet i Boston.

Idén all bilda föreningar med underlydande loger på olika ställen uppkom senare. Den första svensk-amerikanska förening av detta slag var Svithiod, som stiftades i Chicago 1880 med 8 medlemmar. Den har nu 16 loger med inalles 8,000 medlemmar. En kvinnlig avdelning stiftades 1903, som nu har 19 loger med 2.300 medlemmar. Svithiod betalar både sjuk- och begravningshjälp och är dessutom en livförsäkringsförening. Den har under sin tillvaro utbetalt över en halv miljon dollars för dessa ändamål. Den 1896 stiftade Vasaorden har 160 loger med 15,000 medlemmar. En förening, som gjort myckel gagn, är Svenska Nationalförbundet i Chicago. Den stiftades 1891 av I-'. A. Lindstrand och Fredrik Lundin och har alltsedan uppehållit en fri arbetsbyrä. Lundins intresse för saken svalnade snart, men Lindstrand tröttnade icke, fasl han ofta ur egen kassa måste bestrida föreningens utgifter. Föreningen har nämligen ingen annan inkomst än vad den får genom att varje år anordna en midsommarfest och en föreläsning, konsert eller teaterföreställning. Lindstrand var för det mesta föreningens ordförande. till 1906, då han efterträddes av G. E. Q. Anderson, som 1908 efterträddes av advokaten Bernhard Anderson. Till Nationalförbundet höra 8 andra sällskap mod ett medlemsantal av 2,000.

Svenska Föreningarnas Alderdomsförbund i Chicago, stiflal 1894, äger i Evanston ell hem för medel- och orkeslösa åldringar. Till delta förbund höra 40 föreningar med över 10,000 medlemmar.

Den första svenska föreningen i västkuststaterna var Svenska Sällskapet i San Francisco, en sjukhjälps- och biblioteksförening, stiftad 1875 och nu räknande 100 medlemmar. En skandinavisk förening fanns dock redan förut.) 1 San Franciscobranden 1906 förlorade Svenska Sällskapet sill bibliotek om 2,000 baud, men erhöll två år därefter ett lika stort bibliotek av kapten Bäcklin i Stockholm, till erkännande varav föreningen sände honom en solid silverpokal med passande inskription. Bland tongivande medlemmar i denna förening, vilken äger en avdelning i staden Oakland med inemot 300 medlemmar, märkas Emil Högberg, Alfred Lundqvist, H.137

Egnel m. fi. En annan framstående förening pa västkusten är Svenska Patriotiska Förbundet, stiftat 1893 med syrte 1)1. a. :ilt verka för sammanhållning bland svenskarna, laga initiativ i frågor av-betydelse för Californias svenskar, arrangera midsommarfester m. in.

Några mera bemärkta föreningsmedlemmar vid västkusten.

Kartografen och sångaren Alfred Lundquist i San Francisco.

Byggmästaren ti. J. Grälis Portland.

Fabrikören K A. Lundström i San Francisco.

Handlanden och sångaren A. Suthcrland i Oakland.

Handlanden P. K. Erickson i San Francisco.

Dess inkomster bestå huvudsakligen av behållningen från midsommarfesterna. Förbundet har värdigt mottagit celebra resande, såsom prof. Arrhenius, Anna Hellström m. fi., och satte sig i spetsen för en insamling till inköp av en silverpokal, som förärades konung Gustaf V på hans 50 de födelsedag. Den framlämnades av två San

Byggmästaren och såugaren Emil Högberg i San Francisco.138

Franciscosvenskar. d:r A. O. Lindström och red. Alex. Olsson. Biand tongivande medlemmar i detta sällskap

märkas utom de nämnda Emil Högberg, Harry Mentzer, K. A. Lundström, A. Suther-land in. fi. Även i de norra västkustslaterna finnas framgångsrika föreningar, såsom Linnea i Portland, Oregon, stiftad 1888, Yalhalla i Taconia, Wasli., stiftad 1884, Svenska Klubben i Seattle, stiftad 1892. Alla dessa ha liksom Svenska Sällskapet i San Francisco sina egna byggnader. De äga omkring 300 medlemmar var. Bland ivriga föreningsmedlemmar i dessa släder märkas E. J. Grähs, E. Helmer och O. F. Isakson i Portland. G. Pahrson i Tacoma, B. J. Blomskog och C. J. Smith i Seattle. I Los Angeles, California, finns bl. a. Svenska Amerikanska Nationalförbundet i södra California, stiftat 1908.

Den första svenska goodtemplarlogen stiftades 1873. Goodtemp-larna ha nu 450 loger med 11,000 medlemmar. Templarorden, sliftad 1883, har 25 s. k. tempel och 900 medlemmar. Till Oddfellows (en sammanslutning besläktad med frimurarorden) hör ett dussintal svenska loger. Frimurarorden har ett halvt dussin svenska loger. Svenska Gymnastik- och Idrottsförbundet stiftades 1906. Till detsamma höra 6 föreningar med omkring 250 medlemmar, som alla bo i de större städerna längs den östra kusten. 1 sammanhang härmed kan nämnas, att banbrytarna för den Lingska gymnastiken i Amerika voro baron Xils Posse, d:r Claes Enebuske, d:r F. Westerberg och prof. Jakob Bolin. Posse öppnade 1886 gymnastikinstitut i Boston. Enebuske blev 1890 lärare vid en gymnastikskota i Boston, liksom Westerberg 1884 i Illinois, och Bolin har sedan början av 1890-talet verkat som gymnastiklärare i Brooklyn m. fi. platser. Den svenska sjukgymnastiken infördes för ett 20-tal är sedan av-Axel Hallbeck i New York och av d:r O. A. Lindström i San Francisco.

Svenska Ingenjörsföreningarna i Brooklyn ocli Chicago, stillade 1888 och 1908, ha över 600 medlemmar. Under namnet .Svensk-amerikanska Publicistklubben organiserades i Chicago 1890 en tid-iiingsmannaförening för ömsesidig trevnad och nytta. Under ett par ärs tid höll den någorlunda regelbundna möten varje vecka, men sedan svalnade intresset och mötena upphörde. Föreningen har dock aldrig blivit officiellt upplöst, men ett försök, soin för några år sedan gjordes av en tidningsman att väcka föreningen till liv igen. möttes av ett så kompakt motstånd från ämbetsbrödernas sida, alt han ej gjorde om det. De svensk-amerikanska pressmännen synas ha lika svårt som jordbruksbefolkningen att hålla tillsammans.

Svenska Historiska Sällskapet stiftades i Chicago 1905 med syfte att samla ocli bevara för eftervärlden böcker och handskrifter rörande svenska män och institutioner i Amerika eller skrivna av svensk-amerikaner, likaledes böcker rörande Sveriges historia, kultur och litteratur, utgiva publikationer om det svenska139

folket och uppmuntra till studium av svensk historia ocli litteratur i amerikanska högskolor. För sitt bestånd är sällskapet beroende av medlemsavgifterna. Varje medlem erlägger 2 dollars pr år. Medlemskap för livstiden kostar 50 dollars. Av sällskapets 100 medlemmar äro 5 livstidsmedlemmar. Som ordförande lia tjänstgjort: J. A. Enander, C. G. Lagergren, .losua Lindahl, C. G. Wallenius, D. Nyvall och C. A. Lindvall. Sällskapet liar samlat elt bibliotek på ett par lusen nummer, vilket hittills förvarats i ett par kostnadsfritt upplåtna rum i svenska metodistseminariets byggnad i Evanston, men sällskapets avsikt är att försöka köpa en eldfast tegelbyggnad i något svenskt distrikt i Chicago för omkring 10,000 dollars, fast de försök som gjorts att samla detta belopp hittills

Tre framstående amatörskådespelare i San Francisco-

A. F. Brandstedt.

Mrs Fred Johnson.

Harry Mentzer.

misslyckats. Intresset för litteratur, historieforskning och svensk-helens bevarande är för svagt bland svensk amerikanerna, och någon byggnad för sällskapets värdefulla samlingar kan nog ej skaffas, förrän någon mecenat godvilligt donerar det erforderliga beloppet.

Större intresse, och lillslutning synes den i New York pä initiativ av John Aspegren 1907 stiftade Svenska Handelskammaren lia rönt. Från att ha varit cn lokal förening uLvidgade den 1915 sitt verksamhetsfält, så att den nu tjänar som en centralorganisation för allt svenskt i Amerika, vare sig det gäller kommersiella förbindelser

mellan Amerika och Sverige eller att stödja och hjälpa svenskamerikanerna i deras strävanden att ekonomiskt förbättra sin ställning . Denna förenings inkomster utgöras av medlemsavgifterna och det eventuella överskottet från en av föreningen utgiven månadstidning. Dess direktör är Oscar G. Marell. Ordförande var A. E. Johnson till 1915. då han efterträddes av .1. G. Bergquist. Andra140

verksamma medlemmar äro Jolin Aspegren, C. K. Johansen, Hilmer Lundbeck ni. fi. Medlemsantalet var ar 1015 i Europa 242, i Amerika 160. I nder aret biträdde föreningen i 1.270 affärer, utsände 26,131 skrivelser. Dess inkomster voro 7.125, utgifterna (i,676 dollars.

Den dramatiska konsten har varit representerad genom mänga föreningar, men de synas i allmänhet haft svart att reda sig. icke på grund av brist på förmågor, tv sådana ha funnits i riklig mängd, men i följd av de dryga kostnader, som äro förknippade med iscensättandet av teaterpjäser och den otillräckliga uppmuntran, de rönt av publiken. Ett par försök ha t. o. m. gjorts med resande teatertrupper, ell i början av 1880-talel i Chicago, ett 1913

Svensk-Amerikanska Elitkören år 1910, strax före landstigningen i Malmö.

i Worcester, Mass., med framställandet av Värmlänningarna som specialitet, ett stycke, som är mycket populärt i Svensk-Amerika. Ett av de sällskap, som lyckats bäst bibehålla sig. är Svenska Dramatiska Sällskapet i San Francisco, som stiftades 1895 och uppfört en mängd skådespel, dels svenska original, dels bearbetningar av engelska pjäser. Sångföreningar och sociala föreningar roa sig ofta med att tillfälligtvis odla den dramatiska konsten, ocli del berättas, all den svenske skådespelaren August Lindberg, som under sin vistelse i Chicago för några år sedan uppträdde i flera pjäser tillsammans med svensk-amerikanska amatörer, uttryckte sin förvåning över deras sceniska duglighet och den korta tid de behövde för att inlära sina roller. Flera svensk-amerikanska skådespelare ha vunnil högt anseende pà den amerikanska scenen, såsom Arvid Paulson. David Brattström, Märta Hedberg och hennes syster Marguerele Leslie,141

Wald. Seton ni. fi. Bland amatörerna ha många uppnått stor skicklighet, bland dem Leonard Landquist i Minneapolis, om vars Lundström i llodells kända lustspel den svenske tidningsmannen Hugo Nisbeth skrev, att den i vissa poänger överträffade Modells egen framställning av typen, M. Överton, Gus. Higgins, Carl och Anna Pfeil, August Brandstedt, Harry Mentzer. Emil Högberg, Hedvig och Werner Melinder, mrs Fred Johnson, Allie Anderson och många flera.

Den svenska sångens traditioner uppehållas i Amerika på ell berömvärt säll av ett mycket stort antal manskörer, blandade körer, kyrkliga sängföreningar ni. fi. Om något skall i längden kunna bevara svenskheten i Amerika, blir det nog den svenska sången, ty den talar lill flera hjärtan än både tal och skrift. När den

ljuder, samla sig landsmännen, hur oeniga de än eljest kunna vara. Den år den enda konstyttring, som de icke betrakta som överflödig lyx. Den första sängföreningen stiftades i New York 1807, samma är som Lppsalakören under Arpis ledning vunnit världsrykte åt den svenska sången vid utställningen i Paris. Kort därefter började körer ocli kvartetter uppstå här och var i de större svenska samhällena. Sangklubben Svithiod i Chicago, stiftad 1883, vann under ledning av Jolin L. Swenson pris år 1896 i en tävlan mellan sångföreningar, representerande sju nationaliteter.

Den första sammanslutningen av sångföreningar till ett gemensamt förbund skedde 1886 på ett möte i New York, dit ii sångföreningar i Phlladelfia, Boston, New York och Brooklyn sänt ombud. Det förbund, som då bildades, var skandinaviskt, och 1890 räknade det 800 medlemmar. Men ej ens sång kunde ena dc olika nordiska folken. Svenskar och norrmän grälade och danskarna sökte

Arvid Åkerlind, Sånganförare.

J. V. Bergquist, kompositör och prof. vid Augustana College.142

medla, har det sagts. Förbundet upplöstes, och nu — säger Hjalmar Nilsson — - torde det vara omöjligt att få till stånd ett skandinaviskt sängarförbund, såvida det ej t. ex. bestämmes, alt norrmännen fa bräka, svenskarna sjunga och danskarna roa sig . 1892 bildades i Chicago på initiativ av sångföreningen Lyran i New York Svenska

Sängarförbundet. Det höll sin första sångarfest vid världsutställningen i Chicago 1893, varvid Caroline Östberg, C. F. Lundqvist och Conrad Behrens från operan i Stockholm voro engagerade som solister. Den andra sångarfesten hölls i New York 1897, och omedelbart efter festen reste 53 av sångarna under ledning av Jolin II. Örtengren till Sverige och uppträdde med stor framgång i ett tiotal städer inför åhörarskaror, räknande från 1- till 5.000 personer. Som solis! medverkade operasångaren C. I-". Lundqvist. Vid sångar-

festen i Jamestown, N. Y'., 1901 uppträdde förbundet, 100 man starkt, för en amerikansk publik av minst 8,000 personer vid Chaulauqua-sjön och väckte en sådan hänförelse med sin sång, alt del blev hyllat med den största hcdcrsbevisning. som kan förekomma pä denna plats, den s. k. Chautauquasaluten, då hela auditoriet reser sig och viftar med sina näsdukar. En andra triumfresa till Sverige företogs 1910 av en 45 man stark elitkör av svensk-amerikanska sångare, likaledes under ledning av Örtengren. Solist under denna resa var den svensk-amerikanske sångaren Gustaf Holmquist. Kören gav konserter i 29 städer och rönte överallt det allra hjärtligasto bemötande. Vid konserten på Skansen i Stockholm hade den 14,000 åhörare. Av Lunds studentsångförening belönades kören med elt utmärkt vackert sidenbanér.

1905 organiserades i Portland, Oregon, en liknande sammanslutning mellan de svenska sångföreningarna väster om Klippiga

Hjalmar Nilsson, sånganförare och tidningsman i Minneapolis.

A. Pililstrflm, sånganförare i San Francisco.143

bergen under namnet Svenska Sångarförbundet pa Stilla havskusten. Detta förbund firade lysande triumfer under utställningarna i.Seattle 1909 och San Francisco 1915. Dess ledare var vid bägge tillfällena Axel Pihlström. Som solister medverkade i Seattle konstnärsparet Martin Oscar och Anna llellslröm-Oscàr från operan i Stockholm: i San Francisco Gustaf Holmquist och Joel Mossberg från Chicago. Marie Sundelius från Boston och lister Hjelte från Oakland, Calif. Både körer och solister erhöllo del högsta beröm. De amerikanska tidningarna sparade icke på lovord, och för hemmasvenskarna presenterades de svensk-amerikanska körerna och solisterna på följande sätt av redaktör Carl Hamberg i Göteborgs Handelstidning: Stilla havskusten visade sig kunna med heder hävda den svenska sångens gamla traditioner. De svenska sångarna visade sig äga

icke blott vackra, friska röster, utan även en skolning och samman-sjungning, som endast kan förklaras av en mycket stark kärlek för uppgiften. Detta förhållande blir sä mycket märkligare och mer erkännansvärt, som flertalet av de olika sångföreningarnas medlemmar ha sin kamp för tillvaron att kämpa på andra, det praktiska livets områden och endast kunna ägna sina fristunder åt sängen. Fru Sundelius är en betagande konstnärinna med en underbart vacker och skolad röst. Hennes tolkning av romanser och folkvisor var understundom rentav tjusande. Herr Holmquists basbaryton klingade mäktig och gripande. Han sjöng bl. a. vid ett tillfälle Stenhammars Sverige på ett sätt, som kom publiken att under andlös spänning lyssna till den härliga tondikten och Heidenstams ej mindre underbara ord. Vad herr Mossberg beträffar, visade hans utförande av LaV-go al Factotum i Barberaren i Sevilla, att han är en konstnär av rang. Fröken Hjelte ackompanjerade vid

Gustaf Holmquist.

Joel Mossberg.144

pianot och utförde även några egna nummer på detta instrument med en känslighet, skicklighet och musikaliskt fin uppfattning, som äro ägnade alt väcka uppmärksamhet.

Svensk-Amerika äger mänga betydande förmågor pä sangens och musikens område. Bland framstående sångerskor märkas Ingeborg Löfgren, Augusta Ohrström-Henard, Agnes Staberg-Hall, Jennie Norelli, som i åratal varit en berömd primadonna på den amerikanska operascenen och även är känd i Europa, Anna Pfeil, Emma Möller-Edgren, Ida Westerberg m. fi.; bland sångare C. A. Lindegren. Albert Lindquist, Olof Valley, A. Hultman, en nutida Oscar Ahnfelt, ofta kallad svenskarnas Sankey, och andra; bland skickliga violinister Martina Johnstone, Ingrid Sleltengrcn, Ebba Hjertstedt, Olof Bull, Waldemar Lind i Portland, Oregon, vilken vid ell till-

Jennie Norelli.

Marié Sundelius.

Miss Esther Hjelte.

fälle, dä han spelade ett solonummer vid en finare societetsfest och damerna ej hade vett alt upphöra med sitt snattrande, helt resolut stack fiolen under armen och gick sin väg; bland pianovirtuoser Sigfrid Laurin. O. Thorsen, Charles Swenson, Paul Hultman, David Nyvall j:r, O. Rodine, Mabel Forsberg, Wilhelm Lindberg m. fi. Bland de skickligaste organisterna märkas Pehr Olson i Seattle och Hagbard Brase i Lindsborg. Gustaf Stolpe har förut omnämnts som pianist, violinist och kompositör. Andra bemärkta kompositörer äro A. L. Skoog i Minneapolis, J. V. Bergquist i Hock Island och Arne Oldberg i Chicago; Skoog såsom sångkompositör, Bergquist genom sitt oratorium Golgatha, Oldberg särskilt genom en konsert uvertyr och en symfoni, för vilka ban erhöll högsta priset i en musiktävlan 1915. Charles L. Hanson i Worcester komponerade för mänga år sedan en opera Frithiof ocli Ingeborg till text ur Frithiofs saga. Adolph Edgren i Seattle har komponerat åtskilliga vackra sängcr och en kantat, som uppfördes vid utställningen där 1909 samt en145

julkantal. Sora körledare har han även utmärkt sig. Andra skicklig:» körledare äro eller lia varit: J. 11. Örtengren. A. Piiilström i San Francisco, Jolin I- Swenson i Chicago, Hjalmar Nilsson i .Minneapolis, mrs Edla Lund, E. Francke, Josef Hagström, C. A. Sylvan i Brooklyn och den mest berömde av alla. Arvid Åkerlind, under vars ledning Gleeklubben i Brooklyn vann sitt anseende som den kanske yppersta svenska manskören i Amerika.

Gustaf Holmquist föddes i Nora 1872 och kom till Amerika 1885. Vid 21 ars ålder började ban studera musik och säng för

W. Porler i Minneapolis och fortsatte därmed i 1 ar, då han lör ett års tid avbröt studierna och vistades i Alaska. Från 1898 bedrev ban musikstudier i .Minneapolis ocli Chicago och blev känd som en ypperlig solisl. 1904 var han solist för ell musiksällskap

vid utställningen i Si. Louis och sjöng i ell oratorium, s un utfördes så förträffligt, all sällskapet vann elt tävlingspris pa 3,500 dollars. Han har sjungit solopartier i Messias, Skapelsen, Elias och andra oratorier och uppträtt vid sångarfester, utställningar och konserter överallt i Amerika och anses som cn av de förnämsta barytonister i hela landet. 1910 utnämndes han till medlem av lärarekaren vid Chicago Musical College.

Joel Mossberg föddes i Kumla 1870. Efter all lia arbetat som dekorationsmålare i Visby i 4 är reste ban till Amerika 1880. lian arbetade i sitt yrke i Chicago, men använde sina lediga stunder pä musikstudier för \Y. W. Ilinschaw och J. It. Örtengren och blev antagen som elev i Chicago Musical-College. 1 åratal var ban solist i elt par amerikanska kyrkor, men tillbringar numera sin mesta lid på konsertresor eller som sånglärare och körledare. Han äger en mycket vacker lenorbarvtonstämma.

Olof Bull röddes i I ndersvik. Hälsingland, 1852. Han började

10. — Starsl nil.

Olof Bull.

Adolph Edgren.ne

redan vid 3 ars ålder spela fiol och deltog 5 år senare i konserter. 1809 reste han till Amerika och uppehöll sig i flera ar i Minnesota som violinist. 1". o. m. 1879 och de närmast följande ären reste han omkring i mellanstaterna och gav konserter, överallt väckande entusiasm genom sill själfulla violinspel. 1881 81 medföljde han ett operasällskap som direktör och konsertmästare, var därefter musiklärare i Illinois lill 181KJ, da han antog plats som musikdirektör vid teatern i Tacoma, AVash. 1904 log han avsked frän denna befattning och har sedan dess ägnat sig ål privatundervisning i fiolspelning. 1896 klättrade han upp på toppen av det 14,579 fot höga snöfjället Mounl Bainier, medförande silt instrument, och spelade på detsamma däruppe, säkerligen den enda gäng i världshistorien som någon artist ulförl ell dylikt konststycke.

Adolph Kdgren föddes i Gävle 1858, avlade skollärare-, kyrkosångaro- neil or-ganislexanien, företog könscrtrosor i Sve rige och utvandrade 1892. Han har vari I musiklärare, sångledare och organist på flera platser, såsom Omaha, Kansas City u. s. v., och sedan 1906 varil hosail i Seattle.

Jolin 11. örtcngren föddes i Gästrikland 1862. Efter genomgången kurs vid elementarläroverket i Gävle studerade lian sang för Fritz Arlberg, Julius Günther samt under etl ars lid för prof. Bussine i Paris, varefter lian hade anställning vid operan i Stockholm till 1889, da lian reste lill Amerika. Han var sedan under många är bosatt i Chicago, där han gav undervisning i sång och musik, var solist, konsertsångare och körledare, men flyttade slutligen tillbaka lill Sverige, där lian nu är sånglärare i Stockholm.

Axel Pililströni föddes i Linköping 1870, reste 1887 lill Amerika, var något ar organist vid en kyrka i Oakland. t.al., men har för det mesta varil bosatt i San Francisco, där ban lett norska, tyska, danska och svenska manskörer och skött olika instrument i orkestrar. Ilan spelar nämligen både piano, fiol, violoncell och bastuba. Han har i flera år varit det svenska sångarförbundets chefdirigent.

Hjalmar Nilsson föddes i Nora 1860. genomgick stadspedagogien i Nora och Tekniska skolan i Örebro, var ett par är ritare på en mekanisk verkstad i Stockholm och reste 1881 lill Amerika, där han först arbetade någon lid som maskinrilare och därpå som kopparslagare. Han var då bosalt i Boston. 1895 blev han biträdande redaktör vid Skandinavia i Worcester. Några år senare flyttade han till Minncapolis, där han ägnat mycken tid åt ledning av sangkörer vid sidan om sina befallningar som redaklör, statens

August Wetlermsn.117

oljeinspektör ni. m. 1 april 1916 blev ban föremål för en storartad hyllning på sin 30-ärsdag som sånganförare.

Arvid Åkerlind var född i Södermanland 1859, blev student 1881. anförde 1886 en trupp studentsängare på en konsertturné genom mellersta Sverige, företog senare liknande färder genom norra Sverige och var i flera ar assisterande dirigent för studentkören. 1893 reste ban lill Amerika ocli slog sig ned i Brooklyn, där ban vann nya lagrar som skicklig och insiktsfull sångledare. Med brutna krafter återvände ban lill Sverige 1915 och avled korl efter hemkomsten. A hedrades av Sveriges konung med Lileris et artibus.

Den äldste musikern i Svensk-Amerika är August Weltennan i San Francisco, ty han kom dit redan 1851 som medlem av en orkester, som gjort resan runt Cape Horn. Efter framkomsten fick orkestern genast anställning i en av den unga gruvstadens guld-krogar. där den uppträdde under namnet Jenny Lindorkestern. Varje medlem erhöll i betalning 16 dollars 59 kronor om dagen. De höllo pä i över ett år, tills den stora branden den 1 maj 1851 gjorde slut pa nöjet. De drogo dä ut lill guldfälten, men W. stannade i dem endast ett halvt år. llan var därefter anställd som musiker i teatrar i San Francisco och Sacramento till 1887. I 111 års lid var han orkesterledare i en leater, i 19 år musikdirektör i en sommarträdgård, anförde musiken vid mottagningsfester för Kristina Nilsson och Adelina Palti, ocli första gången en svensk teaterpjäs uppfördes i San Francisco, 1863. Wetterman föddes i Västerås 1828. Han tillbringar nu sin lid i ett ålderdomshem i San Francisco. KAPITEL 0.

Den svensk-amerikanska pressen, litteraturen och konsten.

Tidningar lia vi så mänga, som dagar

Finnas i äret ocli flera därtill.

Om någon själ över tidningsbrist klagar.

Är_lian en tok, eller gör lian sig till.

Ty. kära vän, vi ha plenty av varan.

Och med var vecka förökar sig skaran.

Tidningar växa sä ymnigt som svamp.

Journalistiken är samhällets kramp.

Magnus Elmblad.

I det av Alfred Söderström ar lülO utgivna förtjänstfulla verket Blixtar pà lidningshorisonleu upplagas 37 dubbelspaltiga sidor endast med en namnförleekning över de svenska tidningar och tidskrifter, som till dess utgivits i Nordamerika. Man finner av denna matrikel, att under en lidrymd av 59 är 1,150 svenska tidningar setl dagen i Förenta staterna och 8 i Canada, eller i genomsiiill nära 20 nya tidningar vart är. Främst i ordningen bland staterna kommer Illinois med 321. därefter Minnesota med I SM) och New York med 110 tidningar och tidskrifter. I >2!> av unionens 18 stater ha svenska tidningar utgivits. Mänga av dem liade visserligen endast en kort tillvaro, men mänga andra ha lyckats hålla sig vid liv ganska länge. Vid liden för den nämnda bokens utgivning utkommo 58 veckliga oeii 232 månatliga eller halvmånalliga tidningar. Bland de 13(1 församlingstidningarna (konferens- och distrikttidningar icke inbcruknade. voro 71 lutherska, 18 baptistiska, 13 metodistiska. 20 tillhörande de olika grenarna av missionsvännernas samfund och 8 osekteriska.

1886 utgav biblioteksamanuensen B. Lundstedt i Stockholm en matrikel över svensk-amerikanska tidningar, vilken dock ej blott upptager tidningarnas namn, ulan även redaktörernas namn och ger en fullständig beskrivning över tidningarnas format och ut-seende. I denna matrikel, som innehåller 53 sidor, redogöres för 171 tidningar, utgivna i Förenta staterna. Till material för denna bok hade d r Lundstedt endast de tidningar, som funnos i Kungl. Bibliotekets samling, vilken dock pä delta område är den rikhaltigaste som finnes.

Den första svensk-amerikanska tidningen var Skandinavien, som utgavs i New York oregelbundet under ären 1851 2 av ett gam-} F A. Lindstrand. 2. W. Henschen, 3. J. A. Knander. I P. A. Sundelius, Herman Roos <>. Magnus Elmblad. 7. C. ('.. Linderborg. X. A ('haiser, 9. C. F. Peterson.150

malt original vitt namn Obom, och vars tcxl var delvis norsk. Den andra var Hemlandet, vars Forsla nummer utkom i januari 1855, och som på sommaren 1914 efter cn nära 50-årig tillvaro uppgick i Svenska Amerikanaren. Hemlandels förslå utgivare och redaktör var T. N. Hasselquist, och den konservativt lutherska anda. som han ingöt i dess spalter, bibehöll tidningen oförändrad aili framgent. Hasselquist efterträddes 1858 först av Erland Carlsson, därpå av K. Norelius, sedan av I'. A. Sundelius, en ovanligt hetsig och slidslyslen natur, som hell plötsligt i december 1809 lämnade sin plats ocli övertog redigeringen av en tidning, som han dittills |>a del allra häftigaste bekämpat. Efter Sundelius blev J. A. Enander redaktör för Hemlandet och stannade pä denna plats med endast ell par avbroll i närmare 10 är. lian efterträddes av A. Schön. I)en äldste redaktörsmedlemmen näst Enander själv var A. Edström.

1'. \. Sundelius föddes nära Uddevalla 1839, genomgick Uddevalla läroverk och tillbragte några ar vid Göteborgs högre elementar läroverk. 1801 reste ban lill Amerika och log värvning vid unions-armén. l'å våren 1865 träffades han av en kula och måste tillbringa 1 1... pa sjukbädden. 1866 kom han lill Chicago, studerade under 1867 68 leologi vid Auguslanaläroverkcl. samtidigt tjänstgörande som lärare i andra ämnen, var redaktör i Chicago 1868 -73. då han fick anställning vid tullkammaren. 1877 fick han cn annan politisk syssla, och 1881—88 var ban delägare och mcdrcdaklör i Sv. Amerikanaren. 1 nov. 1881 valdes han till medlem av lagstiftande församlingen i Illinois och tjänstgjorde där i tre terminer, varunder han gjorde sig bemärkt genom utarbetandet av en lag om oDligatorisk skolgång. I)e sista ären av sin levnad var ban anställd i counlyclerkens kontor. Han avled 18%. Den kula. som träffade honom under kriget, kunde aldrig uttagas. Den vallade honom mycken sjuklighcl. och den därav följande dysterheten i hans lynne var delvis orsaken till. att så mycket av vad han skrev gav inlryek av bitterhet och hätskhet.

J. A. Enander föddes i Skinmoen. Skaraborgs län. 1842. Han innehade en skrivarebcfattning. da ban 1865 slog sig på studier och ef ler några månaders privalundervisning vann inlrüdc i sjätte klassen vid Vänersborgs läroverk. 1-altigdoni nödgade honom att 1869 följa ett av domprosten Wieselgren i Göteborg givel rad att resa till Amerika och söka inträde som frielev vid Augustana College. Detta lyckades honom även. men ban stannade icke länge. I dec. 1869 erbjöds honom redaklörsbefaltningeii vid Hemlandet. 1872 köpte ban i bolag med <'.. A. Bohman tidningen. 1871—77 ulgävo de även tidskriften När och fjärran och 1879 81 Ungdomsvännen. 1879 utnämndes Enander av Illinois guvernör till medlem av statens iindervisuiigsnämnd. Han innehade denna

befallning under tvä terminer. 1889 utnämndes ban av president Harrisenlill Förenla staternas minister i Danmark, men tvangs av sjukdom alt avsäga sig utnämningen. 1890 sålde han sin andel i tidningen och antog kallelse lill professuren i svenska språket vid Augustana College. 1893 blev han redaktör för Sv. Journalen i Omaha. Xeb.. och 1806 för Hemlandet. 1903 drabbades han av ett slaganfall. 1900 företog ban en resa lill Sverige för alt återvinna krafter, men ett nytt slaganfall 1907 nedbröt honom, och efter några års avtynande avled han i Chicago 1910. Enander var en framslåcndc lalarc, författare och diktare och särskilt bemärkt som historiker. Han utgav åtskilliga böcker, bland dem Förenta slalcrnas historia. Vara fäders sinnelag m. fi. Han hedrades av Augustana College med juris doktorsgraden. Tillsammans med t:. A. Swensson och C. M. Esbjörn delar ban äran all lia varil ansedd <som den svenskaste svensken i Amerika. Enander var innehavare av Literis el artibus. Över 1,100 dollars ha sedan 1911 insamlats genom subskription lill en minnesvärd över hans grav.

Anders Schön föddes i Ilegnsjö socken. Gävleborgs län. 1804. genomgick t il lärareseminarium och tjänstgjorde därefter som skollärare i t ar delande sin lediga lid mellan självstudier och tjänstgöring på kronolànsmanskontor. 1887 ingick ban som extra konstapel vid Stockholms poliskår, befordrades lill ordinarie och tog avsked 1889, varefter ban resle till Amerika. 1891 blev ban medlem av Hemlandets redaktion ocli 1903 ställföreträdande huvudredaktör. Sedan tidningens upphörande har ban sysslat med litterära och andra göromål av olika slag. Schön är en bemärkt historisk och biografisk författare.. I mänga ar redigerade ban kalendern 1'rärieblominan och skrev däri. utom andra artiklar, inemot ell par hundra förträffligt avfattade svensk-amerikanska levnadsteckningar. lian har Skrivit en serie artiklar om svensk-amerikanska konstnärer, texten till ett par av Hemlandet utgivna tàvcl-samlingar. de första kapitlen i det stora verket Hislory of the Swedes of Illinois och utgivit ett par engelska böcker i svensk översättning.

Aron Edström, en av de tre äldsta svensk-amerikanske tidningsmännen i fråga om t jänstetid vid pressen, föddes i Edstorp. Dalsland, 18 17. pluggade pa egen hand i barndomen sa flitigt, all ban vid ell förhör visade sig lika slyv som socknens folkskollärare. Kom vid 10 ars ålder i sågarlära och blev efter .'! àr sågmäslare, reste 1809 till Amerika, där han de första ären arbetade i skogsläger, sågverk o. s. v. 1872 förlorade han sin vänstra hand i ell sågverk. Han ingick da som elev först vid Gustavus Adolphus College, fortsatte sedan studierna vid Auguslana College och tog 1879 studentexamen. 1880 blev ban medlem av tidningen Skaffarens redaktion och 1883 av Hemlandets, där ban stannade i 31 ar med ett enda avbrott, nämligen några månader 1890, då ban redigerade cn tidning i Michigan.152

Den äldsta av de nu levande svensk-amerikanska tidningarna är pä sätt och vis Augustana i Hock Istånd, Augustanasynodens officiella organ. Den grundades visserligen först 1868, men förenades 186S) med den redan 1856 grundade tidningen Det rätta hemlandet, som dittills varit synodens officiella organ. Vid Augustana har ett stort antal redaktörer tjänstgjort. De, soru längsta tiden varit anställda där, torde vara pastorerna L. G. Abrahamson och S. P. A. Lindahl. Nuvarande redaktör är pastor O. V. Holmgrain.

L. G. Abrahamson föddes i Medåker nära Arboga 1856 och kom med sina föräldrar till Amerika 1868. Han inskrevs vid Augustana College 1870 och blev prästvigd 1880. Efter 6 års tjänstgöring som pastor i Altona, 111., antog han kallelse lill Salemförsamlingcn i Chicago. Framstående talare och praktiskt anlagd, har ban varit anlitad i en mängd ärenden, varit medlem av olika kommittéer såväl inom kyrkan som skolan och redigerade i 11 ar missions-avdelningen i Augustana. Han har besökl Europa tre gånger och har av Augustana College hedrats med teol. doktorsgraden. Tillsammans med C. A. Swensson utgav han del slora, illustrerade historiska verket .lubelalbum.

S. I'. A. Lindahl föddes i Krisldala. Smaland, 1843, xUi.lcrnde några är vid pastor Ahlberg» skola och reste lill Amerika 1865. Här genomgick han Augustana College och Seminarium och blev prästvigd 1869. Han betjänade församlingar pa olika platser i Illinois lill 18!X), då ban kallades lill redaktör för Augustana. Ilan dog 1908. Hans efterträdare O. V. Holmgrain föddes i Simtuna, Uppland, 1852, blev student 1871, reste lill Amerika 1872, var anställd i affärer i Pennsylvania till 1879, då han flyttade till Hock Island och ingick vid Augustana Seminarium. Han prästvigdes 1882 och var sedan pastor för församlingar i Massachusetts och Indiana till 1900. då han

inträdde i Ailguslanas redaktion.

Strängt taget är dock metodisternas organ Sändebudet i Chicago den äldsta av de nuvarande svensk-amerikanska tidningarna. Sändebudet grundlades 1862. Bland dess redaktörer märkas de förut omnämnda pastorerna Witting och Alb. Ericson saml d:r AV. Henschen, som tjänstgjort den längsta tiden, och den nuvarande redaktören J. E. Hillberg.

Wilhelm Henschen föddes i Uppsala 1842, blev student 1857 och filosofie doktor 1863. Under de följande tre ären idkade han vetenskapliga och medicinska studier dels i Uppsala, dels i Berlin, var sedan lärare i Lund och i Hälsingborg samt reste 1870 lill Amerika, där ban slog sig ned i Florida. 1873 blev han redaktör för Nordstjernan i New York, 1871 tör Norden. 1875 förenade han sig med metodistkyrkan och flyttade lill Chicago, där han blev lärare vid metodistseminariet och redaktör för153

Sändebudet. IS82 lämnade ban redaktörs- och 1883 läraresysslan och blev pastor för metodistförsamlingen i Jamestown, N. Y. Vintern 1884—85 tillbragte han i Klorida. varefter han begav sig lill Sverige. 188S) återvände ban lill Amerika ocli var sedan redaktör för Sändebudet i över 20 är med undanlag av I är. som han tillbragte som pastor i Galva. I lians redaktionsarliklar röjdes en ovanlig tolerans och hänsynsfullhet mol olika tänkande. Sin egen politiska och religiösa ståndpunkt har han tecknat så: I åsikter är jag avgjort liberal. Inom metodistkyrkan samverkar jag med den riktning, som påyrkar vitt omfattande reformer.»

J. Ii. Hillberg föddes i Malmköping 1873. genomgick en kurs i slöjd i Stockholm, var därefter under några år bokhållare, samtidigt studerande vid Tekniska skolan. 1892 reste han till Amerika, inskrevs 1893 vid det teologiska seminariet i Evanston och tog avgångsexamen 1895. Till 1900 betjänade han som pastor melodistförsamlingar i Connecticut och Brooklyn, den sistnämnda den största svenska melodislförsamlingen i Amerika. I nder 1901—02 tillbragte ban några månader på studieresor i Europa och Palestina. 1898—1902 utgav ban månadsskriften Ungdomsvännen. blev 1901» redaktör för lipworlhklockan och efterträdde några år senare tlenscllën som redaktör för Sändebudet. Han liar utgivit en bok med titeln Bilder från bibelländer. Han har varit ordförande i Sv. Historiska Sällskapet och är dess bibliotekarie. Sedan 1906 är ban lärare vid nielodistseminariet i Evanston. Han är en Ovanligt underhållande och fyndig talare och synnerligen god stilist.

I ålder näst efter Sändebudet kommer Svenska Tribunen-Ny-heter i Chicago. Den är en fortsättning av den av kapten Erie •Iohnson 1869 påbörjade tidningen Illinois Swcdc, vilket namn 1870 ändrades lill Nya Verlden, 1876 till Svenska Tribunen och 1906 till det nuvarande. Tidningen har under sin bana uppslukat ej färre än I andra tidningar, vadan den i själva verket är en sammanfattning av 5 tidningar. Bland dess äldsta redaktörer var P. A. Sundelius. som med sin giftiga penna lyckades på kort lid åsamka tidningen två Iryckfrihetsåtal pa 25.000 dollars vartdera. Bland dess övriga redaktörer och redaktionsmedlemmar i äldre tider märkas C. K. Peterson, C. G. Linderhorg, C. A. Mellander, Waldemar Torseli. Ernst Lindblom. Konni Zilliacus ocli från senare tider E. AV. Olson, P. ('.. Pearson, Johan Person, Nils Mannow, Leonard Gyllenhaal och dess senaste redaktörer C. G. Norman och Andrew Tofrt.

Plera av dessa ha varit synnerligen framstående tidningsmän. C. K. Peterson var på sin tid jämte P. A. Sundelius den förnämste politiske skribenten. Han var född i Fittja, Södermanland, 1813, gick någon tid i skola i Falun, men drevs av äventyrslust att utvandra, för all fä dellaga i del amerikanska inbördeskriget och162

slåss för slavarnas frigörelse. l'a grund av sin nàrsynlliet blev ban icke antagen till soldal. Han blev i stället balkarl. järnvägsarbetare, vedhuggare, jordbruks- och fabriksarbetare och 1870 redaktör Tör Minnesota Statstidning i SI. Paal och strax därefter redaktör för Illinois Swede. den blivande Svenska Tribunen. lian var dess redaktör till 1880, medarbetare lill 1881, redaktör ocli delägare i Svenska Amerikanaren lill 1888. därefter redaktör löi-Svea till 18811. för Skandia 18!)0 ill och ägnade sig därefter at självständigt författarskap. Bland av honom utgivna böcker märkas Republiken och dess institutioner. Ktl hundra ar. Sverige i Amerika ni. fi. Han var en politiskt och spekulativt anlagd natur. Han var länge republikan, blev därefter demokrat, senare populist ocli siugletaxisl och bekände sig på del religiösa området lill svcden-borgianismcn. Han var en ej oäven diktare och en framstående talare. Han avled 1901.

C. G. Linderborg föddes i Skellefteå 1811. blev student 1803. tjänstgjorde som vikarierande adjunkt vid läroverket i Gävle en termin och studerade under vintern vitt universitetet i Helsingfors, varefter ban var privatlärare i Sverige till 1807. da han reste lill Amerika. I nder första året var ban biträdande lärare vid Augustana College, därefter lärare vid ett amerikanskt läroverk och började 1809 biljell- ocli växelaffär i Chicago. 1871 blev ban aiinonsagcnt ocli biträdande redaktör vid Hemlandet, valdes 1871 till medlem av Illinois, lagstiftande församling där ban tjänstgjorde en termin. Han var därefter åter anställd vid Hemlandet lill 1880. tia ban i bolag med Andrew Chaiser köpte Svenska Tribunen. I nder Lindborgs ledning vann tidningen en spridning och ett anseende, som dittills ej kommit någon svensk-amerikansk tidning till del. Lindernorg skrev nästan aldrig någonting själv, men han valde goda medarbetare oeli förstod alt lämpa tidningens innehåll efter läsarnas smak pä ett beundransvärt sätt. Han var lill ytterlighet försiktig, rentav skuggrädd. men ägde skarp affärs-blick och var diplomat lill bela silt väsen. Han var löga sällskaplig av sig, men hans kompanjon var del så mycket mer ocli bidrog genom sin gemyllighet i hög grad att göra tidningen känd ocli populär. I-ä svensk-amerikanska lidningsulgivare ha varit sa omtyckta av sina underlydande som dessa tvä. Linderborg sålde sin andel i tidningen 1890 och drog sig tillbaka med en liten nätt förmögenhet. Folkskygg redan lorut. blev han med ären en fullkomlig enstöring. Han var därtill sjuklig, och även lians själskrafter avtogo. tills hans förstånd slutligen omtöcknades. Kort därefter avled ban, i juli 1901.

Andrew Chaiser blev en av niärkesmännen inom pressen, ehuru han varken var en ordets eller pennans mail. Det fanns något i hans umgängelse, i hans oföränderligt glada ocli soliga lynne, i hans förmåga som finansman, som fullt uppvägde, vad somi 55

1 I. G. Abrahamson. :>. J. K. Hillberg. .'i. A. To|tt, 4. C. G Norman. 5. Ch K. Johansen i>. Johan Person, 7. H. Nordquist, 8. V. Berger. H. Jakob Bonggren, 10. O. A. Linder. 11. Swan Turnblad. 12. Alfr. Söderström.

brast t kis honom i arnlru avseenden. Han var född i Bålinge socken, Uppland. 1811 och medföljde sina föräldrar 1850 lill liishop lliUkolonien i Illinois. Som gosse lärde han sätta stil. 1809 blev ban Erie Johnsons kompanjon i tidningen Illinois Sweilr och stannade, sedan Johnson sålt sin andel. Tidningen ändrade, som förut nämnts, sitt namn först lill Nya Verlden och sedan164

lill Svenska Tribunen. Chaiser kom sålunda alt vara delägare i Svenska Tribunen ända från dess början och blev 1890 ensam ägare av densamma. I nder tidningens första är, särskilt under och efter 1873 års panik var han ofta i finansiella trångmål, men han slog sig alltid lyckligt igenom. Han var mycket liberal och var alllid redo all understödja "Töre|ag, som kunde lända till vår nationalitets ära och berömmelse. Han avled 189!).

C. A. Me|lander föddes i Göteborg 1849. blev student 18159 och fortsatte sina studier vid Lunds universitet lill 1873. dä ban reste till Amerika. Han var under bela sin Amerikavistelse anställd vid tidningar i Chicago, frän 1879 vid Sv. Tribunen. Han avled 1899.

Waldemar Torsell löddes i Stockholm 1819 ocb inträdde eller avslutade studier på köpmansbanan, för vilken ban dock var synnerligen olämplig. 1870 reste ban lill Amerika. Han hade fatt en god musikalisk uppfostran. I Worcester och Boslon uppehöll lvan sig flera år som musiklärare, bokhållare m. m., var i n lid notarius publicus, vid ett annat tillfälle redaktör oéh Hyllade 1N82 till Chicago, där han erhöll anställning i Svenska Tribunens redaktion. Som nyhelsredaktör var luin nästan oöverlräfflig och som humorist mycket framstående. 1 synnerhet utmärkte han sig vid överflyttandet lill svenska av amerikanska humoristers alster, lian översatte åtskilliga amerikanska romaner, bland dem den synnerligen populära Capilola av mrs Soulhworlh, vilken utgått i flera upplagor, llans utseende var originellt, en ofantligt tang, gänglig gestalt med en skarp blick och ett oerhört yvigl skägg. Han avled av lungsjukdom 1890.

Ernst Lindblom föddes i Stockholm 1865, genomgick Nya Elementarskolan, bidrog till tidningar med dikter och teaterrecensioner och reste 1881 till Amerika. Han fick först anställning vid Svenska Folkels Tidning i Minneapolis. 1885 vid Svenska Tribunen, redigerade 1890 - 92 Humoristen, tillhörde 1893 91 Svenska Amerikanarens redaktion och återvände 1895 lill Sverige. 1896 reste ban till Amerika och stannade några ar.

varefter han slog sig ned pa allvar i Stockholm. Han skrev under sin Amcrikavisletse en mängd humoresker och poem saml elt lustspel i tre akter. Pelle 1'ihlqvists Amerikaresa. vilket uppfördes med stor framgång i Chicago.

Leonard Gyllenhaal föddes i Västmanland 1812. blev sludent 1860, for därefter lill sjöss, men återvände 1862 lill 1'ppsala för alt läsa på graden. Brist pä medel tvang honom all ivbrvta studierna, och 1866 reste ban lill Amerika. Efter åtskilliga ars växlande öden. varibland arbete i en hattfabrik i Brooklyn, del-ågareskap i en blygruvelorening i Missouri och i en boinulls-plantage i Mississippi saml anställning hos en distributionsfirma i Chicago, blev han 1S71 tidningsman. Han tillhörde Hemlandets157

redaktion lill 1891 och därefter Svenska Tribunens till sin död 1905. Under ären 1893—1901 var han tidningens huvudredaktör. Gyllenhaal var en ovanligt blid. anspråkslös och plikttrogen människa. I religiöst avseende var han svedenborgare, och hans äldste son, Leonard K., blev 1905 professor i engelska, latin och grekiska vid svedenborgska kyrkans läroverk i Philadelfia.

C. G. Norman föddes i Tävclsås, Smaland. 1801, hade en lid anställning som skrivbiträde hos en lantmätare och reste 187!) till Amerika. Efter nägra års studier vid Augustana College blev ban prästvigd 1890. Under sin studietid tjänstgjorde han dels som skollärare, dels som predikobiträde. Efter sin prästvigning hade han pastorat i lthode Island, Connecticut och New Jersey, var 1892 95 redaktör för tidningen Framåt i Providence, utgick 1897 ur kyrkans tjänst och ägnade sig sedan at tidningsmannakallct. först som redaktör vid Svea i Worcester och frän 1900 vid Svenska Tribunen. Han avled 1916. Ilan var en framstående diktare och utgav 191 I en samling poem.

Andrew Tofft föddes i Bäreberg, Västergötland. 1861. Krior fullbordad folkskolekurs åtnjöt ban privalundervisning och utvandrade 1883. Han uppehöll sig de första ären i Red Wing och St. 1'aul. Minnesota, och sparade ihop nog att kunna fortsätta studierna. Han inskrex sig vid Gustavus Adolphiis College, tog studentexamen 1893. var därefter medlem av Minnesola Statstidnings redaktion lill 1899. Efter en lids anställning vid Sv. Folkets Tidning inträdde ban 1900 i Sv. Tribunens redaktion och blev 1912 tidningens huvudredaktör. 19(12 besökte ban Sverige.

I ålder näst efter Svenska Tribunon-Nyhoter kommer Nordstjernan i New York. vilken började utgivas 1872 av Svenska Tryckföreningen i New York och 1875 övergick lill Nordstjernan Publishing and Printing Company bestående av Håkan Johansen och Andrew I.efren. Senare blev Johansen ensam ägare och utgav tidningen titi 1902, dä han sålde den lill A. E. Johnson och sin son Clias. K. Johansen, vilka fortfarande äro dess utgivare. Nordstjernan» förste redaktör var kapten J. P. Hollers. 1873 71 redigerades den av d r W. Henschen. därefter under några år av A. Lefrén, senare av Chas. K. Johansen. V. Berger m. fi. Nuvarande redaktör är Harald Nordquist, biträdd av Vilhelm Berger. Bland medarbetare i Nordstjernan märkas Sigfrid Lindhagen, Gustaf Lindquist m. fi. frän dess äldre dagar och under senare tider Edward Sundell. Aron Ingvall, Johan Person, W. Hallandet', Hugo lillström m. fl.

Håkan Johansen föddes i Alinundsryd, Kronobergs län, 1829. lärde i unga år urmakeriyrkel och ägde på 1860-talet urmakeri affär i Kalmar. 1868 flyttade ban lill New York. Ilan bedrev där med framgång egen affär i sitt yrke till 1888. från vilket är han uteslutande ägnade sin lid och sina krafter ål Nordstjernan.138

Aven sedan han säll lutningen, fortsatte lian alt sköta en del av expeditionsgöromåleu. All redogöra för lians arbe|t' i den svenska kolonien i New York vore , yttrar lians biograf V. Hcrger. all skriva större delen eller åtminstone den vackraste delen av koloniens historia under tle senaste K) ären. lians krafter, hans lid. hans sunda omdömesförmåga ocli hans inflytande togos i lians Krafts dagar oupphörligen i anspråk av landsmännen, och lian äger del vackra eftermälet, alt ban aldrig missbrukade det för troende, som hans landsmän satte lill honom. Han var medlem i styrelsen för hum igra ni missionen, var med om all grundlägga 1'psala College, var sekreterare i Hjälpföreningen Skandia och även under några år dess ordförande, han tog initiativet lill bildandet av Svenska Hjälpföreningen o. s. v. Han avled 1 il 10.

lians son Charles K. Johansen föddes i Kalmar 180(1 och kom till New York 1870. lifter fullbordandet av den vanliga skolkursen fortsatte han studierna vid College of New York och New Yorkuniversitetet, var därefter

biträdande redaktör vid . n tidning i New Hampshire och erhöll 18811 anställning vid Nordstjernan, vari lian 13 ar senare blev delägare. I många ar var ban lärare vid aftonskolorna i New York. Men ehuru sa ^ >tt som infödd amerikan har han dock ägnat sill nicsla intresse al svenskheten och dess angelägenheter. lian var det svenska såttjgu-förbundets förste sekreterare och egentliga upphovsman, har varit cless president, var medlem av den tremannakommitté. som anordnade sångarfärden lill Sverige 1807. var en av stiftarna :iv sångföreningen Lyran och har i 21 är varit dess skattmästare, var sekreterare i John Ericsson Memorial Association, i flera års tid president för Svenska Emigrant- och Hjälpföreningen, är medlem i flera svenska och amerikanska organisationer. Han har varit delegat vid flera politiska konvent. Ingen svensk i New York är mer eftersökt eller populär än Clias. K. Johansen. I nder 13 ar utgav han tidskriften Valkyrian, och pa 1890-talet skrev han regelbundet varje vecka kåserier i Nordstjernan. Sedan dess ha mångfaldiga andra bestyr lagl beslag pa lians lid och krafler. Det kan knappast tänkas ett företag, en tillställning, en fest eller annat inom den svenska New Yorkkolonien, där han icke är med. Icke oävet karaktäriserar den svenske förfallaren och tidningsmannen Waldemar Swahn honom som en man, hos vilken amerikanen och smålänningen ingått ell orubbligt anfalls- och försvarsförbund; alltsä en karl i varje tum .

Vilhelm Berger föddes i Värmland 1807. genomgick skola och gymnasium, reste till Amerika 1890 och kom efter någon lit| in vid den svensk-amerikanska pressen. Ilan har varit redaktör i Worcester, men mest i New York. Ilan redigerade Nordstjernan under ären 1903—13, var därefler under ell par års lid föreståndare lör det svenska lutherska cmigranthemmet och är nu äter anställdvid Nordstjernan. Han liar bidragit lill kalendrar och lidniugar ined en mängd personhistoriska och andra uppsatser och utgivit ett halvl dussin novellsamlingar och Ire andra böcker, bland dem den synnerligen förtjänstfulla svensk-amerikanska mediationen.

Chicagotidningarna Missionsvännen och Chicago-Bladet, argan för olika grenar av missionsvännernas samfund, grundades resp. 1871 och 1877. Missionsvännen, i vilken lektor Waldenström i nninga är var medarbetare, redigeras sedan 188!) av pastor Otto Högfeldl. Han föddes i Dalsland 18(51 och hade redan som barn en ovanlig läslust, men tilläts icke av fadern all slä in pä studiebanan. Han beslöt därför att ga sin egen väg och reste 1881 .till Amerika. Han arbetade i en gruva i Ishpeming över ett är. innan han kunde realisera sina planer, llan ingick vid Ansgarius College i Knoxville. 111., genomgick den teologiska kursen och fick paslorsbefatlning i Iron Mountain, Michigan, Inder elt besök i Sverige 188S skrev han en serie artiklar lill Missionsvännen, och dessa ledde till. att han blev erbjuden redaktörsbefallningen. Sedan 1801 har ban ulgivit årsskriften Hemåt. Chicago-Bladets utgivare John Mårtenson föddes i Jönköping 1850. Vid 10 ärs ålder fick han plats som springpojke i ett tryckeri, lärde sedan att sätta och arbetade i tryckerier till 1867, dä ban utvandrade. I elt par ärs lid arbetade han i sågverk, varefter ban tog plats som sättare vid svenska tidningar i Chicago. 1877 började han utgiva den nämnda tidningen. Bland medarbetare, som tid efter annan biträtt vid redigeringen, märkas pastor Princell, Gustaf Sjöström, Andrew Anderson, vilken ännu tillbör redaktionen. Mårtenson avled 1916.

Svenska Amerikanaren grundades 1870 under namnet Svenska Posten, vilket redan påföljande år utbyttes mot det nuvarande. Dess förste redaktör var Hennan Boos, banbrytaren för den fria länkens rätt i pressen. Han var född 1831, blev student och avlade kansliexamen, tjänstgjorde vid flera riksdagar som notarie och var medarbetare i olika tidningar. 1861 reste han lill Amerika, där han gick in i nordstatsarmen och deltog i flera drabbningar. 1866—67 var ban redaktör i Chicago. 1870—72 ängbatsagent i Göteborg. 1873 for ban åter till Amerika och blev redaktör. 18S0 blev ban överkörd och dödad av ett lokomotiv. 1-Ian ägde en ledig penna och var en duglig tidningsman, men hans levnadssätt var mycket oregelbundet, |imellertid vann ban stort rykte som frihetskämpe, och efter hans död insamlades pä några fä månader bland Svenska Amerikanarens läsare 653 dollars till resande av en minnesvård över honom. Den avtäcktes den 5 juli 1880 i närvaro av elt stort antal svenskar. 31 år därefter insamlades 500 dollars bland tidningen Forskarens läsare att på samma sätt hugfästa minnet av en annan frihetskämpe, d r Charles Borglund, och 1916 påbörjades en insamling till en vard över d:r Enander. Dessa Ire äro således i viss mån alt betrakta som de mest hedrade av de svensk-amerikanska tidnings-

männen. Svenska Amerikanaren, som under de närmaste ären efter Roos' död redigerades av Magnus Kimblad,

Jakob Bonggren och Ernst Skarstedt, såldes 1881 av sin förste ägare, ångbåtsagentcn Nils Anderson, lill P. \. Sundelius och några andra samt av dessa 1888

Minnesvården över Herman Koos grav.

lill F. A. Lindstrand, en av de märkligare personligheterna inom don svensk-amerikanska pressen. Han var född i Blixthult, Östergötland, 1817 och kom vid 13 ars ålder i urmakarlära i Vadstena. 1871 reste han lill Amerika, började egen urmakeri- och juvelerare-lfil

affär i Chicago 187i och höll pa därmed till våren 1889, dä han sälde den. för alt övertaga ledningen av Svenska Amerikanaren. Tidningen hade då blott 3,000 betalande prenumeranter, men cn skuld på lli.öOO dollars. Lindstrand tillsatte sin på urmakeriet förvärvade förmögenhet, men gav icke saken förlorad. Genom en lyckad kupp åstadkom ban en vändning i förhållandena, och innan man visste ordet av, hade han ej blott bragt tidningen ,på fötter, utan gjort den till ett av de få vinstgivande företagen inom den svensk-amerikanska pressen. Utan någon som helst litterär bildning var ban dock i besiltning av cn ovanligt rik fantasi och en stor Lätthet atl uttrycka sig. Inom kort var ban den mest produktive skribenten i bela pressen. Hans artiklar ocli kåserier slogo an pä folkel, och prenumerantsiffran växte stadigl. Han förstod också att samla omkring sig goda medarbetare, såsom Bonggren. Xinian Wærner, Edvin Björkman. Emil Amelin, O. A. Linder m. fi. Under 1 1 a års lid utgav han dessutom vid sidan av Sv. Amerikanaren cn skämttidning. Broder Lustig, nästan lika länge en litterär tidning, Iduna, ocli i 1 års tid tidningen Nva Verlden, och i allesamman skrev han hela sidor varenda vecka. Han förstod också att skänka sina tidningar en prägel av stark individualitet och gladlynt vänlighet. Sjah mente ban på, all bland alla dumheter han begått, ban ej sä bittert ångrat någon som den att fuska i ett vrke, vari del finns sä mänga mästare . Emellertid är det lika sant, att när han efter en 20-årig publicistisk verksamhet sålde sin tidning och drog sig tillbaka för all. som ban själv sade, vila på sina lagrar och törnen . han saknades av både yrkesbröderna och publiken, och alt ingen gav honom ett vackrare eftermäle än den tidning, med vilken ban mest legat i fejd. Han företog flera resor, en ända lill Jerusalem, skrev böcker, deltog i föreningslivet och var på sin lid en av de mest populära svenskarna i Amerika, bekant överallt under sin pseudonym onkel Ola. Han var därtill liberal och hjälpsam som få. redbar och i alla avseenden en hedersman, både andligt och kroppsligt en nordisk kämpagestalt. Utom sina böcker Pennteckningar och I Öster- och Västerland skrev ban en roman, flera dikter och utgav ett stort antal premieböcker, lian avled 1913.

Magnus Elmblad var född i Herrestad, Småland. 1818, son lill den bekante teologen lektor P. M. Elmblad. Efter avlagd studentexamen tillbragte ban några ar i Uppsala, men tröttnade på studierna och reste 1871 lill Amerika, där han fick anställning i Hemlandels redaktion. 1873 blev han redaktör för Nya Svenska Amerikanaren, redigerade i början av 1877 Värt Nya Hem i Kcarney. Nebraska, blev på hösten mcdredaktör i Skandia i Moline och 1878 i Svenska Amerikanaren. 1884 återvände ban till Sverige. Han var där medarbetare i åtskilliga tidningar och avled 1888. Hans förnämsta bidrag lill tidningspressen utgjordes av skisser, kåserier och poem. lör rutinarbetet vid cn tidning hade han föga håg eller fallenhet. 11. — Skars/cd/.162

Men han ägde en ovanlig makt över språket ocli cn storartad skaldc-bcgävning. 1 sitt levnadssätt var han lika excentrisk och oregelbunden som Herman Roos. Två diktsamlingar och två längre episka dikter av Elmblad ha utgivits i Amerika den ena diktsamlingen i två upplagor och två diktsamlingar samt en översättning av Ibsens Brand i Sverige. För sin dikt Allan Boini blev han prisbelönt av Svenska Akademien, lian författade även ill skådespel. Samhällsdanarcn. som uppfördes i Chicago.

Jakob Bonggren föddes i llåbols socken. Dalsland, 1852. genomgick Vänersborgs elementarläroverk, studerade och gav undervisning till 1875. då ban blev postexpeditör i Mora. 1882 reste ban till Amerika och fick kort efter sin ankomst dit anställning vid Svenska Amerikanaren. Sedan februari 1883 har han oavbrutet tillhört dess redaktion. 1888—ltM)8 som tidningens huvudredaktör, och är näst K. Wingrcn den svensk-amerikanska tidningsman, som längst innehaft befattning vid en och samma tidningsredaktion. Likväl är det icke som tidningsman ban gjort sil> mest och bäst känd, utan som diktare. I delta avseende intager ban ett av de allra främsta rummen. Han bar även sysslat myckel med forskning i olika vetenskapliga ämnen och är kanske den

förnämste litteraturkännaren. 1 tidningen har han skrivit flera serier litteraturhistoriska och vetenskapliga uppsatser och hundratals poem. Han utgav i Sverige en diktsamling och flera andra skrifter och har i Amerika utgivit cn större, förträfflig diktsamling, kallad Sånger och sagor, samt en skrift om ockultism. Han har av Bethany College hedrats med graden doktor i litteratur.

Svenska Amerikanaren redigeras nu av O. A. Linder, biträdd av Jakob longgren. Frithiof Malmquist och Hedvig Westerberg. O. A. Linder föddes i Gylle, Skåne, 1862, genomgick folkskolan ocli erhöll privatundervisning, blev notisjägare för Trälle-borgs Allehanda och reste 1880 till Amerika. De första ären sysslade ban med lilel av varje: sågverksarbete, prenumerant-fiske m. ni., besökte Sverige 1881 ocli 1886, redigerade Svenska Kuriren pà våren 1888, var sedan redaktör för olika tidningar — Romanbladet i .Minneapolis. Humoristen i Chicago, Miehigan-Tribu-nen i 1 ron wood, Nya Verlden i Story City i Iowa — samt inträdde 1802 i Svenska Amerikanarens redaktion och blev 1008 tidningens huvudredaktör. Ilan liar skrivit historiska artiklar, poem m. in. i kalendrar och tidskrifter, utgivit ett par häften humoresker och cn samling berättelser och dikter, varjämte ban bidragit lill det svenska uppslagsverket Nordisk Familjebok med biografier över svenskamerikaner. Ilan liar i allmänhet lyckats bäst som skämtare och humoristisk författare ocli är en ypperlig tidningsman.

Frithiof Malmquist föddes i Landskrona 1866, genomgick folkskolan och kom vid 14 års äldcr i snickarlära. Han reste till Amerika 1888. arbetade de första åren i sitt yrke och grundade år 1893 i bolag med E. I-jellander tidningen Forskaren. Han var103

biträdande redaktör vid densamma till 18%, då han fick anställning vid Svenska Tribunen först som agent och därefter som nyhetssamlare. 1901 blev han redaktör för Svenska Nyheter och JD(X> medlem av Svenska Amerikanarens redaktion. Han äger en god och skarp penna och stor poetisk begåvning. 1899 utgav han en diktsamling med den betecknande titeln Törnen och tistlar.

Baptisternas organ Nya Veckoposten grundades 1877 under namnet Evangelisk Tidskrift och ändrade namnet 1881. Dess första utgivare var J. A. Edgren. Sedan 1880 liar tidningen redigerats av pastor Erik Wingren. Han föddes i Märdsjö, Jämtland, 1813, blev 1859 omvänd till baptismen, blev den första eleven vid Bethcl-seminariet i Stockholm och efter fullbordad studiekurs pastor för en baptistförsamling i Sundsvall. Han betjänade sedan församlingar i Kristianstad. Malmö m. fi. platser, utgav under två ålen månadstraktat kallad Hemmissionären, och reste 1880 lill Amerika på kallelse från Chicago, llär blev han redaktör för Nya Veckoposten, lärare vid baptistseminariet i Morgan Park och pastor för en av de svenska baptistförsamlingarna, vars medlemsantal under de två år han föreslod den ökades från 33 lill 150. De följando två ären betjänade ban en annan församling, vars medlemsantal därunder växte från 335 till 110. Efter den tiden har han ägnat sina krafter uteslutande åt tidningen. För sina förtjänster som publicist och pastor utnämndes han 1910 av Siou.x Citv College till teol. doktor.

Under 1880-talet kommo åtskilliga av de nu levande tidningarna lill stånd. Äldst bland dem är Svenska Folkets Tidning i .Minneapolis. Den grundlades 1881 av Alfred Söderström. Dess förste redaktör var Magnus Lunnow, dess andre Gudmund Åkermark. Tidningens nuvarande utgivare och redaktör är f. d. pastor A. G. Johnson. Bland medarbetare, som under längre eller kortare tid varit anställda vid tidningen, märkas Ernst Lindblom, Tobias Sandegren, Gustaf Wicklund, Ninian Wærner, Otto Elander, Johan Person, Andrew Tofft, C. T. Martin, Sal. Balcke m. fi.

Alfred Söderström föddes i Stockholm 1818, fick god skol-uppfostran och reste 18(59 till Amerika. Han var någon lid lärare vid ett affärsinstitut i Minneapolis, var senare föreståndare för Minnesota Stats-Tidnings affärsavdelning och var Svenska Folkets Tidnings affärsföreståndare lill 1899. Sedan 1909 har han mestadels varit bosatt i Warroad i norra Minnesota, där han äger ett hotell och en liten farm. I trots av mycken sjuklighet har han funnit tid att göra stora litterära och historiska samlingar och att skriva två digra volymer: Minneapolis' minnen och Blixtar på tidnings-horisonten. Han har även gjort mycket samlingsarbele för Svenska Historiska Sällskapet.

Magnus Lunnow var född i Broby, Skåne, 1852, studerade vid läroverket i Kristianstad, var någon tid informator, reste 1871 till Amerika, uppehöll sig någon lid med grovarbete i Canada, blev16 i

tlärefler bokhållare och 1878 biträdande redaktör vid Svenska Tribunen. 1881 blev ban redaktör för Sv. l olkets Tidning och senare även delägare, däri. Han dog 1902.

Gudmund Åkermark föddes i Onsala, Halland. 1803. genomgick tre klasser vid Göteborgs Högre Elementarläroverk och sattes därefter vid 11 års äldcr mot sin önskan i handel. Han vantrivdes, men härdade ut därmed i 7 år. 1887 reste han lill Amerika och blev efter några månaders försök som grovarbetare redaktör för Svenska Posten i Omaha, 1889 redaktör vid Svenska Amerikanska Posten i Minneapolis, 1890 hälflenägare ocli redaktör av Nya Verlden,

1891 redaktör för Blockadbrytaren i Ironwood. Michigan, började

1892 tillsamman med Otto Elander utgiva tidningen Frihet, blev 1892 redaktör för Skördemannen i Minneapolis och inträdde 1890 i Sv. Folkets Tidnings redaktion, blev huvudredaktör 1905, lämnade pä grund av sjuklighet sin befattning 1913 och flyttade ut på en farni i Wood Lake. Wisconsin, som ban köpt 21 ar förut ocli tidlals varit bosatt på. Där avled ban 1915.

A. C. Johnson föddes i Ljungby 1857. utvandrade 1873, studerade vid Northwestern Universilv och Svenska metodistseminariet och blev 1878 pastor för en församling i Minneapolis. Ilan hade sedan pastorat i N'e\\ York. St. Paul och Galesburg, var finansageni Tör Bethany Home i Ravenswood vid Chicago, i 8 års tid direktör och kassör för Svenska metodistiska bokförlaget i Chicago, därefter pastor i Moline och blev 1908 ägare av Svenska Folkels Tidning.

Svithiod i l)es Moines. Iowa, grundades 1883. Den vittspridda missiousvänstidningcn Veckobladet i Minneapolis började sin bana 1881 under namnet Svenska Kristna Härolden, vilket 1887 ändrades lill Minneapolis Veckoblad och 1906 lill Veckobladet. E. A. Skogs-bergh var i flera är dess redaktör. Längre fram voro Andrew Johnson och K. Xewquist redaktörer.

Svenska Kuriren i Chicago, en av de allra mest ansedda och inflytelserika tidningarna i Svensk-Amerika, är en fortsättning, fast med ändrad tendens, av den 1881 grundlagda skämttidningen Kurre, som 1888 inköptes av Alex. .1. Johnson, vilken alltsedan varit tidningens utgivare och huvudredaktör. Han föddes i Stockholm 1850, blev student 1808. tillbragte ett par år vid Uppsala universitet och slog sig sedan på affärsverksamhet. Han vistades flera år i Tyskland och Frankrike och gjorde för en fransk firmas räkning vidsträckta resor i Afrika och de franska kolonierna. 1882 koin han till Chicago och blev bokhållare hos en handelsfirma. Där stannade ban 0 år och var under hela tiden icke bekant med ett halvt dussin svenskar, varför del väckte ett ofantligt uppseende, då han hell plötsligt dök fram och köple en svensk tidning. Om sina första erfarenheter som lidningsutgivare berättar ban: Priset på tidningen var 1.000 dollars, och hela min kontanta förmögenhet belöpte sig till 100. Jag har sedermera hört, att jag betalte alldelesför myckel, ocli bl. a. att tidningen blivit erbjuden andra personer för lialva priset, kontant. Att de icke då begagnade sig av anbudet, kan möjligen lydas pa det sätt, att de antingen icke hade pengar eller också icke ingåvo säljaren så stort förtroende, att de kunde fâ tidningen pa kredit. Det är emellertid icke barnleksaker att ge ut en tidning. I nder de 5 första månaderna gick Kuriren med närmare 3.000 dollars förlust. Vid 1889 års ingång kostade mig tidningen närmare 7,000 dollars, varav nästan hela summan utställdes i reverser betalbara under en lid av 3 Vä är. Lyckan slod mig bi. sa all jag l. o. m. några månader i förlid kunde inlösa de sisla förbindelserna och avlyfta hypoteket. Den första åtgärden bestod i att slopa alla icke-betalande prenumeranter, ett försök som ingen tidning dittills vågat sig på och säkerligen icke många efteråt heller. Därigenom inbesparades en utgift av 3,000 dollars pr år bara för papper. Därefter anlitades premiemetoden. Lampor och andra saker skänktes till prenumeranterna. Redan på våren 1889 hade upplagan vuxit från (5,000 till 12,000 exemplar. Säkert läses ingen tidnings redaktionsartiklar med större begärlighet än Kurirens. Johnsons stil är saftig och pikant. När ban ger författare gör han det pä ett kvickt ocli roande säll. Som politisk författare har lian ingen medtävlare. Han har också alltid hållit sig med utmärkta medhjälpare: Otto Fallin, Otto Crælius, Johan Person, E. Westman ni. fi.

Ollo Pallin var född i Karlstad 1818, tog studentexamen och bedrev medicinska studier vid universiteten i

Uppsala och Lund, men avbröt dem och utvandrade i början av 1880-talet. Efter all någon lid ha varit provisor ocli tillfällig läkare, i någon småstad i Illinois, avlade ban ett besök i Sverige. Efter sin återkomst till Amerika försökte ban sig pä varjehanda, ban var kock, skådespelare ni.ni. 1881 redigerade ban Kockfords Allehanda, kom därefter in i Kurres redaktion för en kort titi, var medlem av Kurirens redaktion 1888—91, arbetade någon tid vid Sv. Tribunen, var i flera år bokhållare vid en velocipedfabrik i Aurora, III., och övergick 1903 åter till Sv. Kurirens redaktion. Han avled 1901. Pallin var en utmärkt sångare och var som sådan flitigt anlitad vid konserter och fester. Som tidningsman var han ovanligt mångsidig och duglig.

Otto Crælius föddes i Fliseryd, Småland, 1863, genomgick Oskarshamns läroverk och förberedde sig genom trägna studier för studentexamen, i syfte alt genom ett enda djävt liopp komma förbi sina klasskamrater, men misslyckades och antog etl erbjudande all inträda i redaktionen av Oskarshamns-Tidningen. Blev därpå redaktör för en tidning i Eksjö och övertog 1887 tidningen Hvad Nytt saml skötte den under några år med stor talang. Trakasserad av militär-snobbar m. fi. tröttnade han pa tidningsarbetet och resle 1890 lill Amerika. 1891 erhöll ban anställning i Sv. Kurirens redaktion ocli stannade där lill sin död 1903.i et»

Johan Person föddes i Asarum, Blekinge. 1808, studerade vid läroverken i Karlshamn och Växjö och reslc 1887 till Amerika. »Här slog jag genast in pä en ny bana», skriver han i sin självbiografi, en liten bibana uppe i norra Michigan. Försökte sen utbilda mig till tuscnkonstnär. men har tills dato icke hunnit med att förskaffa mig erfarenhet i mer än ett 20-tal yrken. I nder de senaste ären har min strävan huvudsakligen gatt ut pä att icke röja någon originalitet, varför jag nu skriver självbiografi, vilket är sä allmänt brukligt, samt alt med djup och pinsam eftertanke plita ihop kåserier.' Detta skrevs 1807. Det var också genom sina kvicka kåserier, ett område, på vilket Person haft fa medtävlare, som ban först skaffade sig elt namn inom pressen. 18% blev ban medredaklör i Sv. Tribunen och har sedan dess dels som redaktionsmedlem, dels som huvudredaktör tillhört många tidningar: Skandi-navia och Svea i Worcester, Sv. Kuriren i Chicago, Sv. Folkels Tidning och Sv. Amcr. Posten i Minneapolis, Västkusten i San Francisco, vilken han redigerade 1909—11. och som medarbetare i Nordstjernan i New York, Pacific-Tribunen i Seattle och 1'lera andra. Han är en av de mest mångsidigt begåvade och insiktsfulla skribenter, den svensk-amerikanska pressen ägt. Såväl i sina kåserier som särskilt i talrika skisser och berättelser, av vilka en samling under titel 1 Svensk-Amerika utgavs 1900 och utgick i två upplagor, samt i den 1912 utgivna boken Svensk-amerikanska studier har han röjt sin intima kännedom om Svensk-Amerika i alla dess faser. Han år därjämte en ovanligt skicklig versifikatör. Hans stil är pigg och humoristisk med en viss benägenhet för spydighet.

Svenska Amerikanska Posten i Minneapolis grundlades 1885 av ett bolag, vars medlemmar voro oerfarna och saknade medel alt upparbeta affären. Den mest erfarne i tidningsaffärer var N. P. Lind, en tcologiekandidat från tppsala, vilken redigerat en tidning, men -ban var opraktisk och sä hetsig, alt ban med sin penna ådrog bolaget flera tryckfrihetsmål. Förelaget räddades av Swan .1. Turnblad, som 1X87 log hand om tidningen och genom sin företagsamhet snart bragte den i goda omständigheter. Ilan var de ii första svensk-amerikanska lidningsutgivare, som använde sig instege tv periugsprocesscn. ban fördubblade tidningens storlek, köpte 1891 elt par sättmaskinen anställde skickliga redaktörer och reseagenter och förskaffade tidningen en spridning, som dittills icke uppnåtts av någon annan svensk-amerikansk tidning och även sedan blott i mycket få fall överträffats. 1897 köpte ban I. B. Gans* stora lånbibliotek i Göteborg, 6.000 band, och flyttade (lei till tidningens lokal i Minncapolis. där del utlånas fritt lill tidningens prenumeranter. Turnblad föddes i Yislanda. Småland, 1860 och kom med sina föräldrar lill Amerika 1X0X. Han växte upp på faderns farm i Vasa, genomgick Vasa skola och professor P. T. Lindholms högskola. 1X79 började han sin tidningsmaniiabanair>7

pä Minnesota Stats-Tidning. Sedan 1887 Hav han ägnat alla sina krafter ät Svenska Amerikanska Posten. Genom dess spalter insamlade han 1902 nära 20.000 dollars lill de nödlidande i Norrland. Hans tidning tryckes pa egen press och är sedan 1915 inhyst i egen byggnad. Turnblad är hög frimurare och medlem av flera andra sällskap saml sedan 1905 överste vid Minnesota-guvernörens s|äl). Bland redaktörer, som varil anställda vid hans tidning, märkas G. Åkermark. 1'. Lindblom, C. V. Liedbcrg. Magnus Turnblad Ninian Wærner, Gustaf Wicklund. Herman Stockenslröin, Hjalmar Nilsson, Emil MeurUng, Arvid Quebcr, F. W. Lönegren in. fi. Nuvarande

huvudredaktör är Carl Begnell. Han föddes i Stockholm 187:1 och blev student 1895. Han har tjänstgjort som extra lärare i Sverige i ett par års tid och som tidnings-korrespondent, reste 190:i lill Amerika, studerade i 2 år vid Harvard-universitel. liar bidragit till flera tidningar och antog sin nuvarande befallning 1917.

Den stora tidningen Skandinavia i Worcester. Mass.. utkom försl under namnet Worcester Veckoblad 188(i. Namnet ändrades 1887 (ill det nuvarande. Den var i början 1-sidig och 7-spaltig. Nu innehåller den 10 lill 20 8-spaltiga sidor. Dess första utgivare voro Erie Knutson och ingenjör James Forsstedl. vilken även tjänstgjorde som dess förste redaktör. Tidningen äger två linolvpemaskincr ocli egen press, som trycker 11.000 IG-sidiga lid-ningsexemplar i limmen. Efter Forsstedl blev Gustaf Hamberg redaktör. Hans efterträdare blevo i följande ordning W. Hallunder, Helge Sandberg. Carlos Goldkuhl. Bengt Åkerlund, Axel Tode, som beklädde posten i över 20 är. ('.. T. Martin ocli sedan 1915 J. A. Gustafson. Bland biträdande redaktörer märkas bland andra Hjalmar Nilsson, Johan Person, Axel Rosenlund och G. It. Her-inanson. Bland del 50-lal korrespondenter, som medarbeta i tidningen. äro Adolf C.ohén i Boston och Herman Pehrsson i Gardner bland de äldsta. Den. som längsta tiden hade tidningens affärs-ledning om hand. var Erie Knutson. Han föddes på Fyllinge vid Halmstad 1852. genomgick en lantbruksskola, utbildade sig vidare i Tyskland och tjänstgjorde sedan som inspektor pä egendomar i Halland och Västergötland. 1882 reste ban titi Amerika. De första 1 ären hade ban anställning hos firman Washburn och Moen. Som tidningsutgivare var ban självständig och orädd. Tillsammans med reda k lör Hjalmar Nilsson ulgav han 1898 det förtjänstfulla historiska arbetet Svenskarna i Worcester. Knutson avled 1901.

Axel Tode föddes i Kalmar 1858. blev student 1879, avlade juridisk prcliminärexamen i l ppsala 1880 och stannade vid universitetet till 1888. dä ban beslöt ägna sig ål scenen. 1889 debuterade ban pa Dramatiska teatern i Stockholm i ett lustspel. Anmärkningar gjordes mol hans dialekt, och då Tode fann det lättare sagl än gjort att borlarbeta den. reste ban lill Amerika.176

1890 erhöll han plats som biträdande redaktör vid Skandiiiavia, 1894 blev han tidningens huvudredaktör, 1915 lämnade han sin befallning på grund av sjuklighel och reste till Sverige, lian avled i Göteborg 1916.

I Worcester utgivas två andra svenska tidningar — Österns Veckoblad, cn religiös och politisk tidning, grundad 1896, samt Svea. vilken grundades 1897 av Hans Trulson ocli numera utkommer i samma format och storlek som Skandiiiavia. Hans Trulson föddes i Tosterup, Skåne, 1846 och fick tidigt vänja sig vid hårt arbete. I sina ynglingaår tjänade ban som daglönare. 1809 reste han lill Amerika och uppehöll sig i Kansas City, Missouri, lill 1872. då ban flyttade lill Worcester och fick arbete i en slåltrådsfabrik. 1880 for ban till Sverige i avsikt alt slå sig på affärer där, men återvände, inom kort till Amerika och arbetade elt par ar vid fabriken, varefter han med ett under årens lopp hopsparat kapital började speceriaffär, den första svenska speceriaffären i Worcester. I)cn gick förträffligt, ocli vid sidan därom ökade ägaren sin förmögenhet genom spekulationer i fastigheter, l inier tiden köpte han elt antal aktier i tidningen Skandiiiavia och blev allt mer intresserad för tidningsverksamhet. Han underhandlade med de övriga aktieägarna om inköp av tidningen, men då de voro motvilliga, satte han upp en egen tidning. Han möttes därvid av svårigheter, som han under sin röregående lyckosamma affärs-bana icke drömt om, drabbades tvä gånger av eldsvada, men lyckades lill sist sälla affären pä säker grund. När ban äntligen skulle börja att njuta frukterna av sitt mångåriga arbete, drog döden ett streck i räkningen. Trulson avled 1908. En av hans döttrar är gift med Karl Fredin, som under en följd av är var Sveas redaktör. Den nuvarande redaktören. Kuben Heidenblad. föddes i Gävle 1885, studerade vid Norra I.atinläroverket i Stockholm och blev därpå tidningsman. Efter att ha varit anställd vid Gefle-Posten och Östersunds-Posten, blev han redaktionssekreterare i Nordsvenska Dagbladet i Luleå och var efter dess upphörande cn lid redaktör för teatertidningen liidä i Stockholm. 1910 reste lian till Amerika och erhöll anställning vid Svea. 1911 blev ban dess huvudredaktör.

Den stora tidningen Svensk-Amerikanska Vestern i Denver, Colorado, började s 1888 under namnet Denver Veckoblad, vilket namn 1889 ändrades lill Svenska Korrespondenten oeli 1901 lill del nuvarande. Den redigerades 1889—91 av Ninian Wasrner. Efter honom har Lars Heimer under längsta tiden varit redaktör.

Bland tidningens utgivare märkas Alfred Steelc och .1. Hammar. Men att följa varje tidnings historia skulle föra oss för långt. Det får vara nog att nämna några av de största och mest bekanta av dem, som utgivas i de östra och mellersta staterna, ttockfords-Posten i Rockford, Illinois, ocli Duluth-Posten i Duluth, Minnesota.169

började bada 1889, Svenska Veckobladet i McKeesport, Pennsylvania. 1890, Minnesota Stats-Tidning i St Paul, Minn., Svenska Monitorcn i Sioux City. lowa, och Arbetaren i New York 1895, Texas-Posten i Austin, Texas, 1896, Omaha-Posten i Omaha. Nebraska, 1901.

I Stilla havskuststaterna utkomma flera inflytelserika svenska tidningar. Den äldsta av dem är Vestkusten i San Francisco, som utkommit sedan 1886. Den redigerades de första ären av A. G. Spencer och .1. A. Almquist, 1891—96 av Ernst Skarstcdt, ocli har sedan dess utgivits av Alex. Olsson och mestadels redigerats av honom. Till medredaktörer liar ban haft C. Gisslow, några kortare perioder. G. Lynell. Ernst Spongberg och Olof Almen. 1909—11 var Johan Person redaktör, 1914—17 Gunnar Wickman.

Alexander Olsson föddes i Onsala, Halland, 1868, lärde boktryckeriyrket och var i över 1 är anställd vid tidningen Nord-Halland i Kungsbacka, reste 1889 till San Francisco, där han under första året försökte sig på varjehanda och bl. a. hade cn cigarr-butik. 1890 fick ban anställning som faktor på Vestkustens tryckeri, började 1891 skriva krönikor och kåserier för tidningen, blev dess ägare 1896 ocli har alltsedan beklätt alla de därmed förbundna sysslorna som affärsföreståndare, redaktör, reporter o. s. v. Han liar företagit flera längre resor, den längsta en färd genom flera europeiska länder, särskilt Sverige, 1908. Som tidningsman är han något alldeles enastående, i det han är lika insiktsfull och skicklig på det praktiska som på det teoretiska område!. Han är en fyndig och ledig talare och tillfällighetspoet, en ledare inom föreningsvärlden och är för den svenska kolonien i San Francisco något liknande, vad Nordstjcrnans Chas. K. Johansen är för svenskarna i New York. Hans tidning är en av de få. som äro inhysta i egen byggnad. Ilan har utgivit en samling kåserier och cn reseberättelse, På turistfärd.

Svenska Pacific-Tribunen i Seattle, YVash., har i likhet med så många andra svensk-amerikanska tidningar en invecklad historia, som daterar sig tillbaka till 1889. då det första svenska tidningsbolaget på västkusten bildades, varom T. Sandegren berättar följande lusliga episod: »Bolaget utgjordes av fyra personer, fastighetsmäklaren B. A. Anderson, mctodislpastorn O. E. Olander samt N. P. Lind och T. Sandegren. De båda senare anlände till Sealtle 1888. Då de kungjorde tidningsplanerna, med vilka de kommit havande, mottogos de med icke ringa misstroende. Efter några dagars kringtraskande till olika landsmän, som ansågos mer eller mindre prominenta, sammanträffade de med en svensk advokat Söderberg, som bar den ärevördiga titeln judge domare . Ilan hänvisade de båda murvlarna till B. A. Anderson såsom en. den där utmärkt sig för större allmänanda än övriga landsmän på platsen. Söderbergs omdöme var riktigt, och dä Lind i bjärta170

färger framhöll, hur en svensk tidning skulle åstadkomma ett uppsving i fastighetskontoren i Seattle i allmänhet och i Andersons i synnerhet, visade denne sig hågad för förslaget. Han gick även lill verket att bland stadens affärsmän anskaffa annons-kontrakt för den påtänkta tidningen. Da han fått 500 dollars tecknade, ansågs förelaget betryggat. I nder tiden hade även pastor Olander gjorts intresserad. Lind, som aldrig kunde glömma, att ban själv varil leologiekandidat, hade förut vid något tillfälle resl omkring i Wisconsin ocli pä egei bevåg uppträtt som vikarierande resepredikant och därunder gjort paslor Öländers bekantskap. Dels på grund härav och dels pä grund av Linds lysande förespeglingar förmåddes han slutligen att lova atl gä ined i bolaget. Så inträffade äntligen dagen, då del skulle bildas. De fyra blivande intressenterna samlades i pastorns arbetsrum, lifter långt och mycket parlamenterande kom slutligen den kritiska frågan, hur mycket var och en skulle tillskjuta. Omkring '. HM i dollars behövdes, och del gällde atl samla ihop denna summa. Lind hade förut låtit förstå, att han var en man, sladd vid kassa, lika vät som Sandegren. och all del icke var så mycket för kapitalets skull som för det moraliska stödets, som man önskade på platsen kända personer till bolagsintressenter. Men när det kom lill aktieteckning, började skällan fa annat ljud. Lind försökte i del längsta slingra sig undan, men slutligen begärde Anderson och Olander rent svar pä frågan 'Hur mycket har Lind att skjula till V' 'Välan, mina herrar', blev svaret, jag har en kontant summa på 25 dollars, och jag tror, att Sandegren har lika mycket.' Anderson och Olander

stirrade mällösa än på Lind och än pä Sandegren. och under en läng stund hördel intet annat ljud i rummel än surrandet av några flugor. Den pinsamma tystnaden avbröts slutligen av pastor Olander, som med foglig stämma sade: "Men är del icke bra fräckt att komma hit och proponera att uppsätta en tidning med blott 25 dollars pä fickan ' Anderson återfick nu även målföret och utbrast: Jo. det är sa fräckt, alt jag måste beundra det: ocli därför skall jag teckna mig för 100 dollars, ehuru jag endast ämnat sätta in 200.' Pastor Olander syntes även dela Andersons uppfattning och subskriberade en lika stor summa, och sålunda kom bolaget lill stånd.

Den tidning, som utgavs, helte Vestra Posten och redigerades först av N. P. I.ind. som 1890 efterträddes av C» V. Liedberg. Den bytte litt och lätt om ägare, saminanslogs 1902 med Tacoma-Tribuncn under namnet Vesterns Tribun, antog 1903 namnet Pacific-Tribune. saminanslogs 1913 med tidningen Svenska Pressen och har sedan dess hetat Svenska Pacific-Tribunen. Den har haft lika många redaktörer som ägare. Efter Liedberg, under vars redaktörsperiod även andra hade hand om redigeringen, kommo Alfred Salin. T. Sandegren. M. Turnblad. II. Cederberg. .1. Egardli,171

.1. E. {fellenius och tlcn nuvarande redaktören N. Gillgren. Följande komiska episod från tidningens äldre historia omtalas av Sandegren: Vid ell tillfälle hade red. Lind ej kunnat betala sina sällare på etl par veckor. Trolla pa hans löften, beslöto de att strejka just dagen innan tidningen skulle komma ut. Hela sälleripersonalen — tvä män och en pojke — kom intagande i redaktionsrummet, och förmannen trädde fram och sade: Nu vänta vi inte en dag längre. Giv oss pengar, eller vi strejka.

Pengar!' utropade Lind, pengar! A. hu|! Pengar! Kommer

Författaren fotograferande N. P. Lind och Tob. Sandegren.

aldrig i fråga. Men tidningen måste ut. Skynda er!' Delta argument förbluffade verkligen »nitarna. så all de återgingo till arbete.

X. P. Lind föddes pä Öland 1810, blev student 1801 och studerade några år lcologi vid Uppsala universitet. Ilan tjänstgjorde som predikant i Brännkyrka ocli i Slocklrilm. tillbragte därpå några år som privatlärare i Uppsala och reste 187!' lill Vmerika. Här tjänstgjorde ban först som predikant vid församlingar i Michigan, var redaktör i Minneapolis från 1881 lill 188S. da han reste titi Seattle. Han redigerade Vestra Poslen där lill dec. 1800, utgav 1801 Svenska Arbetarens vän i San Francisco och 1802 Nya Tiden i Seattle. Sedan dess utgav ban under màugaår varje jul tidningen Jultomten. Före sin ankomst lill Seattle liade lian utgivit böckerna Waldenström ocli Rosenius, Mästaren är kommen ocli kallar dig samt en nykterhetssångbok, lian var i sin krafts dagar ovanligt djärv ocli tilltagsen ocli en skicklig prcnumeranlsainlare, men saknade ihärdighet ocli ordningssinne. Ilan ägde en skarp penna och var en god talare.

Tobias Sandegren föddes i Gelinge, Halland, 1858. blev student 1879 och tillbragte tre år vid universitetet i Lund. studerande teologi ocli matematik. 1883 reste han lill Amerika. Han uppehöll sig de första ären i Minneapolis och var någon tid lärare i matematik vid militärskolan i Fort Snelling. 1888 flyttade ban till Seattle, där ban som ovan berättats var med om att grunda ett tidningsbolag. 1890 blev han redaktör tör Taconia-Tribunen ocli sedermera även dess ägare. 1902 sammanslog lian sin tidning med Vestra Posten och var i 3 är biträdande redaktör vid densamma. 1905 började ban i Taconia utgivandet av Tacoina-Posten, vilket namn år 1907 ändrades till Puget Sound-Fostcn. Under 1900—07 redigerade ban även Väktaren i Seattle. Sandegren är en framstående humorist, och vad han skriver ger alltid ett angenämt intryck av gott lynne och belåtenhet.

C. V. I.iedberg föddes i Gamleby, Småland. 1856 och ingick i sinom tid vid postverket, efter alt ha tillbragt tre år vid lantbruksskola, saml befordrades till e. o. postexpeditör, vilken befattning han behöll i 9 år. 1886 reste lian till Amerika. I]ller att i Chicago ha ägnat sig ål olika sysselsättningar, bl. a. arbete i mekanisk verkstad, blev lian 1890 redaktör för Minnesota-Posten i St. Paul, for samma år till Seattle och blev redaktör för Vestra Poslen. lian skötte denna syssla i 7 är med undanlag av 1892 —91, dä ban bodde på en av honom köpt jordbit vid Puget Sound och bidrog till tidningen med veckliga kåserier. 1897—1900 bodde han äter pä landet, tog därefter plals som medredaktör vid Tacoma-Tribunen, men måste efler några månader på grund av sjukdom lämna sin plats.

Ilan avled i Seattle 1901. Han var en av-pressens förnämsta förmågor och förvärvade genom sina under signaturen Ivallc Peterson publicerade kåserier och skisser, vilka han kallade Brev till syster Lotta, ett berömt namn som humorist. Hans karaktär var en av de älskvärdaste. Träffande, skrev Sandegrcu i sin tidning om honom: »Som skriftställare har ban vunnit elt bestående, namn i den svensk-amerikanska litteraturen. För det praktiska ägde lian föga blick, och hans liv var därför även fullt av bittra missräkningar. Men ban log i smärtan, och mitt under den spred han med sin hjärlegoda humor glädjestrålar bland hundratals efter glädje hungrande människor.

Nils Gillgrcii föddes i Gillberga. Värmland, 1860, blev student 1881, tillbragte åren 1882—84 vid Uppsala universitet, var 1885 under vårterminen lärare vid Stockholms stadsmissions barnhem173

ocli undor höstterminen vid A mals elementarskola för flickor. Var elev vid Göteborgs Handelstidning 1887. 1888 redaktör ocli lärare i Kristinehamn, 1889 redaktör för Dagen i Stockholm, därefter redaktionssekreterare först i Morgonbladet, sedan 1890—98 i Upsala Nya Tidning, och 1899—1901 i tidningen ("|isala, varefter han blev riksdagsreferent i Stockholms-Tidningen. 1904 reste han lill Amerika och blev efter elt års arbete på en farm i Illinois 190.", redaktör för Paeific-Tribuiie i Seattle. Som redaktör

1. Alex. Olssön. Gunnar Wickman, .'i. K. W. Lönegren. 4. J. llammai, 3. J. G. Ii. Banér, G. Ludvig Holmes. 7. Frithiof Peterson.

har ban utmärkt sig genom stor samvetsgrannhet och gedigen stilistisk förmåga, tränad genom långvarig tidningsmannaverksamhet.

Den ende. som lyckats få en svensk tidning alt gå: i Portland, Oregon, är F. W. Lönegren, litt' halvl dussin försök hade gjorts, och alla misslyckats, när han 1908 kom dit. Inom några fa veckor liade han fått elt bolag till sländ och tidningen Oregon-Posten grundad, vilken fortfarande utkommer regelbundet varje, vecka.]'. W. Lönegren föddes i Vederslöv. Småland. 18(50, blev student 1879. vistades vid universiteten i Uppsala och Lund 1879—81. särskilt ägnande sig ät naturvetenskapliga ocli språkliga studier, var182

under de följande ären lärare i Sävsjö och Jönköping och emigrerade INN!). Efter att under de förslå ären hu sysselsatt sig med lärareverksamhet i Minneapolis blev han 1891 redaktör för Dulutli-Posten. 1897 utnämndes han lill medlem av bihliolcksstyrelsen i Dululh, och genom hans inflytande inköptes lill biblioteket en mängd arbeten rörande Sverige, dess historia och litteratur. 1897 -1901 redigerade han Sv. Am. Postens filialavdclning i Duluth. inträdde 1901 i Sv. Am. Postens redaktion i Minneapolis, ägnade sig efter 1902 åt landaffärcr i Lillie I-alls, Minn., var 1901-0.1 redaktör för Nordvesterns Handelstidning i Duluth, blev 1906 affärsföreståndare vid Pacific-Tribune i Seattle och har sedan 1908 redigerat och de senaste åren även varit utgivare av Oregon-Posten i Portland. I nder sin vistelse i Minnesota var han delegal lill flera politiska statskonventioner ocli en mängd andra politiska möten och höll under Jolin Linds (re guvernörskampanjer över 100 politiska tal. 1 Portland utnämndes han av Oregons guvernör lill medlem av Oregons invandringsstyrelse. Lönegren äger eu synnerligen ledig stil, har skrivit en serie intressanta skildringar frän skol- och universitelslivet i Sverige och är som advokat oövcrträfflig. Detta jämte hans oerhörda arbetsförmåga och ihärdighet förklara, hur han kunnat lyckas, där alla andra misslyckats.

Tre jordbrukstidningar utkomma, Skördemannen och Odalmannen i Minneapolis, grundade resp. 1890 och 1904. saml Svenska Karmjournalen i Omaha, började 1902. Socialisterna representeras av tre tidningar, Arbetaren i New York. grundad 1895, Svenska Socialisten i Chicago, grundad 1906 och redigerad av Henry Bengtson, samt Forskaren i .Minneapolis, grundad 1893 och redigerad av Edward Grunlund. Den sistnämnde för även rationalismens talan med kraft och talang. Del var denna tidnings förre redaktör, d r Charles Borglund, vilken vi förut omnämnt som cn av de svensk-amerikanska tidningsmän, lill vilkas minne landsmännen rest eller beslulat resa minnesstoder.

Borglund föddes i Tingstorp, Västmanland, 1869. Efter sin konfirmation måste han ut all förtjäna sitt eget bröd. Han fick arbete bos en bonde, ocli hans arbete bestod i att köra järn och träkol till staden Linde. Han arbetade

sedan hos andra jordbrukare titi 1889, dä han reste lill Amerika. Under de första ären arbetade han i sågverk i Wisconsin och i järngruvor i Michigan. 1893 bosatte ban sig i Minneapolis, där han blev lärare i grammatik, algebra och stavning för nykomna svenskar. 1895 vistades han några månader i North Dakota som lärare, varjämte ban deltog i skördearbete hos farmare. Därefter blev han åler lärare i Minneapolis. 1888 blev han redaktör för Forskaren. Vid sidan om alla sina göromål hade ban ända från sin tidiga ungdom idkat trägna självstudier och gjort sig förtrogen med flera olika vetenskaper. 1905 slog han sig med allvar på medicinska175

studier, och 1910 log han läkareexamen vid Marqucllc Medical College i Milwaukee. Han hade natt silt mal, men hans redan genom del härda arbetet på landet i Sverige undergrävda hälsa hade genom de ansträngande studierna och de försakelser, ban måst underkasta sig för all tillfredsställa sin alra efter vetande, fält en ohjälplig knäck, och fast han sökte bol i friluftsliv i Florida,

1. Ruben Hcidenhlad, 2. Nils Gillgren. 3. Charles Borglund, 4. C. A. LOnnqulst, 5. Kdward Sundell.

tacklade ban av och avled 1911. Borglund var en i flera avseenden underbar man, en försynt, tillbakadragen natur, en djup forskare, framstående stilist och ägde en fläckfri karaktär. Han var anspråkslös i högsta grad. nöjd med litet, absolutist och vegetarian och en hängiven vän.

Utom de nämnda tidningarna utkomma ett par romanlidningar, men ingen skämttidning. De försök, som gjorts i den riktningen,ha misslyckats, Ej ens Kurre i Chicago 1881 88, Friskytten i Minneapolis 1891—93, bägge redigerade av sädana framstående humorister som Ninian Wærner och Gustaf Wicklund, eller Humoristen i Chicago, redigerad dels av 'Wicklund, dels av ICrnsl Lindblom, och Den svensk-amerikanske Söndags-Nisse därsammastädes, redigerad av Wilhelm Åkerberg och Gus. Iliggins, blevo uppskattade av publiken. De ljusare framtidsutsikterna borde, tycker man, göra de invandrade nordbornas sinnen ljusare, anmärker Johan Person på ett ställe och tillägger, alt dc hell säkert i hög grad hjälpa till alt utplåna vemodsdraget över pannan. Men det stränga allvaret sitter där. och det förefaller verkligen, som vore svensk-amerikanerna på det hela taget ett allvarligare folk än det svenska i Sverige . Säkert är, att de ha föga sinne för humor. Likväl ha icke heller de allvarsammaste reformtidningar burit sig. Socialistbladen klaga jämt över bristande understöd, och Widstrands allvarsmättade reformblad Agatokraten och Rot-huggaren på 1870- och 80-talet kunde icke skaffa sin anspråkslöse utgivare ens det torftigaste uppehälle. Men kanske berodde detta på, att deras allvar var så överdrivet, all det togs för gyckel.

Rent litterära tidskrifter lia icke rett sig bättre, ehuru flera av dem varit ypperligt redigerade, såsom När och fjärran i Chicago, redigerad av .1. A. Enander, Freja i St Paul. redigerad av Edwin Björkman, och Valkyrian i New York, redigerad av Edward Sundell. All den sistnämnda kunde utkomma i bela 13 år berodde endast på utgivarens, Chas. K. Johansen, offervillighet. Valkyrian uppgick 1009 i tidskriften Ungdomsvännen i Röck Island, redigerad av E. W. Olson, som söker förena det litterära med det religiösa, vilkcl troligen är det enda sättet alt hälla en litterär tidskrift vid liv i Svensk-Amerika. Magnhild Anderson i Minneapolis redigerar sin Nya Idun i samma anda.

Ninian Wærner föddes i Norrköping 1856, blev student 1877 och avlade juridikofilosofisk examen 1880. Han rcsle 1883 lill Berlin för att studera estetik och utbildade sig där även som violoncellist. 1881 reste han till Chicago. Under första tiden var ban violoncellist i en teaterorkester samt spelade på konserter, men på hösten samma år började han sin tidningsbana som redaktör vid skämttidningen Kurre. 1888 ingick han i Sv. Amerikanarens redaktion, blev 1889 redaktör för Sv. Korrespondenten i Denvcr, Colorado, och 1891 jämte Gust. Wicklund redaktör för skämttidningen Friskvtten i Minneapolis. 1891 blev han mod-redaktör i Sv. Amer. Posten, och 1895 flyttade ban till Sverige, för alt övertaga redigeringen av Motala-Poslen. 1897 blev ban medlem av Stockholms-Tidningens redaktion. Han var sedan medarbetare i flera tidningar, skrev en tid Syster Ullabreven i Fäderneslandet och utgav under en kort lid en skämttidning, kallad Kläm. Han avled 1905. Som författare var ban mångsidig, men hans177

starkaste sida var humorn. l'à prosa kunde han icke skriva någonting allvarsamt, det blev alltid blandat med gyckel. Men på vers gick det för sig. Som diktare kunde han vara lika sentimental och allvarlig, som ban vid

andra tillfällen var uppsluppen och burlesk. Hans natnr var en egendomlig samnian-

(lustaf Wicklund.

Victor Nilsson.

G. N. Malm.

E. \V. Olson

sättning av vekhet och pojkaktighet. Hed. Ljunglund i Stockholm skrev i sin dödsruna över honom: lian hade elt sådant övermått av barnslig känslighet, glättighet och grotesk humor i sin fyrkantiga och lill anläggningen herkuliska figur, att det förefaller som en hjärtlös brutalitet av döden alt sa plötsligt säga stopp. I Amerika utgav Wærner en samling dikter och berättelser, cn galghumoristisk julkalender och en samling berättelser. i Sverige likaledes en samling skisser och berättelser, 12. — Skarstedi.178

som han kallade Mina liundår i Amerika, fast de innehålla föga om hans egna verkliga erfarenheter, samt en del av sina komiska Tollénbrév. Av Svenska Akademien belönades en av hans dikter med hedersomnämnande.

Gustaf Wieklund föddes i Gävle 1852. genomgick (i klasser av elementarskolan och tog plats på handelskontor i Stockholm. 1878 reste han till Amerika, arbetade under ett års lid på en farm nära Chicago, var därpå i 3 Va år bokhållare lios en skräddare saml lärde, under tiden något av yrket. 1882 blev ban expeditör vid Sv. Amerikanaren, 1881 redaktör för Kurre, 1888 expeditör vid Sv. Folkets Tidning i Minneapolis, 1891 jämte Wærner redaktör för Friskytten och 1893 för Humoristen. Efter något års anställning vid Sv. Tribunen, tillträdde ban 1900 en redaktörsbefattning vid Sv. Amer. Poslen. lian avled 1905 i Minneapolis tvä dagar efter det hans gamle arbetskamrat Wærner avlidit i Stockholm. Wieklund var en mycket fyndig vis- och kuplettdiktare och skicklig tolkare av engelsk poesi. Han intresserade sig mycket för scenen och författade fem skådespel, av vilka elt, Kn afton pa Tre byttor, utgavs i Stockholm och uppfördes på en av teatrarna där kväll efter kväll i flera veckors tid. Ilan översatte från engelskan operetterna Teblomman och Pin a fore och skrev nya kupletter till flera äldre komedier. Han var även god sångare ocli deltog i stiftandet av en sängförening i Minneapolis. Kn samling poem av honom utgavs efter hans död.

Wilhelm Åkerberg föddes i Stockholm 1861. blev student 1883 och inskrevs efter ett ars vistelse vid universitetet i tullverket i Stockholm. Där trivdes han icke alls. 1885 reste han lill Chicago, men återvände kort därefter till Stockholm, för atl övertaga en efter fadern ärvd förmögenhet. Några månader senare var lian tillbaka i Chicago och i början av 1886 åter i Sverige. 1888 finna vi honom igen i Chicago som medredaktör i Sv. K ur i ren. 1890 blev han redaktör för Humoristen. 1891 lämnade han sin plals ocli reste lill Sverige för att lyfta ett arv. I Stockholm lämnade han bidrag till skämttidningarna och utgav under en kort tid en egen skämttidning, Utkiken. 1892 reste han lill Chicago och redigerade Humoristen några månader. En kort tid var ban redaktör i Duluth. 1893 utgåvo han och artisten Higgius en liten tidninu vid namn Skämt. 1891 avled Åkerberg av lungsot, efter att under de sista månaderna av sitl liv ha varit redaktör för Den svensk-amerikanske Söndags-Nisse. Han var en mycket begåvad författare och diktare, men dvaldes alltför gärna vid minnen frän teater- och krogliv. Många av hans poem voro dock ädla till både innehåll och form. Han författade, elt skådespel, En folktalare, som uppfördes i Chicago 1888. Han var en bekymmerslös natur, som än levde i sus och dus, än i yttersta armod, men alltid var lika glad.Edward Sundell föddes i Vimmerby 1839, uppfostrades i Östergötland, reste 1880 till Amerika och kom efter 10 månaders vistelse på New Foundland, där han hade anställning i ett bryggeri, till New York. Under 1887 hade han någon tid plats vid Kurre i Chicago, men har sedan dess varit bosalt i New York, anställd som privatsekreterare hos den kände järnvägsmagnaten, talaren och filosofen Chauncey M. Depew. I sällskap med sin principal liar han företagit flera resor i Europa och besökt England, Holland. Frankrike, Tyskland, Spanien, Schweiz, Italien och Sverige. Under 1891 redigerade han skämttidningen Frisk Luft, förrättande tidnings-arbetet på kvällarna och nätterna, sedan han tillbragt dagen med arbete, på järnvägskontoret. 1897—1909 var han redaktör rör Valkyrian. Han har bidragit till tidningar och julkalendrar med skisser ocli poem, skrivit en dramatisk dikt i 4 akter, betitlad Hunger, och utgivit en diktsamling. Lyckliga dagar. Hans diktning kännetecknas

av varm, översvallande känsla, rent uppsåt ocli vemodsfullt svärmeri.

Ernst \V. Olson föddes i Finja, Skåne, 1870 och medföljde föräldrarna till Amerika 1878, där de slogo sig ned som nybyggare i Nebraska. Han började 1833 studera vid Luther Academy, fortsatte vid Augustana College och tog studentexamen 1891. Under det närmast följande året var han biträdande redaktör vid Fosterlandet i Chicago, därefter redaktör för The Young Observer i Röck Island, blev 1893 redaktör för Nya Pressen i Moline ocli 1894 delägare i lidningen. vilken 1897 sammanslogs med Chicagotidningen Fosterlandet. Olson redigerade denna tidning till 1900, då den uppgick i Sv. Tribunen, och därefter Sv. Tribunen till 1905, då han tog anställning hos Engberg-Holniberg som förlags-rcdaktör. 1911 flyttade ban till Röck Island som förlagsredaktör hos Augustana Book Concern. Han är nu därjämte redaktör för Ungdomsvännen. Olson är en ovanligt dugande tidningsman, men ännu mer bemärkt som historisk och biografisk författare och karaktärstecknare. Ilan liar skrivit större delen av jätteverket Ilistory of the Swedes of Illinois och likaledes av det därmed besläktade arbetet The Swedish element in Illinois. Han är en skarp kritiker och god versifikatör. Ingen är honom överlägsen i att tolka svensk poesi på engelska språket. Bland mästerliga engelska översättningar, som verkställts av lionom, ma nämnas Malmströms Angelika, åtskilliga av sångerna i Frithiofs Saga, poem av Runeberg, Topelius m. fl. Till svenskan har han likaledes översatt engelsk poesi ocli åt båda hållen psalmer och andliga kväden. För en studentsång på engelska blev ban prisbelönt, likaledes för en kort berättelse för den amerikanska tidningen Rams Horn i Chicago. Ilan är författare titi åtskilliga vitsiga tillfällighetspoem, ävensom andra dikter, bland dem texten till kantaten vid Augustanasynodens 50-årsfest 1910 och på både engelska och svenska till en reformationskantat vid Augustanasynodens firande av reformationens 400-årsminne.180

Men vi återgå nu lill tidningspressen. Vad svensk-amerikanerna vilja ha är stora tidningar med många nyheter från Sverige ocli långa följetonger, och de följetonger, som sia bäst an. äro de gamla romanförfattarnas arbeten — Bjursten», Blanches. ICmelie Flygare-Carléns o. s. v. En mycket omtyckt författarinna är också Jenny Ödman. De svensk-amerikanska nyhetstidningarna äro alla veckliga utom .Nordstjernan, som utkommer tvä gånger i veckan. Några försök ha gjorts med dagliga tidningar. 1 S:t Paul utgavs sålunda under ell halvt ars lid 188.") Svenska Dagbladet, redigerat av Hjalmar Cassel. Skandia i Chicago 1890—91. redigerad av C. K. Peterson, lyckades hålla sig uppe i 9 månader, men Dagens Nyheter i Chicago februari 1890 levde ej ens tvä veckor. Nyhetstidningarna utgå i en halv miljon exemplar i veckan och äro både innehållsrika och väl skötta. De bättre bland dem äro i alla avseenden fullt jämförliga med de svenska veckotidningarna. 1 Sverige är kritiken pà sina hall benägen atl med cn viss ringaktning se ned pä den svensk-amerikanska pressen, men detta beror titi en huvudsaklig del därpå, att man vet föga eller inlet om den. 1 flydda tider förekom mycket däri. som var underhaltigt, språkliga bockar, löjliga uttryck och rena barnsligheter. Del hände på den tiden ej sällan, alt personer utan några förutsättningar alls togo sig för alt utgiva tidningar, troende sig kunna skörda pckuttiär vinst av dem. Man kan ju lätt tänka sig, atl svenska tidningsmän. som några gånger råkat pa dylika missfoster, falt för sig, atl bela den svensk-amerikanska pressen var likadan, och därför beslutat all ej mer öda någon tid på den. En gammal svensk tidningsman bar berättat för mig, att på de tidningskontor, där han varit anställd, ingen av redaktionen någonsin ens tittade i de svensk-amerikanska bytestidningarna, vilka regelbundet kastades oöppnade i papperskorgen. Bildade svenskar, som gjort sig besvär atl studera Svensk-Amerika och dess press, ha uttalat sig fördelaktigt oni den. Carl Sundbcck talar om (len mycket goda svensk-amerikanska pressen . V. 11. Wickslröm kallade den utmärkt såväl till innehåll som utstyrsel . Gustaf Gullberg sade, alt den är en i stort sett både energiskt och intelligent skött press . Ernst Beckman förvånade sig så långt tillhaka som 1882 över, all dessa blad, som i ett avlägset land tryckas pä svenskt språk, äro både i bildlig och bokstavlig mening sa mångsidiga, atl de äga lill sill förfogande så pass betydande krafter, och alt man finner sä mycket av en för oss cirklade, hemmasvenskar svarlärd förmåga atl styra rakt på sak. att välja språket sa. atl det lämpar sig för läsekretsen. och alt undvika den vanliga förväxlingen av tidningsartikel och tidskriflsuppsats .

Det finnes personer i Sverige, som föredraga att läsa de svenska nyheterna flera veckor gamla i de svensk-amerikanska tidningarna framför att läsa dem färska i den svenska pressen, emedan de181

i dr förra tidningarna förekomma ordnade efter län eller städer, då däremot de svenska bladen trycka dem huller

om buller. Det finns orksä sådana, som lycka, all den svensk-amerikanska pressens personalnotiser om bröllop, bjudningar o. d. verka löjliga, förglömmande. all dylika notiser äro de enda speeialnyheter dessa tidningar kunna bjuda sina läsare, enär de allmänna nyheterna lika väl kunna läsas i de amerikanska dagtidningarna, och likaledes förbiseende, all man i Svensk-Amerika med lika slor rätt kan skrälla ät de svenska tidningarnas enformiga, aldrig trytande käbbel om alla möjliga oviktiga politiska meningsskiljaktigheter. Den gåvan, Herre, värdes ge oss: All se oss så. som andra se oss . har man a ömse sidor skäl alt bedja med den skotske nationalskalden Kobert Bums. Säkert är. att Svensk-Amerika både haft ocli har tidnings-mån, som väl kunna jämföras med de bästa i Sverige, och därtill skalder och författare, vilka, för all |ala ined den svenska författaren Gunnar Cederschiöld, förtjänade alt vara mycket mer bekanta i Sverige .

Del bör också påpekas, at| de svensk-amerikanska tidningsmännen ha svårigheter att dragas med, som äro okända för deras yrkesbröder i Sverige. De svensk-amerikanska tidningarna ha all utstå konkurrens ej bio|l med varandra, ulan även i icke ringa mån med den amerikanska pressen. För alt få annonser och prenumeranter måste de hålla sig med särskilda agenter, begåvade med stor övertalningsförmåga, och vid indrivandet av sina fordringar måste de alltid vidkännas betydliga förluster. .Många av agenterna lia även en ledsam ovana all icke redovisa för inkasserade medel. I genomsnitt far cn tidning aldrig mer än högst två tredjedelar av prenumerationsbeloppen. Del är icke så lält all ulkräva sina fordringar av prenumeranter, som bo flera hundra mil från tidningens utgivningsort, och som i många fall flytta än hit, än dil. Många, kanske de flesta, äro villiga nog att erlägga avgiften, om en agent kommer och hämtar den. men hysa slor rädsla för besväret atl själva köpa en poslanvisning. I regel lova alla alt betala vid lägligt tillfälle, och i förtröstan härpå sänder utgivaren sin tidning o fi a i a ra la I på kredit lill dem. eftersom det är omöjligt all förutse, vilka som ämna eller icke ämna hålla ord. Stryker ban prenumerantens namn från listan, riskerar ban all få ell o ve t ligt brev, utan betalning för den lilländalupna tiden, saml den hugnesamma upplysningen. alt det finnes inånga andra och hällre tidningar all välja pa. som prenumeranten kan få pa kredit. Det finns dock en och annan tidning, som icke krusar, ulan stryker ut dem, som icke uetala. Sv. Kuriren var troligen den första, som tillgrep den åtgärden. Den starka konkurrensen har också drivit tidningarna att nedsätta prenumerationspriset lill del minsta möjliga. Tidningar, som förr kostade 2 eller 2 > ^ dollars pr ar, fäs nu. dubbelt så stora och innehållsrika som förut. för endast eu dollar. En tidningsulgivare182

nedsatte priset t. o. m. lill en halv dollar, samtidigt med alt han än ytterligare förstorade tidningens format och betalte en från Sverige införskriven redaktör etl par, tre gånger högre lön, än vad han kunde fått en lämpligare man för rätt på platsen. Publiken senterade emellertid icke detta politiska schackdrag, som skulle ruinerat utgivaren, om han icke tämligen snart tagit sin Mats ur skolan. Mänga tidningar ha räddats genom premiesystemet, som består i alt skänka prenumeranterna böcker eller annat mot ett obetydligt eller i somliga fall intet alls tillägg till prenumerationsavgiften. Det var ett sådant premium, Hallins stora läkarebok Hälsan framför allt, som räddade Lindstrands tidning, när dess ställning var som mest förtvivlad. Sv. Kuriren anlitade, såsom förut nämnt, med framgång samma metod. De premier, som bortskänkts. ha i mänga fall varit så dyrbara, att man knappt kan fatta, hur del varit möjligt för tidningsutgivarna alt klara skivan». Sv. Tribunen hade en gäng till premium ett stort, värderikt verk, Bibliotek för allmänbildning, Hemlandet bortskänkte flera planschverk; den upplaga av Hälsan framför allt, som Lindstrand köple för all giva bort, kostade honom 10,000 dollars. Andra värdefulla böcker, som han skänkte bort. voro Iiosanders Den kunskapsrike skolmästaren, Ernst Wallis' Världshistoria, .1. O. Åbergs skrifter in. fi. Ibland ha litografier och andra tavlor använts som premier. Svenska Amerikanaren hade sålunda under början av sin bana till premier Ivarl XII:s likfärd över norska fjällen, Svea rikes 20 städer och Nordenskiölds Vega med porträtter av Nordenskiöld och Palander. I många hem kan nian genom all lilla in i bokhyllan sluta sig till. vilka tidningar ägaren 'hållit. Många svenskar ha blivit så bortskämda, att de rentav vänta att fa premium för att prenumerera på en tidning, eller ock att fä en tidning på köpet, om de köpa en bok. Då Alfred Söderström utgivit sin bok Blixtar på tidningshorisonten, fick ban ett par gånger brev med fråga, vilken tidning brevskrivaren erhölle, om han köpte boken.

Förhållandena inom tidningsvärlden ha förändrat sig ofantligt under de senaste 30 ären. Den hänsynslöst

personliga polemik, som på 70- och i början av 80-talet bedrevs i tidningarnas spalter, är nu ett minne blott. Det skulle ej gå an numera alt, såsom del en gång skedde på 70-talet, en tidning avbildade sin konkurrents redaktör ledsagad av en polisman på väg till fängelset, med beskrivande verser, börjande sä här: f tornets djup, fördold för världens öga, du stiger in, liögt ärade, en gäng. Men å andra sidan år mycket av den tidens kamratliga liv försvunnet. Alltihop är nu ren affär. De forna enkla kontoren med i flera fall gemensamt rum för redaktion och expedition, där bicrstånkan gemytligt tömdes av redaktörer och sättare, ha efterträds av fint utstyrda lokaler, hela rader av rum, i vilka det råder ständig brådska, där knappast något umgänge förekommer mellan de olika avdelningarnas183

personal, där i ställd tör den forne ensamme expeditören eller bokhållaren en hel liten armé av unga damer klickar pä skrivmaskiner. «.ich där något viktigt och högtidligt vilar över det hela. Det är väl tidens krav, att del skall så vara, men trevligt i den gamla goda bemärkelsen är del knappast. Detta gäller förslås blott 0111 de större tidningarna. Vid de mindre äro anordningarna något enklare.

Bland tidningsmän såväl som bland prästerna och även inom andra klasser finnas icke så få litterärt begåvade personer — diktare och författare som dels i pressen, dels i bokform publicerat sina alster. På sa vis har uppkommit, vad som i allmänhet betecknas med uttrycket den svensk-amerikanska litteraturen. Det har av somliga påståtts, att det ej kan bli tal om någon dylik litteratur, förrän den generation, som vuxit upp i Amerika och fått sin bildning där. visat, vad den kan åstadkomma. Men i så fall blir där aldrig någon svensk-amerikansk litteratur, ty den generation, som växer upp, deltager föga i svenska bildningssträvanden, utom möjligen på det kyrkliga området. Svensk vitterhet i Amerika är, som Johan Person yttrar i sin ypperliga avhandling Svensk vitterlek, på villospår, dödsdömd, emedan språket, varav den är beroende, är statt i bortdöende inom den jämförelsevis lilla krets, inom vilken den kan röra sig. och dessutom sakta men säkert förvanskas hos dem. som använda del som konstmedel . Även kyrkans män förutse svenskans bortdöende. C. A. Swensson skrev redan för nära 20 är sedan Engelskan tränger sig på. Det kan icke hjälpas. Vi måste se saken, sådan den är. Visserligen böra vi pä allvar fasthålla svenskan och öva oss i densamma med all makt, men våra barn och barnbarn näs bäst genom engelskan allaredan. Vi kunna ickc hjälpa del. Norelius skriver i sitt historiska verk: »De gamla äro i allmänhet genom varma känslor fästade vid fosterlandet och dess minnen. Det svenska språket kommer nog att uppehållas pä många ställen länge ännu. men del dröjer nog icke länge, förrän den stora majoriteten icke mer kommer alt göra bruk därav. Med förlusten av språket förlora dc ock, vad som är särskilt betecknande för det svenska lynnet och karaktären.

Den enda svensk-amerikanska litteratur, som det någonsin kan bli tal om, är följaktligen den, som på ovan antytt sätt uppkommit under de senaste 50 ären och väl ännu kommer att utveckla sig en lid framåt. Den är i alla fall överraskande rikhaltig och även i kvalitativt hänseende, erkännansvärd, även om man i Sverige tycker, att den år efterbliven, emedan den i sina yttringar mera återspeglar cn förfluten tids ideal än det nuvarande Sveriges. Ur amerikansk synpunkt torde dock kunna ifrågasättas, huruvida det bör betraktas som en brisl. alt den svenska litteraturen i Amerika icke tagit intryck av de moderna litterära strömningarna i Sverige.

De äldre svensk-amerikanska vitterlekarna, en Elmblad, Swärd.192

Stockenströtti, Enander, Ludvig Holmes ni. fi. blevo som (lik|are aldrig annal än svenskar i Amerika, men under senare ar har allt mer och mer i den svensk-amerikanska diktningen skönjts en amerikansk syn pa tingen. Sådana diktare som Jakob üong-grcn, Edward Sundell. C. A. Lönnquist, Johan Person. K. W. Olson, David Nyvall, Carl Kraf]. O. A. Linder. A. Fredenheim, Olof Simonson, S. M. Hill m. fi. äro i ordets rätta mening svenskamerikaner i tanke och ämnesbehandling. En myckel originell diktare pä både svenska och engelska är den s. k. asa barden J. G. 11. Banér, som i bombastiska fraser fortfarande, besjunger den gamla nordiska gudasagan och andligen dväljes tillsamman med Odin, firage och en bel mängd för den i mytologiens dunkel mindre hemmastadde totalt okända gudomligheter i Valhalla. Edward Anderson är en originell diktare i modern svensk anda.

C. T. Martin. Sal. Balcke och Georg Xordsledt äro hegavade diktare, men högeligen ojämna i sitt skaldskap. l'lera svenskamerikanska kvinnor ha utmärkt sig på poesins område, s is un Sophie Sonniehscn, Anna Hallandet',

Alice Löthncr, Signe Ankarfclt. Louise Johnson, Magnhild Anderson, vilken sistnämnda därjämte skapat sig ett namn som skicklig minnestecknare och ovanligt samvetsgrann och förstående litteraturrecensent.

A. A. Swärd. en av den svensk-amerikanska poesiens förnämsta målsmän, föddes i Snavlunda, Örebro län, I8.il. Mellan sitt ISale och 27:de ar tjänade ban som bonddräng, varefter ban med en kassa av 30 kronor började studera. I tvä är var ban elev vid Ahlbergs skola i Örebro, reste 1883 lill Amerika och fortsatte sina studier vid Augustana College. 1887 prästvigdes ban och blev pastor i Marshfield, Oregon. 1890 fly t lade han lill Tenipleloii, California, där han erhållit pastorat, men blev kort efter sin dilkomst så häftigt angripen av den sjukdom, lungsot, som i aratal härjat hans kropp, att han måste intaga sängen. 1891 avled ban. Swärd var en ovanligt rikt begåvad, skarpsinnig och ädel personlighet. Redan som bonddräng i Sverige började han utarbeta ett s. k. världsspråk av samma art som volapyk. men mera lättfattligt och praktiskt. Han höll på därmed, ändrande och förbällrande. under 20 års tid och efterlämnade digra volymer, som han skrivit i ämnet, och som ban testamenterat lill en newyorkare vid namn Schieffelin, vilken intresserat sig för hans nya språk och vid ett tillfälle hjälpt honom med ell litet penningunderslöd. Swärd var en utpräglad diktarpersonlighet, en skarp kritiker och en djup tänkare, och många av hans dikter voro verkliga poetiska pärlor. Han utgav två diktsamlingar. I sin recension av den ena anmärkte C. D. av Wirsén, alt det stundom ligger något grumligt eller patetiskt i hans uttryck, men all dessa brister, som egentligen framträda i hans längre diklcr, motvägas i de smärre styckena av mycken innerlighet .Herman Stockenström föddes ä Stjärnsunds bruk. Dalarne. 1853, studerade vid Falu läroverk. Stockholms gymnasium och i Schartaus handclsinslitut, reste som sjöman till Amerika 1871, fortsatte sina studier vid Augustana College och Minnesota statsunivcrsitet. var i flera ar redaktör vid olika tidningar, senast i Svensk-Amerikanska 1'osten från 1896 lill 1902, dà han avled. Han var en mycket intresserad politiker och tjänstgjorde under S är som biträdande statssekreterare i Minnesota. Han var en framstående talare och föreläsare och en känslofull, men också ibland skämtsam diktare.

Ludvig Holmes föddes i Strövelstorp, Skåne, 1858 och måste som 16-ärig pä grund av fattigdom söka sin utkomst som sättär-lärling och kontorspojke vid Helsingborgs Tidning. Han var därefter anställd pä grosshandelskontor i Stockholm och reste 1879 lill Amerika. Med lånade 30 dollars började ban 1880 sin studiebana vid Augustana College, prästvigdes 1886 och var sedan till levnadens slul en mycket verksam pastor och flilig och »in tyck t diktare. Han stiftade flera församlingar och byggde ett antal kyrkor, hade pastorat än i Connecticut, än i lowa eller Illinois. Han avled 1910 som pastor i Kvanston vid Chicago. Han var en av Augustanasynodens yppersta andliga talare. Av Bethany College och Augustana College erhöll han hedersgraden doktor i litteratur, av elt lyskt-amerikanskt lärosäte teol. doktorsgraden och var den förste svenskamerikan. som förärals med medaljen lilcris el artibus. Ilan utgav två diktsamlingar, som blevo högt prisade både i Amerika och i Sverige lians diktning var icke djup eller originell, men ren lill innehåll och smekande till form. Själv föreställde han sig. alt man av hans dikter skulle fa intrycket av en själ, som djupt lidit, slitits av de vildaste stormar och bärgats frän att hejdlöst förakta aili och alla blot| i den försonande famn, som för alla upplåtits . Men mot en sådan uppfattning talade redan hans välfödda gestall och ännu mer det goda lynne, den förtröstan och optimism, som besjälade nästan allt ban skrev.

C. A. Lönnquist föddes i Frödoryds socken, Småland. 1869, blev student 1889. låg elt är vid universitetet i Uppsala, reste 1891 lill Amerika, ingick vid Augustana Seminarium och prästvigdes 1893. Ilan var präst i Stroinsburg, Nebraska, 1893—96 och har sedan dess varit pastor för Bethaniaförsamlingen i Axiell i samma stal.

Här har jag växt in med folket . skriver han. De känna mina svagheter ocli jag deras. Del yngre släktet har växl upp under mina ögon och delvis genom min fostran. Det vet intet bättre om. •lag är människa som andra och andra som jag. Behöves en prästs ledning, kan jag vara lika god att vända sig till som en annan. Stora ling duger jag inte till. Vid mill piano har jag sökl avlocka rytmen dess livsbcrusande hemlighet, vid mitt skrivbord har jag sökt skapa fram mig en idealernas värld, där jag icke bara skulle vara främling. Jag har grubblat oerhört över livets gata. jag har lidit ined194

människan, jag har fröjdat mig över andras länge sen tänkta tankar, jag har varit inne i den brusande livsvirveln,

sora heter världen, på mitt sätt. Men något egentligt, något på vilket jag kunde peka och säga: Se här min insats i det mänskliga arbetet, som har någon beslående verkan, något sådant har jag icke dugt till. Jag kan icke neka lill, att jag skulle velat. Utan nytta tror jag mig dock icke ha varit.» Detta är en försynt andes dom över sig själv. Emellertid har Lönnquist riklal litteraturen med tre förträffliga diktsamlingar och en historik över sin församling. Hans diktning är frisk och hurtig med en ganska betydande humoristisk insats. Som andlig sångare är ban också mycket framstående. Till några av sina sånger har han komponerat musik.

J. G. 1!. Banér föddes i Molieda, Småland, 1802, var under någon tid betjänt hos en greve, ingick efter sin konfirmation vid Svea Artilleriregemente i Stockholm och tjänade under de följande åren vid större delen av Sveriges värvade regementen. Han rymde frän flera av dem, blev slutligen gripen, måste försvara sig inför 16 krigsrätter, blev dömd 6 gånger och förklarade sig nöjd med den sist avkunnade domen, som lydde på 12 dygns mörk arrest utan sängkläder saml avsked från utgångsregementet. 1881 reste han lill Amerika. Han har för det mesta varit bosatt i Ironwood, .Michigan, haft handel, fastighetsaffär, rest för tidningar o. s. v., men ständigt även sysslat med litterärt arbete och bidragit lill en mängd tidningar med skisser, poem m. in. 1892 redigerade han tidningen Frihet i Ashland. Om hans författarskap ha många olika meningar gjorl sig gällande, och nekas kan ej, att det är excentriskt i hög grad med en olycklig benägenhet att använda bombastiska uttryck, svulstiga fraser, som ibland kunna vara pä sin plats, men även ofta slå över i del befängda. Men han är i visst fall en ordkonstnär och rik pä idéer. Det är f. ö. någonting kolossalt hos denne poet . skriver Johan Person om honom, »egenkärleken också, dess värre. Om sig själv har Banér en hög tanke. På titelbladet i en väns exemplar av en diktsamling skrev ban: Invid min vagga sjöng min gamla mor, vart ord, var lanke, som här inne bor. Men vad jag sjöng, var unga ord och tankar, och blixtar födde jag, men aldrig dankar.» Han har utgivit flera dikthäften, dels på engelska, dels på svenska.

På novellens område har Svensk-Amerika åtskilliga bemärkta namn: C. \V. Andeer, som utgivit ett par berättelsesamlingar, Aug. Anderson, författare till flera romaner, Vilhelm Berger, flitig novellist och utgivare av ett halvt dussin novellsamlingar, A. V. Grafström. Magnus Hallenborg, P. A. I.indberg, Leonard Strömberg, Frithiof Peterson och G. X. Malm, novell- och romanförfattare, O. A. Linder. Anna Olsson. Johan Person och Emma Shogren-Farman, som alla utgivit berättelsesamlingar, C. F. Lindstedt, F. A. Lindstrand, G. F.187

Peterson, Frithiof Colling, Gustaf Sjöström, vilka dels i tidningar, dels i bokform publicerat längre eller kortare berättelser.

August Anderson föddes i Munkarp, Skåne, 18(50, studerade krigsvetenskap. blev lärare i gymnastik och fäktning, reste 1881 till Amerika och blev föreståndare för en landaffär i St Paul, Minnesota, och 1895 föreståndare för A. E. Johnsons landkonlor i Duluth. I nder årens lopp var han även tidtals redaktör eller medarbetare i tidningspressen. Han skrev ypperliga politiska artiklar, kvicka kåserier, humoristiska verser, fängslande berättelser, intressanta resebrev. Fem romaner av honom utkommo i bokform. Han avled för många år sedan.

Magnus Hallenborg föddes å Svaneholm. Skåne, 1807, blev student 1880. iuskrevs à Karlberg, avlade examen och utnämndes 1888 till underlöjtnant. Han övertog vid denna tid skötseln av laderneegendomen Svaneholm, företog utrikes resor och dellog 1897 som frivillig å grekernas sida i grekisk-turkiska kriget. 1898 reste han lill Amerika och var med undantag av åren 1901 02, då han bodde i Philadelfia, bosatt i New York till sin död, som inträffade 1915. Han besökte Sverige två gånger, >men i hans diktning återfann man . säger hans biograf i Nordstjernan, intet av den kärlek till Sverige, som annars brukar utmärka svensk-amerikanska penufäklarcs alster, lian syntes verkligen ha fattat fotfäste här och vara fullt belåten med sina nya förhållanden. Den sista tiden, sedan sjukdomen tagit fullt överhanden, gingo dock tankarna ofta hem lill gamla landet. Med flitig hand strödde ban omkring sig längre eller kortare berättelser med nioliv både ur det amerikanska och det europeiska livet. Hans stil var ledig och fängslande. Ilan utgav även en berättelsesamling.

P. A. Lindberg föddes i Nederkalix 1863, reste 1882 till Amerika, genomgick en affärskurs i Clinton, Iowa, och bosatte sig 1888 i Chicago. Han reste i 1 är som agent för en tavelfirma ocli etablerade 1895 förlagsaffär. Ilan är

författare till två romaner, av vilka dock blott den ena utgivits.

Leonard Strömberg föddes i Arboga 1871 och visade tidigt håg tör studier, men måste pä grund av fattigdom nöja sig med vanlig folkskoleundervisning, varefter han tog anställning i en rakstuga, ägnande sina lediga stunder åt studier. 1892 inträdde ban i metodistkyrkans teologiska seminarium i Uppsala, blev präst och reste 1895 till Amerika. Han har för det mesta varit verksam som paslor i Nebraska. Redan i Sverige bidrog han lill tidningar; därmed fortsatte lian i Amerika och har dessutom skrivit och utgivit cn samling dikter och cll stort antal romaner, alla skrivna i nykterhetens intresse och grundade på verkligheten. Han äten mycket underhållande författare och ofta anlitad föreläsare. Som Anierican-Scandinavian Koundations stipendiat har ban företagit en studieresa till Sverige i sociologiskt syfte.188

frithiof Peterson föddes pà Fårö, Gottland. 1878. gick vid 13 ars ålder till sjöss ocli gjorde vid 20 ars Ålder sin första langresa. Ar 1901 hamnade han i San Francisco, 1903 började ban studera vid North Park College i Chicago, men niàste redan 190.") på grund av lungsjukdom söka kliinatonibyle. Ffter någon tids vistelse i California kallades ban till pastor för en missionsförsamling i Colorado. 1911 flyttade ban till San Diego. California, och stiftade en missionsförsamling. Han var dess pastor ett par år, tills sjuklighet tvang honom alt lämna ämbetet. Sedan dess försörjde han sig som författare, lian skrev vecktiga artiklar först i Missions-Vännen, därefter i Förbundets Veckotidning och utgav två böcker, innehållande skildringar ur sjömanslivet. Ilan avled i lungsot den 3 jan. 1917. Peterson var myckel framstående både som talare och som författare, lians böcker äro mästerverk i berättarekonst.

G. N. Malm löddes i Svartarp, Smaland. 1869, reste lill Amerika 1889 och har sedan 1894 varit bosatt i Lindsborg, Kansas, där han äger en stor dckoralionsmaleriaffär. Vid sidan därom ägnar ban sig Al landskapsmålning och författarskap, lian har skrivit en mängd korta berättelser och en mycket berömd längre novell. Charlie Johnson, vilken i likhet med alla hans övriga skildringar framställer fullkomligt verklighetstrogna bilder ur folklivet i de svenska pråriesamhällena. I en amerikansk litterär tidskrift liar han skrivil en kulturhistorisk artikel om Messiaskören. ocli vid en av American-Scandiuavian Foundation utlyst litterär |ävlan tillerkändes honom första priset för en julberättelse pa engelska. Ilan äger en ovanligt skarp observationsförmåga, som kommer honom särdeles väl lill pass vid återgivandet av de gamla svenska nybyggarnas talesätt. Hans slil är ledig, fängslande och känslofull, l inier de senare ären har ban |inbragt mycken tid pa affärsresor och haft tillfälle att studera förhållanden och folkliv inom alla delar av Förenta staterna.

Alina Olsson, dotter lill professor O. Olsson, föddes i Värmland 1866 och medföljde sina föräldrar vid deras utvandring till Linds-borg, Kansas, 1869. Efler familjens fly|tning lill Hock Island 1876 började bon studera. Hon genomgick Augustana College, tog studentexamen 188.N och var under ären 1895—1900 föreståndarinna för Ladies" Hall vid läroverket. Hon är författarinna lill en mängd svensk-amerikanska skisser och berättelser i tidningar och tid-skrifler och har utgivit två samlingar av berättelser. 1889 tillbragt hon (i månader pa studieresa i Europa.

Frithiof Colling föddes i Hödcby, Bleking, 1863. reslc till Amerika 1879, arbetade försl på järnväg, sedan som hiisniålare. besökte 1883 Stilla Hafsstaterna. studerade någon tid vid en målarskola i San Francisco, var under 1881 bosatt i Minneapolis som porträtt- och landskapsmålare och reste 188."» lill Sverige för alt189

utföra beställningar, som ban fått av svensk-amerikaner att avbilda deras forna hera. Han gjorde Sverigeresor i liknande syfte ären 1887. 1889, 1891. 1892, 1891, 1895 och 1897. Ar 1899 besökte ban åter Stilla havskusten och stannade där en längre tid. 1905 flyttade han lill Sverige och blev redaktör vid en tidning i Tidaholm, varifrån han ett par är senare flyttade lill Hjo, för all redigera därvarande tidning. I Amerika var han även under något ar redaktör i .Minnesola. Han utgav tvä humoristiska skrifter i Amerika och har i Sverige utgivit en samling korta berättelser.

Gustaf Sjöström föddes i Umeå 1855. blev student 1878 och filosofie kandidat 1885. Efter atl någon tid ha tjänstgjort som waldcnslrönisl; predikant i Norrland reste ban 1887 lill Amerika. Han skötte redaktörsbefattningar vid tidningar i .Minneapolis, Chicago Jamestown, Brooklyn och Hockford, reste en tid

omkring som föreläsare, studerade vid de amerikanska episkopalernas prästseminarium i Chicago, avlade prästexamen och prästvigdes 1899 och var pastor vid en svensk episkopalförsainling i Chicago till 1902, da ban återflyttade till Sverige och inträdde som statskyrkopräst i Härnösands sliTI. Han avled som pastorsadjunkt i Sundsvall 1912. Han utgav i Amerika en humoristisk skildring av en invandrares äventyr och öden. vilken tillhör det bästa inom den svensk-amerikanska litteraturen. För övrigt var han en ledig versi-likalör, en god talare och en vänsäll och gemytlig personlighet.

Bland historiska och biografiska författare förtjäna särskilt nämnas K. Norelius. E. \Y. Olson, A. Schön, Amandus Iohnson, Alfred Söderström, C. F. Peterson, Hans Mattson. V. Vitling. O. N. Nelson. G. N. Swan, Philip Andréen, Alfred Bergin, S. J. Kronberg; bland lilleralurkännare och kritiker Jakob Bonggren, G. N. Swan, Victor Nilsson, Johan Persson. Aron Ingvall; bland reseskildrare K. Nelander. F. A. Lindstrand, Birger Sandzén. .1. Hallgren. Även pä vetenskapens område ha några författare utmärkt sig, bland andra doktorerna I!. Hogner, A. V. Grafström och J. Hoving, pastor C. A. Hemborg m. fi., som autobiografisk författare förtjänar Theo. Hesseli nämnas. De flesta av dessa ha varit omnämnda i del föregående. Biografier över några av de övriga följa här.

O. N. Nelson föddes i Yitlskövle i början av 1860-talet och reste 1881 lill Amerika. Han studerade vid skolor i Minneapolis, försörjande sig som bokagent, reste 1886 lill Slilla havskusten och genomreste under ett par års tid Oregon och Washington som bokageni och rönte en oerhörd framgång. Han studerade därefter vid Willamelteuniversiletet i Salem, Oregon, och avlade lärare-och advokatexamen. 1891 reste han lill Sverige och tillbragte mycken li<l med all i biblioteken uppleta aili. som hade avseende på de skandinaviska amerikanernas historia. 1892 återvände han lill Seattle, Wash., sålde en del egendom, som ban förut förvärvat190

där, samt började omedelbart samla material till ett historiskt verk. Han slog sig ned i Minneapolis, besökte varje av skandinaver befolkad trakt av staterna Minnesota. Iowa och Wisconsin, samlande historiska och biografiska uppgifter, samt utgav 1893 första delen av sitt verk History of the Seandinavians, handlande

Philip Andree».

A. Ocrgin.

K. Hogner. A. V. Grafström.

oin skandinaverna i Minnesota, och 1897 fortsättning, handlande om skandinaverna i lowa och Wisconsin. Dessutom innehåller arbetet historiker över de olika kyrkosamfunden i Amerika, invandringen, statistik och en sorgfälligt utarbetad bibliografi över allt. som dittills utkommit i Sverige och Amerika rörande utvandrarna. I en senare upplaga är denna bibliografi framförd lill .1901. Nelson var senare bosatt i Dakota och flyttade 1900 till Oregon, där ban har sitt hem i staden Medförd.191

G. N. Swan föddes i Tjärstad, Östergötland. 1856 och medföljde 1870 sina föräldrar till Amerika. 1873 blev han handelsbiträde, genomgick 1877—79 på två år en 1-årig kurs vid Augustana College, bestridande kostnaderna med egna besparingar, blev därpå han-delsbiträde i Omaha och 18S0 föreståndare för ett svenskt fabriksbolag i Sioux City. Iowa. 1888 började han svensk bokhandel, men sålde den 1889 och blev bokhållare i en bank, i vilken han längre fram blev delägare, styrelseledamot och biträdande kassör. Sedan 1899 är ban svensk vicekonsul. 1891 gjorde han en längre resa genom Europa. 1911 besökte lian åter Sverige. Sedan 1878 har han bidragit (ill pressen med talrika uppsatser, särskilt över litteraturhistoriska ämnen, korrespondenser och biogra fier, bland annat en serie artiklar om svensk-amerikanska författare. Han utgav 1912 elt historiskt verk om svenskarna i Sioux City, etl mönsterarbete i sin art.

Victor Nilsson föddes i Östra Torp, Skåne, 1867, fick en vårdad uppfostran och reste till Amerika 1885. Han blev biträdande redaktör vid Skaffaren i St Paul. därefter vid Sv. Folkets Tidning, 1890 redaktör för Minnesota-Posten och 1891 föreståndare för en avdelning av Minneapolis' stadsbibliotek. Ilan redigerade därjämte Svensk Familj-Journal lill 1891, då han började universitetsstudier för filosofiska graden. 1897 blev lian filosofie doktor. Han intresserar sig mycket för svensk sång, var en av stiftarna av sångföreningen Orpheus och liar varit dess

ordförande med få avbrott sedan 1896, ävensom ordf. i de svenska sångföreningarnas centralförbund i Minnesota, medlem av de exekutiva kommittéerna för sångarfesten i .Minneapolis 1891. sångarfärden till Sverige 1897 m. m. Ilan är en av de främsta litteratur- och konstkritikerna i Svensk-Amerika och har utgivit en svensk historia pä engelska, en bok på svenska om Amerikas presidenter och skrivit många litteratur- ocli kulturhistoriska uppsatser.

Philip Andréen föddes i Swedona, Illinois. 1867, son till pastor A. Andrén, blev student vid Betliany College 1892 och var därefter i tre års tid lärare i engelska vid Upsala College, 1895 log han magistergraden, genomgick därefter Augustana Seminarium ocli prästvigdes 1900. Ilan var därpå i 5 år pastor i Pittsburg, Pennsylvania, under åren 1905—11 pastor i San Francisco, varifrån lian flyttade lill Evanston, Illinois, för att överlaga vården om därvarande luth. församling. 1908 hedrades ban av Wittenberg College i Ohio med teologie doktorsgraden. 1903 företog han en vidsträckt studieresa i Europa, varom han skrev cn serie intressanta rcscbrev. Under mer än ett års tid efler branden i San Francisco 1906 var ban ordf. för den svenska nödhjälpskommittén. Till stor del kan tillskrivas honom förtjänsten, att den Sv. luth. kyrkan i San Francisco och den bortom densamma belägna stadsdelen räddades från ödeläggelse, i det han genom1!)2

både uppmuntrande ord och föredöme förmådde en mängd personer att langa vatten från en källa och en uppbruten kloak och med vata täcken och mattor hindra den redan av hettan nästan vitglödande kyrkan från att antändas. Sedan 1900 har ban varit utgivare av månadstidningen Vår kyrka, och 1!H)7 utgav ban ett praktverk om församlingens historia. Han är en framstående talare och mycket omtyckt ej blott inom de kyrkliga kretsarna.

Alfred Krrgin föddes i Västerbitterua. Västergötland. 1866, reste 1883 lill Amerika, arbetade de första ären vid ett tegelbruk, studerade under höst och var. blev student 1892. prästvigd 1891, betjänade Warrenpastoratet i Minnesota frän 1895 lill 1897. da ban blev pastor i Cambridge, samma stat. I nder tiden idkade han studier vid Minnesota Statsuniversitet. blev filosofie doktor 1901 och efterträdde samma ar ('.. A. Swensson som pastor i Lindsborg, Kansas, lian har varit konferensordförande m. in., lämnat bidrag till olika tidningar och utgivit flera böcker. 1914 företog han en resa genom Europa.

Edward Nelander föddes i Knowille, Illinois, 1855, studerade i Knox College och Augustana College och blev student 1881, filosofie kandidat 1881 och filosofie doktor 1895. 1886 besökte ban Europa och vistades en tid vid universitetet i Herlin. 1883—89 var han president för Belhany College. Han prästvigdes 1889, var pastor i Kansas ('.ity till 1891, för (len svenska luth. församlingen i San Francisco lill 1896. för den engelska luth. församlingen till 1905 och därefter för den svenska luth. församlingen i l.os Angeles lill sin död 1915. Han företog 1908 en resa till Palestina och utgav en förträfflig berättelse därom. llan utgav även en samling predikningar på engelska. Han var en briljant talare och både som människa och präst ofantligt omtyckt pa gru nd av sill vänsälla väsen och sin liberala världsåskådning.

Johan Hallgren föddes i Skäne 1867, studerade 5 är vid elementarläroverk. var i 3 är anställd på apotek och anträdde i april 1889 en resa lill Afrika. Efter att i flera månaders tid ha flackat omkring pä Medelhavet som sjöman, dykare in. m.. slrövat omkring i Palestina och besökt Indien kom han den 1 mars 1890 (ill Zanzibar, varifrån ban i april återvände lill Indien och i maj lill Medelhavstrakterna. I nov. for ban lill England och i dec. till Amerika, där ban slog sig ned i Pennsylvania. 1 11 år var han anställd som kemist vid elt tyglrvckeri. var därefter brygg-mästare i Chester till 1915, då han köpte ett hotell och bryggeri i

lolian Hallgren.193

.Mount .lov. Han liar utgivit en myckel intressant bok oin sina irrfärder och ofta bidragit till pressen med poetiska alster.

Richard Hogner föddes i Stockholm 1852, blev student 1871, medicine licentiat 1879 och log medicine doktorsgraden 1883. Han blev 1879 provinsialläkare i Nordmaling, Västerbotten, ocli var sedan efter vartannat underläkare och underkirurg vid Serafimerlasarettet i Stockholm, iasareltsläkare i Ljungby, provinsialläkare i Övcrkalix, Nederkalix och Hässleholm. Ar 1893 flyttade han lill Amerika och bosatte sig i Boston. Här har ban

förvärvat en stor praktik och gjort sig känd som talare, medicinsk föreläsare ocli författare. Under 30 àrs tid har han varit flitig medarbetare i svenska läkaretidskrifter. Han har företagit flera studieresor pä den europeiska kontinenten och studerade i sina yngre dagar ett är för Pasteur, Metschnikoff m. fi. berömda läkare. Han är dessutom ivrig gymnast och lärde sig vid 50 års äll|er alt gä på händerna, ett konststycke, som ban under ett föredrag i Svenska läkaresällskapet under sitl besök vid Olympiska Spelen i Stockholm 1912 förevisade lill mycken förvåning för de övriga Esculapii-sönerna. 1915 utgav han i Sverige ett populärt verk i hygien, vilket av d:r Henrik Berg i Stockholm kännetecknades som det betydelsefullaste arbete i populär hälsovård, som under de sista 10 ären utkommit pa vårt språk .

Axel V. Grafström föddes i Motala 1858, son till överstelöjtnanten och riddaren ni. m. Carl Axel Grafström, blev student 1879, inskrevs som elev vid krigsakademien i Karlberg och utnämndes 1881 lill underlöjtnant vid Kungl. Andra livgrenadjärregemeutet. Under ett besök bos sin broder Edward i Amerika fattade ban tycke för landet, tog avsked från regementet och stannade i Amerika. (Inom parentes kan nämnas, all brodern Edward, som var ingenjör, drunknade efter all själv ha räddat flera människor vid en översvämning i Kansas, och alt staden Topeka till hans ära uppreste en minnesvärd över honom . Grafström skriver om sina första erfarenheter i Amerika: Beslöt lära mig railroading' och blev rallare. Tröttnade och blev farmare. Tröttnade och blev kypare, sjukvärdssoldat, bodknodd och spårvagnskonduktör.» Han var därefter under ett års tid reporter vid ett par amerikanska småstadstidningar, varpå ban som eldare på en norsk lastångare besökte Södra Amerika. Efter återkomsten till Förenta staterna företog han en resa lill Europa för att studera sjukgymnastik. Färdig därmed återvände ban lill Amerika och etablerade sig som sjukgymnast i Newport, Rhode Island. Ilan blev där bekant med stadens slorpampar och förtjänade stora pengar. 1893 tog ban läkare-examen vid New York City University, och 1895 utnämndes han lill läkare vid stadens sjukhus. Han var medarbetare i flera amerikanska läkaretidskrifter och fick 1895 i uppdrag av W. B. Saunders Co i Pliiladelfia och London, en medicinsk förlags-
13.. - Sknrstedt194

firma, att skriva en bok om sjukgymnastik, vilken liok, kallad A textbook of meehano-therapy. sedan utgått i tvä upplagor. Han skrev även vid samma tid flera kortare noveller i The Wayside Tales i Chicago. Han bosatte sig slutligen i Janiestown, N. V., och blev utnämnd till läkare vid Augustanasynodens därvarande barnhem. Han har lämnat många bidrag till Valkyrian, Nordstjernan. Vårt land och Skandia samt skrivit en intressant svenskamerikansk roman, Skånska harön, som utgivits pä svenskt förlag.

Johannes Hoving föddes i Viborg, Finland. 1868. son titi bankdirektören och riksdagsmannen Walter Hoving född i Stockholm . blev student 188li, filosofie magister 1889. studerade därefter under ett års tid medicin vid universitetet i Herlin, fortsatte studierna vid Karolinska institutet i Stockholm och blev medicine doktor 1898. Samma år besökte ban en mängd europeiska badorter och vattenkuranstatter, för alt sätta sig in i olika metoder att behandla sjukdomar. Dessförinnan hade ban i Ryssland ägnat en del av sin tid at studiet av den asiatiska koleran. Ilan utnämndes titi överläkare vid badanslattcn och det medicinska institutet i Mariehamn pä Åland och förestod dem frän 1899 till 1903, da tian råkade i onåd pa högsta ort i Ryssland, emedan ban vägrat att mottaga ryska patienter. Ilan lämnade därför sin befattning och reste till Amerika, där han bosatte sig som praktiserande läkare i New York. 1911 öppnade han en egen hälsovårdsanstalt. Han är vicepresident i Ålderdomshemmets styrelse, president och hedersledamot av Svenska gymnastikföreningen i New York, livs tidsmedlem av Svenska läkaresällskapet i Stockholm och medlem av åtskilliga amerikanska och tyska medicinska och andra föreningar. Han har gjort sig berömvärt bekant som föreläsare, som översättare lill olika språk av vetenskapliga avhandlingar och som författare lill åtskilliga skrifter i medicin och politik saml tidningsartiklar, bland de sistnämnda cn serie ypperliga artiklar i hälsovård, publicerade i tidningen Nordstjernan. Hans hustru är f. d. primadonnan vid Kungl. Operan i Stockholm Helga Rundberg.

Theodore Hesseli föddes i Skönberga, Östergötland. 1837. genomgick Tekniska skolan i Norrköping, var elev vid Kungl, teatern 3 är och därpå privatlärare på Gottland. Han blev där omvänd lill baptismen och tjänstgjorde som baptistpredikant, varefter han blev handlande. 18(59 reste ban lill Amerika och blev baptistpräsl i Omaha. Nebraska. Vid sidan om denna verksamhet redigerade han tidningar, Skandinavisk Härold 1871 och Evangeliskt

Dr. .1. Hoving.19.")

1877 SO. varefter lian plötsligt lämnade det prästerliga kallet och blev farmare. 1883 flyttade ban tillbaka till Omaha och började en egen tidning. Svenska Veckobladet, vilken ban 1887 flyttade till Kansas City och 1892 till Chicago, efter att 1891 ha ändrat dess namn till Facklan. 1891 slocknade hans fackla . Han gjorde, ett försök till med en egen tidning, men måste inom kort nedlägga den. 1 dessa tidningar uppträdde ban skarpt mot präster och religion. Under sina sista år var ban socialist. Han avled 1912. I flera avseenden var Hcssell en märklig man. Ilan var oförskräckt som få, en god talare och kvick och skarp skribent, i hög grad impulsiv och onibytlig. Hans kåserier. Farbror Slokums Epistlar som han kallade dem, lästes med nyfikenhet även av dem. som icke kunde fördraga 'hans åsikter. En tid bestraffade han sina försumliga prenumeranter genom att vecka efter vecka under rubriken Vem har Facklans pengar? offentliggöra spalt efter spalt med namnen på dem, som icke insänt prenumerationsavgiften. Vid ett tillfälle inställde ban ett veckonummer av tidningen, efter all veckan förut ha tillkännagivit, att tidningen cj skulle utkomma nästa vecka, emedan gubben ville vila sig eller något i den stilen. I nder 1909—10 utgav ban två delar av sin självbiografi, Farbror Slokums memoarer, som ban både skrev, satte och tryckte själv. Tryckningen skedde på en vanlig handpress. Han var sysselsatt med tredje delen, då ban insjuknade och dog.

På kåseriets område har den svensk-amerikanska pressen ägt flera skickliga pennor: Eliublad, Liedberg, Johan Person, Alex. Olsson, T. Sandegren, llessell, Sjöström, Lannes, Linder, Grönberger, Thornmark, Hugo lillström m. fi. De flesta av dem ha redan varit omnämnda på andra ställen.

C. E. Thornmark föddes i Västra Stenby. Östergötland, 1859 och reste 1871 till Amerika. Han sysselsatte sig med skogs- och sågverksarbete m. m. till 1889, då ban blev medredaktör i en tidning i Michigan, i vilken han förut skrivit en serie kåserande artiklar. Han uppsatte därpå en egen tidning, Arbetaren, som han redigerade med stor talang till 1891, då han antog anställning som reseagent för Sv. Amerikanaren. Han flyttade sedan till Mississippi och avled där för några år sedan. Han ägde en fölen autodidakt ovanlig makt över språket. Ett av hans poem: Ar du med i de svettiga skarornas led? tillhör pärlorna inom litteraturen.

Hugo lillström föddes i Stockholm 1802, blev kontorist och reste 1886 till New York. Han prövade i början på många sysselsättningar, men fick slutligen stadig plats vid stadens gasverk. Sedan 1892 har ban varit kåsör och krönikör i Nordstjernan. I Frisk Luft skrev tian en serie humoresker. Han har även författat åtskilliga poem.

Det är f. ö. så många, som haft sin egentliga verksamhet inom204

praktiska områden av livet och haft litteraturen som en sorts kärleksarbete, att det ej låter sig göra att här uppräkna alla. Wilhelm Larson, affärsföreståndare vid Sv. Amerikanaren, är både artist och författare och har skrivit många förträffliga skisser, dikter m. m. Aron Ingvall i New York är en mycket begåvad diktare och insiktsfull litteraturbedömare. Så långt tillbaka som 1897, då jag utgav boken Våra ponnfäklarc. kunde jag däri. med uteslutande av alla underhaltiga skribenter, inrymma omkring 300 svensk-amerikanska redaktörer, författare, diktare och korrespondenter. Nu skulle siffran säkerligen kunna högst ansenligt ökas. len uppsats om svensk-amerikansk litteratur, införd i kalendern Prärie-blomman 1902, uppräknade Jakob Bonggren omkring 180 böcker, dittills utgivna av svensk-amerikaner. Sedan dess har särskilt den historiska litteraturen vunnit elt rikligl tillskott genom minnesskrifter, som utgivits med anledning av församlingars och samfunds 10-. 25-eller 50-årsjubileer, och genom arbeten om olika stater eller svenska kolonier. Jag känner icke på långt när lill allt, som utkommit, men vill ändå. för alt giva läsarna i Sverige elt begrepp om, vad emigranterna åstadkommit på delta område, lämna en förteckning över svensk-amerikanska skönlitterära, historiska, biografiska och vetenskapliga skrifter, så långt min kännedom sträcker sig, för utrymmets skull utelämnande teologiska böcker, religiösa berättelser, barnböcker o. d., som utgivits i sådan mängd, alt det skulle bli för besvärligt att taga reda på dem.

Abrahamson, I.. G., och t;. A. Swensson Jubelalbum, 1893.

Al berg, Albert. Sophos — Imaginary travels — How I Iwice eloped m. fi. (engelska berättelser).

And cer, C. W. Två berättelsesamlingar med titel Augustana-folk.

Anderson, A u g u s t. Romanerna Banditens vålnad. Bankirens dotter, Hanna, 103 Ström, Stina och Storbonns testamente, samtliga utgivna på 1880-talet.

Anderson, C. A. Min erfarenhet. 1891. (Dikt .

Anderson, Edward. Dagsländor. 1911. (Diktsamling.

Anderson, Oscar A. Kapriser. 1911. ;Samling av kåserier).

Anderson, Otto. Diktsamlingarna På lediga stunder (189G) och Svenska låtar.

Andréen, Gustav. Det svenska språket i Amerika. 1900.

Andréen. Philip. Minnesskrift 1907. 111. Utgiven med anledning av svenska lutherska församlingens i San Francisco 25-års jubileum).

Banér, J. G. IL Sextiotrean. Självbiografi). — Dikthäftena Bragemål, Härmod, Opiater och granater, Duluth, Diagrams, Flakes, Iduna and Bragi, Buncs and ripples. 1911—15.

Berger, V i 1 hel in. Vårt språk. 1912. — Vår kyrka. 1912.197

— Amerikanska ortnamn av svenskt ursprung. 1915. Svensk-amerikanska meditationer. 191(5. — Hjälp dig själv. 1903. (Lustsper. Ungdomskärlek. 1908 (Roman. — Berättelsesamlingarna Rätt och slätt. Vardagshändelser, Emigrantöden. Hundår och lyckodagar. Tytt i panna. 1902—12.

Bcrgin, Alfred. Minnesskrift för Cambridge, Minnesota. 1901. — The law of the. Wcstgoths. 1906. — Lindsborg, cn kulturbild. 1909. 111. — The Svedish scltlements in Kansas. 1910. — Under furor och palmer. 1916 Reseskildring).

Bergstedt, Salomon. Ljungblommor. 1897 Diktsamling). B e x e 11, J. A. A course of study in the business side of farming.

Björklund, A. P. Livels skiften. 1891 (Uppsatser i metafysik m. ni. .

Björkman, Edwin. Is tlicre anything ncw under the sun?

— Crimes and crimes m. fi. översättningar av Strindberg.

llloom. Fredrik A. Vita svanor. 1917. (Diktsamling. B o k e I u n d, Olof. t skymningsstund. 1891. (Diktsamling). Bonggren, Jakob. Del hemlighetsfullas värld. — Sånger och sagor. 1902. 381 s.

Broström, Ivan. The nevv goldfields at Cape Nonie. 1S99. Carlson, A. G. En emigrants resa. 1895. G a r 1 s o n. N. A. Hoppets behag. 1893. (Diktsamling . C. h r i s t i a n s s o u, Per. Berättelser ur livet. 1916. C o I I i n g, F. Mister Colesons Sverigeresa 1896. Där igen. 1896. Illustrerade av författaren.

Edgren, Alexis. Minnen från havet och kriget. 1872. Illustrerad.

Edgren, Hjalmar. Dikter i original och översättning, 188-1. — Blåklint. 1891. Diktsamling. — Skildringar från det minnesrika Mexico. 1891. — A compendious sanskrit grammar 1885, A compendious French grammar 1890, An elementary Spanish grammar 1891, A bricf German grammar 1896, A brief Ilalian grammar 1897.

Ekholm, Jolin. Minnesalbum över sv. luth. församl. i Swedesburg. Iowa . 1917.

Elmblad, Magnus. Samlade dikter 1878; samlade arbeten 2, 1890 (dikter och skisser samt två episka skaldestycken Gunnar och Anna, 1880, och Kristina Nilsson 1882.

Enander, J. A. Förenta staternas historia. 1875—80; Nordmännen i Amerika; Våra fäders sinnelag samt Valda skrifter. 1892. Illustrerad. Ur Svenska sången, poetisk läsebok I: 1800

— 1850. 1901.

Esbjörn, C. M. Det äldsla svensk-amerikanska läroverkets uppkomst och utveckling. 1911.

Fliesburg, O. A. Vildrosor och tistlar. 1900. Biktsam-198

ling . — Cristoforo Colon. 1892. Episk dikt. översatt till engelskan av Lewis 1'. Jolinson .

K r c d c n h o 1 in, Axel. Purpur och hcmspunnct. 1909. Diktsamling .

Fredrickson, A. W. Årsrapport 1906 rörande förhållandena vid Western Oregon Orchard Companys fruktträdgård vid Medförd, Oregon. 1906. III.

Grafström. Axel V. A. A textbook of mechanic llierapy. 1911. 111. — Skånska baron. 1915. Roman:.

Granville, W. A. Differential caleulus; Plain trigonometry; Spherical trigonometry m. fi.

Grönberger, Robert. Svenskarna i St Croix-dalen, Minnesota. 1879. — Minnesotas historia. 1889. III. — Kalle Fröjdelin. 1889. Roman.

II à k a n s o n. A 1 f r e d. Rapport rörande förhållandena vid Western Oregon Orchard Companys fruktträdgård i Medförd, Oregon. 1905. 111.

Hall, A. G. Svenska baptismens historia. 1900. 111.

11 al lenborg, Magnus. Hinsidan verldshavel. 1900. Berättelsesamling.

H a 11 g r e n, Jo h a ». Härnadståg. 1899. (Reseskildringar från Palestina. Indien m. ni. med illustrationer av förf. .

H a 11 n e r, Andreas. Det stora fälttåget, en handbok i nykterhet, prohibilion och nationalekonomi. 1892.

II ar t cl i us, 11. F. II. Om uppenbarelsen från boströmiansk synpunkt. 1901.

11 em b or g, C. A. Ord, verk och vila. Astronomiska kåserier).

Hendiii. C. G. Käpphästens levnadsöden. 1910. 111. (Självbiografi .

Hes sel, Theodor. Farbror Slokums memoarer 1909—10. 432 s. Självbiografi).

II ill, S. M. Uggletoner i vargatider. 1916. (Diktsamling).

Historik över Första Svenska Baptistförsamlingens i Chicago 50-åriga verksamhet. 1916. 111.

Hogner, Richard. Dagligt bröd och dagligt liv. 1915. (Hälsovårdslära .

H o l m e s, Ludvig. Dikter. 1896. — Nya dikter. 1905

Holm gra in, A. V. Augustana Book Concern. 1914. III.

Hoving, Johannes. Några erfarenheter och rön under en 10-årig vistelse i New York. 1911. — Världskriget. I. 1914; II. 1915.

I n g v a 11, Aron. Vårbrodd. Dikter och skisser.

Jacobson, Ii. I. Clairvoyance och psykometri. 1891. — Ur naturens hemligheter. 1894.

Johnson, Amandus. The Swcdisli scttlemcnts ön the Delaware. 1911. Illustrerad. 879 s.

Johanson, Albert. Ängsblommor. 1916. (Diktsamling).199

Jo lin son. Ii. C. A butlfighl in the city of .Mexico. 1909.

Johnson, Erie. och C. E. Peterson. Svenskarna i Illinois. 1880. III. 471 s.

J o h n s o n, G o 11 f r i d. Dikter. 1882.

Jung r e n, G u s l e n. Själsvelenskap. 1893.

Klingberg, J. E. Svenskarna i New Britaiu, Connecticut. 111-

Kronberg, S. .1. Banbrytaren. 111. 132 s. Skildringar från nybyggena i Minnesola .

Larson. Fredrik. Statistik över svenskarna i Förenta staterna intill aret 1910.

Lennmalm. ('.. L. H. Worlds history and review of den-tistry. 1891.

Le Veau. A. M. Nordbon i Amerika. 111. Dikt

Liljegren. N. M., II. O. Westergreen och C. G. Wallenius. Svenska mctodismen i Amerika. 1895. 111.

Liljecrantz. O t I i 1 i e. Romanerna The thrall of Leif the I.ucky, The ward of king Canule, The Vinland champions. Randvar the Songsmith och The scrape that Jack built. 1902—00.

I. itjengreii, Adolph. Feststämning 1910. Deklamations-stycken . Nya dialoger och dcklamationsstyckcn. 1916. The lillie Swedish chureh ön the bill samt The mission friend s son. Berättelsesamlingar .

Lincoln. Julius. Minnesalbum över Första lutherska församlingen i Jamestown, N. V. 1907. III.

I. i n da hl. .1 o s u a. Röck Island Tropical Plantation Company. 1908. 111.

Lindberg. Waller. Mol det hägrande landet. 1897. Diktsamling .

Lindblom. Ernst. Pä försök. 1888. (Dikter).

Linder. O. A. Glada grin. 1890—91. Humoresker. — I västerland. 1911. Berättelser och dikter .

Linder borg. C. G. På livets vädjobana. Översättning av Matthews Getting ön in the world .

Lindh. Olof. Minnen och iakttagelser från cn förfluten levnad. 1907.

Lindstrand. F. A. Pennteckningar och reseskildringar. 1898. 376 s. —, I öster- och västerland. 1899. III. 387 s. Reseskildringar från Europa och Palestina;.

L i n n c a. Poetisk kalender, utgiven av J. Bonggren, J. A. Enander, E. Lindblom och C. F. Peterson.

Linnelius, N. I1. A. Genom ärans och hjältarnas land. 1895. 111.

I. und, Emil. Mem ocli hemliv. — Iowakonferensens av Augus-tanasvnden historia. 1916.

Lund bl ad. S. Rimkrönika över Svenska Klubben i Seattle. 1908. — Fria tankar. Dikt i.200

Lundeberg, Axel. Samlade sånger.

Lärka, Per. Kärlekens dubbelseger. Novell eller en tysk idé .

Lönnquist, C. A. Dikter. 1007. — Sundet vid Treskär ocli andra dikter. 1913. — Vildros. 1916. (Diktsamling). — Efter 10 år. 1916. 111. (Minnesskritt med anl. av församlingens i Kearncy, Neb.. 40-årsjubileuni;.

Malm, G. N. Bethany Oratorio Society. 1907. III. — Charli Johnson svensk-amerikan. 1909. (Roman på verklighetsgrund, ill. av författaren).

Malmquist, Frithiof. Törnen och tistlar. 1900. Diktsamling).

Masterpieces from Swedish literature. 2 delar. 1906—08. III. (Innehåller ett 100-tal svenska poem och 11 prosastycken, översatta till engelskan av svensk-amerikanska författare .

Mattson, H a n s. Minnen. 1891. III. (Självbiografi . — The story of an emigrant. Samma bok).

Minnesskrift med anledning av Augustanasynodens 50-åriga tillvaro. 1910.

Minnesskrift med anledning av Svenska Missionsförbundets 25-årsjubileum. 1910. III. 321 s.

Nelander, Edward. Till Jerusalem. 1908. 111.

Nelson, A. P. Puritanernas och pilgrimernas historia. 1901. — Svenska missionsvännernas historia i Amerika. 1906.

Nelson Lars 1'. What has Swcden done for the United States? 1917.

Nelson. O. M. Svenskarna i Nebraska. 1916.

Nelson, O. N. Ilistory of the Scandinavians and successful Scandinavians in the United States. 2 uppl. 1901. III. 798 s.

Nilson, Olof A. Nordamerika. 1904.

Nilsson, Hjalmar, och E r i c K n u t s o n. Svenskarna i Worcester, Mass. 1898. 111.

Nilsson, Victor. Förenta Staternas presidenter. 111. Sweden. 1899. 111. 463 s. — Sångarfärden till Sverige. 1910. III.

Norelius, Erik. Ev. luth. \ugustanasynoden i Nordamerika och dess mission. 1870. — T. N. Hasselquist. 1900. — Vasa illustrata. 1905. 111. (Historia över Vasakolonieu i Minnesota . — De svenska lutherska församlingarnas och svenskarnas historia i Amerika. Två delar. 1890 och 1916. 111. 1,412 s.

Norman, C. G. Emigrantens sånger. 1914.

Norström. Walfrid. Gjorda erfarenheter i min ungdom och sedan såsom predikant, o. s. v. 1914.

Ny v all, David. Vers och saga. 1890. — Skogsdrillar. 1901.

Diktsamling . — Medsols, tre fosterländska tal. 1898. — The new romanticism in Scandinavian letters. — The map of Sweden, a tale and a fairy tale.

Olson, E. W. En bokhandelshistoria. 1910. 111. — E. \Y.201

Olson, A. Schön och M. J. Engberg. History of the Swcdcs of Illinois. Två delar. 1908. 111. 1,617 s.

Olson, E. \V. The Swedish element in Illinois. 111. 703 s.

Olsson, Anna. Från solsidan. 'Berättelser;. — Bilder från jubelfesten m. fi. skisser. 1912.

Olsson, Alex. Kallprat. 1895. Kåserisamling}. I'å turist-färd genom Amerika och Europa. 1909.

Olsson, Olof. Hälsningar frän fjärran. 1890. — Till Born ocli hem igen. 1890. 731 s.

Ostrom, Oscar. Wordsworth in bis poetrv. 1892.

Palmer, .1. E. Frusbubblor och strilstänk. 1897. Dikter.

Person, Johan. I Svensk-Amerika. 2 uppl. 1900. (Berättelser och skisser . — Svensk-amerikanska studier. 1912. — Våra nya besittningar. lit. Trumbulls stora verk i översättning1.

Peterson, C. F. Förenta staternas historia i sammandrag. 1890. — Republiken och dess institutioner. 1891. — Amerikanska vältalare. — Ett hundra år. 1892. 111. 716 s. Sverige i Amerika. 1898. 111. 509 s. — Plikt och kärlek. Roman.

Peterson, Frederick. Poems and Swedish translations. 1883. — In the shade of the Yggdrasil. 1893. Diktsamling). — Chinese lyrics.

Peterson, Frithiof. Under nattvakten eller den gamle matrosens berättelser, lit. — Ismael Hagarson. 1915. Roman .

Peterson, P. A. De skandinaviska ländernas framtid ur swedcnborgiansk synpunkt. 1891.

Poetiska blommor. Översättningar av engelska, tyska och andra poem. samlade och utgivna av P. G. A|mberg. 5 delar. 1901 10. 322 s. Samlingen innehåller 220 poem, av vilka över 110 äro översatta av svensk-amerikanska författare.

Princell, Josephine. J. P. Princells levnadsminnen. 1916.

R e s 1 o w, \Y i 1 b c 1 m. Blåklint och brännässlor. 1905. (Diktsamling).

Bodell. A. Nya erfarenheter i den nya världen. (Roman .

Bose, N. J. Ogräs och vete. 1899. (Diktsamling.

Rosenberg, J. E. I hembygdens skogar ocli dalar; Mitt skogs-kapell: Vid Niagara; Vid Erics strand. (Dikter).

R v del i us, Alfred. Vilda blommor. 1888. Diktsamling).

Hyde n, P. På lediga stunder. 1910. Skisser och berättelser .

Sandberg, Carl. Chicago poems. 1917.

Sandegren, Tobias. Logarithms of the commnn system and Napiers in arithmetical operation. 1887.

Sandzén, Birger. Med pensel och penna. Skisser ocli reseskildringar med illustrationer av förf.).

Schmidt, Emanuel. Svenska baptister på 1700-lalet. — Hiawatha (övers, av Longfellows poem .202

Schroedcr, Gustavas. Hislorv of the Swedish baptists in Swedcn and America. 1898.

S c h ö n, A. Coins finansiella skola. 1895. - Korset ocli halvmånen. 1897. (Översättningar från engelskan . — Bilder från gamla hemlandet. 1897. — Panorama över Amerika. 1900.

S h o g r e ii-K arman. Kin ma. NV here the Mississippi flows and olhcr storics. 1906.

S j ö s t r ö ni, G u s t a f. Jan Olsons äventyr. 1892. 111. Sjöquisl, F. G. Rimfrost. 1917. Dikter. Sk ar stedt, Ernst. Vid hennes sida. 1889. III. — Svensk-amerikanska poeter. 1890. 111. Oregon och Washington. 1890. III. Rosor och törnen. Den gamle smeden. Krän vilda västern. 1893—95. [Berättelser i bearbetning . — Våra pennfäktare. 1897. 111. — Under vestliga skyar, 1907. 'Diktsamling!. Berättelse om ett besök i Monitorträdgården. 1907. 111. — Berättelse om ett besök vid Monitor- ocli Linneaträdgårdarna. 1908. III. — Washington och dess svenska befolkning. 1908. 111. — California och dess svenska befolkning. 1910. 111. — Oregon och dess svenska befolkning. 1911. 111. — Vagabond och redaktör. 1911 111.

Strömberg. O. Leonard. Små blommor, dikter på vers och prosa. 1891. - Olika banor. Efter striderna, Olycksbarnet, Ett klöverblad, Inspektor l.indner. Smed-Johan, Erik Vedhuggare, Herren lill Lövsjö. 1895—1913. (Romaner.

Sundet1. E d v a r d. Lyckliga dagar. 1891. Dikter och skisser .

S \v a n, G. N. Fjättrad eller den tid som stundar. Översatt roman . Holmes och Zetterstrand. 1912. — Svenskarna i Sioux Citv. 1912.

S \v e ii s s o n, C. A. The Swedes in America. 1889. Vid hemmets härd. 1890. 111. — Hemåt. 1891. — I Sverige. 1891. 111. 539 s. — Förgät-mig-ej. 1892. Litterär kalender . — Åter i Sverige.

1897. 111. 661 s. Again in Swedcn. Samma bok. Allailtlustreradc. Swärd, A. A. Vilda blommor från prärien. 1887. Från

vä stanskog. 1889. Två diktsamlingar). Enskilda skrifter. 1895. Brevutdrag, utgivna av Ernst Skarstedts

Söderström, Alfred. Minneapolis minnen. 1899. 111. 459 s. Blixtar på tidningshorisonten. 1910.

Tapper. Gustaf. Genom djupa vatten; 1 sol och skuggor: Strålar av etl stort ljus. 1897—1900. Diktsamlingar. Tofftén, O. A., Ancienl Chronology.

Udden, J. A. The mekanikal composition of wind deposits.

1898. — The geology of Muscatin couney, Iowa. 1899. — An old indian villagc. 1900. — The geology of the Shaftcr silver mine distriet, Texas. 1900.

Wierner. Ni nian. C. A. Tolléus jul- och nyårskalender.2o:i

1803. — I höst- och vinterkväll. 1895. — Pennstreck. 1896. Samlingar av dikter, berättelser och humoresker .

Wallberg, Olof. Emigranten. — Mordet pä Milton avcnue.

Wermelin. Alfred. Dikter. 1890. — En blick på livet. Diktsamling .

W i c k 1 u n d, (i usla f. En afton på Tre Byttor. Skådespel .

Gnistor frän rimsmedjan. 1900. Diktsamling .

W i 11 i n g. Victor. Minnen frän mitt liv som sjöman, immigrant och predikant. 1901—02.

Y o u n g c r t, S. G. Filosofiens historia.

Zetterstrand. E. A. Grunddraget i den svenska poesien. 1899.

Zilliacus, K o n n i. Amerika. 1891. Chicago. 1892. — i tvandrarhislorier. 1892. — Amerikas Förenta stater. III.

I denna långt ifrån fullständiga lista har icke upplagils någon av de många förträffliga böcker, som utgivits av f. d. svensk-amerikaner efter deras återflyttning till Sverige eller av svenskar före deras utvandring till Amerika, t'tom ovan uppräknade böcker och skrifter ha åtskilliga årsskrifter och kalendrar utgivits. Svenska Historiska Sällskapet utgiver en årsbok, Svenska Kuriren utgav under inånga är Kurrekalender, kyrkosamfunden ha sina julkalendrar — Metodisternas Vinterrosor, utgiven sedan 1903, Baptisternas Vintersol, började samma år, Missionsförbundets Hemåt, utgiven sedan 1892, Augustanasvnodens Korsbaneret sedan 1880. Hedaktör C. G. Fredin i Worcester utgav elt par årgångar av Svensk-amerikanska Kalendern. pastor A. Liljengren 5 årgångar av julkalendern Vinterny från östervåg, Josephine Princell har sedan 1901 utgivit kalendern Skogsblommor och Auguslana Book Coneern utgav under ären 1900—13 li-ellon argängar av kalendern Prärieblomnian, den lill innehåll och utstyrsel förnämsta av alla svensk-amerikanska litterära årsböcker, saml började 1910 utgiva en jultidning, God jul, efter mönster av de svenska jultidningarna. Tidningen Arbetaren i New York har sedan flera år tillbaka utgivit en elegant jultidning med titeln Landkänning, och Kngberg-Holmberg Publ. Co. utgav 1916 en fin jultidning. Flera enskilda personer ha ock utgivit jultidningar. I förteckningen över litterära alster borde också med rätta medtagas de praktupplagor, som emellanåt utgivits av tidningar. Oregon-Posten i Portland utgav 1915 ett dylikt nummer, tryckt på glättat papper och innehållande 32 sidor med värdefull läsning och 270 porträtt och andra illustrationer. Skandinavia i Worcester firade sill 30-arsjubileum 1916 med utgivandet av ett 32-sidigt nummer med ett 60-tal illustrationer och Hemlandet i Chicago sitt 50-årsjubileum 1905 med ett likaledes rikt illustrerat minnesnummer. Ingen lidning har dock i detta avseende kunnat mäta sig med Vestkusten i San Francisco, vilken gång efter annan utgivit praktnummer och 1915 överglänste både sig själv och alla212

andra tidningar såväl i Svensk-Amerika som Sverige genom all lill svenskarnas dag under världsutställningen utkomma i ett praktnummer på 100 sidor jämte den vanliga x-sidiga veckoupplagan. Praktnumrel, soin var tryckt på fint bokpapper oeli i omfång motsvarade en bok på 5- eller 600 sidor, var prytt med en enkom för tidningen målad titelplansch av den svenske konstnären Anshelm Schultzberg och innehöll bland mycket annat flera längre kultur-och litteraturhistoriska artiklar och omkring 350 illustrationer.

Att ett otroligt mått av arbete ägnats åt litteraturen av ren kärlek och nitälskan för saken, skall icke kunna förnekas, ty i ytterst få fall kan en svensk-amerikansk författare vänta någon ens nämnvärd ersättning för sin möda. Jag vet åtminstone elt fall, där en diktares, och därtill en av de allra förnämsta, arvode för en diktsamling bestämdes till 5 cents pr exemplar, efter det 1,1X10 cxem-

Saloraon Balcke och Fredrik Larson.

plär avyttrats, d. v. s. efter domedag, tv dessförinnan torde endast i mycket sällsynta fall en svensk-amerikansk diktsamling kunna påräkna alt utgå i över 1,000 exemplar. Den svensk-amerikanska publiken köper i regel icke böcker, såvida den icke trugas därtill av någon munvig och envis bokagent. Tidningar kan man lättare sprida. De vädja i högre grad till nyfikenheten, som i allmänhet är stark nog alt icke behöva någon extra påtryckning. Utan bokagenterna och tidningarnas bokpremier skulle månget svenskt-amerikanskl hem, i synnerhet på landet, ej äga en tillstymmelse till bibliotek. Det finns hem, vilkas bela bokskatt utgöres av en eller annan av de patentmedicinkalendrar, som utdelas gratis i apoteken. Kn av mina vänner, som i åratal arbetat som tidnings- och bokagent, skrev en gång: Den, som önskar sälja böcker bland svenskarna här i landet, måste gå ut på gator och

gränder och mana folk att19.")

köpa dem. Naturligtvis faller mycket, som dessa missionärer sä, på stenrösen. Jag har funnit förmögna landsmän, som bo i eleganta hein, ha sina bokskåp fyllda med folografialbuin och en hop skräp saml pä sin böjd några få böcker, vilkas namn. författare och innehåll de icke känna till. En utav dessa, cn fin karl, som fuskar något i politik, visade mig. hur han genom en kongressnians välvilja kommit i besittning av elt bibliotek för inlet. I nder flera års tid hade kongressniannen nämligen skickat honom jordbruksdepartementets s|ora, prydligt inbundna årsberättelse. Då jag pä engelska frågade mannen, hur det kom sig. att han, en stadsbo, var intresserad för jordbruk, fann jag. att han varken hade reda på vad ordet agricullurc betydde, eller vad böckerna innehöllo. Han var nöjd ined. att de stodo där och sågo fina ut. Hans bokskåp är värt omkring 35 dollars, men det högsta lians böcker skulle kunna inbringa, 0111 de såldes, vore 3 dollars.

1 samma anda skrev diktaren, pastor A. A. Svärd en gång: Vart folk lider även ohjälplig tröghet, när del är fråga oin att skaffa sig ell familjebibliotek. I mänga hein finner man blott nägra medicinska almanackor saml, om barn finnas, nagra engelska skolböcker I andra hein finner man därjämte nagra fa upphyggelseböe-ker, men sa är det aili Men vad skall man begära av elt folk, som lill största delen aldrig haft lust för läsning, föga skolgång och därjämte aldrig fatt sill sinne väckt för andra idrotter, sysselsättningar och nöjen än de materiella? Och barnen ga gärna i föräldrarnas fotspar. En bok som kostar 2 eller 3 dollars del var förskräckligt kanske vår granne vill köpa 25 cents kunde ju vara cn uthärdlig utgift. Jag själv minns en gäng, da jag försökte övertala en svensk all köpa en liten bcrätlelscbok för 25 cenis. Del skedde i en saloon, där ban stod tillsammans med flera vänner. Lål mig tänka pa saken, medan vi ta ell glas öl , sade han, och så bjöd han hela klungan på var sitt glas. Men han behövde ännu cn funderare och ännu en och en till, och sedan han bjudit flera gånger om och betalt ut 5 eller ß gånger mer, än vad boken kostade, hade ban hunnit komma underfund med, att ban icke hade råd att köpa boken. De enda böcker, som egenlligen ha någon ulsikl alt gå i den svensk-amerikanska bokmarknaden, äro biblar, psalmböcker och andra religiösa skrifter, som församlingsmedlemmar. i många fall kanske blo|t för skams skull, lägga sig till med. De enda två större förläggarefirmor, som finnas i Svcnsk-

Amerika, ha också huvudsakligen utgivit s. k. uppbyggelselilteratur. och dou far ersätta, vad dc förlora, när de någon gäng vaga sig pä något annat. Författare i världsliga ämnen fa vanligen förlägga sina böcker själva.

En av dc styvaste bokagenter i Svensk-Amerika var den förut omnämnde O. N. Nelson, utgivaren av det stora verket Hislory of the Scandinavians. Pä en kort lid sälde han lill svenskar i Oregon hundratals exemplar av en jättestor familjebibel med Dorcs planscher och fiek frän 9 till l."> dollars för varje exemplar. Andra utmärkta bok- och tidningsagenter voro N. P. Lind. Swan Ohlander. C. ti. Hendin, I. G. H. Banér, Olto Anderson, O. N. Neil. Chas. E. Thornmark och Fredrik Larson, .lag betraktar dem som verkliga missionärer, vilka utfört ett högst betydelsefullt arbete. Ohlander. Hendin och Thornmark reste i mänga år som agenter för Svenska Amerikanaren, och genom dem infördes den tidningens förträffliga premieböcker i lusentals svensk-amerikanska hem. Olto Anderson har gjort samma tjänst beträffande Svensk-Amerikanska Poslens och Svenska Folkets Tidnings premieböcker, och Larson har sprill Hemlandets samt Augustana Book Goneerns böcker. Han föddes i Yäslerud, Värmland, 1871 och reste 1892 lill Amerika. Han studerade någon tid vid Upsala College, flackade i över 1.') år omkring i Amerika som agent för Hemlandet, därunder besökande nära 10 av de 48 staterna. 190:1 företog han en resa lill New Zealand, där han säg sig tämligen väl omkring och samlade material till en intressant artikel i Prärieblomman om svenskarna i det avlägsna öriket. De senare ären har han varit anställd som representant i Chicago för förlagsfirman Augustana Book Concern. Ilan hai utgivit ett litet häfte svensk-amerikansk statistik. O. N. Neil har haft en mycket skiftande bana. Han föddes i staten New York 1862. men kom som barn till Minnesota och uppföddes på en farm. 1880—83 studerade ban vid Augustana College, var sedan skollärare lill 1892. då ban köpte en amerikansk tidning i Minuesola och blev redaktör. 1902 flyttade ban till staten Washington, utgav under 1901 en amerikansk tidning i Bellingham, grundade därpå den svenska tidningen Nya Verlden, som han utgav i 5 års tid. Han har sedan dess verkat mestadels som reseagent för andra tidningar. 1908

anmälde han sig som kandidat till guvernörs-ämbetet i Washington. Detta tilltag betraktades av somliga tidningar som elt skämt, men Neil var politiker nog all veta vad ban gjorde. Utom det. att det fanns en utsikt, om än svag, för honom alt vinna, skaffade han sig värdefull friannonsering ocli fäste allmänhetens uppmärksamhet vid vissa brister i den kort förut antagna primärvallagen, enligt vilken vem som helst kunde mot erläggande av en viss summa framträda som aspiranl pa t. o. ni. statens högsta ämbete. Vid valet erhöll han i alla fall några hundra röster.207

Medan i mitten av 1850-talet hade Nya testamentet och några fa andra skrifter utgivits på svenska i Amerika, men ingen egentlig förlagsverksamhet grundlades före 1850. dä The Swedish Lutheran Publication Socicty organiserades. Denna Irvckförening, som av grundläggaren T. N. Hasselquist betraktades som cn samfundssak och icke som ett privat företag, utgav en hcl del religiösa böcker och införskrcv andra från Sverige. Prästerna tjänstgjorde som agenter för böckernas spridning, men bolaget synes i alla fall haft all kämpa med beständiga ekonomiska svårigheter. Chicagobranden 1871 vållade affären stor förlust, och ställningen blev lill slut sa brydsam, att man beslöt alt sälja såväl synodens tidning Hemlandet och tryckeriet som förlagsaffären. De förra såldes 1872 till Enander och Bohman i Chicago för 10.000 dollars och förlaget jämte tillhörande bokhandel 1871 titi Engberg. Holmberg och C. O. Lindell därsammastädes för 17.000 dollars. Köparna fattade de i köpekontraktet förekommande orden: Sälja ocli överlåta alla korporationens rättigheter och privilegier, dess förefintliga publikationer. Augustana undantagen, copyright, stereotyp-plätar. boklager, inventarier, kassaskåp, tryckeri och tillbehör, utestående fordringar samt rätt lill cn annonsspalt i Hemlandet . sa. som om synoden därigenom för all framtid fränsagt sig rätten all utgiva egna förlagsartiklar. Eljest hade de näppeligen velat erlägga ell så högt pris, da lager, inventarier och utestående fordringar, sedan skulderna avdragils. endast representerade etl värde av högst 9.000 dollars. De sålda förlagsartiklarna voro endast 7. men den nya firman utgav under dc följande ären etl stort antal nya upplagor av i Sverige förut utgivna böcker, nästan alla religiösa. Av 27 förlagsartiklar utgivna under åren 1875—79 voro blott 2 icke-kyrkliga. 1 de 70 nya böcker och 110 nya upp lågor av förut utgivna böcker, som utkommo under det följande årtiondet, var proportionen ungefär densamma: Bland dessa böcker funnos dock några, som voro utarbetade av svensk-amerikanska författare.

1881 inkorporerades firman, ur vilken Lindell utträtt 1870. under namnet Engberg—Holmberg Publishing Company, vilket namn den fortfarande bär. Efter de ursprungliga grundläggarnas bortgång liar affären ägts och skötts av Engbergs söner, Oscar och Martin. I nder årens lopp har den köpt olika smärre bokförlag av tryckeri- och tidningsfirmor och utvidgat sin verksamhet i synnerhet vad beträffar utgivandet av sekulär litteratur. Av 130 nya förlagsartiklar under de 20 ären 1800—1000 utgjordes betydligt mer än hälften av berättelser, historiska verk. musik m. m.. däribland flera verk av svensk-amerikanska författare. Under de 11 åren 1806—1009 tryckte rirman 939.000 exemplar av gamla och nya upplagor, och 1880 importerade den böcker från Sverige för 33,000 kronor, av vilka böcker elt ej sä obetydligt antal åter208

såldes lill Sverige, emedan avsättning ej kunde vinnas i Amerika. Såsom höjdpunkten av sin verksamhet betraktar den utgivandet av History of the Swedes of Illinois, det största verk, som utkommit pa svensk-amerikanskt förlag.

Jonas Engberg, firmans grundläggare, föddes i Berge, Hälsingland, 1837, tillbragte 3 år i Hudiksvalls läroverk, var därefter biträde hos en kronoskatteuppbördsman och reste 1851 titi Amerika. Han arbetade som bokkolportör någon tid i Chicago, hade därpå plats i llasselquists tryckeri, var 1856 äter bokkolportör och under vintern skollärare i Vasa, Minnesota. Hans lön, 35 dollars i månaden, erlades i form av potatis. Olyckligtvis förvarade han dessa i skolrummet, där de fördärvades av frost. På den affären blev han följaktligen icke rik. 1857 arbetade han som sättare och började tillsammans med Norelius utgivandet av Minnesota-Posten. Engberg och hans broder John. som just börjat lära sättaryrket, levde huvudsakligen på bröd och sirap och sovo i sätteriet. 1859 flyttades tidningen till Chicago och saminanslogs med Hemlandet. Engberg blev redaktör och fortsatte därmed till 1861. då ban började tryckeri- och försäkringsaffär tillsammans med sedermera domaren P. I.. Ilawkinson. 1808 blev Engberg sekreterare och kassör i Lutherska tryckföreningen. 1871 besökte han Sverige för att köpa böcker för dess räkning. Under vistelsen där genomgick tian sin födelseförsamlings kyrkoböcker för att upprätta

etl register över sina förfäder. Han lyckades därvid följa sin släkt sä långt tillbaka som till 1510 och fann, att där under en tidrymd av omkring 350 år varit 8 generationer, vilket giver en ålder av 13 ar för varje generation. Sedan Engberg grundat »den nya firman i Chicago, ägnade han all sin tid åt densamma med en trägenhet och flit, som slutligen undergrävde hans hälsa. Han avled 1890. Han översatte ett antal andliga sånger från tyskan och engelskan, samlade och ordnade sångerna i den första upplagan av Hem-landssänger och var författare till Engelsk-svenska brevställaren med dess räknetabeller och bokhållcrikurs. Han var med om alt grundlägga Augustanasynodcn, var sang- och musikvän och var på 1800-talet medlem av Hans Balalkas oratoriesällskap. Tvä av hans söner sköta, som nämnt, förlagsaffären, en dotter är gift med pastor M. Stolpe i New York. en annan med bibliotekarien A. G. S. Josephson i Chicago, son lill den frejdade svenske sångkompositören .1. A. Josephson.

Engbergs kompanjon C. P. Holmberg föddes i Fjàrrestad, Skåne. 1840, lärde mureriyrket och blev byggmästare i Stockholm. 1865 utvandrade ban och fortsatte med sitt yrke i Chicago till 1869, då ban slog sig på fastighets- och försäkringsaffärcr. 1871 begynte ban den verksamhet som bokförläggare, vilken blev hans egentliga livsgärning, och varåt han träget ägnade sig i 26 år. tills sjuklighet nödgade honom all draga sig tillbaka. Han avled 1902. Han och209

lians hustru hade inga egna barn, men adopterade flera fosterbarn. IC ii av fosterdöttrarna är giTl med J. A. Westerlund, den s. k. äpplekungen i Medförd. Oregon.

Oscar Engberg föddes i Chicago 1863, fick en god uppfostran »ch genomgick läroåren i sin faders affär. 1 SS 1 87 var han föreståndare för affärens rilial i St. Paul och har sedan 1887 varit sekreterare i firman. Ilan har ulgivit flera skrifter och ofta bidragit med artiklar lill tidningspressen, lirodern Martin J. Engberg föddes i Chicago 1872. studerade 1890 91 vid Illinois' universitet »ch hade därefter under flera ars lid anställning som kemist. Sedan 18!Hl har ban varit kassör i Engberg- Holmberg Publishing Co. Han var en av författarna lill del ovannämnda s|ora engelska verket om svenskarna i Illinois.

Pastor S. P. A. Lindahl.

A. G. Anderson.

Vi ha i del föregående sett. hur köparna av synodens förlagsaffär tolkade en viss paragraf i kontraktet. A synodens sida gav man den icke samma tolkning, tv redan 1879 utgav synoden pa egei förlag en ny kalekes, ocli samtidigt började kyrkopolitiken! S. P. A. Lindahl lägga planer för älerförskaffande av förlagsverksamhet ål synoden. 1873 hade ell privat tryckeriföretag börj-.ils i Hock Island under namnet Augustana Träet Socioty. Detta omorganiserades 1881 till ett aktiebolag med namnet Auguslana Book Concern. Somliga av delägarna skänkte sina aktier till synodens läroverk, och sedan Lindahl, trött på de anmärkningar och det innlsländ, som gjordes av Chicagofirman och andra, som tolkat kontraktet på samma sätt som den, närmare granskat köpehandlingarna och funnit, att synoden endast såll, vad den vid försälj-ningslilllallel ägde i bok- och förlagsväg, övertog synoden Augustana Book Conceriis aflär. som då uppgavs vara värd 7.000 dollars, mol förbindelse att inom ."> ar betala 10 dollars jämte ränta för varje aktie. Denna skuldförbindelse infriades lill fullo på utsall 14. — Skarslrdt.210

tid. Som kassör och affärsföreståndare för Augustana ISoolc Concern har A. G. Anderson tjänstgjort alltsedan 1889. Han föddes i Sverige 1857 och kom med sina föräldrar 1870 till Amerika, där de bosalie sig i Red Wing, Minnesota. 1873 fick ban anställning vid Luthersk Kyrkotidning, blev något år senare medlem av tryckeri-firman Wistrand. Thulin och Anderson i Moline ocli f irlsalte. sedan firman säll sin affär till Augustanasynoden. som förman i tryckeridepartementet till 1889, dä han erhöll sin ovannämnda befattning. Inder hans insiktsfulla vård har Augustana liook Concern vuxit till den största förlags- och bokaffär i Svensk-Amerika. 1895 köpte den ett bokbinderi, 1899 sin första sättmaskin. 1900 den andra och 1911 den tredje. Alla tre ha sedan dess varit i ständig verksamhet med två arbelsskiflen frän kl. 7 f. m. titi midnatt varje arbetsdag. Andra dyrbara maskiner tör press-rummet och bokbinderiet tia tid efter annan anskaffats. 189S uppfördes cn tegelbyggnad med 3 våningar utom bottenvåningen för omkring 23,000 dollars och 1912 en tillbyggnad på 5 våningar för över 30,000 dollars. Inder

de 25 åren 1889- 1911 betalade affären av sin nettobeliällning över 54,000 dollars till synoden och ökades dess nettovärde från 0.107 titi 216.7(>(> dollars. Inder samma lidrymd trycktes 3,173,814 exemplar av egna förlagsartiklar och oräknade exemplar av andra böcker och tidningar. Augustana Book Concern har förlagt över 300 böcker, varav del stora flertalet varit av mer eller mindre religiöst innehåll, utgiver ett tü-tal tidningar och trycker omkring 30 andra. Affären sysselsätter en arbetsstyrka av omkring 100 personer.

Såsom förut omtalats, äro konstakademier förenade med flera av de svensk-amerikanska läroverken. De. ha i sin mån bidragit till uppodlandet av den förut ganska primitiva smaken hos allmänheten, fast nog ännu mycket i den vägen återstår att göra. Folket lärde sig lättare att värdera god musik än att värdera annan konst, men cn förändring till det bättre har gjort sig märkbar i dc äldre svenska samhällena i fråga om hemmens utstyrsel. i det man nu stundom får se konstvävnader och t. o. m. en och annan värdefull tavla i st. f. de simpla oljetryck och svartkriteporträtt, som vanligen belamra väggarna i eljest elegant möblerade rum. l-'ör denna förbättring har man även i hög grad att tacka de årligen återkommande konstutställningarna i Lindsborg, Röck Island och Chicago.

Den första av dessa anordnades i Bethany College av Sandzén, i.olave ocli Malm under Messiasveckan 1899. Rummet nummer 114 i läroverksbyggnaden pryddes med draperier, krukväxter, mattor m. m., och så många tavlor upphängdes, som kunde fa•-'11

god belysning. Framför dorn spändes ell rep. som skulle ballu de väntade åskådarna på nagra fots avstånd fran tavlorna, ocb en skyll anbragtes utanför rummet. En av skolans elever anställdes alt sitta vid dörren och sälja biljetter. Inlrädcspriset bestämdes till 10 cents. Frampå dagen började extratågen all komma, fullproppade med folk , berättar Birger Sandzén. l.otave och Malm marscherade upp och ned i korridoren, väntande på att mängden skulle komma den vägen. Hela skolan och staden sågo ut som en myrstack, men icke en enda förirrade sig till n:r 111. Det var som förhäxat, l.otave och Malm ledsnade på att patrullera. De kommo upp till mig. Då och dä skickades en av oss ned för att kunskap». Situationen var alltjämt lika hopplös. Klockan <> gingo vi ned igen. En gammal gumma var den enda levande varelse, som fanns i n:r lit. Hon tycktes emellertid besjälad av det sanna, levande konstintresset, ty hon hade. för att på nära håll taga de odödliga mästerverken i betraktande, k I i v i l över repet, som skulle hålla massan på ti fots avstånd. Med högra handen kände hon försiktigt på en av Lolaves symbolistiska dukar. Vårt misshumör upplöstes i hejdlös munterhet, då vi åter hunnit ut i korridoren. Del vart afton. Lotave stod i det längsta utanför n:r 111 och 'såg. som den, som söker, ser'. När så bela skaran av besökare dragit förbi mot Auditorium, för all höra på kvällskonserten, och ingen vidare hedrat n:r 111 med sin närvaro, då gick Lotave upp på sitt rum. Han var mäkta vred. Senare, på kvällen hölls krigsråd pä mitt rum. Att folket med eller mot sin vilja skulle se, vad som fanns i n:r lit. det hade vi alldeles klart för oss. Vi beslöto att trycka lappar för att annonsera utställningen samt att trycka dem i så riklig mängd, att de kunde dränka bela staden. Dessutom skulle i närheten av n r 111 placeras härolder, som med kraftiga maningsrop skulle kalla mängden lill konstens tempel. Sagt och gjort. Nästa dag med dess extratåg och folkskaror kom omsider, ocb den bar seger i silt sköte. Frampå eftermiddagen hade alla människor en eller flera av våra lappar i handen. Att kasta dem ifrån sig hjälpte icke. Man försågs ögonblickligen av en av våra utskickade med en ny. Antingen det nu berodde pa annonserna eller utroparna eller en mild försyns ledning, faktum var, att strömmen råkade vända sig mot n r 111. Hela eftermiddagen och kvällen var salen bokstavligen packad av folk. Lotaves anlete sken klarare än min Vintersolnedgång på väggen, lian och Malm och jag gingo omkring och voro älskvärda och tjänstgjorde som ciceroner och tavei-kataloger. Uppmuntran vankades också. En äldre herre, som på väg lill California från New York råkat läsa om våra konserter ' en tidning och gjort en avstickare till Lindsborg för att vila ut en dag. kunde ej nog förvåna sig över att här ute på prärien finna en riktig, liten modern konstutställning. En dam tyckte, atlLolaves Sommarnatt var rysligt söl. Lo I a ve kände sig rörd och tacksam. Kritik undgår man ej heller i denna stygga värld. En vördig fru tyckte, all byxorna och stövlarna pä huvudfiguren voro tämligen larvliga. även om de. såsom hon hörl. voro symboliska . loljandi ar flyttades tavclulslällningcu lill konslhallcn. Antalet tavlor var denna gaiii; ungefär 200. (Islänningarna omfattas nu ined myckel intresse, och vi ha alltid långt flera tavlor, än utrymmet tillåter oss alt exponera.

Detta var början. Utställningarna vid Belhany College och Augnslana College äro delade i tvä avdelningar, den

ena för elevers, den andra för yrkesartisters arbeten. En svensk-amerikansk

Andrew Sandegren. August Nordin.

konstförening bildades 1905 i Chicago på initiativ av bildhuggaren Carl I. Nilsson och höll på hösten en utställning, som pågick :i veckor och besöktes av en talrik publik, lill slörsla delen amerikaner. NO tavlor och andra konstalster voro utställda, men del ekonomiska resultatet var sä klent, all föreningen ej gav några flera utställningar. 1911 genomdrev Svenska Klubbens i Chicago ordförande, direktör (".. S. Peterson, att en svensk-amerikansk konstutställning kom till stånd i klubbens festsal, l ill utställande antogos 98 konstverk, representerande 2l> artister. Tre priser a resp. 100, 50 och 25 dollars ulfästes för de bästa tavlorna och två a resp. 50 och 25 dollars för de bästa skulpturarbetena. Utställningen varade .'t veckor och besöktes stundom ända till trängsel av svenskamerikaner och amerikaner. Enligt juryns utslag tillerkändes priserna John Carlson från New York, Arvid N.vholni frän Chicago och Hil ger Sandzéii från Lindsborg, Charles Haag och Carl Nilsson213

Den na utställning var s;i |vckad, all del I n-sl i ils all anordna en dylik varje ar. vilkel även skett.

Svensk-Amerika äger ell rcspeklabcil antal skickliga ocli ansedd i konstnärer. O. Grafström och B. Sandzén ha varit närmare omnämnda i ett föregående kapitel i sin egenskap av lärare vid svensk-amerikanska läroverk och G. N. Malm som författare. Thure de Thulslrup och Henry Heulerdahl ha vunnit världsrykte genom sina teckningar för de stora amerikanska lidskrifterna och Heulerdahl även som mariumalare och författare och kritiker inom sjöförsvaret. August Franzén i New York är en mycket framstående landskaps- och porträttmålare, C.has. Hallberg i Chicago en berömd

Jean I.e Veau. George V. Larson.

marinmålare. Hugo von llolfslen i Chicago cn vida känd illustratör och målare. Arvid Nyholui i Chicago skicklig porträtt-, figur- och landskapsmålare. C. E. Lindin i New York. en bland de mest kända landskapsmålare, |lenning Hydén både skulplör. nialare och medaljgravör, A. V. Anderson i San Francisco och Oscar Jacobson i Oklahoma skickliga porträtt- och landskapsmålare. C. O. Borg i San Francisco bemärkt landskapsmålare, Jean Le Veau i Sun Francisco, K. F. Skoog i Boslon, C.has. llaag i Norwalk, Connecticut. C. .1. Nilsson, David Edström, Axel K. Olsson samt C.has. Fribert framstaende skulptörer, Oscar Cesare i New York skicklig illustratör. K. J. Forsberg i New York, G. E. Lundberg i Spokane. Wasli. och George Larson i San Francisco ovanligt skickliga gravörer. Bland avlidna skickliga artister märkas C. von Saltza och Gus. Iliggins ocli, om vi vilja t>a långt tillbaka i lidén. Amerikas allra första konstnär, den svenske porträlImalaren222

Gustaf Hesselius, avliden i Phiiadelfia 1755, hans son John Hesselius samt A. U. Wertmuller, född i Stockholm 1751 och död i Phiiadelfia 1811. På arkitekturens område finnas mänga svensk-amerikaner, som vunnit anseende, lin bland de mest anlitade arkitekter i Chicago är Andrew Sandegren, broder titi redaktör T. Sandegren i Tacoma. Andra bemärkta arkitekter äro .|olin A. Nydén, P. 11. I.. Hogner, son lill d:r II. Hogner i Boston. .!. Hussander i Chicago, August Nordin i San Francisco ni. fi. Bland svensk-amerikanska fotografer finnas åtskilliga, som äro

fullkomliga konstnärer i sitt fack. Till dem räkna vi B. (i. Gröndal i I.indsborg, om vars konstskicklighet flera bilder i denna bok bära vittne. J. L. .Iohnson i Seattle. A. W. Ericson i Arcata. California, vilken vunnit mycken berömmelse för sina indian- och skogsfotografier. Josua Westerberg i San Francisco ni. fi.

Thure de Thulstrup föddes i Sverige. 1818. genomgick krigsakademien och blev officer i franska armén, tjänstgjorde i Algier in. fi. platser, studerade teckning i Paris, for till Canada som topografisk ingenjör, flyttade senare till Boslon och därefter lill New York. Han blev Törst känd genom sina illustrationer i New York Graphic. I många år har han varit illustratör i I.eslies Wcekly och i Harpers Wcekly.

Henry Reulerdahl föddes i Malmö 1871. studerade i Stockholm och utförde bl. a. en del illustrationer för Ny lit. Tidning, .reste

Olof (irafstiiim o. (".tias E. Hallberg.

1893 lill utställningen i Chicago som korrespondent för tidningen Sven. Ilan erhöll inom kort anställning vid amerikanska illustrerade tidningar, bl. a. Leslies Weekly. 1897 flyttade han till New York och började alltmer ägna sig åt målning av tavlor, särskilt med motiv frän sjön. I nder spansk-amerikanska kriget 1898 var ban med som artist och korrespondent. 1908 offentliggjorde ban en uppsats om brister i flottans utrustning m. m.. som föranledde Förenta staternas Senat att anställa undersökningar. Han medföljde som tecknare ocli korrespondent för Rolliers Weekly slagskeppet Minnesota under flottans världsomsegling och slagskeppet Arkansas

A V. Andersson, (självporträtt. C. O. Borg.

under kryssningen i Medelhavet 1913. Ilan är representerad i Förenia staternas sjökrigsskola genom 10 målningar från denna färd. skänkta av sjöministern Meyer. Den svenska författaren 1. I". Wrangel anmärker som något egendomligt, att Heuterdahl med undantag av den undervisning i teckning, som ban fick vid elementarskolan i Stockholm, ej mottagit någon annan konst-undervisning, icke besökt någon konstskola eller haft någon annan lärare än naturen, någon annan mästare än sin egen flit, sitt eget sunda förstånd och sin vakna blick, men däremot själv någon tid varit lärare vid Art students league i New York . Heuterdahl har i nationalmuseum i Washington en tavla över striden mellan Monitor och Merrimac. Ilan är anställd som tecknare vid Collicrs Weekly.

August Franzén föddes i Drothem. Östergötland, 1803, studerade vid Tekniska skolan i Norrköping, reste 1881 till Amerika och fick inom kort anställning som tecknare för tidningar. I Chicago216

blev lian bekant med den franske panoramamälaren Philippoteaux oeb antogs av honom s.im biträde. Franzén kom på sä sätt all vara med om all mala tre panoramor. 1X86 reste han lill Europa, studerade förslfor C.arl I.arsson i Göteborg och därefter i Paris, där han även uppehöll sig som självständig konstnär. 1891 återvände ban lill Amerika, öppnade en utställning i New York och blev snart en av stadens mest uppburna konstnärer, lian "nergick lill porträllniàleriet. förelog en ny studieresa lill Europa och har sedan sin återkomst till Amerika varit en av de mest eflersökla och beundrade porträttmålare i Amerika. Vid utställningen ' Chicago 1893 liksom vid louisutställningen 1900 vann han medalj för utställda tavlor.

Charles E. Hallberg föddes i Göteborg 18.V) och gick vid 17 års ålder lill sjöss. 1883 kom lian lill Amerika och fortsatte i ännu 7 ar alt vara sjöman, fasl nu pa de stora insjöarna mellan Förenta staterna och Canada. Från gossåren hade ban roat sig med att mala sjöstvcken, och under sitt 17-ariga sjömansliv medförde ban alllid färger och palett och gjorde under frislumlerna skisser av havel, sådant del tedde sig för honom i stiltje och storm. 1890 bosatte ban sig i Chicago och tog plals som j mitor eller bosladsvaktmästare. Pa fristunderna fortsatte ban med sitt måleri. 1903 var Zorn på besök i Chicago. Hallberg visade honom och den amerikanske målåren \lex. Harrison några av sina tavlor, och bägge uppmuntrade honom all forisätta. En av dagtidnijigarn.i. som fick nys därom, skrev en artikel om Hallberg. Härigenom blev han förslbekant för publiken. Han började finna köpare för sina tavlor. Ar 1900 blev en av dem antagen av Chicagos Konstinslilul lill utställning, och sedan dess ha tavlor av honom förekommit vid varje konstutställning i Chicago, vid St. Louisutställningen 1901 och Hallbergs namn blivit känt både i Amerika och Sverige. Tavlor av honom finnas i konstgallerier i Sverige, i Nationalmuseet i Stockholm o. s. v.

Hugo von Hoff sten föddes i Värmland 186."). ge.....iigick konstakademien i Stockholm, reste 1885 lill Amerika och liar varit illustratör i New York- och Chicagotidningar, men pä senare åren med förkärlek ägnat sig at porträttmålning och akvareller.

Arvid Nyholm föddes i Stockholm 1866. tillbragte efter fullbordad elementarskolekurs ett är vid Tekniska Högskolan, två år vid Konstakademien och studerade för Zorn saml reste 1891 till Amerika. I Y> års lid hade ban mälarateljé i New York. Hyllade 1903 till Chicago och har där lagil del i alla utställningar av akvareller och oljemålningar i Konslinstilutet.

C. E. Lindin. föddes i Fellingsbro 1869. reste 1888 lill Vmcrika och fick följande vår arbete tios en svensk dekoratör och matare. Han lämnade snart denna plats och blev kusk hos en läkare i Wisconsin, vilken efter all ha

erfarit hans önskan alt bli artist217

bekostade hans studier vid en konstskola ocli ett ar därefter radde honom att flytta lill Chicago och fortsätta sina studier där. I Chicago blev han bekant med en affärsman och konstvän, vilken hjälpte honom, så all han kunde resa lill Paris oc.h studera. I nder ell besök i Sverige gjorde ban bekantskap med inflytelserika personer, vilka köpte tavlor av honom och lovade honom understöd lill fortsatta studier. Han |inbragte därefter I ar i Paris, innan han 1897 återvände till Amerika. Tavlor av honom ha varit utställda i Philadelfia, vid St Louisexpdsitionen, i Stöckl) >lm, Paris m. fi. ställen.

Henning Hydén föddes i Blekinge 18(59, lärde all gravera och arbetade som gravör i Köpenhamn och Stockholm, ägnande sina fri si under äl konststudier. 1X91 reste han lill Amerika. Vid Chicago-ulställningen 185)3 förevisade ban ett antal konstnärligt graverade medaljer över Förenia staternas presidenter, men dä ban fann ringa efterfrågan pä dylikt arbete, vände ban sin bag at bildhuggeri och målning. Ef I er att ha bedrivit konststudier i Paris, Berlin och London bosatte han sig i Chicago.

K. F. Skoog föddes i Värmland 1878 och resle 1902 lill Amerika. 1907 studerade ban vid akademien i Boston. Han har haft skulpturarbeten utställda i Boston, Chicago m. fi. och erhållit (vä hedersomnämnanden och ell pris. Han fick 191(5 beställning pa en bronsbyst i kroppsstorlek av August Strindberg för del amerikanska biblioteket i Waltham. Mass.

A. V. Andersson föddes pa Öland 1863, studerade arkitektur och hade plats som ritare i Stockholm, innan ban 1887 reste till Amerika. Han har uppehållit sig i Philadelfia och Chicago och även besökt Mexiko, men under större delen av sin lid varit bosatt i västkuststaterna, särskilt California. Ilan har målat ett stort antal porträtt och landskap och även sysslat med dekorations-arbete.

David Edström föddes i Hvetlanda, Småland, 1873. kom vid mycket unga är till Amerika, återvände 1891 lill Sverige, vann inlräde vid Stockholms konstakademi, studerade sedan även i Paris och har vunnit världsrykte som skulptör.

Oscar Cesare föddes i Linköping 1883. reste 1899 lill \merika, studerade i en konstskola i Buffalo och fick efter fullbordade studier anställning som tecknare vid en dagtidning i Chicago. Han har även illustrerat flera böcker. Sedan 1907 är han bosall i New York. Han har där varit ordinarie, tecknare i tidningen Sun och är nu anställd vid Evening Post.

C. O. Borgs tillbakadragenhet som målare har varit mycket stor , skriver Gunnar Wickman i en artikel om Borgs konstnärskap. - Ursprungligen lill yrket vanlig målare är det först på de senare ären han blivit konstnär på allvar. Men böjelsen var gammal nog. Hedervärt utförda tavlor i 15-årsåldern lala redan om konst-226

närsgryet, om de ock icke låta ana den blivande koloristen. Han målar med sympativäckande frejdighet och färgglädje glada dukar, helst från vårt soliga California, som i honom har en varm och förstående vän och beundrare.' Borg tillerkändes vid utställningen i San Diego 1917 högsta priset, stora guldmedaljen, för en tavla, som ban 1913 haft utställd på Royal Aeademy i London.

George W. Larson föddes i New York 1875, genomgick Cooper Inslitute of fine arts and science, vann vidare utbildning som gravör hos den berömda firman Tiffany & Co., flyttade 1897 till San Francisco, var i 0 års tid superintendent för graveringsdeparte-mcntct i Shreve & Co:s stora affär och började därefter egen affär under firmanamnet Larson & Co. Han bar förfärdigat åtskilliga betydande konstverk inom graveringskonsten. såsom minnespenningar, medaljer, pokaler m. m.

R. G. Gröndal föddes i Västerås 1855 och reste 1869 till Amerika. Han vistades en lid i Florida, tillbragte därpå några år till sjöss, studerade efter återkomsten fotografikonsten och öppnade ateljé i Round Röck. Texas. Därifrån flyttade ban 1887 till Lindsborg. Kansas. Han har varit kassör och ordförande under flera års lid i Kansas fotografförening och har vid dess utställningar vunnit åtskilliga diplom och medaljer för konstskicklighet.

A. \Y. Ericson föddes i Örebro 1848, arbetade i tryckeri från 1859 lill 1866. då lian reste till Amerika. De första

åren var ban sysselsatt med olika arbeten i Chicago och i Michigan, flyttade 1868 till California och var 1869—76 bokhållare i Trinidad, varefter han började tryckeriaffär i Areata. Sedan 1893 bar han därjämte haft fotografiatelier. Hans vyer från skogstrakterna i nordvästra California och hans porträtter av indianer och indiunläger m. m. ha sålts i tusental i många års tid. KAPITEL 7.

Svensk-amerikaner bland amerikanerna.

Där hemma skratta de ät oss

Och slä oss ihop i bunt:

»Vad duga de till?»

Kom |lit den. som vill.

Och se. om värt verk är strunt.

Men de färgade brillor frän näsone tag

Och följ oss i helg och i vardagslag

Och döm och bedöm oss sunt.

C. A. Lönnquist.

Överskriften till delta kapitel förefaller måhända mystisk, eftersom ju alla svensk-amerikaner befinna sig bland amerikanerna. I de föregående kapitlen ha emellertid huvudsakligen sådana företag behandlats, som ha direkt avseende pä svenskarna, såsom svenska kyrkor och skolor, svenska föreningar ocli svenska tidningar m. m. I detta skulle vi tala något om svensk-amerikaner, som utmärkt sig på allmänt amerikanska verksamhetsfält, i ilen amerikanska skolvärlden och litteraturen, i politiken, affärslivet o. s. v., och som för sin framgång således icke varit beroende direkt av sina landsmän, av svenska språket eller något annat svenskt.

Svensk-amerikanerna äro icke ett folk med håg blott för del materiella. De ha räknat ocli räkna bland sig ett stort antal lärda män inom alla vetandets grenar. Vid Yalcuniversitelet, ett av de allra namnkunnigaste i Amerika, ha ej färre än 33 svensk-amerikaner tagit filosofie doktorsgraden, llur många, som promoverats vid andra universitet, är ej känt, men deras antal är icke litet. Åtskilliga ha funnits eller finnas, som promoverades i Sverige, innan de utvandrade. Den tid. då utvecklingsarbetet bedrevs endast eller huvudsakligen inom det praktiska, är länge sedan förbi. Svensk-Amerika står i dag lika högt på den andliga odlingens fält, som det någonsin stått pä den materiella odlingens.

Många svensk-amerikaner ha varit eller äro anställda som lärare vid amerikanska högskolor och universitet. I):r ('.. J. Stillé var under 14 år PennsyIvaniauniversitetets rektor. Hjalmar Edgren var i många • är lärare vid olika akademier och universitet. Vid den amerikanska högskolan i Lindsborg är bela lärarckåren från föreståndaren, vars namn är Ahlstedt, hela vägen igenom, pä ett par undanlag när. svensk. D:r \V. A. Granville är rektor vid Penn-220

S. Thorstcnberg.

sv! va nia College, dr C. O. Johns professor i kemi vid Yale-unicvrsiletet, .1. A. 1'ddcn, geolog vid Texas universitet, K ben SlroiiK|uisl, professor i matematik vid Wyomings universitet, professor A. A Stamberg, lärare vid Minnesota statsuniversitel, Nathanael Scbmidl vid Cornelluniversitelet, Thorsten Peterson vid i.aliforhias. S. Tliorstenberg vid Oregons, E. .1. Vickner vid Washing-

A. A. Stomberg. Thorsten Peterson.

J. A. Bcxell.

lons slalsttniversi|el. Guslaf Larson föreståndare för slöjdseminariei i Boston, C. A. Kunou slöjdöverlärare i Los Angeles, California. A. Wilson högskoleföreståndare i samma siad, .1. A. Bexell lärare vid lantbruksakademien i Oregon, A. B. Nyström vid motsvarande institut i Washington, Oscar Jacobson lärare i målning vid stats-

universitetet i Oklahoma. John i-'. Carlson i samma ämne vid Art Students Leaguc i New York och Kmil Gelhaar vid en konstskola i Pennsylvania. Dessa äro bio|l några namn tagna ur högen.221

1'trymmct tillåter lika litet här som i de föregående kapitlen om-liäiiinandet a\ alla. som vore förtjänta av atl ihågkommas och uppräknas.

('.. .1. Stille, som av Josua Lindahl kännetecknades som en äkta svensk-amerikan, härstammade på fädernet från en medlem av den ursprungliga svenska Dclawarekolouien och var född i Phiiadelfia 1819. lian log studentexamen vid Yaleuniversilelel 1839, log därefter juridisk examen, men begagnade sig aldrig därav, utan ägnade sig i stället at litterär och historisk forskning, lian besökte Sverige lva gånger, lin av honom under inbördeskriget utgiven skrift om. hur ell fritt folk för elt langl krig, blev översatt pa flera språk och fritt utdelad i en halv miljon exemplar bland soldaterna och betraktades som en epokgörande fosterländsk insats. 1868 utnämdes Slillé till rektor vid Pennsylvania-universilelet, vilket under hans styrelse utvecklades till ell av de förnämsta i landet. Han avled 1899. Av sin efterlämnade förmögenhet testamenterade ban en tredjedel lill Yalcunivcrsilclel och en tred jedel lill d ii svenska Gloria Deikyrkan i Phiiadelfia

Hjalmar Edgren föddes pà Öslanas bruk i Värmland 181(1, blev student 18r>8 och avlade officersexamen 18(10. varefter ban tjänstgjorde som officer i del nordamerikanska inbördeskriget 18111 -63 och vid Värmlands regemente 1X61 —70, samtidig! sysslande med språkstudier 1871 flyttade han lill Amerika, IS7I blev ban filosofie doklor vid Yaleuniversitelcl 1871 72 var han lärare i franska och tyska vid Ithaca Academy. 1878 79 professor i sanskrit och linguisfik vid Yaleuniversitelcl. 1880 reste han lill Sverige och blev doccnl i sanskrit vid Lunds universitet. 188.1 vann han pris för en fransk avhandling. Ären 1881—9(1 tillbragte han i V me rik a som professor i sanskrit och levande språk vid stalsuniversitelel i Nebraska. 1891—911 var han prof. i germaniska språk, sanskrit m. m. vid Göteborgs högskola och var även del sista aret dess rektor. 189.'! återvände han lill Amerika och blev prof. i romanska språk och sanskril vid statsunivcrsiletet i Nebraska. 1901 alerbördades han för tredje gången lill Sverige som medlem av Nobelinstilutcl. lian avled a Djursholm 1903. Han utgav flera sprakvetenskapligaverk, ävensom diktsamlingar. Han älskade Sverige högt, men trivdes där ändå icke rätt väl. Hans hustru trivdes däremot alls icke i Amerika. Hella förhållande saml hans rrihelskärlek och reslust voro orsakerna titi hans upprepade flyttningar.

VY. A. Granville föddes i White Hock. Minnesota, 18(13. Efter

Gustaf Larsson.222

avlagd studentexamen viil Gustavus Adolphus College var lian i I år lärare i matematik viel Bethany College. 18113 promoverades han lill filos, doktor vid Yaleuniversiletet. lifter att i många är ha tjänstgjort som lärare vid Yale Scientifie Sehool utnämndes han 1910 lill rektor vid Pennsylvania College i Gettysburg. Ilan är en av Amerikas mest framstående matematiker och liar varit en flitig författare inom sin vetenskap, varom ell 10-tal av honom utgivna böcker vittnar.

C. O. Johns föddes i Västergötland 1870 och medföljde vid 9 ars ålder sina föräldrar titi Amerika, där de slogo sig ned i Paterson, New Jersey. 1882 blev lian lnaskinistlärling vid en sidenfabrik, där han arbetade sig upp, så att han vid 21 års ålder innehade en förmansplats. I nder alla dessa år använde ban kvällarna lill studier. 1891 lämnade ban sin plats och inträdde vid Upsala Academy i Brooklyn, lian forlsalle sina studier vid Bethany College och blev student 1899. lian innehade därpå befattningar vid läroverket som skattmästare och lärare i den biologiska avdelningen lill 1903, dä lian begav sig lill Yaleuniversitelct. 1906 vann ban filosofie doktorsgraden och var under dc följande 5 ären docenl i kemi, varefter ban utnämndes till professor i samma ämne. Han är författare till ett antal vetenskapliga uppsatser ocli avhandlingar och liar utgivit en lärobok titi ledning vid laboratoriska experiment.

J. A. Uddén föddes i I.ekäsa, Västergötland, 1859, medföljde 1801 sina föräldrar till Amerika, tillbragte 15 år i Minnesota, iiiskrevs 1870 vid Augustana College, blev 1881 student, var lärare vid Bethany College 1881 88, vid Auguslana College 1888-1911 i geologi och naturvetenskap och bar sedan dess haft anställning som geolog i

departementet för geologi och teknologi vid statsuniversitetet i Austin, Texas. Han har deltagit i geologiska expeditioner i Illinois, Iowa och Texas, har utgivit åtskilliga vetenskapliga skrifter, är medlem av flera lärda samfund och var delegat till tolvte internationella geologiska kongressen i Toronto, Canada.

A. A. Stomberg löddes i East Union. Minnesota, 1871. son lill en nybyggare från 1852. Han genomgick Gustavus Adolphus College, blev student 1895. studerade 1890 historia vid statsuniversitetel. var därpå medarbetare i Minnesota Stats-Tidning och reste 1897 till Sverige som korrespondent för Minneapolis Journal. Under skolåret 1897—98 studerade lian historia vid universitetet i Leipzig, varefter tian kallades lill lärare i historia och filosofi vid Gustavus Adolphus College. Skolåret 1901—05 tillbragte han som stipendiat vid Har-varduniversiletet. 1907 blev han lärare i nordiska språk vid stals-universitctct i Minneapolis. En del av åren 1915 ocli 1916 tillbragte han i Uppsala under åtnjutande av ell av American-Scan-dinavian Foundations stipendier.223

Nathaniel Schmidt föddes i Hudiksvall 1862 och reste vid 20 ars ålder lill Amerika. Ilan studerade 1882—87 vid Colgatcuniversi-tetct i Madison. Wisconsin, och erövrade där magistergraden. 1888-06 var han professor i semitiska språk vid nämnda universitet ocli har sedan dess innehaft motsvarande befattning vid Cornellunivcrsi-tet i Ithaca. N. Y. lian är en framstående kännare av österländska språk, har företagit orientaliska forskningsresor, har utgivit arbeten om Indiens och Syriens historia, om bibelkritik m. m.. författat över 200 artiklar tör det stora uppslagsverket New International Encyclo-pedia, bidragit lill andra encyklopedier och är en uppburen talare ocli röreläsare.

Torsten Peterson föddes i Trälleborg 1878 och reste till Amerika 1892. Han inskrevs vid Harvarduniversiletet 1897. log studentexamen 1901. magistergraden 1902 och blev filosofie doktor U105. I nder läsåret 1902—03 var ban lärare i lalin, grekiska och tyska vid Worcester Acadcmy. 1905 flyttade han till Berkeley, California, och blev adjunkt i latin vid Californiauniversitetet därstädes.

Edward Thorslennerg, son till en av de tidigaste Kansasnybyg-garna, föddes i Assaria. Kansas, 1873. blev student vid Bethany College 1899 och fortsatte sina studier vid Yaleuniversitetet med germaniska språk som huvudämne. 1901 promoverades han till filosofie doktor. Medlen lill hela sin studiebana förtjänade ban själv. Sommaren 1901 tillbragte han pä studieresa i Tyskland och sommaren 1913 i Sverige. 1905—12 tjänstgjorde han som lärare i lyska vid Yaleuniversitetet. Sedan 1913 har han varit professor i lyska och skandinaviska språk vid Oregons statsuniversitet i Eugene.

Gustaf Larsson föddes i Västergötland 1861 och verkade efter avslutad skolutbildning någon tid som lärare vid Nääs slöjdseminarium, tills lian 1888 överflyttade till Boston, varest han erhållit anställning som lärare vid del då nyligen grundade seminariet för utbildning av lärare och lärarinnor i pedagogisk slöjd. Han blev inom kort utnämnd till föreståndare för seminariet och bar sedan dess genom föredrag och uppsatser såväl som genom utbildandet av lärare gjort den svenska slöjden känd och uppskattad inom vida områden av Eörenta staterna. I alla staters lärareseminarier och i många andra skolor meddelas nu undervisning i svensk slöjd, varjämte den blivit införd på Filippinerna och Kuba och i vissa delar av Mexiko. 1907 erhöll Larsson från Indiens regering i uppdrag alt införa svensk slöjd i staten Mysore, och under den påföljande hösten och vintern gav ban i Mysorcs huvudstad Bangalore. kurser för utbildning av slöjdlärare och uppgjorde planer för undervisningens fortsättning. Den bedrives nu även i ett par angränsande stater av elever avi Gustaf Larsson. Han har av en stor amerikansk tidning blivit betecknad som en av vår tids märkesmän inom Amerikas skolväsen.232

C. A. Kimon löddes i Stockholm 181)5. lärde bildhuggeri ocli möbel snickeri, genomgick kurser i slöjd, studerade vid leknisk skola och reste 18X8 till Amerika, där han blev biträdande lärare hos Gustaf Larsson i Boston. 1885) blev Kunou av staten Connecticut anställd som uppsyningsman över slöjdundervisningen i ett par lärareseniinarier, och 1894 kallades ban lill California att upprätta kurser för utbildning av slöjdlärare. Sedan 1890 är ban överlärare i slöjd i Los Angeles. 19Ö9 redigerade ban den svenska tidningen I .os Angeles Tribun.

Allierl Wilson föddes i Omaha, tog studentexamen vid Vuguslana College 1893, fortsatte studierna i Chicago och i Kuropa och blev filosofie doktor i Herlin. lian var i flera ar rektor vid högskolan i Ogden. llah, därefler professor vid slutens lantbruksskola och blev sedan högskoleföreståndare i Los Angeles.

J. A. Bexell föddes i Bexet, Småland. 1807 och medföljde 18X2 sina föräldrar till Amerika, där de bosatte sig i Bancroft. Iowa. Han log studentexamen vid Augustana College 1895 och magistergraden 1901. efter alt i två ar ha bedrivit spcciatstudier vid universitetet i Michigan och Chicago. 1893—98 var ban lärare i bandelsa vdcl ningen vid Augustana College. 1898 1903 lärare i matematik vid samma läroverk. 1903—08 föreståndare för affärsskolan vid lantbruksinstitutet i l lah och är sedan 1908 dekanus vid affärs-departementet i Oregons lantbruksinstitut i Corvallis. Han har utgivit en lärobok om jordbruksbokföring och andra skrifter.

I den amerikanska pressen äro många svensk-amerikaner anställda. För någon tid sedan läl cn ung svensk reporter vid en tidning i Hartford. Connecticut, tata om sig i pressen pa den grund, all han. ehuru ban var en av de yngsta medlemmarna i redaktionsstaben, utsågs atl representera tidningen vid det nationella republikanska konventet i Chicago. Ludwig Wallin är tele-gramredaklör vid en av dagtidningarna i Portland. Oregon; Anua Carlson i Wichita, Kansas, har gjort sig känd genom sin förmåga att skriva små kvicka notiser Fdwin Björkman är en högt ansedd författare i amerikanska tidskrifter och har på engelska utgivit hade originalarbrlen och översättningar av flera av Strindbergs arbeten, lian ha i- pä senaste lid besökt Sverige för litteraturhistoriska forskningar. Ottilie Liljencrantz gjorde sig lidigl bemärkt som romanförfattarinna på engelska Ingenjör A. W. Almquist och d r Fredrik Peterson Ini i utgivna verk visat sig som mästerliga tolkare av svensk poesi pä engelska För övrigt finnas många andra svensk-amerikaner, som utmärkt sig pä detta fäll: K W. Olson, d r A. Bernays, J. G. I!. Banér m. fi. Den alltför tidigl bortgångne unge utomordentlig! begåvade diktaren och talaren O. M. Benzon skrev poesi lika ledigt pä både engelska och tyska som på svenska.

Ludwig Wallin föddes i Hälsingborg 1875. genomgick 5 klasser av elementarskolan ocli medföljde sina föräldrar 1888 |j|| Amerika22.)

där familjen bosatte sig i Portland. Oregon, lian bar ägnat sig ät tidningsarbete, först som sättare, sedan som reporter, korrespondent ocb utgivare. I 8 är var han reporter för dagtidningen Telegram. 2 ar för Oregonian ocb har sedan 1905 varit anställd vid Journal. 1891 utgav han en svensk tidning.

Kvra svensk-amerikanska guvernörer.

Jolin Lind. Jolin A. Johnson.

A. O. Eberhard. George A. Carlson.

Edwin Björkman föddes i .Stockholm 1806, gick under ären 1875—81 i skola, var därpå i 7 år kontorist och slutligen kassör, blev skådespelare oe.li var i 2 år medlem av August Lindbergs sällskap och under någon tid anställd vid Dramatiska teatern. Sommaren 1891 hade ban anställning vid Aftonbladet och offentliggjorde däri en pä sin tid uppseendeväckande skildring av en av honom företagen nedstigniug' i dykardräkt pä havsbottnen utanför

Stockholms skärgård. PA hösten samma Ar reste han lill Amerika. Han tillhörde Svenska Amerikanarens redaktion under den första tiden av sin Amerikavistelse, var 1892—113 redaktör för Minnesota Posten i St. Paul och under några månader av 1894 för tidskriften Freja, varefter han blev medarbetare i en amerikansk tidning. I flera år var han reporter, skrev skisser, recensioner m. in., men flyttade sedan till New York och har där. som ovan nämnt, vunnit stort anseende som författare.

Oltilie Liljencrantz föddes i Chicago 1876, dotter till civilingenjör G. A. M. Liljencrantz, fick god skolbildning och författade redan vid 18 års ålder sin första bok. Hon utgav ."> romaner och skrev ett antal korta berättelser ävensom flera skadespel, litt par av romanerna utgingo i flera upplagor i Amerika och England, och en av dem utgåvs i svensk översättning i Stockholm, llon avled 1910.

1 politiken ha svensk-amerikanerna i allmänhet icke gjort sig mycket bemärkta. Dock ha flera stater haft svenskar i sina lagstiftande församlingar, och litet varstädes finner man svenskar beklädande smärre politiska sysslor. 1 Minnesola, där svenskarna äga större inflytande än i någon annan stat, ha fyra svenskar innehaft

guvernörsämbetel — John Lind, Jolin A. Johnson. A. O. Eberhard och J. A. A. Burnquist. Colorado har också haft en svensk guvernör. George A. Carlson, och 1916 valdes en svensk Peter Norbeck, lill guvernör över South Dakota.

Svenskarna ha icke samma intresse för politik som t. ex. amerikaner och irländare och bli på grund av sin tillbakadragenhet förbisedda, då de politiska priserna bestämmas vid valen. C. F. Peterson har givit en ganska träffande teckning av. hur det kan tillgå, når de politiska ledarna 'eller bossarna, som man vanligen benämner dem, överlägga om. vilken belöning de skola giva den eller den nationen för dess verksamhet under den politiska valstriden. Man lager , säger han, de olika elementen i betraktande och förfar så här: Tyskarna, ett osäkert element, måste vinnas. De begära tre platser på valsedeln. Beviljas. Irländarna, färre än tyskarna, men lika anspråksfulla och osäkrare än alla andra, begära endast två rum. Beviljas. Norrmännen, icke särdeles många, men rysligt hotande och fulla av väsen, då de ingenting få, begära två platser. Beviljas en. Svenskarna, minst 25,000 i staten, sa lojala som hedern och trogna som den unga kärleken, begära blott en liten syssla. Men alldenstund de äro ined oss, antingen de få något eller intet, fordrar den politiska klokheten, att den platsen lillerkännes någon i numerärt avseende mindre, men i sin poli-liska hållning mera vacklande faktor. Beviljas icke. Och därvid blir det. Svenskarna sta i vägen för sig själva, när helst det är fråga om en plats värd att ha. Det är vårt oblida, oundgängliga öde att vara och förbliva det republikanska partiets styvbarn, till227

<U'ss vi på något sått tvinga vederbörande att laga samma hänsyn lill oss som till de andra.

När svensk-amerikaner erhålla någon mera bemärkt politisk syssla, är det vanligen icke därför att de eftersträvat den. utan därför att de. av andra ansetts lämpliga och av dem övertalats och trugats att uppställa sig som sökande lill ämbetet. Del ligger icke i svenskens natur att hälla sig framme och utbasunera egna förtjänster och duglighet, som yrkespolitikerna äro sä slängda i att göra, och icke heller att begära ersättning för arbete, som han betraktar som en plikt och skyldighet. Svensk-amerikanernas stora flertal bekänner sig i politiken till det republikanska partiet, kanske icke sa mycket därför att de anse dess grundsatser såsom vida överlägsna del demokratiska partiets, som fastmer därför, att det inom sina leder och bland sina ledare ständigt räknat de kraftigaste och dugligaste personligheterna. Det svenska folket har i alla tider, såsom Wilhelm Berger påpekar, varit ett konungsligt folk. Svenskamerikanen tyckes t. o. ni. bli mer konungsligt sinnad under republikansk styrelseform, än ban var det i Sverige. Det ser verkligen ul, som om ban mer fäste sig vid den styrandes rent personliga egenskaper än vid lians duglighet och förmåga som statsman. När svensk-amerikanerna under valstriden 1912 i sådana mängder övergingo från del republikanska partiet lill det av Roosevelt bildade s. k. progressiva partiet, skedde det synbarligen icke därför alt de betraktade Boosevelt som den störste statsmannen eller ansågo hans program så mycket bättre än den republikanske presidentkandidatens, utan emedan de beuudrade Boosevelts personlighet, hans kraft, djärvhet ocli hänsynslöshet, som i så mycket erinrade om andra naturer av samma slag. som svenskarna beundrat och tagit parti för, hur dumt och dristigt de än handlat.

Vid ett par tillfällen lära emellertid svensk-amerikanerna ha spelat en avgörande roll på det politiska området, nämligen vid presidentvalen 1800 och 1861. dä Lincoln valdes och återvaldes till president. Vid bägge tillfällena berodde segern pä en obetydlig röstövervikt, och enligt uppgift av C. F. Peterson i hans bok Sverige i Amerika har en f. <1. statsguvernör bevisat, all Lincoln ej ens första gången kunnat bli väld lill president, om icke västerns skandinaver understött honom sa enhälligt, som de gjorde, och att lians återval varit omöjligt, om icke svenskarna i Illinois och Minnesota så enhälligt lämnat honom silt stöd.

Jolin Lind, den förste svensk som blivit styresman över en stat, föddes i ett fattigt hem i Småland 1851 och medföljde 1868 sina föräldrar titi Minnesota. Han måste från början bidraga till familjens underhåll genom arbete för andra. Genom en olyckshändelse förlorade ban sin vänstra arm. men kunde ändå både arbeta och gå i skolan, där ban var sä flitig, att han redan 1870 kunde fä lill-228

stånd att verka som lärare. Ären 1875—76 studerade han juridik hos en lagkarl i New Ulm och erhöll 1876 tillstånd att uppträda inför domstolarna. 1877 öppnade han egen juridisk byrå och var därjämte i 2 år skolsuperintendent. 1881—85 hade ban anställning vid Förenta staternas landkontor i Tracy. 1'ndcr tiden hade

ban vunnit mer och mer erkännande som en av de skickligaste lagkarlarna i staten. 1886 valdes ban lill medlem av Förenta staternas kongress, återvaldes 1888 med överväldigande röslövcrvikl och var åter kongressman 1903—05. I kongressen väckte han åtskilliga vikliga motioner. Del är honom vi ha alt tacka för, alt svenska böcker och för övrigt alla andra böcker, som icke utgivits i England, kunna införas tullfritt i Amerika. 1898 valdes Lind lill guvernör i Minnesota och tjänstgjorde som sådan 1899 1900. Under det spanskamerikanska kriget 1898 var han förste löjtnant och kvartermästare i Minnesotas volontärregemente. I nder bråket med Mexiko 1913 skickades ban dit av president Wilson som hans betrodda sändebud och representant.

1 likhet med Lind var Minnesotas andre svenskfödde guvernör .Toini A. Johnson en man, som genom egen kraft arbelal sig upp från ringhet och armod till anseende och inflytelse. Han föddes i en nybyggarekoja i Minnesota 1861. Aret därpå utbröt ett uppror bland indianerna i västra delen av staten, varunder flera svenskar dödades. Delta föranledde familjen Johnson att flytta in lill den lilla släden SI. 1'eter. där den äldre Johnson, som var smed IVån Sverige, satte upp smedja. 1 Sverige hade han rumlat upp en ärvd förmögenhet, varcfler han av vänner hjälpts över till Amerika i början av 1850-talet. Under sina nybyggareår hade ban i allmänhet hållit sig ordentlig, men efter flyttningen till SI. Peter började han åler supa, försummade sitt arbete och sålde slutligen smedjan för ett par hundra dollars, rumlade upp pengarna och försvann. Efler en tid kom ban tillbaka och lovade bot och bättring, men förföll snart igen i lasten, söp sig till delirium och blev förd lill fattighuset- där han efter någon tid avled. Under dessa bekymmersamma år försörjde hustrun sig och barnen som tvätterska. Vid 13 års ålder log unge Johnson plats i en butik. På samma gång han skötte sin tjänst där hjälpte han modern genom alt hämta och avlämna den tvätt, som hon fick beställning på. 1870 gav en apotekare honom plats i sitt apotek. Johnson stannade där 10 år. Utom det att ban lärde apoteksyrket, studerade han flitigt på egen band. och tog del som talare och debattör i litterära föreningars möten. Det var frän denna tid han vid ett senare tillfälle i sitt liv. sedan han hunnit titi den högsta värdighet i staten, sade sig minnas som det stoltaste ögonblick i sitt liv. då ban fält sin första löneförhöjning i apoteket ocb lämnade veckolönen lill sin moder med löftet, att hon ej längre skulle behöva förtjäna sitt uppehälle vid tvättbaljan. 1880 förskottcrade honom några för hans väl229

intresserade förmögna personer pengar lill inköp av halva äganderätten i en tidning, och inom kort gjorde Johnson sig känd som en skicklig tidningsredaktör. Han ingick som medlem i ett par slarka föreningar, bevistade Minnesota publicistförhunds årsmöten, valdes 18111 till förbundets sekreterare och 1893 till dess ordförande. 1898 blev han väld lill statssenator och 1901 till guvernör över Minnesota med 7,862 rösters majoritet. Han blev omvald 1906 med 72,318 och 1908 med 27,000 rösters majoritet. Endast en person före Johnson, nämligen Jolin Pillsbury, hade innehaft guvernörsämbetet i Minnesota tre terminer à rad. Det skulle taga för mycket utrymme all omtala aili. vad Johnson som guvernör utrullade för sin hemstat. Nagra antydningar fa vara nog: Bildandet av en skattekommission, som under sitt första år tillförde statskassan en halv miljon dollars i nya inkomster från järngruvorna. •;u landsvägskommission, som anlägger bela system av goda landsvägar, en dräneringskommission, som under de två första ären genom dräncrande av sumpmarker ökade statens förmögenhet med 885.000 dollars, cn skogsbyrå, som på kort tid återtog cn halv miljon dollars från skogstjuvar, nybyggda skolhus lill ett värde av över 4 miljoner dollars. 300.000 nva böcker anskaffade lill skolbiblioteken. indrivandet av hundratusentals dollars obetalta skatter från järnvägs-, telegraf- och andra bolag, o. s. v. Johnson var outtröttligt verksam, oaktat ban var sjuklig till följd av en långt lillhaka genomgången, illa utförd blindtarmsoperation och flera därpå följande operationer. 1909 besökte ban utställningen i Seattle för att närvara vid Minnesotas dag och hålla festtalet. Efter sin hemkomst måste han åter underkasta sig en operation. Fistel hade bildat sig i inälvorna, och den måste avlägsnas. Operationen krävde 3 timmar. Några dagar därefter, den 20 sept. 1909, avled han. Hans sista ord. ställda till hustrun, voro: Well Nora. jag kämpade bra, men jag förmodar, att min timme är slagen. Han syftade på sjukdomen, men det gällde om hela hans liv. att han kämpade bra. Likpredikan över den döde hölls av presbyterian-pastorn E. G. Clarke, som tog till text: Veten I icke, att en furste och en stor man fallit i dag. Alt Johnson, om Jian levat några år längre, kommit att vid presidentvalet 1912 uppställas som presidentkandidat på den demokratiska valsedeln, lider knappast något tvivel, lians namn nämndes redan 1908 vid det demokratiska konventet. Han åtnjöt en oerhörd popularitet. I fråga om härkomst,

folklighet. skarpsynthet, oratorisk förmåga, rättrådighet, ja, t. o. ni. lill utseendet erinrade han i ej ringa män om Amerikas, för alt icke säga bela mänsklighetens, störste son. Abraham Lincoln.

A. O. Eberhard, den tredje svenske guvernören, föddes 1870 och kom lill Amerika vid 11 års ålder. Han började sin bana som boskapsherde i Nebraska. Aret därefter tog han plats pä230

en larm. som ägdes av en präst. Han fick fritt tillträde lill dennes bibliotek. Han genomgick därefter pä 1 1 år, försörjande sig själv bela tiden, den 7-åriga kursen vid Gustavas Adolphus College, blev student 1895, studerade därpå juridik för domare Gray i Mankato, Minnesota, log advokatexamen 1898 och var praktiserande advokat i Mankato till 190". Han var 1903—7 medlem av senaten i Minnesotas legislatur och genomdrev under dessa år åtskilliga betydelsefulla lagförslag. Han utnämndes 1907 lill viceguvernör och efterträdde 1909 Johnson som guvernör, omvaldes 1910 och 1912, men blev vid valet 1911 besegrad av demokrutparliets kandidat \Y. S. Hammond. 1 december 191 I avled Hammond lill följd av slaganfall och efterträddes i ämbetet av dåvarande viceguvernören .1. A. A. Burnquisl. som således blev Minnesotas fjärde svenske guvernör. Han är född i Dayton, lowa, 1879. genomgick högskolan i Dayton och Carleton College i Northfield. Minnesota, tog magistergraden vid Columbiauniversitelet i New York 11X14 och avlade advokatexamen vid Minnesotauniversitet 1905, varefter ban började lagpraktik i St. Paul. Han har under två terminer varit medlem av lagstiftande församlingen.

Den förste svensk-amerikan, som invaldes i någon slals lagstiftande församling, var bankiren C. ,1. A. Ericson i Goone, lowa. Han var född i Södra Vi. Småland. 1810 och medföljde. 1852 sina föräldrar lill Amerika. Han arbetade pa farm dc första åren. tog 1855 plats som bodbiträde i Allona. Illinois, och började 1859 egen handelsaffär i tiidgeport. lowa. 1800 utnämndes han lill postmästare. 1870 hade ban redan förvärvat så mycket, all han kunde köpa en slor handelsaffär i Boone. lowa. Denna drev han med stor framgång till 1875, då lian blev kassör i en bank, som ban 3 är förut varit med om all grundlägga. 1878 blev tian bankens president och var därjämte intresserad i en del andra finansiella förelag. Redan 1871 hade ban gjorl sig sä bemärkt som politiker, att han blev invald till medlem av legislaturens representanthus. 1895 invaldes han i senaten och tjänstgjorde sedan som senator 10 år. Han väckte många goda lagförslag under sin verksamhet som lagstiftare. Ilan innehade flera olika förtroendeposter i Boone. såsom kassör och ordförande i skol styrelsen, stadskassör och medlem av stadsstyrelsen. 1901 skänkte ban staden ell bibliolekshus. som kostat honom 10,700 dollars. Staden visade sin erkänsla genom alt låta uppsätta en marmorbyst av honom. Ericson var även på andra håll en mecenat. Ar 1900 skänkte ban Augustana College 12.800 dollars och aret därpå 28(1 acres land, som värderades lill 30,000 dollars I nder nödvintern i Norrland 1902—03 ställde ban sig i spetsen för en insamling i lowa. som inbragte över 11.000 dollars. Av Augustana College utnämndes han lill juris hedersdoktor. Vid sin död. som inträffade 1910. testamenterade han lill allmänna inrättningar ochenskilda personer omkring 1 llO.tMMt dollars, därav 56.000 till Augustana College, 1891 företog han en vidsträckt resa i Europa och 1910 en resa runt jorden. Om honom yttrade den amerikanske juristen domaren Slevens i ell tal ar 1895 För över 10 ar sedan kom till detta county en barfotad svensk gosse ined ett beslutsamt sinne, en god hjärna och villiga händer. Han kom med föresats atL bli en sann amerikan, och om duglighet och villighet all arbeta pä etl intelligent sätt för sitt lands välfärd kunna skapa en god medborgare, sa framstår ban som ett mönster. Likt varje man med ett trofast hjärta glömde han aldrig sin födelsejord. Ingen fattig emigrant från hans fosterland vädjade någonsin förgäves lill hans hjälpsamhet, men hans liberälilet och givmildhet äro

C. J. Ericson. Conrad Olson.

för vittfamnande för alt inskränka sig endast till hans egen nationalitet.

En svensk-amerikan, som vid unga ar gjort en vacker politisk karriär, är advokaten Conrad I'. Olson i Portland. Oregon. Han föddes i Clay Hanks. Wisconsin. 1882. tillbragte sina yngre år på farm och i skog. genomgick sedan en 1-arskurs i lärareskolan i Stevens Point och erhöll livstidscertifikal som lärare i Wisconsin. 1904 —00 var ban skolföreståndare. Han studerade därpå vid Wisconsins universitet och förvärvade 1909 den juridiska graden L. L. 15. saml erhöll tillstånd att praktisera som jurist vid statens domstolar och kort därefter samma rättighet vid Förenta staternas krets- och distriktsdomstolar. Samma ar flyttade ban till Oregon och slog sig ned som

praktiserande advokat i Portland. 1912 blev han väld lill medlem av Oregons legislatur och 1914 återvald med en ovanligt stor röstövervikt. Ehuru republikan till sitt politiska tänkesätt, blev ban vid det senare valet även nominerad av det demokratiska partiet. 1916 invaldes han i senaten.232

En ännu yngre senalor är E. N. Dahlborg frän Brocktou, Massachusetts. Han löddes 1887 och började sin politiska bana 1912, då ban valdes lill medlem av stadens styrelse. 1013—IG var han medlem av legislaturens representanthus och blev det sistnämnda året väld till senator.

I kongressens representanthus ha flera svensk-amerikaner varit invalda, men i dess senat har ingen svensk-amerikan haft plats förrän Charles A. Lindbergh från Little Falls, Minnesota, 1910 erhöll denna utmärkelse. Lindbergh föddes i Sverige 1859, men kom redan vid 2 års ålder lill Amerika, där familjen slog sig ned i Mellrose, Minnesota. Han har i ett 10-tal år representerat sin hemstad i kongressens representanthus och där betraktats som en av dess arbetsammaste medlemmar. 1916 väckte ban ett vissl uppseende genom att i kongressen påyrka tillsättandet av en kommitté med uppdrag att undersöka, huruvida den romersk-katolska kyrkan bedriver en för Amerikas fria institutioner farlig propaganda.

En särdeles maktpåliggande syssla har länge innehafts av den svensk-amerikanske juristen Harry Olson i Chicago. Han föddes 1867 i Chicago, dit hans föräldrar kommit två år förut frän 1-ilipstad. 1870 flyttade familjen till Kansas. Kadern dog 9 ar därefter, och familjen återflyttade ila lill Chicago. Olson log 1885 avgångsexamen från högskolan i 1'ecalonica. Illinois, var 2 år lärare i Kansas, blev 1887 skolföreståndare, började 1889 studera i Topeka, fortsatte studierna i Chicago och blev 1891 advokat. Fem år senare utnämndes han (ill biträdande slalsadvokal och vann under sin verksamhet som sådan rykte som skicklig jurist. Bland annat, som ban uträttade, var att gripa den förrymde banktjuven Paul O. Steensland i Marocko och få honom dömd till tukthusstraff. Ar 1906. då Chicago avskaffade sill gamla rätle-gängssystem med polisdomare, fredsdomare m. m. och i stället införde den s. k. municipaldomstoleii med dess 27 underlydande rätter, valdes Olson till överdomare med en röstövervikt av 31,000 över motkandidaterna. Han har även gjort sig känd som kriminalpsykolog.

En annan märkesnian på kriminalvetenskapens område är svensk-amerikanen d:r V. V. Anderson i Boston, vilken HU (i utnämndes till chef för den samma år inrättade medicinska ocli psykopatiska avdelningen vid Bostons municipalrått, med uppgift att från de verkliga förbrytaretyperna avskilja sådana häktade och anklagade personer, vilka mindre på grund av brottsliga antag än av intellektuell undermålighet rakat i polisens händer, en ganska kinkig uppgif|, da man betänker, alt omkring 50.000 personer årligen inställas för municipalrätten i Boston för olika förseelser och brott.

Bland svenska uppfinnare och ingenjörer, som förrättat sitl förnämsta livsverk i Amerika, står naturligtvis Jolin Ericsson233

främsl. Han erkändes redan under sin livslid av många som sin lids största snille på mekanikens oeli ingenjörkonstens område. Hans liisloria torde dock vara sa väl känd, all det ej behöves en nv redogörelse därför. Men i en bok 0111 Svensk-Amerika måste han omnämnas. .lag skall nöja mig med all återgiva ett och annat av vad som yttrats om honom såsom människa av en, som personligen träffat honom. D r Wilhelm Henschcn, som under sin redaktörstid i New York 1871—75 översatte till svenska en avhandling av Ericsson, kom därigenom i personlig beröring ined honom och berättar därom bl. a.: Under Jolin Ericssons långa vistelse i England och i Amerika hade engelskan blivit hans naturliga språk, oc.h vi begagnade först detta. Men sä avbröt han sig själv med den anmärkningen, alt vi ju skulle tala svenska; och även pa detta sitt gamla modersmål redde han sig ganska väl. ehuru del i fråga om skrivande nog gick bättre för honom pä engelska än pa svenska. Den ytterliga noggrannhet i detaljer, som alltid utmärkte honom, fick jag tillfälle all observera, då ban en gång vid genomseende av korrekturark, som visades honom, anmärkte, all jag väl ofta använt ordet som i si. f. vilken; men detta sades på ett grannlaga sätt utan någon antydning att han förslod svenskan hällre än översättaren. Med slil och format o. s. v. var ban även mycket noga, tv ban ville ha allt fullkomligt, som skulle utgå under lians namn. Eli annat uppdrag, som jag fick av John Ericsson, var att pa det stora Astorbihlioleket studera ett franskt arbete, översätta utdrag därur och i samband därmed göra några matematiska beräkningar. Stor var hans belåtenhet, dä

jag visade honom resultatet av de beräkningar, som gjorts med ledning av nämnda vetenskapliga arbete, och dä dessa bekräftade hans teori. Över huvud må del sägas, att han var mycket bestämd i sina åsikter. Han sade också lill mig, alt själva den teori som han uppställt var absolut viss; det var blott i fråga om vissa enskildheter i tillämpningen, som han ville ha en vidare utredning. Personligen gjorde han etl intryck av värdighet, självständighet och pä samma gång vänlighet. Det finnes personer, i vilkas närhet man känner sig böra i korlhet och rättframt yttra vad man har att säga, utan att onödigt upptaga deras lid. och med vilka något tomt prat ej kommer i fråga, men vilka del dock kännes såsom en heder och ett nöje att hava mött. ocli en sådan man var John Ericsson. Till sin kroppsliga gestalt visade han sig ännu vid över 70 ars ålder synnerligen kraftfull. Bredaxlad och muskulös såg han ej egentligen högväxt ut; men hans längd var enligl hans eget påstående 5 fot och 10 eller 11 tunt 177 180 centimeter , alltså över medelmåttan, och sin hälsa behöll han till sena ålderdomen. Hans hem gjorde ett intryck av stor enkelhet i betraktande av ägarens välförtjänta ryklbarliet och rätt betydliga förmögenhet. Dä man kom lill huset n:r 30Beacli si. en tämligen oansenlig sidogata, lanus där inlet, som påminde om elegans och rikedom. Enkel var också den sal, däri hesökaren mottogs av honom själv eller hans sekreterare. Om det än icke kan nekas, all Ericsson hade en utpräglad medvetenhet

Oljemålning Arvitl Nylioliit.

Jolin Ericsson.

oin egna förtjänster och ej gärna hörde klander om sig, likasom ock alt han stundom med skärpa uttalade sitt ogillande av vad han fann vara orätt tios andra, sä var han dock en hedersman i detta ords fulla bemärkelse. Liberal var den ersättning ban gav för arbete, som han beställde: hans löfte var gott som guld oclihölls punktligt Om nugot, som blivit beställt, oj befanns fullt tillfredsställande utan måste göras om, betalade han gärna tva gånger, angelägen atl ingen skulle känna sig besviken i sin tillit lill honom. Ivänt är, att ban ej blott gjorde alla rätt. ulan ock övade barmhärlighet och välgörenhet mot nödlidande.

John Ericsson föddes i Värmland 1803. flyttade lill England 1820 och därifrån lill Amerika 1839. Han avled i New York 1889. lians stoft fördes med amerikanska pansarbålen Baltimore till Stockholm 1890. Det vilar sedan 1895 i ett gravkapell i Filipslad. 1893 avtäcktes i New York en staty över Ericsson, varvid 35 örlogsfarlyg av olika nationaliteter defilerade på redden lill Ericssons ära. Denna staty kostade 11.000 dollars. 1911» anslog Förenta staternas kongress 35.000 dollars lill uppresande av en minnesvärd at Jolin Ericsson i landets huvudstad Washington. Delta är förslå gängen en sådan ära bevisats någon i utlandet född person. Den penna, varmed president Wilson undertecknade kongressens beslut, skänktes av presidenten lill ordföranden för Amcrican-Scainlinaviaii Allianci. S. A. Kckbcrg i New York, vilken med stor energi IVii l svenskarnas talan i denna angelägenhet. Presidenten sände honom samtidigt ell brev av följande lydelse Bäste mr Eckberg. Del har berett mig en synnerligen stor glädje alt fa underteckna det av kongressen fattade beslutet atl bevilja medel för resandet av en staty över John Ericsson, och jag anhåller, all ui av mig vill mottaga den penna, med vilken undertecknandet skedde. Det gör mig icke blott gotl all på (leila sätt deltaga i en välförtjänt hyllning al cn stor uppfinnare och ät en av den bästa allmänanda besjälad medborgare, utan del är även en glädje att erinra sig. hur Förenta staterna riktats genom de karaktärer och tjänster, som män av svensk börd eller svensk härstamning skänkt detta land, som blivil deras hem och föremålet för deras odelade tillgivenhet. Fder förbundne Woodrow Wilson. En kommilté av 35 svenskamerikaner skall samarbeta med en t reman n ako m m it t é från kongressen beträffande ärestodens beskaffenhet in. m. Till sakkunniga rådgivare at kongrcssmaimakonimittén utsagos (le i föregående kapitel omnämnda arkitekten Andrew Sandegren i Chicago ocli artisten Henry Beuterdahl i New York. En del svensk-amerikaner ansågo det av kongressen anslagna beloppel otillräckligt och igångsatte en insamling med syfte att fä ihop ytterligare 25,000 dollars I juni 1917 hade hälvten av denna summa tecknats av svenskamerikaner.

Med anledning av del ovannämnda kongressbeslutet, som ju får betraktas såsom någonting noeh nic da gewescnes . skrev (len för svenskhetens bevarande så varmt nitälskande prof. V. Lundström i Göteborg: Att det kommer atl återverka på svenskarnas självkänsla, därom är icke tu tal. Och det är just detta, som framför allt

behöves för svenskhetens bevarande. Den storamassan av vart folk där ute behöver fa känslan ater, all det är fint alt vara svensk. Att det behövs ett officiellt beslut i Förenta staternas kongress och ett stort officiellt minnesmärke, för att en så självklar sanning skulle gä upp för ett flertal svenskar, är visserligen beklagligt, men sådan är jag. moder! Och huvudsaken är, att det sker. Svenskarna hemma och ute ha alltför länge ansett sig själva mindervärdiga, germanernas adelsfolk har förnekat sig självt. Ocb därför ha dc i obeskrivlig blindhet skyndat sig all på utländsk botten tillägna sig främmande tunga och främmande fasoner. Allt, som bidrager att lyfta deras huvuden och göra deras ryggar raka, är därför ett led i svenskhetens bevarande. Och från den synpunkten är den dag, då John Ericssonmonunientet i Washington blev verklighet, en minnesdag i svenskhetens hävder. Delta är ju vackert sagt, och annat kunde väl icke väntas av en känd vältalare, men olyckligtvis ställer sig saken för den med det svensk-amerikanska kynnet mera förtrogne skeptikern icke fullt så lättvindig. Del fordras nog mer än ett monument i Washington, för att den s. k. självklara sanningen» skall gå upp» för det stora flertalet.

Kn på sin tid mycket ryktbar uppfinnare var Jolin Nelson i Rockford, Illinois, lians slrumpslickningsmaskin betraktades och betraktas kanske ännu som en bland de snillrikaste uppfinningar. Nelson föddes i Västergötland 18110 och kom faltig lill Amerika 1852. Han slog sig fram på olika orter som snickare och svarvare. Idén lill sin uppfinning fick ban under ett besök på en utställning i Chicago 1807, där han såg en strumpstickningsmaskin, men ofullständig och bristfällig. Nelson gick ofördröjligen till verket med att söka åstadkomma något fullkomligt i samma väg. I nder svåra ekonomiska omständigheter arbetade ban i flera år på sin uppfinning. 1873 hade han frambragt en maskin, som på 1 minuter tillverkade en strumpa med dubbelhäl, och nil var det icke svårt för honom at[få kapital till anläggande av en fabrik. Den ena fabriken efter den andra uppfördes, i vilka hundratals maskiner äro i gång ocli tillverka många lusen par strumpor om dagen. Nelson avled 1883, och hans söner fortsätta företaget. Den yngste av dem har gjort en uppfinning, varigenom den ursprungliga maskinen blivit betydligt förbättrad, fast den ansågs som nära nog fullkomlig. Maskinen är palenterad i 11 europeiska länder.

Byggnadskommissarien Henry Ericsson i Chicago är uppfinnare av en hissmaskin för byggnadsmaterial, en betongblandnings-maskin en kostnadsbesparande metod för byggandet av golv utav armerad betong m. m. och driver stor affär under firmanamnet Henry Friesson Company. Han föddes i Moheda. Småland. 1861. studerade vid elementarläroverken i Växjö ocli Nyköping ocb genomgick Tekniska skolan i Stockholm. Han lärde även bygg-237

nadskonsten och var en tid förman iios arkitekten Sjöberg i Stockholm. 1881 rcsle han till Amerika och etablerade sig 1883 i Chicago som byggmästare och entreprenör. Han är en bland dem, som uppfört det största antalet byggnader i Chicago. 1891 uppförde han en 16-våningars skyskrapare, den första i sill slag. och sedan har han byggt flera andra liknande. Den största byggnaden i staden, Pugh Terminal Warebouse. är uppförd av honom. Den är visserligen blott 7 våningar hög. men är 1,300 fot lang, ej långt ifrån pn halv kilometer, och lill dess uppförande utgingo 15 miljoner tegelstenar. Ericsson har uppfört nära 10 av Chicagos nya folkskolebyggnader. 1011 utnämndes lian till chef för byggnadsdepartcmentet i stadsstyrclsen. Han hade icke sökt sysslan, utan borgmästaren erbjöd den ål honom, anseende honom som den lämpligaste mannen för densamma. Delta var förslå gängen i Chicagos historia, som en svensk-amerikan blivit chef för nagol av styrrlscdeparlemenlen

En annan svensk-amerikan, som ulan all politisk påtryckning natt högsla platsen inom en storstads ämbetsverk, är stads-ingenjören Jolin E. Ericson i Chicago. Han föddes i Uppland 1858, studerade i Norrtälje, 1'ppsala och Stockholm, där han 1880 log avgångsexamen från Tekniska Högskolan. Han var biträdande ingenjör vid byggandet av Vasabron i Stockholm lill 1881, dä ban rcsle lill Amerika och fick anställning först hos ett järnvägsbolag ocli därefter som biträdande ingenjör vid regeringens kanalundcrsök-ningar pä Mississippi. 1884 blev ban ritare i Chicagos ingenjörskontor, befordrades 1886 lill biträdande ingenjör och 1897 till stads-ingenjör. Han har liaft överinseendet över många viktiga anläggningar, bland dem en tuunelbyggnad för vattenverket, ilan uppgjorde nämligen planer och beräkningar för en 12 mil läng tunnelanläggning saml två nva pumpslationer, vilket allt krävde stor fackkunskap. 1886—89 biträdde han vid uppgörandet av planer litt anläggningen av staden Seattles vattensystem, en affär sotn gick löst på 2 miljoner dollars. 1906 erhöll ban ett års tjänstledighet med

bibehållande av sin lön och sin syssla som konsulterande ingenjör. Han liar gjort vidsträckta resor i Europa och Amerika ocli även besökl Hawaiiöarna i Stilla havet, har författat åtskilliga rapporter över sådana frågor som vattentillgång, spårvägar m. in. och hållit föredrag i ingenjörsföreningar.

Vid byggandet av den nya bron över St. LawrencefIoden vid Quebec, Canada, cn av de allra längsta i världen och med ett

John E. Ericson.238

brospann. som är del längsta i världen, var svensk-amerikanen N. E. Clemenlson medlem av den av regeringen tillsatta fyramanuu-nämnden av experter, som hade lill uppgif| att övervaka varje detalj av arbetet ocli uppgjorde förslagen till bygget. Clemenlson utexaminerades 1!KM) frän Tekniska Högskolan i Stockholm ocli reste kort därefter till Amerika, där han fick plats först som ritare, sedan som beräknare och konstruktör vid brobyggnader och fick vara med om uppförandet av några av de största brobyggnader i Förenta staterna. Han var anställd hos St. Lawrence Bridge Company, da detta bolag fick beställningen att bygga den nva bron. Huvudspannel i denna bro är 1.800 fot 549 meter långt, och bron har en bredd av 88 fot (27 meter med cn körbana, två järnvägsspår och två gangbanor. Mittspannets höjd över flodens högvaltensyta är 150 fot 16 meter . 1 allt delta var Clemenlson en av de ledande, och ban gav upphov till flera av de nya tekniska grepp, som brobyggnaden framkallade. Brons kostnad uppgick lill lOio miljoner dollars.

En vida bekant svensk-amerikansk brobyggare är Jolin F. Anderson. Han föddes i en fattig sluga i Jcmshög, Bleking, 1848, var vallgosse och senare fabriksarbetare, gav sig därpå till sjöss och kom under sina resor lill Amerika 1860. Här fick han anställning vid brobyggnadsarbeten och kom genom självstudier på kvällarna och om nätterna så langl, alt han inom fä år kunde på egen hand åtaga sig brobyggnader. 1883 hade ban för Texas 1'acifikjärnvägens räkning byggt en stor bro över Vleliafalaya-floden, med ett 1.615 fot långt spann. Hans nästa stora arbete var Washingtonbron över Harlemfloden i New York, 2,380 f i| 725 meter lång och kostande 2,700,000 dollars. I nder de följande ären byggde han broar pä ICuba, i Amerika och Australien, i det senare landet bl. a. den berömda bron över Hawkcsburyflode.il, med grundvalar som gä 165 fot under flodens yta, när den är som lägst. För den amerikanska regeringen byggde ban en fyrbak utanför den farliga udden Cape Hatteras, samma ställe där Jolin Ericssons monitor gick i kvav under en storm nyårsafton 1862. \nderson Hyllade 1807 lill Sverige. 1915 utnämndes han lill amerikansk vice generalkonsul i Köpenhamn. Han äger stora etnografiska och naturhistoriska samlingar. 1917 återflyttade han lill Amerika och bosatte sig i San Diego. California.

Talrika exempel finnas på. all svenskar, utan den i Sverige som. oundgängligen nödvändig ansedda teoretiska utbildningen, åstad-

C. ,1. Erickson.239

kotnmil storverk pä byggnadskonstens område. C. .1. Erickson i Seattle, som lör regeringens räkning byggt tva stora lorrdockor i flottstationen Bremerton. hade inga andra förutsättningar än ined-fött geni oeb de kunskaper, som inhämtas i det praktiska arbetets skola. lian föddes i Hudene. Västergötland. 1852, ägnade sig ål lantbruk oeli reste 1880 lill Amerika. Han bosatte sig i Minneapolis och uppförde byggnader på entreprenad lill 1889. då ban flyttade lill Seattle. Här uppförde ban flera stora hotell och andra byggnader och för regeringens räkning ett fyrtorn i Westport. 1904 slog han sig pa galujämningsarbeten och kloakanläggningar. Bland nivclleringsarbelcn. pa vilka ban haf| kontrakt, var ell. som rörde sig om 50 gatukvarter, och flera, som krävde borttagandet av väldiga backar. Tre av stadens förnämsta galor äro anlagda av honom. För utjämnandet av en av dessa måste han borttaga och avlägsna över en miljon kubikmeter jord. Seattle är nämligen byggt pa brania kullar. Endast den uppsättning av maskiner, redskap, lokomotiv ni. m., som Erickson måste anskaffa för atl kunna utföra dessa arbeten, representerade ett värde av 50.00(1 dollars. 1909 fick han regeringskontrakt pa att bygga en torrdocka i Bremerlon, 803 fot 263 meter i längd upptill, 135 rol (41 meter) bred pa det bredaste stället och 17 fot 1 I meter djup. Kostnaden beräknades lill omkring 2 miljoner dollars. Inder en lang lid betalade Erickson ut omkring 1,000 dollars om dagen i arbetslöner.

Efter dockans fullbordande fick han beställning pä en annan lorrdocka, något mindre än den första. Erickson köpte för flera år sedan säteriet Lindö i Södermanland med underlydande gårdar, med en ägovidd av inalles 2,300 tunnland. Han äger ell stort sågverk, har anlagt en stad i västra Washington, är ordförande i elt stort fiskeribolag, grundade 1910 i bolag med norrmannen FI. L. Gröndahl ell skeppsbvggeribolag och har byggt en järnväg genom i ll av de rikaste skogsdistrikten. Han talar ibland om alt sia sig lill ro pa sin egendom i Sverige, men för en sådan rastlös ande vore det ju otänkbart.

Järnvägsbyggaren C.lias. J. Johnson föddes i Karlskoga. Värmland, 1850 och reste till Amerika 1873. Hans hela kassa vid ankomsten till Minnesota, där han började sin amerikanska bana. utgjorde 2 dollars. Från en oansenlig början som arbetare med hacka och spade vid järnvägsanläggningar har ban arbetat sig upp till en av de förnämsta järnvägsbyggare i Amerika. Dels

Konsul William Matson.210

på ey en hand. dels i gemenskap med andra har han byggt över 3,000 mil ,1.855 kilometer järnväg i Amerika, och somliga av dessa banleder hu erbjudit stora svårigheter. En av dem. som på en sträcka av 80 mil 129 kilometer; gick genom Caseadebergen i Washington krävde nästan oavbruten bortsprängning av berg. anläggandet av 1 tunnlar av sammanlagt 3.000 fots 9(i0 meter) längd och byggandet av en mängd broar över klyftor och bråddjup. Kostnaden för denna banled ensamt belöpte sig till 3 miljoner dollars. .Iohnson har ofta sysselsatt en arbetsstyrka av 2—3,000 man och utbetalt i löner 100.000 dollars i månaden jämle kosthåll. 1893—1900 var ban bosatt i Minneapolis, men har sedan dess haft sitt hem i Seattle. Han har besökt Sverige en gång.

Jag skulle kunna fylla bela boken med biografier över svenskamerikaner, som genom flit och omlänksamhet och med begagnande av de tillfällen som erbjudit sig arbetat sig upp från fattigdom lill anseende och rikedom som entreprenörer. Det finns fullt av dem i varenda större stad. Och övergå vi nu lill dem. som genom affärer, spekulation, som köpmän, fabriksidkare m. fi. dyl., ernått samma resultat, så förökar sig skaran. Endast några fä exempel skola framhållas som typer för denna klass.

Generalkonsuln kapten William Matson i San Francisco, grundläggare och ledare av elt av de största transportbolagen på Stilla havskusten samt ordförande och styrelseledamot i ett dussintal andra stora förelag, föddes i Lysekil, Bohuslän, 1850, gick till sjöss redan som 10-årig gosse och kom vid 10 års ålder lill Amerika. I New York log han hyra pa ell fartyg, destinerat titi San Francisco. Efter en besvärlig färd runt Kap Ilorn anlände ban till San Francisco 1807 och företog därifrån flera sjöresor längs kusten, varefter han mönstrade på en skonert, som fraktade kol från Mount Diablo i California till San Francisco. 1870 blev han kapten pä skonerten och fick längre fram befäl över ett annat fartyg. 1882 började ban sin bana som skeppsägare, i det ban läl bygga ell fartyg för idkande av sjöfart pä Hawajiöarna. Härmed lades grunden lill Matson Navigation Company, vilket han organiserade 1901. Det började sin verksamhet med några fä segelskutor. I dag äger del åtta stora ångfartyg, somliga av dem med ända till 9,000 tons dräktighet, samt inemot ett dussin segelfartyg. Ganska många av segelfartygen ha svenskar till befälhavare-Omedelbart efter oljeupptäckterna i California ombyggde kapten Matson flera av seglarna, sä att de kunde drivas med olja. Han kastade sig in pä oljeaffärer, anlade i kompanjonskap med några andra affärsmän en 118 mil lång oljeledning och en annan. 15 mil lång. från oljefälten till kusten. För några år sedan sålde ban dessa linjer till ett annat bolag för 3' j miljoner dollars, men insatte sedermera ett större kapital än förut i samma slags211

verksamhet. Han har deltagit i grundläggandet av sädana mäktiga bolag som Honolulu Plantation Company kapital 5 miljoner dollars,. Paakau Sugar Co. och National lee Co. kapital 3 miljoner dollars och är direktör i det förstnämnda, vilket liksom Paakaubolaget har sin verksamhet på Hawaiiöarna. Han är president i andra kapitalstarka bolag, såsom .Matson. Lörd & Belser Company, vilket för några år sedan hade ett regerings-kontrakt på II miljoner dollars att anlägga ett vattensystem i staden Manila. Lika naturligt som det faller sig för Matson at| handskas med de vidlyftigaste affärsproblem. lika förskräckt är ban för aili. som åsyftar bekantgörandet av hans bragder. Utan vicekonsul d:r Fredrik Westerbergs välvilliga och ihärdiga medverkan skulle det troligen varit omöjligt alt någonsin få Ma|sons poiiräll eller biografi för någon publikation. Del log mig

över ell är all övertala honom att giva mig sitt porträtt till publiceringskrev d:r Westerberg vid ell tillfälle, men jag ville icke släppa mitt tag, ty på samma gäng som Matson är känd och högaktad av a|la havels arbetare' pa denna k.ust, sa finns det en mängd av hans landsmän, som icke träffat honom, men hell naturligt äro nyfikna all fa se porträttet av denne man, som genom egen kraft och duglighet svingat sig upp till anseende och rikedom, och som efter alt ha lämnat sill fädernesland Sverige såsom en fattig sjömansgosse nu representerar detsamma såsom konsul i San Francisco med ell distrikt innefattande staterna California, Oregon, Washington, Idaho, Utah. Nevada och Arizona saml territoriet Alaska, ett område tio gånger så stort som hela Sverige.

Världens största timmer- och sågverksorganisation är utan tvivel C. A. Smith Lumber Company, representerat av svenskamerikanen C. A. Smith. Han föddes i Boxholm, Östergötland, 1852 och medföljde vid 11 års ålder sin fader lill Amerika, där han hamnade i Minneapolis. Ilan genomgick, under bela tiden arbetande för sitt uppehälle, folk- och högskola och studerade även elt par terminer 1872—73 vid Minnesota statsunivcrsilel. Sin första affärsutbildning erhöll han i förre guvernören Pillsbury s järnhandel i Minneapolis, där ban arbetade i 5 års tid. 1878 anlade han en brädgård och veteelevator i Herman. Minnesota, ocli senare brädgårdar på olika platser i North Dakota. 1893 organiserade han affären under namnet C. A. Smith Lumber Company, ocli elt dyrbart sågverk uppfördes i Minneapolis med en ärlig produktionsförmåga av 150 miljoner fot virke. 1898

16. - Skarsledt.

C. A. Smith.grundade han C. A. Smith Cimber Company med uppgift att förvärva skogsområden i California ocli Oregon, sedan ban förutsett, att det snart skulle vara på upphällningen med Minnesotas skogsförråd. l'.HX) köpte bolagel 30,000 aeres 21.(100 tunnland med .'1.000 miljoner fot stående redwoodtimmer i Humboldt county, California, är 1003 00.000 acres 18.000 tunnland; med sockertail-oeh vit furuskog i Hldorado county, California, och mellan ären 1001 och 1007 över 200.000 aeres 1(50,000 tunnland med 18.000 miljoner fot stående Douglasgran, Port Orford vit ceder samt spruceträd i flera counties runt Coosviken i sydvästra Oreg.in. samt andra smärre sträckor skogsland. 1SHI7 bildades C. V. Smith I.umber <i Manufacluring Company med etl kapital av 2'a miljoner dollars för att i Marshfield vid Coosviken i Oregon uppföra ett modern I sågverk. Denna anläggning, som innefattar torkningsugnar, hyvel- och maskinverkstäder m. m., täcker en yta av 120 acres 96 tunnland . Den 15 april 1907 påbörjades bönstruklions-arbetel. ocli den 29 februari 1908 var sågverket i full gång. l'a 10 timmar sägas där omkring 500,000 fot virke. Stockarna forslas nästan utan undantag på järnvägar, tillhörande samma bolag, saml flottas med lilllij&lp av tidvattnet och bogserbåtar till sågverket. Produkten forslas med bolagets egna två ångare lill Bay Poinl i California, där bolaget äger en stor brädgård ocli distributions-plats. träförädlings- och lådfabriker m. m. Bay Poinlanläggningen ligger vid Suisunvikcn 40 mil norr om San Francisco och upplager etl område av en halv mils bredd och 1.300 fots längd mellan viken och elt par järnvägslinjer. En landremsa nära 3.000 fot läng mellan bukten och kullarna därintill har reserverats för stadsområde och fabrikstomter. De bägge ångarna göra sina turer mellan Marshfield och Bay Poinl växelvis var femte dag. Lasten, 1.600.000 fot timmer, stuvas ombord på 12 timmar med tillhjälp av elektriska lyftkranar. I nder några är från 1908 var Smith svensk konsul i Minneapolis, för Minnesotas konsulatdistrikt, omfattande 13 stater i nordvåstern. Han är nu bosatt i Oaktand. California. Han har vid sidan om sin mångskiftande affärsverksamhet lagil livligt intresse i svenskt-aiuerikanskt kyrko- och skolväsen och skänkt stora summor till olika universitet och välgörenhetsinrättningar. men ännu större har kanske hans hjälpsamhet i del tysta varit. Den framgång, som kommit honom lill del. är icke beroende pä slump eller tur . anmärker med rätta hans biograf i Vestkustens jubelnummer 1915. utan förklaras av den framsynthet, som karaktäriserar honom, parad med den grund-lighet. varmed ban går till verket, när han anser alt den rätta liden är inne. Hela hans levnadsbana utgör etl kontinuerligt byggande pä säkert lagd grund; inga förhastade sleg ha tagits, ocli den väldiga, komplicerade industri, som sprang ut i blomning år 1911 vid Coos Bay i Oregon och Bay Point i California,243

liade gjorts möjlig genom en långsam och systematisk knoppningsperiod, som ka n spåras tillbaka lill 189X, da han förslå gängen säg sig 0111 efler elt passande operationsfält pä Stilla havskusten.

Som rramgangsfull pä kommunikationsområdet har näppeligen någon överträffat A. K. .Iohnson. Född i

Karlskoga, Värmland, 1840, kom ban lill Amerika i sällskap med sina föräldrar som I 1-årig gosse. Efter att i flera år ha arbetat som biljettförsäljare för järnvägs- och ångbälskontor i Chicago, erhöll han 1881 anställning hos ett stort järnvägsbolag i Minnesota som landkommissarie, och det var till huvudsaklig del genom hans insiktsfulla sätt alt sköta denna befattning och dc praktiska metoder han använde för alt göra Minnesolas utvecklingsmöjligheter bekanta, som den bördiga Hed Riverdalen blev sa hastigt bebyggd av skandinaver. Sedan 1883, då ban grundade land- och immigrationsaffären A. F. Johnson & Company, har delta firmanamn blivit ell av de mest bekanta i Amerika. Ingen annan skandinavisk affär har haf| filialer pa sa mänga platser eller med sin verksamhet Irängt sä in i varje landsända som denna. Som kom-munikationsinan har Johnson varit förenad med alla större hanbolag, vilkas linjer ga genom dc nordvästra staterna, och ined olika ångbålslinjer. Han har varit delägare i tidningen Hemlandet och är sedan 1905 delägare i Nordstjernan i New York, i vilken stad han även tjänstgjort som svensk konsul. Han var på 1880-lalet bosatt i Minnesota. I början av 1890-talet flyttade han lill New York. Han är en

framstående konstsamlare och hur företagit flera europeiska resor.

Vad A. E. Johnson varit inom transportväsendet, har Nils A. Nelson i Chicago varit inom försäkringsväsendet. Han föddes i Halland 1800 och utvandrade 1881. Hfter några års vistelse i Amerika genomgick han ett affärsinstitut i Chicago och hade sedan under nära 10 års lid anställning hos en stor börsfirma. Då byggnads- och låneföreningen Svea bildades år 1893. blev Nelson dess ordförande. 1890 valdes ban lill dess sekreterare och 1905 till president för livförsäkringsbolaget Skandia. På livförsäkringsområdet är han den mest bemärkta svensken i Amerika. Vid sidan om sina göromål i bvgguadsföreningen och livförsäkringsaffärer sysslar han även med fastighetsaffärer. Han var den egentlige Urundläggaren till Chicago Cemeterv Association och är sedan dess stiftande dess sekreterare. Ehuru genom träning ocb affärsverksamhet amerikan, är Nelson starkt svcnsksinnad och är starkl

J. E. Cliilberg.intresserad i allt, som är ägnat att befordra svensk-amerikanska ställning oeli anseende.

En svensk-amerikan, som uträttat mycket med, som det vill synas, föga ansträngning, är vice bankpresidenten .1. E. Chilberg i Seattle. Hans historia är både innehållsrik och intressant. Han föddes i Iowa 1807. sonson lill den i kap. 2 omtalade pionjären C. J. Chilberg. och kom 1872 titi Seattle. Vid 16 ärs ålder var ban sättare pä dagtidningen Pöst-Intelligencer. vid 22 ägare till den största speceriaffär i staden, med en omsättning av 1,000 dollars om dagen. Sedan butiken ödelagts i den brand, som 188!) hemsökte Seattle, började (.bilberg kommissionsaffär. 1802 for ban lill Centralamerika med avsikt all organisera en ångbåtslinjc mellan Seattle och sydamerikanska hamnar. Tillsamman med 211 andra passagerare anträdde han den långa resan med ångbåten Colima från San Francisco. I lanför mexikanska kusten rakade ångaren ut fölen orkan och kantrade. Uppkommen lill vattenytan, lyckades Chilberg få tag i en kringdrivande planka. Sju andra passagerare sökte sin räddning på densamma, men tre av dem förmådde ej hälla sig fast. da böljorna vräkte sig över de skeppsbrutna, utan släppte sitt tag och drunknade. När stormen lagt sig, drcvo de fem överlevande omkring pä havet nära ell dygn. innan de omsider flöto i land pa Mexikos sandkust. Av alla. som medföljt ångaren från San Francisco, voro endast III räddade, och bland dessa fanns blott en. som var mer än 30 är gammal. Chilberg och hans fyra olyckskamrater följde stranden i flera dagars tid. livnärande sig med krabbor o. d. och kommo omsider till en liten stad. där en telegrafstation fanns. Sänd mig pengar. .lag far med nästa ångbåt, telegraferade Chilberg till vänner i Seattle. De togo för givet, att han menade, att han skulle fara hem igen. men i stället tog ban nästa söderut gående båt till Centralamerika, där han cj blott organiserade den påtänkta ängbålslinjen, ulan även underskrev kontrakt på att sända tre skeppslaster frakt. 1807 öppnade han handelsförbindelse med Alaska och ombesörjde postgång mellan Seatllc och Juneau och andra platser i Alaska. När på våren 1800 nyheten om de nya guldfynden vid Nonie i västra Alaska nådde Seattle, insåg han genast fördelen av en transport-linje pä Yukonfloden. Han begav sig lill Juneau, vandrade över bergen och fortsatte, så snart Yukonfloden blev isfri, sin färd i en kanot til! Dawson, en farlig tripp på 000 mil 068 kilometer . Ilan liade med sig från Seattle en bunt med tidningar. Han gav hela högen lill en utblottad guldgrävare. som omedelbart sålde dem fölen dollar stycket. Avståndet frän Dawson till Nonie är 1.910 mil 3,120 km. . När kort därefter den stora strömmen av lycksökare styrde kurs på Nonie, var det

flodångare, ägda av Chilberg och hans medintressenter, som förde passagerarna, och varje båt var full-packad. 1 Nonie arbetade han både som guldgrävare och köpman.

2-15

Han blev delägare i liera företag och återvände därpå lill Seattle.

Ni borde, ha en bank här . sade en vän lill honom en dag ett par år därefter, dä Chilberg var pä besök i Nonie. Jag har själv tänkt på den saken . svarade Oldberg. Tre dagar därefter var en bank med elt till fullo inbetalt grundkapital av 100.000 dollars organiserad och i full gaug. En av direktörerna i Skandinavian-Amcriean-banken i Seattle klagade vid ett direktionsmöte över, atl bankens lokal började bli för trång. Nå, sä lal oss se. om vi inte kunna fä upp en byggnad, som är slor nog . sade Ch i I berg. Del log I år all övertala ägaren av en viss hörntomt alt sälja den. Därpå organiserades Ccntury Building Company ar 1903 med Chilberg som president, och Maskabyggnaden. Seattles första skyskrapan-, 15 våningar hög, uppfördes för en kostnad av 926,000 dollars. Varje kontor i byggnaden var uthyrt 5 månader, innan den var färdig. Byggnaden såldes för några ar sedan till en kapitalist från Boston, men den skandinavisk-amerikanska banken upplager fortfarande första våningen däri. Chilberg är bankens vicepresident och lians farbroder, vicekonsul Andrew Chilberg, dess president. Ar 1905, när utställningen hölls i Portland, sändes från Nonie en massa ulslätlningsföremäl jämte 5,000 dollars kontant. Den man, som kom från Nonie med dessa saker, frågade Chilberg, om ban inte trodde, all Seattles invånare skulle vilja bidraga lill utställningens fond. Pä mindre än 2 dagar skaffade Chilberg 5.000 dollars för ändamålet. All den stora utställningen 1909 i Seattle kom lill stånd, var till stor del Chilbergs förtjänst. Tillsammans med sina förtrogna genomdrev han på en dag, atl 000,000 dollars tecknades i Seattle för företaget. Han valdes lill president för utställningen. 1911 organiserade han en Alaska-avdelning av Seattles handelskammare, vilken sände en delegation till huvudstaden Washington, där den lyckades förmå kongressen all ägna någon uppmärksamhet åt Alaska. Närmaste resultat blev en lag. som gav Alaska en territorialstyrelsc, och tillsättandet av en järnvägskommission, på vars inrådan president Wilson gav sitt förord i kongressen titi beviljandet av ell större anslag till järnvägsanläggning i Alaska. Chilberg är president eller vicepresident i flera banker och försäkringsbolag ni. ni. Hans framgång har varit uppseendeväckande och snabb och beroende, som det vill synas, uteslutande på hans organisationsförmåga och påpasslighet.

Under rubriken Svensk-amerikanska oljekungar innehöll Sv. Amerikanaren i ell nummer år 1916 en notis om ell par svenskamerikaner i Chicago, vilkas framgång i fråga om snabbhet varit rent av fenomenal. Del är. skrev tidningen, endast två år, sedan firman Anderson & Gustafson startades av en 30-àrig hallänning och en 33-årig västgöte med en flicka vid skrivmaskinen, två skrivpul-peter och med sa gott som kontor pä fickan. I dag har firman ypperliga affärslokaler och ell 20-tal biträden på kontoret. Den24ti

liar filialer i New York. Kansas City och Tulsa. Oklahoma, och gör affärer i alla slags oljor och vid snart sagt alla oljefåll i Förenta staterna, mest dock i Kansas, Oklahoma och Pennsylvania. Länga tåg med oljeförande fraktvagnar rulla dagligen över kontinenten på order av firman, och affären utvidgas med varje dug. Firman ligger i underhandlingar 0111 all köpa elt raffineringsverk i Cushing. Oklahoma, för den lilla summan av 1 '« miljon dollars. Anderson och Gustafson äro, som härav synes, affärsmän ut i fingerspetsarna. vakna och framsynta. Anderson var innan han ingick kom panjonskap med Gustafson affärsföreståndare i den välkända bokförläggarfirman Charles Scribncrs sons i New York, och Gustafson har i bela sitt unga liv varit anställd i oljeaffärer Jolin A. Anderson föddes i Gräppa.s. Halland, 1878 och kom med sina föräldrar lill

Kapten O. M. Lindgren och hans son Bankiren John It. Lindgren.

Amerika ocli Chicago 1883. Charles A. Gustafson är född nära Karlsborgs fästning i Västergötland 1881 och kom ined sin moder till Chicago 1881. Fadern, som ännu lever, kom hit till landet 2 ar tidigare och har ända sedan han hilkom v iril anställd som maskinist hos en av de större firmorna i Chicago.

En. som del gick upp och ned för pä livets slig, och som slutade som förmögen man. var kapten C. M. Lindgren i Chicago. Han var född i Dragsmark, Bohuslän. 1819 och var sjöman från 1832 till 181!). dä han kom till

California. Han stannade där 3 ar och försökte sig först som guldgrävarc. varefter han sysslade med forsling av varor. 1852 besökte han Sverige och bosatte sig efter sin återkomsl pä hösten samma år i Chicago. Här började han hyrkuskaffär. men övergav den, dä ban ej fann den lönande, ocli blev järn vägsbyggare. 1856 köpte ban ell par lastfartyg och ingick kontrakt med en sagvcrksfirma att forsla timmer fran Michigan lill Chicago. Till en början visade detla förelag sig mycket givande.

247

mc» plölsligl gjorde firman konkurs, varigenom Lindgren led stor förlust. Han uppsatte nu en maskinfabrik i Montgomery, en liten plats 3t> mil från Chicago, men misslyckades ocli måste göra konkurs. 18(10 återkom ban till Chicago och slog sig pa sjöfart, lian började med en skuta, som inbragte honom så stor vinst, att han snart kunde utbyta den mol ett större fartyg. Lyckan var honom fortfarande bevågen. Han köpte det ena fartyget efter det andra, tills ban 1870 ägde ell halvt dussin med en sammanlagd dräktighet av 4,500 tons. vilka seglade oavbrutet mellan Chicago och hamnplatser i Michigan, fraktande byggnadsmaterialier m. ni. Några ar därefter hade ban 9 fartyg. Avtagande hälsa tvang honom 1877 all draga sig frän affärerna. Han avlade ell besök i Sverige, men var vid återkomsten icke bättre. 187!) avled ban i sill hem i Evans ton. Han var en mycket godhjärtad man och särskilt hjälpsam mol den svenska metodistkyrkan, vilken utan hans bistånd aldrig skulle kunnat uträtta vad den gjorde. Hans son. .|olin Ii. Lindgren, född i Chicago 1855, började efter fullbordad skolkars sin affärsbana som försäkringsagent. 1870 grundlade ban i bolag med norrmannen Helge HaUgan en bank. vars affärer växte med en förvånande hastighet. Insättningarna uppgingo 1883 lill 89,000 dollars, 1890 lill över en miljon dollars. Sedan 1891 är dess namn State Hank of Chicago. Dess kapitäl och överskott belöpa sig nu till fem miljoner dollars och insättningarna titi över 18 miljoner. Lindgren var en av grundläggarna av svenska ålderdomshemmet i Chicago och bidrog lill detsamma med 20,000 dollars. 1892 utnämndes ban lill svensk-norsk vicckonsul i Chicago och var efter 1905 svensk vicek msul lill sin död som inträffade för ell par är sedan.

Börsmannen Robert Lindblom i Chicago var pa sin lid en av de mest bekanta svenskar i Amerika. Han var född i Askers socken. Närke. 1811. studerade vid llögsjö bruksskola i Södermanland, ägnade sig därpå at lanlniäteriyrket ocli hade senare anställning i bank i Örebro. 1801 reste han till Amerika, fattig på guld, men rik pa energi. Han slog sig först ned i Milwaukee, Wisconsin, blev efter kort lid reporter vid en amerikansk dagtidning och sedan själv redaktör, men lämnade snart lidningsmannabanan och log (ilats hos en spannmåls- och exportfirma. 1873 började ban för egen räkning spannmålsaffärer och blev inom kort en av de förnämsta medlemmarna av börsen i Milwaukee. 1873 71 gjorde han mänga lyckade spekulationer, men blev året därpå ruinerad. Han repade sig dock snart, flyttade 1877 titi Chicago, blev medlem av dess börs och fortsatte värre än förut med sina spekulationer. Det hände ofta i början av 1880-talet. att han på cn dag köpte och sålde partier på en lia|v miljon bushels vete eller majs. Hans firma hade avdelningskontor i New York och pa många andra platser. Till följd av den Leilerska vctespckulationen i slutet av 1890-talet. som ruinerade sa många, måste Lindblom inställa sina2 IS

betalningar. Ilan förmådde», skriver lians biograf A. Schön, knappast rädda spillrorna av en för svensk-amerikanska förhållanden storartad förmögenhet. Till sin levnads slut bibehöll ban sill medlemskap på börsen, men syntes endast med likgiltighet dellaga i affärerna. I)et är författarens oförgripliga mening, att allt dylikt spel om livsmedel borde lika väl som all annan form av hasardspel vara absolut förbjudet, och det är ej i hans egenskap av Hörs-spekulant vi velat bidraga till att föreviga Kobert Lindbloms minne, utan för hans verksamhet på andra områden och hans övriga goda egenskaper, lian var medlem av Chicagos skolstyrelse från 18H3 till 18% och reformerade och förenklade ansenligt skolstyrelsens ekonomiska system. Från 18',)3 till 1897 var han medlem av guvernör Altgelds stab med rang av överste, och 1899—1902 var ban ordförande i stadens civiltjänslkommission ocli visade sig där lika nitisk ocli skicklig som i skolstyrelsen. Han var en av dem, som ivrigast arbetade för att fä världsutställningen 1893 förlagd till Chicago, författade det första uppropet till amerikanska folket rörande detta företag, var en av utställningens 30 direktörer ocli en av dem, som donerade en halv miljon dollars lill stadens ga-rantifond. För Sverige och allt svenskt hyste han slorl intresse, oaktat ban eljest i tankar och känslor var mer amerikan än svensk. Det av svenska Glecklubben i Brooklyn vid san-gartävlingen i

Minneapolis 1891 vunna dyrbara sidenbaneret var skänkt av Lindblom. 1 politiken var ban demokrat med stark lutning ål socialismen. Ilan var flärdlös i sitt uppträdande, vänfast och rättfram och sjöng sin mening rent ut. Han avled 1907. F.n stor. ny högskolebyggnad, som är under uppförande i Chicago, kommer enligt skolstyrelsens beslut att uppkallas efter Lindblom och bära namnet Robert Lindblom High School.

Fn annan svensk-amerikan, som trots läng vistelse i Amerika år med varm sympati fästad vid Sverige, är C. 0. Swanberg i San Francisco. ITan föddes i Kalmar 1840 och började, vid 9 års ålder att medfölja fadern, som var sjökapten, på lians sjöresor. 1 fi års tid arbetade ban som kock bos honom, log 1801 hyra i London som lättmatros på ett engelskt fartyg, blev 1862 matros och seglade som sådan några år, varefter ban blev andre styrman. 1870 kom han till San Francisco och beslöt att stanna där. Han tog plats vid Morganbolagets ostronfiskeri, anlade 1872 egen oslron-bank. blev 1887 delägare i Morgan Oyster Company och grundade

C. O. Swanberg.249

1891 Merchants ler & Cold Storage Company. Sedan elt antal är tillbaka är ban även ägare av det stora Portola Louvrckaféet, ett av de största i staden. Vid sidan av dessa affärsintressen liar ban dock funnit tid till sysslande med verksamhet av hell annan beskaffenhet. Ilan har nämligen i Sverige köpt flera lantegendomar, till vilka han esomoftast gör resor, och där ban företagit åtskilliga viktiga jordbruksexperiment. Dessa egendomar äro Svartingstorp. Yirum och Ängeltofta, de två förstnämnda belägna i Kalmar län. den sistnämnda i Kristianstads län. Svartingstorp köple han så långt tillbaka som 1887. Pä Ängeltofta, som han ägl sedan 1896, har han en ladu- och stallbyggnad, som lär vara den största i Sverige. På dessa gårdar håller han endast fullblodiga raskor. vilkas avkastning noga bokföres. Därjämte göras experiment med lucernodling och medel lill förebyggande av vissa boskapssjukdomar. Svanberg har. oaktat ban är bosatt sä långt frän Sverige, dock genom sin företagsamhet och forskningsiver gjort det svenska jordbruket större tjänster än kanske någon annan enskild man. och ban räknar det som sin förnämsta livsgärning att ha genom sill föredöme givit impulsen lill förbättrade metoder i såväl ladu-gårdsskötsel som odling av säd och boskapsfoder. Till belysning av vad han uträttat må några siffror anföras. Första årets skörd efter del han övertog Svartingstorp representerade 18,100 kronor från 600 tunnland jord. Han importerade ofördröjligen 250 Jersey-kreatur och lyckades genom rationell ladugårdsskötsel, gödsling o. s. v. förbättra den ursprungliga dåliga jordmånen så. all redan under de nästföljande 6 ären medelvärdet av varje àrsgröda var 34,100 kronor, under de följande 6 åren 62,000 kr., under de följande två 6-àrsperioderna resp. 94.000 och 111.000 kronor och under de nästa t ären 124.000 kr. Skörden för 1914 representerade ett värde av 119.101 kr. Avkastningen av denna gård har salunda på 29 år mer än 8-dubblats. Ängeltofta, som innehåller 963 tunnland odlad jord. hade redan frän början en fruktbar jordmån. Likväl har Swanberg förbättrat den så. att avkastningen ej långt ifrån fördubblats. Första àrsgrödan var värd 98.593 kronor, skörden för 1913 representerade ett värde av 173.302 kronor. Detta må väl kallas framgängsfullt jordbruk, i synnerhet som under tiden bo-skapsfarsolcr. som härjat på gårdarna, måst bekämpas. Swanberg har i sina tre svenska egendomar nedlagt ett kapital av över 1 '.'> miljon kronor. 1916 engagerade ban en framstående svensk-amerikansk jordbruksexpert, W. F. Olson från Salinas i California, all resa till Sverige och bekantgöra en del nva jordbruksmaskiner, bland deni en betupptagningsmaskin, eu sädeslvftare ni. fl., som Swanberg köpt, för att avprova dem på sina egendomar. Med så stora förtjänster som Swanberg inlagt om det svenska jordbruket tycker man, att en liten uppmuntran från svensk sida någon gång skulle varit på sin plats. Likväl blev. då en gång ell förslag2.">0

gjordes att tilldela honom Hushållningssällskapets guldmedalj, detta förslag nedröstat. Ilur skall sådant kunna förklaras? Fick hans gärning maune icke erkännas, emedan han var svensk-amerikan ocli förvärvat sin förmögenhet i främmande land och icke inom Sveriges gränser? Vi borde kanske icke fråga så, men man är olyckligtvis lika misstänksam i Amerika som i Sverige.

Från Stockholmstidningen Dagens Nyheter skall jag be att fa återgiva, vad den skrev om den svensk-amerikanska affärsmannen C.arl Dahlén i New York under hans Sverigebesök sommaren lillli Herr Carl Dahlén, affärsman, expressinnebavare. bokhandlare m. ni.. 021) Tredje ave., New York. är i Stockholm. Först böra vi

emellertid kanske tala om, alt hr Dahlén är född fattig Yäslgöla-pojke och kom över lill andra sidan för .Kl år sedan utan något annat än en seg arbelshäg. Småningom blev han ägare lill en häst och en kärra och började forsla koffertar frän etl ställe lill ett annat i New York. Härunder lärde ban sig, all det inte var nog med at| bara slita, utan all man också borde sälta en viss knyck i koffertarna för alt kunna hantera dem lätt och med framgång. Då fick ban den amerikanska tak-len, och nu har ban ett stort hus med många våningar med den nämnda adressen och gör affärer i en mängd ling med framgaiig. Han vill nu göra bättre affärer både för egen del och för Sveriges. Vi tro, atl ban verkligen tänker på Sverige, |y efler 30 är i Amerika talar ban den renaste svenska i världen, ulan sa mycket som etl all right en gäng, och del bevisar en del. Ilr Dahlén är här av två anledningar. Först och främst lauker han på en marknad av svenskt porslin därute. Kännare sätta del utomordentligt högt, och nu. da Österrike ej längre kan leverera, borde det vara lätt atl införa det. Men utom att göra affärer har br Dahlén en annan mission. Sedan år lilit ha svenskarna i New York och Hrooklyu upprällal etl svenskt ålderdomshem. För alt åstadkomma detta hein för värdiga behövande åstadkoms nämnda år genom en basar en summa av nagol över 20.000 dollars, och för den summan inköptes på Staten Island utanför staden etl sommarresidens, som tillhört familjen Vanderbilt. Del omändrades och inreddes på bästa sätt och erbjuder för närvarande en angenäm tillflyktsort för 27 gamla svenskar. Men man önskar utvidga det, och för atl åstadkomma nödiga medel ha 30 svenska församlingar i Greater New York slutit sig tillsamman för anordnande av en jättebasar i en av stadens väldigaste lokaler. Nu

C.arl Dahlén.vill lir Dahlén som ombud för ålderdomshemmets styrelse försöka intressera även hemmasvenskar för saken. bl. a. så ;ill gåvor skänktes till basaren, av vilken man tänker göra något högst origi-nelll. Arrangörerna ärna i brev vända sig lill samtliga landshövdingar ined anhållan om en säck jord frän varje län. Den fördelas sedan i krukor, i vilka planteras en linnea. och sa går denna fosterjord' pa auktion bland svenskarna. Man kan vara säker på, alt den skall vinna åtgång.

Att en svensk akademisk medborgare blir en framgångsfull industriidkare, torde tillhöra sällsyntheterna. Ludwig Sjöström i l.awrcnce. Massachusetts, var ett sådant undanlag. Han föddes i Kristianstad 1831. blev student 1850. genomgick Teknologiska Institutet i Stockholm och utexaminerades 1853. Han fick plats som föreståndare för en klädesfabrik i Södertälje, övertog 1857 sin faders affär, likaledes klädesfabrik, i Strömfors, och Hyllade, da den 1861 förstörts av eldsvada, lill Hjo och började färgeri- och väveri-affär. Denna sålde ban 1867, varefter ban reste först lill Paris och därpå till Amerika. Efter några månaders resor i öststaterna erhöll ban anställning i en stor klädesfabrik i Quebec, Kanada, och stannade där lill 188(1, dä ban för egen räkning anlade ett färgeri i Lawrence. Hella utvidgade Ilan senare med ell yllevàvcri. Delta företag ledde ban med slor framgång lill 1897, da ban överlämnade dess ledning ål sina söner. Dessa omorganiserade senare affären lit|

ett aktiebolag med stort kapital och utvidgade den ansenligt. Sjöström tillbragte sina sisla ar i Florida, där lian köpte ell vidsträckt landområde och odlade ananas, tomater m. til. Han ställde detta företag pa aktier ocli blev ordförande i bolaget. 1910 avled ban i Mia ini. 1'lorida.

1 del föregående Ini flera sjömän omtalats, som pa landbacken blivit stora affärsmän. Kn annan av samma klass är K. C. Johnson i Portland, Oregon. Han föddes i Kastlösa. Skatte, 1853. gick vid 15 års ålder till sjöss och seglade under de följande ären frän hamnar i Sverige. England, Frankrike och Holland. 1872 reste han från Sverige lill San Francisco. Efter all ha vistals någon lid i California, begav han sig åter till sjöss, kom lill Peru 1873, for därifrån till California Och arbetade en längre lid i Hollisler och Gilrov, varefter han gjorde cn resa lill Manila. Vid återkomsten därifrån 1876 påbörjade ban affärer med fröhandlaren E. .1. Bowen, hos vilken ban förut vid olika tillfällen haft anställning. 1880 begav ban sig lill

E. C. Johnson.>y>

Arizona och letade i sällskap med ell halvt dussin San Franciscobor efter guld och andra mineralier i backarna. Efter Ii veckors letande återvände alla utom Johnson till Sau Francisco. Han fortsatte som prospektor och kom några är senare lill New Mexico, där han före någon annan utstakade gruvor och upprättade ett gruvlager. 1885 avyttrade ban sina intressen i gruvdistriktet och återvände till San Francisco, där ban åter inträdde i Bowcns affär.

1890, medan han ännu var föreståndare för Bowens affär, ingick ban i Portland Seed Company, en fröhandel i Portland, till vilken han senare övergick hell och hållet. Han är nu president i denna, och den liar under hans kloka ledning upparbetats till den största i hela nordvästern och innefaltar flera departement: försäljning av plantor, gödningsämnen, trädgårdsredskap, utsäde o. s. v. 1893 besökte Johnson Sverige. Han år en litterärt begavad person, har verkställt flera lyckade engelska tolkningar av svenska dikter och utgivit en skrif| om ell besök i Mexiko. I kustorten Seaside i Oregon har han på själva brädden vid havel uppfört al sig ett palats av sten, som i stil och byggnadssätt är något alldeles enastående, och dit ban tänker flytta, när ban drager sig tillbaka från affärslivet.

En mycket ansedd svensk-amerikansk keuiisl är Emil E. .Iohnson i New York. Han föddes i Floby, Västergötland, 18l>), studerade i Vänersborg och vid Tekniska Högskolan i Stockholm, varifrån ban tog avgångsexamen 1887. Samma år utvandrade ban och bosatte sig i New York. Sedan 1891 har han haf| en byra för handelskemiska undersökningar, med trämassa, kautschuk och oljor lill specialitet. 1891 utnämndes ban lill medlem av stadens hälsovårdsnämnd. I nder kriget var han konsulterande kemist och inspektör av sprängämnen för franska, italienska, rumäniska och holländska regeringarna. Han är en av stödjepelarna i den svenska kolonien, ordförande i styrelsen för Ålderdomshemmet och för den svensk-amerikanska ingenjörsföreniugcn. Hans 50-àrsdag den 9 sept. 191 I firades ined cn stor offentlig fest. i vilken svenskar frän snart sagl alla delar av Förenta staterna deltogo.

Som skicklig detektiv åtnjuter svensk-amerikanen N. I'. Walters i Helena. Montana, elt stort anseende. IJådè när president Taft och när senare president Hooscvelt under sina färder genom Amerika besökte Helena, lades deras bevakning i händerna på Wallers. I nder flera år i rad anförtroddes polisuppsikten vid statens utställningar ål honom, och vid inlet av dessa tillfällen begingos

Emil K. Johnson.233

några stölder eller andra brott. Det var först när ban nekade att vidare ataga sig detta uppdrag, som vederbörande sågo sig om efter annan man att fylla platsen. Oaktat sin länga vistelse i Amerika och sitt yrke, som icke för honom i beröring med svenskar, är Walters mycket svensks i nnad och sparar varken lid eller krafter, när det gäller att befrämja något företag, som ban anser gagneligt för svenskarna. lian skaffade 50 dollars till Vuguslanasynodens jubelfond, ocli det var genom hans ivriga övertalning den för några år sedan avlidne stcnrike dansken Peter Larsen i Montana lät förmå sig alt skänka 1.000 dollars till den svenska lutherska kyrkan i Helena. Själv är Wallers aldrig sen alt bidraga med sin skärv, där hjälp eller uppmuntran behöves. 1 föreningslivet är ban även framstående, hög frimurare o. s. v.

Men ej blott i fredliga värv och idrotter ha svensk-amerikanerna gjort sig bemärkta bland amerikanerna. Under inbördeskriget i början av 1800-lalet visade de en av den infödda befolkningen mycket uppmärksammad patriotism. Från Illinois, lowa. Minne-sola och Wisconsin anmälde sig ej färre än 2,250 svenskar till frivillig krigstjänst, eller omkring en sjättedel av dessa fvra staters dåvarande hela svenska befolkning. Utmärkta krigarämnen funnos också bland dem. Flera av dem svingade sig upp lill ära och utmärkelse, och för flertalet människor synes ju sådant vara av större betydelse än de vida viktigare livsgärningar, som utföras i obemärkthet och tysthet pä odlingens och upplysningens fält. Över 50 svenskar tjänstgjorde som officerare i kriget, bland dem generalerna Robert Anderson, Ernst von Vegesack och ('.. .1. Stolbrand, amiralen Dahlgren, överstarna Ulric Dahlgren. Malmborg. Mallson, Stålhammar, Elfving, Brydolf, Broady. Burg, överstelöjtnanten Gustafson, majorerna I-orsse, Holmberg och Berglund, adjutanten Youngberg. majoren Lindberg, kaptenerna Silfversparre, Stenbeck, Sparreström. Arosenius, Charles och Erie Johnson. Lempke. Edwall, Wjekstrom. Enström. Yanslrum. Linquist o. s. v. Många av svenskarna från de östra staterna tjänstgjorde i flottan. Jolin Ericssons Monitor var under sin strid mot Morrimac bemannad lill allra största delen med svenskar, och det var svenskar, som avgjorde stridens utgång lill förman för monitoren. Den siste kvarlevande av Monitors besättning, veteranen Hans Anderson, som för en del år sedan under en impressarios ledning reste omkring och höll föredrag om sina erfarenheter under den nämnda tvekampen, berättade följande därom. Ell av Mcrrimacs 22 skoll hade träffat

monitorens styrhus. exploderat och gjort befälhavaren löjtnant Worden fullkomligt blind och oförmögen all vidare tjänstgöra. Merrimac fortsatte med sina salvor, vilka dock icke tillfogade monitoren någon skada. Slutligen tillgrep jälteskeppet sin sisla vanliga resurs att rusa pä fienden, för att borra honom i sänk. Försöket misslyckades emellertid Då sade svensken Karl Petersonlill Anderson: Låt oss ladda med dubbla skott. Detta var elt farligt experiment, emedan kanonerna lätt kunde explodera. Men de djärva svenskarna trotsade faran. Kanonerna dubbelladdades, ocli när Merriinac gjorde sin nästa sats för att tillintetgöra monitoren, möttes den av tvä dubbelskott. som gåvo det dittills oövervunna sjövidundrel dess banesar. Lufttrycket vid skottens avlossande var så starkt, all varenda man ombord på monitoren kastades omkull. De bägge kanonerna studsade tillbaka med en sådan fart. att de gjorde fördjupningar i tornets tjocka järnsidor.

I ell par föregående kapitel ha vi redan gjort bekantskap med några av de svensk-amerikanska officerarna, nämligen överste Mallson, kapten Erie Johnson samt bröderna Hjalmar och .1. A. Edgren, vilka sistnämnda tjänstgjorde som första löjtnanter. Alla dessa ha gjorl sig bemärkta huvudsakligen på de fredliga idrotternas bana. Flera bland dc ovan uppräknade voro däremot först och sist krigsmän. C. .1. Stolbrand, vars egentliga namn var Möller, föddes i Kristianstad 1821 och ingick vid 18 års ålder i Vendes artilleri. Det var där ban utbytte sill namn mot det mera martialiskt klingande Stäh l b rand. Han befordrades 1843 till sergeant, deltog i dansk-tyska kriget som medlem av en svensk armékår, lämnade regementet 1850 och reste till Amerika 1851. Under de följande åren var han bosall i Chicago och gjorde sig mycket bemärkt och omtyckt i svenska kretsar. 1857. da sällskapet Svea stiftades, valdes han lill dess ordförande och omvaldes sedan gäng på gang. Vid krigels utbrott organiserade han ett kompani och drog ut i fält. För lapperhel och duglighet befordrades ban I8(il lill major och fyllde länge även åligganden, som tillhöra överstes ocli generals skyldigheter, utan atl vinna vidare befordran, emedan ingen plats fanns ledis i det regemente, han tillhörde. Missnöjd med detta sände han in sin avskedsansökan, vilken även godkändes. Men general Slierman, som ville behålla honom kvar i armén, anmodade honom att pä färden titi sill hem fara genom Washington och framlämna några viktiga dokument lill president Lincoln. Stolbrand gjorde som ban var ombedd och uppsökte Lincoln samt lämnade lill honom ell förseglat paket, som ban fått av Shcrman. Lincoln bröt paketet och genomläste några papper däri, varefter han log Stol-brand i hand och sade: Välkommen, general.» Stolbrand svarade, all ban icke var general, ulan endast major. Ni tager miste . utbrast Lincoln, ni är general», och han var det även frän del ögonblicket. Några limmar senare erhöll ban sin fullmakt och återvände till lägret. Han var med om flera belägringar och hade under sitt kommando frän 5 till 10 batterier. 1864 inlog ban Savannah. Georgia. Vid clt tillfälle blev han tillfångatagen av fienden, men kom på elt eller annat säll äter lös. Efter krigets slut slog han sig ned i Beaufort. South Carolina, som plantageägare, uifle sig med en amerikanska och försvann för svenskarna. Under255

I års lid var han föreståndare för statens tukthus och utnämndes senare till föreståndare för regeringens byggnad i Charleston. lian avled där 1891. Om hans krigsmannaduglighel finns icke mer än en mening. General Logan och andra av de amerikanska befälhavarna berömde honom gäng på gäng i sina rapporter. General Shcrman yttrade vid ett tillfälle, att en tapprare nian och bättre artilleriofficer ån Stolbrand fanns icke i bela armén. Men i det civila livet liade ban sina egenheter, bland vilka var en svaghet för att berätta orimliga historier. Sä påstod ban sig ha varit professor i exercis och hästtäm jning i den svenska armén och privatlärare i krigskonst för konung Oscar II. medan ban var kadett. Enlig| Stolbrands uppgift var prinsen mycket bångstyrig och ohörsam, men hans kunglige fader liade lyckligtvis tillåtit Stolbrand alt vara sträng mot prinsen. En annan märkvärdig historia var, att Stolbrand. som någon gäng pä 1850-talet haft anställning vid en konst-bevattningsanläggning i västern, uppfunnit en sorts skor, med vilka ban kunde gä på vattnet, bärande med sig hela sin militäriska utrustning.

En av de allra dugligaste och tappraste, men i förhållande lill sina förtjänster minst uppskattade av hjältarna i inbördeskriget var översten Oscar Malmborg. Han var född 182(1, liade genomgått karlbergs krigsakademi och tjänstgjort flera är i den svenska armén, när han vid krigels utbrott mellan Förenta staterna och Mexiko 18-111 reste till Amerika, för att erbjuda den amerikanska regeringen sina tjänster. Han vann befordran under kriget. 1852 bosatte ban sig i Chicago, lian var anställd i emigrationsdepartementet vid Illinois Central järn vägen, när inbördeskriget bröt ut. Såsom befälhavare över 55:te lllinoisregemcnlet. vilket huvudsakligen beslod av far marc

och arbetare, gjorde han ell storverk, i det ban genom sträng disciplin och trägna övningar förvandlade det till ett av mönsterregementena i armén. Men lrans stränghet och noggrannhet i tjänsten gjorde honom opopulär bland rekryterna, bland vilka funnos många, som anmält sig i hopp att få någon sorls överordnad befallning. Malmborgs förman, överste Stuart, hyste ingen tilltro lill sin egen förmåga, men litade fullkomlig! pa Malmborgs, och manskapet, som märkte, hur det hängde ihop. föraktade den ene, för det han ej var tillräckligt hemma i sina stycken, och den andre, för del han var kunnigare, än vad soldaterna ansågo behövligt. Vid regementets organiserande hade etl par metodistpräster vid namn Hanev och Presson ditfört ett antal rekryter och blivit utnämnda lill kaptener över var sill kompani. När Malmborg befordrades lill överstelöjtnant, väckte detta ond 'blod hos en hop gröngölingar, som ansågo sig förbisedda, och når ett är senare Stuart skulle lie-fordras och utsikterna voro. att Malmborg skulle utnämnas lill överste, sändes ett av Hanev inspirerat brev till statens guvernör Yates, vari 21 av de lägre officerarna fordrade att få ha elt ord264

med i lägel vid bestämmandet av vern som skulle vara deras överste, oeli vari vidare Malmborg beskylldes för oduglighet, grymhet m. m. Saken kom till överste Stuarls kännedom, och ban skrev genasl lill guvernören ett brev, varur följande utdrag ma anföras: Överste Malmborg häller strängt på tukt ocli ordning och fordrar att varje officer skall göra sin plikl titi fullo. Bland officerarna är del mycket fa, som icke känna sig mer än belåtna med sig själva, om de något så när lill hälften göra siu plikt. Sädana bli efter-hållna av honom. Dc önska därför bli kvitt honom, sa alt dc kunna få råda sig själva. Men det år denna vaksamhet, detta nil och denna disciplin, som gjort regementet lill del i alla avseenden bästa i denna armé. Jag har naturligtvis fått äran att ha åstadkommil detta, men de. som känna förhållandena närmare, veta väl. vilket gagn jag har hall av överste Malmborg. Det vore ej blott oädelt, ulan även otacksamt av mig all tillskriva 111ig någon del av den ära, som rättvisligen tillkommer honom. Del finns knappt en officer i regementet, som hade reda på någonting, när ban inmönstrades. Aili vad de vela. ha de lärt här, och i fråga om somliga är det icke värst mycket. Dc borde vara tacksamma för vad överste Malmborg gjort Tör dem. Jag önskar alt fä säga rent ul och intyga, atl detta regemente, som har hedrat och kommer att hedra eder stal. har för sin duglighet och för allt annat, som gör det namnkunnigt och berömt, att tacka överste Malmborg. Han har lärl mig det mesta av vad jag vet och officerarna aili. vad de veta. Detta brev hade till resultat, atl guvernören utnämnde Malmborg lill överste. Stuart befordrades lill brigadgeneral, men utnämningen lyckades icke fa presidentens godkännande. Stuart utträdde da ur krigstjänsten. Av förargelse över Malmborgs utnämning togo 5 officerare avsked. Han svarade med all avskeda Ii andra för oduglighet. I nder tiden intrigerade Halley och hans anhängare, tills Malmborg tröttnade och gav efter för deras fordran att själva fa välja officerare. I april I8(i! avsatle de Malmborg och alla de andra officerarna och tillsatte andra i deras ställe. Haitey, som under senare tiden tjänstgjort som kapten, blev med 101 röster mol 22 för Malmborg väld till överste. Ku medlem av musikkåren utnämndes lill major ocli en man. som knappt kunde skriva sitt namn, till kvartermästare. Hela tillställningen var löjeväckande. General Logan. högste befälhavaren över armékåren, yttrade lill Malmborg. Vi ha varit vana att betrakta öä:te regementet som det bästa i armén, och hur skall jag kunna uttrycka min förvåning över att finna, att de när allt kom omkring äro intet annat än en hop eländiga tokstollar. Välja en kaplan, en människa totalt okunnig i militäriska saker, lill överste! Äro de beredda att gå i striden under en sådan mans kommando? Kan någon tro, att jag ämnar nu, när vi stå inför den viktigaste perioden av kriget, skicka det regementet i striden under en sådan man, eller att guvernörenbeviljar honom fullmakt? 1 själva verket godkändes av vederbörande auktoriteter endast sådana utnämningar som gällde personer, vilka voro i lur till för befordran.

Sådant var det regemente, som Malmborg hade satl pli pa och lett genom ett tjog slaktningar, och som stritt bättre än de flesta andra regementena och vunnit lika många segrar som något lika fullt in i det sista otacksamt, intrigant och hämndlystet mol den man, som lärt dem allt de kunde, och som gang efter annan erhöll beröm av sina förmän för just de egenskaper, som de missnöjda i regementet klandrade hos honom. Efter slaget vid Shiloh lämnade Malmborg lill Stuart en lång lista med namn på soldater och officerare, som han ansåg förtjänta av sårskilt erkännande för tapperhet. Bland dem var en löjtnant Grooker, som längre fram i tiden, efter Malmborgs död. utgav en smädeskrift om honom. 1 Stuarts rapport om striden lästes bl. a.: Med sin förmåga all i en blink

uppfatta ändamålet och meningen med varje manöver a fiendens sida kunde överste Malmborg snabbt och insiktsfullt giva mig råd med hänsyn lill ord nandet av mina trupper. Han var kall, vaken, försiktig, tapper och av allra största gagn för mig.>

Lika öppen och erkànnsam var översten Thomas Kilby Smith i sina omdömen om Malmborg. Vid Vicksburg blev Malmborg träffad av en kula vid högra ögal och dövades för elt ögonblick, men deltog strax därefter alcr i striden, uppmuntrande sina män. I andra stormningen, vari ban deltog, ehuru avrådd därifrån av-general Shernian. träffades han vid vänstra ögal av en granatskärva. Men lian lät sig icke avskräckas, utan fullgjorde under bela belägringen med nil och omsorg arbeten, vilka på grund av hans erfarenhet och militäriska kunskaper blevo uppdragna al honom all ombesörja, såsom anläggandet av skyttegravar, skydds-vallar ni. 111. Brigadens kommendant, den ovannämnda Smith, skrev i sin rapport: Jag ber icke om ursäkt för den ovanliga längden av min rapport, ej heller sparar jag på beröm över andra brigadens officerare och män. Jag endast beklagar min oförmåga att i ord göra dem full rättvisa. Jag har ståt I sida vid sida med överste Malmborg i 7 bataljer, slätt med honom bokstavligen bland högar av lik och alltid funnit honom lika lugn, beräknande, oförskråckt och modig. I den senaste striden ådagalade ban dessa egenskaper med det nit och den hoppfull-het, som äro så nödvändiga under ett anfall, och detla ehuru ban blivit sårad två gånger, egendomlig! nog först i det högra och sedan i det vänstra ögal.

Tillräckligt är sagt, ulan att behöva ingå pa varje drabbning, för att visa, vad »lags karl Malmborg var som krigare, och hur berättigad hans plats är bland förgrundsmännen på den krigiska banan. Lika harmligt som det är att tänka pä de trakas-17. — Skarslrdl.258

serier, för vilka han blev utsatt, för det ban höll pa tukt och disciplin och för det han var utlänning, lika glädjande är det att bevittna den ädla opartiskhet och äkta rättskänsla, som besjälade överstarna Stuart och Smith. Malmborg tog avsked ur tjänsten 18(55. Hans synförmåga försämrades mer ocli mer, och nästan blind återvände han lill Sverige. Han levde där pa sin pension till 1880. da ban avled i Visby.

Xägra av de ovan uppräknade officerarna kommo direkt frän Sverige, för all deltaga i kriget på nordstaternas sida. Bland item var Ernst von Vegesack, som 1801, da ban var 11 ar gammal, lämnade Sverige i sällskap ined löjtnanterna llelleday, Rossander och Ullman saml en ung ingenjör Torslow. Han deltog med utmärkelse i många blodiga bataljer, och när han i maj 1803 lämnade armén med sill regemente, mottogs han ocli regementet i New York. Baltimore ocli Philadelfia med storarlade festligheter. Kort därefter återvände han till Sverige, lian avled i Stockholm 1903. Hår är kanske platsen att nämna i förbigående. atl medan elt par europeiska stater under det amerikanska inbördeskriget stodo pa sydstaternas och slaveriets sida, Sverige som ell hell sympatiserade ined unionen och dess kamp för slaveriets upphävande. När i början av april 1805 underrättelsen, atl rebellernas huvudstad Richmond fallit, ingick till unions-förbundels huvudstad Washington, samlades en stor skara människor utanför statsministern Sewards bostad och ropade på honom. Man ville höra, vad ban hade att säga. Han utträdde pa verandan och yttrade: .lag haller pä med alt skriva etl antal depescher lill utlandet. Ni torde önska all höra, vad jag har all säga de olike regeringarna i detta viktiga ögonblick. Jag skall àedra vägnar tacka kejsaren av Kina. för det ban icke tillåtit någon sydstatspiral visa sig i hans hamnar. Jag skall tacka den turkiske sultanen, för det han icke mottagit och härbärgerat rebeller, som sökt skycld inom hans område. Jag skall underrätta den franske kejsaren, att han kan resa lill Richmond och hämta den tobak, som så länge legat blockerad där, och lill Lörd Jolin Russel skall jag säga, alt England nu kan erhålla den amerikanska bomullen ulan någon blockadbrylning. Med dessa fa ord hade Scward . säger C. t. Peterson, låtit förslå, vilken ställning del s. k. kristna England ä ena sidan och det över sin frihets-kärlek ständigt skrytande Frankrike ä den andra intagit gent emot unionen ocb dess sak under det 1-ariga blodiga inbördeskriget. Sverige var naturligtvis för litet alt nämna i förening med dessa stormakter, men om Seward skolat säga någonting om vårt fädernesland, så hade ban icke kunnat undgå atl giva det etl lika hjärtligt tack. som det ban gav Kina och Turkiet, ty hela Sverige var unionens vän bela tiden.

Detsamma gäller i det s|ora bela även om Svensk-Amerika.259

Det stoi a flertalet svensk-amerikaner bodde i nordstaterna. I sydstaterna funnos pa den liden endast omkring 750 svenskar. Antagligen stredo väl nägra av dem pa rebellernas sida. Bland .sydstatsofficerarna fanns en med ell äkla svenskt namn. August Korsberg, omnämnd i milorna söm löjtnant i ingenjörskaren ocli som överste vid 51:sta regementet av Virginia. Men säkerligen begåvo sig manga av sydslatssvenskarna lill nordslaterna för all ingå i unionsarmén eller stanna i lugn ocli ro bland sina icke stridande landsmän. KAPITEL 8.

Svensk-ainorikancnia som jordbrukare.

På första torva, som vändes å odlarens första vret.

Med första kornet, som såddes, föll tåren av ånger het.

Dock grodde ur svett ocli tårar en skörd av glädje i blom,

Och sådden gav korn ocli kärna ocli skördarnas rikedom.

K. W. Olson.

1 ett föregående kapitel har läsaren sett, hur hastigl de svenska jordbrukssamhällena i Amerika utvecklades, och hur farmarc-klassen som ett belt under årens lopp svingade sig upp från fattigdon. till välstånd och i många fall förmögenhet. Mycket därav kan förefalla I. o. m. den, som sett det med egna ögon, som en saga. Men saken är. såsom i det följande skall visas, i själva verket mycket enkel och lättförklarlig. Svenskarna ha tydligen visat, att de som nybyggare äro oöverträffliga. All komma lill ett främmande land, obekant med språk och förhållanden neil utan besittning av tillgångar, är i och för sig ingen smasuk. Men sådan har svenskarnas historia i det hela varit. Vi veta något så när, vad tillfälle dessa torpare, baekslugusittare och gårdskarlar kunnat ha i Sverige att skaffa sig något kapital alt röra sig med pä den främmande jorden. Aven om många av dem försetts med resebiljett ocli något mer av förut utvandrade anhöriga och vänner, står det dock fast, att de allra flesta kommo tomhänta och i många fall skuldsatta till det nya landet. Men med tillhjälp av den fria jord, som erbjöds dem, de fria institutionerna, som kommo dem att bättre känna och uppskatta sitt människovärde, de gynnsammare arbetstillfällena, den högre betalningen samt den svenska segheten och ihärdigheten i förening med en hart när gränslös förmåga och beredvillighet att underkasta sig försakelser och umbäranden ha de slagit sig fram och vunnit triumfer, som skulle vara otroliga, om de icke låge i öppen dag för vem som helst, som vill göra sig mödan att undersöka saken. litt faktum är, att inga samhällen utom de Ivska bära en sådan prägel av välstånd261

och hemtrevnad som dc svenska, vare sig vi söka dem pä de stora slätterna eller i skogsbygderna.

Stadsbor, totalt obekanta med jordbruksförhållanden, utlåta sig stundom sä här: la, vad konst är det väl att taga sig fram, när man får en farm till skänks och sitt uppehälle av den?» De besinna icke, att ett stycke ouppbruten jord i en vildmark långt från avsältningsorter, icke mer kan kallas en farm. än en ouppsägad timmerstock kan kallas ett bus. Farm blir det först, när ägaren förvandlat det därtill genom att bryta upp ocli beså jorden ocli förse den med allt vad som behövs för dess skötsel boningshus. ladugård, fähus, stängsel, lada, dragare, kreatur, redskap och en bel hop annat, och at| även med allt detta farmaren icke kommer långt, om ban icke har tillfållen att sälja sina produkter. Vad det beträffar, atl en farmare får sitt uppehälle frän sin gård, är det blott en halv sanning. Direkt kan ban aldrig vänta att få mer än en del därav, såvitt han och hans familj önska leva som människor. Med undanlag av några fä saker, som ägg, mjölk, smör, kött och frukt, köper våra dagars farmare sina förnödenheter alldeles som stadsbon: mjöl, socker, kryddor, te, kaffe, konservsaker, kläder, möbler o. s. v. Den tiden är länge, sedan förliden, då ban nöjde sig med hemmagjorda kläder och möbler, malde sill eget mjöl och för resten levde på fläsk och potatis. Han måste alltså samla en hel hop av egendom och skaffa sig mycket atl sälja, innan ban kan med någon ulsikl till framgång bedriva sill vrke.

Att del gick så snabbt som det gjorde för dc första nybyggarna att komma i en tryggad ställning, berodde därpå, att dc kommo i hopar och upptogo stora landsträckor: att var och en erhöll en sLor andel av jorden, och alt denna var så bördig, att järnvägsbolagen lockades att utsträcka sina linjer genom nybyggena, varigenom det ej blott blev möjligt för odlarna all torgföra sina produkter, utan även att få se sina egendomar stiga i värde år för ar. Det är särskjll den sista omständigheten, som ligger till grund för många farniares förmögenhet. Många jordbrukare,

som anses som rika, försäkra, alt de aldrig förtjänat något på sitt jordbruk, utan fått sin förmögenhet enbart genom jordens värdestegring. Ur affärssynpunkt betraktat, betalar jordbruket sig nämligen lika dåligt i Amerika som i Sverige, t. o. m. sämre. Förenta staternas omfångsrika, på tusentals undersökningar grundade jordbruksstatistik visar, atl en farmares genomsnittsinkomst för sitt arbete belöper sig endast till omkring en 24:del av det i farmen och dess utrustning nedlagda kapitalet. Med andra ord. om en farm med alla förbättringar i byggnadsväg, gärdesgärdar. kreatursbesättning. maskiner o. s. v. representerar ett värde av 6.000 dollars, kan ägaren, sedan han betalat de löpande utgifterna för skatt, arbetshjälp. kraftfoder m. m., och avdragit .''> procents ränta på282

kapitalet, i medeltal vänta att fa 2.MI dollars om aret för silt arbete. Många kunna genom affärsduglighet, skicklig beräkning eller tillfällig tur fa mer. men många flera få mindre.

En svensk-amerikan, som försökt jordbruk badc i Sverige och i Amerika, skrev nyligen i en svensk-amerikansk tidning: Jag bar nu brukat jorden här Elinore, Minnesota i tre år, och jag liar kommit till den slutsatsen, att jordbruk bär ej kan mäta sig med samma sysselsättning i gamla landet, 0111 blotl jordbrukaren där upplijöde all sin förmåga som här. Jag idkade jordbruk där i 13 år med god nettovinst ärligen. Här har jag ännu ej kommit till något vinstgivande resultat. Vad skatter beträffar, sa äro de mycket högre här i Amerika än i Sverige. Jag äger en fann på KU) acres '128 tunnland ocli har pä densamma betalt i skall första arel 112 dollars, andra aret 121 och för 11)15 17(5 dollars 051 kronor . Detta är min skall a den fasta egendomen. Lösöre-skatten liar varierat mellan 0 och 11 dollars. I Sverige ägde jag ell hemman, gott motsvarande min nuvarande larm, och betalade i skatt, krono- och kommunalutskyldcr i vanliga fall 120 kronor. Detta kan anses vara låg skall i förhållande till priserna a vad nian där producerade. En ordentlig häst. som man där födde upp, fick man vid t à 5 års ålder 800 kronor för, en ko 250—300 kronor. Här måste det vara en ganska god häst, om den skall inbringa 150 à 1(50 dollars (555—502 kr. . samt en ko för 50—60 dollars 185- 222 kr. . Jag har sett. all en del insändare varit här i många år och ej betalt en enda cent i skall. Jag far emellertid beklaga att ej få vara bland dessa lyckligt lottade. Eör de svenska läsare, som finna detta eget, eftersom de hört all Amerika ej beskattar sina medborgare, kan nämnas, att de. som ej ha någon egendom, slippa att betala skall. Miljoner arbetare, hantverkare, kontorister o. s. v. betala aldrig någon skall. Men sä klämmer man i stället så myckel hårdare ål farmare. husägare och andra, som ha fastighet.

Det var nybyggarnas lycka, all de kunde taga i besittning för för så goll som intet eller för elt ytterst billigt pris sa stora områden som ltR) acres 128 tunnland och mer. Alla undersökningar, som gjorts av Förenta staternas jordbruksdepartement, visa, all en farm. som är stor nog all giva full sysselsättning àl ägaren jämte en eller två söner eller en dräng, är som inkomstkälla vida förmånligare än en farm. som ägaren kan sköta ensam, och proportionsvis även bättre än en, som kräver större arbetskraft än vad tre män kunna prestera. Den rätta storleken för en sådan farm är frän 100 lill 250 acres. Allt lal oni förträffligheten av småbruk som inkomstkälla för en familj, där husfadern ej har tillfälle lill arbete vid sidan av småbruket, är reni nonsens. Mänga böcker och artiklar . säger den bekante amerikanske jordbruksekonomen prof. G. I-'. Warren i sill sl.ira verk om263

jordbruksskötsel, ha skrivits om det förtjusande i all driva jordbruk pä några fa acres. Sådana intressanta titlar som Tre acres och frihet, Tio acres nog och l em acres för mycket ha förekommit, och nu ha vi fäll en Småbrukstidning också. Fem acres kunna vara nog för vissa sorters jordbruk. De kunna t. o. m. vara för myckel, oin de alla upptagas av växthus. Men i de fall. där ett sa litet område erbjuder en tillräcklig inkomstkälla, har vanligen etl lika stort kapital insatts som i en 200-aeresfarm. Dylika böcker äro nästan alltid författade av någon, som har en betryggande inkomst frän någon annan källa än farmen. Tre acres kunna erbjuda ell mycket trevligt hem för den. som har en säker inkomst frän annat hall. Småbruken ha I. o. m. givit anledning lill diverse poetiska utgjutelser. Del finns måhända mindre poesi i en slor fram. men den ger ell säkrare uppehälle.

Hade regeringen varit knusslig mot nybyggarna och skänkt dem endast 3(1 eller 10 eller .''>0 acres, hade vi aldrig fall höra |a|as om deras bragder. Fj ens del stigande jordvärdet hade i sådant fall kunnat skänka dem någon nämnvärd förmögenhet. De, som slogo sig ned i skogstrakter, (lär del I n lång lid all at odlingen vinna några fa acres, blevo också pä efterkälken i jämförelse med dem. som togo präricjord. Och de präriefarmare. som nöjde

sig med all upptaga eller köpa sa litet som 10 eller 80 acres, ökade sina ägovidder efleral. sa snart de kunde. Vi skola nu med några exempel ur verkligheten visa. hur de nybyggare, som började med litet eller inlet, gingo lill väga. och hur de kommo sig upp. l ill en början lämna vi ordet al en av de framgångsrika svenska jordbrukarna i Minnesota. Frick Peterson i Balalon i statens sydvästra del. Han har lämnat en särdeles klar. lättfattlig och innehållsrik skildring av sina erfarenheter.

Sä bär skriver ban: När vi pa våren 1X78 bosatte oss pa vari homesteadland. varpa jag hösten förut falt första papperen, bestod hela min egendom av 3 kor. 2 sma stutar, några höns; en gammal vagn, nödvändiga husgerådssaker och sängkläder samt 10 dollars i pengar. Del var bra litet att börja med ute pä den obrutna slätten, sa långt frän några tillfällen lill arbetsförtjänst, och jag undrade storligen, om det skulle bli möjligt för oss alt härda ut. tills vi fingo något alt skörda. Men del gick bra, myckel bra t. o. m. Mill första göra var all uppsöka de märken, lantmätaren salt ned. Delta var inte sä lätt gjort, ovan som jag var att lokalisera mig på den öppna slätten. De sex manaderna. sedan jag fick papperen, voro nästan tilländalupna, och jag borde och ville vara punktlig i all bosätta mig på landet enlig| lagens föreskrift. Det gjorde jag även. Jag uppförde en provisorisk bostad av enklaste slag, ulan fönster och med ell täcke i st. f. dörr. samt flyttade in med min familj. Bostaden skyddade mot solens brännande strålar, men når oväder inträffade och regnet strömmade ned. var det rent förfärligt därinneoch jag måste hänga ett bakträg över lampan lör att skydda den mot vattnet, som spolade ned genom taket. Längre fram pa sommaren hade jag fatt färdigt ett torvhus med tvä rum. källare och skafferi, golv och tak av bräder och med riktiga fönster och rappade väggar invändigt. Denna hydda var hjälplig nog at| bo i. men säg utifrån förfärligt otrevlig och bedrövlig ut som människoboning, och jag spikade upp ett hus av bräder sä snart jag kunde, d. v. s. •I är senare.

Ilade jag blott halt starka dragare, kunde jag första sommaren plöjt upp land nog till en skörd värd flera hundra dollars året därefter. Men det liade jag icke. Ett par grannar och mina grannar bodde då Iran 2 till (i mil frän mig kommo och plöjde upp fi acres at mig, gratis och oombedda, såsom en välkomsthälsning. Däri planlade jag flintmajs genom alt med en vanlig yxa hugga häl i fårorna. Vi satte även potatis och sådde rov- och rolfrön och andra trädgårdssaker. Majsen lät jag mala. och vi blandade mjölet tillsammans med vetemjöl i bakningen. Våren därpå sådde jag vete pä mina fi acres, men fick blott 50 bushels, knappt mer än lill utsäde våren därpå. Men under tiden hade mina stutar vuxit och blivit starka, och jag plöjde upp 20 acres den andra sommaren.

När vi varit här två år. hade vi således ännu icke fält någon skörd värd att nämnas, och de 10 dollars jag hade alt börja med voro länge sedan försvunna ur mina händer. Vissl saknade vi åtskilligt på bordet de första ären, som vi gärna velat ha, men vi försökte att vara anspråkslösa och tålmodiga och ordnade behoven efter tillgången och motsågo framtiden med förhoppning. Någon egentlig nöd ledo vi icke heller. Det enda vi hade att avyttra var litet smör och ägg. Men dessa produkter voro ytterst billiga smör 7 cents pr Ib ,57 öre pr kilo och lika litet för ett dussin ägg. Under den bråda tiden arbetade jag några dagar här och där för 75 cents eller en dollar 2:95—3:70 kr. om dagen. Vintertiden hade jag cn liten inkomst genom att fånga myskrattor och minks. Första vintern sålde jag sådana skinn för 28, den andra vintern för 20 dollars 103 och 90 kr. . Bränsle köpte jag icke på flera är. Längs utmed en å i min närhet fanns skog tillräckligt för både bränsle och den första stallbyggnaden. Bland träden växte en oerhörd mängd plommon och vilda vindruvor, och vi plockade därav säckar fulla lill inkokning och syltning, så vi hade nog för bela året. Potatis växte förträffligt i den nybrutna marken, när den blev väl sönderbråkad. .Men detta var ett styvt arbete. Kör potatis tillbytte jag mig en hcl kull av smågrisar. Här var platsen för boskapsavel. Den oöverskådliga slätten låg i hela sin glittrande blomsterskrud och med en alldeles förvånande gräsrikedom, vari präriecldarna varje höst frossade med ryslig glupskhet. .lag lyckades fä köpa flera stycken spädkalvar för en dollar stycket, och tredje sommaren hade jag över 20 nötkreatur, som betade i det frodiga präriegräset. Dittills2(5.")

liaile jag med lie avmejat både vetet pa mina ti acres och det vinterfoder, som behövdes, men numera var detta icke längre länkbart, •lag måste ha maskiner, plogar och redskap av många slag, större stall, fähus och sädesbod m. m. för att kunna bedriva jordbruket ordentligt.

Hellre än att avyttra ungkreaturen, vilket skulle varit stor förlust (och något annat hade jag icke att sälja , lånade jag 500 dollars 1,850 kr.;, i själva verket en bagatell, alldenstund jag hade egendom värd 3 gånger sa mycket. Men skuld har alltid varit min fasa, och jag betraktade den ränta, som jag måste erlägga, som bortkastade pengar. Skulden gjorde jag mig dock kvitt snart nog. Jag köpte även samma år ett par ston för 350 doll. (1,295 kr. . Med dem hade jag en förvånande tur. Ue fingo föl nästan varje år, och jag uppfödde en uppsättning av hästar av präktigaste stag. Farmen blev snart uppodlad, sedan jag fått starkare och flera dragare. Att börja med odlades mest vete, men nu, sedan havre ocli korn kommit i högre pris, odlas här mest sådant jämte majs. Inkomsterna stego år från år, allt eftersom odlandet fortgick, men i samma proportion stego även utgifterna. När jag varit på platsen 0 år, hade jag 12 kor, mellan 20 och 30 ungkreatur. 30 svin och grisar, ell par hundra höns, 2 hästar o. s. v.

Från de efterföljande åren är ej mycket all berätta. Den 13 febr. 1888 råkade jag under en färd från Balalon ut för cn ryslig snöstorm eller blizzard och gjorde mig ett heligt löfte att. om jag komme hem lyckligt, det skulle vara både första och sista gången jag varit ute i cn dylik storm. Så blev det även. Den 5 juli 1893 drog en förfärlig hagelstorm över trakten. Det året fick jag knappt halv skörd. Många av mina grannar fingo ingenting alls, och några fingo sina stall och andra uthus kull-vräkta. Sommaren 1911 var mycket varm och nästan alldeles regnlös. På över 200 acres 100 tunnland; hopskrapade jag blott 93 bushels 2,536 kilo säd ocli 14 lons kreatursfoder. 1916 hade jag vete pa 30 acres 21 tunnland . Allt jag fick var 111 bushels 3,927 kilo tröskmål, och vetet var så uselt, att det icke kunde säljas. Mycket regn på försommaren kom vetet alt växa oerhört, och det såg då ut, som om jag skulle få 35 bushels pr acre 2,622 kilo pr tunnland , mon under mogningstiden var det sä hett, att grödan förstördes. Med dessa undantag ha vi varje år fålt ordentlig gröda, och del bar varit farmningens vanliga enahanda ar efter ar. Som bevis på, bur bördig jorden är, kan jag nämna, alt jag har ett fält, som aldrig fått någon gödsel, och att fast jag nu i 28 år skördat säd därpå, jag ej kan förmärka någon minskning i grödan.

Oxar ha vänt upp den första sega torvan allmänt härute. De voro nybyggarens tåliga ocli bästa vänner, starka, ihärdiga

ocli billiga alt underhålla. Men de voro för långsamma och otympliga pa vägarna och framför maskinerna Jag köpte mig därför som nämnt hästar, sa snart jag hade ett större stycke

uppodlat

Säkerligen ha tusentals nybyggare genomgått ungefär detsamma som jag. Ingenstädes har jag funnit en sådan vänskap, hjälpsamhet, tillit, godniodigliet och tålmodighet som bland nybyggarna under den första tiden. I)e .hade kommit från norra Europa medellösa och vana vid fattigdomen där. Jag har de första åren med all deras karghet i kärt minne. Jag äger nu 210 acres 102 tunnland . värda 100 dollars pr acre. 160 acres fick jag a\ regeringen, och 80 har jag köpt. Dessa arrenderar jag ut och får i arrende en tredjedel av grödan. Jag försökte arrendera ut dem för kontant betalning, men måste upphöra därmed, emedan ärren-datorn betalade med skuldförbindelser, som ingen människa ville ha ens till skänks. På två är fick jag icke ens sa mycket, som skatten belöpte sig till, och processa vill jag inte. 1816 odlades havre och korn pä 45 acres, majs och hö på de återstående 35. Jag sålde min andel och fick 168 dollars 620 kr. . vilket ju ej är så illa. Jag betalade emellertid min andel i tröskningen. Vanliga arrendeprisel. när det erlägges i penningar, är 3—4 dollars pr acre 14—18 '.'a kr. pr tunnland . För min farm skulle jag säkert kunna få 1 dollars oavprutat. En granne till mig, som haft farm i Nebraska, säger, att där betalas 5 och ända lill 7 dollars pr acre 23—32 kr. pr tunnland. Där sås vintervete, som sällan siar fel, och så växer majs bättre där än här.

I samband med del sagda må ett par andra drag ur nybyggarnas historia anföras. När jag först kom hit u|. kunde jag icke se någon människoboning västerut, fast jag kunde se många mit och liörl sägas, alt där skulle finnas 3 eller 1 norska familjer åt det hållet. Men sä en dag pä hösten såg jag t va små sädcs-stackar avspegla sig mot horisonten ."> mil frän min plats. Söndagen därpå spände jag stutarna för vagnen, tog bela min familj ined och styrde kurs rätt på stackarna. Vid framkomsten sag jag mig omkring och blev varse ett lilcl stall av halm ell gott stycke borta, men någon människoboning syntes inte. Men sa upptäckte jag en gräsbevuxen upphöjning på

marken. Där under bodde en norsk familj Sanden. De hade gjort en urgrävning i jorden och satt etl ryggäslak däröver, täckt med jord. På den platsen är nu ett stationssamhälle vid namn Florence. Sanden har lagt ut ett stort stycke ax sin farm i stadstomtcr. Han lever ännu och behöver visst icke någonsin mer bo i en jordkula. Florence liar omkring 150 invånare, allesamman norrmän eller svenskar. Elt trevàningshotcll med 37 rum för resande äges av en jämtlänning Erickson. Detta fall är icke precis ovanligt för den lid. som varit här i västern. Men dylikt borde räddas ål eftervärlden, i267

synnerhet för läsare i Sverige, ty det återkomme|' icke mer. da den fria jorden numera är i del närmaste slut. All åtskilliga nybyggare blivit räll rika är nog saul. fast jag icke själv blive| del. Men del är åtskillig! att laga i betraktande därvidlag, som folk vanligen förbiser, lin gammal man i var församling berättade för mig. alt när ban först slog sig ned pa sill frihemman, satte ban upp en höstack, och all ban med sin familj bodde i eller vid den de första dagarna. Innan ban för 3 eller I är sedan gav en farm lill var och en av sina I söner, ägde ban 2,sektioner land 1.28(1 acres 1,008 tunnland . Ingen av dem skulle vilja sälja sin plats til! något pris. Antag nu, att ban behållit alltsamman själv, och all det vore värt blott (K) dollars pr acre, hur s| ir förmögenhet ägde ban da? Om jag icke räknar fel. blir det 115,200 dollars eller 120.180 kronor.

Om jag nu berättade delta räll och slätt ulan förklarande kommentarier för några i Sverige, skulle de med en mun säga Det där är lögn alltihop.' Och likväl är del alls ingen trollkonst alt förklara del. Möjligen hade mannen något att börja med. men något nämnvärt var del då icke, ly ban var nästan nykommen från Sverige, och familjen bodde länge i etl litet dåligl hus. Han hade I söner i uppväxtåren, och de ha bela liden hållit samman som tieck. Oc. slogo sig genast på boskaps- ocli fåravel. Gräs fanns i oändlighet i mänga ar och för intet. Landet var billigt. I flera ar kunde jord köpas i min närhet för 3', dollars pr acre 10 kr. pr tunnland . och i hans grannskap var den så billig i mänga ar. emedan det var längre från järnvägen. Han köpte sin jord billigt och delvis på tid. Om vi nu fråndraga de 100 acres, som han fick för inlet, jämte den tillökning i värde, som kommit de av honom köpta 1.120 acres lill del. och som ej kostal honom något, >ch sammanräkna vad ban betalat för landet ocli för förbättringar, byggnader, stängsel o. s. v., så finna vi. alt det blir icke en sa oerhörd summa, alt någon behöver tvivla därpå. Dela nu denna pa fem karlar, som hållit tillsamman och arbetat träget i 10 långa är. sa blir del just icke sä särdeles mycket, som var och en av dem sparat pr är. Men att dessa lyckats bra och bättre än de ||esta, det är saul ocli berömvärt. Det är likväl icke ell enstaka Tall; mänga flera kunde uppletas. Icke heller har mannen varit en gnidare. Ilan bar skänkt stora summor till det kyrkliga, skolor o. s. v. .lag vet bcstäml, atl han flera gånger teeknal sig för 100 dollars pa subskriptionslistor, da jag tecknat mig för 10 eller 20. .lag vill gärna hålla igen litet, när jag anser, att de prästerliga liggerierna gä för långt. Men det gör icke ban. Till slid vill jag påpeka, all jag alltifrån min barndom tyckt bäst om jordbruksarbete, och att jag intill mitt sista ögonblick skall bära i tacksamt hjärta detta lands regering för den stora gåvan av 100 acres präktig jord. som säll208

mig i tillfälle att fä ett eget hem för mig själv och min familj och bli oberoende uv andra.

Till denna ypperliga framställning av prSrienybyggarens vedermödor och segrar vilja vi endast foga. att Frick Peterson föddes i Arbrå socken, Gävleborgs län. 1845, utvandrade 1870 och hade således varil i Vnierika 7 är, när han tog sitt frihemman, samt att han är en litterärt ocli I. o. ni. poetiskt begåvad person, fran vars penna flera ganska täcka dikter varit synliga i den svensk-amerikanska pressen.

\ven sädana nybyggare, som icke haft någon erfarenhet i

C. F. Norströms första farmhus, byggt 1SG8, det första boningshuset i trakten av t.indsborg, Kansas.

jordbruk, och som saknat egentlig håg ocli lust därför, kunde, dä jorden erhölls fritt, förtjäna en liten förmögenhet genom atl taga homestead och behålla och odla det, lills dess värde hunnit flerdubblas.

Jag skall anföra ett exempel. C. F. Norström, född i Gävle 1830, utvandrade 1805 och kom, efter att ha uppehållit sig i staterna Illinois, Tennessee och Mississippi, 1808 lill den plats i Kansas, där staden l.indsborg anlades. Där tog han sig ett frihemman på 80 acres och byggde sig ett litet stockhus. lians första öden voro givetvis desamma som alla andra nybyggares. De första två ären liade han ingen inkomst pä platsen, ulan endast

utgifter, vilket han skyller på, att han icke var farmare, utan måste börja alt lära, vilket alltid kostar pengar. Sedan gick allt sin naturliga gång. som han själv uttrycker det. 1873 köpte han269

angränsande 80 acres, så alt han i ett stycke äger 1(50 acres. Denna fann är nu värd 20,000 dollars 71.000 kronor för 128 tunnland . När N. köpte dc 80 acres, varmed han tillökade farmen, var jorden fortfarande billig. Ännu (i ar senare. 1870, da förf. vistades i Lindsborgstrakten, såldes jord för 5 dollars pr acre. 1 detta fall som i dc allra flcsla andra, där en farmare blivit förmögen, har det således skett genom det stigande jordvärdet. Norström har icke pa många ar själv skött sin farm. utan ägnat sig ål andra affärer, lian liar sålunda i flera ar innehaft en politisk syssla, varit direktör och vicepresident i stadens bank !) år ocli kassör i elt försäkringsbolag 28 år. I nder den tid ban skötte farmen, räknade ban pä en inkomst därifrån av omkring 1.500 dollars om året. ibland mer. ibland mindre, beroende pa vete- och majs-

C. F. Norströms farm sadan den nu ser ut.

priserna. I!NK'> arrenderade ban ut farmen för 500 dollars om året jämte inackordering hos arrendatorn. N. är nämligen änkeman och bor fortfarande kvar pa farmen. Inackorderingen värderar han lill 200 dollars om året och beräknar således, atl inkomsten från farmen utgör 700 dollars 2,590 kr. . Det kan tyckas, att en jordägare borde kunna påräkna allra minst 5 procents ränta pa del kapital, hans egendom representerar. Men jordvärdet beräknas icke endast, såsom fallet är med alla andra affärer, efter nettoavkastningen, utan även efter vad farmen kostat i röjning och förbättring, och därjämte ingår i de flesta fall i priset även etl vissl affektions- samt .spekulationsvärde. I följd härav år priset på nära nog vilken farm som helst betydligt högre, än vad den verkliga neltobehalluingen berättigar till.

Jag frågade här förliden en svensk. Jolin Nelson, som äger en liten fin farm pa 10 acres i sydöstra delen av staten Washington.270

hur myckel han skulle vilja säl ja sin plats för. Man har en liten frukträdgård pa den. men pa det mesta av jorden odlar han lucern eller majs. HäO dollars pr acre 1.619 kr. pr tunnland . blev svaret. I)et är visserligen mycket mer, än den är värd , lilladc han. ty den kan naturligtvis aldrig betala ränta pä så

Inhn Nelsons farm.

mycket. Men om jag sålde den billigare, skulle del kosla mig myckel håde lid och pengar, innan jag kunde finna en annan farm» som kunde fäs för samma pris och vore lika bra. och jag skulle, ändå alllid riskera alt bli kuggad på något vis. Så resonerar varje farinare. och sa måste lian resonera under nuvarande förhållanden. då all fri jord, som är värd alt äga. för länge sedan271

tagits i besittning och det blir allt mer och mer ont om gad jord till rimligt pris. Den lilla farm, som författaren själv äger och sköter, skulle, om den utarrenderades ocli arrendalorn skulle betala skatten, pa sin höjd bringa 80 dollars i årligt arrende, vilket vore endast 21 -j procent på vad den kostat. Den är följaktligen icke värd sitt pris, men jag skulle ändå, av alldeles samma skäl, som Jolin Nelson angav beträffande sin farm, ickc vilja sälja den billigare. Och eftersom alla mer eller mindre resonera pa samma vis, är del numera icke sä lätt att bli ägare till en farm etter all reda sig pä den, som det förr varit Detta torde vara ett av skälen, varför sa jämförelsevis fä av dc svenska utvandrarna nu för tiden slå sig på jordbruk ocli sä få av de stadsbor, som flytta ut pa landet för atl idka jordbruk, stanna (lär. Del gar emot all nödgas underkasta sig försakelser och slit, dä man är van vid bekvämlighet, och för utvandrarna lager det icke lång tid all utröna, att arbetarna i staden, ulan alt riskera något kapital alls. med lätthet förtjäna mer än farmare, som insatt tusentals dollars i sina gärdar, och all utsikten all vinna förmögenhet genom stigande jordvärde icke mer finnes utoni i storstäderna. där affärstomternas värde fortfarande synes stiga i höjden i kapp med de pa dem uppförda skyskraporna.

följande citat ur elt brev från en svensk farmare i South Dakota tatar för sig självt: 1871 kom jag till Amerika sa fattig, som en emigrant kan vara. skyldig för bilresan, och lämnade kvar gamla föräldrar, som inte hade något annat all leva av än min förljänst. Jag arbelade för farmare om sommaren och i en kolgruva om vintern. När jag sparat ihop nog pengar, för att kunna laga mig hustru och köpa hästar och redskap, begynte jag atl farma i

Illinois. Men som landet var för dyrt. begav jag mig västerut. 1881 kom jag bil. Nu är jag oberoende av både strejker och arbetslöshet. För all hjälpa våra landsmän startade vi här cn kolonisationsförening, för att skaffa hem ocli arbete al svenskar. Vi annonserade i svenska tidningar. Jag var kassör tör föreningen och betalade ut 170 dollars 621) kr. för annonsering, svarade pä 100-tals brev och fick i til fall på .">0 även lägga ut postporto, höll pa alt springa benen av mig för att skaffa arbete at snickare, barberare, maskinarbetare och jordbrukare. Vad blev resultatet'/ Ingen kom av dem, som lovade komma. Denne brevskrivare befann sig dock i en trakt, där det ännu, efter vad ban försäkrade, fanns golt om billig jord.

Även då jorden var billig överallt i västern, fordrades :lct dock. för att nybyggaren skulle kunna reda sig. att han skulle vara stark, van vid kroppsarbete och praktisk, så all han kunde taga sig lill med vad som helst, utan att behöva leja hjälp vid alla möjliga förefallande behov. Vi ha i kap. 2 sett. bur det gick med Unonius' nybygge i Wisconsin. Del gick om styr. emedan272

nybyggarna voro idel herremän, ovana vid kroppsarbete och för gamla att lära det. En nedslående historia om sina försök all bli oberoende farmare har tidningsagenten ('.. G. Hendin alt förtälja, lian köpte på kredit ett stycke jord i trakten av Las Animas i Colorado och byggde en liten stuga. Vad han förtjänade som tidningsagent gick ät lill inköp av dragare och redskap. Han kom på efterkälken med sina avbetalningar pa farmen och förlorade den. Han arrenderade dä 80 acres näst intill den förlorade platsen, balade huset över på arrendejorden och började på nytt. Hans söner skötte gården, medan han själv var ute på prenumerantfiske. Under de första 5 åren gick det ganska bra. Aret därpå förstördes nästan hela grödan av en hagelstorm. Skuldsättning följde, och där blev litet eller intet för arbetet under de två följande åren. llendin arrenderade nu pa ett annat ställe "JO acres, på vilka en större fruktträdgård var anlagd. Genom snöstormar förstördes både alfalfagrödan lucern och fruktskörden. Från 600 fruktträd fick jag icke så mycket som en enda dollar , berättar Hendin.

Det enda vi lyckades rädda, var sockerbetorna, men de betalade icke ens arbetskostnaderna. Jag hade därför ingen annan utväg än att göra auktion på vad jag hade. Vad tjänar det lill att arbeta hårt. då man därmed icke ens kan förtjäna brödfödan? Jag fick trösta mig med. att jag icke var den ende, som fick sitta emellan. Nästan varenda farmare i dessa trakter har nog året 1907 i gott minne. >

En annan god vän till mig. Otto Hoseleaf, som nu är en rik entreprenör i Seattle, försökte sig en gång i det förflutna pä farmning i North Dakota. Han uppehöll sig där i många är som byggmästare, uppförde kvarnar, byggde bus i nyanlagda städer, anlade galor o. s. v. Under tiden hade han lagt sig till med tre kvadratmil land 1.020 acres = 1,556 tunnland och försökte sig på jordbruk i stor skala. Resultatet har han omtalat med följande ord: Jag nedlade i farmen större delen av vad jag förtjänade i städerna. Än förstördes grödan av frost, än av hetta. Varje år kostade mig platsen från .">00 lill 1.300 dollars 1,850 till 1,810 kr. mer än den inbragte. Slutligen tröttnade jag pa experimentet och flyttade till Seattle. När han köpte sitt landområde i North Dakota, hade han 120 mil (193 kilometer till närmaste stad. Genom en järnvägsanläggning fick ban senare blott 35 mil T>6 kilometer lill siad, och året efter det ban lämnade platsen blev järnväg byggd genom hans förra egendom ocli järnvägsstation anlagd där. Då blev egendomen värd att ha. Men sådana händelser äro omöjliga alt förutse. Liknande öden ha drabbat många. De. som äro unga. starka, ihärdiga och från barndomen vana vid häri arbete och umbäranden, äro de, som lyckas kämpa sig igenom och till slut bli sä att säga herrar pa täppan. Litet tur är heller icke alt förakta. Jag ägde en gång273

USD acres i elt härligt skogsdistrikt. 107 acres voro bevuxna med jälteskog. resten av platsen mer eller mindre öppen, med ett par sma fäll Jag bodde där i över ö är, arbetade hårt och sli t ont och förtjänade från farmen icke en fjärdedel av mina och min familjs livsförnödenheter. Folk hade bott där i trakten i nära :«> ar ocb väntat pä, alt skogen skulle kunna säljas lill hyggligt pris och ersätta dem för deras mödor. Men ingenting nördes av. Slutligen tröttnade jag och sålde först skogsområdet för detsamma. som jag givit för det. 0 dollars pr acre, och resten, av platsen kort därefter och flyttade. Två år därefter inträffade hell plötsligt elt uppsving i timmerinduslrien. |tilia skogsuppköpare lelade sig väg ul i vildmarkerna, priset sleg. och samma skog som jag säll för 900 dollars, blev värd 0,000 dollars.

Del är emellertid märkvärdigt all iakllaga, hur gynnsamt förhållandena i allmänhet gestaltade sig för de äldre nybyggarna, särskilt i Minnesota. Om nybygget Götaholm i Carver County kunde sålunda berättas är I8.">8. en kort lid efter dess grundläggning: Vi äro 23 svenska familjer och inneha va något över 3.000 acres jord 2,111 tunnland. och de. som ha varit boende här elt eller två år, ha sin rikliga bärgning och äro alla belåtna», ocli om nybygget i Scandia Grove, 7 mil 11 km. norr om städel! SI. Peter, samma år: > Svenskarnas lekandiga omständigheter här äro ganska goda, och de bli ulan tvivel bland de bättre lottade i anseende lill sina vackra jordegendomar. De hade da bott där högst 3 eller I är. Sådant vore otänkbart även där nu för tiden och har alltid varit det i staterna vid Stilla havel, hur rikt de än äro utrustade av naturen.

I dc ssu stater träffar man icke. mänga svenskar, soln gjort någon förmögenhet på jordbruk. Jag har i slutet av kap. 2 nämnt orsakerna därtill. Men några finnas, såsom även där påpekades, lin av dem hclcr John Nilson, ocb hans historia förtjänar omtalas utförligt, enkel och anspråkslös som den är. men på samma gång visande vad en man med företagsam bel. ihärdighet, förutseende och klok beräkning kan uträtta, om ban någon lilen stund gynnas av lyckan. Nilson är en arbetets man, och lik de flesta sädana vill ban gärna tillskriva den framgång, ban rönt. uteslutande, sin outtröttliga arbetsförmåga. Ilan medgiver dock, att det i många fall ser ut som om fullgott arbete ocb aldrig slappnande ihärdighet icke erhålla sin rättmätiga lön, ocli att del troligen därför i framgångsfulla människors öde ingår en viss portion av vad man kallar lur och lycka, lödd i Gryts församling. Kristianstads län, 1812 och upp-lödd i fattigdom, fick han från tidiga är vänja sig vid hårt arbete ocli alla slags umbäranden och förvärvade därigenom den seghet och praktiska duglighet, som kanske mer än något annat gör en människa skicklig att kämpa sig fram lill oberoende, om också 18. - Skarstedt.icke precis all förvärva stora rikedomar, tv de villnäs vanligen genom spekulationer och handel. lifter sitt femtonde ar tjänade han som dräng pä olika gärdar, bl. a. Vännäs och Sinelairsho) in. och blev senare järnvägsarbetare. 1808 reste ban till Schleswig-Holstein och 1870 till California. 1 1 I är bodde han i Colusa county i den då ännu för veteodling berömda Sacramentodalen. där han först arrenderade och sedan köpte en farm. Inseende, alt de goda tiderna och de då rådande höga vetepriserna icke kunde räcka för beständigt, sålde han farm, kreatur och allt ban hade och flyttade med 16,000 dollars '.9.000 kr. i kontanta pengar år 1881 till det dåvarande Washingtonterriloriel samt köpte i den bördiga White Riverdalen elt par svenska mil söder om staden Seattle lit acres 115 tunnland för 6.000 dollars. Med tillhjälp av sin dugliga tyska hustru och deras tre uppväxande söner ävensom med lejd hjälp satte lian den illa skötta och till största delen oröjda platsen i ut-märkl skick, och när jag 1890 för första gången besökte honom, hade han 80 acres 01 tunnland) i odling, tre fruktträdgårdar, flera hästar, elt 120-tal kor och byggnader värda 0.000 dollars 22,200 kr. . Några ar senare arrenderade han ul farmen till sin äldste son och köpte sig en tredjedels svensk mil därifrån en annan farm pä 80 acres, för vilken han betalade 8,500 dollars, varefter han på den samma uppförde ell nytt dyrbart boningshus, en väldig lada och andra byggnader. Själv arbetade ban fortfarande lika träget som någon av sina underlydande. Redan klockan fem om morgnarna var ban i full verksamhet. Kn ihärdigare arbetare bar jag aldrig sett. Men lill slut log åldern ul sin rätt. Han lät dä andre sonen i ordningen få farmen på arrende och flyttade själv till en liten närbelägen småstad, där han köpte ett nätt hem ål sig och sin hustru. För den största farmen har han varit bjuden 10.000 dollars, men ban ville nog icke sälja vare sig den eller den andra, även om ban finge ett vida högre pris. fast de ingalunda förränta sig ens efter ett betydligt lägre pris. Här kominer det av mig förut påpekade s. k. affektionsvärdet med i spelet. Man vill ogärna skiljas frän del som kostat så mycken svett och möda, och vid vilket mänga dyrbara minnen äro fästade. Och så är ju också sant, all man vet vad man har, men icke vad man kan få.

Grunden till sin förmögenhet lade Nilson genom hårt arbete i California under en period, dä jordbruksförhållandena voro gynnsamma; tillökningen har tillkommit dels genom arbete, men ännu mer genom gårdarnas lyckliga låge i närheten av en stor stad och i en landsända, där del är ont om god jord. På tal om sina tidigare dagar yttrade han en gång: All den skolundervisning jag fick i Sverige inskränkte sig till 2 månader under konfirmationstiden, och denna undervisning erhöll jag av en gammal godhjärtad man i ersättning för det jag hjälpte honom med tröskning på logen mellan klockan t och 7 om morgnarna. Mitt hopp har dock ej kommit paskain, ly jag kan nil läsa och skriva både tyska och engelska, och tör detta står jag i tacksamhetsskuld till min

goda hustru. Här ha vi således en man, som började med tvä tomma händer ocli som. uppfödd under de torftigaste omständigheter, i slit och släp ända frän barndomen ocli i saknad av all ordentlig skolbildning, dock genom medfödd intelligens, viljekraft och företagsamhet segerrikt kämpat sig fram genom alla livets skiften. Sina tre söner har han danat till praktiska män och lärt dem att arbeta, men därjämte har ban givil dem en god uppfostran. Uc ha studerat vid både lägre ocli högre skolor. En av dem bar innehaft ett politiskt ämbete. Om icke cn man sådan som Jolin Nilson kan känna med sig. att lian redligen uppfyllt sina plikter som människa och medborgare, vem kan då? Om cn man i luins ställning gäller också, att vad ban säger mången gång erhåller en vikt, som ej tillniätes andras ord. ocli all ban kan. om ban är svensk, uppträda och förfäkta svenskhetens sak, där en annan måste förhålla sig tyst. Det hände en gång. dä Nilson säll tillsammans med några vänner i en saloon i Seattle, att några amerikaner, som tömde sina glas vid disken, sinsemellan sprakade om utlänningarna, enkannerligen svenskarna, om vilka de. troende sig obemärkta, gåvo allehanda vedermälen såsom fattighjon, liggare o. s. v.

Innan de visste ordet av, stod Nilson milt ibland dem. Jag hör. att herrarna lia en bel del vackra saker att säga 0111 svenskarna och utlänningarna i allmänhet . dundrade han med vrcdesblixtrande ögon. De äro tiggare, fattighjon ocli stackare, hör jag. Nåväl, jag är svensk. Herrarna kunna ju följa med mig hem och se, om mitt boningshus ser ut som 0111 en tiggare bodde där. Ni kunna ju ga lill mina grannar, vilka äro amerikaner allesammans, och fråga dem, om de känna tiggaren och fattighjonet John Nilson. De torde da berätta för er, atl jag har inteckning i flera av deras farmer, alt jag I. o. m. kunde, om jag ville» driva dem frän hus och hem: att när dessa fina amerikaner behöva pengar, de vända sig till Jolin Nilson, svensken, fattighjonet, och alt ban nästan aldrig nekar dem. Nej. mina herrar, svenskarna äro inga fattighjon. De komina, många av dem, fattiga hit lill landet, men de arbeta och spara och bli välmående på sina gårdar, medan deras amerikanska grannar roa sig och lata sig och bli fattiga. Ni stå tysta nu och se förvånade ut, därför att ell utlänning vågar tala lill er pä detta sätt. Men jag kan bevisa vad jag säger, och det bevisar bara dum het och okunnighet hos er. när ni försöka tala illa 0111 utlänningarna och nedsätta dem genom all kalla dem tiggare och fattighjon. Amerikanerna sågo betydligt flata lit. och ingen av dem vågade säga ett ord mot Nilson, som fastän liten till växten dock ingav respekl. En sådan straffpredikan på elt offentlig! ställe och inför många ahörare, hällen av en person, vars ekonomiska ställning inger respekt, väger mer och gör större nytta än mänga rcdaktionsartiklar.2715

skrivna i dc svensk-amerikanska tidningarna av futtiga pennfäktare ocli]ia elt språk, som amerikanerna ej första.

Pa äldre dagar, da lian ansåg sig ha rad att resa bekvämt ocli ej behöva neka sig något, gjorde Nilson två europeiska resor, besökte Frankrike, Tyskland, Sverige och kom tillbaka laddad med nya intryck. Det var intressant att av en sa praktisk och vaken man höra om lians erfarenheter och iakttagelser i Sverige. Särskilt intresserade del mig efter hans sista besök där atl utröna hans åsikter om jordbruksförhållandena där. jämförda med dem i västra Amerika.

Förr brukade jag alltid önska . sade han. att jag hade några av-Sveriges jordbruksarbetare all hjälpa mig pä farmen, men del önskar jay inte numera. Vara arbetare äro nu goda nog åt 111ig, sedan jag sett hur det gar lill i Sverige. Pä mänga ställen står del knappt till alt få någon hjälp alls. .lag såg många bönder själva med hustrur och barn ute på fälten, folk som förr i världen aldrig skulle tänkt sig möjligheten av att själva göra något kroppsarbete. Och de arbetare, som funnos atl fä' 111. bevars väl! Jag ville inte ha dem. I nga, |ala pojkrackarc och gamla, utslitna gubbar. Nej, då ha vi del bättre här i del fallet. Men i fråga om priserna pa jordbruksprodukter är det bättre för bonden i Sverige ån för farmaren här. Tänk. ända lill .">-(>00 kronor för en häst. sämre än någon man ser här. .lag såg inte på någon bondgård elt enda par ordentliga hästar, sådana som finnas pa alla farmar här. Om jag hade mina hästar i Sverige, skulle jag ledigt fä t.1100 kronor paret. Och för en gammal koskrabba betalas där ända titi 150. 1(50 kronor och mer. I så fall ha bönderna en fördel, men ack! De reda sig dåligt i alla fall. Den ene skall vara lika god som den andre, och där fästas ocli spelas och ingas borgensförbindelser ocli konstras på alla upptänkliga vis. Häst tycktes de reda sig, som ha skog pa sin gård. De hugga ned en del av skogen varje år och låta den sedan växa upp igen. Pä en 10—15 år äro träden stora nog att äter huggas till ved. Jag såg också många bönder i Smaland och norra Skåne, som nästan alls inte bry sig om

något jordbruk, utan bara hålla sig titi sin björkskog. Men se. vägar ha de i Sverige, och det Ila inte vi. Här (ala vi om alt anlägga bicykelvägar, och sådana byggas \id vara stora städer. Men i Sverige behövs inte sådant. Där är snart sagt varenda landsväg en bicykelväg: hård. ren, jämn sä del är en lust alt se. I det fallet ligga vi efter. Sådana vägar fa \i infe på 100 år. om det nuvarande vägbyggnadssystemet skall fortfara. Det bör kanske tilläggas, all det var år 1900. som Nilson gjorde den nämnda Sverigeresan. Hade det varit 10 år senare, skulle ban nog häpnat ännu mer över priserna på hästar, kor och annat.

Fil. som hade t. o. ni. ännu större framgång än Nilson, huvudsakligen pä den grund, all ban råkade slå sig ned på ännu bördigare jord än den, som finns i White Riverdalcn. var Olof Polson, vars277

erfarenhelcr och åsikter förvisso även förtjäna att tagas i betraktande. Han löddes i Häslövs socken, Halland. 1833. I sin hembygd blev ban jordbrukare och kommunalordförande. (Jenom eldsvåda bragt lill fattigdom, reste han 18(18 lill Amerika, kvarlämnande sin hustru och 7 av deras 8 barn. Efter att ha utan framgång försökt sig på jordbruk i lowa. begav han sig 1871 lill västkusten och köple för 200 dollars 160 acres regeringsjord en svensk mil från den lilla staden La Conner i den utomordentligt bördiga Skagitfloddalcn i nordvästra Washington. För att kunna fä sin familj lill sig mäslc ban sätta sig i en skuld av 150 dollars. Men han knogade friskt pä vid de då pågående fördämningsarbetena och förtjänade bra med pengar, så at| ban kunde både försörja sin familj och sälta farmen i betalande skick. Skagi(dalen utgöres av en sträcka lågland, jämnt nästan som ett golv, beläget mellan tvä flodarmar, som vid högvallen plägade översvämma dalen, innan de ovannämnda fördämningarna eller rättare sagt skyddsvallarna uppfördes. Ännu häiulcr del någon gång, alt floden bry ler sig genom dem och anställer förödelse, innan man hinner laga skadorna i vallen, men innan den uppfördes skedde del regelbundet. Det var också genom del siam, som dessa översvämningar under otaliga lidsåldrar tillfört dalen, som den erhållit sin oerhörda fruktbarhet. En vanlig havre,gröda beräknas där till 100 bushels pr acre ,1,819 kilo pr tunnland , fast många fall förekommit, dä grödan överstigit detta med 30 eller 10 procent. Myckel och drygt röjningsarbete bar dock måst göras pä landet, ty bela Iraklen var ursprungligen bevuxen med stor skog. 1'olson utvidgade sin farm genom att köpa angränsande jordstycken, och redan 1890 hade ban 157 tunnland 365 acres . varav 200 voro under odling. Med byggnader och aili ansågs farmen då värd 00,000 dollars 222.000 kr. . Den hann dock före Pol sons död, som inträffade 1903, bli värd mer än det, dels ,genom nyodlingar och andra förbättringar, dels ock huvudsakligen genom det alltjämt stigande egendomsvärdet i bela trakten, vilket under de senare ären varit rent av fenomenalt, tills man nu ej kan köpa en ordentlig farm i dalen för mindre än 250 dollars pr acre 1.156 kr. pr hinn-land^, om ens för det.

Polson var en kraftfull personlighet, både andligt och lekamligt, och skulle säkerligen gått långt på vad område som helst. Pa det område, där hans lott föll. gick han så långt som någon. Sin framgång som jordbrukare tillskrev han dock icke någon större

Olof Polsoii.278

insikl i yrket, icke heller, som fallet var med Nilson, sin arbetsförmåga. utan den för honom egna konsten att kunna behandla arbetsfolk sä, all ban. såsom han själv uttryckte (lei. kunde fa Ivå mans arbete av var ocli cn, som ban anställde i sin tjänst. Även sådana, som tyckte, att han krävde för myckel av dem. och därför lämnade sin plats, kommo ofelbart tillbaka och sade. att de hellre ville arbeta dubbelt så hårt för honom än ha ett lindrigare arbete hos andra. Den. som inte kan handskas med sitt arbetsfolk så. att ban förtjänar pä deras arbete, kan aldrig ha framgång i jordbruk . förklarade Polson, och sä länge man inte har mer arbete, än man kan sköta själv, är där ingenting att förtjäna. Man måste laga sä. att man får andra under sig. och även da. när det är som bäst. betalar jordbruk sig uselt, jämfört med bandels- och fabriksverksamhet i städerna. De flesta av mina söner ha heller icke stannat pä farmen. De sågo, att alin rika människor bodde i städerna, och all pä landet endast funnos fattiglappar, bland vilka det ansågs storartat, när någon lyckats förvärva en förmögenhet pa 5- eller 10.000 dollars. De slogo sig därför pä handel. Da en av dem dog, efterlämnade ban en förmögenhet pa 15,000 dollars, och de andra äro betydligt rikare än sä. Hur mycket skulle de väl haft, om de fortfarit med farmning: Min yngste son arrenderar min farm och sköter sig myckel bra, men jag har måst vara mycket lindrig i mina anspråk på honom, för alt han

icke skulle förtrollas.

Del var blo|t ell par månader före Polsons död. som ban besökte mig i mill dåvarande hem i California och under vara samspråk yttrade det ovan anförda. Han erkände dock även, att jordmånens ovanliga bördighet i Skagitdalen varit en viktig faktor i hans framgång. Han ansåg Skagitdalen som del bästa jordbruksdistrikt i världen. Åtminstone har jag aldrig sett någon plats, där man kan förtjäna pengar på jordbruk sä bra som där . sade ban. .lag farmade i Iowa också, men där gick det ej ihop för mig. .lag måste lämna jordbruket, men i Skagitdalen har det alltid gält bra. Ilan hade också gjort mänga lyckade spekulationer. I British Columbia köpte han en gång ett par hundra acres jord för 15 dollars pr acre och sålde dem kort därefter för Kl dollars pr acre. Liknande affärer hade han även gjort på andra håll. Jag nämnde här ovan, att hans farm med tillbehör ar 1890 ansågs värd 00,000 dollars. Men samtidigt ägde han hustomter och annan egendom, som enligt vad han själv påstod skulle kunnat säljas under boomdagarna 1890—91, då fastighetsvärdena i västra Washington voro uppskruvade till det liögsta, för 10.000 dollars, ehuru han icke begagnade sig av tillfället. Under de senare åren av sill liv, sedan ban utarrenderat farmen till en av sina söner, bodde ban i staden La Conncr och var under flera ärs tid borgmästare. 1 arrende plägade han vanligen få mellan287

2- och 3,000 säckar havre, en tredjedel av grödan. Så nog hade han lyckats som farmare. I nder sina förslå Amerikaår hade han (•mellertid haft det ganska svårt. Han visste av egen erfarenhet, vad hårt arbete och dåliga inkomster betyda. Med nutidsarbetarnas strejker och fordringar hade lian ingen fördragsamhet.

1 flera år måste jag i mitt anletes svett med arbete för andra försörja hustru och sju barn . berättade ban. Jag arbetade på järnvägar, där vi hade frän l'- till 2 dollars om dagen. Hos farmare arbetade jag för 50 cents titi en dollar om dagen, och likväl förlorade jag aldrig hoppe| all i en framlid bli oberoende, vilket ju även lyckats utöver min högsta förväntan. Arbetarna i våra

Olof Polsons farmhem.

dagar ha ingenting atl klaga över. Vilja de arbeta stadigt och vara sparsamma, kunna de skaffa sig en oberoende ställning snart nog. Förvärvsförmågan är visserligen olika fördelad, och rika och fattiga skola troligtvis komma att finnas, sä länge mänskligheten existerar. Men hur mycket hade jag väl haft i dag. om jag under mina första arbetsår strejkat, var gång det bjöds mig endast en dollar eller 50 cents i lön, och så gått utan arbete och inkomst .' lag hade varken fält farm eller förmögenhet. Däri hade ban onekligen rätt, fasl det går stick i s|äv mot socialisters och irbetar-agitalorers lära. vilken tyckes gå ut på. att om man ej kan få vad man önskar, är det bäst att slå dank och jämra sig. En gäng hände det, att han upptäckte något liknande myteri hos sina arbetare. Han kom händelsevis en kväll atl åhöra deras samtal och förstod, vem som var uppviglaren. Dagen därpå kallade2-0

han honom avsides ocli sade. all dä han ej var beläten med sin ställning, borde ban söka arbete pä någon annan plats. Mannen blev ångerköpt, började snyfta och bad atl fä stanna. Men Pol.son litade ej mer pa honom, utan avskedade honom. Själv en trägen och outtröttlig arbetare kunde 1'olson ej fördraga något dagdriveri eller lättja bos andra, men han behandlade sina arbetare väl. betalade dem bra ocli gav dem god kost. vilket senare väl till stor del förklarar, varför de hellre arbetade hårt bos honom än lindrigare hos andra. Han hade dessutom håg ocli smak för läsning, höll sig med ett ganska gott bibliotek, i vilket Wilhelm von Brauns samlade arbeten intogo elt hedersrum, vilket visar, att han hade sinne för humor, vilket eljest är föga vanligt bland svensk-amerikanerna. Därjämte var han en slödjcpclare för traktens lilla svensk-lutherska församling, lill vars kyrkbygge ban bidrog med en vacker summa. 800 dollars, om jag minns rätt.

Sista gången jag besökte hans farm. några ar efter Pol sons död. sköttes den ännu av hans son Alfred, men jag anade av-vad ban sade om de svårigheter, ban hade att genomgå, att ban. måhända ej skulle komma atl stanna mycket längre. lian berättade sålunda bl. a.: Ilär måste nu min hustru och jag göra all mjölkningen. Vi ha närmare 30 kor all taga vara pa. och det synes omöjligt att få någon duglig karl titi hjälp. För över ö månader sedan tillsade jag föreståndaren för en arbelsanskaff-ningsbyrä i Seattle all skaffa mig en dräng, som kunda mjölka. På denna länga lid har ban sänt mig inalles tre karlar. Den första kunde mjölka, men vägrade absolut att göra något mer. Han ville ej ens fodra djuren, ännu mindre göra rent i stallet, ulan endast förrätta mjölkningen morgon och

kväll och för resten tata sig, fast jag bjöd sä god lön som 10 dollars I 18 kronor) i månaden utom god kost och logi. Om han blot| vetat hjälpa lill med utfodringen, skulle jag varil nöjd. men det var omöjligt. Den andre, som kom, fordrade tö dollars i lön 166' •„ kronor i månaden . men det kunde jag inte gä in på. Den tredje var totalt okunnig, hade aldrig rört vid en ko. .Tag betalade respengar för alla tre både fram och tillbaka. Sådant är det folk. man fàr från städerna, där arbetareföreningarna påstå, att arbetarna ej kunna få arbete. Mill hustru och jag kunna icke ensamma sta ut med alla göromålcn här. Jag måste antingen sälja korna och sköta farmen på det gamla viset med havreodling o. s. v., lill vilket nian kan få folk i trakten, eller lämna alltihop. Han valde det senare. Ar 1910 valdes ban lill countykommissarie. och två ar senare flyttade ban till staden Morunt Vernon. Hans tjänstetid utlöpte med år 1910, men ban ämnade stanna kvar i släden i alla fall. lians bröder äro grosshandlare, mäkta rika. och äga den största affär med jordbruksredskap, som finnes i hela staten Washington, Polson Iniplement & Hardware Company.281

med huvudkvarter i Seattle och filinlalTärer i Spokanc ocli La Conncr, Wash., samt Portland, Oregon. Den äldste av dem. Perrv Polson. född 1851. hjälpte i sin ungdom fadern med farm-arbete både i lovva och i Washington, men gav sig vid 21 års ålder ut pä egen band och arbetade i skogsläger, i guldgruvor och i sågverk. Hedan 1877 hade ban besparingar nog för alt väga sig på att köpa en dvr farm i Skagildalcn. För alt kunna betala den till fullo måste ban dock låna 1.000 dollars mot 15 procents ränta. Efter flera års hårt arbete lyckades ban klarera skulden. Därpå började ban i bolag med en amerikan handel med jordbruksredskap i La Courier. Snart nog köpte ban amerikanens andel i affären och log sina bröder Nils och Jolin lill kompanjoner. Frän denna början har den ovannämnda stora affären utvecklat sig, med huvudkontor i Seattle, där firman år 1900 uppförde en slnr 5-vaningars byggnad för all få rum för sill lager Olof Polson och hans familj ha sålunda gjort sig synnerligen bemärkta bàile inom jordbruket och affärslivet.

För all visa, liur ofantligt och, man skulle nästan kunna tycka, oresonligt jord-värdet stigil i Skagild ilen, som dock icke likt White lüvenlalen har förmånen av att ligga nära storstad, skall jag citera nägra r ider ur elt brev från farmaren Peter Martinson, soln liar sin gärd elt korl stycke från Polsons. Martinson föddes i 1'llarp, Skåne, 1801 och reste lill Amerika 1887. Kfler ell par ars vistelse i North Dakota flyttade han lill staten Washington och tog ett homeslead. Efter 5 års vistelse där sålde jag det för 550 dollars . skriver ban, och flyttade lill Skagildalcn. där jag under lidell köpt 30 acres, varav 8 voro röjda, för 900 dollars. Två är därefter köpte jag 10 acres till för 750 dollars och är 1916 20 acres oröjt land. Mina 00 acres äro i dag med byggnader, kreatur o. s. v. värda 20,1X10 dollars. Odlad jord i Skagildalcn är värd, utan byggnader, från 250 till 300 dollars pr acre 1,156 lill 1.387 kr. pr tunnland . Men veteodlarna i östra Washington ha förtjänat mer pengar än vi.

Nu är det alt märka, att vetejorden vanligen säljes för 10 eller 50 dollars pr acre 185 lill 231 kr. pr tunnland . Varje veteodlare sköter dock i regel elt större område än jordbrukarna i Skagil dalen. Det ovanligt höga vetepriset de sista ären gjorde, att den billigare vetejorden gav större inkomst än den flerdubbel! dyrare jorden i Skagitdalen. Martinson har uppodlat en stor del av sin farm och nedlagt mycket arbete därpå, men att hans farm

1'cter Martinson.282

nu är värd sä många gånger mer än den var, när han köptiden, beror icke huvudsakligen pä förbättringarna. De 8 acres, som voro i odling, när han köpte det första jordstycket, och tillsamman med 22 acres oröjd jord kostade. !KX) dollars, äro nu enligt gängse pris ensamma värda 2.000 eller 2.100 dollars, ehuru de icke inbringa större eller värdefullare grödor än förut. Värdestegringen gjorde sig gällande redan när ban måste Iwtala 750 dollars för 10 acres några fä är ef-ter del ban fått 30 acres och därav 8 röjda för endast 150 dollars mer.

Höjning av sådant skogsland som det i västra Washington ocli Oregon och nordvästra California fö re kom mande är en kostbar affär, och skulle den betalas efter samma priser, som stadsarbetare fa för sitt arbele, skul le jorden ej kunna säljas ens för 250 eller 300 dollars pr acre. Av närstående bilder kan läsaren göra sig elt litet begrepp om saken. Det s|ora trädet till vänster mäter 2!) fol (8,86 meter) i omkrets eller nära 3 meter. i genomskärning. Detta är nu elt ovanligt stort träd i dessa skogar, fast i California finnas många, som äro dubbelt och tredubbelt så stora, men träd, som mäta 1 Vs till 2 meter i genomskärning, äro vanliga, och när (le därtill

mäta 60 till 70 meter i höjd •och äga ett starkt utgrenat rotsystem, är det ett drygt arbete-alt ncdsåga och uppbränna dem. Bilden lill höger visar, hur rötterna och de efter brännandet kvarblivande stockarna uppstaplas. Sedan en sådan hög legat och torkat under sommaren.

Kn hög av stubbar och stockar frän n:\gra acres rödjat skogsland.Iullas eld på den. oeh vanligen förstöres pä detta säll nästan alltsammans pä en enda natt. Alla de personer, karlar och kvinnor, som synas pa bilden, äro svenskar. För en del år sedan sökte en rik man komma at en slor sträcka skogsland genom att betala en viss summa, vanligen .">00 dollars, lill personer, som vore villiga att taga 1(50 acres var och stanna på landet de av lagen föreskrivna 5 ären och sedan lämna landet åt honom. En del av befolkningen i trakten tyckte, alt det var orätt, all så mycket land skulle ägas av en ensam man. och slogo sig därför ned pa detsamma, för att förvärva det ät sig själva enligt hoinesleadlagen. Del blev rättegång 0111 saken. Den rike mannen sökte bevisa, att landet hade mer värde för skogens skull än för jordbruksåndamäl. Nybyggarna försökte bevisa motsatsen. Många i saken icke inblandade personer tillkallades som vittnen. En av dem vittnade, alt det kostade 100 dollars pr acre att röja landet, och att det efler röjningen var värt 25 dollars pr acre. Domaren tyckte nog, alt det var ett märkvärdigt sätt att fä land att betala sig. men värre blev det. när nästa vittne, en gammal svensk nybyggare, hördes.

Hur myckel kostar det all röja en acre" sporde domaren.

Fem hundra dollars», blev svaret.

Hur mycket är landet värt. sedan del blivit röjt?'

Två dollars.»

Det sisla påslåendet stödde svensken på, all röjt land faktiskt salts för nämnda summa. Det var emellertid ovanligt dålig jord. illa belägen och full av sten och stubbar. Eget nog fällde domaren sitt utslag till förmån för nybyggarna pä den grund, all som det ej fanns någon efterfrågan pä skog. det röjda landet, hur lågt det än värderades, ändå hade högre värde än skogen. I praktiken visade del sig emellertid, att domaren haft orätt, ty av alla nybyggarna. som uppträdde mot den rike skogsspekulanten, stannade knappt en enda kvar på sill frihemman, och det mesta av landel såldes senare lill skogsspekulanter. Detta skedde i en avlägsen, svårtillgänglig bygd med dålig jordmån. Hade det varit i Skagitdalen. hade nybyggarna nog behållit sina platser, även om del efter ordentlig löneberäkning skulle kostat dem 500 dollars pr acre att röja sitt land. Ty sa djupt är kärleken till egen torva och egei hem rotad i mänga människors hjärta, att de gärna underkasta sig nästan hur stora försakelser och hur svårt arbete som helst, för alt komma i besittning av en egen gård. även om den aldrig ger ränta pä det värde, som deras arbete representerar, ifall det beräknas efter vanlig lönemåttstock. En gammal farniare uttryckte det så här, da jag efter alt ha hört resultatel av hans fannning anmärkte, att det ju inte betalade hans arbete: Arbetet räkna vi aldrig pä att få något för, skulle vi räkna på det. skulle vi2XI

biol| bli missinodiga. Dol är bäst Tör oss all iniö länka pa den saken.

Såväl av nybyggarnas historia, som framställts i ka]). ,'!. som av de mera detaljerade meddelandena i det la kapitel ser man, alt svensk-amerikanernas starka sida som jordbrukare bosläll däri. att de varit sega och ihärdiga, förnöjsamma och villiga att uthärda brist Och försakelser, tills bättre förhållanden inträtt, och icke i särskilt anmärkningsvärda insikter i jordbruksveleii-skap. Sådana voro ju heller icke av nöden vid odlandet av en jungfrulig jord, som år eflcr år gav goda grödor även under mindre sorgfällig behandling. Vi ha även sett, all den större eller mindre förmögenhet, i somliga fall ganska vacker för all ha kommit på en jordbrukares lott, sällan varit resultatet av jordbrukels avkastning, ulan tillkommit genom jordens värdestegring, vilken a sin sida icke berott i första rummet pä dess produktionsförmåga, utan pä belt andra orsaker. Att sa varit, framgår tydligt ej biol t av mänga anförda exempel, utan även av Förenia staternas jordbruksstatistik, som visar, all medan sammanlagda farm värdet år 1900 var 20.000 miljoner dollars och värdet n\ farmprodukterna 5,000 miljoner dollars, ar 191 I farmvärdol sligil till 00.000 miljoner dollars, mon farmproduklernas värde endast till 10,000 miljoner dollars, eller med andra ord, all samma farmvårdc som år 1900 gav en bruttoinkomst av 25 procenl, år 1911 gav endast Ifl2';, procent. Om det fortgår länge på del viset, kommer slutligen en tid. da en farmare kan

hetas vara rik. ulan all äga någon inkomst alls. Praktiskt taget har farmaren ingen fördel av en dylik värdestegring i egendom, ulom ifall ban tänker sälja egendomen.

t lider do senasto 25 ären har ordnat växelbruk införls mer och mer, för all frammana större grödor, och mer omsorg ägnals at uppfödandet av avelsdjur. I samma mån som det intensiva jordbruket utvecklas, utbilda sig naturligtvis även specialister inom dess olika grenar. Bland svensk-amerikanerna ha hittills icke många jordbruksspecialistcr gjort sig kända. Emellanåt ser man dock i tidningarna en eller annan omnämnd, som haft framgång på något särskilt fält. Frän Dos Moinos i Iowa omtalades hösten 1910, alt då spekulanter på konstmessigt sätt uppdrivit priset pa potatis till omkring 2 Va dollars pr bushel 33 öre pr kilo , kom polaliskungen C. Erickson lill folkels räddning med flora han-vagnslaster potatis och tillkännagav, att han komme att sälja potatis för l'i dollar . Kunder strömmade till. och de indra potalishandlarna sågo sig nödsakade all sia ned priset pa sin vara. Svensken Andrew Erikson i Glen Ellen. California, kan nämnas som en ovanligt skicklig och framgängsfull hönsuppfödare. Del samma gäller om Georg I.ölir. som vann flera värdefulla priser för utmärkta rashöns vid den i samband med världsutställningen285

i San Francisco är 1915 anordnade fjäderfäulställningen. J. W. I a|k i Turlock, California, är specialist pä melonodling. vilken han bedriver i stor skala. Vid världsutställningen i San Francisco erhöll han flera utmärkelser för sin utmärkta frukt.

l'a fruktodlingens område, särskilt i California, finnas alskil-liga svenskar, soiu pa grund av skicklighet i trädgårds- eller vin-gårdsskölset skulle kunna kallas specialister. Knappast någon annan av jordbrukets många grenar förutsätter så stora specialkunskaper som denna, om man skall kunna vänta någon framgång.

F O. Nelsons farmhus vid Ringsburg. California.

Man måste känna lill de olika medlen mot de otaliga skadeinsekter och sjukdomar, vilka beständigt hota planteringarna, och vela att begagna dessa medel på rätta sättet och pä rätt tid. Fruktodlingen är förenad med dryga ulgifter. Här finner man bevis pa de förut efter prof. Warren citerade orden om små-platser, som kosta lika myckel som stora farmar. Kn vingård eller frukträdgård pa I» acres representerar ell lika stort kapital som mången 160- eller 200 acresfarm. Svensken F. O. Nelson, vars hem år avbildat här. fann. når ban Tick sin första skörd från persiklräden. all endast lådor och Iräbriekor. som behövdes för atl kunna bärga skörden, kostade flera hundra dollars, åtskilligt mer ån hälften av vad skörden inbragte, fast priset på frukt del286

året var ovanligt högt, och att han. för att kunna hantera <ten väntade större grödan följande år måste ånyo lägga ut flera hundra dollars. Men över växtligheten kunde han icke klaga. De träd, som synas på bilden, äro endast mellan 5 och 6 är gamla. Denna plats ligger i närheten av svenskstaden Kingsburg i California. En annan mycket framgångsfull vin- och fruklodlare är Nils Hanson, vars farmhem finnes avbildat här nedan. Han föddes i Lund 1858 och lärde garvcriyrkct i sin ungdom. 188(1

Nils Hanson med familj utanför sitt farmhcm vid Kingsburg.

resle ban till Amerika och blev gruvarbetare i Michigan, lifter elt besök i Sverige slog ban sig 1889 ned pä 20 acres, som han köpt vid Kingsburg och blev på allvar fruklodlare och fa nil arc Han är en de jämförelsevis få, som pä västkusten lyckats förtjäna något nämnvärt på jordbruk, och detta fasl han försl vid mognare år slog sig på det. De första ären led han stora förluster, men ban redde sig ändå och har under årens lopp utvidgat sin egendom, sä all ban nu äger 60 acres (48 tunnland) i vingård. Andra svenskar ha funnit det förmånligast att arrendera jord och driva jordbruk i stor skala, användande sitt kapital till inköp av hästar, maskiner och annat i st. f. att nedlägga det i jord och byggnader.Eii av dem. som lyckats förträffligt med denna metod, är Hans Sundberg. Han föddes i Dalarne 1855 ocli idkade jordbruk i Sverige. 1888 reste han till Amerika, lockad av braskande annonser om den Mexiko tillhöriga halvön Lägre California, men fann förhållandena icke motsvarande beskrivningarna. 1881) slog ban sig ned vid Kingsburg och köpte 10 acres. Han stannade där till 1892, dä han sålde platsen och flyttade till Salinasdalen närmare kusten. Där har ban alltsedan hafl andras farmar på arrende och vanligen skött från 500 till 800 acres 100 till 010 tunnland, odlande korn samt bönor och sockerbetor. Det

liar varit ett strävsamt liv, och ban har naturligtvis icke kunnat fä den vinst, som kommer av stigande egendomsvärde. Men ban liar rett sig bra, och del är mer, än flertalet farmare kan säga i California.

Den förste svensk-amerikanske odlare, som specialiserade sig i slor skala, var trädgårdsmästaren I'. S. Peterson i Chicago. Han var född i Nöbbelöv, Skåne. 1830, blev vid 11 års ålder trädgårds-niästarlärling på Övedskloster och fick, som han själv ofta berättade, slita mycket ont. Han utbildade sig vidare i Tyskland, varifrån ban 1851 for till Amerika. Han fick dir anställning vid en trädskoleaffär i Hochester, New York, börjande med cn lön av 8 dollars i månaden, vilken inom tre år höjdes till 100 dollars. År 1851 begav ban sig lill California för all gräva guld. men rönte ingen framgång, vadan lian samma år återvände till de öslra staterna och stannade i Chicago. 1850 bosatte ban sig i Hose Hill, elt samhälle beläget en svensk mil från staden. Han arrenderade där några acres jord, men köpte dem längre fram. betalande 200 dollars pr acre, och började den trädskoleanlägg-ning, Hose Hill Nurserv, som sedan under lians ledning utvidgades tills den, såsom hans biograf A. Schön säger, gjorde sin ägare lill miljonär och vid hans död omfattade ell område av ej mindre än 500 acres (400 (unnland\ som ban efter hand inköpt .

Peterson skaffade frön av olika slags träd. omplanterade tel ningar. som ban grävt upp i skogen, och lär lia varit den första person i Amerika, som flyttal slora levande träd till omplantering för prydnadsändamål. Ilan exporterade amerikanska trädarter till Europa och importerade europeiska. Vid ett tillfälle importerade-han 800,000 skogsträdsplantor från Sko|tland. Miljoner träd från hans trädgård ha omplanterats i Chicagos parker och vid stadens boulevarder såväl som på prärierna i mellanstaterna. Trots de ledsamma minnena från barndomen var Peterson varmt fästad vid Sverige, avlade flera besök där och sände under en följd av-år 1.000 kronor årligen till utdelning vid julen bland sin hembygds fattiga. De senare åren av sill liv, sedan lian överlämnat sin affär åt sin son William O. Peterson, tillbragte han till stor del på resor utomlands. Han avled i Chicago 1903.

I staden Vancouver, Washington, belägen vid Columbiafloden288

någol mer än en svensk mil från Portland i Oregon, bar en svensk vid namn A. A. Quarnberg, som sedan många ar tillbaka varit specialist pa odlingen av valnötter, hasselnötter och andra nötbärande träd och buskar. Han föddes i Bingsjö. Dalarne, 1849. I sin barndom hjälpte ban sin fader med sysslorna pa hans hemman och i en honom tillhörig kvarn, genomgick •"> klasser av Kalu högre läroverk och medföljde därefter, är 1869. föräldrar •och syskon lill Amerika. Famil jen slog sig ned pa ett hoiiiestead i Dakota. Några är därefter log Quarnberg plats som bodbiträde, blev sa bokhållare i ett apotek, började 1X82 handelsaffär i staden Vermillion, valdes och omvaldes Ire gånger till offentliga sysslar saml flyttade 1891 lill staten Washington och köpte en fruktträdgård nära Vancouver, lian har även här innehaft politiska ämbeten, den förste svensk som hedrats med dylika utnämningar i del counlry, vari Vancouver är beläget. I nder ti ars lid var lian countykommissarie och i I ar Irädgårdsin-spektör för Ire couiilies. \ll ban ej längre fick behålla »leuna sy ssla, för vilkcai ban just var rätte mannen, berodde på all en demokrat blev guvernör över staten. Quarnberg är republikan lill sin politiska trosbekännelse, och da gick det naturligtvis icke an, hur skicklig ban än var i sill ämbete, alt lian fick stanna kvar. Hella är en av de barnsligheter, som vidlåda den amerikanska politiken. l'a samma lumpna grund blev den lärde d r .losua Lindahl entledigad från sin befallning som statsgcolog i Illinois da den ökände demokraten Altgeld Tåldes lill guvernör över Illinois.

Sin mesta lid har Quarnberg ägnat al experiment med odlingen av fruktträd, i synnerhet valnötter och hasselnötter eller lilbcrls, som (le kallas i Amerika. I'ä detta område år ban utan Tvivel den förnämsta auktoriteten i staterna Oregon och Washington. Han har icke färre än :iü varieteter av hasselnöten i sin trädgård, den största samling i sill slag i Amerika. Somliga av buskarna äro införskrivna från Turkiet. Spanien och andra europeiska länder. Han experimenterar även med fikonträd. Fastän fikonet hittills icke ansetts kunna mogna sä långt norrut som i Washington, liar Quarnberg elt fikonträd i sin trädgård, som hösten l!)l(i bar mogen frukt.

F.n annan svensk-amerikan, Som likaledes i flera år tjänstgjort som fruktinspektör, är F. O. Ekskedl i Keeport vid Puget Sound i nordvästra Washington. Han föddes i Hovmantorp, Kronobergs

A. A. Quarnberg.28<>

län, 1845. lian hade uppehållit sig på olika orter i Sverige ocli lil. a. varit förman vid kanalbygge, då ban 18(>i) reste lill Tyskland. Där sysslade han med skeppsbyggeri och anlitades under fransk-lyska kriget även vid befästningsarbeten. 1872 for ban till Amerika och kom, efter att ha arbetat som snickare i Minnesola. Michigan och Illinois, sommaren 187(i lill Lindsborg i Kansas. Här arbetade han som snickare och husbyggare lill 1881. da ban begav sig lill California och slog sig pa skogsarbete. I'à våren 1883 reste ban till Washington och upptog enligt den s. k. förköpslagen 1(HI acres skogsland nära del nuvarande Keeport. I nder del första året måste ban lämna platsen på någon lid för att förtjäna litet pengar genom at| åtaga sig ett busbygge, men med undantag härav har ban ständigt boll på sin fann, röjande land och odlande frukt

och grönsaker. Innan kommunikationerna blevo sådana de nu äro, förde ban sina produkter i roddbåt till Port Madisan och stundom ända till Seattle, en färd pa mellan 2 och 3 svenska mit över vatten, som ofta hemsökes av häftiga stormbyar. Han har uppodlat och såll tvä trädgårdar ni. m., men har 117 acres kvar av den ursprungliga landsträckan, varav 2(1 acres äro i dling. Han är en framstående fruktkännare och särskilt expert i äppleodling. Hans hustru var den första vita kvinna, som bosatte sig i den delen av staten, där Ekstedi bar sin farm och trädgård. Före hennes ankomst (lil. funnos där inga andra kvinnor än indianskor.

Till specialisterna räkna vi slutligen också Jolin A. Westerlund, som tog initiativet titi grundandet av det största svenska trädgänls-lörelaget i Amerika, Western Oregon Orehard Company. Son lill en av de äldsta pionjärerna i Illinois, Peter Westerlund från Hassela. Hälsingland, föddes Jolin A. Westerlund i Orion. is. - Skarslalt.

K. O. Kkstedt.

Jolin A. Westerlund.

Illinois. 1805 och arbetade till sitt adertonde ar på faderns farm. Därefter studerade lian vid Bethany College och tog studentexamen 1891, varefter han ägnade sig dels ät fastighets- och försäkrings-affärer i Chicago, dels ät kolonisationsaffärer i Alabama och Nebraska lill 1903. dà han tillsamman med sin broder William organiserade den ovannämnda kooperativa fruktodlareföreningcn, vilken från förslå stund vann en ofantlig tillslutning bland svenskamerikanerna. När Westerlund år 1901 för föreningens räkning köple -100 acres i närheten av staden Medförd i sydvästra Oregon, för alt därpä plantera cn fruktträdgård, betraktades ban av många som en drömmare, oförmögen alt gä i land med ett sådant företag. Nu beundra samma personer hans goda omdöme och förutseende. På det först inköpta området anlades en trädgård, som fick nainuct Monitorträdgården. Snart ökades ägovidden genom nva luulköp och planteringar. Monitorträdgården utvidgades, och en n\ träd

Clsikt över en del av Monitor- och Linnéa-tràdgårdarnc vid Medförd, med de besökande Chtcago-svenskarnc i fronten.

gärd, kallad Linnea, anlades. För all kunna hällre tillse delägarnas intresse och övervaka trädgårdarnas skötsel flyttade Westerlund 1909 lill Medförd. Ilau vann där på kort tid en ofantlig popularitet, valdes lill ordförande i handelskammarens exekutiva kommitté, lill medlem av statens lagstiftande församling m. m.

Ar 1909 omorganiserades föreningen lill ett aktiebolag. Detta äger nu över 1,000 acres planterade med äpple-, päron-, persiko och körsbärsträd, ocli Monitorträdgården bar vid etl par tillfällen vunnit pris vid fruktulställningar. Egendomen mäter en halv svensk mil i längd och cn sjättedels svensk mil i bredd. Trädgårdarna innehålla över 75,000 fruktträd och äro inhägnade med ell en och en halv svensk mil långt staket av flätad ståltråd. Bolaget är skuldfritt och var år 1910 bjudet 800 dollars pr ac.re 3,700 kr. pr tunnland för det äldsta 80 acrestycket av den först planterade trädgården. Dessa trädgårdar representera i sitt nu varande skick ett ansenligt kapital och ett drygt arbete. Större delen av området var, när det köptes, bevuxet med träd och buskar, som alla måste bortröjas, innan planteringen kunde på-

börjas. Jordmånen är bördig, men bar till följd av en stark procentsats av en sorls svårhanterlig lera den olägenheten, alt den ieke kan bearbetas när som helst. Den far varken vara för torr eller för vät, när den skall

plöjas eller harvas. När den händelsevis bel inner sig i det rätta skicket, måste följaklligen arbetet forceras till del yttersta. Detta kräver ett slort antal dragare och arbetsfolk. I nder de första ären, da tiderna voro ovanligt goda, var det omöjligt att fä arbetare att stanna pä platsen, oaktat de behandlades väl och fingo god mal ocli god lön. Sällan stannade någon längre, än tills han hunnit äta sig grundligt mätt och förtjäna några dollars, soin ban kunde festa upp i staden. Mellan den 1 nov. 1906 och den 1 sept. 1907 voro ieke färre än 404 arbetare anställda pä platsen pa olika lider. En skämtsam amerikansk farmare i trakten, som liade reda pä, vilka svårigheter föreståndaren för trädgården hade att kämpa emot, anmärkte träffande: Han har haft tre arbetslag ständigt, ett vandrande till platsen, ett arbetande på platsen och ett promenerande därifrån. När tiderna blevo sämre, upphörde denna olägenhet. Arbetarna voro dä icke längre sä oberoende i sina göranden och låtanden. Svåra missöden ha emellanat stött till. En sommar hemsöktes trakten av en långvarig torka och av en svärm gräshoppor, som förstörde aili inom del bälte, där de drogo fram. Närmaste följden blev, all alla träden på 17 acres (36 tunnland måste omplanteras. 1 augusti 1910 inträffade ell par gånger våldsamma oväder, som ödelade mer än hälften av fruktskörden, och i september brann den stora ladugården upp jämte 150 ton hö, maskiner och vagnar, vällande en förlust av inemot O.OOO dollars, varav blo|t en fjärdedel täcktes genom brandförsäkring.

Under de gångna åren ha mänga främlingar från avlägsna orter besökt trädgårdsanläggningen, men sa mänga och så långväga gäster som de, vilka inträffade där under år 1915, har den aldrig förut mottagit. Etl sällskap av 100 Chicagosvenskar, som besökt utställningen i San Francisco, tog återvägen till sin hemstad genom Oregon och stannade på inbjudning av Westerlund några timmar i Medförd, där ban var resenärerna till mötes med aulomobiler och log dem ut till trädgården. Vidstående bild togs vid tillfället, den 20 juni. I augusti liade Westerlund tillfälle alt visa den storartade anläggningen först för Göteborgs Handels-Tidnings flygande . red. Carl Hamberg, som i sin tidning skrev en sympatisk och livfull berättelse om besöket, och sedan för humoristen och författaren Dan Bergman från Stockholm. KAPITEL 9.

Svensk-amerikanska samlare.

Stora böcker, många böcker' Jag har redan flera hundra.

Minga sekelgamla luntor, vilka matar varmt beundra.

Samlade i slora hyllor, stä de sida invid sida

Och med tålamod jag tänker, pä min läslust fåfängt bida.

C. A. I. ö n n q u i s t.

Man har indelat sandarne i tre klasser sådana, som sanda för nöjet alt samla; sådana, som samla för nöjet alt minnas, ocli slutligen sädana. som på grund av forskningsbegär samla för nöjet all göra undersökningar. Till den sista klassen räknas förnämligast vetenskapsmän, naturforskare m. fi., vilkas samlingar huvudsakligen utgöras av naturalster växter, kranier, snäckor o. s. v. 1 de förstnämnda tvä klasserna befinna sig alla slags människor, personer med eller utan vetenskapliga intressen, bildade ocli obildade, kort sagt individer ur alla samhällslager, och deras samlingsvurm tager sig lika mänga och skiftande uttryck som deras sysselsättningar i övrigt. I)et finns knappt någonting, som icke kan göras till föremal för samling.

Alt vara behäftad med samlaremani är ingalunda någonting förkastligt, ulan tvärtom en stor förtjänst och välsignelse. Samlaren liar alltid något att ägna sin tid och sina tankar ål. För honom blir tiden aldrig lång. Ett av de allra bästa råd man kan giva den uppväxande ungdomen är alt skaffa sig vad som pa engelska kallas a hobby . en käpphäst i andlig bemärkelse, en vurm. Ty det kan med fog påstås, att samlaremanien särskilt bidrager till tröst och styrka under motgången. Den är ju också i viss mån en form av arbetsamhet. En samlare är ständigt pa utkik efter sådant, som kan rikta hans samlingar, och gör sig möda all komma i besittning därav. Och den förnöjelse, som han erfar vid ordnandet av sina samlingar ocli vid förvärvandet av nya nummer, utgör i sig själv en ingalunda föraktlig tröst mol bekymmer och ledsamheter.

I den av Henrik Hyltén-Cavallius i Växjö utgivna boken Sam-2-3

lare i Sverige, finnes en svensk-amerikan upplagen, nämligen handlanden Axel Lindegård i Hallock, Minnesota. Icke som lian skulle vara den ende svenske samlaren i Amerika, |y fast del nog torde gälla, att de flesta svensk-amerikaner, som ha något sinne alls för att samla, ägna del åt all samla törmögenliet. finnes del en hel del samlare i Svensk-Amerika. Men han var antagligen den ende, som bokens utgivare fått kännedom om. och bland de svensk-amerikanska samlarna intager han också ett av de främsta rummen. Det kan därför vara skäl alt börja med honom.

Axel Lindegärd. född pa fädernegården Läggesta i Askersund* landsförsamling 18(i2 utvandrade till Amerika 1888 och bosatte sig 1889 i Hallock. Han driver där en omfattande handelsrörelse, men sina lediga stunder tillbringar han helst bland sina samlingar, ordnande och katalogiserande dem. Han har skänkt mig ett par stora handskrivna, inbundna kataloger över samlingarna. den ena illustrerad med ett slorl antal ypperliga fotografier. Det skulle kräva flera sidor all nöjaktigt redogöra lör deras innehåll. Ilär kunna endast nagra antydningar göras. Där finnas förteckningar över svenska och engelska böcker, autografer, pennteckningar. akvareller, s|äl- och kopparstick, litografier, etsningar, mynt, medaljer, koppar-, tenn-, silver- och andra metallsaker, in-dianarbelen och andra kulturhistoriska föremål i tusentals nummer. Lindegård har skrivit tre exemplar av den största av de två kalalogerna, vilken innehåller 207 sidor i stort format, icli förärat ell lill Svensk-amerikanska Historiska Sällskapet, till vilket han f. ö. skänkt många böcker, llans svenska boksamling överträffas i fråga o ni kvalitet troligen icke av någon i Amerika. Den är särdeles rik på dyrbara planschverk och dessutom, lik som hans amerikanska boksamling, väl försedd med kulturhistoriska och biografiska arbeten, resebeskrivningar och böcker om särskilda provinser eller städer. 1 hans autografsamling, som innehåller över 500 nummer, finnas brev från ett stort antal bemärkta personligheter i Sverige och Amerika. Man finner där bl. a. alla svenska rcgcntcrs namnteckningar från Karl X t. o. m. Oscar 11. skrivelser av Wallin, Franzén, Tegnér, Hnneberg, Sehlstedt, Jenny Lind o. s. v., alltför mänga all bär uppräkna, brev- eller doku-mcnlundcrskrifter av alla Förenta staternas presidenter, skrivelser av statsmän och generaler m. fi. Han har teckningar, tavlor eller andra konstverk av en mängd svenska artister, såsom Carl Larsson, Kronberg. Boklund, Winge. Malmström, Falk och andra. Myntsamlingen omfattar ett 50-tal gamla sedlar samt romerska och grekiska mynt. Bland melallsakerna finnas många märkvärdigheter ljusstakar, tennkannor ill. m. långt tillbaka från 1700-talet, och i samlingen av fornsaker påträffas riinlvapcii och annat, som räknar sin ålder i tusentals år. Bland indianarbelena294

märkas filtar, mattor, klädesplagg, väskor, pipor m. m., vittnande om stor konstskicklighet, gamla pilspetsar, stenyxor, sköldar, trummor o. s. v., representerande flera olika indianstammar, förnämligast Chippewa- och Siouxstammarna. Lindegård uppförde 1911 at sig etl stort boningshus, i vilket ban inflyttade kort före julen med samlingar och aili. Lindegård är författare till ell digert historisk! verk på mänga hundra sidor om nordvästra Minnesota, vilket dock ännu endast finnes i manuskript, ocli liar därjämte skrivit en historia om sin familj och dess släktregister.

lin annan mängsamlare av samma lyp som Lindegård är koslymfahrikanten Fritz Schoultz i Chicago. Född i Köpenhamn ISöti av tysk fader och svensk moder samt uppfostrad i Sverige, flyttade Ilan vid 21) års ålder titi Amerika. Ilan är sedan mänga ar tillbaka ägare av den största teater-kostymarfären i Chicago, om icke i hela Amerika, och kan nu pa de från affärs-bestyren lediga stunderna fritt hängiva sig ål den samlarevurm, varav ban alllid varit besjälad, men som han före sina välmaktsdagars inträdande endast tillfälligtvis och utan varaktighet kunde tillfredsställa. Nu har han ell hem sa uppfyllt av konstskatter och dyrbarbeter av alla slag, att det förefaller besökaren som ell rikligt konstens tempel. Frän inträdet i förstugan i nedersta väningen, tills man når den vackra och inbjudande takträdgården i den tredje, fängslas ens uppmärksamhet i varje rum av så mycket som är både intressant och pikant, alt man känner sig halvt förvirrad. Möbleringen är utförd enligt mönster från olika tidevarv och länder. Än tycker man sig försatt till något gammalt adelsslott i F.uropa i länge sedan flydda tider, än till Indien eller F.gypleu. Kolossala vaser, handsuidade möbler, mattor i sällsamma mönster, väldiga speglar, porslinspjäser med allegoriska bilder, stolar av sandelträ, oljemålningar, gamla kolorerade gravyrer, krigshjälmar från olika europeiska länder, gamla vapen, indianska tomahawkcr, japanska svärd, statyer och byster, dryckeskannor, rökelsekar, en indisk Buddhabild, porträtter av Napoleon. bokhyllor fullsalla med böcker i

dyrbara band, ekkistor och hörnskåp fyllda med sällsynta kuriositeter. En flyktig bild av vad som i brokigl virrvarr och på samma gång i planlagd ordning möter blicken, när man genomvandrar gemaken, förstugorna och trappgångarna i detta samlarhem. Aili i detta hus vittnar om ägarens originalitet, fina smak- och djupa konsthisto-

Fritz Schoultz.riska insikter. Bland tavlorna Finner inan alsler av tyska, ryska, amerikanska, svensk- och norsk-amerikanska matare och bland de över 2.00 exemplar, av vilka endast två hamnat i Amerika, det ena i miljonären Morgans bibliotek, det andra hos Sehoultz. som betalt iHMI dollars 2.200 kr. Tör sill exemplar. Där rinns en fullständig uppsättning av den pä 1800-talet av Förenta staternas regering i ett tjugutal ofantliga, rinl illustrerade volymer utgivna rapporten frän den expedition, som utsänts lill Slilla havskusten att göra undersökningar för den första påtänkta norra överlandsvägen Bland kuriositeter av särskilt värde framhålles en av de 100 lallrikar, som Oscar II bil förfärdiga av Hörslrandsporslin all användas vid den festmiddag, som gavs på Stockholms slott lill firande av den Nordenskjöldska expeditionens återkomst efler upptakten av nordostpassagen våren 1880.

Fn samlare, som särskilt iagl an på oljemålningar är f <1 svenska konsuln i New York A. E. .Iohnson, vars biografi finnes i kap. 7 av denna bok. Som konstsamlare intager han, vad tavlor be-I räf far, främsta rummet i Svensk-Amerika. Enligt vad Sandzén meddelar, upptager tavclsamlingon väggarna i en lang rad av eleganta rum ocb omfattar sa gott som uteslutande, moderna målningar, företrädesvis av skandinaviska konsl.lärer. Där finn is dock även tavlor av amerikanska ocli franska mästare. Fast tavlorna utgöra huvudparten, äger Johnson även stora samlingar av skulptur och andra konstföremål, utsökta vaser, blått holländskt porslin med målningar, svenska konstvävnader, bronser, silverarbeten och kuriosa i oändlighet . för all citera Sandzén. vilken därtill meddelar, alt samlingarna äro ordnade med utsökt smak och all man hilt ser. alt det är ej blott pengar, utan också verklig insikt och kärlek lill konsten, som åstadkommit detta hopande av skatter, samt alt båda makarna Johnson äro entusiastiska konstälskare och följas vanligen at på sina expeditioner till konsthandlare, utställningar och ateljéer.

Ett annat fall, där båda makarna besjälas av sanilarniL representeras av den likaledes i kap. 7 omtalade svensk-amerikanske

A K. Johnson med hustru.2SMi

ingenjören och brobyggaren Jolin !". Anderson och lians huslrii. Han äger s|ora och värdefulla samlingar av etnografiska skatter svenska fornyxor, stensakcr, kopparkärl, australiska spjut, musikinstrument fran Söderhavsöarna, avgudabilder och lerkärl frän Ceylon, en myntsainling pa 20.000 nummer o. s. v. och hustrun har skåp fulla med fjärilar, snäckor, skalbaggar ni. m. i tusentals arter.

Den största myntsamling, som någon svensk-amerikan haft i sin ägo. torde varit den. som ägdes av den s. k. rike Swenson, bankiren Swen Swenson i \ew York. vars biografi finnes införd

Konsul G. N. Swan i sitt bibliotek.

i kap. 2 av denna i>ok. Han skänkte sin inynlsamling lill stals-universilctels i Texas museum, och den ansågs representera ett värde av 100,00(1 dollars.

Bland boksamlare torde den i Austin. Texas, 1890 avlidne konsuln Svante Palm intaga det främsta rummel. Palm. som föddes i Bästhull, Småland. 1815, var morbroder lill nyssnämnde Swenson och utvandrade 1811 lill Texas. Han innehade under årens lopp mänga befallningar, såsom fredsdomare, postmästare, stadsfullmäktig m. m. Han var svensk-norsk vieckonsul från 180(5 till sin död. Han ägde även en bomullsplantage. Med del varmaste intresse var han fästad vid sin boksamling. 1 en levnadsteckning över honom, skriven av red. A. Schön i Prärieblomman för 1900. läses: Ar 187:5 l>e sökte Palm för första gången efter sin ankomst lill Amerika sill fädernesland huvudsakligen för all komplettera sin boksamling.297

Han besökte biblioteken i Sloekbolin ocli Uppsala och gjorde uppköp och utbyte för stora summor. Palm var ej blott stor bibliofil ulan även stor bokkännare. Alla mera sällsynta exemplar hade han reda pä ocli stod i förbindelse med Klemming och de flesta mera framstående bibiiofiler i England, Frankrike, Italien m. fi. länder. Palms boksamling lär ha innehållit nära 30,000 band. En del svenska böcker skänkte han till ilen svensk-lutherska församlingen i Austin, Texas, men största delen av sitt bibliotek donerade han lill Texas' s|alsuniversilel

och blev i erkänsla härför utnämnd lill föreståndare för universitetsbiblioteket. Efter hans död uppsattes, hans byst i universitetet.

Vem som för närvarande innehar den värdefullaste boksam lingen, torde vara svårt alt avgöra. Del rinns nämligen räll många boksamlare i Svensk-Amerika. En av de allra främsta både littcratursamlare och lilleraturkànnare är konsul G. N. S \v a 11 i Sioux City, lowa, förut omtalad i kap. 0. Som samlare intresserar ban sig nästan uteslutande för skönli|teratur och vitterhet. Hans bibliotek räknar nära 5,000 nummer, och hans urklippssamling, vilken han påbörjade för över 35 ar sedan, innehåller en oländig mängd arliklar och notiser rörande svenska män och kvinnor, svenskamerikaner, särskilt pennans män, historia, |it|eratur, bokrecensioner saml i all synnerhet en ovanligt rikhaltig samling av översättningar av poem från och lill engelska och svenska och även en del andra språk. Pa detta område är ban grundligare bevandrad än kanske någon annan. Till specialitet räknar ban utom detta även arbeten pà engelska rörande skandinavisk historia och littera-lor samt översättningar lill engelska frän något av de nordiska språken, inberäknat isländska och finska. Om Island har han många arbeten frän Uno von Troilis beskrivning 1780 till senaste tid.

Han har missionären Egedes 1818 utgivna bok 0111 Grönland i engelsk översättning, vidare Sturlunga Saga, Heimskringla, Njals Saga och en mängd annat dylikt, somligt på både svenska, engelska och isländska. Finlands nationalepos Kalevala har ban i svensk, tysk och engelsk översättning. Han har nästan allt, som tryckts i Sverige 0111 Dante ävensom en hel del engelska arbeten "in honom och översättningar av hans dikter ocli om Shakespeare mycken sanskritlitteratur, alla de 11 engelska översättningarna av Frithiofs saga, som hittills utgivits, alltifrån den av Rev. Strong i I.ondon är 1833 utgivna lill C le me ni B, Shaws, som utkom i

Erick H. Johnson.298

Chicago 1008, ocli likaledes åtskilliga tyska tolkningar, tullsiändiga samlingar av flera svenska, norska och engelska litterära tidskrifter. V v svensk-amerikanska tryckalster har han inemot 700 nummer och därjämte en stor del svenska reseskildringar om Amerika, alltifrån Arfwedsons och Gosselmans tid, samt åtskilligt om New Sweden i Delaware och en mängd utländska verk rörande Sverige. Han äger även myckel av nyare svensk litteratur. 1 sitt bibliotek har ban flera album fulla med porträtt av framstående personer, mestadels författare.

Kn annan framstående litteralursamlarc är handlanden Krick II. .Iohnson i Trade Lake, Wisconsin. Han föddes i Ljusnarsberg. Örebro län. 1865 och kom med sina föräldrar 1868 titi Wisconsin, •där han aili sedan varit bosatt och i många år bedrivit en betydande affärsverksamhet. Hans boksamling räknar omkring :i.OOO nummer, och hans favoritämne är svensk litteratur och litteraturhistoria. Han äger en mängd resebeskrivningar, krigshistoria, nybyggareskildringar, alla Strindbergs arbeten m. m.

Jag har även samlat mynt och frimärken, kopparkärl m. ni. från emigranttiden, så att min hustru fruktar för, att vi få flytta ut, om jag får leva länge ocli samla, och dock är huset, som jag själv byggt, ingalunda litet, 24 fot brett och .">2 fot långt (7X16 meter . Äktheten av Johnsons sainlai-enalur ger sig till känna i 1'öljande uttryck, hämtat ur ett av hans brev: Del kan ju synas dumt att samla ihop. dä man ej vet vem som skall ärva det; men man kan ej bryta mot sina naturliga anlag utan att känna sveda i bröstet, eller hur? Johnson har i tidskrifter och tidningar skrivit -åtskilliga uppsatser om de tidigare nybyggareåren i Wisconsin, ävensom ett antal kåserande artiklar. På baksidan av ett fotografikort. på vilket hans hem var avbildat, hade han skrivit följande betecknande rader:

Romantiskt läge har min hydda. Tv fur och lövträd henne skydda Från västanvindens friska lag. Mot västerslätten gaveln vändes. Ty aftonsolens kyssar sändes Mig ymnigt på inin bröllopsdag. Och här bor gumman med mig nöjd. Och i mitt bokrum bor min fröjd.

Ktt av dc största bibliotek i de nordvästra staterna äges av kapitalisten C. J. Johnson i Minneapolis. Han föddes i Hovmantorp. Småland, 1810 och reste lill Amerika 1860. Det första året i Amerika tillbragte ban med timmerflottning och med jordbruksarbete. Sedan slog han sig pa studier i Minneapolis, tillbragte ären 1870 och 1871 i skolorna och läsåret 1872 73 vid Minnesota Statsuniversitet, under bela liden såväl som under de närmast följande ären förtjänande307

sill uppehälle med arbete i handelsbodar och brädgårdar. 187!) öppnade han i bolag med C. A. Smith brädhandcl i Evansvillc. vilken senare utvidgades och kom all omfatta flera närliggande platser. 1881 började han tillsammans med ('.. A. Smith sågverksaffär i .Minneapolis, frän vilken storartade verksamhet han drog sig tillbaka 187!), för att som en rik och ansedd man besöka de kära nejder i frisk och fjällhög Nord. där ban först säg dagens ljus . skriver A. Söderström i sin bok Minneapolis minnen, lian besökte även mänga andra länder. Efter återkomsten fick ban mer lid alt ägna sig at sina böcker, ehuru han pa samma gäng har en mängd affärer alt tillse. Hans bibliotek innehåller över 2.001) band.

Den största porträttsamlingen i Svensk-Amerika torde vara den. som äges av red. O. A. Linder i Chicago, närmare omnämnd i kap. <). Han började redan i silt tionde är samla tidningsporträtt av framstående personer. Hans porträttsamling räknar nu inemot 20.000 nummer, av vilka ungefär 20,000 ligga alfabetiskt ordnade i kartonger. Ett par tusen helsidesporträtt ha använts lill illustrering av en encyklopedi, och 3.000 porträtt befinna sig i urklippssamlingen. som innehåller över 50,000 tidningsurklipp. 27,000 av dessa äro katalogiserade och ordnade i s|ora kartonger, vardera rymmande från 300 till 500 urklipp. Vidare äger ban 15.000 tidskriftsartiklar, av vilka 10.000 äro katalogiserade, ordnade och inlagda i ett antal omslag av tjockt papper med katalognummer på ryggen, varje omslag innehållande i genomsnitt elt 100-lal artiklar och omkring 1.000 sidor. Denna artikelsamling bildar en övergång från urklipps-samlingen till den egentliga boksamlingen, vilken innehåller 3.000 katalogiserade nummer. Vid samlandet av allt detta har Linder huvudsakligen haft i tankarna dess användbarhet som referens-material i hans tidningsmannaverksamliel, och ban betraktar samlingarna i deras sammanfattning som ett enda stort uppslagsverk, lians böcker äro samtliga av ungt datum. ...lag har . skriver han. inte en enda gammal rar bok; några äro väl sällsynta, men det är icke för den egenskapens skull de slà på min bokhylla, utan för det de innehålla någon upplysning i någon vetandets gren. som jag kan tänkas komma i behov av en vacker dag. Mina böcker äro icke inskränkta till något visst ämne. Sä långt jag kunnat, har jag skaffat mig böcker berörande alla vetandets grenar, även sädana som jag inte intresserar mig det minsta för. Omnämnas bör även hans samling av statistiska siffror och sakförhållanden, vilken han givit namnet Summa summarum.

Hedaktör Jakob Bonggren i Chicago se kaj). 0 började redan tidigt göra litterära samlingar. Sina från tidningsarbetct lediga si under har ban ständigt ägnat åt studier i österländsk mytologi, ockultism och andra ämnen, som i allmänhet förbises av forskare. Hans samlingar utgöras också till stor del av avskrifter ur böcker och tidningar av artiklar rörande gudars och gudinnors namn och300

dessas betydelse pa grundspråket. Han bar sålunda namnen pa alla den babvlonisk-assyriska mytologiens gudomligbeter i kilskrift jämte uppgifter pa vad orden betyda, alla de egyptiska gudouilig-helernas namn och uppgifter om deras betydelse, aili detta i hieroglyfer, samt en ofantligt stor samling av uppgifter beträffande de indiska gudalärorna, deras gudomligheter m. m. På grund av sina vittomfattande insikter i delta ämne blev han flerfaldiga gånger under de år, då Teosofiska samfundets loger i Chicago hade sommarskolor, anmodad av den lärde hinduen C. Jisarajadosa att löreläsa över en av brahmaismens urkunder, Bliagavad Gita. Vidare samlar ban vackra poem och sådana, som i ett eller annat avseende, äro besynnerliga eller tokiga, sak samma på vad språk de äro skrivna, blotl han förslår del eller åtminstone har någon hum därom, uppsatser 0111 olika folks mytologi. 0111 trolldom och vidskepelse, samt böcker i dessa ämnen, ävensom f. ö. böcker, som intressera honom eller som på något vis äro märkvärdiga, och urklipp a\ intressanta eller kuriösa uppsatser. Ur dessa rikhaltiga samlingar har ban hämtat uppslag titi en mängd kulturhistoriska och vetenskapliga tidningsartiklar.

Kn flitig samlare har likaledes boktryckaren I'. G. A|mberg i Chicago varit. Född i Bengtstorp. Småland, 1858. utvandrade ban 1883, efter all ha varit elev vid folkhögskolan Vilan och dessutom lärt maskinislyrkel. Han arbetade efter sin ankomst till Amerika Ivå år i sill yrke i Fargo. North Dakota, och två år i Chicago. 1888 började ban i Chicago tryckeriaffären P. G. \hnbcrg & Com pany. Som samlare har han särskilt lagt an pä tidningar, böcker och tidningsurklipp. Sin urklippssamling liar ban gjort frukt bärande för allmänheten genom atl utgiva i bokform ett därur hämtat urval av engelsk, tysk, fransk och annan utländsk poesi i svensk översättning. Detta samlingsverk bär titeln Poetiska blommor.

Bokbindaren Wilhelm Heslow har sedan ungdomen varit en litterär samlare. Han föddes i Heinge. Skåne, 1850, lärde bok-bindcriyrket i Lund, reste till Amerika 1901 och bosatte sig i Worcester, Massachusetts. 1908 gjorde han ott besök i Sverige, ocli 1915 reste han dit igen. Ovanligt skicklig i sitt yrke, binder lian själv böckerna i dyrbara band. Han är därjämte lycklig lyrisk diktare, liar lämnat en mängd poetiska bidrag lill pressen och utgivit en diktsamling i Sverige.

Apotekaren A. J. Löfvander, som avled 190! i Oakland, Nebraska, var en ivrig samlare av nalurföremäl ocli en skicklig konservator. Han skänkte en ansenlig samling däggdjur och fåglar, som ban själv anskaffat och uppstoppat, till Luther Academy i Walio» och en liknande samling lill Bethany College i Lindsborg. Han var född i Falköping 1819, studerade i Göteborg och Skara, slog därefter in på apotekarebanan, avlade provisorsexamen 1801 och

tjänstgjorde sedan på apotek i olika städer, senast i Uppsala, tills lian i början av 1880-talet emigrerade. Han arbetade i flera år i apotek i Chicago, Sioux City. Omaha och Oakland saml etablerade egen affär 1893.

fastor O. N. Clim är en flitig bok- och kuriositetssamlarc. Han föddes i Glimåkra. Skåne, 1805. reste till Amerika 1882. arbetade de första ären för farmare i Illinois och Dakota, började 1887 studera vid Augustana College, log studentexamen 180.1, Ijänsl-gjorde i II år som präst i Washington och California, ingick 1800 vid Augustana Seminarium och prästvigdes 1800. Han har sedan haft församlingar i Pennsylvania, Kiverside och Kureka. California, Vstoria i Oregon och på olika platser i öststaterna. Han har två gånger besökt Sverige, scnasl 1901, da ban även i sällskap med sin hustru utsträckte färden till flera europeiska länder. Han äger ett slort bibliotek och betydliga samlingar av tidningar och tidskrifter, inbundna, bland dem de nu mera mycket sällsynta första årgångarna av Auguslana och Missionären. Det rätta Hemlandet ni. fi., ävensom en talrik mängd av ordnade och inklistrade urklipp.

Ëu myckel slor bok- och urklippssamliiig äges likaledes av pastor O. Ostrom. Han föddes i Stockholm 1801. uppfostrades i Kriksbcrg. Älvsborgs län. tillbragte ären 1870 79 i hantvcrkslära i Jönköping, började studier i Stockholm och utskrevs vid nyåret 1883 som gymnasist i sjätte övre klassen vid Norra I.alinläroverket. resti lill Amerika och började efter ett par års verksamhet på olik;, fält studera vid Chicago Theological Seminary. Ilan utskrevs därifiän 1889 som prästkandidat och vigdes lill predikant inom kongregalionalistsamfundet. Han fortsatte samma år all studera vid Hipou College i Wisconsin ocli tog där första priset för vältalighet. Han var i 2 år predikant i en engclsktalandc församling i Kansas, fortsatte med predikoverksamhet i Connecticut och studerade samlidigl vid Hartford Theological Seminary, var därpå reporter under elt års lid för cn daglig tidning i Chicago, studerade så vid Augustunascminariet och prästvigdes 1897. Samma ar erhöll han magistergraden från Hipon College. Han har haft pastors. I i Oregon, Colorado. California m. fi. stater. K. d. pastor R. Vallquist i Seattle äger en myckel dyrbar boksamling.

1 anseende lill mångfalden av samlingsföremål intager pastor A. Kinell ett framstående rum. Ilan föddes i Kila, Värmland, 1817 och reste till Amerika 1809. Han har hafl pastorat på flera platser, bl. a. i Minnesota och California. Då jag 1909 besökte honom i Tc.mpleton, Calif., ägde ban ofantliga samlingar av sigill, mynt. frimärken, brevstämplar, sällsynta kuvert från inbördeskrigets dagar, cigarretiketter, indiansaker, kuriosa som jag ej sett hos någon annan, saml ell stort bibliotek.

Vid världsutställningen i San Francisco 1915 fanns utställd302

en samling av medaljer och mynt på 500 nummer, vilken sades vara en av de förnämsta i sitt slag, som befinna sig i privat ägo. och ådrog sig en smickrande uppmärksamhet i den amerikanska pressen. Samlingen tillhörde svensk-amerikanen Julius de Lagerberg i Passaic, New Jersey.

Redaktör Vilhelm Berger i New York började med alt samla gamla svenska almanackor, av vilka han nu äger en nära nog fullständig samting. Detta samlande ledde honom på tanken först att samla svensk-amerikanska almanackor och därefter allt svensk-amerikanskt årstryck, d. v. s. alla tryckalster, som utgivas regelbundet en gäng om året, såsom julkalendrar, jultidningar, kyrkosamfundens arlig-.i mötesreferat, institutioners a rsbcrä t lei

ser 111. ill.

Ku ofantligt slor hoksamling äges a\ den i kap. 5 omnämnde orientalisten professor Nathaniel Schmidt vid Coruell-universitetet i Ithaca, New York, men det har icke lyckats mig at| skaffa närmare underrättelser därom lians broder, dr Emanuel Schmidt, rektor vid Adelphia College i Seattle, likaledes omnämnd i kap. 5, äger den ulan tvivel största och värdefullaste boksamling, som äges av någon svenskamerikan i Stilla havsstaterna. Redan under sina studieår började lian samla böcker, med särskild hänsyn fästad vid de ämnen, som han studerade. Vid sin ankomst titi Seattle år 1905 hade han nära 2,000 böcker. Dessa skänkte han lill Adelphia College ocli började omedelbart en ny samling för egen räkning. Hans bibliotek räknar nu över 2.300 band och innehåller böcker inom alla vetandets grenar, men särskilt i de ämnen, som mest intressera ägaren, såsom Förenta staternas, enkannerligen västkustens, historia, resor m. in. Han har ett stort antal sällsynta böcker om slaveri-frågan Ocli likaledes mycket sällsynta verk om nordvästkusten, såsom originalupplagorna av Cooks. Meares, 1'ortlocks, Dixons och Billings reseskildringar och skeppet Duffs expedition. Kn ansenlig del av biblioteket upptages av engelsk och amerikansk poesi och

Dr. Em. Schmidt i sitt bibliotek.andra litterära verk. bland vilka finnas första upplagen av Gullivers. resor, Popes Essay ön man, utgiven under Popes livstid och försedd med en inskrift omtalande, att exemplaret köptes på auktion efter Swift. Vidare finner man i detta bibliotek en stor samling av etsningar och stålgravyrer, som tjänat som illustrationer i böcker från mitten av förra århundradet. Den äldsta boken är en predikan av Martin Luther från 1524. Bland övriga rariteter må nämnas Gustaf Vasabibeln, tryckt i Uppsala 1540.

Naturligtvis finnes det utom de nämnda många präster, läkare och andra, som skaffat sig betydande bibliotek, utan att därför kunna anses vara bekajade med den egentliga samlarcmanien eller böra räknas lill den klass, som här åsyftas. D:r C. M. Esbjörn t. ex. var cn stor bokvän ocli ägde ell rikhaltigt teologiskt bibliotek. Redaktör F. W. Lönegren i Portland, Oregon, har mellan 7- och 800 böcker och äger en ovanligt stor och fullständig samling av flera svenska kalendrar. Svea, Nornan m. fi. D:r Philip Andreen i Chicago, pastor Norrbom i Sioux City, Iowa, ni. fi. Ilade stora boksamlingar. Artisterna och författarna Birger Sandzcn och G. N. Malm i Lindsborg, Kansas, ha stora samlingar av oljemålningar, akvareller m. m. Direktör C. S. Peterson i Chicago äger en värdefull tavelsamling m. m.

Slutligen torde väl även förf. kunna räknas till samlarnas klass. 1 den stora San Franciscobranden 1906 förlorade jag elt bibliotek på över 1.100 nummer, däribland 32 volymer inbundna tidskriftsartiklar, en brevsamling på över 20 band, innehållande mer än 5,000 brev, däribland många rariteter, en stor porträtt-samling, större delen av en ansenlig urklippssamling, fotografier och illustrationer i tusental o. s. v. Likväl förmådde icke ens denna förkrossande olycka kväva samlingslusten. Under de ar som flytt sedan dess, har jag åter hopbragt ett bibliotek på över 1,200 nummer, och 300 av dessa dessutom extra illustrerade, d. v. s. av mig försedda med över 1,000 illustrationer från tidskrifter och böcker. Jag har ell med omsorg gjort urval av tidskriftsartiklar, över 1,300 till antalet, inbundna i 23 volymer ined i genomsnitt 590 sidor var, därtill ett par hundra ännu oinbundna tidskriftsartiklar, 34 band med inklistrade och efter ämnen eller årtal ordnade tidningsurklipp, nära 11.000 lill antalet, en samling illustrationer på omkring 1.000 nummer, över 2,000' fotografier, omkring 1,700 brev, varav nära hälften inbundna i 5 band.

O. A. Linder skrev en gäng, att vi samlare framstå för klokt Tolk som kuriösa personer, som del visserligen är bra att t. ex. komma och låna böcker av, men eljest inte äro värda annat än ett milt löje-. Och det är kanske så. Men opinionen kan komma att ändra sig i detta stycke, såsom det skett i så många andra30-1

fall, ocli klokt folk lära sig all inse, att det när allt kommer omkring är mer idé att ha något för sinnet lyftande all syssla med under lediga slundcr än att spilla bort dem på kortspel och annat själs-mördande s. k. tidsfördriv, såsom ej blott somliga, men alltför inånga för sed hava. KAPITEL 10.

Svensk-amerikanska typer, karaktärer ocli original.

Vi människor äro lika, — Sä lika som klok och dum' Kn hop hörs gapa och skrika, Kn annan är döv och stum.

Jämlikhet vi lagen kalla. Han gäller för evigt, han! Visst äro vi lika, alla: Dvärg, (ioliat, kvinna och man!

Jakob Bonggren.

För en (lei är sedan pågick i en svensk-amerikansk tidning en diskussion över ämnet den typiske svensk-amerikanen. Åtskilliga insändare försökte var pä sitt sätt förklara, vad uttrycket en typisk svensk-amerikan rätteligen skulle innebära. De tycktes samtliga ha ganska höga tankar om denna företeelse och framställde den typiske svensk-amerikanen som en sammanfattning av aili det goda, som finns i den amerikanska karaktären, och det goda. som finns i den inhemskt svenska, utan de amerikanska och svenska lytena. Det finnes visserligen en ocb annan, som kommer denna idealbild ganska nära. men sådant tillhör undantagen. Genomsnittssvensken i Amerika är ingalunda en så älskvärd företeelse, alt ban förtjänar framhållas som något utomordentligt föredöme i alla avseenden för andra människor. Xågon verklig, utpräglad svensk-amerikansk typ finnes icke. Den har icke hunnit utvecklas, och osäkert är, att den någonsin kommer atl utvecklas. När tiden kunde tänkas vara mogen därför, har svensk-amerikanen hunnil bli fullfjädrad amerikan.

Som det nu är. förete svensk-amerikanerna sinsemellan idel olikheter, tyckes det. De ha icke kommit jämlikhetsidealet närmare, än vad som angives i mottot här ovan. Man finner ej blott individuella olikheter, utan även vad jag skulle vilja kalla distriktsolikheter. Man märker skillnad mellan dem, som bo i en del av landet, ocli dem som bo i en annan, ej blott i fråga »ni intressen, men även i sätt. hyfsning och livsåskådning. Kn vän till mig, som rest myckel ocb träffat mänga svensk-amerikaner i alla landets olika trakter, påstår, att svensk-amerikanen i Atlanter-staterna, vilka ju äga den äldsta odlingen, är i allmänhet mera hyfsad ocli belevad än medbrodern längre västerut, att svcnsk-20. - Skarsledl.30-5

amerikanen i Chicago mer än pä andra ställen bemöter främlingen likgiltig! och t. o. m. snäsigt, att allmänvetandet är störst bland svensk-amerikanerna i Lindsborgstraklen i Kansas, att den bästa svenskan talas i Salt Lake City, Utah, emedan de i Sverige födda mormonerna nästan alla bott i städer eller brukssamhällen där, medan i övrigt de allra flesta svensk-amerikaner härstamma frän Sveriges landsbygd. Den, som icke färdas mycket omkring, märker kanske icke sä lätt dylika skiljaktigbeter, men det finnes andra, som framträda tydligt, säsom att del intellektuella livet är mer utvecklat i öststaterna, alt svensk-amerikanen där är mer svensk i säll och tal, än vad man finner honom vara i väst-kuststaterna. Hur härmed än må förhålla sig, så är det dock säkert, att det finnes en mängd olika lyper bland svensk-amcri-kanerni, både älskvärda och obehagliga, .lag skall presentera några av bägge sorterna, började med de mindre älskvärda, för alt snarast möjligt slippa undan dem. Den bild. Henry von Kramer i sin bok Mexico-Amerika tecknar av en viss klass svenskamerikaner, är icke precis tilltalande, men kommer sanningen ganska nära.

Pu en bänk sitter en grupp svenskar — skriver han.

De. sitta och hacka över alla de gammaldags förhållandena i Sverige, över de dryga hyrorna o. s. v., och i aili detta kunna dc nog ha rätt. De ha talat om rangskalan i Sverige. All människor skulle sta så högt, att de inte hade någon rangskala, har jag aldrig trott, och nu kommer det fram. vad deras är. Den heter timpenningen. Deras värdemätare pä folk är, hur mycket man förtjänar, hur mycket pengar man har, hur mail är klädd. Del är vad de tala 0111 på sina lediga stunder. Det finns några fa punkter, omkring vilka samtalet rör sig. Hur det var pä senaste picknicken, vad han är för något, och hur mycket han kan förtjäna, hur mycket man söp senaste lördan, och var man tillbragte förliden söndagsnatt. Det allmänna intrycket av svenskamerikanerna är. alt de blivit intellektuellt förslöade. Detta tycker man så mycket mer på den grund, alt man liksom fordrar mer av dem nu, då de röra sig i bättre ekonomiska villkor och lia, om icke kvalitativt bättre kläder, sä dock åtminstone mer stil pä dem. De bli mer kavata och mer måna 0111 sin sociala ställning, och därigenom verkar bristen pä intellektuellt liv ocli andliga impulser så mycket mer påfallande. Och här sitta de nu och prata i cvinnenlighet om, hur den flickan är. och var man skall gå om lördag kväll, vad basen sade. o. s. v.

Den hår tecknade typen är ingen ovanlighet bland det yngre svenska elementet i städerna. Så ha vi den tvärsäkra typen, visdomsoraklet, som aldrig kan överbevisas om sina misstag och aldrig medgiver, att andra kunna ha rätt mannen, som vet och förstår allting, och som beständigt får allting om en bakfot. Kil307

överdådigt exemplar ur denna klass råkade jag en gång ut tör på en bjudning hos en god vän. Vi andra hade just under en litea litterär diskussion uttryckt vär beundran för Esaias Tegnérs •skaldskap, då visdomsoraklet bland oss, en framgångsfull och förmögen guldgrävare vid namn Olson, inföll: Det är nog sant, att man kan förvåna sig över ell sådant snille som Tegnérs, men det allra märkvärdigaste är, att han kunde ingenting uträtta, såvida han inte supit sig full. Vad han skrev, när han var nykter, är ingenting värt. Aili, som duger någonting lill och som gjm-l honom berömd och firad, skrev ban i fyllan och villan.

Men det kan väl Olson begripa . dristade jag mig atl invända, att ingen människa, som är full, kan tänka redigl. T. o. m. hennes hand skulle vägra sin tjänst, så det bleve henne omöjligt att skriva något. En full människa kan varken tänka eller skriva ordentligt.

Olson blev mörk i synen. De andra småskrattade, och detta retade honom ännu mer.

»Vad vet ni om den saken? rol han. .lag är frän Växjö, ocli min fader var personligen bekant med Tegnér. Ilan kände honom lika väl, som jag känner min egen broder. Min fader var ofta i Tegnérs hus och såg med egna ögon, hur han gick till väga, när han författade, lian var full och skrev på golvel med ett stort stycke svartkrita. Han kröp på alla fyra och kläpade ihop rysliga krumelurer, bela golvet fullt. Ingen mer än ban själv kunde läsa dem. Ibland höll han på så länge, all ban måste fortsätta in på golvel i nästa rum. Dagen därefter, när ban nyktrat lill, tog ban papper och penna och avskrev vad som stod på golvet. Sedan strök han ut, vad han skrivit med svartkrita, och låt skura golvel rent. Men på sä vis bar aili det bästa, som ban skrivit, kommit till.'

= Oeh det Iror Olson?

Tror? Jag vet det. Min fader ljög aldrig, och ban berättade det för mig mer än en gäng. Det är säkert, och jag är för resten själv så pass språkmänniska, alt jag kan bedöma sådana saker, fasl jag inte brytt mig om atl skriva något. Men jag läste många språk i min ungdom, både tyska och grekiska och latin in. 111., fasl jag nu glömt det mesta därav. Latinet skulle jag i alla fall lätt kunna lära igen, och det kan vem som helst, ly det är naturens språk, det som vi alla egentligen äro ämnade alt lala, om inte våra mödrar från barndomen lärde oss andra språk.

Olson som Tegnérkännare var dråplig. Skulle han nu också befinnas vara fackman på språkvetenskapens område? Jag beslöt att utforska honom.

Säg mig, mr Olson . inföll jag, vad menar ni med att lalinet är naturens språk? Hur kommer det sig, att här finnas så många språk i världen, och att det gamla romarspråket icke bibehållit sig och utträngt de andra?»:«)S

Del beror pä den babyloniska förbistringen, som slår omtalad i bibeln. Men det är lätt alt bevisa, all latinet är det naturliga språket. Ni har väl hört omtalas experimentet, som gjordes i Stockholm med ell par bröder, som aldrig tillätos höra någon annan tala? Vel ni icke, ätt medan andra språk måste inpluggas i barnen, latinet kommer av sig självt?

Nej, det vet jag icke. Jag vel däremot, at| jag under min skoltid fann latinet lika krångligt all lära som något annat språk. Men vad var det för ett experiment ni nämnde'/

Jo . sade Olson, del var ell par tvillingar, som föddes i Stockholm för mänga ar sedan, och som uppföddes för sig själva i ett rum. där de aldrig fingo höra någon människa yttra ell enda ord. När de blevo 12 eller 15 Ar gamla, började de tala med varandra, och det språk de talade var latin. Detta har jag frän trovärdiga personer, och det är absolut säkert, all vilkel barn som helst, som uppfödes i ensamhet, lär av naturen all tala latin.

Samma vanvettig! historia har jag liörl förut . sade jag. men dä var del hebreiska som ynglingarna lärde lala utan läromästare. Men har inte Olson reda pä. alt de som födas döva. också bli stumma, emedan di' ieke höra andra och därför icke lockas att själva försöka tala? Varför tala de icke latin i st. f. alt endast utstöta oartikulerade ljud'?

Jag försökte med andra argument, jag nämnde Selkirk, som under sina 4 år i ensamhet pa San Juan Fcrnandesön läste högt för sig själv varje dag. men ändå glömde rätta uttalet av de engelska orden, så att ban. när ban räddades, talade <mi obegriplig dialekt. Men ingenting hjälpte. Olson visste, alt latinet ligger slumrande i varje människohjärna, liksom han visste, all Tegnér kravlade stupfull omkring på golvet och skrev sina skaldestycken

med svartkrita. Svensk-amerikaner tillhörande den tvärsäkra typen äro bland de obehagligasle företeelser man kan träffa på.

Det påstås, att människor i allmänhet ha lättare för att bära motgång än medgång. Nog förefaller det väl besynnerligt, men i många fall ser det verkligen sä ut. Den framgång, som blivit sa inånga svenskar i Amerika beskärd, vilka i barndomen ej hade andra framtidsutsikter än ett livslängt släp och slit för en usel lön, har stigit icke sä fä av dem at huvudet. Sädana individer bli vräkiga, inbilska och högst otrevliga alt umgås med. Somliga äro ju sådana redan av naturen, och fä de då litet vind i seglen, pösa de över och taga på sig en min, som om de visste aili och kunde bedöma allt i världen bättre än någon annan. Hos somliga verkar framgången så. att de bli likgiltiga tör allt i världen utom penningförvärv och icke intressera sig för någonting, som icke kan lända dem till ekonomisk fördel. Jag minns enfarmare. som dä jag pa liaus egen någon lid förut framställda liegäran, all jag skulle komma lill honom med en bok, som han ville köpa, letade mig väg till hans hein en ruskig vinterdag i regn och slask, så att jag blev alldeles genomvåt, belt nonchalant avfärdade mig med orden: Vad skall jag med boken.' Den förtjänar jag väl ingenting på. Om jag vill betala ut ett par dollars, köper jag väl hellre en spädkalv eller gris, som jag om några månader kan sälja för en 8 eller 10 dollars.

I nder mitt arbete med insamlande av biografier för en av mina böcker om Stilla havsstaterna hänvisades jag av en vän alt uppsöka en person, som han säkert trodde skola gynna mitt företag, emedan han haft en ovanlig framgång och på den grund ej borde ha något emot atl hjälpa lill alt sprida kännedom <om de förhållanden, som gynnat honom, och om de inlägg han till äventyrs själv gjort i sin stals eller slads utveckling. Min vän var hygglig nog alt själv följa med och hjälpa mig atl framställa milt ärende på lämpligt sätt. Med en känsla av osäkerhet nalkades jag den okändes palatslika bostad, och sedan vi stigit in och bjudits atl sitta ned. lät jag lill en början min vän ensam föra ordet. Han omtalade klart ocli tydligt, vad saken gällde, och frågade, om mr Carlson vi kunna kalla honom så. fasl det icke var hans namn händelsevis hade lust atl vara med i boken med sin biografi och sitt porträtt. Svaret blev ett bleklagl nej. Mr Carlson intresserade sig icke alls för förelåge! i fråga. Han läste aldrig svenska böcker eller tidningar, endast engelska, och hade för resten myckel sällan lid till någon läsning alls, upptagen som ban var med stora byggnadskonlrak! och nu särskilt även med planer beträffande sina egna hustomter, på vilka ban ämnade uppföra antingen ett stor! hotell eller också flera mindre byggnader -- ban hade ännu ej kommit på del klara med. vilket han borde göra, eller vilkendera planen lovade den bästa ersättningen.

Men det tager ju så lilen lid för dig att omtala ell och annat från din egen levnad, och hur du kommit att hli ägare lill sa mycket . inföll min vän.

Ägare lill mycket"? Om jag hade likt min broder stannat i Chicago, så hade jag kunnat ha mycket mer. Han är mycket rikare än jag, och jag hade alldeles samma tillfällen som ban, när jag var där. Men jag måsle naturligtvis ut lill västkusten, och fast jag visserligen lyckats rätt bra här jämförelsevis, vet jag. all jag skulle lyckats hällre, om jag haft vett att göra scnn min broder och stannat i Chicago. A. det förargar mig. välgång jag tänker på, hur dum jag varit.

Sedan lian orerat en stund i samma anda och därvid även råkat nämna den avundade broderns namn, sade jag: Mr Carlson har ju i alla fall fält ihop tillräckligt atl skaffa sig en bel (lei huvudbry, märker jag. Hur skulle det då varit, oin ni haft:»0

ännu mer att oroa er över? Emellertid tror jag mig nu förста. vern eder broder är. .lag ser honom emellanåt omnämnd i tidningarna. Gjorde han icke för ell år sedan cn resa till Europa?

Det har jag ingen reda på-, blev svaret. Vi brevväxla sä sällan, att jag sannerligen inte vet. om han håller lill i Europa eller i .lapan nu för tiden. Ilan har råd att fara jorden runt, om han vill.

Nåväl, om ni nu inte läser svenska eller intresserar er för mitt arbete, så kunde det kanske glädja honom att se er omtalad i boken och läsa om den stat. som ni valt till hem.

-A, del frågar han inte efter.»

Nåja, så har ni kanske någon annan släkting, som det kunde

roa.»

Jag har ingen annan släkting i Amerika, och om jag har någon kvar i Sverige, vet jag inte.

An eder hustru dä? Hon har kanhända släktingar, som skulle vilja läsa om er och om Stilla havskusten.

lag vet inte om mor än en. och var den finns, har jag ingen reda på.>

Karlen blev för tråkig. Vi lämnade honom, men ännu vid avskedet ute på verandan yttrade han en förmodan, att det troligen skulle betala sig bättre att uppföra ett tvävåntngshus på var och en av hans alla hustomter än en ensam hotellbyggnad, lian hade synbarligen icke tanke för något annat än penningförvärv. Eosterl a ml, fränder och släktingar betydde ingenting för denne niammonsdyrkare. Det sorgligaste är. att han har så många likar. Endast några fä dagar efter besöket hos mr Carlson råkade jag ut för ett motstycke till honom. Det var en mr vi kunna kalla honom Larson. Han bodde i en annan stad ocli ansågs som den rikaste mannen i hela staden. Jag ringde pa vid 10-tiden på f. m. En ung flicka som tjänade bos den gamle enstöringen, kom och öppnade. Jag frågade, om mr Larson vore. betnma. Jaha. del var han. Varpå flickan gick in i nästa rum och hojtade: Hej. mr Larson, kom ut!

Jag höll pä alt brista i skratt. Flickslynan hade synbarligen ingen vidare respekt för sin husbonde. Och det undrade jag inte pa. när jag några minuter därefter fick se honom livslevande — en liten tjock gubbe i morgontofflor, nattskjorta ocli kalsonger, omornad ocli tydligen direkt uppstigen ur bädden. Jag presenterade mig och framställde mitt ärende. En sä framstående medborgare borde väl vara representerad i min bok. Han stirrade urfånigt på mig ocli utbrast därefter på den mest miserabla engelska:

Nej. jag läser aldrig svenska. När jag först kom till Amerika, var jag lika dum som alla de andra och höll i flera är en svensk tidning frän Chicago, jag tror den bette Gamla och nya311

Hemlandet. Dessa voro de enda ord lian uttalade korrekt . Men det höll mig tillbaka, annars hade jag kunnat komma fram langl förrän jag gjorde. Det är felet med svenskarna, att de läsa svenska tidningar ocli böcker, och ni och alla, som skriva dessa eländiga tidningar och böcker pä svenska, hindra edra landsmän frän att komma fram. Om det inte funnes några svenska tidningar eller böcker här i landet, skulle vi allesamman reda oss mycket bättre. Vi skulle förtjäna mer pengar och ha bättre utsikter att komma med i politiken och få ämbeten och bli ansedda ocli respcklcrade. Jag vill inte ha något med er eller eder bok alt göra. Ni är en av dem. som hjälpa titi att hälla svenskarna i förtryck.»

Han tvärstannade, gjorde belt om och skubbade i väg tillbaka till sitt sovrum. Jag undrade, om han kanske gripits av en plötslig ångerkänsla över sina förhastade ord och ämnade blidka mig med en sup eller något annat. Men ban visade sig icke mer. Det var hans sätt att bjuda farväl: att belt enkelt vända ryggen lill och gå. Det gör mig ont atl säga det, men jag har råkat sa många figurer lika dessa, att jag ibland känt mig frestad att taga dem för att vara typiska svensk-amerikaner. Så illa är det emellertid icke.

I sina memoarer berättar tidningsagenlcn C. G. Hendin: i-"ör mänga är sedan gjorde jag under min vistelse i Chicago en ringa väntjänst till en landsman, som sedermera flyttade ut till Nebraska ocb där bosatte sig. Jag träffade honom där långt efteråt, och han önskade då på något sätt återgälda den omtalade väntjänsten. Någon belöning önskade jag icke, ocb jag kunde för resten icke påminna mig att ha i ringaste mån bistått honom. Jo', sade han, när jag jämte flera andra för många år tillbaka anlände från Sverige lill Chicago, blevo vi instuvade i ett bushäl. som man kallade hotell. Du kom dit för att hjälpa där möjligen boende svenskar och log oss alla med lill en kyrka, där vi blevo bekanta med goda och vänliga landsmän, som sörjde för, att vi fingo anställning och lönande arbete. Det är ej mer än billigt, att du låter mig på något säll återgälda denna vänlighet'?' — Jag fordrar ingenting , sade jag. men om du har tid och lust att skjutsa mig och göra mig bekant med dina grannar, vore jag tacksam.' Detta lovade ban och höll också silt löfte, överallt, där vi färdades fram. skrodcrade ban om vilken barmhärtig samarit jag varil mol honom och andra. I"fleràt sände jag honom tidningen fritt för tre månader och sökte också på annat sätt gottgöra för det besvär jag förorsakat honom. Ett par veckor efter jul mottog jag elt brev, vari ban bl. a. tackade för tidningen, som han var särdeles belåten med. Omkring tre veckor därefter, då de

tre månaderna för tidningen voro tilländalupna, skrev ban ett oförskämt brev till redaktionen och påstod, att tidningen hade ett sådant innehäll, att han ej längre önskade den i sitt hus. Den vore312

full av svordomar, krogannonser och andra syndigheter. Hade jag givit honom tidningen fritt för elt helt år, hade han med all säkerhet icke upptäckt 'synderna' förrän sista dagen på året tilländalupit. Detta vore dock intet att fästa sig vid, om icke mannen i fråga önskade räkna sig som ett fromt får i de heligas hjord. Med denna typ komma ide svensk-amerikanska tidningarna ofta i beröring. Den är nämligen ganska vantig.

Kj fullt så tråkig som de hittills skildrade exemplaren av svenskamerikaner. emedan den är på samma gång löjeväckande, är typen, som efter en kort tids vistelse i Amerika låtsar sig ha glömt svenskan och plågar sin omgivning med en rådbråkad och bedrövlig engelska. Dylika narrar ha kanske ni er än någon annan, mer t. o. m. än de skrodörer, som under besök i Sverige söka imponera pä befolkningen med vräkiga låter, skadat svensk-amerikanernas anseende i hemtande|. De ha aldrig blivit bättre avmålade och förlöjligade än i den svensk-amerikanska diktaren Olof Simonsons poem Dumbom redivivus

I många former trivs det dumma visst, Men högfärd lager priset försi och sist, Och den. som på all konkurrens gör kål, Är gynnaren, som glöml sitt modersmål.

Han vistats här i uågra månar blott Men svedis' har han atlare'n 'forgot'; Han 'spikar englis' (ja, min vän, i hast Du lyckats spika dumhetsskylten fast .

Han svenska tidningar ej läsa må, Tv för cn 'grecnhorn' blir han hållen da. Av Times och News han yankeebildning får, Fastän han knappt ett enda ord förstår.

Och om en Bridge! emot honom ler, Sa sväller inbilskheten ännu mer. Hans sweelheart spikar englis', även hon Och 'lady' är med åkta damfason.

Och när ban sig en tripp lill Sweden tar.

lian spikar englis' till båd' mor och far.

Han liknar en försilvrad kopparslant.

Men tros dock vara vår representant.

Hur inskränkta somliga människor kunna vara, på samma gång som de ha god affärsblick och förstå all taga sig fram, visas av följande berättelse 0111 ett exemplar av en ingalunda ovanlig313

svensk-amerikansk typ. En bekant titi mig kom en dag i samspråk med en landsman, som höll på med uppförandet av ett hus åt sig. Denne kom under samtalet all nämna, all ban var kyrkligt sinnad och förut ofta besökt den svenska lutherska kyrkan, så länge den var luthersk, men beslutat att ej mer ha någol med den all göra, sedan de gjort den till en Emanuelskyrka». Min vän uppoffrade cn läng stund på att söka förklara för mannen, att kyrkan fortfarande var lika mycket luthersk som förut, ehuru man givit den namnet lutherska Immanuelskyrkan, för att lättare kunna skilja den från andra lutherska kyrkor, som tilläventyrs kunde komma att byggas i Iraklen, alldeles sora andra kyrkosamfund beteckna sina kyrkor med namn eller siffertal. t. ex. första baptistkyrkan, andra baptistkyrkan o. s. v., talade om för honom, vad namnet betydde, och ansträngde sig alt göra begripligt för honom, hur det hängde ihop med saken, men förgäves. Mannen hade Tålt för sig och trodde fullt och fast, att Emanuel var namnet på den person, som ägde kyrkan, att Luthers lära ej mer fick förkunnas där. och alt ägaren Emanuel var den, som bestämde, vad som skulle predikas. Hur enfaldig denne man än var i detta stycke, hade ban likväl haft förstånd nog att förtjäna och spara ihop pengar, var busägare, hade pengar på banken o. s. v.

Svindlare och skojare i större skala ha dess bättre varit sällsynta i Svensk-Amerika sedan den första invandrareperioden, då en mängd filurer från Sverige sökte sig ett fält för sina talanger i Amerika med dess mera obundna förhållanden. På den tiden grasscrade de beryktade emigrantrunnarna, för vilkas svada omiss-länksamma invandrare ofta föllo offer. Många av dessa blevo under allehanda förevändningar plundrade på allt

vad de ägde. Kommo de någorlunda helskinnade undan runnarnas anslag och lyckades spara ihop en slant, lurades de ofta all sälla in den i någon växelaffär eller bank, som manövrerades av från Sverige förrymda skojare, vilka efter någon lid försvunno med kassan. Tack vare invandringslagarnas skärpande och den noggrannare kontroll, som numera föres över banker och växelaffärer, har icke på länge uägol dylikt förekommit. Ett hell galleri av vinglare och bedragare, som pä 1860-talet opererade i Svensk-Amerika, framställdes i en år 1X71 i Stockholm utgiven bok med titel: Bland bättre folk och pack i det förlovade landet. Den typens svensk-amerikaner existera dess bättre icke mer. Men det finns en med dem besläktad typ. som i mindre skala bedriver vinglerier. Eleganla herrar med imponerande sätt och utseende laga in på något fint hotell ocli vräka sig värre, än om de vore miljonärer, stifta bekantskaper inom den finare societeten såväl bland svenskarna som bland amerikanerna, låna pengar och avdunsta. Sådant har hänt många gånger. Det finns alltid gott om folk. som låler sig duperas av personer med vräkiga låter; i all synnerhet om de322

bära fina titlar ocli namn. Stundom uppträda dylika herrar med namn så ståtliga, att de väcka undran och bävan. Vad säges t. ex. 0111 doktor Gustaf Filip von Braun Fhrcnslrom ? En herre med detta namn blev av en domstol i Portland, Oregon, förstän-digad atl lämna staten och aldrig mer sätta sin fot pä dess mark. En avdankad svensk-amerikansk prästman och f. cl. tidningsredaktör liar under en läng följd av år uppträtt i en mängd olika svenska samhällen i både östern och i all synnerhet i väst-kuststaterna under sådana imponerande namn som greve Piper, greve Silfversporrc. baron Happe. löjtnant Adolf Fredrik Gustaf Segerborg, löjtnant Axel Oskar Fredrik Uddengren, skalden Gösta och över elt halvt dussin andra, mindre imponerande namn samt tillnarrat sig smärre belopp, än föregivande sig resa omkring för alt samla medel lill kyrkbygge. än presenterande sig som tidningsagent ocli uppbärande prenumerationer på svensk-amerikanska tidningar, till pä köpet sådana som gång efter annan innehållit varningar mot honom. Begåvad talare, diktare, deklamalör och sångare som ban är, har det varit tält för honom att dupera en hop okritiska människor. Man kan ju tänka sig. vilket uppseende det skall väcka bland svensk-amerikanska nybyggare, när en herre med ett ståtligt yttre, och som kan hålla tal och dikla visor pä rak arm, uppträder bland dem och i förtroende meddelar, alt ban är densamme Gösla, vars roliga visor de sä ofta sett i tidningarna. Ell par gånger har denne gynnare blivit fast för sina knep. Den ena gången frigavs han, då han salvelsefullt lovade bot och bättring och försäkrade sig ha blivit omvänd. Den andra gången dömdes ban lill fi månaders fängelse, men hade knappt hunnit inburas, innan svenskar, för vilka han utgivit sig för atl vara andligt sinnad, och i vilkas Item ban predikat och hållit bön, lade sig ut för honom ocli sökte få honom frigiven under påslående, att han var en av världens barn förföljd martyr.

Men vi tia nu sysslat nog med mer eller mindre osympatiska typer inom den svensk-amerikanska världen och skola uppsöka några av angenämare slag. Jag kommer da först alt tänka på den konstnärligt eller i annat andligt avseende begåvade typ. som antingen av vidriga omständigheter eller av ren likgiltighet och brist på företagsamhet aldrig låter sina anlag komma till utveckling eller eljest icke bryr sig om att göra dem fruktbärande. Märkliga exempel av detta slag påträffas ej sällan. Jag har bland tavlorna på min vägg ell lilet konstverk i träsnideri, en bas-relief, framställande ett satyr- eller faunliknande ansikte, fullkomligt i varje minsta detalj, ett arbete sä välgjort, att man aldrig skulle kunna gissa sig lill dess ursprung. Denna bild är nämligen skuren i lönnträ med en vanlig pennkniv, och konstnären är en svensk skogsarbetare i California vid namn Jolin Nelson. Pastor O. N. Glini. av vilken jag fält konstverket, liar i sin ägo flera andra315

av samma hand. alla originella i plan och utförande. Här liar tydligen en stor skulptör gått förlorad för världen.

I en liten torftig sluga vid Silver Lake i Washington bodde under många ar en smålänning vid namn Carl lollan Seaquest (Sjöqvist. som likaledes ägde en ovanlig begåvning i samma riktning. Han förfärdigade för ro skull i sin ensamhet dyrbara mosaikarbeten, bord och skåp med inläggningar av hundratals olika små träbitar sa väl hopfogade, att det hela log sig ut som ett enda stycke, målat med olika färger i rutor. Ett skåp, som

C. .1. Seaquest och hans bostad vid Silver Lake, Washington.

ban tillverkat efter antikt mönster, var utställt pä expositionen i Portland ISKO och röjde en så sällspord originalitet, alt visst aldrig något dylikt varit sett i Oregon förr eller senare. Vid utställningen i Chicago hade ban

också ett eller annat prov pä sin konstfärdighet. .Med därvid blev del. Han sökte aldrig vinna avnämare för sina konstprodukter eller göra sig bekant bland folk. som kunde intressera sig för dem. utan stannade år efter år i sin tilia koja, ensam och fattig, men alltid lika glad och belåten med siu lott. Han var född i Korsberga, Småland, 1833. flyttade 1859 lill Gottland och 18GU lill Amerika. Efter en kort tids vistelse i San Francisco log ban ell homestead i tjocka skogen vid Silver Lake är 1870 och stannade där till sin död,3H>

som inträffade 1905. De sista 20 eller 25 ären bodde ban, som sagt, alldeles ensam. Hans hustru oeh två söner trivdes icke i vildmarken, ulan flyttade till Portland, där sönerna blevo affärsmän och rika karlar, medan gubben framlevde sina dagar i yttersta torftighet. Han hade röjt elt litet stycke av den mycket stenbundna jorden och var i högsta grad stolt över sitt hem och sin farm. Liksom de flesta andra skogsfarmare levde han i den förhoppningen, att någon dag något märkvärdigt skulle inträffa, som skulle ersätta honom för all förspilld tid och möda i ell rör jordbruk så gott som odugligt land. Medan jag var bosatt i samma trakt, bände det en gäng, att han blott genom en ren tillfällighet räddades frän att dö i sin stuga. Han hade insjuknat men ingen visste därom. När ban legat där några dagar, oförmögen att meddela sig med någon, hände sig, att cn av hans grisar !>ökade sig ut på vågen och promenerade in på en grannes åker. Grannen skickade ett av sina barn över till gubben, för att tillsäga honom, all han skulle hålla sina grisar från alt besvära grannarna. På detta vis upptäcktes, att gubben låg sjuk. Hjälp anskaffades, och ban kryade till sig igen, men utan grisens rymning hemifrån hade troligen Seaquest kommit atl dö i fullkomlig övergivenhet. När han slutligen log avsked av det jordiska, var det ej långt ifrån, att hans död förblivit en hemlighet för någon tid. Dagen före sitt frånfälle hade han anmodat en granne om atl följande dag komma och hjälpa honom med något arbete. Grannen kom, och Seaquest arbetade tillsamman med honom en stund på morgonen, men gick därpå lill sin sluga, sägande, att ban icke kände sig riktigt kry. På kvällen tänkte grannen gå direkt hem lill sitt, men ångrade sig och beslöt först atl titta in till gubben ett slag. Då ban steg in i stugan, fann ban till sin förfäran gubben tiggande död. Hade grannen gått direkt hem. hade kanske dagar förgått, innan dödsfallet blivit upptäckt.

Jag frågade gubben mer än en gang, varför ban icke flyttade lill sina söner, som erbjudit honom att fä bo hos dem i staden, där ban kunde fåll det bra mycket bekvämare, än ban hade det i sin smutsiga stuga, men svaret blev alltid, atl han trivdes bäst, som han hade det. och skulle alltför mycket komma att sakna utsikten över sjön. I hans stuga, som bestod av två små rum. såg det mycket ruskigt ut. 1 det största rummet, där ban tillbragte största delen av sin lid. stod en hvvelbänk och en köksspis. 1 takel hängde rökta skinkor. På golvet stodo milt ibland vedhögar, spånor och allt möjligt gammall skräp mjölsäckar, gummistövlar och andra skodon, det mosaikinlagda skåpet, elt dylikt bord. cn gungstol m. m. Där fanns icke en bok, men på väggen hängde några porträtt i konstnärligt gjorda ramar saml en fiol, pä vilken gubben ibland spelade på det sättet, att han lål stråken dansa hur som helsl. medan han med vänstra handensfingrar tryckte, var1 helst det behagade honom, pa strängarna, vanligtvis med två eller tre fingrar pä en gång. Han hade nämligen icke den ringaste idé om musik, kunde icke spela en ton eller ens stämma instrumentet. Det gick lika bra i alla fall, påstod lian. Men det var fasaväckande att höra på den musiken, ehuru ban själv försäkrade sig njuta därav. Det var ju hans enda förströelse i ensamheten. Aldrig såg man honom ledsen, aldrig klagade ban över någonting. l)en enda gång jag såg skuggan av elt moln överfara hans anlete, var när jag log med mig en besökande vän, politikern Conrad Carlson frän Michigan, till Sea-quests farm. Seaqucsl var i början själaglad över att få visa honom den vackra utsikten och slubbfyllda röjning på backen vid sjön. Då ban en slund ul-brelt sig över de präktiga fram tidsutsikterna för anläggandet av en siad vid sjön ocli påpekat, hur lämpligt läge hans farm hade just för detta ändamål, inföll Carlson oskyldigt, i det ban kastade en blick pa den steniga marken: »Ja, man slipper dä allt besvär med atl stenlägga galorna Seaquests uppsyn mulnade då, men blott för ett ögonblick. 1 del nästa skrattade han lika gott som vi andra tvä ät infallet. Säkert är, alt gubben var etl slort original, och del ej minst i fråga 0111 del språk han talade, vilket var en märkvärdig blandning av svenska och engelska och läl precis på samma säll, antingen ban talade lill svenskar eller till amerikaner.

År 1911 avled i Hallock, Minnesota, en gubbe vid namn Peter E. Svedin, 0111 vilken den därstädes bosatte handlanden Axel Lindegärd berättar följande: Svedin föddes i en liten bondgård i Svegs församling i Härjedalen år 1830. Från den allra tidigaste barndomen var det hans högsta nöje alt avteckna allt. som kom i hans väg, i

synnerhet skogens djur. Tillgången pä papper var klen, men alla brädlappar och näverbitar, ban kunde komma över, fullklottrades och till ritniaterici använde ban vanligen krita eller kol, ty även en blyertspenna var en sällsynthet. 1 början av 1840-talet uppsattes i Svegs kyrka en ny altartavla, vilken målades på platsen av en artist vid namn -Hlornbergson. Han

P. K. Svedin.US

fick höra talas om 1'ctcr och hans anlag för ritning, varpå han had en av kyrkovärdarna sända efter pojken. Heter kom. blyg och förlägen, och vid målarens anmodan all rita av någonting at honom stod han handfallen. Kyrkovärden kom honom då till hjälp ocli sade: Rita av pastorn i församlingen'. Pojken hade endast några fä gånger sett pastorn, men pä ett papper ritade ban nu ur minnet av honom sä träffande likt, all alla de närvarande förklarade med en mun, alt ej ens en fotograf skulle, kunnat göra ett bättre porträtt av honom. Mälaren blev förtjust och erbjöd sig att taga gossen 0111 hand. låta honom gå i skola och söka utbilda hans anlag, utan all det skulle kosta föräldrarna en skilling. Han sade till dem 'Kder son blir aldrig en god bonde, ty hans liäg ligger inte al det hållet, men ban kan möjligen med god undervisning bli en framstående artist och en heder för sina föräldrar och sitt fädernesland.' Delta var dock all tala för döva öron. Deras förfäder hade varit bönder, sa längt de kunde minnas tillbaka, och detla yrke var gott nog at sonen. Någon målarekludd skulle ban dä inte bli. Emellertid var detla just, vad ban blev. Han skötte sin lilla gärd hjälpligt, fast ulan liv eller lust, och blev endast en högst underhaltig lantbrukare, lians anlag och håg för konsten voro stora, men fingo ingen ut veckling eller mognad, och ulan den ringaste undervisning blev han heller aldrig mer än en medelmåttig målare. Mänga tavlor i olja gingo dock under årens lopp ur hans händer och såldes utan svårighet till ortens länsmän, präster och sågverksinspektörer, vanligen billigt, från 10 till 50 kronor stycket. Motiven voro vanligen landskap, men även små genrebilder malade ban. Som djurmålare var han alls icke oäven, och särskilt voro lians fåglar väl utförda. Dessa skar lian även ut i trä och målade dem i naturliga färger. I hörjan av 1880-talet reste ban med hustru och barn och många grannar lill Amerika, där de slogo sig ned i Kittson county. Minnesota, och så att säga bildade sig ett liteL Sveg. Svedin bosatte sig omkring en svensk mil från Hallock. Sitt måleri kunde han icke övergiva. Hans hus var fullt av tavlor, och andra sålde han eller gav bort lill släkt och vänner. Främst märktes porträtter av familjens medlemmar, därnäst landskapsbilder och småtavlor. en del ej av vidare stort konstvärde, men flera vackra ocli väl utförda. Han var även god träsnidare, och i lians hem funnos många prov på lians konstfärdighet. Varje gång jag råkade honom, hade vi alltid ett langl samtal om svensk konst och svenska konstnärer, om vilka lian åtminstone läst en god del. Han hade även sett tavelgalleriet i Nationalmuseum och lalade med stor beundran om Marcus Larson och lians tavlor samt f. ö. om alla de större välkända mästarna. På sin ålderdom fick han beställning på en tavla över Skogsmotiv frän Härjedalen från en i Stockholm bosatt förmögen Svegsbo. som ämnade skänka319

den till Nordiska museet. Tavlan målades och avsändes, men om dess senare öden vet jag ingenting. Svårt är alt säga. hur stor konstnär gubben Svedin kunnat bli, om ban i ungdomen fålt undervisning. Han hade kanske blivit cn av de medelmåttiga, men kanske också cn av de bästa, ty hos honom funnos alla förutsättningar för en god konstnär — goda anlag och en varm kärlek för konsten. Anlagen gingo i arv lill hans son, farmaren Sven Hedin, vilken målar, är god fotograf och har god reda pa konst och litteratur.»

Sommaren 1911 mottog jag ett brev från en svensk i Minne-

Del skogsarbetarelag som Hilmer Olson (X) tillhörde. Han står något till höger om det högra fönstret på stugans gavel, förste och ISngste mannen i andra ledet.

sola vid namn Hilmer Olson, som hade läst en tidningsrecension om prof. Arrhenius' bok Världarnas utveckling och troil sig däri upptäcka cn eller annan ohållbar punkt i de nva teorierna om livsfrönas överflyttning medelst strållryck mellan de olika planet-världarna. Brevskrivaren utvecklade saken mycket utförligt och begärde mitt utlåtande därom. Jag vet icke. var han kunde ha fått den idén. alt jag skulle förstå mig pä astronomi. Som jag ej fann mig kompetent att göra något uttalande, rädde jag honom att skaffa sig boken och se efter, om ban icke däri kunde finna förklaring över vad som i recensionen förefallit vilseledande eller otydligt. Han följde rådet, och

sedan ban läst boken, skrev han igen och vidhöll sina förra anmärkningar. Som jag icke förstod, huruvida de voro berättigade eller ej, sände jag båda breven320

lill en tidningsman i Sverige med begäran, att ban mätte ställa om, alt de komme prof. Arrhenius till banda. Så skedde, -ocli nu inträffade det märkliga, att prof. Arrhenius gav Olson rätt och skrev ett för den obekante svensk-amerikanen mycket smickrande brev av följande lydelse:

»Högtärade herr redaktör! Då jag öppnade edert brev med inneliggande skrivelser från herr Hilmer Olson, var jag viss att finna en av dessa många oresonliga förfrågningar, som sä ofta komma mig till banda. Jag var därför högst angenämt överraskad att finna, att den olärde skrivaren i sill andra brev uttryckt en fullkomligt riktig åsikt, nämligen att om livsfröna i fråga rörde sig med ljusets hastighet, så skulle de ej röna något tryck av ljuset, som ginge i samma riktning. Likaså är slutsatsen riktig, att kraften är större, då fröet rör sig mol. än dä det rör sig från en strålande kropp under f. ö. lika omständigheter. Om således fröels hastighet är en tusendel av ljusets hastighet, exempelvis då det går från solen. Så blir den verkande kraften endast 990 tusendelar av den beräknade, Då det närmar sig en nv sol, blir niolkraften 1.001 tusendelar av den beräknade (under antagande alt fröet stode stilla . Då jag nu i Worlds in the making beräknat, all elt frö från jorden skulle behöva 9.000 är för att komma lill Alpha Centauri, som är den närmaste stjärnan, medan ljusel behöver l',ä år. sä är skillnaden en 2,000-deI mellan den verkliga och den beräknade kraften och en 1,000-del mellan kraften vid utfärden och vid ankomsten till elt nytt likartat solsystem. Därav skulle följa, att fröet skulle stannas på en och en tusendels gånger längre avstånd än jordens från solen. Detta är praktiskt utan någon som helsl betydelse, varför jag ej inlåter mig därpå i min utredning. Kanske jag i en ny upplaga bör göra det, dä det finns så klyftiga huvuden som herr Olsons. Slutresultatet skulle i alla fall, fastän först efter oerhörl läng tid, bli del av-herr Olson antydda, att frön och småpartiklar i allmänhet, som stöttes bort från solarna, skulle samlas i punkter, där strålningen vore minst och lika från alla håll. De skulle därför drivas ul från vintergatans stjärnsystem och komma alt ligga mellan några grannar bland stjärnsystemen. Härvid förutsättes likväl, alt de ej sammanträffa och hopgyttras med andra småpartiklar, så at| de till sist underkastas tyngdkraftens huvudsakliga verkan, litt dylikt fall är nog det, som äger rum med kondriterna i meteorstenarna, och det sir troligt, att detta fall är det allmänna. Henr Olson äger uppenbarligen ett ovanligt skarpsinne i naturvetenskapliga ting, och man borde, om hans ålder och andra förhållanden lätnpa sig därför, bereda honom tillfälle alt genom studiei utveckla och sedan utnyttja sina ovanliga gåvor. Jag ber er bringa honom min vänligaste hälsning och lyckönskan. Om herr Olson önskar få tillbaka sitt brev. så skall jag skicka del. eljes| skall det vara321

mig etl slort nöje att behälla del. Del tillhör de angenämaste ocli märkligaste jag fåll. Med utmärkt högaktning, Svante Arrhenius.»

Så lyder detta märkliga brev, som väl får anses värt lika myckel som ett examensbetygs, såsom d:r Josua Lindahl uttryckte sig, när ban läst det. Han tillade: Det skänker mr Olson ett erkännande, vilket säkerligen ej mänga ens av de med akademisk bildning utrustade kunna berömma sig av att ha fått mottaga från en sådan ansedd auktoritet som prof. Arrhenius. Mr Olson måste ovedersägligen vara en mycket begåvad man. och prof. Arrhenius' sätt att vitsorda hans skarpsinne är storartat. Nå, vem är då denne Hilmer Olson, som blivit pä ett sa ovanligt sätt hedrad? Han är en anspråkslös skogsarbetare med endast vanlig folkskolebildning från Sverige. Han föddes 1X81 i llaverö, Medelpad. och kom till Amerika 1898. Här har ban försörjt sig med grovarbete. Hans fader och svåger äga en XO-acresfarm i Milaca, Minnesota, och där stannar ban ibland och vilar ut, när han blir Irötl pä livet i skogslägren.

Prof. Arrhenius skrev till Minnesotas dåvarande guvernör John Lind om Olson, och Olson fick korl därefter brev från guvernören med anbud att hjälpa honom in på studiebanan. Huruvida Olson begagnat sig därav, har jag icke fält veta, endast atl ban var tveksam. Han skrev nämligen i ell brev Guvernör Linds anbud var ju smickrande och storartat för mig. och jag önskar, alt jag ägde de kvalifikationer, all jag kunde antaga detla frestande anbud, men än har jag icke bestämt mig varken för eller emot. Det tål ju atl tänka pa. Del är ju sa, att den. som har förväntningar av en, icke gärna vill se dem gäckade, åtminstone icke mycket. Ocli jag är nästan klentrogen

beträffande mig själv som studerande. Dessutom är jag ju bra nog till ären. redan 30 fyllda, och vad skarpsinnet beträffar, som professor Arrhenius nämner, vet jag just inlc. att jag kunnat upptäcka det. men del är kanske bäst att tro sa. och att man inte varit nog skarpsynt på alla håll. Här ha vi åter ett exempel pä den bekanta svenska blygsamheten och självförnekelsen. En amerikan, som fått ett anbud liknande det, som korn Hilmer' Olson till del, skulle icke tvekat länge eller känt sig klentrogen beträffande sin egen förmåga eller begåvning.

Ett gammalt ordspråk säger, att den. som har mänga järn i elden, bränner några. Samma tanke framställes i det engelska uttrycket »jack at all trades and master of none-, vilket säger detsamma som, att den som fuskar i mycket ej blir mästare i något. Undantag finnas dock från denna regel såväl som från alla andra. Den berömde Benjamin Franklin var ett sådant, svensken Emanuel Swedenborg ett annat, italienaren Leonardo da Vinci ett tredje, vida berömd och erkänd som han var såsom målare, bildhuggare, arkitekt, vetenskaplig uppfinnare, ingenjör 21. — Skarstcdt.322

ni. 111. Dol finnes människor, vilka lia sa 1 All för ill sälta sig in i vad sora holst och en sådan arbetsförmåga, att de kunna vinna mästerskap ä flera områden lika snabbt, som andra vinna det på ell område. Även bland svensk-amerikanerna kan inan uppleta dylika undanlag, personer som sysslat med mångahanda och förvärvat skicklighet i aili. Jag skall anföra elt par exempel.

Den 11 april 1911 överfölls elt tåg på en järnväg i Mexiko av en hop mexikanska banditer. Bland de passagerare, som därunder blevo mördade, befann sig vetenskapsmannen 1'er Olsson-Seffer. Han var ej fullt 118 år gammal, men hade redan hunnit mod sa mycket, all det skulle taga många sidor at| någorlunda nöjaktigt redogöra därför. Hans intressen voro så vittomfattande och hans begåvning sa mångsidig, att han ej kunde, avhålla sig från alt syssla med aili möjligt, och det märkliga är, all i vad helst han företog sig hade han framgång. Han var född 187.1 i Finland och blev student i Helsingfors 1892 Bodan under skoltiden hade botaniken varit hans älsklingsstudium, men han sysslade också med annat — redigerade skoltidningar, stiftade litterära föreningar, gav lektioner o. s. v. och var ändå flitig nog i sina studier alt nästan varje termin erhålla premium. Vid universitetet studerade han naturvetenskap och juridik. I följd av ett ingånget vad för-söklc han laga kameralexamen efter ell termins studier, ehuru kursen eljest plägade fordra I år, och lyckades. 1895 var lian biträdande lärare i naturkunnighet vid Xormal-lyceuni, blev i december samma ar redaktör i Mariehamn och valdes lill dircktionsmedlem i en hop föreningar och sekre-I era ro i skolstyrelsen. Han gjorde resor som representant fölen mejeriförening, inrättade läseslugor och folkbibliotek, tjänstgjorde som lärare vid Elementarläroverket, höll föreläsningar i en folkhögskola for lill Uppsala och studerade växtgeografi m. m. vid universitetet därstädes, företog varje sommar långa botaniska utflykter, besökte i egen kutter hundratals holmar och skär. gjorde naturvetenskapliga samlingar och författade vetenskapliga avhandlingar. Nästan varje ar erhöll han resestipendium för fortsättandet av sina forskningar. Ar 1809 utsträckte lian sina resor till England och kontinenten, och samma år tenterade han för filosofie licentiatexamen i t av de 5 ämnena samt tjänstgjorde som lärare vid ott läroverk i Helsingfors. 1897 hade ban grundlagt en folktidning. Han deltog med sådan iver i de språkpolitiska

Prot'. I'er OIsson-SefTer.

323

striderna och den atitiryska rörelsen, att lian flera gånger erhöll varningar av Bobrikoff. Under 1900 besökte lian olika europeiska länder och begav sig därpå till Australien.

Där slog han sig tillsamman ined sin fader och sina bröder pa tropiskt jordbruk, lämnade del 11>01 ocli log anställning sim sockerkemist och planlageinspektör, medföljde en av regeringens embetsmän lill åtskilliga av Stilla havels öar och kallades 1,002 av Queenslands premiärminister PliUp alt avgiva ell utlåtande om kolonisationsmöjligheter ull skriva en bok pa svenska om Queensland. Detta var den första bok, som tryckts pä svenska i Australien. Han blev bekant med statsmän, höll föreläsningar för vetenskapliga samfund, utgav en skrift pa engelska om förhindrandet av frostskada a växande gröda, gjorde resor för regeringens räkning och skrev en bok pa svenska om YäsUtuslralicn. lifter alt ha tillbragt en lid i Victoria och New South Wales begav

han sig till New Xealand, Sanioaöarila och Hawaii, studerade jordbruksförhållandena där, fortsatte sin resa lill Amerika och landsteg i San Francisco den Ull dec. 11102.

Eli dag i jan. 1903 reste ban (ill Palo Alto, en liten stad 3 eller I svenska uiil från San Francisco, för al laga del därstädes belägna I.eland Slanforduniversitetet i betraktande, presenterade sig lör universitetets rektor tl r Jordan och blev av honom anmodad alt stanna och tjänstgöra som biblioleksanianucns. Ols son-Ncffcr antog förslaget och började genast ordna och katalogisera den europeiska litteraturen i biblioteket. När det var gjort, erhöll han befattning som biträdande lärare i botanik och ut nämndes kort därefter lill docent. Han ordnade universilelcls herbarium och läs|e samtidigt pa filosofiska graden. 1 maj 1905 promoverades ban till fil. doktor. Hans gradualavhantlling var ett 0(M) sidor starkt arbete över etl botaniskt ämne. Vid promotionen hedrades ban med etl särskilt omnämnande av rektorn. Därefter utnämndes ban till professor i biologi och kort därefter lill professor vid Veterinärinslitulet i San Francisco. I nder sommaren 1905 gjorde ban botaniska undersökningar i södra California. Arizona ocli Texas samt inspekterade några tropiska planlager i Mexiko. Vid sin återkomst lill San Francisco erhöll ban telegrafiskt meddelande, alt ban blivit utnämnd lill växlfysiolog i Filippinska styrelsens tjänst, men han hade dä redan korl förut antagit elt anbud av ell stort plantage-bolag att för dess räkning upprätta en cxpcrimentalslation och ett laboratorium i södra Mexiko och tjänstgöra som dess direktör under de närmaste tre ären. 1 jan. 1900 tillträdde ban denna befattning efter all ha företagit en flera hundra mil tang ritt på hästrygg genom Guatemala och Mexiko. I sept. 1900 for ban pä uppdrag av bolaget till Hawaii, Japan, Kina och Sumatra, för att studera guinniiindustricn i dessa tänder, fortsatte därpå till Ceylon och till Egypten, för alt studeratropiskt jordbruk, till Frankrike, för alt inhämta underrättelse om vinodlingen där, besökte Holland och England, återvände 1907 till Mexiko ocli inlämnade 11)08 en reseberättelse, som blev ined beröm omnämnd av Mexikos president Diaz i hans hälsningstal lill kongressen och utgiven av mexikanska regeringen.

lian redigerade en serie handböcker i tropiskt jordbruk fölen engelsk förlagsfirma, redigerade jordbruksavdelningen i en mexikansk tidning, var huvudredaktör för en facktidning i jordbruk och samtidigt direktör för en experimentalstation. 1 909 utnämndes han till profcsor i botanik vid Mexikos universitet, till konsul för 1'ortugal och till regeringskommissarie med uppdrag att skriva en bok om Mexikos värdefulla växtarter samt stiftade en giimmi-odlareförening. Aret förut hade han varit styrelseledamot under gummiodlarkongressen i London. I nder sina resor bade bevistade lian föreläsningar vid en mängd olika universitet och uppträdde själv som föreläsare. 1 Mexiko studerade ban romersk rätt och fransk ocli amerikansk lagstiftning. I Australien höll ban föreläsningar om den svensk-norska unionen och andra ämnen. Han ansågs som en kännare i fråga om konsulatväsendets organisation i olika länder, lians litterära verksamhet omfattade nära 100 vetenskapliga och populära uppsatser, broschyrer och böcker på svenska, engelska, spanska och franska, t slutet av 1909 besökte lian åter London i affärer, och 1010 deltog han i flera vetenskapliga kongresser i Europa. I)et var lians avsikt att slå sig ned i Sverige, sa snart han ansåg sig ha förtjänat nog för att leva komfortabelt pa räntorna av sin förmögenhet, och den tiden var nära för handen, då den oblidkeliga döden |rädde emellan. Han var ägare av stora områden i Mexiko, delägare i kaffe-, bomulls- ocli gummiplantagcr, bevattningsföretag, järnvägsbolag, en tryckeriaffär och ägde ett privatlaboratorium. Jag måste giva honom rätt. då ban i ell av sina brev häntydde pa sig själv som en sällsynt företeelse: en praktisk botanist, som blir rik på sin botanik . Men framgång och rikedom förvredo icke hjärnan på honom. Han var och förblev den samme svensksinnade, anspråkslöse, älskvärde fosterlands- och människovännen.

Det var något oförklarligt märkvärdigt med honom. Han gjorde, icke alls intryck av att vara någon gåpåare. Han var stillsam och tystlåten, och man kunde aldrig ana. alt bakom denna som det föreföll tillbakadragna och blyga natur doldes en sa översvallande rik fond av energi och affärsskicklighet. Fast ban splittrade sina krafter pä alla håll och handlade tvärt emot Ibsens bekanta maning Men vad du är, var fullt och belt, ej något styckevis och delt . lyckades ban i allt och vann både anseende och förmögenhet. I fråga om tropiskt jordbruk var lian Amerikas erkänt främste fackman. Han erhöll t. o. m. frän Brasilien, Peru och Chile förfrågningar och begäran om råd och upplysningar, ehuru hansjälv aldrig ens varit i södra Amerika. Man överlät at honom ledningen av 32 plantager oeh andra egendomar, representerande ett sammanlagt kapital av 12 12 miljoner dollars -1(11 < miljoner

kronor1. Det är ej gärna troligt, att han skulle fått ett sa ansvarsfullt uppdrag, om han icke bevisat sig äga de erforderliga insikterna och dugligheten. Den amerikanska regeringen vände sig till honom, när den önskade upplysningar om ett eller annat i Mexiko. Vid anläggandet av eUcalyptus gummiträds 'planteringar blev ban anlitad som expert och rådgivare. Han invaldes i de förnämsta vetenskapliga samfund i alla civiliserade länder. Han var i besittning av en sällspord personlig magnetism. Man kände sig från första ögonblicket dragen till honom. Detta förklarar kanske, åtminstone delvis, det underbara fenomenet, att vart helst ban begav sig. ban genast blev omhuldad, erbjuden befattningar och förtroenden av personer, för vilka han var en fullkomlig främling Möjligen spelade även in något av vad man plägar benämna lur. Men huvudsakligen var del nog hans säreget vinnande sålt och hans stora duglighet, som jämnade vägen för honom, så att ban under en kort livstid kunde hinna med sa otroligt mycket, .tag betraktar honom som den i sitt slag märkligaste person jag någonsin rakat och som en av dem, vilka kommit närmast den ideella svensk-amerikanska typen.

Kn annan framgängsfull mångfrestare är karlritaren (V K. Kastcngren i Seattle, Washington. Även hans historia låter sagolik

genom sin häpnadsväckande omväxling. Han föddes i Malmö 18(>9. Föräldralös sedan sill tionde år kom ban vid II års ålder iskomakar-lära. Vid 17 års ålder inskrcvs ban i 21:dc svenska infanteriregementet ocli stannade där 3 år. 1889 reste han lill Amerika oeh arbetade lit| en början i Chicago l månader som skomakare, varefter han lämnade yrket för alltid. Han fick därpå anställning hos flåskpackarfirman Armour & Co., arbetade sa vid järnvägsanläggningar i Utah och Nevada och kom omsider till San Francisco, där han arbetade dels vid skeppsdockorna, dels i en stal-trådsfalvrik. 1891 tog ban anställning i ell sågverk i släden Kureka. genomgick därefter en kurs i ett handelsinstitut och återvände 1891 till San Francisco. Efter att innehaft plats som eldare i en lådfabrik genomgick ban en kurs i spanska språket och fick plats som spansk korrespondent och senare sam teknisk reporter och översättare. Efter någon tids vistelse år 1897 i British Columbia som skylt- ocli teatermålare, deltog ban i en expedition, sam hade

G. K. Kastengren.till uppgift all taga fotografier och göra kemisk:i analyser och malmundersökningar i ett nyupptäckt gulddistrikt. Ilan arrenderade en gruva nära Plaeerville i California och arbetade i den, tills spansk-amerikanska kriget ulbröl. da ban log värvning vid ett infanteriregemente och for lill Filippinerna. Där drabbades ban i likhet med flera andra soldater av sm i II kopporna. Han tillfrisknade emellertid. Vid krigets slut återvände ban lill California, där ban först blev föreståndare för en dörrlåsfabrik och därefter under 11 års lid var kvarnbyggare och elektriker. Hans nästa

(1. K. Kastengren byggande sitt sommarhem.

steg var att taga anställning hos Sanborn Map Company som karlsgraf och brandförsäkringslanlmätare, i vilken egenskap ban bereste bela västern ocb nordvästern, uppgörande kartor över snart sagt varje byggnad i de städer ban besökte inom ett fäll. som sträckte sig från Montana lill södra Mexiko. Efter att ha innehaft denna befallning i (i ar. ingick han 1907 som delägare i en spcceri firma i Seattle, men återgick redan påföljande ar lill sin förra sysselsättning hos Sanborn Map Co. 1915 öppnade ban egei kontor i Seattle.

Man skulle lycka, alt en som haft sin hand i sa myckel aldrig skulle fäll tid att utbilda sig i något. Men det har varit med Kastengren som med Olsson-Seffer, ban har lyckats i allt och gjorl aili med besked. Och ändå ha hans intressen omfaltal myckel327

mer än (let nämnda, lian är artistiskt och litterärt begåvad, ritar porträtter och annat utmärkt bra, har skrivit flera präktiga poem. bidragit med artiklar lill amerikanska tekniska tidskrifter, ävensom till den svensk-amerikanska pressen, har pa silt sommarställe vid den vackra sjön Lake Cresceat med egna händer uppfört en slilig bungalow av stockar, som ban själv fällt ocli framforsla|, har uppsatt ett vattenverk med en lcdningsränna av en av honom själv uppfunnen typ och dessutom i åratal sysslat med odling ocli förädling av matnyttiga växter. Att ban lyckats även i delta, bevisas därav, att professor George Davidson vid Förenta staternas jordbruksstation i Sitka. Alaska, korresponderar och gör utbyten med honom. Kaslengrcu liar sålunda bl. a. sänt honom en genom liybridiscring framställd ny potatissort, som han ansåg böra lämpa sig för klimatet i Alaska, och fatt till svar. att den hittills

hållit, vad som utlovats, men all professor Davidson ville försöka den ännu ett år. innan lian skreve sin rapport oin den i försöksstationens årsberättelse. Kastengren var den förste att lägga märke lill, att kartan över Seattle och dess omgivningar företer alldeles märkvärdiga likheter, endast i mindre skala, med kartan över Skandinavien och Finland. I en av Seattles dagtidningar införde han en artikel därom jämte en av honom rilad gemensam karta över de båda områdena, visande, hur en mängd svenska, norska ocli finska städer, vikar och uddar nästan till punkt och pricka sammanfalla med städer, livar och vikar i del område vid sydöstra stranden av Puget Sound. inberäknat den långa sjön Lake Washington, som på kartan motsvarar Östersjön och Bottniska viken. Tidningen skrev följande inledning lill Kastengrens artikel Om någon jättetrollkarl, spanande jorden runt efter något värv värdigt hans makt, skulle svänga sin trollstav över Seattle och norra delen av del county, vari Seattle är beläget, och låta detta område utvidga sig till åtskilliga gånger sin nuvarande storlek, skulle här bosatta svenskar, norrmän, finnar och även ryssar och tyskar från norra delen av Tyskland kunna tro, att de förflyttats tillbaka lill det land. varifrån de kommit. Naturen har vid danandet av del område, där Seattle befinner sig. återgivit i förminskad skala samma konturer, som bildas av Norge. Sverige. Finland, norra Tyskland ocli en del av Kyssland, ocli människorna ha, då de byggt sina städer, omedvetet kommit att vid Puget Sound skapa etl rike. som ulan något vidare anlitande av inbillningsförmågan skulle kunna tagas för en reproduktion av norra Furopas länder. Denna märkliga likhet me|l in dessa trakters och norra Furopas topografi har för första gången uppläckts och påpekats av (i. E. Kastengren. som också ritat bifogade karta. Han tror. alt den topografiska likheten mellan dessa trakter och skandinavernas hemland är ell av skälen, varför så många skandinaver gjort 1'uget Soundområdet till sitt hem. Sommaren påminner också myckel om sommaren pä den skandi-328

naviska halvön ocli Östersjötrakterna, fast vintrarna äro mildare vid Puget Sound. Svenskar ocli norrmän finna här majestätiska berg, som erinra dem om deras egna ståtliga bergskedjor, klädda med samma dystra grönska och täckta med samma glittrande snöfält. Inbyggarna från Suomi kunna likaledes här finna etl sceneri, som tillfredsställer deras längtan efter de tusen sjöarnas land. Såsom av detta citat synes, finnes det även amerikanska tidningsmän, som ha reda på sig beträffande den skandinaviska norden, även om många andra bland dem äro djupt okunniga i del stycket, förväxla Sverige med Schweiz, förlägga Stockholm lill Norge o. s. v.

Fastän i undantagsfall, såsom ovan visals, en mangf rest are kan bli mycket skicklig i mänga värv och l. o. ni., såsom i Olsson-Seffers fall, även bli rik i trots av myckel kringflackande, i rak strid mol ordspråket, som säger, alt en rullande sten icke samlar någon mossa, så gäller det dock som regel, all mängfrestarcn icke blir synnerligen skicklig i något, såvida ban icke särskilt lägger an på något särskilt arbete, och alt den, som flackar mycket omkring och ofta flyttar, förblir faltig. Den vanliga mångfrestartypen är den. som av den berömde svenske humoristen Dan Bergman framställts i lians ypperliga Amerikabok Brothers and sisters i skissen Mr Larson, där mr Larson skildrar sig själv så här: Jag hade det litet knogigt i början, har försökt mig pa litet av varje: luffare, jordbruksarbetare, kypare, skådespelare, gatsopare, tidningsman, luffare igen, eldare, skomakare, bartender, handelsresande, filosofie doktor jag tog graden pa lediga stunder kolbärarc, tvätlerska, advokat, byggmästare och nu bankir och snart guvernör, hoppas jag . och pä Dans anmärkning Ni är ju en tusenkonstnär , svarar .la. eller snarare tusenfoting. Hur ödet än kastar mig, kommer jag alltid ned pä fötterna. Del är för resten ins|igt med hemmasvensken. Han lär sig bara ell yrke. Och där kommer han med sin enda fattiga specialitet och inbillar sig, att han skall imponera på oss amerikaner, soln kunna aili. Och lika träffande äro slutraderna i skissen: Ja. men ni kan ingenting helt . sade jag.

Nå, men vad i all världen skall man kunna någonting belt för!» utbrast mr Larson. Att kunna fuska i allt, del är just knuten.

Många ha av naturlig böjelse för omväxling kommit in pa denna slingrande sirat, andra ha genom nödtvång drivits in pä den, för att så snart tillfälle lill stadig sysselsättning givits ägna sig hell och hållet ät något visst. Detla har varit fallet med flera av de mest framgångsrika personligheterna, och för dem ha de många olika sysselsättningarna i början av deras levnadsbana endast varit en nyttig och lärorik erfarenhet, en erfarenhet som endast kan vinnas i elt land, där allt slags arbete hälles i ära. Den ovan citerade författaren säger också, all ban beundrar amerikanernas energi, deras psykiska jämvikt, deras fysiska spänstighet, men framför aili beundrar

dem. för all de hälla arbetet så högt i ära,:»2i)

aili slags arbete, inte miust kroppsarbete», üeh så tillägger han de beaktansvärd» orden »Trots dollarns kolossala inflytande blir resultatet en viss kamrallighet och jämlikhet, som vi ännu inte pä långt när ha natt där hemma. Därför kan också svensken, när ban kommer lill Amerika, pröva sina krafter på olika områden, både intellektuella och praktiska, tills han finner, vad ban bäst passar för, utan alt därför riskera att bli sedd över axeln eller förlora sitl anseende. Del äger ju också en viss praktisk betydelse alt kunna söka sin utkomst pä flera arbetsfält, i stället för att ovillkorligen vara hänvisad lill endast ett. Det blir följaktligen en läm-ligcu allmänt förekommande typ, den som av den svensk-amerikanska humoristen O. A. Linder tecknats i följande versrader:

Den ena dan sa är man rik. Den nästa är man pank; Man ömsom läser estelik Och ömsom tjärar plank. Ibland för lefven oxar kör Man i en lumber camp'. Ibland sa är man redaktör Och dessemellan tramp.

Ltl båttre exempel pa den energiska typ. som förmår all med all sin viljekraft och outtröttligt arbete koncentrera sina tankar på en sak och ell mål, än den lilla skara svensk-finnar i Oregon-staden Marshfield. som föresatte sig att bli musiker och blevo det, torde bli svart atl uppleta. I den nämnda släden fanns en svensk-finsk förening, som ibland gav tillställningar, såsom alla föreningar göra. och därvid alltid måste hvra musik, emedan i föreningen endast fanns en person, som kunde spela något instrument. Han var violinist och hade lärt sig själv det lilla han kunde. Han beslöt då att med flit ägna sig at sin konst, och fem andra medlemmar av föreningen kände sig manade all följa lians föredöme saml bilda en orkester, som kunde spela vid föreningens fester ocli tillställningar. De voro alla grovarbetare, sysselsatta i sågverket eller som skogshuggarc i timmerlägren. På vintern nedlades ofta arbetet pa den tiden, sä även den vintern, varom här är fråga. I st. för atl i likhet med sa många arbetare av samma klass gå och slå dank i staden och leva upp vad de hopsparat under sommaren och hösten, utan att hämta någon nytta därav, köpte dessa musikvänner sig var sitt instrument samt nödvändiga läroböcker och flyttade långt ul i vildmarken, där de kunde få vara ostörda. Där togo de in i en gammal övergiven nybyggarkoja. flera mil från någon granne, stannade hela vintern, lagade själva sin mat och musicerade av bjärtans lust bela dagen i ända. Genom denna trägna övning vunno de på jämförelsevis kort lid en färdighet, som det330

skulle tagil dem åratal att förvärva, om de begagnat den vanliga metoden alt syssla med andra saker hela dagen oeli endast spela en och annan gång pa frislunder. När jag följande sommar hörde dem vid en fesl. kunde jag ej annat än tro. att de voro .gamla rutinerade musiker, ty med sådan skicklighet utförde de en hcl del svåra saker, och det förundrade mig pä det högsla att höra. all fem av dem endast X månader förut aldrig haft ett instrument i sin hand. Tvä spelade fiol, en klarinett, en kornett, cn dragbasun och cn basfiol. Och basfiolislen hade även lärt sig spela piano sä pass. att han vid förefallande behov kunde sköta elt enklare ackompanjemang. l>et är troligen icke ofta. som någon på ett sa originellt och berömvärt sätt ådagalägger sin entusiasm och kärlek för musikens ädla konst, som dessa sex arbetare gjorde. Då jag senare på sommaren under ell längre strövtåg genom vildmarkerna en dag kom lill den lilla koja, där de sex männen lärt sig spela, kände jag mig freslad all vördnadsfullt lyfta pä hatten. Del var. som om jag befunne mig pa ell heligl rum. Ty ell sådant är för visso varje plats, där människor genom egen ansträngning söka höja sig upp över det alldagliga och förädla sin karaktär och förvärva kunskaper, och när del är fattiga arbetare, som av-egen drift företaga detta värv, är det så myckel aktningsvärdare.

Bland svensk-amerikanerna har ständigt funnits etl stort antal originella företeelser, individer som trott sig ha konxmil lill världen enkom för att omskapa den. eller som låtit sin bela varelse uppgå i någon annan besynnerlig vurm. Ty det är sant. som den svenska kritikern ltuben G:son Berg vltrar i en recension, att Sverige fäll bidraga till skapandet av framtidsfolket i Amerika inte bara med ödmjuk I och arbctsvilligt. disciplinsäkcrl material, utan också med drömmare och personlighelshävdare. som hoppats all i det stora folkmasseriket få ha sitt säregna själv i fred på ett annat sätt än i det lilla, var och en mästrande hemlandet . Somliga av dessa drömmare ha emellertid envisats all icke låta andra ha sill säregna själv i fred. utan i tid och otid bråkat med att söka omdana dem efter sitt egei, ingalunda alllid trevliga beläte.

Ett bland de allra största originalen var den gamle reformatorn Frans Herman Widstrand, som avled i Litcbfield, Minnesota, 1891. faltig och missförstådd, efter all ha använt större delen av sin 67-åriga levnad på uttänkande av planer lill människosläktets förbättring. Ilan var född 1X21. genomgick skola och gymnasium, blev student, läste på graden, blev kanslist i något av ämbetsverken och kände det rysligt alt varda skälld för kunglig sekter, då han var republikan i själ och hjärta . Alltjämt grubblade han över gåtan, liur fattigdomen skulle kunna avskaffas, och rådgjorde därom ined August Solilman och andra vänner. Men de »gåvo upp i förtvivlan . när de räknat efter och funnit, att om all egendom delades, resultatet blott skulle bli fattigdom för alla.331

18,">5 reste Widstrand lill Amerika, där lian Ilade en yngre broder, vilken ban givit pengar alt köpa land för ät honom. Brodern hade skrivit, atl ban uppfyllt Widstrands önskan, men när denne kom lill Amerika fann ban. alt brodern bedragit honom. Den smärta ban erfor vid denna upptäckt jämförde ban med helveteskvalen. Ilan tog ett homestead 3 mil norr om Buffalo i .Minnesota invid sjön l.ake Constance och började brevväxling med den franske reformatorn Cabet, som meddelade honom, all hans anhängare ej voro sä goda, som de borde ha varit . 1858 besökte Widstrand flera reformatorer och kommunistiska kolonier, men fann ingenting, som tillfredsställde honom. Cabet hade dä redan blivit driven bort av sina egna anhängare från den kommunistiska koloni, ban själv grundlagt, och avlidit i SI. Louis. Han var en lika opraktisk samhällsdanarc som Widstrand själv, och hans följeslagare liade tröttnat pä att se honom endast syssla med att skriva böcker i stället för atl sköta koloniens angelägenheter.

Ar 18(53 erhöll Widstrand en syssla vid ell av regeringens kontor i Washington, men stannade där endast en kort tid. Under sin vistelse i Washington sysslade ban med forskning i spiritism och fick genom etl medium böra från den avlidne Cabet, atl han ansåg den av Widstrand uttänkta planen till en framtidsstat bättre än sin egen. ocb frän den likaledes avlidne reformatorn Kobert Owen följande försäkran Xi vill ocb kan gagna människosläktet. Intet i Widstrands anteckningar antyder dock, att han satte någon lit lill dessa utsagor, vilka naturligtvis icke voro något annat än utslag av lians egna tankar och önskningar. Ar 1875 strävade han efter att bli guvernör över Minnesota eller åtminstone senator. Han erbjöd sig all ijäna som guvernör för 500 dollars om året. I den av honom uppsatta redogörelsen för sina politiska åsikter helte del bl. a. Ingen statsämbetsman skulle ha mer än 1.000 dollars om året. sä länge som majoriteten av folkel ej har mer. Hans arbete är ej så drygt, ej heller så svårt som en farmares. Del är lättare all lära än åkerbruk eller vilket yrke som helst, i del närmaste. Att giva guvernören 800 dollars i hyresersättning är rån lian har goda rum i Kapitolium och kan där ha en säng all sova i. Varken ban eller kongressledamöterna behöva laga med sig sina hustrur. Mina grannar, som gå ul på skogsarbete under vintern, göra det ej. och troligen utföra de arbetet bättre, än om de hade sina hustrur ined sig. Guvernören skulle köpa en tunna crackers en sorts hårdbakat bröd; av osiktat vetemjöl, en tunna äpplen, en låda le och skaffa sig några majskakor, vilket skulle giva honom tillräckligt god föda för omkring 10 cenis 37 öre om dagen. Kläder, tvätt ni. m. behöva cj kosta mer än 75 dollars 277',. kronor per år. Widstrand räknade ul. atl guvernörens alla utgifter icke behövde belöpa sig till mer än 300 dollars 1.110 kronor om låret, ocb332

ansåg det således som vanvett alt giva honom 3.800 dollars, den gällande guvernörslönen. Ilan omtalade den diet han själv förde under ell 5 dagars besök i SI. 1'aul äpplen för 55 cenis, fikon för 15 cents, crackers och kakor för 30 cenis — och tillade, all del icke behövt kosta hälften så mycket, om ban köpt aili pä en gång, samt att han var mer beläten, än om ban sutlit i något hotell och där sett kött. vilket skulle förtagit honom matlusten. Ingen politiker har väl någonsin författat en originellare trosbekännelse än denna.

Widstrands reformationsiver inskränkte sig således icke blott lill samhällsform och styrelse. Den omfattade även hälsovård och matordning. Ilan var själv sträng vegetarian och nykterist, Tiende lill tobak och utsvävningar av alla slag. en ärlig förkämpe för självförsakelse och enkelhet. Själv ogin. ansåg ban atl giftermål ej borde förekomma, enär människosläktet vore sa djupl sjunket, att det ej borde vidare förökas. Hur det var, drev hans reformationsiver honom lill elt steg, som blev ödesdigert. T dee. 1878 införde ban i en Chicagotidning ett tillkännagivande, att några personer, som vore ulan sysselsättning och fria frän dåliga seder, kunde få komma till honom och stanna pä hans farm. Bland dem, som svarade på annonsen, var en 36-ärig man vid namn Sutlon. boende i Kentucky, vilken beskrev sig som en människa med de förträffligaste egenskaper. Välmenande och

godtrogen, dröjde Widstrand icke all bjuda honom välkommen. l'å våren 1879 kommo de personer, som Widstrand godkänt, 5 män och 3 kvinnor. Han läl dem underteckna en förbindelse all icke begagna rusgivando drycker, tobak, opium, ohövligt språk eller annat, som kunde skada någon .

Men med sä många människor omkring sig i det lilla boningshuset kunde Widstrand icke skriva ostörd, utan måste begiva sig därifrån, sedan kolonisterna lovat all under hans bortavaro uppföra ett nytt hus. Ilan tillbragte sommaren hos vänner i Kansas, och när ban återkom till sitt hem, fann ban. alt alla tiloin Si|||on hade flyttat, och all ingen byggnad blivit uppförd. Sutlon var full. och grannarna berättade, att ban varit det flera gånger förut, och att kolonisterna i övrigt icke levat i enlighet med den underskrivna förbindelsen. De hade mestadels arbetat för andra och förtjänat bra med pengar. Sutton erkände, att ban förtjänat 200 dollars. I nder liden hade de haft fritt husrum, ved. trädgårdssaker m. ni. på Widstrands farm och vid avflyll-ningen tagit med sig eller sålt en stor del av grödan, som utgjordes av liö, bönor, 200 bushels potatis m. m. Allt det arbete de gjort, som kunde vara lill någon fördel för Widstrand, var ej värt 25 dollars. De hade fyllt igen hans brunn och grävt en annan, som var sämre. Knligt överenskommelse skulle Widstrand fått en sjättedel av grödan, nien Sutlon hade ej blott såll denna andel333

och behållit betalningen, ulan fordrade att fa 175 dollars dessutom av Widstrand för arbete, som ban påstod sig ha gjort pa farmen. Då Widstrand ej kunde eller ville betala, tog Sutton farmen i besittning, därtill uppmuntrad av några av eounly ts ämbetsmän, oeh Widstrand, som troligen också försummat att ordentligt betala skatt för landet, säg sig nödsakad atl lämna bus ocli hem. County! hade bland sina ämbetsmän en liga. vars medlemmar, enlig| vad en av de tre eountytidningarna vid ett tillfälle sade reni ut. borde su|tit i fängelse, om de skulle fåll lön efter förtjänst.

I maj 1880 flyttade Widstrand till Grove City och blev redaktör för den s. k. doktor ICriksons beryktade tidning Upplysningens Tidehvarf, ell litterärt missfoster, som dock under Widstrands ledning blev ganska läsvärd. Om sin vistelse där skrev Widstrand längre fram i ell brev lill mig: Jag fick nästan ingen betalning, ty han sade. alt ban hade smått om pengar. Jag lag pa golvet pa en vind satt pä en låda och skrev pa en lar. värre än en missionär bland andra hedningar, och jag ansåg mig såsom sådan. Han stannade där också endast några få månader. I okt. 18X0 började ban utgivandet av tidningen Hothuggaren i Litchfield. Minnesota, en liten månadstidning, som i ell motto under titeln sade sig vara ägnad all avskaffa fattigdom, okunnighet, elakhet, okyskhel. fylleri, orättvisa, lagvrängning och allt ont . Den skrevs dels pä svenska, dels på engelska och fortfor all utkomma till i mars 188(1. ehuru under länga tider myckel oregelbundet. Dess innehåll var i hög grad originellt, ofta myckel rafflande. lJland medlen lill utförandet av sill storartade program framhöll tidningen vcge-tarism, ell gemensamt världsspråk, förbud mot skuldsättning m. ni. Widstrand hade utarbetat ett världsspråk, som skulle talats i hans mönsterkoloni, oiu den någonsin kommit lill stånd. Han drömde, fortfarande om denna koloni, även sedan Sutton på hösten 18X0 säll farmen för 200 dollars till en svensk frän Iowa mitt

land , skrev Widstrand, som jag skänkt lill ell samhälle av hyggliga människor . Han införde i Itothuggarc.il ell förslag lill direkt lagstiftning för denna drömda koloni, innehållande omkring XO paragrafer, bland vilka förekommo sa ovanliga stadganden, som atl ingen man tillåtes begagna tobak på annan mans land . I sin lidning berömde ban ofta den vegetariska dieten. Man kunde få läsa sädana notiser som denna: Trikiner äro ej goda all äta, även om de äro kokla. Lät bli alt ha och åla svin. Havregryn äro mycket bättre och kosla mindre. Försök all äta dem okokla. Det går mycket bra. med eller utan socker. Innan farmen såldes, meddelade tidningen ibland nyheter därifrån. De voro alltid av samma innehåll \ 11 Sutlon liolal skjuta redaktören, om han visade sig där: eller ull Sutton nyligen varit full. På farmen hade Widstrand kvarlämnat flera hundra böcker, en mängd tidningar, tusentals brev, manuskript, husgerådssaker, verktyg, kläder:t:u

m. m., som lian naturligtvis aldrig fick igen. Del är icke atl undra över, all lian blev bitter mot mänskligheten ocli som slutresultat av sina iakttagelser kungjorde, att skurkar hedras och firas, medan mänsklighetens välgörare beljugas, försmädas och plundras . Man förutsåg elt krig mellan de goda och de elaka, varuti de senare otvivelaktigt skulle komma alt segra, därest icke de rörslnäninda slogo sig tillsamman ocli köpte ell landområde,

där de. fria från inträng av andra, kunde utveckla dygd. vetenskaper och konster ocli därigenom tygla och utrota de elaka och visa, all om a||t ordnas rått. inan kan leva myckel gott med titel arbete och därigenom fa tillfälle att förädla sig själv .

Han betraktade ined misstro alla högt uppsatta personer, i synnerhet furstar och adelsmän. Men ban kunde giva även sådana elt erkännande, da han trodde sig hos dem märka intresse för de fatliga och ringaktade, såsom da han i sin tidning skrev, att De Geers förslag vid 1882 ars riksdag om införande av progressiv beskattning i Sverige och de fattigas fritagning frän skatt var något i den rätta riktningen och ett bevis på, all icke alla adelsmän äro skurkar . I nder det första året av Hothuggarens iillvaro gjorde Widstrand arbetsbyte med den förut nämnde d:r F.rikson pa sa vis, all Erikson skulle trycka Rothuggaren och förse dess utgivare med husrum och mat, mot det att denne förrättade vissa redaktionsgöromäl vid Eriksons tidning. De bada gubbarna blevo emellertid osams, och den räkning, som Eriksou skrev mot Widstrand, och som denne sände mig i avskrift, var sådan, atl man icke visste, om man skulle skratta eller gräla däråt. Widstrands fordran var nedprulad lill det lägsta, medan Eriksons var uppdriven lill det orimliga. Efter elt skamligt högt tilltaget pris lör tryckningen av Widstrands tidning och för hans inackordering följde sä komiskt avfattade och barocka poster som dessa: Widstrand skadat tidningen genom sina artiklar för mycket mer, än vi kunna beräkna, men låt oss säga 75 dollars. Annat dylikt J50 dollars. Del påminner nästan om den svenske advokatens räkning: För havd tankemöda .100 kronor.

De sista ären av sitt liv tillbragte Widstrand i en koja ensam med sina böcker. I början av 1880-lalet besökte den svenske tidningsmannen Ernst Beckman honom och fann. soin han uttrycker del,- >den blodtörstige Ironskåkaren i sin vindskupa, tuggande råa havregryn. I skrif| en sä förfärlig omstörtare , heter det vidare, var han ansikte mot ansikte en beskedlig, vänlig, hjälpsam personlighet. Till sitt yttre är Holhuggarens utgivare en liten halt gubbe med elt fredligt ansikte ocli elt par godmodiga ögon. vilka blickade fram bakom brillor med spruckna glas. En gång blixtrade det till i dessa ögon. Jag frågade honom, om han aldrig tänkte besöka Europa. Det törs jag inte. lydde svaret: jag kunde då möta en kung på gatorna, och det tål jag inte. da blir jag sjuk. Wid-:«5

strands arbete blev visserligen ofruktbart, men ban levde i alla fall för en idé oeb var i mycket ett gott föredöme. Han ville, det rätta, var nöjd med litet och levde, som han lärde, vilket tyvärr icke kan sägas om alla sedelärare. Hans sinnelag var i grunden blitt och fogligt, och ban kunde utan skryt skriva om sig själv: Jag har aldrig slagit någon mänsklig varelse, och min granne Jolin Kelly sade, all jag var för lat att slå hans stackars häst. som jag ibland brukade låna.

Det mesta av vad som. dä Widstrand skrev det. betraktades som radikalt samt väckte 11 äj) n ad och förargelse, förefaller nu ganska oskyldigt. Världen går stadigt framåt, och vad grubblande enslö-ringsoriginal fundera ut och förorda, blir ofta. hur orimligt det än i början förefaller, inom några år allmänt erkända sanningar. Widstrands vegetariska idéer, lians iiiatllighetslära m. 111 förfäktas i dag av en mängd vetenskapliga författare, läkare och tidskrifter, och tusentals människor ha genom dem återvunnit hälsa och levnadslust Vi måste , skrev Widstrand, studera naturen, sa alt vi kunna begagna oss av dess krafter för alt spara arbele och avvända plågor frän människor ocli alla andra djur. Vi måste läsa och tänka mer än arbeta. Vi måste söka hjälpa oss själva, bäst vi kunna: och detta finna vi sker bäst genom alt hjälpa varandra. Är icke detta alldeles detsamma, som våra dagars tänkare och filosofer förkunna? Del erkännes nu rätt allmänt, att mänsklighetens lycka och framåtskridande beror pä människornas uppriktighet och offervillighet, och ur denna nutidssynpunkt ter sig Widstrands personlighet och liv i en belt annan dager än pa den lid, då ofördragsamhet och bigotteri su|to i högsätet vid bedömandet av en människas vandel. Visserligen framstår han ännu som den missförstådde och opraktiske samhällsdanaren, men också och ännu mer som den välmenande, ärlige, hederlige, offervillige människovännen.

F-n annan reformatoriskt anlagd originell svensk-amerikan välden år 1SKI2 avlidne nybyggaren Frans Reinhold Wahlberg vid "silver Lake i Washington. Han trodde sig ha upptäckt en ofelbar lösning lill arbetarefrågan och sökle göra den bekant genom tidningspressen och genom brev lill kongressledamöter. I olikhet med de flesta andra, som syssla med reformatoriska funderingar, var ban trevlig, liberal, skämtsam, gladlynt ocli den förnöjsammaste människa jag råkat, således raka motsatsen lill de vanliga samhällsförbättrarna,

F. R. Wahlberg, 1870. det år ban bosatte sig vid Silver Lake.336

vilka göra sig otrevliga genom fanatism och härsklystnad, elt plåg-sainl allvar och ständig missbelåtenhet. Wahlberg föddes i Stockholm 1833. lärde i sin ungdom boktryckeriyrket och arbetade som konstförvant lill 1865, då han utvandrade till Amerika, kvarlämnande en ung hustru och en 3-àrig dotter, vilka ban ämnade eftersända, sa snart hans omständigheter tilläte del. Han var en kraftigt byggd och duktig man, villig alt taga ilu med vad arbete som helst, men ban var till ytterlighet opraktisk och saknade all förmåga att göra beräkningar. l)a därtill kommer, att han var ofantligt

Silver I.ake i Washington. F. fi. Wahlbergs stuga synes pä andra sidan sjön.

frikostig, när helst han hade tillgångar, och av medfödd böjelse snarare än av någon strävan efter atl vara bibeltrogen ständigt följde bibelns rad all icke sörja för morgondagen, är del mindre underligt, alt den efterlängtade dagen, då ban kunde få de sina till sig, läl vänta pä sig. Efter att någon tid ha arbetat i ett norskt tryckeri i Wisconsin, följt med en karavan från Kansas City till Colorado för att söka efter silver och flackat omkring i Idaho, Utah, Nevada och California, arbetande än hos farmare. än på järnväg eller i sågverk, än som oxdrivare. kom ban 1870 lill västra Washington. Hans romantiska sinne tilltalades mäktigt av den vilda naturen i den delen av landet, och då han fick höra, att oupptagen jord fanns omkring den vackra skogssjön Silver Lake. begav ban sig dit i sällskap med några andra svenskar, såsom redan i slutet av337

tredje kapitlet i korthet omnämnts på lat om del första svenska koloniseringsförsöket på västkusten. Ingen av sällskapet hade någon erfarenhet i jordbruk, och följden blev. att de gingo förbi landsträckor. som voro belägna närmare städer och avsättningsorler och ännu kunde fås för sä goll som inlet, och följde en gammal indianstig långt in i Ijocka urskogen och togo land där. Wahlberg valde sill frihcmman på andra sidan sjön. dil varken väg eller slig ledde, och där byggde ban sig ell stockhus.

Ilan plägade förklara sin handling sålunda: llär fick jag ju den härligaste skog för intet, skog som stält där och vuxit i hundratals ar och endast väntat på mig. l)en behövde jag ju blott taga mol som gåva av vart lands regering. Jag ägnade icko en tanke åt vad det skulle kosta all röja en åker i sådan skog, eller hur lång lid del skulle dröja, innan skogen kunde säljas. Jag bara fröjdade mig ät alt bli dess ägare och fä ett hem vid den fridfulla, vackra sjön. Sex år därefter hade han genom hårt arbete hos andra lyckats skrapa ihop ett par hundra dollars, och för all i hast kunna öka summan företog ban en resa lill Alaska, varifrån lockande historier om rika guldfynd hade nålt hans öron. Allt vad han hade med sig. när ban kom därifrån, var 75 cenis. Han tog dä arbete hos bättre lottade farmare i C.owlitzdalen 12—15 mil från hans egen plats. Ofta lät ban förmå sig att i st. f. kontant betalning för arbetet mottaga kreatur, en mycket god idé. om man är praktisk och förstår sig pä all laga vara på kreaturen. Men i Wahlbergs fall var idén aili annat än god. Han släppte kreaturen lösa i skogen, där de flesla av dem omkommo av brist pä föda och vård. Vintrarna tillbragte han på sill frihemman, röjande land och studerande nationalekonomi, som var hans älsklingsämne. Böcker och tidningar höll ban sig alltid med. När hans matförråd log slut, begav ban sig åter ut på arbete hos andra.

Det var en hård lid, men han tålde allt. Hans koja var otäl. så att han ofta vid häftiga snöfall under vintern fann täcket översnöat, när ban vaknade på morgonen. Huset saknade fönster. För att kunna förvärva äganderätt till landet, måste han enligt lagens fordran kunna intyga, att fönster fanns i huset. Och fönster fanns, men del slod vid en vägg inne I rummet, år efter är väntande på, att en öppning skulle göras i väggen för dess inpassande. På stranden pa andra sidan av sjön blev ett mindre såg-verk för tillverkning av takspån uppfört. Takspån göras av ceder, och i skogen runt omkring sjön fanns goll om detla numera rätt dyrbara trädslag. Wahlberg sålde sin cederskog lill sågverks-ägaren, och denne, lät hugga ned det ena ståtliga cedcrträdct efter det andra och forsla dem från Wahlbergs skog över sjön till sågverket, betalande ett visst pris för varje eord eller famn av stockar, som kunde sågas från tråden. Priset var lagt. men det inbragte dock småningom summor, som kommo den fattige ny-22. - Skarstedi.

byggaren all inbilla sig, all ban var pa väg atl bli förmögen. Han beslöt nu eftersända de sina, lånade cn summa pengar pa sin farm. för alt kunna sälla bostaden i bättre skick, köpte biljetter ocli skickade dem lill hustrun, vilken under alla dessa år försörjt si-som gardcrobföreständorska hos ett teatersällskap. Och sa efter 24 års skilsmässa fingo makarna äntligen den fröjden all äter förenas i eget hem. Wahlbergs berättelse om återseendet var i hög grad rörande. Man kan läll föreställa sig. vilket säreget återseende del skall vara, dä en fader finner den dotter, som ila ban sis| log avsked av lienne var ell 3-årigt barn. ha utvecklats till en full mogen kvinna pa 27 ar, och da en hustru finner sin make förvandlad frän en 30-års karl lill cn granande man på nagra och 50 ar.

Det var blott 3 eller I år efter denna händelse som jag första gängen besökte Wahlberg i hans hem. Jag hade rakat honom i ll par gånger förut pa andra platser och blivit varmt fästad vid honom på grund av hans ovanligt flärdfria och älskvärda väsen. Men ännu intressantare var det atl studera honom i lians hein. litt lyckligare hemliv än del. som blomstrade i detta enkla skogstjäll. får man leta efter. Wahlberg befann sig da ännu i sin fulla kraf|. Med stolthet visade han den lilla röjning, som ban åslad-kommil i skogen, och berättade, alt ban nu för första gången på 20 är skulle fa en inkomst fran farmen, eller rättare sagt jordbruket, ty fran den pa platsen växande skogen hade ban ju ball inkomst. Han ägde nämligen nu elt halvt dussin kor. och nu skulle han kärna smör och byta ut det mot andra livsförnödenheter i butiken vid sågverket. Jag tyckte, atl höförrädel i ladan var väl knappt för att uppehålla sa mänga kor en hcl vinter. Men med sin optimistiska svn på tingen förklarade Wahlberg, all det var mer än tillräckligt. I Washingtons milda vinlcrklimat behövde djuren icke sa mycket foder. Det där hade jag hört förut under min första nybyggaretid nagra år tidigare och även sett, vart den föreställningen ledde. Innan vintern var lill ända, hade också Wahlberg förlorat sina kreatur, och sä gick han miste om den påräknade första inkomsten från farmen och fick fortfarande nöja sig med det lilla, som cederträden kunde inbringa.

Längre fram, då jag slagit mig ned i samma trakt, rakade jag Wahlberg emellanåt, fasl icke så ofla, som jag skulle önskat, och som skulle skelt, om lid och väglag tillåtit det. Men då vi träffades, underhöll han mig gärna med sina nationalekonomiska och andra spekulationer. Han intresserade sig bl. a. även för geologi och astronomi och hade åtskilliga originella funderingar i dessa ämnen. Så t. ex. trodde han sig kuiuia bevisa, att det är solen, som gar runt jorden, och icke tvärtom. Det kan nog tyckas», sade ban, som om astronomerna, som ha instrument och observatorier och ägna hela sitt liv ät sitt ämne, borde begripa den saken bättre än jag, som si|ler här ute i vilda skogen och varken Ber33})

eller hör något, men jag tror ända, all de ha oräll och jag räll, och jag kan bevisa del med siffror.

Hans s. k. bevis var kostligt. Dä ban framställde det för mig och multiplicerade och dividerade av bjärtans lusl. uppläckte jag i hans kalkyler ett multiplikationsfel, som dragit en bel rad av misstag med sig. .lag visade honom pa det och förklarade, alt resultatet skulle blivit elt hell annat, om han räknat rätt frän början.

A, del är en småsak», sade han. det fästa vi oss inte vid. Lät oss i stället räkna vidare.

Med hans farmning stod del ungefär till pä samma säll. Ilan erkände själv, att han aldrig haft någon smak därför, och alt del enda, som intresserade honom rikligt, var politik och nationalekonomi. När ban kom in pä det ämnet, lyste hans ögon av tillfredsställelse, och han svängde sig med miljoner och biljoner dollars, som om det varit den allra enklaste sak i världen. Han förklarade, hur regeringen borde gå till väga för all skaffa arbe to ät alla människor. Vägar skulle anläggas och vidmakthållas. Varje arbetare skulle ha 2 dollars om dagen. Varken arbete eller pengar skulle någonsin tryta. Han hade pa sina fem fingrar, hur mänga miljoner som skulle komma in frän det eller det hållet och betalas ul för del eller det ändamålet. Del förde ban räkning över, men om sina egna affärer visste han ingenting. Dä jag en gång frågade honom, om ban hade något överskott fran sitt jordbruk, och fick lill svar. atl det dittills endast gält med förlust, sporde jag. hur mycket ban förlorat under det föregående äret, ocb om det var kreaturen eller hönsen som vållat förlusten.

Det har jag ingen reda på», svarade ban. .lag vet, all jag förlorar pa farmningen, ocb del är nog för mig. Hur mycket jag förlorar, bryr jag mig icke om att veta. Till all lycka hade hans dolter blivit gift med en myckel driftig och duktig svensk farmare. vilken, när helst del behövdes, alltid var redo att hjälpa sin svärfar lill rälta. Då jag frågade Wahlberg, varför han aldrig uppfödde några grisar, sade ban »Det är onödigt. Mjölk och annat, som blir

över i mitt hushåll, ger jag till hönsen, och när jag behöver fläsk, säger jag bara till Olson svärsonen , så ger ban mig genast, vad jag vill ha. Det är visserligen bekvämt all ha det så ställt, men det är icke praktiskt alt vara beroende. Men praktisk hade Wahlberg, såsom förut nämnt, aldrig varil. I nder sill ensamhetsliv i skogen, innan han fick sin familj till sig. hade han haft den märkvärdigaste levnadsordning. Hans hustru berättade, att hon funnit det mycket svårt att vänja honom av med den. Han kunde fara upp mitt i natten, när det var månsken, och giva sig till att bryta stubbar, såga upp stockar och göra andra arbeten i skogen och sedan sova på dagen. Om det regnade eller snöade, kvittade honom lika. Han kunde gå med trasiga skor genom djupa vattenpussar, arbeta våt från topp till tä, utan att ens tänka på340

att efteråt taga torrt pä sig. lian föreföll okänslig för alla strapatser. Ilan hade också ådragit sig en obotlig sjukdom, sockersjuka, som under de sista åren av lians liv med snabbhet tärde på hans krafter. Läkaren hade strängt tillhållit honom att hälla diet och föreskrivit, vad han fick eller icke fick äta. När ban några dagar följt föreskrifterna, blev ban alltid något bättre. .Men så snart han kände sig en smula kryare och starkare, hette det alltid: Jaha, min kära gumma, nu är jag sä mycket bättre, sä nu tror jag att vi återgå lill den gamla matordningen , och sä hävde ban i sig pastejer och potatis och kaffe i olroliga kvantiteter med påföljd, att ban inom kort var lika svag som förut. Delta upprepades flera gånger.

Den näst sista gängen jag säg honom, var ban sa matt, all han blott belt sakta kunde skrida fram över gården, när ban skulle mata hönsen. Något egentligt arbete kunde lian icke mer förrätta, men med samma iver som förut talade han om regeringsangelägenheter och de erkännande brev han haft glädjen mottaga under årens lopp från kongressmän, för vilka ban framställt sina nationalekonomiska teorier. Han oroade sig myckel med anledning av Tysklands ofantliga införsel och obetydliga utförsel och hade räknat ut, att tyskarnas guldförråd ej skulle kunna räcka särdeles länge.

Vad i all världen ha vi med det att göra'?» sade jag. Du behöver väl inte bekymra dig om Tysklands guldförråd. Om tyskarna införa mer, äti dc utföra, så har ju Amerika gagn därav. Det vore mera skäl i. atl du undersökte, huruvida flina böns bringa dig vinst eller förlust.

Nej, nej-, invände han; det är av ringa vikt, vad jag får eller förlorar. Men att ett helt stort land sådant som Tyskland skall belala ut sina pengar utan alt få igen dem. är förfärligt all länka. Det måste ju bli bankrutt till slut.

Jag försökte atl skämta bort saken, men det tyckte han icke riktigt om. Tysklands ekonomi var i lians lanke viktigare för honom att begrunda än hans egen.

En gång hade han tillfälle att förtjäna en liten summa alldeles opåräknal, men begagnade sig naturligtvis icke därav. En rik amerikansk bankir frän en av Washingtons större landsortsstäder hade roat sig några dagar med fiske på Silver Lake och hade under liden fattal särskilt tycke för en synnerligen vackert belägen udde, som sköt ut i sjön från Wahlbergs skog. Bankiren beslöt att köpa ilen och uppföra ett sommarhem åt sig där. Men när ban framställde saken för Wahlberg, ville denne icke höra på del örat . Jag fick höra talas om saken och frågade Wahlberg, varför han icke såll udden till bankiren. Hans enda skäl var, all ban tyckte, att han lika gärna kunde äga den själv som låta någon annan äga den.

'Ja, men», inföll jag, du bar inte den ringaste nytta av den.341

Du beträder flen aldrig med din fot, har ej ens en slig titi den. Den ligger sä längt från ditt hus, att du knappt kan se den. Om en rik inan äger den och uppför en vacker villa och bor där med sin familj under sommaren, så får du tillfälle alt sälja mjölk och annat till honom för kontant betalning, och det kan hända, alt vänner till honom köpa land vid sjön och bygga villor. Sjön komme, all bli bekant utomkring och hela befolkningen all gagnas därav. Silver Lake kunde komma alt bli en omtyckt bad- och fiskeplats för människor med förmögenhet, och både (lu och dina grannar komme alt förtjäna därpå. Du var väl inte lokig nog atl inte åtminstone lova att länka pa saken?

Nej, jag har skrivit lill bankiren, all om ban vill bjuda mig 10,000 dollars, skall jag börja alt tänka på saken.'

Det är ju detsamma som att säga, att du inle alls vill sälja den där udden. Den år inle värd en enda dollar, ty dti har och får ingen inkomst av den, och som utsiktsplats har den heller intel värde för dig, eftersom du aldrig

besöker den. Men en rik man sådan som bankiren skulle nog ända vara villig all giva dig kanske ett par tre hundra dollars, om du läte tala med dig.^

> Ja, det ville ban nog och måhända mer. Men om den är värd så mycket för honom, så är den värd detsamma för mig också. Vad skulle jag med pengarna? Det är väl trevligare för mig att veta, att jag har min 160-acresplats ostyckad. •

»Nej», inföll jag med skärpa, ined pengarna kunde du avbetala en del av diii skuld. Utan dem ökar du skulden och den ärlig,a räntan alltjämt. Du vet och måste erkänna, att 0111 ej din svärson funnes och liulpe dig med att betala denna ränta, hade farmen redan nu varit tagen ifrån dig och du själv insatt på fattighuset.»

•la. del vet jag. Men även pä fattighuset kan man lia det bra. Man får mat och husrum och behöver alls inte vantrivas.

Han var ohjälplig. All resonera ined en människa, som är sä optimistisk och bekymmerslös, att ickc ens fattighuset äger någonting avskräckande för henne, är ju lönlöst. Jag avstod från alla vidare, försök att tala förstånd med Wahlberg i denna fråga. Han hade i alla fall varit värd en bättre tott än den, som kom honom lill del. Men då ban var nöjd ined den, är det ju ingenting alt säga om saken. Hu gäng, då ban och jag tillsammans varit i vår närmaste stad och förgäves sökt avyttra några skålpund smör och jag under vandringen frän staden uttömde min vrede över sådana avita förhållanden som dem vi levde under dåliga vägar, långa avstånd till befolkade orter, svårighet att sälja det lilla man producerade o. s. v. — skrattade Wahlberg helt gemytligt och svarade Vad gör det? Om vi inte kunna sälja smöret, kunna vi väl äta det. Vi få lära oss att äta smör till potatis, till kött, till pastej. Ii" frukt, lill alla rätter, så går312

det väl åt. Jag liar sa många gängor burit smör lill staden och måst bära det hem igen, när någon varit före mig och försett staden med dess behov, alt jag är vand vid det och inte grämer mig över det.

Ilan. om någon, var typen för en förnöjsam människa, llur ofta, när jag hör människor, som ha det hundrafalt bättre ställt än ban i ekonomiskt hänseende, klaga ocli knota över sin ställning, tänker jag icke pä honom, som aldrig klagade, för vilken aili var bra! Alltid var ban glad, alltid lycklig, alltid villig att hjälpa andra efler bästa förmåga. Hans hem var ett av de mest gästfria i världen. Flera gånger missbrukades också denna gästfrihet av mindre nogräknande personer, som ej drogo i belänkande att med flil vålla de okonstlade, välvilliga ägarna av det lilla enkla skogshemmet besvär och förlust Den gästfrihetens och hemtrevnadens ande, som rädde i det Wahlbergska Ijället, beredde mången trött vandrare oförgätliga stunder av frid och lugn, och den liade även sitt hemvist i dotterns och svärsonens hem. I nder de sista ären av silL liv liade Wahlberg en god hjälp i en prästson fran Hälsingborg vid namn Andreas Sjöberg, som |inbragte större delen av året hos honom och hjälpte honom med sådana arbeten, som hans Iilltagande svaghet ej tilläl honom all själv förrätta. Sista gängen jag trär-fade Wahlberg, några dagar innan jag flyttade fran orten och Ire ma nåder före lians död, talade lian om sin föreslående hädanfärd, vilken ban länge anal, och berättade, att han beredde sig att kunna värdigt inträda i himmelriket Jag övar 111ig nu dagligen . sade han, i alt föra mig pä ett sådant säll. att jag ej skall behöva skämmas. Jag vill icke komma in som en rädd och försagd stackare, utan med god hållning ocli med ill utseende, som icke röjer häpnad eller förvåning.

Ocli är det saul. att man skall vara såsom elt barn för all fä komma ditin, sa har Wahlberg inträtt i himmelriket värdigt, |y hans sinnelag och hjärta var såsom ett barns, obefläckat av världens svek och ondska.

Den idealiska välgörcnhelslypeu lorde sällan, om någonsin, haft en märkligare och värdigare representant än handlanden X. B. Nelson i Seattle. Ilan betraktades under sin livslid allmänt som en man. ensam i sitt slag. Ju mer jag hörde om honom, och iu mer jag studerade hans karaktär och sammanfogade alla de olika detaljer ur hans liv. som kommo lill min kännedom, desto tydligare blev del för mig. alt han var en ovanlig personlighet.

N. B. Nelson.343

ni av dr fa. vilka kunna kallas oersättliga. I vissa avseenden hade lian säkerligen icke sin like i Svensk-Amerika. Det liar ju lunnits och finnes rika män. som pà samma gang varit eller äro liberala och välgörande. Men hos

Nelson fanns del cn ädelhet, en naturlig, medfödd osjälvisk välvilja, ett fullkomligt oaffekterat bemödande all aldrig lata den vänstra handen vela. vad den högra gjorde, en rentav naiv människokärlek, som torde sta utan motstycke, och som framträdde lika ursprunglig som någonsin och lika ofördunklad, sedan han blivit en rik man. som när lians omständigheter voro mindre lysande. Mans ideal som gosse och yngling var alt kunna genom hederligt arbete" förvärva sig en

Fotografi nv fört.

N B. Nelsons sommarhem viH Seattle.

sàdau ställning, all han kunde 1 >I i lill hjälp för mindre lyckligt lottade medmänniskor, ocli detta ideal svek han aldrig. Han ägde en stark! utpräglad ambition, men den gick inte ut pä, som eljes| för det mesta är fallet, att för egen del vinna rikedom och utmärkelse. Ilan hade samtidigt andras väl i tankarna.

Nelson föddes i Osira Yra ni. Skåne. 18.")I, genomgick Ii klasser av elemenlarläroverkel i Kristianstad ocli reste 1873 lill Amerika. Före sin emigration gick han upp till sin rektor, den kände latfnarcn Ehrnberg, för alt utbedja sig några rad för livet. Han fick ett. så lydande Sköl dig sa. alt vi inte behöva skämmas för dig , och ilel radel följde ban troget. Hans första anställning i Amerika var i ett hotell i Chicago. Därefter arbetade han på en farm ocli reste på hösten 1871 lill Colorado. I nder sin vistelse där arbetade han än i gruvor, än i hotell, ätt på farm. Kn hcl vinter arbetad»-ban 18 timmar om dygnet för 10 dollars i månaden. Sa försökte344

han sig som guldgrävarc, hade tur och fick ihop ett litet kapital, som han insatte i cn boskapsfarm. 1'a den stannade han i många år och hade lill kompanjon en landsman vid namn Charles Peterson. Farmen innehöll 2.000 acres (l,tKX) tunnland . allt konstbevattnat. Nelson sade sig aldrig ha arbetat så hårt som pä denna farm och kände det. som om hjärtat ville brista, när ban på grund av låga kreaturspriscr och andra missöden till sist blev nödsakad alt med så gott som tomma händer gä ifrån farmen, som var en av de mest romantiskt belägna och härliga platser ban någonsin sett. lian hade även under tvä terminer tjänstgjort som county-kommissarie. 1S91 flyttade ban till Seatlle och började tillsammans med en tysk. D. K. Frederick, som ban kände frän Colorado, cn liten möbclaffår. Den växte snabbt och utvidgades under årens lopp lill den tredje i rummet bland alla dc stora möbelaffärerna i Amerika, grosshandetshusen icke inberäknade, ocli kom ull omfatta ej blott möbler, utan även allt annat, som tillhör utrustningen av elt hem. Dess omsättning kunde uppgå lill 2 1 : miljoner dollars om året, och den arbetsstyrka, som sysselsattes, räknade inemot 500 personer. Nelson ägde ett storartat hem i staden och elt trevligt sommarhem vid en vik av Washingtonsjön. där han älskade alt dväljas. Ar 1906 började ban känna sig krasstig, och läkareundersökning gav vid handen, att han angripits av sockersjuka. Sommaren 1907 företog ban en resa lill Furopa. för alt vid brunnsorter i Tyskland söka hjälp mot det onda. Han trodde sig märka förbättring och anträdde efter elt besök i Sverige återfärden lill Amerika. 1'nder resan över oceanen förvärrades hans tillstånd plötsligt, och på endast några fa dagsresors avstånd från New York avled han. Liket fördes till Seattle och begrovs under stora högtidligheter. Ftt par tusen personer närvoro vid jordfästningen, och blomstergården var överdådig. Det var troligen den största begravning, som någonsin hållits i Seattle.

Av det sagda framgår, all ban var ej bio|l rik. men även populär. Men främst minnes man honom för hans svenskhet och lians uppoffrande sinnelag. Själv god sångare, var ban särskilt en stor vän och befrämjarc av svensk sang. I åratal omhuldade ban med aldrig slappnande hängivenhet föreningen Svenska Klubben och sångföreningen Svea. Ingen uppoffring syntes honom för stor. når det gällde dessa lians skötebarns välgång. Alt vid deras tillställningar betala flerdubbla priset för cn inträdesbiljett eller, såsom på sommaren 1907, strax före hans resa till Europa, skedde, förslärka sångföreningens reskassa med 500 dollars, da föreningen skulle till San Francisco att deltaga i en sångarfest; alt sticka elt guldmynt i handen på någon, som rakat göra honom cn opåräknad liten tjänst, att teckna sig för 10. 20. ja 50 dollars och mer på allehanda subskriptionslistor allt detta var så vanliga utslag av hans hjälpsamhet, alt de flesta tycktes betrakta det345

som hell naturligt och icke fäste sig mycket vid, att han emellanåt blev skamligt bedragen av ovärdiga föremål för hans välvilja. En svensk, som någon tid var anställd i en klädesbutik i Seattle, berättade, att knappast en dag förgick, ulan alt någon person kom dit och framlämnade ett brev från Nelson lill butikens ägare med beställning

pa underkläder, röck. byxor, skjorta eller något annat klädesplagg åt överbringaren av brevet. Och aldrig uppgavs någon begränsning för priset. Hur mycket Nelson på dylikt sätt bortgav varje dag till okända figurer, som hemsökte honom med bön om hjälp, har ingen reda på, och troligen hade han icke den minsta reda pä det själv, lian skrev ut anvisningen eller tog upp ett mynt ur fickan ocli anlocknadc ingenting. Sådant var hans sått.

En dag stod han och spräkade med en god vän pä gatan utanför sin butik, då en främling kom och presenterade sig. Efter ett kort samtal gick han, stoppande i fickan en dollar, som ban fått av Nelson. När ban gått, småskrattade Nelson på det för honom egna, godmodiga sädet. Vännen frågade, vad han skrattade ät.

.Jo-. svarade Nelson, den där gynnaren tyckes tro, att jag har elt rysligt däligt minne. Det är nämligen icke första gången han kommit lill mig och presenterat sig med begäran all få låna en dollar, för alt kunna resa till en viss plals. där ban fått löfte om arbete. Än skall ban till en plats, än till en annan, och alltid fattas det honom respengar.

Nå, men när du känner igen lymmeln, varföi' ger du honom pengar? frågade vännen.

Del är det lättaste sättet att bli av med honom . svarade Nelson.

Nelson var icke benägen att klandra och häckla eller finna fel med sina arbetare eller andra. En betecknande episod, som bevisar delta, berättas från den tid, då lians affär ännu var så pass outvecklad, att ban själv måste »ligga i» och knoga bela dagen. Han och hans kompanjon hyrde då en liten lokal, och där arbetade de båda lika hårt som någon av deras underlydande. I ett mörkt rum bakom affärslokalen förvarades madrasser o. d., och där plägade Nelson ibland taga sig en stunds vila efter middagen. En dag, dä han lagt sig på en hög av madrasser för att sova en stund, stördes han av, att någon annan kravlade sig upp på samma plats. Dä den okände märkte, att en annan redan fanns där före honom, lade han sig belt lugnt bredvid Nelson ocli sade skrattande: Här ligger man förträffligt. Men finge gubben Nelson reda på. att vi hälla till här. så fruktar jag, att det komme att bli mindre behagligt för oss. Nelson, som av rösten genast igenkände en av sina arbetare, sade icke elt ord. och den andre fick aldrig veta. att den han lalat till,3 il)

och som l)iii) tydligen tog för en av sina arbetskamrater, var gubben Nelson- själv.

Nelson var. särskill för en person i hans samhällsställning, alldeles ovanligt Härdfri och enkel i böjelser och smak. Då lians kamrater inom affärsvärlden, handelsfurstar och indra pampar, samlades pa sina klubbar, föredrog Nelson alt tillbringa sina lediga stunder i lag med landsmän, enkla och anspråkslösa som han själv. Vänskapen led alls inle avbräck av hans växande ekonomiska och sociala framgångar , skrev hans minnestecknare red. Gillgren i den svenska Scattletidningen 1'arcific-Tribunc, -han hade för gol t huvud för att bli hög och för gott hjärta för alt bli reserverad i sitt umgänge. Han förblev oförändrat samme hjärtlige, gladlynte vän och kamrat, som ban var, da kampen gällde dagligt bröd.

Med tanken på hans enastående givinildhet i del fördolda ma man väl pa honom tillämpa, vad Magnus El mblad skrev i sin härliga dikl om Garibaldi

Nu ligger hjälten slagen, och folken klaga: Vem skall Eliasmantcln, den fallna, laga1.'

Samma år. som N. 11. Nelson avled, bortrycktes en anuan människovän och välgörare, vars hjälpsamhet log sig uttryck pa annat sätt än Nelsons och var inriktad pa ett bestämt ma| och därför gav elt varaktigare resultat. Det var grundläggare|) av del s. k. Källmmiska barnhemmet i Brooklyn, (lustar Källman. Han föddes i Karlskoga, Värmland. 1861. Hedan i Sverige ägnade, ban mycket av sin tid och sina krafter al sina lidande medmänniskor. 1 början av 1890-talet reste ban lill Amerika ocli bosatte sig i Brooklyn. I nder de första ären arbetade ban i sitt yrke som målare och hade goda inkomster. Men ban gav bort vad lian ej själv behövde och |inbragte sina fristnnder med all besöka nödslällda landsmän, sjuklingar och fångar och kände en stark åtrå efter atl få belt och hållet ägna sig al barmhärtighet. Slutligen beslöt han alt söka fa till stånd ell barnhem. Han rådgjorde med några pastorer och kyrkmedlemmar och fann mänga, som gynnade förelaget. Ar 1898 grundades den anstalt, soln fått namnet Källmans skandinaviska barnhem. Snart befanns hemmet för I i let, och elt annat, större och båttre, köptes för 28,500 dollars, Gåvor inflöto aili rikligare, i samma man företaget tilldrog sig intresse inom de olika

skandinaviska kyrkorna och föreningarna. Källman var barnhemmets föreståndare till sin död. som inträffade 1907. efter del han undergått blindtarmsoperation. 1 barnhemmet vårdades ila ett 60-tal barn. Över 2.000 personer närvoro vid Källmans begravning, det största antal som samlats vid någon svensk mans bår i New York eller Brooklyn med undanlag av |olin Ericssons.317

En typ, som är ofantligt myckel vanligare bland svensk-amerikanerna än den, som representerades av N. B. Nelson och Gustaf Källman, är den poetiska typen. Det är alldeles otroligt, vad del skrives mycket poesi i Svensk-Amerika. De tidningar, som bland sina spalter ha en s. k. allmänning, där deras prenumeranter fa skriva vad de behaga, munhuggas, filosofera o. s. v., innehålla nästan varje vecka en eller flera dikter av arbetare, tjänsteflickor och andra, som man aldrig i Sverige tilltrodde någon poetisk känsla eller flykt. Mycket av dessa poetiska utgjutelser är naturlig I vis bara fraser och ord, men där är också myckel, som vittnar • un både begåvning och känsla. Somliga av dessa diktare akta icke för rov. dä deras egen förmåga ej räcker lill, att sända titi tidningar avskrifter av andras poem, stundom nedtecknade ur minnet och illa förvrängda, med avskrivarens namn under. Tidningar hu flera gånger blivit duperade av dylika gynnare. Det är ju icke möjligt ens för litleratiirkännare all hålla reda pa all poesi, allra minst da man har att göra med ej blott svenska originaldikter, ulan även översättningar. Ingenting förargar en del av dessa diktare, i synnerhet sådana, som |ola|i sakna den x. k. gnisl.in, och vilkas poelasleri saknar bådo rim och reson. mer än alt bli kritiserade. Andra återigen, och det är vanligen sådana, som verkligen äga poetisk förmaga. äro tacksamma för de anmärkningar, som göras, och t. o. 111. anhalla om alt fa sina rimmericr rättade av redaktionen.. I mellertid synes denna ävlan all uttrycka sig i bunden form vittna om. all svenskarna äro ett poetiskl folk. och att del är den större friheten i Amerika, i delta fall friheten att skriva i tidningar, som gör. all deras anlag bättre komma lill synes här fm i Sverige.

Ar 188!i gjorde jag i Portland. Oregon: bekantskap med ett gammall original vid namn Charles Ahlström. En liten gubbe med milda, livliga ögon. rask och spänstig gäng. kvicktänkt och hurtig i sina rörelser, rak i ryggen som en militär, underhållande i samtal ocli rik på intressanta minnen och erfarenheter. Han var då redan över 72 år gammal, men säg myckel yngre ut. Han hade varit bosatt i Kansas. Florida och Texas, sedan ban vid rått framskriden ålder utvandrat lill Amerika. Han hade varit gift lr>' gånger. Två av äktenskapen erinrade han sig såsom olyckliga. Blott med en av hustrurna hade han varit |veklig, men henne fick jag inte behålla mer än 18 månader . tillade ban i sorgsen lon. Oaklal sin långa vistelse i Amerika kunde han knappast tala ett ord engelska. Han var frisk och kry som ett vinterny. Endast en skavank hade han ban var döv. sä att alla samtal med honom måste föras i högljudd ton. I nder någon lid langl tillbaka hade han försökt sig som fotograf, eljesl försörjde han sig mestadels som skräddare om vintrarna och om somrarna som kemist och malmundersökare. Han gav. närliclst ban lyckades fa någon elev. undervisning i analysering av bergarter, malmer o. d.. men det,3 IS

som han älskade mest, och som skänkte honom den största tillfredsställelsen. oin också den minsta ersättningen, var guldgräveri. Att ströva omkring i berg och backar och prospekla . som det kallas, var hans liv. Ehuru, som sagt, över 72 är gammal, begav han sig i sällskap med en av mina vänner till södra Oregon pä en längre prospectingtur och for ända till Alaska i samma syfte. Någon synbar behållning av dessa färder fick ban visserligen ej att uppvisa, men han tröstade sig med, att ban som barn blivit spädd, atl han skulle bli mycket gammal och kort före sin död bli mycket rik. Jag vet, alt jag blir 100 år gammal . sade ban. och del är förargligt, alt det skall dröja så läng lid, innan jag vinner min rikedom, men det kan ju också bända, att käringen, som spådde mig, räknade fel, och att jag kanske rätt snart gör ett rikt fynd. Gubben Ahlström . såsom vi alltid kallade honom, var filosofiskt anlagd och tog med- och motgång med samma orubbligt goda lynne. Naturen är en hjärtlös maskin , löd en av hans satser, och med denna övertygelse, som ju ingen naturforskare kan eller vill jäva, motsåg han varje skickelse med förtröstansfull! lugn. Han var ytterst målllig i levnadssäll och vanor, hyrde en stuga för sig själv, lagade sin egen mat, drack då och då lilet vin eller annat dylikt, men alltid efter mått . såsom ban själv uttryckte del. Ilan hade nämligen elt apolckglas. vari han hällde, vätskan. Av vin tog han I uns, av starkare varor endast ett uns. I Kansas hade någon filur långt tillbaka pä 1860-talet narrat honom alt betala .">00 doll. för receptet lill en sorls läskedryck. Denna tillverkade Ahlström under sin vistelse i Portland och sålde under namn av European nectar . Åtgången var dock skäligen klen. ocb när ban några år senare, dä vi träffades i

San Francisco, försökte avyttra det dyrbara receptet till en därvarande apotekare, med vilken jag gjorde honom bekant, ville denne icke köpa det. ehuru gubben satte priset så lågt som 2's dollars. Något nedslagen av denna opåräknade motgång, sade Ahlström lill mig: Låt- oss flytta härifrån: denna stad är Jerusalem; vi kunna icke Irivas här, där människorna inte ens vilja giva 2" j dollars för en sak. som koslat mig 500 dollars.-

Han stannade i alla fall ett par år i Jerusalem , såsom han alllid kallade San Francisco, ocb vi träffades rätt ofta. En dag, då jag i sällskap med min hustru besökte honom, hade ban köpt hem en halv gallon portvin och ville ovillkorligen all vi skulle smaka därpå. Ilan fyllde det sedvanliga 4-unsglaset ocli räckte det till min hustru, men hon tyckte, alt glaset såg för smutsigt ul, och kunde ej förmås alt mer än låtsa sig läppja pä drycken. Jag, som skulle vara modigare, förstås, blundade ocb hällde i mig hela innehållet i en stor klunk. Men upp kom det lika kvickt, emedan jag samtidigt fåll munnen full med något tjockt, illa-smakandc ämne.Vad i all världen har Ahlström i vinci" frågade jag. med tänderna och läpparna ännu fullklibbade av det okända ämnet.

•To. lät mig se , läl svaret; jag drack visst kaffe ur glaset, och troligen har kaffesunipen legat kvar, när jag hällde i vinet.

Vid ell annat tillfälle bjöd han mig pä en dryck, som smakade högst märkvärdigt, och som jag inte förmådde svälja. Del var en blandning av kallt kaffe och alkohol, ocli då jag anmärkte, atl denna röra lämpligen kunde begagnas i st. f. kräkmedel, svarade han litet stött Nej, mäster, det är en alltför ädel dryck, för all kunna göra någon människa sjuk.

Kn dag voro vi pä besök hos min vän d:r I'. Han tyckte liksom jag, alt Ahlström ganska myckel liknade kemisten, professor Blomstrand i Lund. Ahlström hade flera gånger omtalat, att han varit fotograferad blott en gång i sill liv. och att han förstört alla porträtten. Han ville inte, alt någon människa skulle ha hans porträtt alt skratta ät efter hans död. .Nu log d:r 1". fram ett porträtt av prof. Blomstrand och sade Här har jag mr Åhlströms porträtt. Kommer ni ihåg, när det togs'1

Ahlström, som vid tillfället i fråga var nära 80 ar gammal, stirrade förvånad på porträttet. .Jaha , utbrast ban slutligen, det är jag. Del porträttet logs, när jag var ung. Tag var då omkring 00 ar. Men hur bar doktorn fått tag i det'? Jag trodde, all jag hade förstört alla fotografierna. Vi hade ganska roligt ål mystifikationen, som aldrig blev utredd för gubben. Kort därefter ordnade jag det så i mill hem. da han en dag väntades dit på besök, all jag. osedd a\ honom, kunde fotografera honom, medan ban samtalade med min hustru. Jag fick tre goda negativ. Jag gjorde, ell porträtt från vart och ell av negativen och tog dem ined mig, dä jag några dagar senare i sällskap med en gemensam vän liil oss båda. en snickare S., besökte Ahlström. .Medan vi sprakade, föreslog jag. att vi tre skulle låta fotografera oss tillsammans. Ahlström protesterade genast pä det bestämdaste mot en sådan plan. Det sker inte; ingen skall ha mitt porträtt, och intet porträtt av mig finnes utom del. som- d r F. har. och som jag inte begriper, var han fåll det ifrån.

Well . inföll jag. jag har själv tre porträtt av er. men det skulle vara trevligt all också tia ett av oss alla tillsammans.

Du bar porträtt av mig? A nej. nej; det är inte saul», envisades gubben.

Se här, S. . sade jag till snickaren, i det jag tog fram ell av porträtten. Vem är detta?

-Jo, så tag mig tvärt om livet, är det icke gubben själv , skrattade ban och räckte porträttet litt Ahlström.

Jag har sällan sett en mer komisk min. än den gubben gjorde vid åsynen av detta porträtt. Nej, sä Gud sig nådeligen förbarme , utbrast ban omsider, »liär är jag ju livslevande. Mäster,350

tlu är en farlig person, jag vågar inte vara i ditt sällskap mer. Men hur har detta blivit gjort? Det måste ha skett häromdagen i din där folkträiigseln. du minns. Ilade du talat vid någon ill då taga av mig? Men jag ser ju ingenting av gatan eller de andra. Delta var märkvärdigt. Han försjönk i funderingar. Han fick aldrig någon förklaring över hur det tillgått med fotograferingen. En dag bjöd jag honom hem lill middag tillsammans med en annan lika döv gubbe, artisten Lehman. Del var för komiskt att se deras ansträngningar all göra sig förstådda av

varandra. De skreko och väsnades, den ene värre än den andre. Vad tjänar det lill alt tala med honom , sade Ahlström till mig, -gubben är ju sä döv. sa ban hör ingenting. Och Lehman mumlade: Den där gubben kan man inte tala med, han är för döv.»

Frän San Francisco reste Ahlslröm lill en 200 mil norr därom belägen plats vid namn Arcata. Han hade studerat en karta över California och räknat ut — pa vad sätl. förstår jag inte all just i den trakten borde finnas guld. Ocli sä begav han sig ul all söka efter den s. k. ädla metallen bland bergen bortom Arcata. .lag uppsökte honom i Arcata. Han trivdes bra. ehuru guldsökningen som vanligt slagit mindre väl ul. Men . tyckte han på, klimatet är litet för kyligt för mig. Jag längtar nu till Florida. Där är det varmt och gott. och där vill jag sia 111ig ned och leva pa jak| och riske. Det var omöjligt atl övertyga honom om del orimliga i, all en 80-åring skulle kunna försörja sig som jägare och fiskare. Hj heller ville han veta av, atl Florida förändrats under de 30 ar eller mer, som förflutit sedan han vistades där. lian reste emellertid dit igen. I brev, som lian sände mig därifrån, erkände ban, all han blivit besviken. Civilisationen hade gjort för stora inträng även i Florida. Han återflyttade lill sin gamla hemort, staden Lawrence i Kansas, och jag hörde ej mer ifrån honom. Men en vän till 111ig, som är 1905 besökte Lawrence, berättade. atl gubben då ännu levde och var kry. men atl han blivit nästan blind, sä att lian hade svårt alt reda sig.

Ofta tänkte jag på honom, undrande om han verkligen skulle kunna hålla ul. tills ban bleve 100 ar gammal, och om ban ieki i själva verket skulle önska att få slippa undan jordeiivets besvärligheter något tidigare. Ensam, halvblind, gammal — vilken hemsk lott för en man, vars bela liv burit vittne om en okuvlig kärlek lill frihet och oberoende! Någon framgång hade ban ju aldrig haf|. Hans lycka hade bestått däri. alt ban fält rada sig själv och ej behövt krusa för människor. Något hemliv i ordets rätta bemärkelse hade ban sällan fått njuta av. Ur sina tre äktenskap liade ban blott ell barn, en son, som pä 1880-talet var fotograf i Idalio och därifrån flyttade till Portland, varest Ahlström gjordt-mig bekant med honom. Denne son, som kallade sig De Kcméc. hade övergivit sin familj, vilken var bosatt i Lawrence, Kansas.Hans liuslru var amerikanska. Jag hjälp|e Ahlström flera gånger all skriva brev till henne, tv ban brevväxlade med sin sonhustru, fast lian alltid måste ha någon att hjälpa sig med att läsa och tolka hennes brev och skriva hans egna svar på dem. De Kerner flyttade från Oregon till California och upphörde med all skriva till sin fader.

Då Ahlström kom lill San Francisco, had ban mig hjälpa honom all söka utröna, vart sonen tagil vägen. Vi besökte de stora fotografiska handelshusen för att höra efter. 0111 De Kemée köpt fotografimaterialier av dem. Vi erforo, att så varit förhållandet, och all han insänt sina beställningar från en liten landsortsstad. Santa Cruz. samt att han kort förut tagit avsked av livet genom att klättra upp på toppen av den högsta backen i stadens närhet och skjuta sig med en pistolkula. dubben Ahlström kände sig gruvligt uppskakad vid denna underrättelse. Tänk. om han da kunnat ana. all ell liknande öde förestod honom själv'

I början av maj 1912 erhöll jag från en gammal vän i Kansas City ell urklipp ur en amerikansk tidning av följande lydelse Den 2 maj begick Charles Ahlström självmord i eountvsjukhusel i Lawrence, Kansas, genom att strypa sig med ett hamprep, som ban bundit vid sin säng. Han hade tagits in på lasarettet pa grund av ansiktskräfta, varav han lidit sedan flera är tillbaka. Da en av de andra patienterna skulle kalla honom till middag, fann han liket hängande vid sängen med ansiktet knappt I tum från golvel. Ahlström var 95V* år gammal, den äldste av alla i lasarettet.

Ahlström var född den 10 dec. 1816 i någon av Sveriges mellersta provinser, Närke tror jag. Han var en orolig själ. men ärlig och rättänkande, en hedersman, en originell karaktär utan vank och brist. Profetian om rikedom i ålderns senaste höst slog fel. och ej ens en fridfull död blev honom förunnad. Hur räll hade han icke i silt påstående, alt naturen är en hjärtlös maskin!

En annan enstöringstyp, påminnande om Ahlström i fråga om frihelskärlek. men olik lionoin i nästan aili annat, var Andrew Johnson i Hallock. Minnesota, om vilken Axel Lindegård berättar följande: Han var född någonstädes i mörkaste Småland och var, när jag lärde känna honom, omkring 60 år gammal. Han liadc tagit jord några mil från staden, och där bodde han som cn eremil. endast omgiven av sina hästar, kor och höns. av vilka

sistnämnda lian hade en slor mängd. De voro hans rumskamrater både nätter och dagar, och tog ban god vård om dem. sa födde de honom i gengäld, ty han sålde ägg för mer än vad hans tarvliga hushåll kostade honom. Med gubbens renlighet var det ej mycket bevänt, men su kallades han också dirty Johnson' smutsige .Iohnson ocli gjorde gott skäl för namnet. I vissa fall var ban lill ytterlighet snål. i andra liberal. Då ban köpte något, prutade han obarmhärtigt, men fattade han behag för något, köpte ban del,kosta vad dol ville. Sina kläder köpte lian alltid dubbelt för stora, för 'de kösta lia möet", och då ban förskaffat sig ett par nya Stövlar, blev lians första göra att slä av klackarna, sä att ban ej skulle behöva dra med sig hela farmen under skosulorna'.

Som ban ägde rätt mycket land, måste ban hyra en man till hjälp varje sommar under bärgningstiden. Gubben hade dock ej lätt alt fä sig en dagslönare, ty han lagade själv maten, och fastän han skaffade hem rikligt av allting, var den dock ej precis tillagad efter kokbok, och renliglieten lämnade nog också mycket övrigt atl önska. Dessutom tyckte drängen, atl det var mindre trevligt att sitta till bords med hönsen, vilka ej alls generade sig för att hoppa upp på bordet och taga för sig av gudsgåvorua. Da drängen kom hein från arbetet, var han fri, ty ingen annan än gubben själv fick fodra och vårda djuren, och ban var ömmare mol dem än mot sig själv, varför hans hästar alltid voro feta och skinande blanka.

Då Ilallocks svenska kyrka byggdes, var .Iohnson en av de första att teckna sig för 50 dollars, och ban var sedan en trogen medlem och besökare. Det var en riktig njutning att se ocli höra honom sjunga. Han var utrustad med en ovanligt hög ocli gäll stämma samt förmåga att draga ut psalmmelodierna i oändliga drillar, sä att han vanligen kom ett långt stycke efter den övriga menigheten, vilket ej generade honom det allra minsta. Vid dessa tillfällen var han iklädd sin gamla trådslitna, men väl borstade, svarta Smålandsjacka, en kort röck av vadmal, säkert ett kvarts sekel gammal, saml ell par alldeles för korta byxor, som förgäves sökte dölja de stora och grova stövelskaften. Gubben var för övrigt i mycket goda omständigheter, och det troddes allmänt, att ban hade gott om pengar, gömda någonstädes i den skröpliga kojan, tv för banker hade ban intet förtroende. Hans sista inköp från vår butik var tvä dussin fina tallrikar, och dä vi sökte argumentera med honom, all han ej hade bruk för sä många, sade ban, att ban nog kunde ha råd atl sätta cn ordentlig tallrik på sill bord Del säkra är, atl han aldrig använde dem, ty de återfunnos sedan under sängen obegagnade.

Ären hade emellertid gått, och Andrew .Iohnson likl de flesta av dessa gamla ungkarlar, som leva alldeles för sig själva, började bli något besynnerlig. Han var icke folkskygg, men sökte ingens sällskap, och fast han var en god granne, som aldrig var ogin. gick han dock sällan till någon, ulan önskade få vara för sig själv med sina böns och övriga djur. En dag frampå vårsidan, då grannarna sågo, all ingen rök uppsteg Trän hans gamla koja, gingo de dit, tänkande att han var sjuk. De funno dock ej gubben själv, men väl lians favorithäst gående lös ute på gården, saml vid köksspisen en lapp, på vilken gubben skrivit: 'Farväl, du gamla koja, kära Krist, var snäll mol mina djur. så får353

du 5 dollars här.' Sedeln låg bredvid. Krisl en förkortning av Kristoffer var hans närmaste och bäste granne, och han sökte överallt efter .Iohnson, men förgäves. Men dä en person senare pä dagen skulle hämta is frän den närbelägna floden, fann han gamle .Iohnson slående på knä. död, i det knappt 3 fot djupa vattnet. Således hade livet ända blivit den gamle enstöringen för tungt, sa att ban gått naturen i förväg. Han hade ridit till floden pa sin häst och sedan släppt honom lös, varefter hästen själv letat sig hem. Liksom i livet hade hans första och sista tanke varil ömheten mot sina djur. lifter hans död anmälde sig flera arvingar, alla avlägsna släktingar, varför farm och lösören såldes och rovet delades. Det sades, att skatlgrävning skulle företagas överallt pä platsen av hans efterträdare, men huruvida något upptäcktes, vet jag ej. ty i sä fall höllo de naturligtvis tyst därmed.

lin intressant, men vemodig historia om en avsigkommen svensk adelsman förtäljes likaledes av Axel Lindegård: I mitten av 1890-lalct kom till Hallock från Winnipeg i Canada, där han vistats under förslå arel efler sin ankomst från Sverige, en medelålders man vid namn Carl liolén. Ilan var då vanlig grovarbetare, men det var ingen svårighet att såväl av lians språk som av hans uppträdande döma lill. all ban fätt uppfostran och sell bättre dagar. Då han blev tiägol bekant med oss, omtalade han sina levnadsöden, men förteg, att hans fulla namn var Carl Samuel af Hölen, och alt ban var adelsman. Det var endast genom en händelse vi fingo reda därpå. Hans

fader var justitierådet af liolén, en på sin lid mycket framstående och förmögen man: men vid sin död ar 1818. dä sonen var endast några veckor gammal, efterlämnade han ingen vidare förmögenhet. Carl liade under bela sin lid fört elt mer eller mindre stormigt liv, varit på handelshus i Sverige och l-rankrikc och till sis| lantbrukare i Uppland, vilket allt hade gält bakut. Hans hustru, med vilken ban ej bott tillsamman pä år. var kvar i Sverige med deras barn. Så länge hälsan stod bi. gick det ganska bra för honom, ty han arbetade vanligen hos farmare om somrarna och liade om vintern diverse småsysslor i staden. Ufta kom ban då in i vår butik och talade om gamla lider ocli förhållanden och i synnerhet om sin gamla moder född 1811. som bodde i Stockholm och åtnjöt en pension stor nog för hennes behov. Vid henne var ban särdeles fästad, och ban skrev regelbundet hem även under sin allra värsta period.

Av en händelse kom Birger Schöldströms bok Damer och knektar i mina händer vid denna tid. och däri läste jag en hel del om familjen Rolén och dess förhållanden i forna lider i berättelsen De gamla i fäderneborgen. Dessa gamla voro Carl af Roléns två fastrar, fröknarna Elisabeth af Rolén, född 1787, död 1871, och Carolina, född 1789. död 1871. Deras fader var den gamle 23. — Skarstedi.354

gust&vianen och presidenten Erik af Hölen, en man med ovanlig både bildning och förmögenhet, och vars hein var en samlingsplats för den högre Stockholmssocieteten i slutet av 1700- ocli början av 1800-talet. Vid äldre år blevo dessa fröknar riktiga eremiter och levde alldeles för sig själva i sin gamla gård i Stockholm, vilken dc kallade fäderneborgen, och där de även slutade sina dagar pä samma är, 1871. Då jag nästa gäng råkade liolén, sade jag: '.lag kan hälsa frän de gamla i fäderneborgen.' — Hur känner ni dem?' frågade lian med största förvåning. Jag visade honom då berättelsen, vilken han sade vara till alla delar sann. Många riksdalrar hade han som pojke fått av sina gamla fastrar, berättade han.

Emellertid gingo ären förbi, och Carl Rolén blev äldre och klenare, och begäret efter spritdrycker blev starkare. En vinter kom med köld och snö ocli brist på arbete, varför lian, antagligen för att få husrum ocli mat under några månader, lagade sä. att ban kom i delo med rättvisan. Några dynamitpatroner anskaffades, ocli ban gjorde min av alt spränga det boardiiighus, där han vanligen bodde, i luften. Troligen var detla endast ett skrämskott, men det hade åsyftad verkan, ty han dömdes till ett års fängelse. Delta var förmodligen mer än den stackaren påräknat, men pä grund av gott uppförande fick han straffet avkortat några månader, och följande sommar var han tillbaka i Hallock. uppsnyggad ocli nykter och berömmande den goda behandling ban åtnjutit. Snart återföll han dock i sitt gamla liv. och lians enda arbetsförtjänst blev de små sysslor ban kunde utföra för utskänkningsbolagen. för vilka betalningen var en sup och möjligen en slant till mat. \v barmhärtighet fick han bo i en liten kammare, där han själv lagade sin mat, dä han hade något att koka. I fullkomligt nyktert tillstånd var han en gladlynt, trevlig man och utmärkt ärlig och förekommande, men så fort han fått några supar var han vresig och bitande.

l'å hösten 1906 dog hans gamla moder vid 95 års ålder, och ban syntes uppriktigt sörja henne, ty hon hade sä alt säga varil hans enda föreningslänk med livet. Dagligen kom ban till oss för alt värma sig och spräka, och vi hjälpte honom med både ett och annat. På julaftonen överenskommo min hustru och jag. att vi skulle överraska honom samt packade, ned litet av varje av matvaror i en låda och ställde den på bordet i hans lilla kyffe, så att han åtminstone skulle kunna leva gott under julen. Han förstod, varifrån gåvan kom, och uttryckte med stor rörelse sin tacksamhet, ty någon vänlighet föll sällan på hans lott. Da krogkunder någon gång med ett visst förakt slängde en sup eller slant till den gamle stockholmaren, det namn varunder han välkänd, så ansågo de sig ha gjort mer än nog. Hela vintern var han dålig, men gick uppe och styrde dagligen sina steg lill postkontoret.355

för att fråga efter brev från Sverige, ty han väntade pa ett litet arv efter sin moder, men fick alltid fråga förgäves. linutredningarna äro långsamma överallt, men i synnerhet i Sverige, och skall någon vänta på att få en arvsangelägenhet utredd, för att få sitt uppehälle därifrån, så hinner han svälta ihjäl många gånger om.

Någon nöd behövde Rolén dock ej lida, ty såväl vi som flera andra hjälpte honom, men den lilla summan från Sverige hade kunnat göra hans sista dagar något ljusare. En dag observerade hans granne, att Roléns dörr ej varit öppnad på ett helt dygn, varför ban såg in genom fönstret och upptäckte, att Rolén låg död på golvet. Enligt

läkarens utsago hade ban dött av hjärtslag och utan plågor. En kort tid efter hans död kom det så efterlängtade brevet med en anvisning på 150 dollars. Stackars Rolén! Han var en av de många, som urspårat. Född i ett gott och elegant hem, hade ban småningom kommit allt längre ned i elände och fattigdom, måhända till en god del självförvållat, men icke mindre bittert för det, ty säkert trängde sig nog ofta den tanken på honom: Detta är mitt närvarande tillstånd, men vad hade det möjligen kunnat vara?»

. 1 ett svenskt samhälle på västkusten gjorde jag en gång bekantskap med en mycket originell passagerare, en gammal nybyggare, som ville gälla för skicklig djurläkare, fast han uppenbarligen icke hade någon som helst insikt i farmakopéen eller i djurens anatomi. Mr Larson, som vi kunna kalla honom, var en äldre man, inemot 70 år gammal, men kolossalt tilltagen, fast något böjd och illa medfaren av hårt arbete. Med den allvarsammaste uppsyn kunde ban berätta de största orimligheter under åhörarnas oavbrutna fnissande och skratt, och ingenting beredde honom större njutning än att tala om sina hästar, kor, ägor o. s. v., vilket, allt enligt hans egna försäkringar var oöverträffligt ocli ojämförligt. l'å ett eller annat sätt hade ban fått många att tro, att han ägde överlägsna kunskaper i djurskötsel och var en stor hästkännare m. m., och ban förstod att medelst en egen sorts blinkningar och rörelser med ansiktsmusklerna giva sig ett utseende av djup visdom, när helst någon vädjade till honom i berörda frågor. Hur det egentligen var bevänt med hans insikter, röjde han oförsiktigt en gång, då efter en eldsvåda i ett apotek han plockade upp en hop delvis fördärvade medicinflaskor ocli med ett förnumstigt småleende anmärkte: »Tänk, vad liär skall bli mycken rar komcdicin av allt dettal» Vad flaskorna innehöllo, fäste han sig mindre vid ån vid det stora antalet och omväxlingen av ingredienser, som han hår fick för intet och kunde röra ihop efter behag, när ban komme hem med skatten. Jag frågade honom en dag, om han kunde säga, vad som fattades min bäst, vilken sedan någon tid tillbaka saknat matlust och krafter.356

Jo jo män, vad jag det kan, svarade lian och mönstrade djuret med kännaremin: det är påsen, som är i olag.

Vilken pasc? frågade jag.

Den, som maten samlas i.

Vad är del för en påse? Menar mr Larson magen eller tarmarna V

• Ja. visst. ja. magen är det, som är sjuk: men del kan jag lätt bola. Jag skall ga till apoteket och heslälla en bra medicin, en riktigt rar medicin. Men det lager minst en timme atl röra ihop den, ty del är sä många saker, som ska in i den. Alla mina mediciner taga tång lid all röra ihop. Sådana mediciner äro de bästa. Andra giva mediciner, som genast äro färdiga, men de hjälpa icke.

Skrål|ande lämnade jag gubben och tänkte, all ban skulle glömma vårt samtal. Men nej; då jag ell par timmar senare kom alt gå samma väg. där vi skilts åt. mölle jag honom igen. Han berättade nu. all medicinen var färdig och kunde hämtas på apoteket.

Men invände jag. mr Larson förslår väl. atl jag inte vill hälla i mill häst vad som helst. Säg mig, vad flaskan innehåller.

A, del är så myckel, så det kan jag inle räkna upp. Del är lilet av varje.»

Jaså, na hur stor är dosen ?

Kn åttondel av flaskan, och så fyller man upp med vatten, och näsla gång ger man en fjärdedel och fyller upp med vallen igen, och så en fjärdedel var gäng. och alltid fyller man flaskan med vatten.

Del var besynnerligt. Till slut blir del ju bara vallen. Sådan inedicinering förslår jag mig inle pä. Kan man inle göra på något annat sätt?

Jo, för all del. Del är inte nödvändigt atl fylla upp med vatten. Man kan dela flaskan i 4 eller 6 doser, eller hur många man vill.

Vi gingo till apoteket, och för att inte süra gubben köpte jag flaskan, men beslöt all vid tillfälle fråga apotekaren, vad (let var för saker i den.

På vägen från apoteket mötte vi en av mina vänner, vilken stannade och språkade med oss och frågade I.arson. om han visste, vad som fållades hästen.

Ja, del vet jag visst. Det är i lungorna och hjärtat och blodet. Men nu har jag skaffat medicin, som skall hjälpa honom.»

Den sä plötsliga och radikala förändringen i diagnosen föranledde mig atl fråga, var mr Larson inhämtat sina kunskaper. Han berättade dä. atl ban genomgått veterinärskolor i Stockholm och pä flera andra platser ocli alllid var säker på sin sak. Nog var han en rolig medicinare», alltid.

litt annat stort original, som också fuskade i medicin, var den år 1911 i Rockford, Illinois, avlidne d:r J. C. Lilzelle. Han välfödd i Skullaryd, Småland. 1825 och utvandrade 1868. De första337

liren uppehöll han sig i Chicago, men bosatte sig kort etter branden 1871 i Kocklord. Vad bildning han falt i Sverige, är obekant, men det troliga är, alt ban förvärvat pä egen hand vad mätt av vetande ban ägde. lian betraktades i Kockford enligt ett i en av dödsrunorna över honom använt uttryck som en klok gubbe, av vars patienter mänga hade honom alt lacka för sina liv. Några av lians vänner reste även en liten minnessten på hans grav. En, som länge varit bekant med honom skrev: Man fann hos honom en besynnerlig sammansättning av enfaldig, uppriktig kristendom och de galnaste föreställningar om sig själv och sin kallelse i livet. Sä t. ex. agerade han läkare och synes en lid ha varit rätt mycket anlilad, lill dess ban eftersattes av myndigheterna för olagligt utövande av läkarkallcl. All lians medicinska behandling utfördes med ett plåster, som ban själv tillagade. Han ansåg delta piaster som ett universalmedel. När president Mc Kinley hade blivit skjuten och låg pa sin dödsbädd, sände Litzclle en kvantitet av sitt plåster lill den särade presidenten, förvissad 0111 att del skulle hjälpa honom på benen, om det rätteligen brukades. Eftersom hans medicinska praktik minskades, slog ban sig på religiöst författarskap. Han ritade och låt i Sverige trycka cn karta, som visade en människas vandring genom denna världen lill evigheten. Karlan åtföljdes av en liten bok, ell slags andlig geografi. Man kan icke förneka, all det var någonting sinnrikt i dessa alster av hans uppfinningsförmåga. I företalet lill boken introducerade han sig såsom teologie, filosofie och medicine doktor. Han var cn flitig kyrkbesökare och en glad givare av det ban hade. Ehuru ban var stendöv, var ban vid gudstjänsterna i kyrkan alltid på sin plats, som ban märkt med cn plåt, pä vilken slod: Doktor f.itzelles bänk'.

Konsul ti. N. Svan. som gjort närmare efterforskningar beträffande Litzcltes föregåenden, berättar, att hans rätta namn var Sven Johan Carlsson, och alt han någon lid tjänat som dräng i Eskilstorp och sedan försökte sig på litet av varje. En tid var ban småskollärare i hemtrakten och idkade längre fram diversehandel l Eksjö, men gjorde konkurs, vilket förmodligen blev närmaste anledningen lill hans utvandring. Dessförinnan hade han utgivit cn liten skrift ined titel: Jesus sover i skeppet. I nder sina första år i Kockford hade ban en privatskola, vari meddelades undervisning i skrivning, räkning och engelska. En person, som vid den tiden kände honom, har berättat, alt Lilzellc enligt egen uppgif| skulle ha vistats i sydstaterna och där tillverkat häslögon. En stor mängd hästar lära där ha kommit lill livet ulan ögon. Dem lörsåg Litzclle med ögon. I Kockford tillverkade ban lergökar, som ban sålde i lcksaksbulikeriia.

De legitimerade läkarna i Rockford . berättar G. N. Svan vidare, sågo naturligtvis ej med blida ögon, att den svenske liuin-bugsmakaren, såsom de ansågo honom vara, praktiserade utan veder-358

börligt tillstånd och avlagda examina, ocli vid ett tillfälle lyckades de fä honom bötfälld till 300 dollars. Genom vänners bemedling avskrevos emellertid böterna, ocli han lämnades i fred. Läkar-diplomet hade, påstod ban, brunnit upp i Chicagobranden. Utom ovannämnda plåster tillverkade ban ett läkemedel, kallat d:r Lit-zelles magbitters, och lär han ha fått patent på båda. En person anmärkte med avseende på dessa läkemedel, all hjälpte de ej myckel, så togo de dock ej livet av någon. Och icke heller gjorde ban sig rik på sin läkarverksamhet. Bland hans efterlämnade papper fanns t. ex. en räkning mot en patient för tre besök och medicin 65 cenis'. Stolt var ban dock på sitl sått, och ban ansåg det vanhederligt alt mottaga allmosor. Då ban likväl på sista tiden behövde mottaga sådana, måste del ske på omvägar.

För en del år sedan väckte han ett visst uppseende genom att offentligt bestrida riktigbeten av den såsom historisk antagna åsikten, atl den första svenska koloniseringen i Delaware skedde i mars l(i38. Han påstod sig nämligen ha sett och avskrivit omkring år 1850 ej färre än 35 brev från ett par bröder Bengtsson, med vilka ban för övrigt var på långt håll besläktad, och som medföljt fartyget Kalmar Nyckel och anlänt till Delaware den 1 1 sept. 1037. Kalmar Nyckel hade avseglat från Göteborg den I mars 1637 med 37 kolonister,' av vilka 18 avledo under resan. Litzelle uppräknade namnen pä 9 av de kolonister, som framkommo lill bestämmelseorten. I brev lill G. N. Swan påstod ban sig ha sökt i alla möjliga historier och äldre handlingar, tre gånger genomsökt kungliga arkivet i Stockholm och gjort en resa till Wiesbaden i Tyskland, för all där genomsöka de svenska handlingarna, som Gustav IV Adolf överförde dit med sig . men ingenstädes funnit något om den ovannämnda första expeditionen till Delaware. Vart de av honom avskrivna och senare från medeltids- lill nysvenska översatia breven efter sina ägares död togo vägen, visste han icke. lians avskrifter hade däremot förkommit i Chicagobranden. Kunde allt detta vara idel fantasier, eller fanns verkligen grund för den gamle doktorns påståenden? Den saken blir nog svår alt avgöra.

En mycket egendomlig företeelse var också den år 1811 i Hono-lulu avlidne svensk-amerikanen Evert Nymanöver. Hans rätta namn var Carl Evert Nyman, och han var född i Stockholm 1855. Efter att någon tid ha tjänstgjort som trumpetare i Danmark och Tyskland och även ägnat en del av sin lid åt socialistiska studier reste ban 1880 till Amerika. Han lär eflcr sin ankomst dit ha studerat någon tid vid Augustana College och vid något läroverk i Minneapolis, men dä ban först började låta tala om sig, var ban apoleks-elev i Moline. Under större delen av sin levnad i Amerika försörjde ban sig som pianostämmare, men vid sidan därom plitade och skrev han i tidningar, försökte sig som uppfinnare ocli drömde

359

ideligen om att vinna världsrykte, anseende och rikedom. Om lians begåvning stått i rätt förhållande titi den ovanliga grad av självtillit, djärvhet och framfusighet. varav ban var i besittning, hade han nog också lyckats, men hans ljus, som ban förvisso aldrig satte under skäppan, saknade tillräcklig lyskraft. Han slog sig dock fram bra ocli kunde lill sin fulla belåtenhet tillfredsställa sin smak för resor.

En gäng på 1880-talet lät han i cn svensk Chicagotidning införa en bild av sig själv jämte ell av honom uppfunnet •portativ| läse-och skrivbord . åtföljd av en lång artikel, synbarligen skriven av honom själv. Uppfinningen beslod belt enkelt i cn bräda försedd med en rem, som man trädde över axeln, medan man lade brädan pä knät. I uppsatsen anmärk|es också, att uppfinningen var »så enkel, att det nära nog förvånar en, att tanken ej kommit in på idéen att uppfinna ett slikl hjälpmedel långt före detta . Vidare meddelade den cn ytterst säregen anekdot om Nymanövers födelse till världen . Enligt denna hade lians mycket fattiga moder någon lid innan bon föll honom gått ut för all plocka nässlor att anrätta till middagen och fallit på knä i gropen vid landsvägen samt bett till Gud, atl hennes barn måtte komma dödfött till världen. Därvid råkade hon i hänryckning och erhöll frän höjden svaret, att hennes barn skulle röna Guds särskilda nåd och med tiden varda en av-jordens märkbaraste karaktärer . Längre fram i liden förbättrade Nymanöver denna historia — troligen med tillhjälp av den spjuvern Ninian Wærners fantasi, eftersom den nya versionen förekom i den av honom redigerade skämttidningen Eriskytten — och lät den himmelska rösten förkunna: Var vid god tröst, kvinna, del barn du bär i ditt skole skall en gång bli väldens störste man. Nymanöver skulle även själv enligt nämnda källa ha påstått sig sett många tecken på, att bela världen en dag skulle ligga för hans fötter. Del var väl i ändamål att påskynda denna dags inträffande, som han kastade sig in på än ett studiefält, ån ett annat, varigenom ban trodde sig kunna väcka uppseende. Så var lian en tid en ivrig rationalist. vid olika tillfällen socialist, så anarkist, en annan gång nykterist, försökte sig på pedagogiska studier, sökte professuren i skandinaviska språk vid Minnesotas statsuniversitet, arbetade på uppfinningen av en undervisningsmaskin, en fonograf, som skulle rabbla upp alla slags läxor i lärjungens öron, upptäckte, att Faust skrivits av Schiller, o. s. v. Men hur mycket han än ansträngde sig. blev han aldrig världens störste man. Det skulle vara omöjligt att säga, vad han egentligen var eller trodde. Det enda oomtvistliga begrepp man kan bilda sig om honom är, att han led av storhetsmani. Han började en gång en i en tidning införd, av-porträtt åtföljd självbiografi med dessa ord: Den man, vilkens bild vi taga oss friheten

att i dagens nummer presentera för våra läsare, är onekligen en av detta lands intressantaste personlig-360

heter. Hàrulinnan delar han samma förmän som en Lassalie eller en Karl Marx. Men olik dessa världsberömda socialistförare framstår Evert Nymanöver mera ren.»

Sina händelserikaste år upplevde ban antagligen i Minneapolis, dit ban kom 1882. Där blev en viss mrs Johnson, som ägde en restaurang, kär i honom och underhöll honom i flera års tid. Det påstås, all hon bekostade en resa, som ban 1881 -85 förelog till Europa i avsikt atl, som ban uppgav, idka studier. Han tillbragte någon tid i Paris, där ban höll tal i en arbetarförening och forskade. i arkiven . Han påslod sig även ha studerat vid universitetet i Sorbonne under Henån och andra framstående lärare. I nder 1887— 88 besökte han Sverige, där ban företog sig att uppsöka och intervjua bemärkta personligheter, såsom konungen, statsministern, ärkebiskop Sundberg, författarinnorna Lea och Emilie Flygare-Carlén m. fi. Om den sistnämnda skrev han, alt hon fann sig icke sa litet smickrad av hans besök. 1 Stockholm gjorde han sig bekant med bibliotekarien Harald Wieselgren och lät sig av honom presenteras i publicislklubben, där Wieselgren introducerade honom med orden En ny man över från Amerika, vars vackra, men säregna namn är Nymanöver.»

Efter sin återkomst till Minneapolis gifte ban sig med en rik tvsk änka. mrs Mittwer. men detta äktenskap blev icke långvarigt, och den stackars Nynianöver fick inte ens den glädjen atl i någon mån fä njuta av hustruns förmögenhet. Hon behandlade honom som en tjänare eller sämre, försökte att inför domstol fa honom förklarad för vansinnig ocli erhöll slutligen skilsmässa från honom. Hans förslå välgörarinna, mrs Johnson, tog honom då till nåder igen. Även bon lär ha varit tämligen förmögen, men när hon dog. fick ban intet efter henne. Denna missräkning skyllde han sedan i en tidningsartikel på vissa präster, som skulle ha intrigerat mol honom, för atl själva komma åt pengarna. Men ban redde sig i alla falt bra som pianostämmare, musiklärare och bokhållare ich var beläten, bara ban blev omtalad, hur detta än skedde. Icke ens det hänsynslösa gyckel, för vilket han blev utsatt i olika tidningar, bekom honom något. Han saknade Lolalt sinne tör humor, lör honom var allting djupaste allvar, gycklet också sa lill vida som det hjälpte lill att annonsera honom lör världen.

Ar 1908 slog lian sig med allvar på att resa. Jag råkade honom då i Seattle, ocb av den forne spinkige mannen hade blivit en frodig, välmående goddagspilt, om man fick döma av utseendet. De vedermödor han genomgått hade sålunda icke lagit djupt pä lians sinne. Han stod på resa lill orienten och berättade, att ban liadc listor på alla pianon, som funnos i ilonolulu. Tokio o. s. v. och att han ämnade förtjäna glupskt med pengar på att stämma alla dessa pianon. Emellertid begav ban sig först till Alaska och skrev därifrån till tidningarna, atl ban ämnade slå rekord som nord-

i.»61

polsfarare genom att ensam vandra till fots till nordpolen. Denna plan uppgav lian dock ocli styrde åter kosan till sydligare nejder. I nder de påföljande ären kungjorde ban tre eller fyra gånger genom pressen, att lian anträtt en världsomsegling. Varje gäng avbröts den emellertid av något tillfälligt missöde i Japan eller pä någon av Söderhavsöarna. 1912 befann han sig sålunda pä en av sina återfärder till Amerika i södra Oregon, där ban stämde pianon och avyttrade en del kuriositeter, som ban samlat i Alaska. Som affärsman var han icke alltför ömhjärtad. Av farmare, som bodde för långt borta från någon stad, för alt kunna vänta besök av piano-stämmare, tog ban ända till 15 dollars, för att stämma deras pianon, ehuru vanliga priset endast är från 3 till 5 dollars.

Ilan var en flitig reseskildrare, men hans resebrev lämnade ingen behållning hos läsaren. De utgjorde ett virrvarr av omogna politiska, etnografiska, naturvetenskapliga och historiska hugskott, uttryckta pä ett besynnerligt språk. Följande utdrag ur ett av hans resebrev från Alaska är typiskt för hans skrivsätt: Att köpa detta land, större än bela Förenta staterna öster om Mississippifloden, ulan att ens lillstymmelsevis fråga infödingen därom, icke ens besvära sig framkasta som lockbete plebescilanordningen, resorterad lill den som alltid är för slieer förbindelse, även delta tilltag syntes alldeles onödigt. Vilket tacksamt storämne för framtida kritiei' Man förvånar sig över djärvheten av köpet, såväl som även den nonchalans i allmänna moralen, varav Iransaktionen ger evidentia. Alt se England manufaklera oförsynl conviets av arbelsvärlden. efter den lediga och lättvindiga fasongen, varpå t. ex. en anspelning gives tios profeten , o. s. v. Han påstod, att ban i Alaska förtjänade i

genomsnitt 10 dollars om dagen, och alt lian därifrån återvände med fickorna fyllda av guld . som ban skulle använda till att få sina strödda många tidningsbidrag samlade och tryckta i bokform . Denna tanke blev aldrig förverkligad, och lika gotl var del, ty som skribent var han varken undervisande eller roande, hur mycket ban än försökte att vara det förra.

Enligt uppgift av litteraturkännaren konsul G. N. Swan i Sioux City, Iowa, har dock Nymanöver skrivit ett par uppsatser, som äga mer än tillfälligt intresse, den ena skildrande ett besök i Stockholm, den andra handlande om den engelska skalden Milton, särskilt från fransk synpunkt efter studier i biblioteken i Paris, samt meddelande en förteckning över 14 olika översättningar av-Miltons dikt Det förlorade paradiset och etl 50-tal franska arbeten om Milton och hans verk. Denna uppsats, vilken år skriven pä engelska, lär förråda stor beläsenhet. I sitt omnämnande därav bifogar Swan den fullständigande upplysningen, att Miltons nyssnämnda skaldestycke lär finnas i 96 olika översättningar i British Museum i London.

Den äkta banbrytaretypen, som njuter av all vara före någon362

annan pä ett ställe och. sä snart folk oörjur flytta dit. drager vidare och börjar pä nytt pä ett annat ställe, är icke sä vanlig bland svensk-amerikanerna, som mången kanske föreställer sig. Den är en genuint amerikansk företeelse. De svenska banbrytarna ha i regel stannat, där de först slogo sig ned, ehuru naturligtvis undantag givas. J. O. Liedberg var en av dem, som besjälades av den äkta ban-brytareandan. Han föddes i Jönköping 182.5 och reste till Amerika 1843. I sällskap med flera andra personer begav ban sig efler en kort vistelse i New York till Wisconsin, där sällskapet slog sig ned vid sjön Keeskanaw och uppförde ett par stockhus. Ett par kor köptes, men lill största delen levde sällskapet på jakt ocli fiske, inom kort anlände flera nybyggare från Sverige, och vid jultiden voro kvarn, såg och ett par handelsbodar uppförda och i full verksamhet. På hösten 1844 köpte Liedberg en större landsträcka nära Jefferson. Wisconsin, ocli beslöt att ägna sig åt timmer-avverkning. Han anlade en kolmila och kokade lönnsocker, eftersom där fanns gott om sockerlönnar. Men så kom en gammal rik amerikan och erbjöd sig att köpa egendomen. Liedberg sålde den ocli köpte ett område, som var ännu mer isolerat från den yttre världen än det förra. Här tillbragte han vintern i ett av honom uppfört stockhus utan annat sällskap än några kupor med bin, vilka voro tämligen osällskapliga, alldenstund de lågo försänkta i sin vintersömn. På våren sålde ban sin egendom och köpte ett stycke jord i trakten av Jefferson samt började tegeltillverkning. Han förtjänade pengar, men tröttnade, sålde affären och begav sig till New Orleans samt ägnade sig åt tinimerliandel, själv medföljande sina timmerfloltar nedför Mississippifloden. 1818 ined-följde han en karavan från Council Bluffs i Iowa lill California, den första som anlände dit. sedan guldet upptäcktes av Marshall i kapten Sutters kvarnränna. Resenärerna hade alltså bela fältet för sig. De drogo längs bäckar och mindre vattendrag och funno guld i överflöd, men liade svårt att skaffa sig livsmedel. Vi kunde . berättar Liedberg i sina anteckningar, ha fickorna fulla av giildklimpar, skålpundtals av guldsand i våra gördlar, men digna ned av hunger.»

Efler någon tid gick Liedberg till San Francisco och tillbytte sig av Ivà spanska kreatursuppfödare ell stycke jord för något av sitt guld, men drog strax därefter åter upp mot bergen för att söka mera av den sorten. Sin andra och sista vinter i California |inbragte ban med några kamrater bland snö och is i bergen. De ledo mycket av kölden och hade knappt om livsmedel, men kunde ej komma därifrån, förrän snön smält. När detta slutligen gick för sig, funno de sina nedanför bergstrakten kvarlämnade hästar bortstulna av indianer, vadan de måste med packning och allt knoga till fots. Liedberg lämnade sina kamrater och begav sig ensam med sin packning på ryggen och 30 skålpund guld i fickor ocli3ß3

gördel förutom några guldklimpar, som voro gömda i packningen, lill fots hela den långa vägen lill Sacramento. I nder färden träffade han en svensk vid namn Säger, som rvmt från ett fartyg i Oregon, irral omkring i skogarna där och slutligen medföljt en nybyggare lill California och blivit guldgrävarc.

När Liedberg kom till San Francisco, fann han allting förändrat Vid hans första ankomst dil hade där blo|t funnits några få invånare, nil var där en ansenlig stad. och i hamnen lågo fartyg från alla jordens kanter, men oebmannade. Manskapet rymde i allmänhet, sä snart ett larlyg anlände till hamnen, och begav sig lill guldfälten. Emellertid lyckades Liedberg finna ett fartyg, som hade besättning, och med det följde han till Panama. Han gick

till fots tvärs över näset, for till New Orleans, därifrån till Jamaica och Kuba och efter någon tids vistelse där till Filadelfia 1852 återvände ban lill Sverige och stannade där till 1875, då han för andra gången begav sig titi Amerika och bosatte sig i Chicago. Han avled där 1X8(1. Den svensk-amerikanska för-fattarinnan Signe Ankarfelt är en dotter till honom.

Del finns s|l|||igen en svensk-amerikansk typ, som man skulle k|inna kalla för den gåtfulla, personer som man aldrig kan bli riktigt klok på, varken med hänsyn till deras karaktär och sinnelag eller deras beteende och avsikter. Rätt som de äro till ytterlighet religiösa, äro de raka motsatsen. Ena dagen kunna

1-otogriiH av It. O. (irüncl:il

De gamla byggnaderna på major Holmbergs farm Sveadal vid Lindsborg. Överst: Huti-ken. som även tjänstgjorde som postkontor och rådhus. Nederst: Frcdsdomarebyggna-dcn med utsiktstornet och vinkällaren.3G1

de vara sä hederliga och uppriktiga, hjälpsamma och offervilliga, alt man ej kan hjälpa, alt man tycker 0111 dem, nästa dag kugga och bedraga de t. o. m. sina vänner. Möjligt är. atl de i somliga fall bli missförstådda och deras handlingar misstydda, men där har dä alltid varit någon anledning lill missuppfattningen. Andra äro ej bedrägliga pa något iögonenfallande sätt, men bli genom sin förbehallsamhel gåtfulla. Många av dessa människor äro dock trevliga atl umgås med. sällskapliga och gemytliga, när de råka någon, som de kunna sympatisera med. Ibland kan en människa förefalla gåtfull, därför att hon råkat komma i en omgivning, med vilken hon icke har någonting gemensamt, och som icke förslär henne. Detla var kanhända förhållandet med gamle major Holmberg i Kansas. Alla människor talade med en viss försiktig rädsla om honom och skakade betänksamt pa huvudet, när majorens namn nämndes. Men jag kunde aldrig komma underfund med. vad de egen 11 igen hade emot honom. Han hade en fann. välbelägen och välskött, belägen en halv svensk mil frän Lindsborg. Hans boningshus var stort Och fiitl och utomordentligt praktiskt inrett. Jag besökte honom några gånger och blev alllid hjärtligt mottagen, bjuden på golt vin och god mal, och jag kunde aldrig finna något anskrämligt hos honom. Atl ban icke delade den kringboende hyperreiigiösa befolkningens åsikter i andliga frågor, var ju icke uägol brott, fasl det kanske, sa betraktades av menigheten. Men det var väl egentligen anledningen till. att han kom atl leva som en enstöring, skydd av sina grannar. I sin bok om Lindsborg skriver d.r A. Bergin Ilär fanns redan 1808 en underlig, hård och grym personlighet, benämnd major Holmberg. Ilan påstod sig vara kungason, lia löjtnants rang i svenska armén saml majors avsked frän inbördeskriget. lian försökte att uppbygga en siad på sin farm. den ban kallade Sveadahl. Han var fredsdomare, innan countyt var organiserat lyckades fä postmästarevärdighel redan 1809: och lians handelsbod. som ännu är kvar. fick tjäna som vårt första rådhus. Del påstås, all ban svarade i Sv. Amerikanaren på förfrågningar efter land och sökle tillvälla sig makt och myndighet bland nybyggarna. Delta giek dock ganska dåligt, emedan ban ansågs som en fritänkare och en farlig människa samt var allmänt avskydd, lian torde dock ha varit en kunskapsrik och begåvad man.»

Förklaringen lill det spända förhållandet mellan honom och befolkningen torde ligga i uttrycket fritänkare och farlig människa . Envar, som vågade tänka fritt, betraktades på den tiden som en farlig människa. Men del kan också bända, att han hade varit grym och hård, fast dessa egenskaper ej kommo lill synes, när han befann sig bland vänner. Han omtalade själv för 111ig och en annan vän, alt ban förtjänat flera tusen dollars genom all hugga för sig mer. än arbetet var värt. när han några år förut;«>:>

liall på entreprenad byggandet av ell slorl rådhus i Topeka. Kansas huvudstad. Jag kunde t. ex. mycket väl , berättade han. insatt lönsler i övre väningen för 7 Va dollars stycket, men jag log likväl o.") dollars. Emellertid var hans farm Sveadahl, såsom av ovan anförda citat framgår, en historiskt märklig plats. Den oansenliga träbyggnaden, som synes överst pa vidstående illustration, och i vilken Holmberg under åren 18(i,S 70 hade butik och ISO!)—71 därjämte postkontor, tjänstgjorde även som rådluis. I den byggnaden organiserades McPherson county och hölls det första valet. Den nedre byggnaden pa illustrationen tjänade också flera ändamål. Där skipade Holmberg lag i sin egenskap av fredsdomare. 1 jordvåningen hade ban sin vinkällare, och från den tornlika upphöjningen vaktade han sina arbetare och höll utkik efter indianer.

En annan gåtfull personlighet var den för en del är sedan i San Francisco avlidne gubben Peter Lane. Vad ban

hette i Sverige, vet jag icke. En god vän lill mig. en läkare, hade i många är varit bekant med gubben och ofla blivit anmodad alt ställa om. att han kunde fa omtala sin levnadshistoria för någon tidningsskrivare. Min vän doktorn bad mig därför en dag följa ined och intervjua gubben Lane, fast ingen av oss förstod, varför han ville ha sin historia bekantgjord för världen. De flesta får man Iruga all berätta något om sig själva. Men det är väl någon sorls fåfänga», mente doktorn på. ban gar där sa ensam, blind och döv i sitt gamla hus och känner sig förmodligen glömd och föraktad. Följ med! Det skall glädja honom.

Den sisla häntydningen på hans känslor var nog icke ogrundad. Några år förut hade gubben Lane varit invecklad i en särdeles ruskig skandalhistoria och med nöd undsluppit lagens bemsökelse. Del sades, att del kostat honom bela lians kontanta förmögenhet, lö.OOO dollars, atl kunna hyra en av slädens förnämsta lagkarlar till rältegångsbilräde. Det lyckades denne att fria honom, men gubben blev föremål för mänga speglosor och mindre rekommenderande uttalanden i tidningspressen. Vi begåvo oss till hans hem, en slor. dyster och gammal tegelbyggnad. Nedersta våningen var obegagnad. Doktorn berättade, all den mer än en gäng kunnat uthyras lill krögure. men alt gubben var nykterist och avslagit alla anbud i den vägen. 1 andra våningen beboddes tvä rum av en amerikan och hans hustru. De bodde hyresfritl mot det, all hustrun hjälpte Lane lill råtta med matlagning, tvätt och städning. De övriga rummen i andra våningen saml bela tredje vaningen beboddes av gubben själv, fasl ban mestadels endast vistades i elt av rummen i tredje våningen, ell mörkt, otrevligt kyffe, varest vi också funno honom sysslande med all röra ihop något i en kopp. Han var en lång. skranglig gestalt med tunt, grå 11 här och långl, |ovig| skägg.31511

Här har jag den där tidningsskrivaren, som skulle anteckna mr Lanes historia», skrek doktorn i örat på gubben, vilken som sagt var bade döv och blind.

A. Gud välsigne doktorn! Kom nu och se aili. vad jag har i mina rum. Jag skall sedan berätta allt vad ni vill veta . sade Lane.

Se. jag har varit med om så mycket. Jag har varit här i California i så många, många ar. Jag har gjort min egen tvätt i 31 år. Vi hade att göra det, när jag först kom hit ut, eller också gä smutsiga. Men jag kunde inte gä smutsig, för jag har alltid varit cn mycket renlig inan. Och jag har varit på den värsta platsen i hela världen, där människorna gå nakna och äta andra människor. >

Eflcr dessa förberedande upplysningar började vi vandringen genom de olika rummen. Jag kan inte omtala allt vad vi sågo i dem. Hord. stolar, sängar, kuriositeter från Söderhavsöarna, revolvrar och andra vapen, tavlor i oändlighet, speglar och t. o. m. ell piano. Pä en vägg hängde lio revolvrar och pistoler, men Lane berättade, att han givit bort en hel mängd. I en förstuga funnos fyra tavlor, vilka enligt vad gubben meddelade föreställde livets strider.

Se-, förklarade ban. pä förslå tavlan visas gossen, när lian i barndomen färdas genom floden. Auden hjälper honom fram. Jag tror på andar, jag är en andemänniska. och fastän jag är blind, har jag kunnat se min familj som är död, lika tydligt som ni se mig.»

Fortsättningen av förklaringen ledde oss in på spiritismen. Lane var spiritist, och ban visade oss sitt andeskådningsrum, vars dörr var tillstängd med I vå väldiga hänglås, som han hade stor svårighet att öppna. Vi funno flera andra rum tillbommade på samma sätt. Men allt skulle vi se, och överallt möttes vi av tavlor — krigstavlor. djurtavlor, landskapstavlor, porträtter, oljetryck, oljemålningar, gravyrer. I elt rum funnos tolv speglar.

Jag har 240 tavlor i mitt hus», sade Lane, och mänga av dem ha kostat bra med pengar.»

Såvitt vi kunde bedöma, fanns där ingen, som hade något synnerligt värde. Av böcker funnos icke många. I ett rum lågo en bibel och tre gamla adresskalendrar, och det var där vi slutligen slogo oss ned för atl påbörja intervjuen. jag med papper och penna mitt emot gubben och doktorn vid sidan, färdig att giva frågor, där så behövdes, eller stöta på gubben, när lian blev för långsam i sin berättelse;

Här ligger en bibel . anmärkte jag; den tyckes vara det huvudsakliga i mr Lanes bibliotek.»

Ja, jag är krislcn. Jag uppfostrades till lutheran, men har sedan vänt mig till andelivet, därför att jag ser andar. Jag kan bevisa det. Jag liar aldrig druckit ett glas whisky i hela:367

mitt liv. men jag tänker, all jay har druckit tre eller fyra gallons bier, intet mer. >

Nå, var föddes mr Lane?»

I Skåne, i Höganäs. .lag lämnade Sverige 1810.

Hur gammal är ni'.'

lag blir 83 år nästa november.

Det har han varit nu i 10 år*, sade doktorn: gubben är minst 90 år gammal. Fortsätt! Det sista sades högt nog att höras av gubben. Han talade långsamt ocli stannade esomoftast och såg ut. som om han höll pä att somna. Varje gäng delta hände, väckte doktorn honom med ett kraftigt: Hej! Inlervjuen antog därigenom en komisk prägel, som ej förminskades genom de anmärkningar doktorn och jag utbytte sinsemellan. Lane berättade, all ban farit till Danmark, England och Frankrike samt 1848 gått med i danska kriget ocli kämpat cn strid för sin danska fästmö'.

Hur gammal var mr Lane då? frågade doktorn.

Det var 1818, och nu är jag 83 år, så 'det är lätt att räkna ut.-

Gubben är finurlig . sade doktorn; jag trodde, vi skulle Ta honom fast. llej!

Inder många avbrott ocli mänga hej från doktorn fingo vi veta, att Lane seglat till Amerika och Spanien och 1849 lill California; att det i San Francisco fanns inalles 10 fruntimmer och i Sacramento 19, alla gamla käringar, som kommit dit över präricrna: att ban blev sjuk i frossa och efter tillfrisknandet arbetade på en flodbåt i 2 år för 60 dollars i månaden och sparade varenda cent samt förvarade pengarna i elt råtthål; att ban gifte sig vid 31 ärs ålder med en 13 års flicka, köpte egendom i San Francisco, försåg 32 fartyg med proviant och förtjänade pengar som gräs, hade flera butiker1, 6 farmar och två fartyg, förlorade över hälften av sin förmögenhet, öppnade affär som kommissionär ocli förtjänade åter glupskt med pengar och var ofantligt omtyckt för sin redbarhet.

lag byggde hus», fortsatte han; hade ell tegelhus i den finaste delen av staden, två tomter i cn förstad, cn i hjärtat av San Francisco samt den här platsen. Det är 25 år, sedan jag köpte den. Därpå begav jag mig till Söderhavsöarna för att hjälpa mina två söner i affär. Fartyget sprang läck, så snart vi kommo ut pä havet. Någon hade spelat mig ett spratt och borrat bål i skrovet. Jag måste styra kurs på San Diego och avyttra cn del av lasten där. Min ene son föll över bord där. >

Ryktet säger, att gubben kastade honom i sjön , sade doktorn. Men gubben, som ickc hörde anmärkningen, fortsatte: Han hade gått i land med styrmannen. Jag förmodar, att de hade supit honom full, ocli att ban i fyllan tumlade i sjön. Han var den:368

yngste. Den äldste drack också en hcl del. Han dog. Blev gul över hela kroppen. Därpå fortsatte jag till Tahiti och satte upp en butik. Rövare anföllo den och plundrade mig på .">,000 dollars. Jag seglade till en annan ö. där hela befolkningen gick naken. Vild plats. Rövare anföllo mig igen. lin tysk kommissarie radde mig att genast fara därifrån, emedan infödingarna eljest komme all mörda mig.

Det påstås , anmärkte doktorn, att gubben hade k äggat dem i affärer och varit så knepig mot dem, att de blivit ursinniga på honom. Hej där. mr Lane! Fortsätl!

Så kom jag hit , fortsatte gubben; jag hade förlorat tusentals dollars. Jag förlorade omkring 30,000 dollars pä gruvspekulationer. Jag förtjänade en gång 3.000 dollars på en spekulation i ('omstoak-aklier, men de lurade dem ifrån mig. Så blev jag blind, och det började bullra i huvudet pä mig. Starr hade börjat bildas i mitt öga. Jag undergick en operation. Men för 13 år sedan började jag lika fullt bli blind.

Hur kom det sig. att mr Lane gjorde så stora förluster? Hur myckel har ni förlorat, allt sammanlagt?

Jag tyckte alltid om alt hjälpa mina medmänniskor. Inalles har jag förlorat 100,000 dollars, .lag hjälpte så mänga, och sa dogo de, så all de inte kunde belala igen. Min regel har alllid varil att leva ocli låta leva.

Ni har icke sagt oss något om eder hustru. Vart tog hon vägen? >

Min hustru var den vackraste kvinna, som fanns. Ni kunna se hennes bild där borta under marmorskivan.

Över eldstaden fanns en marmorskiva, och ganska riktigt upptäckte vi under densamma en kvinnobild, uthuggen i marmor, en sådan som man stundom ser i fören av fartyg, endast i mindre skala — den framåtlutande överdelen av en kvinnokropp, med elt fint, men intetsägande anlete; hår och form i övrigt à la sjöjungfru. Kunde gubben verkligen inbilla sig. att detta beläte, som ban sannolikt köpt i någon konsthandel eller på någon auktion, var elt porträtt av hans hustru?

Hon var för vacker . fortsatte gubben. Där var en slaktare, som slog sig ut för henne. När ban fick veta, att jag ämnade mörda honom, reste ban lill östern. Han liade ruinerat sex kvinnor och inbillat min hustru, att han ägde 50,000 dollars. Hon försvann ifrån mig. utan alt vi hafl någon träla. Jag anmodade alla polismän i staden att söka efler henne, men hon var och förblev borta. Min affär gick i kras. Jag sålde ut för vad jag kunde få. Min hustru liade tänder, som sågo ut, som om de vore gjorda av marmor. Jag var i min ungdom den smartaste man. som kunde tänkas. På elt ställe liade jag en gång knappt varit i arbete i 10 dagar, innan jag blev väld lill förman över:369

33 arbetare. Allt vad jag nu har kvar, är det här huset. Del har 30 rum och är det största i denna del av staden. .lag önskar sälja det med möbler, tavlor och allt, och jag år nöjd, om jag får hälften av vad det kostat mig.»

Hur mycket begär ni för platsen?

»Jag vill ha 16,000 dollars. Den har koslat mig : 10,100 dollars. Försök atl skaffa mig en köpare, om ni kan.

Gubben Lane hade rest sig från sin stol. lian hade blivit trött. Långsamt skred han ut ur rummet, ropande åt oss, att vi kunde laga och behålla som minne av honom någon av de l>öeker. som funnos på en hvila i ett sidorum. Vi tillropade honom ell ljudligt farväl och gingo in i sidorummet. Hela bokskatten bestod av några av Förenta staternas jordbruksdepartements årsböcker, en handbok i affärsvelenskap samt ett trasigt exemplar av ott historiskt verk. Med delta under armen vandrade jag ut ur rummet. Doktorn brydde sig inte om att begagna sig av gubbens anbud. Ocli så lämnade vi detta hemlighetsfulla hus och styrde kurs på närmaste saloon för atl i en bägare öl skölja ned den unkenhet och det damm. som fastnat i halsen på oss under vistelsen i de aldrig vädrade, dystra och spöklika gemaken.

Av de senare årens historia fingo vi intet till I i \s •, anmärkte jag. Ej ett ord sades om skandalaffären i början av l.S90-talet.

Nej, den aktar ban sig nog att beröra. Men så myckel kraftigare fingo vi i oss, alt han är krislen och nykterist, fast det berättas, att ban i denna samma undervåning, som han vägrat uthyra till krögare. haft förvarade flera fat med whisky, som lian tänkt göra någon sorls affär med, och att någon filur, som hade reda på hemligheten, bröt sig in och stal whiskyn, medan gubben satt häktad i avvaktan pä rannsakning. Han lär ha varit alldeles ursinnig, när ban upptäckte stölden.

Hade gubben Lane begått något fuffo.ns, som ban dolde i sin berättelse, så hade ban också blivit straffad därför. Tv en mera glädjelös tillvaro än den han förde på sin ålderdom, orkeslös, blind, döv. övergiven, kan knappt tänkas för en person, som under hela sitt föregående liv varit van vid äventyr, omväxling och överflöd.

'24. - Skarstrdl. KAPITEL II.

Bilder och episoder ur del svensk-amerikanska livet.

En minnesfest i kväll vi lira här Med patriotisk känsla utan mätta För v&ra landsmän, som till Delaware Hitkommo sextonhundra trettiåtta. De trotsade Atlantens vreda väg, Ocli äventyrligt var nog deras täg, Men varken stormar eller ruskigt väder Förmädde skrämma dessa vära fäder.

Gustaf Wicklund

Med dessa rader inleddes elt skäm |sällt l poem, som av sin författare föredrogs vid förfädersfesten i Minneapolis i sept. 1890. Iredje aret etl dylik fest firades i Svensk-Amerika. Ar 1888, det 250 de året efter svenskarnas landstigning i Delaware, tillställdes en storartad fest i .Minneapolis på initiativ av därvarande svenska präster och tidningsmän. Tal höllos av \V. \Y. Thomas frän Maine, J. A. Enander. C. A. Swensson ocli kapten O. G. Lange, vilken introducerades såsom den äldsta då levande svensk-amerikanen med hänsyn lill vistelse i Förenta staterna; bön hölls av T. N. Hasselquist; poem av I). Xyvall. Ernst Lindblom ocli II. Stockenström sjöngos eller upplästes, musik presterades o. s. v. Närmare 15.000 personer bevistade festen.

Kapten Lange koin då på den idén. all en dylik fest borde firas varje år såsom en svensk-amerikansk nationalfest under namnet Våra förfäders dag. saml skrev ett upprop, som han införde i tidningarna. I följd av hans agiterande för saken kom cn för-fädcrsfcst till stånd i Minncapolis även 1889 och 1890, i Portland, Oregon, 1890, i San Francisco 1891, 1892 och 1893 och under de nämnda åren även på åtskilliga andra plalser. Enligt Langes uträkning firades förfädersfesten av mer än 200,000 svensk-amerikaner, livade av fosterlandskänsla och vördnad för fäder oeh fädernesland . Egei nog firades festen i september, ehuru Dclawatv-svenskarnas landstigning skedde i mars. såvida vi icke skola tro den i föregående kapitel omnämnde d r Litzelles påstående, att historieforskarna misstagit sig, och alt de första kolonisterna kommo redan i sept. 1837. Med Langes bortgång avsvalnade emellertid intresset för den av honom instiftade nationaldagen, och någm förfädcrsfesl har nu. såvitt jag vet, icke firats på många år.O. G. I.ange var född i Göteborg àr 1811, gick lill sjöss 1821 som kajutvakt på etl amerikanskt fartyg, vilket anlände till Koston i september samma är. Ilan fortsatte sitt sjömansliv i över 10 är. 1838 bosatte ban sig i Chicago, den förste svensk, som slog sig ned där. Efter att ha bedrivit apoteksrörelse en tid flyttade ban lill Milwaukec och blev järnhandlare. Även där var ban den förste svensken. Han bistod t nonius med råd ocb dåd, dä l uonius 1811 kom dil, och ban mottog Fredrika Bremer i sitt hem, da hon 1850 besökte Wisconsin, ocli följde med henne lill det av 1'nonius grundade, men då redan av honom och hans följeslagare övergivna nybygget. Lange blev senare reseexpedit för en firma i Albany, New York. var en tid bosatt i South Carolina, flyttade äter lill Wisconsin och 1800 till Chicago. 1800 besökte ban Sverige. I föreningarnas liisto-ria är redan omtalat, att han skaffade en boksamling åt Svea i Chicago. I nder senare delen av sitt liv arbelade ban mestadels som försäkringsagent. Han var myckel svonsksinnad ocli försummade aldrig etl tillfälle all berömma Sverige ocb dess kultur. Med sina landsmän talade han alllid svenska. Han avled 1803 Tvä dagar före sin död hade ban besök av biskop von Scheele, som da var stadd på sin första Amerikaresa.

Som svensk-amerikansk nationaldag synes midsommardagen Ini blivit allmänt antagen. Särskilt i Chicago, där stundom ända lill 30,000 svenskar-kunna räknas på festplatsen, samt i San Francisco firas midsommardagen med entusiasm. Da dansas kring majstång, sjunges, deklameras, hälles lal ocb fråssas pä innehållet av medhavda matkorgar, och allt går så svenskt till. atl man lätt kan tro sig förflyttad lill Sverige. F. ö. roar man sig året runl i de större svenska samhällena med alla slags fes|er — föreningsfester, sångarfester o. s. v.

Vid de s|ora utställningarna i Filadelfia 1X70. Chicago 1893, SI. Louis 1901. Portland 1905. Seattle 1909, San Francisco 1891 och 1915 samt San Diego 1910 ha dc olika nationerna och staterna haft sina egna s. k. dagar tyska dagen. Californiadagen o. s. v , då inan lågar i procession ul lill utställningsplatsen och firar dagcn med sång och tal m. ni. I nder utställningen i l-iladelfia var sålunda den I juli 1870 svensk dag. En stor fest hölls, vid vilken 1)1. a. red. J. A Enander ocb pastor E. Norelius uppträdde som talare. I nder Chicagoutställningen var den 20 juli 1893 svenskarnas dag och firades med konsert och en stor folkfest,

iivkninif uv (lus Higgiii*.

Kapten O. G. Lange.:372

vari 30.000 svenskar deltogo. Vid konserten uppträdde Svenska sängurförhundel, 100 nian starkt, samt de som solister engagerade operasängarna C. T". Lundqvist oeh Conrad Behrens, ävensom opcrasängarskan Carolina Östberg från Stockholm. Utställningen besöktes den dagen av 12li.000 personer, en siffra som med 50,000 översteg del vanliga antalet av besökande. Under den första San Franciscoutställningen, som utgjorde en sorls

fortsättning i mindre skala till Chicagoutställningen, hade svenskarna sin dag den 1 I maj 18!)I. Det krävde ett alldeles oerhört arbete all på den dagen föra tillsammans landsmännen av de olika kyrkliga oeh andra lägren. Därom skulle elt hell kapitel kunna skrivas. Oenigheten och den religiösa fanatismen stodo på den liden i sill liögsla flor, och det var endast red. Alex. Olssons och några andra svensksinnades outtröttliga ansträngningar man hade att lacka för, all någol blev åstadkommet. Resultatet var i alla fall storartat, och allmänna vitsordet var. att svenskarna företedde den bästa representationen bland alla de nationer, som hade särskilda dagar pä utställningen. Två musikaliska och litterära underhållningar gåvos med tal av d r I". Westerberg, den svenske utställnings kommissarien M. Samuel och utställningens generaldirektör M. dc Young, sång av Svenska Sångsällskapet, en manskvartett och en på besök varande damkvarlclt, poem ni. ni. l'à grund av del bela dagen rådande duggregnet besöktes utställningen endast av något över 8.000 personer, men av dem voro 75 procent svenskar.

Vid St. Louisutställningen inföll svenska dagen på midsommardagen 1001 och blev särskilt högtidlig därigenom, att i programmet deltog den då i Amerika konserterahde studontsäiigkören från Lund. Flera talare uppträdde, bland dem den svenske utsläll-ningskommissarien Lagerstedt, redaktör Gustaf Gullberg från Stockholm m. fi. Vid Portlandutställningen hölls ingen svensk, men väl en skandinavisk dag, den 20 juli 1905. dä slor konsert givs av alla dc svenska sångföreningarna på Stilla havskusten. Utställningen i Seattle 1909 är för oss svenskar särskilt märklig därigenom, att del var en svensk. G. Cliealander, som gav upphov till densamma. ocli cn svensk, .1. U. Chilberg, som blev utsedd till dess generaldirektör. G. Chealander, som föddes i Kalmar 1808 och alltsedan sill elvte år försörjt sig själv, kom vid 17 års ålder till Amerika. Atl börja med arbetade han på cn farm, men skötte sedan bokhållare- och andra befattningar titi 1897. då ban for lill Alaska. Där sysslade ban först med gruvarbete, hade sedan handelsaffär och utnämndes 1905 lill Förenta staternas special-kommissarie vid utställningen i Portland. Under de färder ban företog genom Alaska för att samla utställningsföremål, koin ban på tanken, att cn stadigvarande utställning av Alaskaprodukter borde finnas i Seattle såsom varande den närmast belägna storstaden i Förenta staterna, samt framställde vid sin ankomst dit denna:373

idé för J. E. Chilberg ocli andra framstående affärsmän, lians idé vann gehör och blev livligt understödd av pressen. Först talades om all anslå 100.000 dollars till en sådan utställning, men snart beslöts att låta denna inbegripa även andra länder än Alaska, och pä sa säll utvecklades den lill något snarliknande cn världsutställning, kostande HM) gånger sa myckel eller 10 miljoner dollars. Del \ar till stor del Chilbcrgs förtjänst, all utställningen blev sä lyckad och framgångsrik, som den blev. Delta var samme (111 i I berg, vars historia finnes införd i kap. 7 av denna bok.

Svenska dagen, den .'il juli lOOi). firades med en lillerår-musikalisk underhållning pa e. m. och konsert pa kvällen, till vilken konstnärsparet Martin Oscår och Anna Hellstrnm-Oscår engagerats som solister. Guvernör .Iohnson från Minnes j| a hade lovat all hålla festtalet, men kom icke. ulan stannade i Spokanc, endast 1 I timmars järnvägsresa frän Seattle, därtill troligen övertalad av politiska rådgivare, som ansågo det olämpligt, all ban uppträdde i Seattle både pä svenska dagen och på Minnesotas dag Ire dagar senare, där lians uppträdande ur politisk synpunkt var betydligt viktigare. I lians ställe anmodades amerikanske inrikesministern domaren Haitinger att hälla festtalet. Ilan började med all beklaga, all han varken som politiker eller svensk kunde fylla Johnsons plals. och sade. all del närmaste släktskap lill svenskarna, som någonsin kommit på hans lott. var hans kom-panjonskap cn gäng i tiden med en engelsman vid namn Itonald, soin kallade sig Honaldson, för alt imponera på svenskarna. Men lian berömde svenskarna och påstod, all staten Washington för sin blomstring hade att tacka först sina naturliga resurser, men därnäst sin svenska befolkning. När ban berörde guvernör Johnsons möjliga utsikter lill presidentkandidat, väckte denna antydan ingen entusiasm bland de församlade, vilka kände sig särade av guvernörens beteende. Övriga talare voro slatens guvernör Hav, konsul A. ('.bilberg, utslållnlngspresidcnten .1. E. Cliilberg samt pastorerna M. Larson och K. A. Skogsbergh. Fn kantat med musik av Adolph Edgren och text av d r Em. Schmidt och med förre operasångaren A. Arveschoug i ell av solopartien utfördes. 11.000 personer besökte utställningen den dagen, och l 1.000 av dem närvoro vid cftcr-middagsfeslen. Men bland dem voro säkerligen mänga amerikaner, vilka kommit för att fä höra .Iohnson.

På världsutställningen i San Francisco ID|.") hade svenskarna sin dag den 21 juni. Den firades med en slåtlig parad, tal, musik och sång. Bland talarna märktes svenske ulställniugskommissarien, löjtnant II. Bcrnström. f. d. guvernör Eberhard frän Minnesota, svenske legationssekreteraren greve Claes Bonde ni. fi. Den sistnämnde gav en banke||, varvid ban utdelade etl anlal ordensdekorationer till sådana, som ansågos ha gjort sig särskilt förtjänta om den svenska utställningen. Tre av de lill riddare av Vasa-:s7i

Ordens andra klass utnämnda betackade sig emellertid för äran. en av principiella skäl. de andra två pa grund av missuppfattning rörande betydelsen av uttrycket andra klass, vari de löjligt nog sågo en förödmjukelse och personlig förolämpning, litt hundra svenskar frän Chicago kommo med extratåg för alt närvara vid svenskarnas dag, men den allmänt väntade stora tillströmningen av svenskar frän del övriga Vmerika och Sverige till världsutställningen uteblev. Endast tre svenska tidningsmän voro där. nämligen C. Hamberg från Göteborgs Handelstidning, humoristen Han Bergman från Vecko-Journalen och A. Gravander. som representerade någon landsortstidning.

Svenska paviljongen vid utställningen i St. l.ouis 1014 sedermera flyttad till Lindsborg. Kansas.

Vid utställningen i San Diego firades Svenska dagen den 21 juni 19111 med körsång, solosång av miss Lillie Backslrand frän Itiverside. lal av v. konsul N. .Malmberg i San Diego och v. konsul ti. Eckdahl från Los Angeles, pastor T. S. .lohnston. utställningspresidenten G. A. Davidson. borgmästaren Gapps ni. fi. samt slutligen med en bankett, vari .">00 personer deltogo. Liksom i San Francisco fortsatte svenskarna sina festligheter flera dagar. Svenska talades allmänt dessa dagar . anmärkte en korrespondent från San Diego till en tidning i New York; ja. naturligtvis, menar ni i .New York. men det är annorlunda här. Svenskan blir ganska mycket skuffad åt sidan i det dagliga umgänget svenskar emellan. Det borde väl ej vara sä. men det är ell faktum.

På var och en av utställningarna i Chicago, St. Louis. Seattleoch San Francisco hade Sverige sin egen byggnad. Svenska paviljongen pa ChicagOUtställningeu var byggd i Sverige och materialet skickat till Chicago och där hopsatt. Till denna byggnad och lill den svenska utställningen däri hade Sveriges riksdag anslagit 350.000 kronor. Till den svenska utställningen i SI. Louis beviljade riksdagen 120,000 kronor, varjämte pa enskild väg insamlades i Sverige närmare 100,000 kronor och i Amerika 1,100 dollars lill en byggnad all tjäna som mottagnings- och samlingsplats för besökande. Denna byggnad, som var uppförd i gammal svensk herrgårdsstil, och till vars gårdsplan sågverksägaren C. A.

Svenska byggnaden pä utställningen I San Francisco 1915.

Smith i .Minneapolis skänkt en flaggstång av järn. köptes sedan av förre amerikanske ministern i Sverige \V. \Y. Thomas och skänktes till Uethany College i Lindsborg.

PÄ utställningen i Seattle voro endast tre främmande länder representerade genom egna byggnader, nämligen Kanada, Japan och Sverige. Ilitningen lill den svenska byggnaden gjordes av den svensk-amerikanske arkitekten G. A. Edelsvärd i Seattle. Varken hemmasvenskarna eller Amerika-svenskarna utom de i Washington bosatta togo någon del i Seattlcutslällningcn. Den nämndes nästan aldrig i den svensk-amerikanska pressen och besöktes endast av två svenska tidningsmän frän öststaterna och av ingen från Sverige. Svenskarna i Seattle bekostade byggnaden ensamma. Den var vacker, men med innehållet var det skralt:376

beställt. Det utgjordes huvudsakligen av några porträtt tv svenska stormän, en del skolkartor och botaniska tavlor frän svenska skolor saml en för övrigt märkvärdig klocka, som en svensk i Alaska förfärdigat av idel björkkvistar. I ett par rum förevisades mot inträdesavgift en tavla icke svensk och vid ömklig belysning en serie rörliga bilder från Europa. I en av de amerikanska byggnaderna var en av en svensk-amerikansk uppfinnare högst sinnrikt uttänkt självspelande fiol utställd.

Till den svenska utställningen i San Francisco 1915 anslog Sveriges riksdag 600,000 kronor, varjämte i Svensk-Amerika insamlades 21,000 dollars, därav över 15,000 bland svenskarna i California. Den svenska byggnaden uppfördes efter ritning av arkitekten Ferdinand Boberg i Stockholm, och inredningen fullbordades av arkitekt S. Ydrén. Byggnaden betraktades som elt mästerverk, och den svenska utställningen däri såväl som i konsl-palatsel

var mycket rikhaltig och synnerligen väl ordnad. Sär skill väckte stålvaru- och konstutställningen Stort uppseende.

Bland de tusenden och åter tusenden, som särskilt efter de rika guldfyndens dagar på 1890-talet dragit till Alaska, för all om möjligt i en handvändning bli rika. ha funnits många svenskar. Lockelsen spred sig ju till själva Sverige, där elt bolag bildades i ändamål all tillgodogöra sig något av de nva guldfältens innehåll. Detta bolag hade, eller vad jag hört berättas, föga framgång, ehuru en geolog stod i spetsen för den utsända expeditionen. Detsamma gäller om flertalet andra, som grundat sin guldsökning på vetenskapliga teorier. De flesta, som funnit guld. ha varit personer ulan någon vetenskaplig bildning, ja ofta ulan någon bildning alls. I delta fall mer än i många andra synes framgången bero på ren tur. Somliga leta träget och ihärdigt i åratal och finna intet, andra hinna knappast beträda den nya marken, innan de rent av stå på näsan över en guldåder.

1 allmänhet torde det vara sa. att Alaskafararna ha för avsikt alt. så snart de gjort elt ordentlig! fynd och inhöstat etl 'betryggande kapital, eller om de ej inom rimlig tid finna någol, återvända titi civilisationen, men många glömma dessa föresatser och bli till sist så vanda vid och t. o. m. förtjusta i de nya förhållandena, alt de efter återkomsten lill civiliserade trakter icke trivas, utan längta tillbaka till norden. På flera platser i Alaska såsom Nonie och Valde/, m. fi. finnas hela små svenska kolonier, och de, som varit bosatta där någon lid, tala alltid med hänförelse om livet och trevnaden där. I det fria, obundna livet i ett nytt vilt land måste ju alltid ligga en viss ljusning för en frihetsälskande natur. Vildmarken äger en särskild lockelse. Det är den. som Jack London så mästerligt tecknat i sin berättelse The cail of the wi|d:377

När vildmarken kallar . De outvecklade samhällsförhållandena i elt nvtt land äro mer tilltalande för en frihetsvän än tvånget och tillgjordheten i mera förfinade samhällen. Allt det ursprungliga och naturliga försvinner, så snart ell samhälle börjar antaga elt förfinat skick och utseende och — för att citera ell uttryck av en gammal guldgrävare snobhhopen med sina stärkta kragar och manschetter kommer dit för att söka efter lätta anställningar med god lön . Det är ingen under alls, all gamla guldgrävare vantrivas i en sådan omgivning ocli längta tillbaka till trakter, där de få ra sig själva och ej bli utsatta för trakasserier från beskäftiga och vikliga lagstiftare ocli reformatorer.

Några mil frän mig bør en gammal svensk Alaskafararc vid namn Maurice Johnson. Når han för några år sedan efler att ha tillbragt i ll kvarts sekel i Alaska köple sig ett litet lantställe inom civilisationens gränser, gjorde ban genast en erfarenhet, som skulle varil olänkbar i elt nytt land. Hans ställe läg vid stranden av c.n havsvik. Av en ren händelse fick ban höra, all staten Washingtons lagstiftande församling just i de dagarna antagit etl lag, enligt vilken den landremsa närmast stränderna, vilken ligger mellan fasta landet och havsvattnet, när det är ebb, skulle anses tillhöra staten och av denna kunna utbjudas till salu. Ingen underrättelse sändes lill de personer, som ägde land längs stränderna. Om alltså Johnson icke, som sagt, av en tillfällighet lätt reda pä denna nya lagstiftning, sä alt ban omedelbart kunnat inköpa landremsan, liade någon annan kunnat köpa den och Johnson varit utestängd från vattnet. Ilan hade ieke kunnat bygga en landningsplats för båtar vid sitt eget hein, ej kunnat ro ut på vattnet, utan att anhålla om tillåtelse av den, som köpt ifrågavarande del av vikens botten. Men detta var icke aili. När han köpte landremsan, måste ban underteckna en förbindelse alt icke anhålla 0111 återfåendet av sina pengar, ifall det framdeles skulle utrönas, alt lagstiftande församlingen icke haft rätt alt stifta lagen i fråga. I.agen hade naturligtvis tillkommit för att gynna något enskilt intresse sågverksägare, ostronfiskare, eller vad det kunde vara och legislaturcn var icke säker på, att den liade någon befogenhet att bestämma över sådant land, som dittills antagits tillhöra dem. som ägde landet längs stränderna. Johnson reste kort därefter åter för någon tid till Alaska, efter att i en tidningsartikel ha omtalat sin erfarenhet av ett förment civiliserat samhälles beleende mol sina invånare. Det är , skrev ban, utan saknad jag far till det outvecklade, oförfinade Alaska,

Maurice Johnson.:378

där man icke behöver vakta staten, sa att den icke genom lagstiftning tager ens .egendom; där inga lagstiftare tassa omkring med planer alt befrämja speciella intressen lill förfång för allmänheten, och där man icke behöver hälla sig med cn vakthund för att skydda sig mot att bli berövad sin egendom, medan man sover.

I-'ör den, som kan tåla del bistra klimatet i Alaska, kan del nog ha sina fördelar att bo där. Johnson grämer sig över, att han blivit för gammal alt med utsikt titi framgång återtaga sill forna guldgrävarliv, men sin längtan kan han icke förkväva. Poetiskt begåvad som ban är. har ban uttryckt den mer än cn gång i

En bild från guldgrävarncs »längtans land'. Mannen till höger är svensk och heter Brunell.

dikter. Eftersom ban är mera hemma i engelskan än i svenskan, skriver ban på engelska. Några strofer ur ett av hans poem skall jag meddela i översättning, emedan de pä ett sä särdeles träffande sätt återgiva de känslor, av vilka mänga gamla Alaskafarare besjälas

Likt vildgässens skara, som vingarna sträcker Till flykt i det blå emot nordlandens fjäll. Så ilar lill norden och tider, som flyktat. Min tanke med osäglig längtan i kväll.

1 andanom skådar jag halvglömda scener Och hänsovna vänner, som fordom jag mött. Med saknad jag drömmer 0111 forna triumfer Och känner mig ensam ocli gammal och troil.:379

Ty vet — den, som stormkungens rike försakar För tjusningen av etl mer solbelyst land. Han ser sina krafter förgå likt en dimma Ocb blir som ett vrak på en främmande strand.

Den förste svensk, som beträdde Alaskas område, var såvitt man vet kapten Ferdinand Westdabl i San Francisco. Han föddes på Gottland 1813, tillbragte ären 1S39 02 pä sjöresor till Ostindien. Afrika m. m.. avlade styrmansexamen 1863 och kaplensexamen 1861, varefter ban åter gick till sjöss. 180.") kom ban till San Francisco, och påföljande vår medföljde han som förste styrman en expedition, som avgick till Alaska med uppdrag att anlägga telegraflinje genom landet ocb över Behringssundel lill Sibirien. Westdahl utnämndes lill astronom ocli matematiker samt tillbragte vintern i Unalaklik, 00 mil norr om SI. Michael.

Vårt matförråd, med undanlag av bönor ocb te, var , berättar tian, slut före februari månads utgång. Från den tiden levde vi på vad trakten bjöd — torkad fisk, säl-och bäverkött i mindre kvantiteter saml grovl mjöl, som köp|es frän ryssarna i SI Michael. Största brislen rädde på feil, som så väl behövdes i det kalla klimatet. När det hårda brödet och mjölet togo slut, måste vi hålla lill godo med flap-jacks. gräddade i sälolja. Dc tilltalade ej aptiten, men dä man under dagarna arbetat med hacka och spade, huggit träd lill telegrafstolpar och gått i snö till midjan, med termometern från 20 till 10 grader under fryspunkten, saml sovit i skinnsäckar under de ändå kallare nätterna, försvann all kinkighcl rörande måltidernas kvalitet och smak. och allt strök med. 1 april och maj, när dagarna blevo längre, skaffade vi oss stundom renkött från infödingarna. Så snarl som havsisen började lossna, i slutet på maj. flyttade infödingarna till havskusten för att bedriva laxfiske, och dä hade vi tillgång pä bättre mat, fastän bristen på färska grönsaker gav upphov lill skörbjugg bland de äldre, mindra verksamma medlemmarna av expeditionen.

Sommaren 1867 återvände expeditionen till San Francisco. 1809 reste Westdahl till Alaska som medlem av en handelsexpedition, som medförde en liten ångbåt vilken sjösattes i St. Michael ocli sedan fördes uppför Yukonfloden till Fort Yukon. Uen 1,500 mil (2,452 kilometer länga färden fullbordades på 15 dagar. Detta var den första ångbåt, som befarit Yukonfloden. Infödingarna flydde i förskräckelse, när de hörde signalerna från ångvisslan.

Kapten F. Westdahl.:380

men kommo sedan tillbaka, ehuru med stor försiktighet, och togo vidundret i betraktande. Westdahl tillbragte vintern som föreståndare för handelspostcn vid Fort Yukon, i sällskap m.ed en missionär och en representant för Hudson Baykompaniet, och for på sommaren 1870 tillbaka till San Francisco. Guld hade påträffats redan många är före den tiden i flera av Yukons bifloder, men det var först på 1890-talet, som någon brydde sig om alt göra noggrannare forskningar och den stora strömmen av guldsökare letade sig väg dit. Flera av mina vänner smittades av yran och gåvo sig i väg. Få av dem vunno sitt mal. flera rakade däremot ut för lidanden, vilka de säkerligen icke drömt om som möjliga. F-n av de svårast hemsökta var förre skolläraren och klockaren O. A. Clascll, vilken om sina öden under de två första ären berättat följande:

>Den 29 sept. 1897 blevo vi nödsakade att gå i vinterläger på grund av drivis i Yukonfloden, som hindrade oss att fortsätta färden till Dawson. Vi voro inalles 300 personer, och vi byggde oss stockhyddor att bo i. Det kallaste vi hade d-enna vinter var 69 grader under 0 (51 grader kallt Celsius, men det varade endast några timmar. I sådan kyla stannade man helst inne, höll ugnen röd. tillfredsställde sin glupande aptit med fläsk och bönor m. m,, läste romaner, om man hade några, och sov 15 limmar om dygnet. Tiden gick Tori. och föga sjukdom förspordes i lägret. Emellanåt arrangerade vi små tillställningar, som myckel erinrade om dylika i Sverige i gamla tider, i det att vi själva förde med oss matvaror samt kniv och gaffel. Jag hade en liten orgel, som man lätt kunde bära. ocli flera andra hade fiol, niandolin, kornett och gitarr. Vi spelade ofla tillsamman. På våren, då isen bröt upp i floden, steg vattnet 20 fot, och den lilla ö, på vilken vi slagit oss ned. stod under vatten en veckas lid. På somliga ställen gick del 1 fot över ön, så att vi måste flytta upp pä taket och bo där hela veckan. Don 20 maj 1898 lämnade vi vårt vinter-läger och seglade mot Dawson. På ett ställe körde vi på en sandbank. och det tog oss 16 dygn atl komma loss. Midsommardagen voro vi framme i Dawson och funno där omkring 35.000 lycksökare före oss. Så snart jag kommit i land och fått upp tält och matvaror, gjorde jag i sällskap med Ire kamrater en fotvandring på ;100 mil. Med matsäck på ryggen och spade i hand tågade vi över höjder och genom sumpmarker, grävde hål här och där, undersökte stenarterna och hunno göra slut på provianten, innan vi kommo tillbaka. Vi sköto en ren med våra revolvrar och delade den som bröder.

Hade vi kommit till Dawson 1897, kunde vi förtjänat pengar genom att arbeta för andra. Där betalades då 1 till Vj dollars i timmen. Tillsamman med andra arrenderade jag gruvor, mon fann icke guld nog all betala för arbetet. Ibland tog jag kontrakt:381

på all gräva hål och kunde då i medeltal förtjäna 10 dollars (37 kronor; om dagen efter 6 dollars pr fot 30'/2 centimeter . Marken är frusen året om, och man måste anlägga stora eldar för att töa upp den. Jag arbetade också med timmerflottning i floden. Del bästa vedkontrakt jag gjorde inbragte mig 35 dollars pr cord, upphuggen för ugnen (121)',» kronor pr famn;, men det hade ibland betalts 50 dollars (185 kr.). På en omkrets av 75 mil 121 km. från Dawson var aili land upptaget av guldsökare, när jag kom dit. Matvaror voro oerhört dyra. På sommaren importerades kor, och då kunde man köpa ett glas mjölk för 50 cents 1 kr. 85 öre . Smör kostade 1 till 2 dollars pr skålpund (8';'t -16Vs kronor pr kilo . ägg 2'/i dollars pr dussin 15' s kr. tjoget, etl mål mat 1 2' dollars o. s. v.

Vintern 1003—01 råkade Clasell, medan han var sladd på en undersökningsfärd, gä vilse i snön i en ryslig köld och blev illa förfrusen. Han gick 50 mil (80 kilometer på 27 timmar utan något att äla och blev slutligen omhändertagen av eskimåer, som i all sin fattigdom visade större hjälpsamhet än de flesta väl-lottade vila. Med hundskjuts forslade de honom till närmaste läkare, en färd på 125 mil 200 km. i köld och snö. Läkaren amputerade 1 av Clasclls fingrar, halva vänstra foten och ett stycke av näsan. Tolv dagar därefter begav sig Clasell med hundskjuts till Nome. Han ankom dil den 27 februari efter 2 veckors färd. Han hade dä under vintern tillryggalagt nära 900 mil (över 1.150 km. efter hundar eller renar och i sitt beklagansvärda tillstånd under den sista resan måst tillbringa en natt sovande i en skinnsäck i snön, med termometern visande 35 gr. Celsius under 0. Efter någon tids vistelse på sjukhuset i Nome for han till Port Tovvnsend i Washington, där en broder titi honom är bosatt, ocli sedan till Seattle. I nära 2 år efter förfrysningcn var han oduglig lill arbete. Under sin vistelse i Alaska var ban länge anställd i Pioneer Miningbolagets tjänst, och del var på uppdrag av en av dess medlemmar han företog den färd, som blev så ödesdiger för honom. Clasell föddes i Skåne 1858, genomgick seminariet i Lund och avlade organistexamen. Han reste lill Amerika 1885, tillbragte de första ären i Minnesota, var sedan i nära 10 år organist ocli sångledare i Svenska lutherska församlingen i San Francisco, samtidigt innehavande olika politiska sysslor och arbetande som bok-och försäkringsagent.

Det nyssnämnda gruvbolaget är ett av de förnämsta i Amerika och bildades av svenskarna E. O. Lindblom, Jafet Lindeberg och Jolin Bryntcson, vilka voro bland de allra första att tillgodogöra sig guldfynden vid Nome. Enligt vad Alaskafararen, tidningsmannen Ivan Broström berättar i sin bok om Nonie, hade indianerna i trakten länge haft reda på. att där fanns guld, då en av dem, flera år efter det svensk-amerikanska missionärer börjat sitt omvän-:382

delseverk bland dem, yppade hemligheten för en av missionärerna. Denne begav sig i augusti 1898 till platsen i sällskap med fem andra personer, och denna expedition blev mycket lyckosam. I november blev deras framgång bekant med påföljd att folk strömmade dit. Inom kort var allt land pä ett område av 25 kvadratmil taget i besittning av några hundra personer. Lindblom berättar, att han redan den 27 juli upptäckte guld i sanden vid Nome. fast han först i september återvände dit i sällskap med Lindeberg och brynte-son. och alt de tre på några dagar logo ut guld till etl värde av över 1.500 dollars. Inom ett ar därefter hade missionären Anderson tagit ut 15,000 dollars, missionären Carlson 35.000. Hultberg lika mycket, Lindblom, Lindeberg och Brynteson 700,000, J. Hagelin 35,000 dollars o. s. v. Den största guldklimp, soin någonsin upptäckts i Alaska, påträffades av Lindblom. Den innehöll guld till ett värde av 3,285 dollars 12,154 kr. och har sedermera förevisats vid utställningar i Seattle, London, New York och andra städer. Pioneer Miningbolaget organiserades 1901 ined etl grundkapital av 5 miljoner dollars. Det äger ett område av över 4,000 acres.

K. O Lindblom föddes i Dalarne 1857 och lärde i sin ungdom skrädderiyrket. Han arbetade i detta vrke i både Sverige och England samt reste 1880 lill Amerika. Efter att ha uppehållit sig dels i New York, dels i Montana, flyttade ban 1893 lill California och slog sig ned i Oaklaud. I april 1898 for ban som sjöman lill Alaska, rymde från fartyget i Grantly Harbor i tanke att leta sig fram lill den mer än 100 mil avlägsna handclsstationcn vid Golovin Bay. Iian hade den turen att raka cn eskimå, som just ämnade sig dit. och fick följa med i hans båt. Det var under denna färd som Lindblom vid ell uppehåll pä det ställe, där Nome sedan anlades, upptäckte guld i sanden. Lindblom är .numera delägare även i andra gruvföretag, äger stora byggnader i San Francisco, Oaklaud och andra städer, telefon- och spårvägssystem i Mexiko, sågverk i Kanada o. s. v. Ilan är bosatt i San Mateo, nära San Francisco. Hans kompanjon Lindeberg kom från Lappland lill Alaska som renvaktare, då första försöket gjordes att dit importera renar från Skandinavien. Hrynteson var järnvågs- och gruvarbetare i Michigan, när ban av ryktena om guldfynden i Alaska lockades att begiva sig dit. Ilan var då 28 år gammal. I trakten av Nome påträffade han och en kamrat. Jolin Hagelin. guld i mängd. Hagelin nöjd? sig med att snabbt hopsamla så mycket som möjligt på

Erik O. Lindblom.:583

ilen plats han utstakat, sålde den därpå för 60.000 dollars samt flyttade lill California ocli köpte sig en fruktfarni. .Men Brynte-son stannade kvar på guldfälten i många ar. Därefter flyttade lian först titi California, sedan till Sverige, där han köpte stora skogsområden. Han lär visst nu vara återbördad till Amerika och bosatt i Michigan. Hans och hans kompanjoners historia visar, vilken roll slumpen kan spela i guldgrävarnas liv, tv ingen kan väl vilja påstå, att det var geologiska, mineralogiska eller andra logiska insikter, som hjälpte dem att räkna ut, var guldel skulle finnas, och gjorde dem titi miljonärer på några fa år.

En synnerligen intressant Alaskatyp var handlanden, guldgrä-varen, hotcllmannen och senatorn Conrad Freeding, som frös ihjäl på själva tacksägelsedagen, den 30 nov. 1910. Han var född i Värmland 1869, men uppfostrad i Halland, lian genomgick några klasser i elementarskola, hade därefter anställning i Hallands bataljons musikkår och reste i början av 1890-talet till Amerika. Han öppnade speceriaffär i Scallle, deltog verksamt i det svenska föreningslivet och intresserade sig särskilt för skådespelarkonsten Han organiserade det första amatörsällskapet och uppträdde själv med stor framgång i pjäsen Bika morbror. 1897 greps ban av guldfebern och reste lill Alaska. Tre ar senare återkom han lill Seattle med 11- eller 12,000 dollars. Pä äkta guldgrävarinanér gjorde han sig glada dagar med påföljd atl kassan snarl var i del närmaste tom. Tillsammans med en god vän for ban lill Alaska igen. De hade med sig ell förråd av förnödenheter, beräknat alt räcka i tvä är, men deras bat kantrade, och allt gick förlorat, l-reeding arbetade sig tillbaka till San Francisco och förtjänade där sä pass mycket, atl han redan 1902 kunde återvända till Alaska. Han hade lyckan med sig. och något år senare kom han lill Seattle efter alt ha såll en gruva för 6,000 dollars saml började diversehandel. Längtan till guldlandet drev honom snarl alt sälja affären och bli Alaskabo pa nytt. Han slog sig ned i Nonie som handlande, deltog i politiken, blev väld titi medlem av stads-slyrelsen, lill borgmästare och slutligen lill senator i territoriets första lagstiftande församling. Det var då han gjorde sin märkliga vinterresa med hundar och släde från Nonie till Junvau, en färd på 2,000 mil :l,22f> kilometer , vilken blev vida bekantgjord genom tidningspressen, och vartill säkerligen ingen annan

lagstiftare någonsin gjort maken. Närstående bild visar Freeding och lians ekipage vid ankomsten till staden Valdez efter tillryggalagda 1,200

Conrad Freeding

:392

mil fran Nonie. Den 4 mars 1913 skulle legislaturen sammanträda i .luneau, och då var Freeding där. Samma ar flyttade han till Seattle och blev hotellägare. Hans hotell blev snart en omtyckt samlingsplats för Alaskafolk, och affären tycktes gä bra. Men Freeding trivdes icke riktigt vät, fast lian försökte tvinga sig därtill. Det hemlighetsfulla och äventyrliga i det fjärran vinterlandet kallade honom, liksom det kallat sä mänga, som övergivit det, tillbaka. Han fann människor och förhållanden alltför konstlade, högtidliga och stela och saknade mer och mer det fria, be-kymmerslösa och självständiga livet, som ban var van vid i Nonie.

Conrad Kreedings ankomst till Valde/., pä väg till legislaturens sammanträde i .luneau. Freeding är den långe mannen som står hakom hundarne.

När sä den nya förbudslagen |rädde i kraft i och med ingången av år lillti. blev det för mycket för honom. 1'tan ulskänkningsrätlighet kunde hotellet icke betala sig. Han sålde det och for lill Alaska samt öppnade handelsaffär i en nv stadsunge kallad Taylor Creek, belägen elt par svenska mil fran Serpentine, en kurort, bekant för sina varma källor. lin av de sista dagarna i november följde ban sin sjuka hustru dit. för att lata henne stanna där någon tid. Tacksägelsedagens morgon anträdde ban återvägen lill Taylor Creek, lvort efter del ban börjat färden, utbröt en häftig snöstorm, och temperaturen sjönk lill 16 grader Celsius under noll. Freeding kom aldrig fram. och undsättningsexpeditioner lyckades icke finna hans lik. På den hemska, öde slätten i norra Alaska, där varken ell träd eller en buske erbjuder skydd mot den rytande vinterstormen, fann ban sin grav. med snö lill bädd och täcke. Man gripes av vemod vid tanken på etl sådant öde. Men det kan ej förnekas, att

det var ett stilenligt slut pa en àvcntyrsfylld levnad. Freediug var en gladlynt, liberal och vänsäll personlighet, svensksinnad och trofast, lian var en god berättare och hade sinne för skämt.

Bland andra Alaskahistorier, som han plägade förtälja, var en rätt lustig, som handlade om ett par av deltagarna i den förut omnämnda svenska expeditionen lill Alaska i slutet av 1890-talel. En annan Alaskafarare försäkrar att den aldrig inträffat, utan är dikt alltigenom. Freeding påstod, att den var sann. Aldén uppdiktad av Freeding eller någon annan, så är den i alla fall välgjord och ingalunda osannolik. Som en skämtsam avslutning på de delvis sorgliga Alaskaepisoderna kan den förtjäna att upprepas här. Enligt Freedings påstående hade två Stockholrasherrar ur den nämnda expeditionen, vilka vi vilja kalla Bengtson och Enslam. kommit i besittning av en liten egendom, som antogs innehålla guld, och hade grävt ocli hackat i marken, tills de konunil ned till den s. k. bed röck eller urklippan, utan all ha funnit något guld. Med tillhjälp av en vinsch liade de vevat upp jorden. Repet, vari ämbaret hängde, var draget genom ett hål i vinschaxeln och fästat med en knut. En dag, då det var Bengtsons tur att stanna i de bägge guldsökarnas stuga och ombesörja matlagningen, vartill förnämligast hörde att baka bullar, och Enstam åtagit sig alt närmare undersöka bottnen av gruvhålet, råkade knuten glida genom hålet i vinschaxeln med påföljd att Enstam damp ned på bottnen, ett avstånd frän jordytan av 45 fot. När Bengtson blev färdig med sin bakning, lunkade ban i väg till gruvan, för all hjälpa kamraten eller åtminstone se efter, vad ban uträttat under tiden. Då intet tecken till liv förspordes, lutade ban sig över brädden och ropade ell vänligt llallå!»

Hallå i -! svarades ilsket från hålans botlen. Tycker du inle, atl tillställningen är nog magnifik! Här ligger jag med båda benen avbrutna, oförmögen att röra mig.

»Jag kunde väl inte veta, att du ramlat ner i gruvan . mente Bengtson fogligt.

Ivan du säga mig», hördes rösten från gruvan, under vilken tidsperiod du vetat något? Del var väl åtminstone inte under den nuvarande inkarnationen? Var har du varit?

»Hemma.»

»Vad har du gjort hemma?»

»Bakat.»

»Vad har du bakat för något?»

»Bullar.»

»Kunde du inte låtit de där bullarna vänta, lills jag hunnit komma hem i afton? Gå nu, ditt fä, och fä tag i någon förståndig människa, som kan hjälpa mig upp ur det här hålet.

Härmed avstannade samtalet. Bengtson begav sig i väg till

närmaste granne, som hette Swanson och hade sin hydda 2 1 > mil frän gruvan.

God dag. Bengtson! hälsade Swanson, när han säg grannen nalkas.

God dag, herr Swanson. Vackert väder i dag.

Mycket vackert. Skall du komma in och ha en sup? la, tack. Det skall smaka skönt.-

Några minuter senare voro de båda herrarna inbegripna i ell livligt samtal om gamla Stockholmsminnen, Berns salong, Blanchcs Café 111. m. i samma stil. Plötsligt erinrar sig Bengtson, att han egentligen kommit i ett viktigt ärende.

A, herr Swanson», utbrast ban; jag skulle ju tala om, alt min kamrat ramlat ner i gruvhålet.-

Nej. vad säger du? Han är väl inte död?

Nej, det tror jag inte, för han kan skälla ohyggligt.

Efter att ha fuktat struparna ännu en gång Iraskade de båda männen lill gruvhålet. Framkomna, upptäckte de. att de glömt laga med sig rep. Utan ett sådant var det ju omöjligt att hissa upp kamraten. De vandrade alliså lillbaka lill Swansons hem. När de omsidor. vederbörligen utrustade, återkommit till gruvan och hissat upp Enstam, befanns del. att han lyckligtvis icke blivil värre skadad, än alt ban vrickat ena foten. Han hade emellertid tillbragt omkring fem timmar därnere i hålan, så man kan ju egentligen inte undra över, att han kände sig en smula förargad över kamratens saktfärdighel.

Vi förfly tia oss nu från Alaskas vildmarker lill staten Montanas, för atl omtala, hur cn svensk-amerikansk tidningsman blev upptagen som medlem av svartrotindianernas stam. Dessa indianer ha sin reservation i Montana. Ar 1!H2 inbjöd presidenten för Greal Northernjärnvägcn. Louis M. Hill. ett 30-tal tidningsmän frän New York och andra stater vid Atlantiska kusten och från staterna vid Stilla havskusten lill en färd genom Montana och ett besök i den därstädes belägna berömda nationalparken Glacier National Park. Bland tidningsmännen befann sig den i kap. 7 omnämnde svensken .1. L. Wallin från Portland i Oregon. 1 likhel med några av de amerikanska pressmännen vann ban indianernas bevågenhet till den grad, atl de högtidligen installerade honom som medlem av stammen. Men vi låta honom själv berätta om färden och den senare följande installationen: -Under våra färder pä hästrygg genom vildmarkerna kommo vi i sällskap med en flock indianer och funno i dem vänsälla och högeligen inlressanla följeslagare, sedan isen cn gång blivit brutc-n. I likhet med finnarna äro de svåra att bli bekanta med. men sedan de:«7

kommit underfund med, all man är vänskapligt .sinnad, öppna de dörren tör en både lill sina hyddor och sina hemligheter. De lata en också röka deras pipa. något som jag egentligen icke fann behag i. eftersom den gick laget runt varenda gång vi samlades kring lägerelden. .Men det dugde icke alt vägra, ifall man icke ville rubba deras goda lynne. Några av tidningsmännen från \ew York blevo iipplagna i stammen en kväll under en storartad festlighet i Montana en po\v-\vo\v som de kalla del. men min installation skedde efteråt som ett erkännande av, alt jag föreslagit mr Hill att inbjuda indianerna lill ett besök pä kusten. De kommo

J. b. Wallin från Portland som medlem av svartfotindianernas stam.

lill Portland i fullständig utstyrsel, med tält och sina vackraste flickor, och blevo fint mottagna. Pressklubben gav en pow-wow, och det var där jag blev intagen som medlem i stammen. Del kom som en fullkomlig överraskning för mig. Indianerna laga ceremonien pä djupaste allvar och underkasta kandidaten ett grundligt förhör beträffande hans kvalifikationer, dock icke offentligt, ulan hell och hållet i enrum med honom. De iakttaga hans vanor och natur, sä alt de ma kunna finna ett lämpligt namn at honom. Det namn de gåvo mig är Pe-la-nah-inah-ka, vi|ke| betyder Den springande örnen, och jag har en aning all de träffade någorlunda rätt. Dc sade. alt detta namn en gång bars av en stor hövding, som var mycket snäll mol sitt folk och aldrig brydde:388

sig om atl taga någons skalp. Vid installationen lala de kandidaten giva vissa löften, och jag kan försäkra, att de äro av en sådan art, all o ni alla människor sökte uppfylla dem samvetsgrant, skulle del vara ganska angenämt att leva här i världen. Jag kan icke Iro. att indianen i sitt ursprungliga tillstånd var en hedning. Han tror på ett högsta väsen med lika slor övertygelse som någon vit man, om icke t. o. m. ännu mer.

Ceremonien i Portland blev en smula avkortad, men räckte ell par timmar. I Montana, där några stycken av oss installerades.

Svartfotsindianer i sitt hem i Montana.

bland dem redaktören för Christian Science Monitor, om jag minns rätt. varade tillställningen en hel natt. Den började mycket höglidligl och långsamt med en dans kring lägerelden, under anförande av hövdingen Vita Kalven, naken till midjan och företeende den fullkomligaste manliga gestall. som jag någonsin sett. Småningom blev dansen livligare, kvinnorna kommo med. och vi blevo dragna in, så alt slutligen allesamman hoppade omkring i lakt etter trummorna och den besynnerliga sangen med dess ständigt samma tonfall. Dansen slutade icke förrän både indianerna och vi andra voro totalt utschasade. Hövdingen och hans närmaste underlydande voro då i själva verket icke annat än en samling kraftigt formade bronsfigurer med några fjädrar. Under festensliXil

fortskridande hade de avskuddat sig del ena plagget efter del andra, alldeles som en ruggande höna blir av med sina fjädrar. Man märkte knappt, hur det gick till. när de gjorde sig kvitt kläder, pärlor och bensmycken.

1 sina tält omtalade de för oss mänga av de röda männens urgamla secler oeh bruk, oeh jag önskar, alt jag haft lid att ägna ell grundligare studium åt dem. ty de äga enligt mitt förmenande cn underbart intressant uppfattning av livets ocli dödens hemligheter. I)e äro till en viss grad vidskepliga, men det tyckes finnas anledning och kanske skäl därför. Deras instinkt är förvisso märkvärdigt utvecklad, och deras minne häpnadsväckande. Ar 1915 passerade några av dessa indianer genom Portland lill ul-utsällningen i San Francisco. När jag gick fram till dem. ropade cn av de "äUlsla i hopen milt namn och berättade sedan med tillhjälp av en tolk om besöket i Montana och om installations-festen i pressklubben. Denne indian påstods vara över 100 är gammal, och hans fårade drag tycktes bära vittne därom.

Äktenskapliga förbindelser mellan svenskar och indianer äro icke allmänna, men de förekomma, sårskilt i Alaska och i Nordvästra delen av staten Washington, där somliga av de i havsviken Puget Sound belägna öarna långt tillbaka befolkades av vita jägare och sjömän, vilka gifte sig med döttrarna lill de pä desamma boende urinvånarna. I nder de är jag var bosatt i Sealle, var det min vana att varje sommar ocli höst besöka den nordligaste ögruppen, de s. k. San Juanöarna, ett förtjusande vackert landområde, än ensam, än i sällskap med min familj iller med någon vän. och lill fots genomströva olika trakter av öarna. Vid ett sådant tillfälle, då jag och min hustru, körande framför oss en barnvagn, i vilken vår yngsta, en dä 18 månader gammal flickunge, hade sin plals. efter etl strövtåg genom ell par av öarna stigit ombord på ängbålen, som skulle återföra oss lill Seattle och denna hunnit ett stycke på väg genom den vackra viken vid F.asl Sound pä Oreasön, kom en roddbåt från stranden och signalerade åt ångaren alt stanna. I balen sutto en man och två kvinnor. Dä den hunnit fram till ångaren, langades några knyten från hälen och kvinnorna stego ombord, varefter mannen rodde tillbaka lill stranden. De bägge kvinnorna, vilka voro väl inhöljda i brokiga ylleschalar, inträdde kort därefter i den lilla aktersalongen, där de övriga passagerarna sulto, och slogo sig ned på en av sofforna. Vi sågo nu. all de voro en

äldre indianska och en ung. vid pass 18-arig halvindianska. De språkade sinsemellan pä indianska och tycktes icke uppmärksamma mitt och min hustrus samtal, som fördes pä svenska, ehuru de då och dä kastade en flyktig blick över till oss.:390

Bland de anmärkningar vi gjorde för oss själva var en jämförelse mellan de amerikanska ungdomarnas säll och den unga halvindianskans höviska och försynta uppträdande, varigenom hon sa bjärt avstack frän särskilt en av de amerikanska flickorna ombord, med vilken hon var bekant och som alltemellanåt satt. sig hos henne. Det var vackert att se. med vilken förtrolighel den vila flickan lade armen oni livet pä sin mera mörkhyade väninna och utbytte tankar med henne. Indianflickan hade synbarligen gält i amerikansk skola, ty hon talade engelska flytande. Men a andra sidan var del mindre fägncsamt alt iakttaga den vita flickans uppförande, när hon lämnade indianskan. Da sag inan henne länga stunder sia pä däcket och. som del heter, slamsa med unga pojkglopar, och del var delta, som kom oss all göra jämförelse mellan henne och den andra flickan, vars hela sätt och uppförande var sa städat, hyfsat och reni, all del väl kunde tjäna till mönster för flertalet av amerikanska damer även inom de högsta kretsarna.

Längre fram på dagen, sedan morgondimman vikit undan och luften blivit varmare, gingo de båda indianskorna ut pa däcket och slogo sig ned på bänken där. Min hustru log var lilla flicka med sig och gick också ditut. Den gamla indiauskan flyttade sig efter en stund till henne och sade på bruten engelska Ni svenska. .lag hörde er tala svenska, lider flicka svensk. Min flicka också svensk.

Härvid pekade hon med stolthet på sin dotter. I'ä min hustrus frågande blickar svarade hon med följande förklaring: .lag svensk kvinna. Min man svensk.

Höll omtalade därpå en del av sin levnads historia. Hon hade varit gift två gånger, och bägge männen hade varit svenskar. Den förste, fadern lill den unga flickan, var en svensk sjöman vid namn Anderson. Han hade avlidit några är förut, och änkan hade sedan gift 0111 sig med en annan svensk sjöman vid namn Bengtson. Det var ban. som rodde henne och styvdottern ut till ångbåten. Hon berättade vidare, atl de ägde en farm pa 200 acres pa Orcasön. och alt där funnos svenskar i grannskapet. De båda kvinnorna voro nu på väg lill Seattle, för alt besöka ett i stadens närhet befintligt indianläger, varest de hade släktingar och vänner, i vilkas sällskap de ämnade sig på några månaders arbete i humlegårdar. Varje höst förtjänade de på samma vis en liten summa pengar med humleplockning, vilken var sä mycket behövligare, som mannen. Bengtson, led av reumatism och icke kunde uträtta myckel

Då vi vid 9-tiden på kvällen äntligen efter 11 limmars färd nalkades staden, kom flickan fram till mig och frågade blygt ocli förläget, om jag inte ville vara snäll och hjälpa dem att få ett rum på något hotell. Hon fruktade tydligen, alt hon och:;<ji

hennes mor skulle 1 »11 illa bemötta ellrr. om ej detta precis, äl-minstone oresonligt uppskörtade i fråga om priset. IIon fick glädjetårar i ögonen, när jag lovade hjälpa dem till rätta. Vid fram koinsten lill Sealllc följde jag dem alltså in på ett hotell ocli frågade, vad priset vore på ell ruin för de två kvinnorna.

Kn dollar . svarade hotellmanncn.

Hotellet var ell av den billigare sorten, ocli jag visste myckel väl, all om jag beställt rummet för min hustru ocli 111ig, man ej skulle begärt mer än en halv dollar. Här voro nu två kvinnor, lika rena. snygga och anständiga som troligen någon annan av hotellets gäster. Men bio|l därför all de tillhörde en annan folkras och hade en mörkare hudfärg än den vita befolkningen.

Kn vik vid Kast Sound.

skulle man förslås klä dem pä åklä yankeevis. Vi lämnade stället och uppsökte elt annat, där jag verkligen efter något parlamen-terande, sedan hotellmannen försl vägrat att taga emot dem alls. lyckades skaffa dem ett rum för öO cents.

l)e båda kvinnorna voro outtröttliga i sina tacksamhetsbetygelser för den ringa väntjänst jag gjorde dem och

tryckte vid avskedet min hustrus och mina händer med värme och formligen tiggde av oss, att vi ej skulle försumma att besöka deras hem. om vi någon gång mer komme att göra en resa till ön. Vi lovade detta med glädje och försökte också vid ett följande besök pä ön all leta rätt på dem, men misslyckades. När vi några år senare själva bosatte oss pa ön. fingo vi höra. att Bengtson begått självmord, och alt änkan och dottern flyttat från ön, ingen visste varthän.

Emellertid skulle jag vilja fråga, vem av dem. som kalla sig svensk-amerikaner, därför atl dc fötts i Sverige och flyttat titi:392

Amerika eller fötts av invandrade svenska föräldrar i Amerika, har större rätt att bära denna titel än den flicka, som här omtalats. Ingen kan vara mer äkta fullblodsamerikan än landets ursprungliga inbyggare, indianerna, och ingen kan enligt milt förmenande vara mer äkta, fullblodig svensk-amerikan än den, som har både svenskt ocli indianskt blod i sina ådror. Dottern till den svenske sjömannen Anderson, som efter en levnads irrfärder på oceanen slog sig ned i lugn och ro på Puget Sounds öar, och den gamla fula, men varmhjärtade indiankvinnan var otvivelaktigt förtjänt av benämningen en äkta svensk-amerikanska. Ocli där fanns inlet bos denna något mörkhyade, men vackra, friska och sedesamma flicka, som i minsta man behövde komma ens den mest grann tyckte svensk-amerikan av helsvensk börd alt blygas för all dela benämning med henne.

Någon enstaka gång bör man omtalas, atl en svensk kvinna gift sig med en neger eller en kines. Dylika äktenskap torde sällan bli lyckliga. Jag besökte en gång en svenska, som var gift med en kines, och bon rosade för visso icke marknaden. 1 sällskap med en god vän. P. M. Paulson. en framstående affärsman i San Francisco, uppsökte jag kvinnans hem. En ung japanesisk tjänsteflicka öppnade för oss, och sedan bon underrättat husmodern om, vilka de besökande voro, blevo vi artigt inbjudna i ett av förmaken, där etl samtal mellan oss och den svenska kines-liustrun snart kom i full gång. Två små barn med fullständigt kinesutseende, cn 6-årig flicka och cn 1-årig gosse, lekte på golvet, obekymrade om vår närvaro. Dessa barn voro dock icke den svenska kvinnans. De voro frukten av en förbindelse, som mannen haft med cn av sina landsmaninnor, efter det han gift sig med svenskan. Både av hennes utseende ocli de upplysningar hon gav oss framgick, att hon var olycklig. I reni materiellt avseende gick visserligen ingen nöd på henne. Hon bebodde ett fint möblerat tvåvåningshus, hade fullt upp av vad bon behövde för kroppens uppehälle oc.li hade blivit vand vid all leva instängd ocli att icke utom tillfälligtvis träffa civiliserade människor. Hon var född i Skövde och hade tillbragt de första 7 åren av sin Amerikavistelse i I tah, där bon ägde släktingar. När vi träffade henne, hade bon varit gift med kinesen i 15 ärs tid. I början av äktenskapet var han mycket öm och uppmärksam mot henne, och hon trodde, alt bon skulle bli lycklig med honom. Han var ansedd som en gentleman även bland de vita. talade god engelska och föreföll i sitt beteende mer amerikansk än kinesisk. Men småningom ändrade ban sitl sätt. och enlig| hustruns ulsago var det en kinesisk flicka, vilken de tagit till sig. som förvred huvudet på honom. Hans födkrok, spel och lotteri, var enligt kinesisk:1593

åskådning fullkomligt respektabel, och han liade under mänga är stora inkomster därav. Pa senaste tiden hade det dock börjat gä bakut för honom, och detta förhållande hade naturligtvis icke bidragit att göra honom vänlig och mild. Hustrun sade rent ul, alt hon trodde honom om all när som helst kunna rymma sin kos med barnen och lämna henne i sticket. Hon funderade därför på alt resa lill sina släktingar i Utah. Om jag bio|l finge leva några år till», sade hon. ;och ha barnen under min vård, skulle jag nog kunna inprägla sådana tankar i dem. alt deras fader i en framlid komme underfund med, att ban i dem liade sina värsta motståndare och slraffare. Jag vel, alt vad som inlärcs i barndomen sitter outplånligt kvar. llon omtalade, att de kinesiska kvinnorna alltid med förakt och övermod sett ned på henne, och att hon. som naturligtvis varit avstängd från allt umgänge med vita, levat så gott som i ett fängelse under de 15 år hon varit gift. En beklagansvärd tillvaro!

Vi ha i kap. 5 sett, all de svensk-amerikanska föreningarna i allmänhet ha ett dubbelt syfte: nöje ocli nytta, och att de utbetala sjukhjälp lill sjuka medlemmar och begravningshjälp, då någon medlem avlider. Vanligen förrättas då även jordfästningen under föreningens auspicier och enligt dess ritual, ehuru det även förekommer, dä den avlidnes anhöriga sä önska, all någon präst förrättar jordfästningen. Vid dylika tillfällen går del vanligen mycket

högtidligt till. Någon gång kan dock etl lustigt intermezzo inträffa. Vid ett tillfälle, då en framstående sångare skulle begravas, liade man försummat att i tid anskaffa en sångkör vid jordfästningen. 1 sista ögonblicket fick en välvillig person fatt i några sångare och bad dem sjunga. Någon tid till repetition fanns icke, och då ledaren skulle giva sängarna tonen, hörde etl par av stämmorna galet, varpå sången uppstämdes i tre olika tonarter på samma gäng. Anföraren blev så nervös, att han ej kom sig för med att avbryta del hiskliga oljudet och angiva nv lon, utan lät sångarna själva försöka rätta misstaget, vilket naturligtvis totalt misslyckades. När sången äntligen var slut. anmärkte någon av dem, som stodo omkring kistan ocli betraktade liket, att den döde såg ovanligt röd ut. Varpå en annan svarade: üel är väl inte underligt, att ban rodnar, när han hör sädan sång.

I ett visst svensk-amerikanskt samhälle finns en förening, som vi kunna kalla Olympen. Den bekostar varje avliden medlems begravning, men stadgar då också, att alla de övriga medlemmarna skola, för såvitt de befinna sig i staden, närvara vid jordfästningen. Om någon uteblíver, bölfälles han. Plikten är endast en dollar, men de flesta gå hellre till föreningslokalen och

följa kistan ett stycke pä väg mot kyrkogarden, än de punga ut med en dollar, och därför bli också begravningarna tämligen mangrant besökta. Vid en av dessa begravningar hölls liktalet av en präst. Stundom bänder, när präster anmodas atl begrava föreningsmedlemmar, att dc passa på ocb giva en släng at den döde, ifall ban icke varit nykterist, eller ifall ban visat mer intresse för föreningen än för kyrkan, och ål föreningsväsendet, vilket i allmänhet är en nagel i ögat på prästerskapet. .Men vid ifrågavarande tillfälle nöjde prästen sig med atl antyda, att föreningsmedlemmar. som möjligen äga ett exemplar av bibeln i sina hem, icke alltid studera den heliga boken med sådant allvar och nil, som dc borde. Då talet var slut, uppmanades de närvarande alt i gåsmarsch låga runt kistan och kasta en sista avskedsblick pä den döde, innan locket skruvades igen. Högtidligt vandrade skaran runt kistan, då plötsligt el I avbrott uppstod därigenom, alt en av bröderna, vars steg voro något osäkra, behagade stanna vid kistan och under ett i föreningssalar tämligen ovanligt känsloutbrott framstamma diverse halvt oartikulerade ljud.

»En bro-bro-broder' mumlade ban, i det han vinglade med kroppen och försökte stryka bort en inbillad tär ur ögat, en bro-broder, ja, en vä-vän, en vän i hjä-hjä-hjärta och själ' En bro-broder, fa-farväl!»

Linjen måste ordnas pa nytl. innan marschen kunde fortsättas, och snyftande intog den av sina känslor överväldigade brodern sin plats i ledet. I.ockel skruvades på. och kistan bars nedför trappan till den på gatan väntande likvagnen, vilken därpå satte sig i rörelse, följd av hela den till ett par hundra man uppgående skaran i väl ordnad procession. I sakta mak, med avmätta steg följde processionen likvagnen en slund. lills den nådde elt visst gathörn, där enligt föregående överenskommelse de sörjande. skulle avbryta sin marsch och vagnen fortsätta i snabbare fart till kyrkogården, endasl följd av de droskor, i vilka den avlidnes anhöriga samt likbärarna tagit plals. Knappt hade lik vagnen och droskorna försvunnit om nästa hörn. förrän en sällsam rörelse förspordes bland de kvarlämnade. Liksom på kommando, fast inlet tecken givits, vände de sig alla ät elt visst håll ocb tågade i spridd ordning, men med allt snabbare, steg in på en sidogata. Denna följde de rakt fram, alltjäml ökande takten, lills vid anblicken av en hörnbyggnad litet längre fram benen började gå som trumpinnar och bela hopen slutligen i språngmarsch rusade mot det av alla enhälligt ehuru utan överenskommelse, i tankarna utsedda målet, en svensk saloon. Krögarfar och hans biträde spärrade upp ögonen pä vid gavel, då dörrarna lill lokalen flögo upp och en skara högtidsklädda landsmän under livliga åtbörder och med alla tecken till långvarig plågsam törst kommo instormande och beställde förfriskningar. .Vila ville ju dränka:!93

sin sorg och uppmuntra sina sinnen snarast möjligt, och krögaren var icke sen att trösta dem i deras bedrövelse med de medel, som stodo till buds.

Hur kom det sig. att du belogs av så djup sorg däruppe i sälen" frågade någon den, som föranlett avbrottet i marschen runt kistan. \ar den döde en särskilt god vän till dig. eller voro ni kanske i släkt ined varandra?

Ingalunda . blev svaret; jag kände honom icke; hade aldrig personligen råkat honom. Men han var ju en broder, eller hur.' lin medlem av vår förening?'

Ja visst, ja visst, hm, men ändå så, ja, hm — En präktig karl! hördes krögarens stämma. Jag kände honom. En snäll man! Brukade komma bit ibland! Ja, nu är han borta. Skål. gossar! Det är jag, som bjuder nu. Det kan behövas en tår att trösta sig med. när man förlorar sina vänner. Men låt oss aldrig glömma honom! En hedersman var han. Skål!

Del är vissl icke alltid avlidna svensk-amerikaner komma i jorden under så lyckliga förhållanden eller bli sörjrla så uppriktigt, som fallet var med denne föreningsmedlem. Stundom inträffar, all ogifta arbetare, som med slil och släp skrapat ihop en liten summa pengar, drabbas av sjukdom och dö, utan all ha skrivit något testamente eller lämnat e^ter sig anteckningar, brev eller annat, som skulle kunna giva ledning vid efterforskandcl av deras rättmätiga arvingar. Vid dylika tillfällen bevittnas ibland sådana prov pa mänsklig uselhet, bedrägeri och snikenhet, atl man måste häpna. Het har inträffat fall. då nära nog varenda cent av en sådan olycklig landsmans efterlämnade förmögenhet, även då den uppgått lill flera hundra dollars eller mer. strukit med vid betalandet av begravningsentreprenörers, doktorers och lagkarlars räkningar, utan atl skojeriet blivit beivrat eller straffat. En och annan gäng bänder, all dylika angelägenheter komma under behandling av någon rållsinnad domare, som sätter stopp för tjuvarnas framfart och, om ban ej på annat säll kan straffa dem, åtminstone ger dem en ordentlig uppstr&ckning och bringar deras namn lill allmänhetens kännedom.

Elt synnerligen upprörande fall inträffade för några år sedan i Seattle, då en svensk vid namn Anderson avled och efterlämnade ell par lusen dollars, ulan att ha gjorl något förordnande om deras användning. Inga papper funnos, som visade, att han ägde några släktingar eller vänner, och ingen anmälde sig med anspråk på det efterlämnade. Mannen, en skogsarbetare eller något dylikt, hade kort förut kommit lill staden och icke hunnit eller velal göra några bekantskaper. Han hade. da han dog. varit sjuk någon lid och behandlats av en läkare. lifter begravningen presenterade denne en räkning på 900 dollars. Begravningsentreprenörens räkning gick löst på något omkring 100 dollars.3%

KU par advokater begärde ersättning för något arbete, soiu ingen visste all de hade gjort, eller vern som begärt det. Oin allt gått efter vederbörandes beräkning. Ilade de äskade beloppen utanordnats ur de efterlämnade tillgångarna ocli domaren kanhända också under någon förevändning huggit för sig en eller annan hundralapp. Men denna gäng råkade målet komma till behandling inför en för obesliekligliet och rättrådighet känd domare, vid namn Wilson Gav. som stukade till de oförsynta prejarna ganska grundligt. Ungefär så här utlät han sig: Ilär har avlidit cn inan, härstammande från ett främmande land och omgiven av idel främlingar. Han hade med svett och möda. under arbete och försakelse i skogar och gruvor knogat ihop ett litet kapital att leva pa. när ban ej kunde arbeta längre. Ilan kom aldrig i åtnjutande av denna förmån, men det var med all säkerhet icke heller hans mening, att hans kapital därför skulle förskingras, eller atl obekanta personer skulle roffa det åt sig under föregivande alt de gjort honom eller hans döda slofl tjänster, vilka enligt min oförgripliga mening äro till största delen uppdiktade eller också alldeles obehövliga. Det har visat sig, alt ban icke hade någon släkting här, och att ingen anmält sig, som ens kunnat göra anspråk pa att lia varit närmare bekant med honom. Likväl påstår begravningsentreprenören, atl denne okände främlings stoft följdes lill graven av 25 droskor efter ell pris av 5 dollars per droska: att cn rik blomsterhyllning, representerande en kostnad av över 5(1 dollars, ägnades åt lians minne, och att denne fattige arbetare begrovs i en kista värd 175 dollars. Jag vill endast säga, atl om jag vid min egen begravning, när den sker en gång. kan förnimma, att man lagt mig i en kista, som kostar 175 dollars, och jag kan göra min stämma hörd, skall det bli ord och inga visor av för den eller dem, som tillåtit sig ett sådant slöseri. Vad skulle då denne stackars fattige främling från ett fjärran land säga om det oförsvarliga sätt, varpå man handskals eller tånkt handskas med hans lilla hopsparade kapital? Varken läkarens, begravningsentreprenörens eller advokaternas anspråk godkännas av denna domstol. Jag beklagar, att jag icke förut liaft reda på saken, så alt jag kunnat avstyra det ofog, som gjorts. Men jag vill göra vad jag kan att i någon mån rätta missförhållandet, och jag skall för framtiden lia ell vaksamt öga på de glupande ulvar i människohamn, som ligga på lur på fattiga, okända främlingar och andra, som avlida fjärran från anhöriga och vänner och råka lämna efter sig etl litet hopsparat kapital. Det skall och måste bli slul på delta skojeri, som bedrivits i alltför många fall av denna sort.

Doktorn fick cn tredjedel av vad han begärde jämte upplysningen, all domaren icke ansåg hans tjänster värda ens

så mycket, men tyvärr icke kunde lagligen nedpruta beloppel lägre. På samma sätt förfor han med de. övriga. Vid ett annat liknande:ti)7

tillfälle, där icke domaren Gay hade hand om saken, blev av 2,500 dollars, som en svensk efterlämnat, ej en enda dollar över, sedan läkare, begravningsentreprenör, ett par advokater ni. fi. utkrävt betalning för sina s. k. tjänster. Ingen svensk-amerikan och ingen annan heller för resten), soiu har något alls. som kan väcka begär hos snikna griphumrar av ett eller annat slag, borde försumma alt i tid uppsätta sill testamente. Det duger inte alt lita på. atl del nog blir bra med den saken ändä. eller att det finns konsulat, som bevaka ens intressen. Det bar nämligen visat sig, att icke ens elt konsulat alltid förmår lämna tillbörligt skydd i fall sådana som dc ovan nämnda, där den avlidne försummat att i tid beställa om sitt hus.

Någon läsare undrar måhända, hur del gall till all fa ihop pengar lill alla dessa kyrkor och prästgårdar, varav Svensk-Amerika överflödar, dä ingen är skyldig att betala skatt för kyrkliga ändamål. Antydningar därom ha redan förekommit pa flera ställen, särskilt i fjärde kapitlet. Del har tillgått mest genom liggeri. Frivilligt lämnas ju alllid ett visst belopp av de lor stiftandet av en församling ivrande personerna, men det dröjer aldrig länge, innan större summor behövas, för att öka på kyrka eller prästhus eller för något annat. Då sätter man sig i skuld, och sedan blir del att betala ränta på skulden, göra avbetalningar och försöka bli kvitt den, ocli för aili detta måste man anlita tiggerimetoden. En präst, som saknar förmågan alt ligga ihop bidrag bland utom församlingen stående personer, blir sällan riktigt populär. En och annan präst liar genom uppövandet av medfödda anlag förvärvat en otrolig skicklighet i konsten. Det fanns en dylik, som kunde ligga ihop flera tusen dollars om året utav amerikanska affärsmän och andra, som icke hade del ringaste personliga intresse för all en svensk församling fanns. Ilan hyrdes än av en församling, än av en annan, och erhöll en viss provision, 25 procent av det hoptiggda, tror jag. för sitt arbete. Når ban dog, efterlämnade han en rätt ansenlig förmögenhet. Vidare anordnas basarer, konserter m. m,, varav behållningen anslås till kyrkokassan. I nder stundom händer det också, ifall del inom kyrkorådet finnes .goda affärsmän, att de utfundera någon extra knepig plan, varigenom sä att säga i ett notvarp en större summa kan infångas. Följande tilldragelse nr verkligheten visar, liur därvid kan tillgå.

Flera hundra svenskar, boende i en större stad, där det finns flera svenska församlingar, överraskades en dag med inbjudningsbrev till en fest i en av dessa svenska kyrkor. 1 breven hette det. att »ett äkta svenskt smörgåsbord skulle serveras, och all de inbjudna skulle anmodas atl under intimt samkväm överlägga om församlingens angelägenheter-. Många av brevmottagarna anade:398

oråd öller voro av andra skäl förhindrade alt infinna sig, men ett par hundra svenskar, herrar och damer, hörsammade inbjudningen, de förra troligen mest lockade av tanken på smörgåsbordet, de senare av utsikten atl under överläggandet 0111 församlingens angelägenheter fä tillfälle att även dryfta sina egna och sina grannars. Allt var utlovat fritt och för intet . Desto Bier frestande var det följaktligen för männen att närmare undersöka del äkta svenska smörgåsbordets innehåll.

Vid inträdet i den i kyrkans undervåning belägna festsalen möttes också blicken av ett bord, fullsatt med allehanda läckra anrättningar i överflöd, även om del icke i ordets rätta och fulla bemärkelse var ell åklä svenskt smörgåsbord, alldenstund den till ell sådant hörande snapsen saknades. .Medan de inbjudna, därtill vänligt uppmanade av värdarna, togo för sig av håvorna. dukade värdinnorna ell annat bord. som snart stod dignande under stora fal. rågade med köttbullar, bruna bönor ni. m. lin orkester bjöd pä laffelmusik, och stämningen bland de församlade var högeligen gemytlig. När alla voro mätta och belåtna, uppträdde den för aftonen utsedde ceremoniniästareu, en förmögen svensk affärsman, som vi kunna kalla Berglind, och förkunnade, alt en liten underhållning med musik och lal blivit anordnad till de inbjudnas förnöjelse. Orkestern spelade åter ett par stycken, varpå församlingens pastor höll ett tal 0111 kyrkans uppgift i samhället. Efter honom följde sedan andra talare, men de försländigades av ceremonimästare 11 att uttrycka sig korl och på sak samt säga, vad de hade att säga, på tio minuter. Var och en av dem yttrade några vackra ord otn kyrkans betydelse, men ju längre det skred framåt ined talens rad, desto tydligare blev det, att något särskilt viktigt fanns, vartill allt det andra endast var en förberedelse eller inledning, och slutligen kom hemligheten fram, fast under svårigheter, som troligen icke voro

beräknade av ceremoni-mästaren.

Den femle talaren, en likaledes förmögen svensk affärsman, men av en tillbakadragen och blyg natur, hade fått i uppdrag att tala över ämnet: Den finansiella frågan. Han säg mycket generad ul, harsklade och hostade upprepade gånger och framstammade slutligen följande: Den finansiella frågan, hin, ja. det är en viktig fråga, ja säkerligen; se. vi ha ju en församling här, jaha. som arbetar sig upp, hm — och som med enighet skulle kunna, ja, hin. skulle kunna - jag vill säga, alt enighet är en makt. hm, om den finns i en församling. Inn; jag vill berätta en saga hm, hm — som jag hörde i min barndom; — hm. jaha, eller kanske rättare, ja, hm. - Tänk. 0111 alla vatten på jorden kunde samlas på elt ställe, hm, hm - ja, och sa allt land kunde göras lill en ö i det vallnet hm, hm och alla träd sloges tillsammans till etl träd, jaha. hm, hm — tänk. vilken yxa, som då skulle behövas —hm, hni — för alf, jaha, hugga ned det trädet — men tittande pà kloekan min tid är visst ute.-

Med glädjestrålande min beredde talaren sig att stiga ned, men ceremonimästaren hindrade honom, sägande: Nej. tala vidare och kom till ämnet!»

• Ämnet, jaha . återtog talaren, när han med klockan i handen beredde sig att fortsätta, ämnet, hm, hm, ja, del är ju den finansiella frågan, hin, ja. en myckel viktig fråga, men, ja visst, jo.'

Ögonen blixtrade till, man såg, all talaren fäll ell lycklig ingivelse.

Jaha. se, vi talade om enigheten, hin — tänk, om på det trädet, som jag nämnde, hm, ja. tänk. om där hängde kristaller på det trädet — hm, hm — vita kristaller, som man kunde plocka — hm, ja — länk, en mängd vita kristaller på det trädet hm, ja. tänk, om vi kunde plocka dem, alla dessa vita kristaller

Till ämnet!» hördes den obevekliga ceremonimästarcn: »den finansiella frågan.

Ja, visst, jaha, vi ha ju den finansiella frågan, hm, hm — som skulle avhandlas. Hm, hm, mina åhörare, det är sa. att — Med en väldig kraftansträngning tillkämpade sig den beskedlige talaren, vilken i det längsta försökt slingra sig undan det för hans anspråkslösa och försynta natur motbjudande uppdraget, mod att. om också fortfarande i avbrutna och tveksamma ordalag, omtala, att församlingen häftade i en skuld av 1,600 dollars, och alt sedan en av församlingens medlemmar lovat donera 500 dollars, 1,100 återstodo alt betala, och all det var styrelsens mening att nu försöka uppbringa denna summa bland de närvarande. Når delin var sagt, rusade talaren ned. förbi ceremonimästare!!, med klockan ännu i banden och stönande Nu måtte väl min tid vara ute.

Ceremonimästaren intog nu talareplatsen med säkerhet och värdighet och gjorde utan tvekan eller krumbukter elt skarpl anfall på de närvarandes tillgångar.

Där ser jag cn vän . ropade han, »som gott har råd att skänka 100 dollars. Vad mumlar du om? Ilar du inte råd? Jo, det har du visst. Jag ger själv 100 dollars, och du har lika god råd som jag. Vad säger du? Jaså, du nickar bifall. Nå goll. Del gör 200 dollars från oss två. Nu återstå endast 900 dollars all skaffa. Oeh se. där upptäcker jag min vän doktorn, som gärna ger lika mycket. Inte" Nä, sa giv oss 50 dä' Inte? Hur myckel ger du då?

Tjugufem.

Låt ga för det! Tjugufem, det biter höra sig. Vem är del, som sitter och gömmer sig bakom vännen T:s rygg? Åh, är det du, din filur, broder B. Du måste ge minst 25. Inte en ccnl mindre. Tack skall du ha.:400

I <Icii här stilen fortgick talet, och det gjorde effekt. Når ceremonimästaren slutligen nedsteg från sin plats, hade lian fält löfte om inalles omkring 800 dollars, med belopp växlande mellan 2 och 200 dollars. En och annan av givarna säg väl litet iniss-niodig ut över alt ha låtil överrumpla sig pa detta sått, men värdarnas anleten strålade av glädje, och den allmänna stämningen upplivades på nytt, då ceremonimästaren tillkännagav, all kaffebord funnos dukade för alla de närvarande. Då sällskapet omsider åtskildes, skedde det under ömsesidiga gratulationer över den finansiella frågans lyckliga lösning, och herrar festanord-nare, <1. v. s. kyrkovärdarna, fingo i följande veckas nummer av den svenska platstidningen erkännande för alt vara alldeles överdådiga smörgàsbordsarrangörcr, men ännu större finanssnillen, väl förtjänta av beundran, såsom ägande icke blott ett milt väsen såsom den trohjärtade duvan, ulan även en aktningsvärd portion av den visdom och fiffighet. som ofta

erfordras för framgång i denna världens kamp .

De utan jämförelse svåraste olyckor, av vilka svensk-ameri kaner i något större antal samtidigt drabbats, voro eldsvådorna i Chicago 1871 och i San Francisco 1000. Den förstnämnda har redan varit i korthet omnämnd i kap. ii, och beträffande den senare bar på annat ställe en liten häntydning gjorts. Alen litet fullständigare upplysningar torde vara på sin plats här. I cn uppsats om Chicagobranden skrev J. A. Enander, alt svenskarna i Chicago före branden voro i allmänhet kosmopoliter och ett av religiösa slridcr söndersplittrat folk. medan däremot norrmän, danskar, tyskar och irländare voro nationellt sinnade, saml att mänga av svenskarna voro drinkare och slagskämpar eller halvherrar, som levde Stockholmsliv i Chicago, eller av rika anhöriga utsända förlorade söner, men att svenskarna dock som ett hell stodo i högre anseende hos amerikanerna än många andra nationaliteter pä grund av sin arbetsduglighet, pålitlighet och redbarhet, samt emedan en stor procent av dem intresserade sig för kyrkor och skolor och svenskarna under inbördeskriget kämpat på nordstaternas sida och fortfarande röstade republikanskt. Chicago hade vid denna tid nära 300,000 invånare. Branden, som ägde rum den 7 och 8 oktober 1871. härjade ett område av 2,080 acres (2,125 tunnland och förstörde 17,450 byggnader. Förlusten anslogs lill 175 miljoner dollars, med en brandförsäkring av omkring 90 miljoner. Men av de. 200 försäkringsbolag, som voro ansvariga för denna summa, gjorde omkring 50 konkurs. Omkring 100,000 personer blevo husvilla, bland dem minst 5,000 svenskar. 250 personer omkommo. Icke en enda svensk, som ej var en förfallen drinkare, omkom, och knappt någon skadades allvarsamt. Svenskarnas förlust uppgick till nära en miljon:101

dollars. I-a av dcin erhöllo någon brandslodsavgifl. emedan nästan alla brandstodsbolag, i vilka svenskarna försäkral sin egendom, inställde sina betalningar. Kn vecka efter branden var arbclel med slädens återuppbyggande i Tull gäng. Efterfrågan pa arbetare var större än tillgången. T. o. ni. miljonärer sågos smutsiga (och sotiga med spaden i hand mill ibland sina arbetarskaror och med förnöjt sinne förtärande de livsmedel, som farmare förde lill staden och dels sålde, dels bortskänkte. Aret efter branden hade stadens folkmängd ökats sedan 1X7(1 med över 68,000 invånare. Beträffande svenskarna särskilt skriver Enander Vid utdelning av livsmedel, kol, kläder o. d. drogo vara landsmän det kortaste strået. Månjja av dem lyckades dock erhalla byggnadsmaterial lill återuppbyggande av sina nedbrunna boningshus, och den svenska nödhjälps-konimilléu utdelade till dem icke sa liten hjälp från Sverige och från de svensk-amerikanska samhällena i Amerika. Vara landsmän hade drabbats hårt av branden. Del var för dem och för andra arbetare en slor lycka, atl arbetsförtjänsterna i staden voro rikliga och avlöningen jämförelsevis hög. Dock måste icke sa fa svenskamerikaner lill en början understödjas, lill dess de hunnit uppföra boningshus al sig och fabriksverksamheten hunnit sältas i gäng. Mänga av landsmännen, tillhörande olika kyrkosamfund, klagade mer över alt deras kyrkor förstörts, än därför att deras hus och hem och alla jordiska ägodelar lagls i aska. Svenska lutherska Immanueisförsamlingen. den största svenska församlingen i Chicago räknade 310 familjer iiloin ell stort antal ogifta personer. Av dessa familjer förlorade 320 hus, hem och aili vad rle ägde. A deras förstörda kyrka vilade en skuld av 22.000 dollars. Hela brandstodsavgiftcil som erhölls var 128 dollars. Dock beslöt församlingen all icke biol| betala den gamla skulden, ulan ock att uppföra en ny kyrka för 30,000 dollars.

Denna kyrka blev också uppförd redan 1X72 och invigdes 1875. I nder liden insamlades över 55.000 dollars, största delen av denna summa bland de brandskadade församlingsmedlemmarna. Del kan Icke nekas, all svensk-amerikanerna visat en oerhörd uppofrrings-förmåga, när del gällt alt bygga kyrkor. Att en församling inom fyra ar. efter det dess medlemmar blivit utarmade genom eldsvada, kan hopbringa ell kapital pa elt par hundra lusen kronor, betala sin skuld ocli uppföra en dyrbar kyrkbyggnad, är ju märkvärdigt. De övriga församlingarna återuppbyggde även sina kyrkor, och i stället för alt minskas, som man kunnat vänta all följden skulle bli efter en sådan hemsökelse, ökades medlemmarnas antal.

San Francisco var ar 1906 en betydligt större stad än Chicago år 1871. San Francisco hade omkring I K).(MK) invånare, när del ödelades. Branden uppstod, som bekant, i följd av en våldsam jordbävning, vilken kl. 5,15 f. ni. den 18 april skakade staden. Den varade 17 sekunder och kullkastade eller skadade en mängd bygg-2fi. — Skarstedi.:102

nåder samt följdes av flera jordskalv. Branden utbröt omedelbart efter den första starka jordbävningen i följd av spruckna skorstensrör, sönderslitna elektriska ledningar ocb exploderande gaser, samtidigt pa sa mänga ställen, att del skulle varit omöjligt för brandkåren att stäcka den, även om icke vattenledningen blivit av jordbävningen satt i obrukbart skick. I tre dygn rasade elden ocli skövlade elt område, innehållande mellan 5- ocli 6,000 acres över 1,000 tunnland . ocli inom vilkel befunno sig nästan alla

Fotografi nv fiiri.

Svenska lutherska prästgärden oeh kyrkan i San Francisco sedan eldhavet hejdats. Männen äro pastor 1'hilipli Andréen och apotekare F. B. Hulting. stående bland ruinerna efter den sistnämndes byggnad.

slädens kyrkor och skolor, alla de s|ora affärshusen, bankerna, tidningarna, niiljonärspalatsen o. s. v. Omkring .'10,000 byggnader förstördes Förlusten anslogs till 350 miljoner dollars med en brandförsäkring av nära 200 miljoner dollars, som också i sinom lid nästan hell och halle| utbetalades lill försäkringstagarna. Omkring 300,000 personer blevo husvilla, llur mänga som omkommo blev aldrig bekant, men inemot 500 lik, som drogos fram ur ruinerna, kunde på ett eller annat sätt identifieras. Men dessa personer hade blivit dödade av jordbävningen och icke av elden. Troligen omkommo lika många till. som man icke fick reda på. Endast 11 av namnen lydde på svensk härkomst. 1 dårhuset i San José,io:t

vilket förstördes av jordbävningen, omkommo över 11X1 personer, bland dem 3 svenskar. Branden hejdades medelst sprängning av-byggnaderna längs tva breda gator. Och äran av, att den bortom dessa gator belägna stadsdelen blev räddad, tillkom först och främst Ire i sprängningsarbelet skickliga kanonjärer fran flottstalionen a Marc Island, vilka arbetade outtröttligt både natt och dag, men även i viss mån den svenska lutherska pastorn Philip Andréen och en skara frivilliga, som på hans uppmaning räddade den svensk i lutherska kyrkan och därigenom även området bakom den.

Med ."> dynamilskott hade husraden mill emot kyrkan blivit sprängd i luften. Elt av dessa hus, en stor trevaningsbygg-nad, ägdes av en svensk affärsman, apotekare F. B Dölling, vilken redan förul förlorat sill apotek genom jordbävningen Nu ropades, alt kyrkan skulle sprängas.

Mill bus sprängdes, och kyrkan är väl icke för mer än mill hus», anmärkte sinnliga. Del var da pastor Andréen och några av hans vänner lyckades tillkämpa sig rätt all först försöka rädda den. En mängd ämbar, mjölkkannor och andra kärl anskaffades i hasl, och uppmanade av pastorn bildade de dittills overksamma åskådarna linje och langade vatten frän en i närheten befintlig källa och en kloak, som bröls upp. En svensk, vid namn Ola Anderson, klättrade upp i tornet, andra följde efter, vatten langades upp och hissades upp med rep till dem och lill andra, som placerat sig i prästgården och övriga angränsande byggnader. Våta täcken och mattor hängdes framför de för elden mest utsatta delarna av husen. Toppen av kyrktornet hade redan börjat all ryka, kyrkans hela framsida var vit av hetta. De arbetande männen måste binda väta näsdukar för ansiktet och sia vatten pa sina kläder, för att i någon män skydda sig mol hettan. Ilade icke kyrktornet varit beslaget med bleckplåt, hade säkerligen arbetet varit fåfängt och kyrkan anlänts, och sedan hade hela stadsdelen bortom den varit räddningslöst lillspillogiven.

Fotografi av förr.

Apotekare F. B. Hultlng framför sitt hus. som jämte en mängd andra sprängdes för att hejda elden.Kil

Pastorn hjälpte emellanåt lill med vattenlangning, dessemellan uppmuntrade han de arbetande. När tle tyekles Iröltna ocli lämnade sina platser, övertalade ban andra alt ställa sig i ledet. Minst ett par hundra personer hjälpte till i della arbete, som kröntes med framgång. Det hade dock aldrig lyckats, om icke galan varit så ofantligt bred, som den var. Sa snart branden var släckt, började några människovänner bland svenskarna uttänka planer lill anskaffande av hjälp ål nödställda landsmän, och sa stiftades den svenska hjälpkominitlén med pastor Andréen lill ordförande och hans broder Carl till kassör. Da- C. M. Esbjörn författade ett upprop 0111 understöd, som offentliggjordes i tidningarna och inbragte betydliga summor. Över (i,500 dollars inkommo. Stadens allmänna nödhjälpskommitté fick inalles att handhava och utbetala över 91.« miljoner dollars. Den uppförde över 8,000 hein al arbetare, som förlorat sina ägodelar, samt ell hein för orkeslösa och obotligt sjuka. När den avslutade sitt

arbete, hade den kvar i kassan 100.000 dollars, som överlämnades lill staden. I.iksora fallet var i Chicago, pabörjades San Franciscos återuppbyggande omedelbart, och inom tre år hade staden rest sig igen ur sin aska. Men i olikhet mot förhallandet i Chicago bodde de flesla San Franciscosvenskarna i den icke härjade stadsdelen, fast naturligtvis även de blevo lidande genom den av jordbävningen vållade skadan och alla mer eller mindre hade obehag, innan fabriker och handel åler kommit i verksamhet. En av de landsmän, som genomgingo de billraste erfarenheterna, var sedermera vicekonsuln d:r Fr. Westerberg. Han lag sedan månader tillbaka sjuk och hjälplös i ell hus. som av jordbävningen kastades ål sidan och med brak loll ner från sin grundval. Golv och väggar blevo illa tilltvgade. och gasrören sprungo sönder. Doktorn trodde sig förlorad, där ban lag halvkvävd av gaslukten. Likväl blev han räddad och förd lill en trygg plats. I månader hade han varje natt haft en lampa brinnande i sitl rum. Av en ren tillfällighet hade hans sköterska tagil bort den nallen före jordbävningens inträffande. Della blev doktorns räddning. Iv med den lända lampan i rummel hade en gasexplosion varit oundviklig.

En annan svensk läkare, d r A. Fehlén, bar fran sin bostad sina värdefullaste lillhörighelcr lill cn landsmans hein i en annan ända av staden, som ban med säkerhet trodde skola undgå eldens förödelse. 1 stället härjades det som tryggat ansedda hemmet, medan doktorns egei blev räddat. Men sakerna, som han gjort sig besvär att rädda, blevo lågornas rov. När ban sökte rädda sig själv genom att flytta fran staden, stjälpte vagnen, vari han akte, och ban blev skadad i knäcl, så atl ban måste under flera dagar intaga sängen Den svenska platstidningen Vestkustens kontor och tryckeri m. m. förstördes total t. Men utgivaren. Alex. Olsson, gjorde ackord kort därefter med en dansk tryckeriägare i Oakland om att få tidningen:105

utgiven där. och redan den 20 april utkom den igen. fast i litet format och en myckel egendomlig utstyrsel. Som de svenska bokstäverna a. ii och ö icke funnos i tryckeriet, ersattes den förstnämnda med o, ä med ett upp- och nedvänt e saml ö ined siffran 8. F.n artikel i numret var flock uppsatt med gammal tysk stil och hade ordentliga ä och ö. 1 del nästföljande numret fann man dit danska :e och o med streck över. ersättande svenskt ä och ö. Del dröjde emellertid icke länge, innan den driftige utgivaren skaffade sig en ordentlig stiluppsätlning och utgav tidningen i dess rätta skick.

I nder rubriken 1'astorns natthärbärge under resorna omtalar pastor S. J. Kronberg i sin bok Banbrytaren ell par komiska episoder, som förtjäna alt alcrgivas såsom betecknande drag ur en verksamhet, som snart kommer all räknas lill en förfluten lid. De flesta nybyggare, som prästerna under sina missionsresor gästade, ägde blot| ett rum. -Vägra hade en avbalkning, som dc kallade kök. Da man kom in i stugan , berättar pastor Kronberg, sag man sällan lill mer än en säng. Men de hade vanligtvis en undersäng en säng under den som syntes. Somliga hade en s. k. gull-bänk. pa vilken locket kunde avtagas och ell person ligga rätt bekvämt. För övrigt bäddade nian pä golvet som oftast var av jord eller lera. Om nu familjen bestod av 0 eller 8 personer, sa blev det något trängt om sängrum. Ibland fick jag ligga i gull-bänken. ibland i underbädden, ibland i den förnämsta sängen de hade all bjuda pa. Kn gang nödgades jag all ligga tillsamman med familjen, soln bestod av tre personer. Xagon gang kunde man fa äran all ligga i övre vaningen, såsom del hände mig en gang. Kn farmare hade boll i ell litel stockhus 0 à 8 är. Xu skulle lian bygga ell nytt större hus. Han rev ned det gamla och begynte bygga. Da ban fall upp väggarna till takstolen, kommo gräshopporna, ocli nu måste byggnadsarbetet avstanna. Han måste gräva sig ell källare och ställde till en övre välling pa den. I källaren hade de en säng. I den lag familjen. En liten stege ledde upp lill övre väningen, lay begynte atl bestiga siegen, och da jag kom upp pa översta pinnen, slog jag huvudet i taket, .lag frågade da: Vad betyder delta?' Mannen, som var litet humoristiskt anlagd, svarade Del betyder, all vi vilja försöka alt förödmjuka högmodiga präster. Vi tia tänkt, att del skulle vara (indi behagligt att halla var präst både i fattigdom och i ödmjuk-hel.' Mannen log hjärtligt, lag kunde omöjligt sta upprätt, utan måste ned på mina knän. för atl fa av rocken och väslen. och lägga mig i sängen, för atl fa benkläderna av. Da jag kom i sängen, fann jag där en gubbe, som varken kunde böra eller lala. ocli däblev jag nästan häpen. Xu liar donna familj elt palalslikt boningshus.

Langl ut i nordvästern kom jag till en farmure en het julidag och bad all fa stanna över natten, ocli det fick jag. Moskiterna voro alldeles omöjliga på den liden. I!tt gammalt slockhus hade man, vilket hade ett par sina fönster,

vilkas flesla rutor voro sönderslagna. I några hål hade stoppats trasor, i andra ingenting. Familjen själv bådo berett sig ott nattläger i en gammal halmstack. (imuntan gjorde sitt bästa att ställa i ordning en fin bädd ål mig i slockhyddan. Just som jas hade lagt mig, kom gumman in med händerna fulla av vidjor. Vad vill mor med de där?' frågade jag. Jo. jag skall fixa pastorn', sade hon och kom rätt fram till sängen. Hon begynte därpå att sälla vidjorna runt omkring 111ig i sängen och sammanflätade topparna pä dem. När delta var gjort, hängde hon etl gammalt moskitnät över vidjorna. Nätet var trasigt. Snart började moskiterna sjunga för 111ig, och rätt vad det var, gåvo de 111ig elt styng, liksom tör att känna efter om jag sov. Striden var nu börjad, och den slöt icke förrän jag om morgonen uppstod frän mitt viloläger. Jag blev invecklad i vidjorna ocb nätet alldeles Som en fisk i elt garn. .Men moskiterna voro icke de enda fiender, som jag don natten hade alt kämpa med. utan där voro tre andra slags fiender, som icke voro hällre än dessa. Läsaren kan lätt gissa sig till. vad slags parasiter dessa voro. Då jag kom hem från mina resor, brukade alltid husmodern pastor K. var pa den tiden ungkarl och inackorderad i en farmarefamilj säga till mig: Vill nu pastorn vara god och ömsa kläder sa fort soln möjligt. Hon visste 0111 del sällskap, som jag brukade ha med mig hem.

En ung. nygift präst kom en gang med sin hustru lill ett svenskt nybygge och tog iu hos den rikaste farniaren, en skåning, som korl förut emigrerat och ännu icke hunnit bygga ett boningshus. Han hade emellertid byggt en präktig ladugård och i den med bräder avskilt ett rum för familjen. Detla rum fick pastorn och hans fru lill sovrum. Dä de skulle lägga sig, kom farmare-gumman in med ott antal ljus och rådde pastorn att hålla dem brinnande bela natten, enär del var omöjligt atl sova i sängen, om det vai mörkt. Den var nämligen liksom väggarna full av vägglöss. Ljusen hjälpte emellertid ej. utan måste pastorn ocli frun tillbringa de tvä nätter, de tillbragte i denna bostad, sittande ocli gående och laga skadan igen genom en stunds slummer i en vagn senare pa morgonen.

Till do icke minst angenäma erfarenheter i svensk-amerikaners liv liöra de överraskningar i form av oväntade donationer, som:107

stundom komma dem till del som ett erkännande av deras arbete. För några år sedan blev cn svensk tjänstflicka, som under en följd av år haft anställning hos cn amerikansk familj i staden Spokane i Washington, ihågkommen i sin arbetsgivares testamente, när han avled, med en gåva av 25,000 dollars. Och år 1910 fick en annan svensk flicka pä samma sätt en hel förmögenhet. Hennes namn är Celia Göhranson. Dotter lill förre tågmästaren Olof Göhranson i Linköping, reste bon lill Amerika är 1901 och fick plats som kammarjungfru hos operasångerskan Clara Louise Kellogg-Slrakosch. Hon medföljde sin matmoder varje ar på resor lill Europa och Afrika, där denna tillbragte vintrarna. I maj 1916 avled .matmodern, men miss Göhranson stannade fortfarande kvar bos familjen oeh vårdade mr Strakosch. som var klen till hälsan. Han avled i oktober samma är. efterlämnande en förmögenhet av 150,000 dollars, varav ban testamenterade 20.000 dollars lill den svensk-amerikanska trotjänarinnan.

Förf. har också personligen fält erfara dylik minnesgodhet oc.h givmildhcl. icke frän amerikaners, men från svensk-amerikaners sida. ,i det han flera gånger kommit i åtnjutande av donationer. Då jag nu omtalar ell par av dessa fall. sker det ingalunda för att skryta ty jag har alltjämt ansett oc.h anser fortfarande, att gåvorna varil oförtjänta utan för att ägna givarna cn enkel tacksamhetsgärd, och därför alt jag anser dessa tilldragelser väl vårda ett rum bland andra episoder och bilder ur det svenskamerikanska livet. På min 50-årsdag blev jag sålunda överraskad med en, genom allmän, i all tysthet över bela Svensk-Amerika bedriven subskription, insamlad penninggåva, belöpande sig till något över 1.000 dollars. En del därav användes visserligen till anordnande av en storartad fest. vid vilken gåvan skulle överlämnas, men jag erhöll i alla fall över <S70 dollars i present av något över 250 svensk-amerikaner, kända och okända och spridda över bela landet. Den egentliga ansliftaren av detta förelag var den i tidningskapitlet omnämnde reseagenten Fredrik Larson, biträdd av pastor Philip Andréen och andra.

1 slutet av 1890-talet mottog jag en dag ett brev från en i Montana boende svensk vid namn Olof Peterson, vilken sade sig ha genom läsningen av cn del tidningsartiklar av mig fattat ett så stort förtroende för min

omdömesförmåga och ärbarhel. all han ville uppdraga åt mig atl för hans räkning uppsöka och köpa cn liten farm i den trakt där jag då var bosatt, för vilket ändamål han inneslöt en anvisning på 300 dollars, vilka jag skulle använda till avbetalning på farmen. När ban finge veta priset, skulle han skicka resten. Jag insatte hans pengar i banken och skickade honom depositionsbeviset saml svarade, att jag icke kunde åtaga mig en sådan risk att köpa jord åt vilt främmande personer, men att jag vore villig att följa med honom och visa honom, vadKIS

sinn fauns all köpa. och för resten hjälpa honom efter förmåga, om han själv komme och hälsade på mig. Han kom också snart därefter, och vi färdades omkring några dagar i olika trakter oeh besägo farmar. Sedan jag genom samtal med honom lärt känna hans smak och framtidsplaner, visade jag honom en plats, som jag trodde skulle passa honom. Del var ett stycke alldeles jämn och odlad jord. belägen vid ett vägskäl några mil från staden Vancouver. Stycke! innehöll 5 acres, och priset var l"."i dollars, om jag minns rätt. IVlerson köpte platsen, och när vi gingo därifrån, sade han: Detta var till alla delar just vad jag ville ha. etl stycke jord. fri frän stubbar och slenar och utan byggnader eller annat, sa all jag kan inrätta mig precis efter min egen smak, bygga milt eget hus och plånlera en äppleträdgard just sa. som jag vill ha den. När vi nalkades platsen, gick jag och önskade för mig själv, all del målte vara den. som du ville leda mig lill. och min glädje ocli överraskning, när du stannade vid den och frågade, vad jag tyckte om dess läge och utseende, kan jag icke beskriva. Du har gjort mig en tjänsl. som jag aldrig skall glömma. Ilan ersatte mig rikligt för den tid jag använt på alt hjälpa honom, flerdubbcll mer än jag väntat fa. men hans tacksamhet syntes växa med åren. Han byggde ell lilel hus at sig. planterade en ,äppleträdgård och tillbragte vintrarna pa platsen. I nder somrarna uppehåll han sig i Montana, där ban var delägare i en större rårahjord. Slutligen sålde ban sin andel i den och stannade bela årel på sin lilla plats vid Vancouver. Vi brevväxlade. oeh en och annan gång. när mina vägar buro at del hållet, besökte jag honom och kom därvid i tillfälle all göra honom nagru stnaljünsler med engelsk brevskrivning o. d., vari ban icke var vidare hemmastadd. Men ingen gang träffade jag honom, utan all ban lackade mig för. all jag visat honom på platsen vid Vancouver. Dess jordvärde sleg med ären vida utöver del värde den lilla trädgarden och de sma byggnaderna ägde, och ban hade kunnat sälja den med vinst, om ban velat. Men ban ville icke flytta därifrån, sa länge ban var stark nog all ansa sina träd. gräva i sin köksträdgård och mjölka sin ko. 1 januari 19b! dog ban. och all ban ännu i det sista hade mig i tacksamt minne, bevisades därav, ill ban. i trots av alt ban pä dödsbädden bart ansattes av kyrkmänniskor, som ville komma at hans egendom, dock testamenterade 1.000 dollars lill mig. varav jag emellertid måste betala 00 dollars i s. k. arvskatt. För kyrkor och kyrkfolk hade ban aldrig någon användning i livet, i all synnerhet icke för seklerna. Han sade cn gång till mig: Den enda kyrka, jag kan fördraga, är den svenska statskyrkan. Likväl kom ban genom cn ödets outgrundliga nyck all i sill testamente, som skrevs av en eftersänd notarius puhlieus, skänka den slörsla summan till cn seklförsainliug oeh hell oeh hålle|40!)

glömma en vän frän Sverige, vilken han förut lovat all ihågkomma i sill testamente.

Peterson var ett original pa sill sätt. en gammal enstöring, som fa förstodo sig pa. och som fäste sig vid la människor, lian var rödd i Vingåker 1849 av falliga föräldrar och fick endast några månaders skolundervisning. En farbror, som var i goda omständigheter, ville, att ban skulle studera titi präst, men ban dog. och lians arvingar ville ieke bekosta Petersons studier. Peterson arbetade pä olika herrgårdar och lärde trädgårdsskötsel. 1873 blev han trädgårdsmästare bos Carl Edward Roth i Ludvika och stannade där i 14 ar. 1888 reste han lill Amerika och efter all lia arbetat ell par tre månader vid en järnvägsanläggning i California kom ban tillbaka till Sverige. Ilan tog anställning som trädgårdsmästare nära Örebro, men reste redan 1890 aler till Amerika och slog sig ned i .Montana. Ilan ägnade sig där, som nämiil. äl fårskötsel, och del var där ban förtjänade de pengar, han scdau delvis insatte i platsen vid Vancouver samt i elt par stadstomter ocli delvis .efterlämnade i kontanter. Den största inkomsten ban fick frän sin lilla trädgård var 30 dollars aret innan han dog. men träden voro då icke ännu fullvuxna, tröstade han sig.

lians förre kompanjon i fàrskölsel, C. A. Anderson i Hodges. Montana, vilken han även ihägkom i silt testamente, och som ban var bekant med frän Sverige, har berättat följande betecknande episoder från Petersons vistelse i Sverige: Han betraktades som fritänkare i gamla landet. Prästen brukade säga lill honom: Mag har inte sett Peterson pa länge i kyrkan . varpå P. svarade: Jo, jo, jag skall komina dil nästa söndag.' Del gjorde ban då

också, men sä gingo 3 eller 1 ar igen. tills prästen åter pämindo honom. Han kunde ga på bönemöten, sak samma vilken sekl som höll dem blo|t för all fa höra sång. En gång köple han en sångbok, men gav bort den. innan ban hunnit hein. med orden Sådana böcker vill jag inte Ini på min bokhylla. Han liade nämligen uppläckt, all del var en religiös sangbok.

Peterson var nästan pedantiskt ordentlig i sina vanor. I hans lilla sluga var sa snyggt och putsat, med krukväxter i fönstren, gardiner o. s- v., all man aldrig kunde tro annat, än all en kvinnas ordnande hand styrt och s|ä|ll där inne. i st. f. att en gammal ungkarl var dess ende härskare. Han var mycket sparsam. Del kunde hända, all han vid företagandet av en lång järnvägsresa ej köpte biljett ända fram. utan tillryggalade de sista 20 milen till fols för att spara in en dollar, även om ban hade lunga kappsäckar att bära. Ilan påstod, at| han gick hellre, när han liade något att bära, än tomhänt, emedan packningen gav stadga åt gängen. För banker liade ban i åratal stor rädsla och grävde då ned sina besparingar i jorden. I delta fall ändrade ban åsikt de sisla ären av sill liv och kom dä nära all förlora:410

sitt kapital. Den bank i Vancouver, i vilken han hade insatt det, gjorde nämligen konkurs endast några dagar efter det 1'cterson. anande oråd, tagit ut sina pengar. En del av sina besparingar hade han för säkerhets skull insatt i bank i Sverige, och den testamenterade han titi hemmavarande anhöriga. Han var mycket artig och förbindlig i sitt sätt och vänlig mot var och en, lills ban trodde sig märka någon falskhet, da ban tvärt utan några ceremonier avbröt all förbindelse med personen. Ilan hade ofta blivit besviken på sina vänner och hade i följd därav blivit misantropisk. Men med alla sina egenheter var ban en ärans man. ärlig och trofast och svensk från hjärlats botten.

För många år sedan hade jag en god vän, som syntes förföljd av en envis otur och icke kunde komma i gång med något av de företag, på vilka han inlät sig. Ilan hade varit student i Uppsala, men övergivit studierna och utvandrat. Efter åtskilliga öden i Chicago hade han slagit sig ned soin nybyggare i North Dakota, odlat vete, därpå såll sin gård och flyttat lill California. Ända till dess hade han i allmänhet rett sig, men i San Francisco piöltes ban av idel motigheter, och så en vacker dag övergav han staden och begav sig ut på landet för att söka arbete.

Min vän. som vi kunna kalla E., var praktiskt anlagd, händig, stark och tilltagsen. .lag hörde icke av honom på någon tid. Ett par år hade sålunda omärklig! glidit förbi, dä ett rykte nådde mina öron, att han skulle ha gifl sig och blivit ägare till en stor farm. Ingen hade reda på, bur det tillgått, men att ryktet talat sanning, fick jag bekräftelse på, då E. i egen person hell oväntat dök upp i staden, för alt köpa virke lill ell nytt hus. som ban tänkte uppföra. Han köpte virket och for åter till sitt hem, varifrån ban ett par veckor senare sände mig en kagge med ypperligt Californiavin. Åtskilliga år därefter befann jag mig pä en resa i de trakter, där E. skulle ha sill hein, ocli jag beslöt då att uppsöka honom och taga närmare reda på detaljerna i hans lyckas historia. Efter mycket letande och frågande fann jag omsider platsen, där E. just var sysselsatt med att mata sin svinhjord. Han mottog mig hjärtligt och införde mig i sitt liem. där jag gjorde bekantskap med familjen. Efter kvällsvarden slogo vi oss ned i trädgården, och jag skyndade att framföra mitt ärende. Berätta mig, hur du kom i besittning av denna förtjusande plats», bad jag.

»Mer än gärna , svarade ban. Jag bodde på den liden i den lilla siad, där du steg av tåget, när du ämnade dig hit. Jag arbetade som snickare. I samma hus bodde en tvsk änka, som hade flera barn. Jag fäste mig särskilt vid hennes sätt att behandla barnen. Utan hårda ord. utan stryk och aga fick honIll

dem att hörsamma den minsta befallning. Jag hade sett så mycken olydnad bland barn i andra familjer, hört snàsor och härda tilltal användas av föräldrarna mot barn. som voro lika olydiga och trilska i alla fall. alt jag nu icke kunde undgä att lägga märke lill del goda resultat, som den tyska kvinnan ernådde med sin ovanliga behandlingsmetod. En dag kom jag oförskyllt att åhöra ett samtal mellan henne och en italienare. Jag visste, alt hon ägde en farm, som var utarrenderad till ett par italienare, och av samtalet framgick, att det var den ene av arrendatore.rna, som besökte henne.

r<,i<>ijrun av torr

Förre Upsalastudenten li:s vingård och farm.

Jag skulle betala mitt arrende, 750 dollars, sade ban lill henne, men vi ha gjort en brobyggnad pä farmen, som är värd 7(10 dollars, så all vår skuld lill er belöper sig endast till 50 dollars.'

Kvinnan tycktes ej ha något all invända, men jag började draga misstankar, alt aili ej stod räll lill, och som jag avskyr orättfärdighet och svek, i synnerhet då de utövas mol värnlösa personer, beslöt jag att taga närmare reda pa saken. Dagen därpå begav jag mig ut lill farmen och besåg den dyrbara bron. Något skamlösare bedrägeri har jag sällan bevittnat. Den var på sin höjd värd 75 eller 100 dollars. Jag omtalade förhållandet för kvinnan. Hon samtyckte att följa med ul lill farmen och förstod, när jag visade henne bron och framställde några enkla beräkningar,att hon varit utsatt för bedrägeri. Saken blev genom mill utgörande ordnad lill hennes belåtenhet. Men fran denna ringa början utvecklade sig en bekantskap mellan mig och den lyska änkan, som ledde till giftermål, lieslen ser du. .lag fick med henne tva gårdar. Den. som vi bo pa. innehåller 10."> acres, varav, da jag övertog den. 55 voro i vingård. För nägra ar sedan innästlade sig vinlusen i alla l.alifornias vingårdar och dödade vinbuskarna. Sa även här. Mia de sädesfält du ser i dalen runt omkring oss voro da vingardur. Vi plantera nu, sa fort vi hinna, vinstockar av en sorl. som säges molsla vinlusens härjningar, men del dröjer ännu nagra ar, innan jag får en sa slor vingård, som jag b atle när vi flyttade hit. lag bar varit bjuden 10.000 dollars för den hår farmen, men ville inte sälja den. Om nägra ar. när vingården vuxit upp. blir platsen värd 50 procenl mer, men jag säljer den ända inte. emedan jag anser, all den bör tillhöra min hustrus barn ur förra giflel. Vi ha en annan mindre plats pä 11 acres en mil härifrån, och den är nog för oss själva pa gamla dagar. Vi ha brått med höbärgningen, men jag lager mig ända ledigt i morgon för all kunna visa dig omkring i bygden,

Ilan höll ord. och dagen därpå kuskade vi vida omkring i nejden och besago bl. a. den därstädes belägna stora vinkällaren, den största i världen — en Irevåningsbyggnad. 1X0 fol 1 10 meter läng. med 2 fol tjocka stenmurar. Där funnos nära 1.000 vinfal. av vilka I re höllo 25.000 gallons 91.(525 liter vartdera och 138 2.000 gallons 7,570 liler vartdera. I byggnaden funnos över 2 miljoner gallons 7.570.000 liter vin frän det föregående årets vinpressning, men den kunde, när alla faten voro fulla, hålla mer än dubbelt sä myckel. Byggnaden hade koslul en halv miljon dollars 1.850,000 kronor . och bolaget, som ägde den, hade dessulom 20 andra s|ora vinkällare i California och pa ell ställe ell vinfat, som ensamt höll 80.000 gallons 302.800 liter och vägde 100 lon. .lag har anfört dessa siffror, för all giva en antydan om. vilken kolossal induslri druvodlingcn och vinlillvcrkningen i California representerar, en industri, som ger sysselsättning direkt eller indirekt al hundratusentals människor, bland dem ell stort antal svenskar, ocli som förbudsivrarna nu försöka tillintetgöra.

lag besökte min vän K. åter är 1915. Mänga ar hade da förflutit, sedan vi senast rakades, och mänga förändringar hade inträffat. Hans hustru hade doll. och ban levde nu i ensamhet med sin yngsta dotter, som vuxil upp till en blomstrande ungmö och hade anställning som lärarinna i Iraklens skola. Hennes bröder sköt|o den stora farmen, don mindre var utarrenderad, och K. själv bodde pa en annan, arrenderad farm. Han kände sig nöjd mod sin tillvaro och hoppades, all California skulle bli rädda! undan prohibitionislcrnas förstörelseverk, ell hopp som all döma av senare timade händelser troligen icke kommer all ga i fullbordan.:413

Del finnes människor, som i sin fanatism icke ha nagu| förbarmande med sina medmänniskor, oeh sådana kvittar det lika. om de skulle komma att minera tusentals familjer, blott dc själva fa sin vilja fram. Detta var emellertid berättelsen om. hur en gammal Uppsalastudent genom ett gynnsamt vindkast av lyckan kom pä grön kvist.

Och nu skall jag berätta historien om. |mr en filurig svensk provisor försökte böta cn lättrogcn landsman från reumatism med ett myckel besynnerligt läkemedel. I en liten siad. där det icke fanns många svenskar, bodde en svensk skomakare, som gruvligt anfäktades av reumatisk värk. lian hade slukat mediciner stopvis och gnidit sig öm med salvor och liniment. Slutligen hade lian vänt sig lill läkare med bön om rad och hjälp och samvetsgrant följt deras föreskrifter, men allt lill ingen nytta. Heuinalismen fanns kvar och plågade honom lika mycket som någonsin. Sa en dag blev ban bekant med en ung svensk provisor, nyligen anländ från gamla landet. För honom klagade han sin nöd och omtalade bela sin pinas historia.

Du har försökt mänga medel . sade provisorn. men jag I ror inte, all du försökt det elektrogalvaniska batteriet.

Nej. del har jag inte ens hört omtalas. Vad är det för något? frågade skomakaren.

A, det är en alldeles förträfflig apparat. Den bolar reumatism ofelbart. Du borde skaffa dig en sådan.

•la. det vill jag gärna, men var finns den all köpa? Kan du skaffa en al mig?

Nej. det tror jag knappt. Den finns alldeles säkerl inte alt fä i den här bondbyn; möjligen i Chicago eller New York. men där har jag ingen bekanl all skriva lill. Men som du vet. i brist på bröd äter man limpa, och i nödfall skulle jag nog kunna tillverka en sådan där apparat al dig. naturligtvis inte lika fin och polerad, som de göra den på fabrikerna, men i alla fall bra nog för dill behov och lika kraftig som de rikliga batterierna, som de sälja för höga priser i Stockholm.

»Ack, käre vän! ropade skomakaren hänryckt vid tanken pä att äntligen kunna bli befriad frän sin plåga. (iör ell sådant batteri åt mig. Jag betalar gärna, vad du begär.

Jag skall inte begära mycket . tröstade honom provisorn. om du bara ersätter mig kostnaden för materialierna. Du kunde ju giva mig en femma lill all börja med.

En femma? Det kan inte vara nog. Materialierna äro säkert dyra. Här har du 10 dollars.

Provisorn. som inte haft någon inkomst, sedan ban kom till Amerika, mottog pengarna med oförställd belåtenhet och gick til.Ill

ål och drack och gjorde sig några glada dagar. När pengarna voro slut, uppsökte han patienten.

Dc nödvändiga materialierna», sade han. voro dyrare, ån jag trodde, mycket dyrare än i Sverige. Du måste förskottera mig ännu en liten summa.-

Skomakaren gav honom åter 10 dollars, och provisorn festade och hade roligt ännu några dagar. En dag mötte han sin patient på gatan.

Ilar du batteriet snart färdigt'?- frågade denne. lag längtar efter alt få det. tv min reumatism plägar mig ohyggligt.

lag kan nog tro del. Nu fattas inte mycket i, att det är färdigt. Om jag får 5 dollars lill. så är det allt som behövs, och du skall få apparaten inom etl par dagar.

Provisorn Tick del begärda. Hos en bleckslagare tiggde han sig till eller köpte för några cent ett par bleckplåtar 0 eller 8 tum i fyrkant. Han lade en bit av en tunn bräda mellan dem, slog elt par dussin skarpa spikar genom kanterna av bleckplåtarna, så alt uddarna stucko ut en liten smula, lindade hela inrättningen in i elt stycke tyg, som han fick av sin värdinna, snodde starka snören om det bela och framlämnade delta utmärkta batteri till skomakaren och sade: Nu skall du binda del hår batteriet fast vid ryggen under skjortan. Det är myckel viktigt, att det pressas hårt mot kroppen, så att del icke rubbas ur sitt läge. Det är kanske bäst. all jag hjälper dig atl sätta det fasl.

Skomakaren klädde av sig. och apparaten fastbands med snören runt både bröstet och halsen. I sin förtjusning över alt äntligen ha fått det ofelbara botemedlet gav skomakaren ännu en femma till provisorn. Några dagar senare besökle denne sin patient, för att höra efter hur medlet verkade.

•lag känner mig mycket båttre allaredan , försäkrade skomakaren. Min reumatism är pä god väg att försvinna.

Känner du. hur den eieklrogalvaniska strömmen arbetar?

.Tag skulle tro, all jag känner del. Den låter mig inte sova om nätterna. Den borrar och skär och sticker mig i ryggen, och del minsta jag rör pä mig, känns del, som om den skulle bränna upp mig. Men kunde jag inte få lossa ett lilcl grand pä snöret om halsen? Det har flera gånger hållit på att strypa mig.

Nej. det skulle inle duga. Låt del vara, som del är. Onl skall med ont fördrivas, som du väl vet. Och nog vill du väl hellre lida litet omak några veckor än dragas med reumatismen hela livet igenom?»

Ja. naturligtvis vill jag det, och jag kan aldrig nog tacka dig för den tjänst du gjort mig.

Skomakaren skulle säkert också uthårdal tortyrinstrumentet någon tid framåt, om icke händelsen fogat det sä. atl ban en dag:415

fick besök av den läkare, som förul behandlat honom, ocli som nu kom för alt fråga, om hans medicin gjort nytta.

Ingen medicin mer för mig förklarade skomakaren. .lag har fatt tag i något, som är bättre än allt, vad du kan ordinera. Något, som hjälper och som inom kort har hell och hållet kurerat mig.

Månntro det . anmärkte läkaren tvivlande. Vad kan det vara, som är så förträffligt?

litt elektrogalvaniskl batteri . svarade skomakaren Iriumfe-rande.

Ivan jag få se, hur det ser ut?«

Skomakaren knäppte upp skjortan och lät läkaren slicka ned handen pä ryggen.

»Ha, ha, ha!» skrattade läkaren, när han känt på det förmen I a batteriet. Vad är det för en spjuver, du råkat ut för? Tag av dig batteriet, så skall jag bevisa för dig, att du ar en åsna.

Skomakaren följde motvilligt tillsägelsen.

»Vad tror du om det här?» frågade läkaren, i del han med sin kniv sprättade upp tyget och blottade bleckplåtarna och spikuddarna. som rivit djupa sår på den stackars skomakarens rygg.

Vad skomakaren sade då, och vad han sade ett par dagar därefter, när ban råkade provisorn. var av en art. som icke just lämpar sig för tryck. Emellertid må det medgivas, att provisorns elektrogalvaniska batteri i fråga om enkel sinnrikhet och utlovad verkan kunde fullt jämföras med och t. o. m. förmånligt utmärkte sig framför många, vilt och brett annonserade moderna läkeappa-rater av liknande art och benämning, vilka säljas till höga priser och köpas av I. o. m. rikl och bildat folk, som borde lia bättre vett än alt låla dupera sig på samma vis som den omtalade skomakaren.

Om provisorn varit ärlig och hygglig, så hade han med sin fintlighet och förslagenhet kunnat taga sig fram, som många andra gjort, genom att hopblanda någon sorts medicin och sälja den i husen. Den svenske författaren Algot Sandberg omtalade för några år sedan i en svensk jultidning en svensk amerikansk läkare, som ban under sin vistelse i Amerika råkat, och som började sin bana i Amerika, sedan han några år studerat vid Uppsala universitet. med att köpa de ingredienser, av vilka ett av honom från Sverige medfört tandpulver var sammansatt, och hopröra dem saml sedan utbjuda sin vara, inlagd i små askar med påskrifl.

Kronprinsessans av Sverige tandpulver. Han gjorde så goda affärer därmed, att ban fick råd att fortsätta sina i Sverige avbrutna studier, och avlade läkareexamen vid amerikanskt universitet. Men folk, som har anlag för att göra affärer och förmåga att taga sig fram, äger i många fall en utpräglad motvilja för all handla hederligt. Jag hade en bekant, som lika ledigt kunnat förtjäna pengar pä artigt säll, enär ban alllid på grund av sinlit;

förmåga ocli sill utseende med lätthet fick goda anställningar, men likväl beständigt förstörde det för sig själv genom sin okuvliga benägenhet all hilla på knep och kugga folk. Svensk-amerikanerna äro visserligen i regel hederliga, men det finnes undantag bland dem, vilka icke hedra det svenska namnet.

För djurskyddssaken synas svensk-amerikanerna sällan intressera sig. Del har tvärtom anmärkts, alt inånga av dem. egei nog särskilt inom vissa religiösa samfund, äro svåra djurplågare, grymma i synnerhet i behandlingen av sina häsHir. Den ende svenske djurskyddsivrare jag träffat i Amerika, var en affärsman i San Francisco vid namn .V. Han var en synnerligen elegant herre, alltid klädd enligt senaste modet, förde sig med stor värdighet och tog sig f. ö. statlig ut. högväxt, rak och axelbred som lian var. Han var medlem av djurskyddsföreningen och ägde rätt att arrestera vilken djurplågare som helst och likaledes envar, som hindrade honom i hans ämbetes utövning. En dag varsnade han bland de hundratals körande på stadens pulsåder, Märket street. en irländsk åkare, som pa del obarmhärligasle misshandlade ell par hästar, förspända elt ofantligt lass med spannmålssäckar. X. trängde sig fram genom folkhopen och befallde irländaren all ögonblickligen upphöra med djurplågeriet. Irländaren, som förmodligen av N:s uttal förstod, atl han var en utlänning, ignorerade tillsägelsen och bemötte X

s protester med elt hängrin.

N. förlorade da talamodet. grep mannen i lians röck, vek undan sitt egei rockuppslag och visade honom den därunder fästade brickan med påskrift, all ban var polisman i djurskyddsföreningens tjänst. Ett nytt hångrin av irländaren kom N. alt rycka ned honom från hans kuskbock och förklara honom häktad. Samtidigt lillropadc han nagra av de närstående all laga hand om hästarna och leda dem ur vägen. Irländaren blev ilsken, när ban såg hästarna och vagnen avlägsnas och själv ej förmådde rycka sig lös ur N.-s grepp. Bland den folkhop, som samlats kring de bägge männen, fanns en och annan, som oj förstod, hur det hängde ihop med arresteringen, ulan trodde, atl irländaren blivit förfördelad, llesultatct var. att någon skyndade efter en polisman. En dylik uppenbarade sig också strax därefter på scenen och lade sin ena labb på N:s skuldra. X. ryckte sig undan och frågade, vad meningen var.

Ni har ställt lill bråk pa gatan och vallat folkskockning, och jag arresterar er därför som fridstörare och anhåller, att ni utan motstånd följer med till polisstationen.

»Han ryckte mig ned frän min vagn och läl laga den och hästarna ifrån mig . inföll irländaren.

lag är själv polisman . upplyste X., i djurskyddsföreningens:117

tjänst och har som sådan rättighet att arrestera alla djurplågare och även sädana, som hindra mig i mill ämbetes utövning. Körkarlen har jag redan häktat, och nu är ni också häktad, mr polisman. Se här min polisstjärna.

X. visade den förbluffade polismannen sin djurskyddsbricka.

•lag gör en konst i eder stjärna , utlät sig polismannen.

Var god och följ mig godvilligt, eller också telefonerar jag efter polisvagnen.

Det är ni. som är min fänge-, dundrade X., -och jag. som befaller er att godvilligt följa med mig lill stationen.

Del skola vi allt bli två om , röt polismannen och försökte fa upp elt par handklovar ur fickan, för all sätta dem på X. Men han var lika stark som polismannen, och en brottning uppstod mellan de två männen lill de kringståendes stora förnöjelse. Bäggo de kämpande ropade åt de församlade atl komma till hjälp, men ingen syntes hågad all blanda sig i leken. Slutet pa historien blev. att X. och polismannen grepo nytt tag i varandra och äter med tordönsståmma förklarade varandra under arrest, varefter de med säkert grepp om varandras annar lågade i väg till polisstationen, följda av cn jublande folkhop, som antagligen aldrig förr sell en sådan syn.

Bägge karlarna voro av samma längd och grovlek, ett ståtligt par. och framåt gick det med stormsteg, båda två ideligen grälande och skällande pä varandra och åberopande sig pä sina respektive stjärnor, allt medan irländaren, den ursprungliga anledningen lill detla komiska uppträde, oanlaslad uppsökte sina hästar och körde sin väg.

Ankomna till polisstationen, anmälde X. och polismannen varandra för förargelseväckande beteende. Domaren lär ha varit tämligen villrådig, hur ban borde förfara i detta märkliga fall, men nöjde sig slutligen med all låta parterna avträda, sedan ban givit dem en skrapa för ovisligl nil i tjänsteutövning. N. påslod. att domaren frikände honom belt och hållet, men dömde polismannen till 21 timmars arrest. Ocli kanske det var så. Det hade i alla fall varit det rätta.

Pä tal 0111 polismän kan det förtjäna berättas, hur en svensk-amerikansk sådan trotsade en politisk liga, av vars maktställning ban var beroende, och hur ban med biträde av en svensk-amerikansk lagkarl lyckades stuka den. Del politiska parti, som på den lidén ägde makten inom styrelsen i den stad, där O. !•'. Isakson var en medlem av poliskåren, hade länge tillåtit sig en mängd olagligheter och handlat pa ett egenmäktigt säll. Medelst mutor förmåddes poliskåren alt blunda för lagöverträdelser, på samma gång som den själv måsle betala mutor lill sina förmän

27. - Skantedt.O. F. Isakson.

:118

poliskomOtissarierna för alt kunna få behålla sina platser. Isakson vägrade emellertid att ha något att göra med dylika oegenllighcter och betalade aldrig något lill kommissarierna, för att kunna sta väl i vantarna lios dem. En av hans kamrater vltrade en gång till honom i en ton av avund och förtrytsamhet: Varför skall du ensam slippa att betala något, när alla vi andra betala? En dag, då Isakson civilklädd befann sig på ett tidningskontor, kom en obekant person fram till honom och frågade, om ban icke var polisman. Då han bejakade frågan, sade den andre: lag är inkasserare för poliskommissarierna, och om ni nu är beredd att betala edert bidrag, så kan ni lämna pengarna lill mig. Sa där kunde det gå till i en stor stad i Amerika ännu tör 15 är sedan, och det är icke otänkbart, att liknande äger rum ännu i dag.

En gäng, da Isakson fått sig anvisat etl nytt distrikt, fann han en krog öppen efler klockan 1 pà natten, ehuru det var förbjudet. Ilan gick in och tillsade ägaren att följande natt ha platsen slängd på behörig lid. Krögaron svarade, att ban betalte för rättigheten at| hålla öppel efler klockan elt. Natten därefter var platsen öppen pa olaglig lid. och utanför stod ett ekipage, som 1. sell sta där i flera limmar. Dä han inträdde i krogen, fann lian en framstående politiker därinne. 1. befallde krögaren att slänga platsen. Han endast skrattade. Politikern framträdde lill polismannen och anmärkte, att det var bra, som det var, men den tilltalade ville ej gå in på det.

Vel ni, vem jag är ? frågade politikern.

•Ja, del gör jag . svarades; »men det gör ingenting till saken. Jag har fått order alt tillse, att krogarna stängas klockan ett. ocli inom mitt distrikt kommer ingen av dem att hållas öppen efter den liden på natten.

Politikern gick svärjande ut. sedan I. hotat att taga hans häst .och åkdon i förvar, därest ban icke själv loge hand om dem. Krogen slängdes, men nästa dag blev polismannen av vederbörande sänd till ett annat distrikt. Någon tid därefter blev ban helt oförberett uppkallad till polischefen och av denne tillspord, om ban någon natt under sin tjänstgöring suttit och sovit i en vagn. Han nekade och blev tillsagd att gå. Kort därefter erhöll han brev från polismyndigheterna av innehåll, at| ban fått avsked från sin befattning och skulle återlämna sin polisstjärna. Samma dag lästes i en av dagtidningarna en notis, meddelande att han av en viss köpman blivit funnen i en honom tillhörig vagn, där han skulle ha salt sig för att sova en stund. Polismannen:419

gick gcnasl till både polischefen och tidningskontoret. Den förre kunde icke uppgiva, vilken av poliskoinmissarierna, som väckl anklagelse, eller vad anklagelsen gällde, och pa tidningskontoret kunde han icke fä besked om, vem som insänt notisen. Polismannen vägrade att återlämna stjärnan, så länge han icke pa lagligt sätt och för bevisat tjänstefel avskedats, och tidningen lovade honom all den upprättelse den kunde giva. Den införde en av lionom skriven redogörelse för saken.

Vederbörande hade räknat pà. att han utan knyst skulle mottaga sitt avsked, liksom dussintals andra polismän gjort, vilka före honom blivit avskedade pa samma godtyckliga sätt. Men denna gång hade de missräknat sig. 1. frågade dem rent ut, om de ville återtaga sin anklagelse och återgiva honom hans syssla. I annat fall ämnade han väcka åtal mot dem. Då dc ignorerade hans begäran, lämnade han saken i händerna pà en svensk lagkarl, Gustaf Anderson, vilken stämde vederbörande. Nu vände sig bladet med ens. Man gjorde honom förlikningsanbud, erbjöd honom kontant ersättning, lovade honom en bättre plals o. s. v., om han ville nedlägga målet. Men ban läl sig icke frestas lill någon eftergift. Då målet kom före och parterna hörts, fällde domaren del utslaget, alt poliskommissarierna handlat olagligt, och för-ständigade dem att återinsätta Isakson i hans syssla. Det är icke ofta en invandrare vågar ensam upptaga strid mot ett hell parti av poliliska pampar, och ännu sällsyntare är det nog, att ban avgår med segern och vinner en så lysande upprättelse, som här var fallet. Del har måhända aldrig hänt mer än denna gång. Emellertid hämnades de stukade storgubbarna genom att på varjehanda sätt förbittra polismannens tillvaro och lyckades slutligen genom något knep göra sig kvitt honom.

Allt bedrägligt förfarande måsle ju anses förkastligt, men det kan finnas tillfällen, da man känner sig benägen att överse med vissa former av bedrägeri. Att överlista cn sniken, orättvis eller dumhögfärdig människa är troligen ingen oförlåtlig synd. Hur som helst måste jag erkänna, alt jag två gånger varit med om en dylik handling. Första gången var, da Magnus Elmblad och jag hjälpte cn nykommen stockholmare vid namn Asplund att »smita» från en sniken tvsk hotellvärd i Chicago, vilken sökt pungslå honom mer än skäligt. Asplund hade bott på hotellet ett

par veckor, men hade icke ätit ett enda mål där. Han hade betalt i förskott 10 dollars för de två veckorna. Den tredje veckan hade redan ingått, då ban fick för sig, att han skulle resa till Minneapolis. Men hans värd ansåg, att han borde betala för veckan, och ville icke tillåta honom att laga sina saker från hotellet, innan han betalt. Elmblad och jag tyckte, att detta var oresonligt, och så421)

uppgjorde vi en plan att rädda var vän undan tyskens klor. vilken också lyckades förträffligt. Vi följde ined honom upp på hans rum, där han hade en koffert med diverse klädespersedlar och en nattsäck. Asplund förklarade, att han gärna ville lämna kofferten i värdens väld, om han bara kunde fa med sig nattsäcken och de viktigaste av kläderna och småsakerna i kofferten.

Elmblad och jag klädde pa oss en del av de förra, .lag hade tre västar på mig, när vi gingo u|. och Etalblad hade två rockar. 1 fickorna hade vi stoppat en del småsaker, böcker och annal. Somligt stoppade vi i nattsäcken, vilken Kimblad log i ena handen, när vi promenerade lil ur rummel. Vi gingo nedför trappan och helt ogenerat fram till krogdisken och logo oss ett glas öl, varefter vi tågade ut pa gatan och försvunno, utan att någon anal oråd. Senare pä kvällen träffade vi Asplund på en plats, där vi stämt möte med honom, lian hade skaffat sig en säck och däri stoppat något av koffertens innehåll saml lyckats praktisera sig ut därmed oantastad. Vi stoppade västar, rockar och alltihop i nattsäcken, följde Asplund lill lägel och sågo honom fara i väg mol Minneapolis med sina tillbehör.

l)cn andra gången jag var med om en liknande överlistnings-historia gick det icke fullt så lätt. Det var i en liten stad på västkusten, där jag inkassera! prenumerationsmedel och fåll några nya prenumeranter at tidningen Vestkusten i San Francisco. Stadens rikaste svensk, en handlande, som vi vilja kalla Johnson, en karl på en 20-30,000 dollars, hade varit omöjlig alt övertala. Alla människor hade också sagt mig att han var sä ohyggligt snål, alt ban aldrig betalade ut en cenl för något, som ej var oundgängligen nödvändigt. Att han skulle kunna förmås all prenumerera pä en svensk tidning, ansågs otänkbart. Händelsevis befann sig samtidigt på platsen en vän lill mig, göteborgaren Albert Backman, som var handelsresande lill yrket och liadc namn om sig som en över-dängare i att förvärva kunder. Då jag omtalade mitt äventyr för honom, bad ban alt få försöka sin lycka bos Titulus Johnson. Vi|ke| jag med nöje beviljade. Då jag nästa gång råkade Backman, hade ban varit bos Johnson, men ej haft större framgång än jag. ehuru ban sökt vinna honom genom att bjuda honom på öl.

Ville han dricka det? frågade jag. Xagon sade mig. atl ban är nykterist.

Hans nyktcrism beror i s.i fall endast på snålhet . svarade Hackman. Han nekade visserligen i början all dricka och påstod sig inte ha smakat något starkt pa åratal. Men ban gav med sig. Du skulle bara sell honom sedan. På en kort stund tömde ban sex glas, för vilka jag naturligtvis betalade. Han började bli dyr. tyckte jag, ty jag betvivlar inte. all ban skulle tömt sex glas till. om jag blott velat hålla på och betala. Själv bjöd ban aldrig, och tidningen ville han inte höra talas om. Del enda. som tycktes intresserahonom, var en son, som lian har, ocli som enligt hans utsago lär vara elt mekaniskt snille. Han ville prompt ha mig med alt se pojkens verkslad och de märkvärdiga saker han tillverkat, lag smickrade gubben ocb sade, att han borde skicka pojken till San Francisco, där jag genom mina bekantskaper lätt skulle kunna skaffa honom en förmånlig anställning, ocb där ban kunde vinna cll berömt namn och förtjäna pengar. Del där kittlade gubbens fåfänga och lystnad, och när jag slutligen åter bragte tidningen pa tal, läl ban mig förstå, all han nog kunde hälla en tidning, om bara hans hustru brydde sig om att läsa den. Men olyckan var, atl hon inte ville läsa några tidningar, utan ansåg dem som onyltigheler. och att ban, som nog ville läsa, omöjligen kunde finna tid därtill. Men du skall få se. att jag skall ha' 2 dollars av honom lill tidningen, innan jag ger lappl.

Några dagar därefter fingo vi böra. att Johnson rest bort i något ärende.

Del passar utmärkt sade Backman. Nu gå vi lill butiken ocli presentera oss för frun, som jag såg där vid mitt förra besök, och som jag inte tror vara så omöjlig all beveka som mannen.

Vi styrde följaktligen våra slcg lill Johnsons butik. I densamma befann sig ett medelålders fruntimmer.

frsäkta. är det mrs Johnson jag bar äran at| tala med? frågade Hackman med sin mest förbindliga min och bugande djupt.

Ja . ljöd svaret kort och gott.

Nå, da far jag lov att presentera redaktören för tidningen Vestkusten i San Francisco, som är här uppe för all skaffa tidningen större spridning, lian har fatt en mängd nya prenumeranter här i staden, och tidningen är också värd allt det understöd den kan fä. Här skall jag visa ell exemplar av tidningen. Se. vi ha allaredan talat vid mr Johnson om saken, och ban ville ovillkorligen ha tidningen, om bara frun ville —

Min man är inte hemma , avbröt frun. Han har rest bort och kommer inte igen förrän 0111 tre dagar. Det är bäsl. alt ni kommer tillbaka dä och talar vid honom själv.

Detta ingick emellertid icke i vännen Backmans beräkningar. Vad mig beträffar, önskade jag blott, att jag kunnat trolla 111ig ut på gatan utom hörhåll för Backmans överdrifter med avseende på tidningens förtjänster och utom synhåll för mrs Johnsons forskande blickar.

Vi kunna tyvärr icke invänta mr Johnsons återkomst, hur gärna vi än skulle önska det . anmärkte Backman titi svar på fruns förslag. Då vi talade vid honom, nämnde ban ingenting om. att ban ämnade resa borl. Vi trodde därför, att vi kunde träffa honom här när som helst. Ilan ville, som sagl, ha tidningen, men sade sig vilja först tala vid mrs Johnson om saken.:122

Han har inte nämnt ett ord därom för mig.» > Inte det? Det var märkvärdigt. Jaså. han har ingenting sagt. Han måste ha haft så brått med andra göromål, all ban glömt del. lian sade, alt han aldrig köper något utan atl först tata vid sin hustru, och att om han bara vore säker på, att mrs Johnson inte hade något emot tidningen, skulle han tvärt taga den. Jag sade honom, att mrs Johnson omöjligen kunde ha något emot den, och det tror jag inte ni kan. Titta bara på det här numret. 8 sidor, 7 spalter pä var sida, fulla av nyheter och allt möjligt annat intressant och lärorikt Ändå kommer den att utvidgas. Och så liar den ju en särskild avdelning med nyheter från San Francisco, dit eder son antagligen ganska snart kommer att flytta, för att finna ett bättre fält för sin utomordentliga begåvning. Jag radde mr Johnson alt skicka honom dil. Där kominer han alt ga långt, bara ban hinner bli bekant. Men det kan ban aldrig bli, sa länge ban sitter undangömd i en liten landsortsstad, .lag har loval att hjälpa honom lill en plats i San Francisco, eftersom jag har så många bekanta där med stort inflytande. Genom den här tidningen får ni reda på aili, som händer i San Francisco, och ni kommer atl intressera er mycket för den staden, när eder son flyttat dil. Det förstod och erkände också mr Johnson, och därför ville ban ha tidningen om bara mrs Johnson icke hade något emot. all ban tog den.

För mig kan han gärna få ta den. Det brvr jag mig inte om.» •\a. det var bra. Då ha vi en ny prenumerant. Skriv nu detta sade ban till mig mr A. I'. Johnson. Box . ursäkta mig, har herrskapet någon låda i postkontoret? Inte del'1 Naja. del behövs ju inte heller. Det är tillräckligt alt sätta namnet och så stadens och statens namn. Tidningen hitlar nog fram. 1'riset är 2 dollars för ell belt år. och då lämna vi ändå en premiebok på köpet.- Backman lämnade fram en av tidningens preinicböeker.

Skall tidningen betalas i förskott? frågade frun.

Ja visst. Om vi blott hade lid all stanna, kunde vi ju vänta, tills mr Johnson kommer hem och fä pengarna av honom. Men som det nu är, blir det bäst att frun betalar. Det besparar er besväret all sända pengarna med posten och belala för postanvisning.

Hon tycktes tveta ett ögonblick, men sa öppnade bon cn lada och log fram 2 dollars.

»Tänk, vad den gamle snåljooben skall bli ursinnig, när ban kommer hein och får veta, alt ban blivit överlistad! sade Backman, när vi väl befunno oss på gatan. »Det blir allt bäst att hålla sig ur vägen för honom. Och vad ban skall ge henne ovett! Jag ville inte vara i hennes kläder.

Några dagar därefter, när vi gingo pä stadens storgata, dök belt plötsligt Johnson ut från en dörr några sted framför oss och komemot oss med cn fasligt bister uppsyn. Vi inväntade honom icke, utan fingo oförhappandes ett ärende till andra sidan av gatan, dit vi ilade med skyndsamma steg. Litel längre fram. när det kunde, antagas, att vår bedrift sjunkit i glömska, dristade jag mig, följd även god vän, in i Johnsons butik. Johnson såg på mig

barskt, men sade ingenting. Han tycktes dock blidkas något, när jag köpte en pipa och något annat småkram av honom. .Men tidningsaffären aktade jag mig visligen för att vidröra.

Apropos tidningar kunde kanske några små episoder ur den svensk-amerikanska tidningsmannavärlden försvara sin plats här. Hedaktör Emil Meurling i Omaha berättar i Alfred Söderströms Blixtar på tidningshorisonten följande lilla lustiga historia om ett pojkaktigt påhitt från den lid. da ban var kamrat med Gustaf Wickluud i en Minneapolis tidnings redaktion >På sin 50-årsdag, vilken i parentes firades med mycken fröjd och gamman, erhöll Wicklund som present av principalen en finare ebenholtskäpp med stor massiv guldknapp, och del torde ej behöva tilläggas, att ban var stolt som cn kung, då han visade sin gyllene klenod för vännerna. Hände sä, all jag ungefär vid samma lid från gamla landet fick mig tillsänd en silverhövdad stav, som i många ar gält i arv inom släkten och ursprungligen tillhört en av mina förfäder, en gammal hederlig riksdagsman, som pä Örebro möte 1810 varil med om all invälja prinsen av Ponte Corvo titi svensk tronföljare. Jag kände mig naturligtvis lika stolt över denna käpp som Wicklund över sin, och hur mycket ban än yvdes över guldvärdet i sin. måste han dock erkänna, all min, då man tog dess historiska värde med i beräkningen, lätt kunde uthärda jämförelsen, även om guld skall vara ett stå vassare än silver. Kär vi kommit till den slutsats, att de ßügge käpparna gärna kunde ta varandra i hand. gjorde vi sammaledes ocli medlogo dem sedan, då vi skulle ut ocli gå, ty vi ville visa dem för människorna, på det att de skulle bländas av deras glans och prisa deras ägare lyckliga. Till den ändan svängde vi våra käppar med ledig elegans, särskilt hållande deras knappar i sa fördelaktig dager som möjligt, då vi vandrade gatan fram och låtsades vara inbegripna i en livligare diskussion om guld- och silverfrågan.

lag frågar inte efter, vad du säger eller tänker om saken, men jag skriver fortfarande under på Bryans snillrika idé om fri och obegränsad silvermvntning såsom det enda rätta', sade jag på engelska med hög röst och livliga gester, i det jag skakade min silvcrhövdade stav framför Wicklunds näsa. Den tilltalade tvärstannade bland en grupp kreti och pleti på gathörnet och lät sin guldknapp blixtra till för mitt öga. i det ban med väl spelad förtrytelse utbrast::432

'Fri ocli obegränsad silvermyntning! Du måste vara från dina sinnen, karl. Det finns ingenting i världen, som är bättre än guldet som myntfot, var viss därom I Filer också skall jag taga mig friheten att knacka in det i skallen på dig med den här käppen, som jag har i banden.'

Ilan hötte ilsket ål mig med käppen, och det var alls icke underligt. atl de. som fingo detta frispektakel lill livs, trodde oss färdiga att rvka i luven på varandra. Dispyten fortsattes med ökad våldsamhet, men det var först, då vi i vår iver klämde ihop läpp-knapparna. så alt det smällde efter det, som det äntligen gick upp elt ljus lor någon i hopen.

Tilia på den där frisilvergycken! Han har silverkrycka på sin käpp, och sannerligen har inte den andra en guldkrycka på sin', hördes en röst.

Då liörjade flertalet av åskådarna begripa, hur det hängde ihop. Skralt och visslingar blandades, allt folkel sorlade, och vi funno klokast att, begagnande oss av den allmänna förvirringen, taga lill schappen. käpprätt lill något annat galhörn, där man inte kände oss. och där vår lilla komedi kunde uppföras pa nytt. Alt jag, som var mer än 13 år yngre än han, kunde ha kvar en smula rackartyg i blodet, torde inte förefalla sa besynnerligt, men all Wicklund med sina 50 år på nacken kunde deltaga i och som en skolpojke fröjdas åt ett upptåg som detta, det föreföll mig sä överdådigt, att det gläder mitt hjärta än i dag.»

Den störste spjuver, som funnits inom den svensk-amerikanska pressen, var Ninian Wærner. I nder sken av fullkomligt ill var kunde ban i brev till vänner uppdikta de orimligaste historier om både sig själv och andra, ocli när han grundligt lyckats mysti-ficra någon, njöt ban, som om han begått en välgärning, höljande berättelse av Edward Sundell om, hur han en gång råkade ut, talar för sig själv:

Det var under Ninian Wærners Minueapolislid som han i Friskytten skrev de fina. veka och klangfulla poemen, vilka ban undertecknade med Agda Björk. Jag vir ej den ende. som intresserade mig för författarinnan. Flera här i New York boende pocsiälskande personer frågade mig, om jag visste, vem hon var. I avsikt atl göra mig

underrättad härom tillskrev jag Ninian och bad om upplysning. Det svar jag fick var karaktäristiskt. Hon är, skrev Ninian, den mest begåvade kvinna ban någonsin varit samman med. därjämte god och skön som en ängel, sin gamla mors enda ptöd o. s. v. Ninian överträffade sig själv den gången. Han bad mig skriva till henne, tv bon var, kvinnan lik, skrev ban. förtjust över att mottaga brev som vidrörde hennes litterära verksamhet. Jag föll i fällan och skrev ett brev, på vilkel kom ett svar. heltkort. men hjärtligt, skrivet med en finfin kvinnostil. En lid förgick, och ett, tu, tre kom ett porträtt av en särdeles intagande, mullig liten brunett, Agda Björk. En vecka I ror jag det var därefter, som det kom ett langl brev frän Ninian, vari den gatghunioristen vräkte ur sig den mest livligt och charmant skrivna skcpparhisloria man kan tänka sig. Han sade, att Agda Björk flyttat lill SI. Paul, alt ban var djupt kär i henne, kunde ej leva utan henne, smet nattetid frän sin hustru och for till St. Paul. där ban vankade av och an utanför hennes fönster och dörrar, gjorde sig till elt spektakel, borde hängas, skjutas, lynchas. Och sedan hustrun, som fått nys om eländet! Hon var lika förtvivlad som han. Och ändå kunde ban ej slita sig från Agda Björk. Mississippi lockade frestande, och vore det cj för hans första, sisla och enda kärleks skull, så — ja, Mississippi skulle omsluta Xinians stora måge. Han bad mig skriva lill sin hustru och trösta henne i den stora sorgen, lag, dumma nöt. gjorde sa. men i sista minuten beslöt jag mig för all i stället skriva lill fröken Björk, vilket skedde. Men det skulle jag ej ha gjort, ty dä Ninian läste brevet för Wicklund, och de i sin tur för sina fruar, då lär ett jubel brutit ut, som av intet kan överträffas. Porträttet hade de köpt av en fotograf. Men då jag fick reda på skojet, skrev jag ett brev till Ninian, varpa jag aldrig fick svar. Hur ampert det än var, lära de ha grinat sig fördärvade, de galghumoristerna. >

Pä tal om Ninian som sp ju ver måste jag dock säga, alt den. som för en del år sedan hittade på det knepet att avliva mera bemärkta svensk-amerikaner i Stockholmstidningarna, icke gav honom stort efter, vem det nu än var. 1 Amerika hade vi våra troligen välgrundade misstankar på en viss f. d. svensk-amerikansk tidningsman. fast vi aldrig fingo full klarhet i saken. Jag tror, det var omkring ett dussin svensk-amerikaner, som i levande livet fingo läsa sina dödsrunor i tidningarna. Först var det redaktör Alex. Olssön av Vestkusten, som genom Sveriges tidningar underrättades om. atl han omkommit under branden i San Francisco. Han fick Visserligen elt vackert eftermäle, men del kom litet olämpligt, just när han i försöket att återuppliva sin tidning efter den knäck, som den lidit genom branden, utvecklade cn mer än vanlig energi och livskraft. Uppfinnaren av den nva sporten att avliva svenskamerikanerna vilade någon lid. efter det ban trott sig ha gjort kål på Vestkustredaktören. Han ville väl se, hur det tog skruv; om det skulle väcka någon uppståndelse och göra det riskabelt för honom att fortsätta på mördarslràten. Efter en rundlig tids vila upptog han med förnyade krafter sitt företag, och så följde lätl på varandra åtskilliga notabla dödsfall bland svenskarna i Amerika, som väckte stor förvåning i synnerhet hos de avlidnasjälva. Jag minns nu icke alla. Men några kan jag nämna. Vi läs|e sålunda, att Svenska Amerikanarens f. d. utgivare. <ien vänsälle ocli avhållne »onkel Ola T. A. Lindstrand dött under ell besök i California. Ungefär två veckor efter det ban skulle ha avlidit fick jag etl brev från honom, skrivet i Chicago, och samma dag hans förra tidnings redaktörer läste den uppseendeväckande notisen i Stockholmstidningarna, inträdde onkeln lika kry och nyter som alllid på tidningens kontor. I samma veva förkunnades, atl Alaskamiljonären E. O. Lindblom, som just dä var på resa i California med sin hustru, samt bildhuggaren Jean Le Veau lämnat jordelivet.

En tid därefter räckte redaktör Gillgren mig. dä jag en dag tittade in pä hans byrå i Seattle, Ire färska urklipp ur svenska tidningar, samtliga innehållande dödsnotiser om svensk-amerikaner, om vilkas hädanfärd den svensk-amerikanska pressen, som väl i detta Tall borde vara bättre underrättad än den hemmasvenska, icke haft något att förmäla. Från en av dc döda hade jag för resten själv endast ett par veckor förut, således efter del man j Sverige kunnat få reda på hans bortgång, om den verkligen timat, erhållit brev. För att se. vad verkan dylika dödsnotiser skulle ha på personer, som icke hade reda på det nya påhittet atl avliva utvandrare, tog jag urklippen lill en god vän, skådespelaren C. Pfeil, som förut varit bosatt på olika plalser i öststaterna och där blivit bekant med de avlivade personerna.

Lis detta . sade jag, räckande honom ett av urklippen.

Nej, men se! utropade ban. Alfred Söderström död! Förre utgivaren av Svenska Folkels Tidning i Minneapolis Alfred Söderström har avlidit å svenska lasarettet i St 1'aul i en ålder av ")3 år. Ä! 1)et sista är då galet. Jag är

själv 55 år, och Söderström var mycket äldre än jag. Men så eget, att han skulle lägga sig att dö på ett lasarett i St. Paul. då ban var bosatt i Warroad! Således fick ban aldrig sin bok 0111 den svensk-amerikanska pressen färdig. Del var skada. Vem skall nu fullborda den?

Jag avbröt min väns betraktelser genom att räcka honom ett annat urklipp.

»Vad nu:? Är nu Enström också död? Ilonom kände jag också. Jaså. min gamle vän James Enström från Michigan har nu doll i Chicago. Ja, det slår in, som här står, att han hade en hop tidningar, och att han i flera år varit sjuk. Men jag trodde inte. att han skulle dö så pass ung.

Jag överlämnade nu del tredje urklippet.

Nej. men vad skall detta betyda? ropade Pfeil bestört. »Äro alla mina vänner i östern döda? Här ser jag, att också d:r Norderling i Chicago skattat ål förgängelsen. Det hänger aldrig rått ihop med den här saken. Det kan aldrig vara möjligt, att alla dessa doll samtidigt. Varför ha våra tidningar inte haf| någotdärom? Jag har åtminstone inte sett något. För resten är det ju inte länge sedan jag hade brev från Söderström. Det måste vara någonting galet med de här dödsnotiserna.

Minns du icke-, frågade jag. »att onkel Ola också nyligen omtalades som döf| och miljonären Lindblom och andra'.'

Jo visst, aha! Det är någon spjuver där borta i Sverige, som kokar ihop de här dödsfallen.

Vem tror du det är?»

Det kan väl inte gärna vara någon annan än . > Ilär nämnde han samme individ, som de svensk-amerikanska tidningarna förul gissat på.

Alldeles min tanke. Men hur kan det vara möjligt, att de svenska tidningarna mottaga och offentliggöra sådana ankor? Begripa de inte, at| dödsfall bland svensk-amerikanerna ovillkorligen måste bli bekanta för våra tidningar, innan någon i Sverige kan få kännedom om dem? Eller laga de in lögnerna med uppsåt, för atl förarga oss? Flera av våra tidningar ha ju redan för länge sedan påpekat det ofog. för vilket den person, du nvss nämnde, med eller ulan skäl misstänktes. Detta borde väl vara nog för att öppna ögonen på dem.

la, men felet är . inföll red. Gillgren, som under liden slutit sig till oss och åhört samtalet, att våra tidningar icke läsas pa de svenska redaktionslokalerna. Man ignorerar dem. Vi kunna silta häl- ocli påpeka misstag och galenskaper för dem, hur myckel vi vilja. De läsa icke. vad vi skriva, och även 0111 de någon gång få syn på något, bry de sig inte om det.

Emellertid blev det slut pä avlivningen, sedan ofoget än en gång offentligt påpekats, och först långt efteråt gjordes ett matt försök att påbörja den igen. men det fortsattes icke. Kanske Sverigetidningarna börjat läsa våra tidningar, så att våra protester mot sådant, som synes oss otillbörligt och oriktigt, icke mer förklinga ohörda, såsom mestadels varit fallet hitintills.

Samkänslan mellan svensk-amerikaner och hemmasvenskarna bör väl kunna stärkas nu. sedan ett flitigare andligt ulbyte mellan Amerika och Sverige blivit förmedlat genom en stiftelse, som, ehuru varken svensk eller svensk-amerikansk till sitt ursprung, dock gagnar svenskarna å ömse sidor om oceanen. Jag syftar på den av dansk-ainerikanen Paulsen genom testamentarisk! förordnande inrättade Scandinavian-Ameriean Foundation, som årligen utdelar stipendier till skandinaver för idkande av studier i Amerika och Skandinavien. I nder de senaste I ären lia av denna stiftelse ej färre än 58 stipendier utdelats, fran 22 à 750 dollars stycket till norrmän svenskar och danskar, som önskat bedriva specialslodier i Förenta staterna, ocli dc övriga lill \merika-skandinaver,som velat besöka de skandinaviska länderna i samma syfte. Kn dylik färd måste ju betraktas som en tilldragelse av vikt i en svensk-amerikans liv, och på denna grund har jag ansett saken böra beröras i detta kapitel. Följande svenskar och svensk-ameri-kaner ha. da detta skrives, kommit i åtnjutande av styrelsens stipendier: Fina Bengtson, (iustaf Ambjörn. 11. O. Olson, Vilhelm Slomann. Finar C.orvin, Erik Koersner, Amandus Johnson, Abraham Torell. Edwin Björkman, Gustaf Adolf Peterson, Torsten Ingeloff, Greta Linder,- A. A. Stamberg,

Ruben Nöjd, Paul Wretlind och Leonard Strömberg.

Stipendiaterna måste efter avslutade studier återvända till sina resp. hemland. De flesta av dem fullborda sina kurser pa ell ar, och de ämnen, med vilka de sysselsatt sig. ha varil av omväxlande art medicin, historia, kemi, psykologi, sociologi, juridik, etnologi, botanik, hihlioleksvctenskap m. m. Sålunda ha prof. Amandus .Iohnson och prof. A. A. Stomberg bedrivit historiska forskningar, d r Torell medicinska ocb kirurgiska studier. V. Slomann och fröken Linder studerat biblioleksvetenskap, Paul Wretlind vägbyggnad ni. ni. Den Amerikanska Skandinaviska Stiftelsen har av en författare betecknats som huvudspannet i den kulturella bro. vilken under de senare ären av flitiga hjärnor och villiga händer byggts mellan Amerika ocb dc skandinaviska länderna .

lag undrar, om icke de små episoder, varmed jag ämnar avsluta detta kapitel, kunna betraktas som genuint svensk-amerikanska. och om del ens vore tänkbart atl de kunnat inträffa i Sverige. Sålunda omtalar red. Karl G. Fredin följande historia, som berättats honom av en vän, Vilken var en av de handlande personerna i tilldragelsen. Den förskriver sig från den tid. dä Ninian Wærner redigerade den svenska tidningen i Denver. Colorado.

Ninian Wærner, en läkare, som mycket umgicks med honom, samt jag brukade stundom sammanträffa . berättade vännen. Kinel-lertid räknade jag läkaren som intimare vän än Ninian. En eftermiddag var jag ute och promenerade. Det var lugnt och stilla, och ingenting vidare tilldrog sig min uppmärksamhet utom ett virvlande dammoln, som allt hastigare närmade sig. Jag stod stilla och tillade smått förvånad, men när dammolnet kom jämsides med mig, såg jag en häst och en buggy, en tjock figur samt hörde en röst, som sade Skall du i anledning av dagens fröjd följa med mig ul på en åktur, min käre och dyrbare broder?'

Rösten var Ninian Wærners, och buggyn var vår gemensamma vän doktorns. Jag såg med detsamma, att Ninian hade åtskilligt i hatten, men så frågade jag honom: 'Min bäste Ninian. har:429

du fall tillåtelse atl företaga dylika utsvävningar med var gemensamme väns vagn och häst?'

Bekymra dig inte", svarade Ninian. 'Doktor X. liar fall elt arv pa 80,000 kronor frän Sverige. Pengarna behagade infinna sig i dag pä morgonkvisten, och av dagens anledning skänkte ban mig hästen och vagnen. Sill upp, min piil. oeh åk'

Är det sant?' frågade jag smått tvivlande.

Som amen i kyrkan', svarade Ninian.

Följaktligen satte jag mig upp, och del bar av i cn bast, som stäppens fale skulle ha avundals. Men polle var gammal och orkade inle Jänge, utan föll snart i ell mera moderat trav. Samtidigt försjönk vännen Ninian aili mer och mer i ell stilla rus. För säkerhetens skull lade jag min hand runt veka livet på honom. Det gick bra, ända tills vi kommo lill en järnvägsövergång. men da hände det sig icke bättre, än atl Ninian körde hjulen av vagnen. Hjulen ramponerades totalt, och så sutto vi där och kunde inle annat. Nil var del jag. som fick laga band 0111 både Ninian. vagnen och hästen. Vagnen drog jag ned i ett dike, och så log jag Ninian under ena armen, och med den andra handen ledde jag hästen. Men Ninian var inte nöjd. Han ville rida. Det var för tråkigt all marschera. Efter mycket besvär lyckades ban äntra sig upp pa hästryggen, men där satt han ganska osäkert. Hästen rörde inte en fot. Ninian hojtade och tjöt. och jag gjorde vad jag kunde för att fa hästen i gång. Omöjligt. Ninian kom åter ner litet förrän jag anat, visserligen med huvudet före, men ändock hade ban tid atl mumla något om Bileams åsna. Sedan jag sett till. alt hästen kommit i sitt bas och Ninian i sitt. gick jag hein. Följande morgon, då jag stod i begrepp atl gå ut, kom d:r X. med förgrymmad uppsyn och sökte mig.

'Vem har hell dig köra sönder mina vagnar?' sade ban. Om du vill låna häst och vagn. kan du väl åtminstone såga till.'

Jag stod som slagen av åskan. Dina vagnar", sade jag, du liar ju skänkt Ninian både liåst och vagn till följd av att du fått ctl arv på 80.000 från Sverige.

Vad är del för salpetersyra du hasplar ur dig! Prata inle skräp. Vem får arv pä 80.000. tror du? Ocli vilken idiot

skänker llást och vagn till Ninian? Ho nu genast fram med ersättning för vad du förstört.'

Jag hade Iilet svårt atl falla mig i början, men. så liil slul talade jag om. hur det förhöll sig. Trots förargelsen hade vi båda svårt att hålla oss f">r skratt, och gemensamt drogo vi upp till Ninian. Han var inte inne. Senare sades ej ell ord om åkturen. Men jag hade i alla fall inte glömt nöjet, ocli några år därefter läste jag i cn tidning, som redigerades av Ninian ocli Gustaf Wicklund i Minneapolis, i brevlådsavdclningen lill cn prenumerant,:130

som gjort en dum fråga, ett svar av följande lydelse: Longfcllow har översall Runebergs psalmer från engelska lill svenska.'

Då skrev jag under antaget namn några ord lill tidningen oeh frågade, om de högt lärda herrarna Wicklund och Ninian genom forskningar voro de enda, som kommit till den överlygclsi-n. att Runeberg skrivit psalmer pä engelska, och alt dessa sedan av Longfellow översatts lill svenska. När man var sysselsatt med forskning, skrev jag, kunde man ju lika gärna forekal efter etl arv pà NO.000 kronor, som gatt en Dcnverläkarcs näsa förbi, samt en sönderkörd vagn. Dä nästa nummer av tidningen anlände, tittade jag i brevlådsavdelningen. Där var ett svar till mig. Det var kort. men innehållsrikt och bestod av följande tämligen kraftiga ord: 'Vet hut, fähund!'»

En regnig dag på våren 1881 inlräddc nyktcrhelsuposteln C. N. Albcnson på Svenska Amerikanarens redaktionsbyrå . berättar red. O. A. 1.inder i ett bidrag till Alfred Söderströms förut omnämnda bok Blixtar. Det var förslå gången jag såg honom, och inte gjorde ban just något tilldragande intryck på mig; t .'tan vidare ceremonier började han en harang om nykterhet och drycken-skåpens förbannelse och slutade med all vilt skrika ut: 'Ned med whiskyn!'

Elmblad, som var en av de närvarande, vände sig till Albcnson. när denne slutat, och yttrade på sitt oefterhärmliga sätt: Det är jag med om också, broder Albenson, men vi skilja oss beträffande sättet.' Och så följde, ell av Elmblads torra skratt. Vi skrattade alla åt inpasset, och Albenson instämde. Jag visste inte då, att Altenson och Elmblad voro sedan gammalt goda vänner. Det förhöll sig verkligen så, att när Albcnson 187fl utgav sin Nykterhetsbasun, anlitade han framför allt Magnus Elmblad och Herman Boos som medarbetare. Tänk er Elmblad och Roos som medarbetare i en nykterhetstidning! Boos skrev prosa och Elmblad vers, och de dammade på herrar krögare, så det yrde om dem, och de utmålade dryckenskapslasten i färger, som borde avskrämt vem som helst från att taga sig den minsta lilla pilleknarkarc. Albenson var särdeles belälen med bidragen — det behöver väl inte nämnas alt de voro anonyma — och betalade Boos ocli Elmblad med en dollar vardera pr nummer. Dessa pengar torde av dem ha betraktats som ett slags 'tainted money', och de dröjde aldrig med alt låta dem övergå i flytande form.

Nils Anderson, Sv. Amerikanarens ägare, synes efter någon tid ha kommit underfund med, att varje besök av Albcnson pä redaktionsbyrån följdes av en glädjefest för redaktörerna, varav givetvis redigeringen av tidningen led i betänklig grad. Han blev fàrrrbannad på den djaaavla Albenson, som förrslörr mina rrrre-:431

daktörrrerrr', ocli passade vid ett tillfälle pà Albenson ocli kramade honom sä vårdslöst, att lian icke vågade sig dit igen. Sä tog Roos och Elmblads medarbetarskap i Nykterhetsbasunen slut, och därmed var det också i det närmaste slut med Basunen.

Emellertid minns jag frän första året 1880 av min redaktörslid vid Sv. Amerikanaren, atl Albenson en gäng kom upp och beställde en nykterhetsartikel av Elmblad för sin tidning Frihet och fångenskap, vilken efterträtt den ovannämnda, och att då Elmblad ocli jag några dagar därefter utträdde frän Albensons kontor, där Elmblad hämtat sitt arvode ban fick visst den gången 2 dollars . Elmblad skrattande anmärkte: Dessa medel undfångna från Nyk-lerhetsbasunen och modertruinpeten lian kallade alltid Albenson så måste redeligen supas upp. Vilket också skedde.

Lika älsklig och tilltalande som Elmblad var i sitt skaldskap, lika oberäknelig och omöjlig var ban i det dagliga livet. Friare och iller obekymrad om allmänna opinionen eller det passande har nog icke mången tillbragt sina dagar, än vad ban gjorde, .lay skulle kunna fylla sidor med berättelser om de mest barocka och orimliga upptåg och tillställningar, som jag genom mitt umgänge med honom kom all vara med om. Endast en liten episod må

dock bär meddelas soin exempel på, bur man levde i Chicago på den liden. Först skall jag emellertid teckna en liten bild ur hans diktarliv och dess egendomligheter. En dag, då ban befann sig i ett alldeles nedbrutet tillstånd och tidningens ägare bestämt vägrat att giva honom en enda slant, förrän ban skrivit något för tidningen, till vilken han icke lämnat något bidrag pä ett par veckor, tog Elmblad upp några, på golvet kastade teateraffischer och försvann med dem i folkvimlet på gatan. Jag hade av lid-ni ngsägaren likaledes blivit ombedd att icke lämna Elmblad några pengar. Eljest hade det väl troligen icke blivit nägon skrivning av. Men nu, tvingad av en hård nödvändighet, styrde den olycklige skalden sina steg lill floden och slog sig ned på en bjälke under den därstädes befintliga svängbron samt utgöt sitt hjärtas känslor i klingande poesi på avigsidan av de medförda affischerna. Först skildrade han måsarnas flykt genom rymden, övergick därpå till en poetisk framställning av de olika typer, som rörde sig pa galan över honom, vidrörde politiken i några rader och avslutade denna sin rimkrönika ined betraktelser över invandringen och dess anledningar. Eftersom detta är elt ämne, som ännu står på dagordningen, torde det roa läsaren att höra något av vad diktaron hade att säga därom:

De komma i tusende skaror, De komma från brist och från faror Till detta förlovade land.Ty här, vad man än màndc säga, Kan människan friheten äga. Fast humbugen jublar ibland.

De komma från fjällhöga norden. Där solen är midnattsgäst vorden. Och skogarna bävande slå; De komma från Mälarens stränder. Dit nu sin välsignelse sänder Ack. fåfängt, en sol ur det blå.

De komma från bördiga bygder. Där fordom fanns välstånd och dygder. Fast nu finns blott ämbetsförtryck. De komma — sig ingen förvåne! — De komma från självaste Skåne. Där frihetsmän häktas per styck.

De komma i massa från Smälcn. Där bispen blott fläsk har i kålen, Men bonden har stenar för bröd. De komma fran Halland och Bicking. Där ungmön bär skor å la Peking, Där kraft finns och fägring och glöd.

De komma, mitt älskade Sverige. Som vore mitt bästa härbärge, Om konst funnes ej. blott natur — De komma från dig över haven. De komma som frigjorda slaven, De komma som fågeln ur bur.

Hur skär det ej genom mill hjärta, O land. som i fröjd och i smärta Jag älskar, alt dock jag dig skvr! fransoser för svenskmannalynnet Ge äckel, och jag vid det kynnet Med sorg från mill fosterland flyr.

O, kunde en Washington bygga Från New York till Stockholm en brygga. Där friheten mànde gå fram! Då enades Västan och Nordan, Och då skulle gå i fullbordan. . Vad Geijer en majnatt förnam.:433

Likväl, hur det är. så, välkomne, I barn av milt hemland, och domne Er kraft ej i prästlistens dyl Nej, blomstre han friskt såsom eken, Som, sen han fält härdning i leken, Slår stark, hur än stormarna gny!»

Etmblad var varmt fästad vid Amerika, vars i synnerhet pä den liden fria och okonstlade förhållanden mäktigt tilltalade hans sinnen. .Men han tänkte även ofta med längtan och saknad på Sverige, dit ban ju även återflyttade. Ilan trivdes där emellertid icke rätt väl. utan längtade tillbaka lill Amerika, i trots av atl ban i ekonomiskt hänseende hade det ofantligt mycket hällre i Sverige, än han någonsin haft eller kunde vänta all fa del i Amerika. Vad som mest pinade honom i Sverige var det pa den liden allmänna snobberiel, vilket, såsom han uttryckte del i ett brev, »frodas omkring mig, så snart jag sticker näsan utom dörren .

I början av år 1880 omtalade tidningen Chicago-ßladel pa fullaste allvar en historia om en svensk tjänstflicka i Chicago, vilken led av en märkvärdig sjukdom, som dittills trotsat alla läkares försök alt böta den. Slutligen hade en tysk doktor upptäckt sjukdomens rätta art. Flickan var besatt av djävulen, förklarade han. Efter att först ha prövat, om mediciner kunde utdriva den onde, och funnit det lönlöst, lade han händerna på flickan och åkallade Guds hjälp. Därvid flög den sjuka högt upp i luften under de gräsligaste plågor, anfäktad av djuren . såsom tidningen uttryckte det. Starka karlar försökte hålla henne. En salte sig på henne, varvid djuren tycktes gä sönder och lämnade flickan icke alla, men några av dem, vilka doktorn tog vara pä och stoppade i en burk. Tidningen tillade, alt ingen ägde rättighet all tvivla pä berättelsens sannfärdighet, enär doktorn var en krislen, som känt Jesus i 31 år». Tidningen berättade, att de utdrivna djuren voro försedda med horn. händer och huvud. Med anledning härav skrev ('.. F. Peterson i Svenska Tribunen, efter att ha skildrat handpåläggningen, sådan den beskrivits av Chicago-Bladet: Man trodde, att djuren eller djävlarna skulle spränga flickan i slycken. En man,

som väger 195 lbs över 881 s kilo försökte hälla hennes måge. men kastades upp och ner av de rasande varelserna. Men nil tyckles en av dem spricka; dä blev ett annat så mycket vildare; han for upp och ner med blixtens hastighet, så alt den där 195-pundingen vart lätt som en fjäder. Sedan har på medicinsk väg fragmenlerna av dessa båda djävulsfiskar, eller vad de nu äro, samt andra mindre individer av samma släkte uttagits. Denne doktor får ej betvivlas, säger Chicago-Bladet, ty ban kan ej umgås med bedrägerier; ban har varit etl Guds barn i 28. - SkarsUdt.4;M

31 år och lalar om Jesus, når han går omkring och bolar de fysiskt kranka. Att döma av utseendet äro de utdrivna djävlarna ej annat än maskknippen. Ingen annan än den fromme doktorn kan se, att de äro begåvade med horn, händer och huvud, eller tro, alt de förskriva sig från någon annan värld. N'ej, han själv tror det icke, han vet bättre; han vet också, att han icke är den heliga person man tager honom för; han vet, att han är en avskyvärd hycklare; att folk kan bevisa detta; att baptistkyrkan förbjudit honom att träda inom dess murar; att han för ej länge sedan hade. en obehaglig sammanstötning med polisen. Han anmärkte, säger Chicago-Bladet, att om vi betrakta Guds ord, så skola vi upptäcka många av djävulen besatta i våra dagar. Utan tvivel! Och vem är fullare, av f—n än den, som driver ell så ohygglig1 skoj med Guds ord och Jesu namn?-

Svenska Amerikanaren skrev kort och rafflande: En tysk kvacksalvare, illa känd av polisen och illa beryktad genom åtskilliga mindre snygga bragder, har nu slagit sig i slänger med Chicago-Bladets utgivare för att utdriva djävlar ur svenska flickor i Chicago. Man skulle kunna tro sig leva i medeltidens svartaste mörker vid genomläsandet av Chicago-Bladets äckliga berättelse över kvacksalvarens senasle fosterfördrivning — vi mena fanatismens, den' fräcka hädelsens och den skrymlande vinningslystnadens foster.

Dä jag visade detta för några av Chicago-Bladets läsare, bc-skärmade de sig gruvligen över olrostidningarnas ondska. Den hiskliga lögnhistorien i deras tidning föreföll dem icke i ringaste mån orimlig. Sådan var cn mycket stor del av Svensk-Amerika på den tiden. KAPITEL 12.

Det sa kallade svensk-amerikanska språket.

Jag lyssnade till deras tal. Ett språk helt svärt att fatta. En röst ljöd, som när tuppen gal. En, som när skator skratta. De talade ej fosterländskt Ett språk med klang som stålet — Nej, det var engelskt, skånskt och svenskt I)et nya modersmålet.

Gottfrid Johnson.

I den av Ninian Wærner i Sverige utgivna boken Bref te Nyman Wærnor av C. A. Tollén gjorde läsaren bekantskap med elt besynnerligl språk, som möjligen av någon med verkliga för-hållandet mindre förtrogen antagils vara det språk, som talas av svenskarna i Amerika. Tollénspråkct var en belt och hållet originell uppfinning av den galghumoristiske Ninian och har aldrig talats av någon människa. Icke heller finnes det något särskill svensk-amerikanskt språk. Visserligen ha somliga svensk-amerikaner för sed att i svenskan inblanda engelska ord, ocli visserligen kan man på sina slällen i de äldre svenska nybyggena få höra ett egendomligt blandspråk talas. Men det bildar icke någon given, utpräglad munart, som talas lika av alla. Den svenska språkforskaren prof. A. Noreens påstående i en tidskriftsartikel, att cn genom län från engelskan kännetecknad, avvikande form av svenska, som möjligen en gång i tiden kan komma alt kräva erkännande såsom en självständigt berättigad riksspråkform, häller på att utbilda sig bland svenskarna i Amerika», är absolut grundlöst. Att man upptager enstaka främmande ord. i synnerhet sådana, som icke äga någon fullkomlig motsvarighet i ens eget språk, gör icke språket lill ett nytt språk. Då skulle man med lika stor rätt kunna påstå, att ett nytt språk häller på att bildas i Sverige, ty även där har en mängd utländska, på senare ären även engelska uttryck, nva sporttermer m. m. upptagits i språket, vilka för endast några fä år sedan icke användes. Såsom svenskan talas nu i Amerika, har den alllid lalals, och i pressen och litteraturen begagnas icke blandspråk nu mer än för 10 år sedan. Detta måtte väl bevisa, att icke något nytt språk häller på att utbilda sig.

Den egendomliga rotvälska, som användes i vissa gamla svenska:444

farinbygder på pràricraa och som med sådant mästerskap bevarats at eftervärlden i berättelser och skisser av de

svensk-amerikanska förrattarna G. N". Malm och Anna Olsson, och av dem endasl. är cn sak för sig. Den skapades omedvetet av de nybyggare, som på 1870-talet eller tidigare slogo sig ned i s|ora svenska kolonier, där de endast tillfälligtvis kommo i beröring med amerikanerna. Såväl på grund härav som emedan de i flertalet fall vid sin utvandring hade nått cn ålder, då man icke med lätthet gör sig förtrogen med ell främmande språks uttal, lärde de sig icke all tala engelska, endast att i sina provinsdialekter inblanda engelska ord, som om de vore svenska, förvrängande uttalet och tilläggande dem svenska ändelser. Del uppväxande släktet adopterar icke denna språkförvanskning, och de, som nu för tiden resa till Amerika, äro i regel ungt folk, som söker arbete i städerna, där denna rolvälska aldrig vunnit burskap, och där de lära sig all tala korrekt engelska. »Svensk-amerikanskan upphör med den första generationen», yttrade Sv. Kurirens redaktör Alex. J. Johnson en gäng i sin tidning, »med invandrarna. Den andra generationen talar sin engelska korrekt, och den svensk-amerikanska, de möjligen lärt i hemmet, glömma de lyckligtvis bort.»

Ehuru det, som sagt, icke finns något svensk-amerikanskt språk, användes så allmänt i både tal och skrift uttrycket svensk-amerikanska till betecknande av de talesätt, som uppkommit genom hopblandning av svenska och engelska, att jag liksom den nyss citerade tidningsmannen begagnar det som cn gemensam benämning för de språkliga oegentligheler av mer eller mindre löjlig art, lill vilka svensk-amerikaner göra sig skyldiga. Frågan om engelskans inflytande på talspråket är i sig själv rätt intressant. Den har också blivit grundligt behandlad av flera författare. Du- Gustav \ndreen ägnar ell kapital däråt i sin skrift Det svenska språket i Amerika. Författaren Vilhelm Berger har skrivit cn hel bok därom med litel Vårl språk. Framlidne prof. Zetterstrand skrev utförligt om samma ämne i tidskriften Ungdomsvännen, och i Sverige har d:r Ruben G:son Berg likaledes ägnat uppmärksamhet åt denna språkfråga. De av mina läsare, som önska skärskåda den mera vetenskapligt, hänvisas alliså lill dessa författare.

Min första bekantskap med svensk-amerikanskan gjorde jag i elt svenskt samhälle i Minnesota. För en nykommen svensk var det ofta rätt svårt att förstå landsmännen där, innan man hunnit lära sig Ii Let engelska. Jag måste le, när jag tänker på, hur jag tolkade tillsägelsen att skrubba barnen. Jag fick fall i en av tnin arbetsgivares ungar och började bearbeta honom med en borste, men blev snart upplyst om misstaget. Det var stallet, som skulle sopas reni. Det språk, jag någon lid därefter fick höra lalas bland nybyggarna i Kansas, var en blandning av förvrängd engelska och värmländsk dialekt. Som prov pä. bur detta bland-:137

språk låter, skall jag anföra ett par citat från de ovannämnda författarnas, O. N. Malm och Anna Olsson, skrifter. I)en förstnämnda låter en farmargumma på följande sätt omtala ett besök bos en syster: A maj (Oh my, engelsk inlerjektion), så bandit di hart på andra platser. Söster ini, rätt ute på köntrit (countrv. land hade bara te vri på en fasset (faucet, krän , så fick ho vatten, hårt eller saft sof|, lent . vilket ho än ville. De va visst nån sorts prässjer pressure, pumptryck di hade, å di liade bädtubh balhtub, badkar me kallt å varmt vatten, å ja. gamla människa, va stört baun bound, tvungen) le bada mej; ja har inte vart i vatten så stor ja var sen ja var tös där hemma. A nu har vi bestämt, att Ånni ska dit te våra. Di har hajskol (highscliool, högskola: så najs nicc, utmärkt), där di får lära sej plä play, spela pa piäno och dressmäking (dressmaking. klådessömnad) a allting. Di ska visst ha svensk skola på andra platser, men ja töcker dä nå jus (no use, till ingen nytta). Di blir ju mer och mer ämerikcn amcrican, amerikanska . Hos söster ini va de knappt lönt te lala swid (swedlsh, svenska . di svarte på engelska änniha any liow, i alla fall), å barna vet ja knappt om di kunne. Men ja ska säja di va på stajl (stile, moderna . ja änna fila chip feel cheap, känna sig liten), när ja titta pa Änni. Men dä ingen reda me vära slarkipara (storekeepers, handlande . Står inte Ajsakson Isakson å bräggar brag, skryta , alt lian har de lelest (the lalest, det nyaste) i allting, å så när en kommer ut, så ä de bara älfäschen old fashion, gammalmodigt a ale stajl out of style, urmodigt) alltihop för länge sen, men ja fick en bok me mej me pätterns (palterns, mönster) i, som ja ska visan, .la kårar inte (care, bryr mig om , om han rätt hlirmäd mad, ond). Väl. böria ä bra, men hemma ä bäsl, ju bett (you bet. var så säker, å de dröjer, inna vi ger oss ut å trå via travel, resa igen. Ja längta hem ifra förste dan, å pa pappa) ban gick där å säg lessen ut. Di hade va di kalla ledis ed ladies aid, kvinnlig hjälpförening) en da, A där va lalts å fina ledis (lots of fine ladies, en mängd fina damer). A maj! A di kalla Kari för Ivät Käte . Ja, de lät så kresit (crazy, tokigt). Ja bara leddes hein i Trå alltihop, hem ville ja, å hemma ä ja.

Lika träffande härmar Anna Olsson i en av sina skisser en fru, som filosoferar över skolväsendet: »Då najst. atl de finns skoler. sa alt en kan fä lite granna edjukäsen education, bildning . Men de söm inte ä najst ä e mänska söm blir kösitader (conceited. uppblåst så fort ho ha vat i skole nöra mäner. De ä la de silliastc (silly. enfaldig söm finns på jora, så ä de c könsitader mänska. A ändå så finns de inånga tusen utå den sorten. E kan änne ble arger, nör en sir nön, söm töcker, atl ban ä mö smartare än alla anra. Somme di äktar (act, bete sig), söm öm di komme le skolen för te sjå av (show off. visa upp) hur13S

mö di kan. Si sa liära tänker di: 'Di sa allt bli bra supprajsadq isurprised, överraskad) nu bå stodentera à professorera, nor (Ii får si, hur mö ja kan allaredan. Ja blir la så gött söm den smartaste di ball där nere.' F. fleck a söm va här å sloderde, ho äktade, söm öm bo vatt disäppainladcr (disappointed, besviken , för att inte bà presidenten a fakulteten va nere ve dipolen depot, station å mölte henne nor lvo köm. Såna diära di får allt kömma nor nåra päggs (peg, stegpinne), inna di bier tru (trough. färdiga . De finns pöjka söm tror, att sä fort söm di blir inrullata (cnroUed, inskriven i fressmenklassen (freshman dass, lägsta klassen , så finns de inte mö mer för döm te lära. Men så när di liar böjlt på i nöra år le, då tjänsar di allt sin niajn» (change mind, ändra mening .

Mycket träffande har också Aron Edström återgivit de välmenta upplysningar och råd han vid sin ankomst till Amerika erhöll av en några år förut utvandrad smålänning: Ju inöst läk god càr av jur hält just i de beginning, annars kan ju inte expekla alt leva lång, ty klimatet är different from det i Sveden. Jag var sick i två summers, bekas (bceause, emedan) jag inte tog cär av mej i de beginning. Annars är klimatet inte att kompläna ;complain, klaga) över, å mönna porsens persons, personer säjer, att de ä lika golt som i Sveden. Men purti bard wörk är det atl get along i Amerika, det kommer ju alt feind aut (find out, utröna). Jag hör, alt ju tänker att gå till rällräden to wörk. Ja. där mäkar en nock god bisness, bara en får remäna (remain, förbli i utan någon som belsl ansträngning å deras sida att göra sig lustiga, frisk. Men verri bard är det, ska jag säja, att slipa i tents på bluffar mellan svampar (sova i tält på backarna mellan träsken och fajta med muskiter mornings och ivnings. Mot muskiter hjälper nätting så väl som atl smäka 'röka) i kampen (lägret , för sniåk likar de inte ett tal (at all, alls). Bästa bissuet pm vintern för ju är nock alt wörka i de woods eller kutta kårdwood (hugga famnved för farmare. Ju kan nock inte örna 'carn, förtjäna; så mycket om vintern, men ju kan at list säva jur månni och inte spänna (spend, förslösa) dem på bärdinghus och salooner, 0111 ju fixar tings så att ju är hissi al de jir raund» (ställer sä till. atl du liar alt göra hela året om).

Lika komiska förvrängningar som dem Ninian Wærner med flit uttänkte för sitt Tollénspràk kan man emellanåt få höra bland svensk-amerikaner, i vilkas ordförråd sådana insmugit sig. lin farmare uppräknade för mig flera skadedjur i hans trakt, bland dem de farliga centerpisarna. Det finns ett ord. som heter centerpiece och som betecknar nägon sorls bihang lill kölen på lustjakter. Men farmaren hade tanken på den mdngfotadc centipede, en sorts skolopender, som förekommer i ökentrakterna. En skogsarbetare berättade för mig, att han en hcl vinter arbetat vid:139

gubbakricken. Det tog mig en stvv funderare att utleta, atl han med den besynnerliga benämningen menat en bäck, som heter tiobel creek, lin dag sade ban. I morgon blir det regn, för vi se snömunken tydligt.» Därvid kastade ban blicken mot en snöklädd bergtopp. Det var snow mountain, som han översatta med snömunken. Pekande på elt verktyg, soin kallas canthook. ropade ban vid ett tillfälle: Häck hit countyclcrken (titeln på en politisk ämbetsman).

En hotellägare talade om sina gäster som sina kostymer . en förvrängning av del engelska cuslomers. Nu måste ni ge er i väg, jag måste vara i cirkuskårten klockan 11 . sade ban cn gäng lill mig och en vän. Med cirkuskårten menade ban eircuitcuurt kretsdomstol). Lika omedvetet träffande var en gammal nybyggares benämning på legislaturcn. Han kallade den för ladies lcisure» (damernas ledighet, fruntimmersmaklighet . En av mina bekanta kallar bronchitis för brown killens (bruna kattungar . En gammal svensk farmare beskrev sin farm med följande ord-•lag har den finest, 1110st beautifullest farm, you havc nånsin never in your lifc seen. The house is 011 the top of the knöl. Med det sista ordet menade ban det engelska knoll (kulle). Dråplig var en nybyggares försvenskning av det engelska initiate inviga . Han sade sig skola lill ell föreningsmöte för atl bli »nerskitad

initiated . En svensk affärsman i Chicago förklarade sig en gång skola gä på leatern för alt höra den svenske sångaren Lundgren. Han hade på affischen läst opcranamnet Lohengrin.

Bland de mest skrattretande förvrängningar jag hört omtalas äro ett par, som en av mina vänner under sina resor som tidningsagent fick höra. I en liten stad i Minnesota hörde ban omtalas en svenska, som alltjämt pinade sin omgivning med cn rysligt dålig engelska. En dag kom hon in i en butik för alt köpa en tillbringare. Som hon icke kände det engelska namnet på en dylik pjäs, försökte hon göra sig förstådd genom diverse tecken och vridningar med händerna. Då bodbiträdet slutligen begrep, vad hon menade, och framtog cn tillbringare, som hade en i hennes tycke för mycket krökt pip eller öppning, tydliggjorde hon med följande ord sin önskan alt få en med rakare pip, så att mjölken, som hon ämnade ha i den. icke komme alt rinna tillbaka, när hon ville hälla ut den: »Aj vånnt vånn, som vånnt runn back venn aj gå to häll». Med runn run) menade hon rinna och med häll hälla, men för amerikanen lät det, som om hon velat säga: »Jag vill ha en, som inte springer tillbaka, när jag gär till b—e.» Dä jnin vän agenten en dag kom lill elt fannhem och frågade hustrun i huset, var mannen kunde träffas, svarade hon, pekande på ett skjul, där en arbetsvagn stod: Han ligger där borta vid väggen och grisar.» Hon ville säga. alt

:110

mannen höll på att smörja vagnen (vvagou, vagn; greasc, smörja , fast <lol kom att låta som nägonling lielt annat.

Somliga svensk-amerikaner, som sällan ha tillfälle alt tata svenska, hlanda upp svenskan med engelska ord. utan att förvränga dem eller giva dem svenska ändelser. Då kommer den s. k. svensk-amerikanskan alt låta pä ett hell annat säll än i förut anförda exempel. Följande må tjäna som prov: En svensk, som ville ha ett av honom uppfunnet eller förbättrat musikinstrument annonserat, gav mig uppslag lill annons med dessa ord: Elektrisk belysning på mina instrument. Mjuk. behaglig ton. Äkta Svedish stil. Mina glasses och milt ncw instrument med cightccn and twcnty lamps. Folk skall bli suprised to see det, too. M juk och soft sweet ton. Min egen uppfinning. Arbetat li/j är etter någonting like tliat för alt fa opp det i sin shape. Same kind of instrument är spelal med käppar, men jag spelar det utav stål, importerat Sandvikens stal. Det har skruvar. Alltid händigt to havc a thing like tliat monkeywrench. Vou can skruva det tight, så det tion t move. Elektriciteten är en great thing, the onlv thing som go. När mina lampor äro lighted up, it is a great thing. Dylika personer, som glömt svenskan så. atl de omöjligen kunna tala den oblandad, ha i somliga fall icke i ersättning lärt engelska, utan blanda den med svenska ord, sä all deras tal låter ungefär lika, vare sig de tala med amerikaner eller med svenskar. Om dem kan man säga, all de icke ha något språk alls, fast de förmodligen förstå bägge språken, när de läsa eller höra andra tala dem. En gubbe utgöt sig så här om en granne, som talat om att resa till Alaska, men som tycktes honom för gammal för ett sådant företag: lie has saitl all winter, be is going lo go. Vad skall ban där? Just the same 1 should take mine wife along and go. \Vouldn't we be fool? Me dont speak sensible. På the frukt man lcarn to know the trce. Mc bas tried so manv diffcrence thing, and |here is nothing has been success. IIc bas said that lie was Christian and apostle and everything come to him in dreams. lie bas fasted. Me. skulle starve himself to death. Me bestämde sig för att dö. Die då! Men när he commcnced to get liungry, lie ät. Ile makes a honorable living med bard work, so far som that concer, but his talk don t corrcspond. He kan inle förbättra sig själv go up lliere and suffer. No use for me or him that has hun to this age to try and stånd that pressure. Jag var pinad av skratt, när jag satt och skrev ned denna gräsliga engelska, medan ban talade, men tlen, som förstår meningen av-gubbens ord. finner idéerna, som ban ville uttrycka, kloka nog och alls icke så konstiga som hans språk.

Till svensk-amerikanskan kan man på såll och vis även räkna de namnförändringar, som göras av svensk-amerikaner. De. som bela Person, kalla sig Pahrson, Pearson, Pierson eller Pierce.:411

lläkansou förändras lill iiawkinson, Hocanzon, Hockinson ocli Haw-kins, Månson lill Munsön eller Monson, Svenson lill Swanson eller Swahn. Jag kände en Svenson, som kallade sig Schwend-sen, ocli rådde honom att skjuta in ett li Töre den sista bokstaven, för alt göra namnet ännu konstigare. Löfgren förvandlas till Lovi gren och Lovegreen, Bengtson lill Benson eller Benzon, Berg lill Burg eller Mountain. Björk lill Burke, Björkman till

Birchman, Björklund lill Burkland. Kjellberg till Chilberg, Källman lill Cliall-man, Höglund till Highland eller Hayland. Sjöberg titi Seaburg. Sjöqvist lill Seaquest, Söderlund till Sulherland, Nyberg lill New -burg eller Newberry. Törngren till Thorngreen, Bergström till Burgstrom, Burgslream och åtminstone i ell fall som jag har reda pà, Mountainriver. Carlson ändras undantagsvis till Callson eller Chaiieston, Jonson, Jonson, Johanson. Janson och Jonason bli vanligen alla Johnson i Amerika. Olson och Peterson (namnen nämligen lämnas vanligen i Ired. ehuru del någon gång händer, alt de ändras till Ahlson, Oleson. Peters och Pierce. Det finnes också, förslås, många, i synnerhet i de östra staterna, som icke àndra sina namn. Amerikaniseringen blir pa alla områden större ocli mer genomgripande, ju längre västerut man kommer. Johan Person anser, att det icke finnes något rimligt skål för dessa namn förändringar utom när det gäller bokstäverna å, ä och ö. vilkas ersättande med a och o icke gör namnet oigenkännligt. Liksom var och en människa med någon smula ambition gärna vill göra beder åt sitt namn . tiUägger han. »så borde det ligga var ocli en svensk-amerikan oin hjärtat, all lians hedrade namn igenkännes som svenskt ocli bidrager lill hela folkstammens heder. Det är av allra största historiska intresse, all släktnamn, hur vardagliga ocli plebejiska de än äro, bibehållas bland clt invandrat folk. För min del gillar jag dock den allmänt antagna förenklingen all skriva namn. som ändas med son, med ett s. varigenom mycken osäkerhet och förväxling förebygges. Jag är långt ifrån säker pà, att jag icke försyndat mig på kanske flera ställen i denna bok. hur ivrigt jag än bemödat mig att söka komma ihåg, vilka Olssöner och Swenssöner m. fi. det är, som stava namnet med två s.

I sammanhang med ovanstående borde kanske någol nämnas oin de svenska eller amerikaniserade svenska namn, som givits åt en del svenska samhällen i Amerika. Det finnes mänga sådana. Endast e n svensk-amerikan, red. Vilhelm Berger i New York, har ägnat någon uppmärksamhet åt denna sak. Han samlade och lät trycka en lista över amerikanska ortnamn av svenskt ursprung och meddelade däri varje namns historia. fChuru ban letat rätt på icke fårrc än 75 dylika ortnamn, saknas i hans förteckning åtskilliga av de i Stilla havsstaterna förekommande namnen, såsom Ycnersborg, Caiisborg, Hockinson och andra. Men som han fortsätter sin forskning, skola nog ännu flera komma i dagen.

k.:412

I hans lista finna vi fem platser i Förenta staterna och en i Kanada med namnet Stockholm, ett Ronneby, tre Falun (ett av dem stavat Fahlun), ett Carlstad, två Malmö, elt Mora, ett Motala och ett Petersburg. den sistnämnda platsen dock icke uppkallad efter Kysslands huvudstad, utan efter nybyggaren Peter Magnes. 1 Kansas finns ett Smolan (Småland), i Maine elt Jemtland och ett Vestmanland, i Michigan ett Skanec (Skåne). Lnwson i Michigan är uppkallat efter en Israel Larson, Lindsborg i Kansas efter tre medlemmar i det första kolonisationsbolaget, vilka buro namnen Lind, Lindell och Lindgren. Ophiem i Illinois har fått sitt namn efter en gård Ophem i Sverige. De namn, i vilka en än mera i ögonen fallande erinran göres om Sverige, äro mänga och omväxlande: Swede Home, Sweden Hilt. Swedesburg två sådana finnas), Swedcburg, Swedona, Swea City o. s. v. Det finns t. o. m. ett Manhem, anlagt av asabarden J. (i. H. Banér, och ett Emblagaard, dock icke benämnt till åminnelse av de mytiska träden Ask och Embla, utan med anledning av den talrika förekomsten av almar. Emblagaard är f. ö. icke ett svenskt samhälle, ulan en slor lanlgård i Michigan, vilken äges av en amerikansk miljonär, som är en stor beundrare av de skandinaviska länderna och har uppfört manbyggnaden i gammal nordisk stil saml dilfört en mängd anli-kvilelcr från Sverige.

1 inledningen till sin ortnamnsförteckning påpekar Berger, alt medan de minnesmärken, som svensk-amerikanerna upprättat i form av kyrkor, skolor och välgörenhetsanstalter, en gäng komma att bli amerikanska, ortnamnen av svenskt ursprung icke skola utplånas, ulan >i alla tider bära vittne om. att det var svenskar, som bröto bygd på ofantligt många platser, fast under seklernas lopp del svenska folkelementet där hell och hållet gått upp i det amerikanska».

Både i obunden och i bunden form har det gycklats med det s. k. svensk-amerikanska språket, mången gång på ell mycket lyckat säll. Särskild berömmelse vann på sin tid Herman Stocken-ströms dikt Det nya modersmålet, varur följande verser äro hämtade:

Farväl till Stockholm, dess mörka gränder, Till gamla Svea, dess sköna stränder! Farväl, du svenskal Nu skall Fredrika Som annat storfolk blott English spika.

Till 'nya verla' att monni mäka Hon for. Fredrika, den muntra däka. Ocli förrn hon ännu fält hatt på skalle, Hon många gånger liar kätchat kalle (catch cold,

förkyla sig).1)3

Sin hälsa troget Fredrika vårdar. Bredvid en rälràd hon går och härdar, Och efter dinner, om så hon filar, På stoppad launch en stund hon vilar.

I ståret tar hon allting på krita, Hon är för god att en mänska chita. llon går på mitingen, vår Fredrika, Där 'vangelistcr' så fromma skrika.

Ilon lever lyckligt. Man henne prisar För hennes ögon, två fina pisar; Men jag mest prisar den nya svenska, Som är så olik den fosterländska.»

Ett annat, synnerligen lyckat kväde i samma anda, kallat Det nya språket, av okänd författare, börjar så här:

Vad skönhet och vad poesi I varje språk, vad harmoni Uti sig självt det bjuder! Men Sveas språk, som klangfullt var, I detta landet ändrats har — Hör här, bur det nu ljuder.

Man törnar kärnan, krossar strät, Man filar tajerd, kommer lät, Gör business ocb blir chitad. Man buntar jabbar, kätschar work, Man reser tjipt till New-y-ork, Av Tränds man bliver trilad.

Man mäkar baxar, fixar ting,

Man bliver member i en ring

Och stundom afel lesig

Man travlar rådar, tjänsar trän,

Man spikar engelskt mycket plän,

Blir hörtad eller kresig.»

Efter uppräknandet av en hel del liknande exempel på språkförbistring kommer slutstrofen:

»I sammanhang nu detta är De uttryck, som man bruka plär I dagligt tal få höra.:452

Vad tyckes? Är det icke skönt? Betalar det sig, är det lönt Att dem odödliggöra?»

Del är det måhända icke. Men i en bok om svensk-amerikanerna hade det varit en brist, om de blivit förbigångna. Både tidningsmän, författare ocli diktare i Svensk-Amerika göra allt va I de kunna för att vidmakthålla fädernas språk rent och oblandat, även 0111 enstaka fall tyvärr kunna påvisas, då någon söker göra sig märkvärdig genom att fullkomligt omotiverat använda engelska uttryck i svensk skrift. Vackra poem till svenska språkets förhärligande lia skrivits av flera svensk-amerikanska diktare — Enander, Bonggrcu och andra. Ingen s. k. svensk-amerikansk rolvälska uppmuntras att rotfasta sig. De, som föra svenska språkets runor i Svensk-Amerika, äro säkerligen villiga att instämma med Jakob Bonggren i hans lovord om det språket:

»Du tungomål av allra högsta rang,

Med flöjtens lena lon, med malmens klang,

Som vänner tjusar, fiender förskräcker —

Ditt hemlands gräns för dig var alltför trång.

Du for på vikingfärd med segersång,

Och runt kring jorden sig dill välde sträcker. 4+5

NAMNREGISTER.

Siffror med kursiv stil angiva illustrationer.,

Sid.

29. - Skarstedt.:480

Kiil.